15. 7. 187

XXXIV

JUVENIN

J. S.

1704

# INSTITUTIONES THEOLOGICÆ AD USUM SEMINARIORUM.

*AUTHORE*

GASPARE JUENIN,

Oratorii Gallicani Presbytero, & in Seminario Eminentiſſ. Cardinalis De Noailles Archiepiſcopi Pariſienſis, Sacræ Theologiæ Profeſſore.

*Editio Veneta anterioribus multò auctior, & accuratior.*

TOMUS QUINTUS.

VENETIIS,

Apud Paulum Balleonium.

M. DCCIV.

*Superiorum Permiſſu, ac Privilegiis.*

# INDEX.

PARS V. *De Deo authore Legum.* pag. 1
DISSERTATIO I. *De Lege in communi.* 3
QUÆSTIO I. *Vtrum Lex ſit actus rationis.* 5
QUÆSTIO II. *Vtrum Lex eſſentialiter ad commune bonum referri debeat.* 9
QUÆSTIO III. *A quo Lex condi debeat.* 12
QUÆSTIO IV. *An promulgatio ſit de eſſentia legis.* 14
DISSERTATIO II. *De Lege æterna.* 18
QUÆSTIO I. *De exiſtentia Legis æternæ.* ibid.
QUÆSTIO II. *De eſſentia Legis æternæ.* 21
QUÆSTIO III. *Vtrum Lex æterna ſit omnibus nota.* 23
QUÆSTIO IV. *Vtrum Lex omnis ab æterna eruatur.* 26
QUÆSTIO V. *Vtrum omnia æternæ Legi ſubjiciantur.* 32
DISSERTATIO III. *De Lege naturali.* 38
QUÆSTIO I. *Quid ſit Lex naturalis.* ibid.
QUÆSTIO II. *Vtrum in Lege naturali ſit unum primum præceptum, ad quod cætera reducantur.* 43
QUÆSTIO III. *Vtrum omnes actus virtutum ſint de Lege naturali.* 45
QUÆSTIO IV. *Vtrum Lex naturalis ſit una apud omnes.* 48
QUÆSTIO V. *Vtrum Lex naturalis ſit mutabilis.* 53
QUÆSTIO VI. *Vtrum Lex naturalis poſſit*

A 2 ex

*ex hominum mente deleri.* 69
Quæstio VII. *Quænam in ſpecie ſint Legis naturalis præcepta.* 73
DISSERTATIO IV. *De Lege poſitiva divina.* 79
Quæstio I. *De Lege veteri.* 80
Caput I. *An Lex vetus ſit bona.* ibid.
Caput II. *Vtrum Lex vetus ſit à Deo.* 90
Caput III. *Vtrum Lex antiqua mediantibus angelis data fuerit.* 94
Caput IV. *Vtrum Lex vetus omnibus data ſit.* 96
Caput V. *Vtrum omnes homines Lege veteri tenerentur.* 101
Caput VI. *Vtrum Lex vetus convenienter data fuerit.* 104
Caput VII. *De abrogatione veteris Legis.* 109
Caput VIII. *De præceptis veteris Legis.* 119
Articulus I. *De primo decalogi mandato.* 121
Articulus II. *De ſecundo decalogi mandato.* 123
Articulus III. *De tertio decalogi mandato.* 132
Articulus IV. *De quarto decalogi mandato.* 144
Articulus V. *De quinto decalogi mandato.* 150
Articulus VI. *De ſexto decalogi mandato.* 162
Articulus VII. *De ſeptimo decal. mandato.* 166
Articulus VIII. *De octavo decal. mandato.* 169

Articulus IX. *De nono & decimo decalogi mandato.* 177
QUÆSTIO II. *De Lege nova.* 179
Caput I. *De Lege nova ſecundùm ſe.* 180
Caput II. *De Lege nova præ veteri.* 184
Caput III. *De iis quæ in Lege nova continentur.* 191
DISSERTATIO V. *De Lege humana.* 193
QUÆSTIO I. *Vtrum homines poſſint Leges condere.* 194
QUÆSTIO II. *De objecto Legum humanarum.* 200
QUÆSTIO III. *De ſubjecto Legum humanarum.* 212
QUÆSTIO IV. *Vtrum Leges humanæ obligent in foro interiori.* 218
Caput I. *Vtrum in foro interiori civilis & canonica Lex obligent.* ibid.
Caput II. *Quandonam Leges humanæ obligent ſub mortali aut veniali peccato.* 222
Caput III. *Vtrum Lex humana obliget cum vitæ periculo.* 225
Caput IV. *Vtrum Lex pœnalis obliget in conſcientia.* 230
Caput V. *Vtrum Lex in falſa præſumptione fundata, obliget in conſcientia.* 236
QUÆSTIO VI. *De variis modis, quibus Lex humana mutari poteſt.* 239
Caput I. *De epikia.* 240
Caput II. *De diſpenſatione.* 241
Caput III. *De privilegio.* 250
Caput IV. *De tolerantia, derogatione, abrogatione, irritatione.* 254
Caput V. *De conſuetudine.* 256

DISSERTATIO VI. *De ſpeciebus Legis humanæ.* 261
QUÆSTIO I. *De Lege civili.* 262
QUÆSTIO II. *De Lege canonica.* 265
Caput I. *Quid & quotuplex ſit Lex canonica.* ibid.
Caput II. *De ſummorum Pont. reſcriptis.* 270
Caput III. *De promulgatione Legum canon.* 278
Caput IV. *De acceptatione Legum canon.* 282
PARS SEXTA. *De Deo auctore gratiæ.* 285
DISSERTATIO I. *De gratia actuali.* 287
QUÆSTIO I. *De diſſidiis quæ circa gratiam orta ſunt.* ibid.
QUÆSTIO II. *De neceſſitate gratiæ in homine lapſo ad cognoſcendum verum.* 293
Caput I. *An gratia neceſſaria ſit ad fidem.* ibid.
Caput II. *Vtrum gratia ſit neceſſaria ad cognoſcendum verum naturale.* 302
QUÆSTIO III. *De neceſſitate gratiæ ad bonum agendum.* 310
Caput I. *An homo per peccatum lapſus poſſit ſine gratia bonum aliquod operari.* ibid.
Articulus I. *Vtrum gratia habitualis ſit neceſſaria ad agendum bonum morale, quod ſit ordinis naturalis.* 311
Articulus II. *Vtrum aliqua gratia actualis requiratur ad agendum bonum morale, quod ordinis ſit naturalis.* 314
Articulus III. *Quæ gratia actualis neceſſa-*

*ria ſit, ut actus deliberati ad ultimum finem referantur.* 319
Caput II. *An præcepta decalogi ſine gratia ſervari poſſint.* 324
Caput III. *Quænam gratia requiratur ad obſervandum etiam quoad ſubſtantiam decalogi mandata.* 336
Caput IV. *Utrum gratia homini lapſo ſit neceſſaria ad Deum diligendum.* 340
Caput V. *Utrum gratia ſit homini lapſo neceſſaria ad tentationes ſuperandas.* 350
Caput VI. *Utrum gratia neceſſaria ſit ad vitandum peccatum.* 364
Caput VII. *Utrum gratia in ſtatu naturæ lapſæ juſto neceſſaria ſit ad perſeverandum.* 374
Caput VIII. *Utrum homini lapſo gratia ſit neceſſaria ad ſingulos actus.* 384
Caput IX. *Utrum homo innocens indiguerit gratia.* 392
QUÆSTIO IV. *De gratuitate gratiæ.* 403
Caput II. *Utrum hoc fidei dogmate*, Gratia ſecundùm merita noſtra non datur, *excludatur quælibet ad gratiam præparatio, quæ ſit ex ſolis naturæ viribus.* 414
QUÆSTIO VI. *De Diviſione gratiæ actual.* 432
Caput I. *De gratia gratis data.* 433
Caput II. *Utrum gratia gratum faciens dividatur in operantem & cooperantem.* 435

Caput III. *Vtrum gratia gratum faciens dividatur in provenientem & ſubſequentem.* 438

Caput IV. *Vtrum gratia gratum faciens dividatur in excitantem & adjuvantem.* 442

Caput IV. *Vtrum gratia gratum faciens dividatur in ſufficientem & efficacem.* 445

Caput VI. *De gratia ſufficiente in ſpecie.* 460

Articulus I. *Vtrum gratia ſufficiens detur omnibus parvulis.* ibid.

Articulus II. *Vtrum gratia ſufficiens ad ſalutem infidelibus conferatur.* 468

Articulus III. *Vtrum gratia ſufficiens detur fidelibus obcœcatis & induratis.* 477

Articulus IV. *Vtrum gratia ſufficiens detur hominibus juſtis.* 506

Caput VI. *De gratia efficaci in ſpecie.* 509

Articulus I. *Vnde gratia ſuam habeat efficaciam.* ibid.

§. I. *Vtrum gratia ſit efficax ex voluntatis conſenſu.* 510

§. II. *Vtrum gratia ſit efficax ex auxilii divini cum humana voluntate attemperatione, quæ ſubſit ſcientiæ mediæ.* 524

§. III. *Vtrum efficacia gratiæ peti debeat ex intrinſeco illius operandi modo.* 548

Articulus II. *Vtrum gratia ad orationem requiſita ſit efficax.* 572

Arti-

Articulus III. *De natura phyſica gratiæ efficacis.* 575
Articulus IV. *Vtrum gratia efficax creaturæ innocenti neceſſaria fuerit.* 576
DISSERTATIO II. *De gratia habituali.* 582
QUÆSTIO I. *An & quid ſit gratia habituali.* ibid.
QUÆSTIO II. *De ſubjecto gratiæ habitualis.* 586
QUÆSTIO III. *De effectibus gratiæ habitualis.* 588
Caput I. *De juſtificatione impii.* ibid.
Articulus I. *De objecto fidei juſtificantis.* ibid.
Articulus II. *Vtrum ſola fides juſtificet.* 590
Articulus III. *De eſſentia juſtificationis.* 592
Articulus IV. *De incertitudine juſtificationis.* 595
Articulus V. *De mutabilitate juſtificationis.* 596
Articulus VI. *De inæqualitate juſtificationis.* 601
Caput II. *De merito juſti.* 602
Articulus I. *Vtrum juſti per opera pietatis mereantur.* ibid.
Articulus II. *Quænam conditiones ad meritum requirantur.* 605
DISSERTATIO III. *Quæ ſit Eccleſiæ Pariſienſis doctrina de Divinis Auxiliis.* 606

*Eminentiſſimi Cardinalis* De Noailles *Mandatum circa Pradeſtinationem & Gratiam.* ibid.

INSTI-

# INSTITUTIONES THEOLOGICÆ AD USUM SEMINARIORUM.

## PARS QUINTA.

### *De Deo Auctore Legum.*

LEX apud Authores profanos nonnumquam latiſſimè ſumitur, pro quacumque nimirùm regula, naturæ, artis, & morum. Sic dicitur: Lex eſt naturæ, ut levia ſurſum, gravia deorſum ferantur; Lex muſicæ, ut numerorum & ſonorum proportio ſervetur; Lex morum, ut bonum agatur, & malum declinetur. Aliquando ſumitur minùs latè, ſcilicet pro Conſtitutione, quam majores natu cum populo ſanxerunt: *Quod enim* ( ait Iſidorus libro etymologiarum cap. 10. ) *Rex aut Imperator edicit, Conſtitutio, vel Edictum vocatur.*

Apud authores ſacros Lex ſæpè ſumitur pro ſola Moſaica Lege, idque per oppoſitionem ad Euangelium; quòd nimirùm Moſaica lex ſit, quæ Euangelii gratiam non continet. Eo ſenſu accipi-

tur ab Apoſtolo in Epiſtolis ad Romanos, ad Galatas, ad Hebræos. Ab authoribus ſacris ſumitur pro ordinatione rationis ad commune bonum, ab eo qui curam habet communitatis, promulgatâ.

Circa Legis etymologiam non una eſt ſcriptorum opinio. S. Thomas 1. 2. quæſt. 90. art. 1. cenſet, Legem dici à ligando, quòd nimirùm ſubditos liget, ſeu, aliquid aut omittendi, aut agendi debitum imponat. Eorum authorum ſententia nititur Scripturis: nempè Jeremiæ 2. de eo qui legem infregit, dicitur: *Confregiſti jugum meum, confregiſti vincula mea*. Matthæi 23. de Phariſæis qui leges à Deo minimè præſcriptas populis imponebant, dicitur: *Alligant onera gravia*. Quidam alii volunt, Legem dici à legendo, quòd nimirùm plerumque ſcriptis mandetur; & in hoc à conſuetudine differt, quæ uſu potiùs quàm ſcripto continetur, juxta illud Iſidori loco proximè laudato: *Inter legem & morem hoc intereſt, quòd lex ſcripta eſt; mos verò eſt vetuſtate probata conſuetudo*. Aliis placet, legem dici à legendo, prout vox illa *legendo*, idem eſt, ac *eligendo*: ſcilicet, quòd multorum conſultatione præ aliis mediis ad finem conducentibus eligatur: aut (ut alii volunt) quòd efficiat, ne lateat, quod præ cæteris agendum eſt, aut omittendum: *Legem* (inquit Auguſtinus quæſt. 20. in Leviticum) *à legendo, id eſt, ab eligendo Latini authores appellatam eſſe dixerunt*. Conſonant hæc Pſalmi 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis*.

Duæ ſunt Legis ſpecies, Divina nimirùm, quæ à Dei authoritate vim habet immediatè; & humana, quæ ab hominibus immediatè fertur, licèt poteſtate à Deo acceptâ. Prior, triplex eſt, Æterna, Naturalis, & Poſitiva. Poſterior eſt tantùm duplex, Eccleſiaſtica videlicet & Civilis. Quæ ad Legem in communi ſenſu quo ſumitur à Theologis, & quæ ad ſingulas mox allatas illius ſpecies ſpectant, in hàc quinta parte noſtrarum Inſtitutionum pertractabimus.

DIS-

# DISSERTATIO PRIMA.

## *De Lege in communi*.

*Not.* 1. SAnctus Thomas 1. 2. quæſt. 90. quatuor articulis complectitur, quæ pertinent ad Legem in communi ſumptam. Docet nimirùm 1. opus eſſe rationis: *Cum lex* (inquit art. 1.) *ſit quædam regula, & humanorum actuum menſura, neceſſariò ad ipſam rationem ſpectat*. Docet 2. eſſentiale ipſi eſſe, ut ad commune bonum ordinetur: *Cùm lex* (ait art. 3.) *ſit regula humanorum actuum, quorum ultimus finis eſt beatitudo, & quidem communis; neceſſe eſt, eam ſemper ad bonum commune ordinari*. Docet 3. legem condi ab eo tantùm poſſe, qui communitatis regimini præpoſitus eſt. *Cùm* (ait articulo 3.) *lex ordinet hominem in bonum commune, non cujuslibet ratio facere poteſt legem, ſed multitudinis, vel principis vicem multitudinis gerentis*. Docet 4. promulgari eam debere, ut ſubditos liget: *Cùm* (inquit art. 4.) *lex per modum regulæ, quæ his, quibus imponitur, applicari debet, conſtituatur; eam, ut obligandi vim habeat, promulgari, & ad eorum qui legi ſubjiciuntur, notitiam deduci oportet*.

*Not.* 2. Ex iis S. Thomæ documentis colligitur, Legem in communi ſic rectè definiri: *Lex eſt ordinatio rationis ad commune bonum, ab eo qui communitatis curam habet, promulgata*. Dicitur 1. *ordinatio rationis*, eò quòd decernat, quid agendum, quidve omittendum ſit: illud autem decretum fit verbo interiore mentis; mentis enim eſt judicare, quid honeſtum, quidve inhoneſtum ſit. Dicitur 2. *Ad bonum*, ſeu ad pacem, quæ quidem (ut ait Auguſtinus libro 19. de Civitate Dei,

Dei, cap. 13.) nihil aliud eſt, quàm *tranquillitas ordinis:* ordo verò, ex eodem S. Doctore, *eſt parium diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio.* Hanc tranquillitatem lex naturæ efficit in corpore per temperaturam partium, in brutis per requiem appetituum, & in animâ rationali per rectam cognitionis & actionis conſenſionem: *Pax itaque corporis* (inquit Auguſtinus) *eſt ordinata temperatura partium. Pax animæ irrationalis, ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationalis, ordinata rationis actioniſque conſenſio. Pax corporis & animæ, ordinata vita, & ſalus animantis.* Dicitur 3. eſſe ad *bonum commune*, ad hominum ſcilicet in republicâ, tum Civili, tum Eccleſiaſticâ, concordiam: *Pax hominum* (ait ibidem Auguſtinus) *ordinata concordia. Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax civitatis, ordinata imperandi atque obediendi concordia civium. Pax cæleſtis civitatis, ordinatiſſima & concordiſſima ſocietas fruendi Deo, & invicem in Deo.* Dicitur 4. eſſe *ab eo qui curam habet communitatis*, communitatis quidem perfectæ, hoc eſt, quæ ſibi ſufficiat ad artes, ad judicia, ad bellum; quę enim in communitate imperfectâ ſtatuuntur, ut eſt ea quæ reperitur inter conjugatos, inter patremfamilias, & filios, & ſervos, dicuntur Mandata, Imperia, Statuta, non autem Leges. Dicitur denique 5. *Promulgata*, quia niſi lex populis innoteſcat, populi ad illius obſervationem cogi minimè poſſunt.

*Not.* 3. Optimam eſſe traditam Legis definitionem, his rationibus oſtenditur. Allata definitio convenit 1. *omni* legi, ſive ſit divina, ſive ſit humana. Convenit 2. *ſoli* legi: nempè quatenùs eſt *ad bonum*, differt ab eo quod ordinem juſtitiæ perturbat; prout verò refertur ad bonum *commune*, diſcrepat à præcepto, quod quidem reſpicit bonum privatorum, ut privati ſunt; prout denique *promulgata eſt ab eo qui curam habet perfectæ*

*com-*

*communitatis*, differt à Statutis, quæ in civitatibus ſibi non ſufficientibus, aut in Congregationibus eccleſiaſticis, ſive ſæcularibus, ſive regularibus, ferri ſolent.

*Not.* 4. Licèt ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, Legis definitio ſatis & explicata & aſſerta ſit, operæ tamen pretium eſt, ut juxta S. Thomæ methodum, terminos, ex quibus conſtat, paulò uberiùs exponamus: In hâc igitur diſſertatione quæremus 1. utrum lex ſit actus rationis, an voluntatis: 2. utrum eſſentialiter ad bonum commune referri debeat: 3. à quo Superiore lex condi poſſit: 4. tandem utrum promulgatio ſit de illius eſſentiâ.

---

## Quæstio Prima.

### *Vtrum Lex ſit actus rationis.*

*Not.* 1. Lex prout in Legislatore conſideratur, includit plures, tum intellectûs, tum voluntatis, ſpecies diſtinctas. Nam 1. includit intentionem boni communis procurandi; 2. judicium ſpeculativum de quorumdam mediorum aptitudine ad procurandum bonum commune; 3. judicium practicum, dictans, hæc eſſe vitanda ſubditis, aut amplectenda; 4. voluntatem, quâ Legislator vult quædam fieri vel non fieri: 5. aliam ſpecialem voluntatem, quâ idem Legislator vult ſubditos obligare ad ſervanda ſuæ legis mandata; 6. tandem ejuſdem Legislatoris imperium, quo ſcilicet præcipit ſubditis, ut ſancitam à ſe legem obſervent.

*Not.* 2. Quæſtio eſt inter Theologos, in quo ex iis quinque Legislatoris actibus poſita ſit legis eſſentia. Circa eam quæſtionem duplex eſt authorum ſententia. Prima, quæ eſt Durandi, Alphonſi à Caſtro, & aliquorum aliorum, docet,

cet, legem eſſentialiter poſitam eſſe & in actu intellectûs & in actu voluntatis. Altera, quæ eſt S. Thomæ, contendit, legis eſſentiam in ſolo actu intellectûs poſitam eſſe.

Conclusio. Eſſentia Legis poſita eſt in ſolo actu intellectûs.

Probatur duplici argumento, quo S. Thomas 1.2. quæſt.90. art. 1. utitur. 1. Lex, illius eſt facultatis, cujus eſt præcipuus actus legis: atqui præcipuus actus legis eſt intellectûs, nempè præcipuus legis actus eſt imperare; imperium autem eſt actus intellectus: *Imperans enim* (ait S. Thomas 1.2. quæſt. 17. art. 1.) *ordinat eum, cui imperat, ad aliquid agendum, intimando vel denuntiando: ſic autem ordinare per modum cujuſdam intimationis, eſt rationis*. 2. Lex eſt eſſentialiter regula pravi & recti, ſeu menſura, ad quam honeſtum aut inhoneſtum exigi debent: ſed regula, ſed menſura, ſunt in ſolo intellectu; regula enim & menſura ſunt idea quædam, cui ea, quæ regulæ aut menſuræ ſubjacent, debent eſſe conformia: idea autem eſt in intellectu, non in voluntate, cùm ſit repræſentatio quædam, ſeu forma, ſeu exemplar, cui conformes eſſe debent voluntatis operationes: ergo lex ſumpta ſecundùm eſſentiam, eſt in ſolo intellectu.

Confirmatur duplex illud argumentum, 1. ex Scripturâ, quæ non ſemel legem vocat lumen ac lucem: Pſalm. 4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Pſalm. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Pſal. 18. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*: at lumen, illuminatio propriè ſolius ſunt intellectus: ergo & lex quoad eſſentiam ſumpta, eſt à ſolo intellectu. Confirmatur 2. ex Auguſtino qui lib. 1. de libero arbitr. cap. 6. legem definit, rationem ſummam cui ſemper obtemperandum eſt; quibus conſonant hæc Ciceronis verba in libro 1. de Legibus: *Lex naturalis, eſt ratio ſumma, inſita in natura, quæ jubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria*.

Ob-

Objicies 1. ex Scripturâ. Lex variis Scripturarum locis vocatur voluntas. Pſalm. 39. *In capite libri ſcriptum eſt, ut facerem voluntatem tuam*, id eſt, legem, juxta hæc verba quæ immediatè ſubſequuntur præcedentia: *Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei*. Pſalm. 102. *Notas fecit vias ſuas Moyſi*: Eæ autem viæ non aliud ſunt quàm ipſa Dei Lex, quæ immediatè poſt dicitur Dei voluntas: *filiis Iſrael voluntates ſuas*. Lib. 2. Machab. cap. 1. *Det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem*, id eſt, legem illius obſervetis: ergo lex eſt in voluntate, non autem in intellectu; non enim ratione ſubjecti ac principii à quo elicitur, potuit à Scripturis appellari voluntas.

Reſp. 1. retorquendo argumentum. Lex vocatur lumen, lucerna, illuminans oculos: ſed hæc ad intellectum pertinent: ergo lex eſt intellectus, non voluntatis. Reſp. 2. diſt. ant. Lex in Scripturis vocatur voluntas ſigni, conc. ant. voluntas beneplaciti, neg. ant. Iſta de qua dicitur: *Omnia quæcumque voluit, fecit*, haud dubiè ad intellectum non pertinet, ſecùs illa: ſcilicet voluntas ſigni non aliud eſt, quàm ſignum, quo nobis innoteſcit, quid Deus, aut prohibeat, aut permittat, aut jubeat: permittere autem, jubere, prohibere, ad intellectum, non ad voluntatem pertinent. Reſp. 3. diſt. iterum ant. Lex vocatur voluntas, præſuppoſitivè, conc. ant. elicitivè, neg. ant. hoc eſt, lex præſupponit quidem voluntatem Legiſlatoris; neque enim omnis idea Legiſlatoris, lex eſt, ſed ea tantùm, quæ præſupponit actum, quo vult, ut lex illa ſuos ſubditos obliget: ſed actus ille voluntatis nec eſt immediatè operativus legis, nec ipſa lex eſſentialiter ſumpta: ſicut tabella non eſt in pictore immediatum opus voluntatis, ſed rationis, quamvis pictor ad delineandam tabellam voluntate moveatur.

Objicies 2. Lex eſſentialiter eſt actus illius poten-

tentiæ, cujus eſt ordinare in finem; nempè definitur ordinatio in finem: atqui voluntatis eſt, non autem intellectûs, ordinare in finem; ſiquidem ejus eſt potentiæ ordinare in finem, quæ per ſe reſpicit finem, ſeu cujus objectum eſt ipſemet finis: ſed voluntatis eſt, non verò intellectûs, per ſe reſpicere finem: ergo, &c.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. maj. Quæ per ſe reſpicit finem, oſtendendo, quæ conferunt ad finem, conc. maj. appetendo finem, neg. maj. Hoc modo voluntas finem reſpicit, illo verò, intellectûs: ac proindè cùm lex, quæ ſe habet per modum regulæ, & finem & ea quæ ſunt ad finem oſtendat, ad intellectum, non autem ad voluntatem pertinet.

Objicies 3. Lex & regula ſunt unum & idem: atqui ratio regulæ pertinet ad voluntatem; nempè in tantùm quis ad rectam regulam exigit ſua facta, in quantùm illius facta, ſunt conformia divinæ voluntati: unde cùm Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 27. peccatum ſic definiiſſet, *Factum vel concupitum contra legem æternam*, ſubdit: *Lex æterna eſt ratio, vel voluntas divina*: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. ant. In quantùm ſunt conformia divinæ voluntati, quæ ſit voluntas ſigni, conc. ant. quæ ſit voluntas beneplaciti, neg. ant. Hæc, non eſt regula morum, cùm eam non cognoſcamus; ſed illa tantùm, utpotè quæ in præceptis & aliis exterioribus ſignis poſita ſit. Ad 3. dicendum eſt, Auguſtinum loco laudato disjunctivè loqui, *vel* (inquit) ac proindè quæſtionem, an lex in intellectu potiùs quàm in voluntate, aut in voluntate potiùs quàm in intellectu poſita ſit, minimè dirimit.

QUAE-

## Quæstio II.

### *Vtrum Lex eſſentialiter ad commune bonum referri debeat.*

*Not.* Lex duobus modis poteſt reſpicere bonum commune, vel ex parte ſui, vel ex parte legislatoris. Non eſt hìc quæſtio, an lex, ut vera ſit, ex parte legislatoris debeat ad bonum commune referri; ſcilicet licèt legislator pravam ſibi intentionem proponens peccet, fieri tamen poteſt, ut lex ab eo ſancita, vera ſit lex quæ communi bono conſulat: *Fieri enim poteſt* (inquit Auguſtinus lib. 1. de libero arbitr. cap. 5.) *ut lex bona à non bono feratur*: ſed quæſtio eſt de lege in ſe ſumptâ, ſeu prout abſtrahit ab intentione legislatoris, à quo fertur, & ab intentione populorum quibus præſcribitur.

Conclusio. Lex in ſe ſumpta, eſſentialiter referri debet ad bonum commune.

Probatur 1. Bonum commune & pax, ſunt unum & idem: ſcilicet ex Auguſtino lib. 19. de Civitate Dei, cap. 13. Pax non aliud eſt, quàm tranquillitas ordinis: ordo verò, ex eodem S. Doctore, eſt parium, diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio: atqui lex in ſe ſumpta, eſſentialiter referri debet ad pacem, ſive naturalem, ſive ſupernaturalem, ſive Eccleſiaſticam, ſive civilem; eſt enim ordinatio rationis: at ratio jubet, ut omnia ſint ordinatiſſima, hoc eſt, ut in eo ſint loco, in eo ſitu, in eo ſtatu qui ſibi conveniant, ac proindè fruantur pace, cùm pax non in alio poſita ſit, quàm ut quæque res in loco, in ſitu, in ſtatu, ſibi conveniente conſtituta ſit.

Probatur 2. Lex ex ſe referri debet ad illud bonum, propter quod inſtituta eſt à Deo publi-

ca

ca poteſtas: atqui publica poteſtas à Deo inſtituta eſt ad commune bonum; in hoc enim differt à privatâ poteſtate: unde publica poteſtas nonnunquam propter bonum commune vult malum privatarum perſonarum; ut patet in Judice, qui flagitioſos & facinoroſos homines damnat morte, ut publicæ ſecuritati conſulat; ſic etiam propter publicam pacem permittit, ut quis invito priore domino, bona titulo præſcriptionis poſſeſſa retineat. Sic tandem ut commune bonum procuretur, patitur aliquando, ut privatis hominibus, licèt minimè reis, damnum aliquod inferatur.

Objicies 1. Dantur plura præcepta quæ ad bonum privatum referuntur: hujuſmodi ſunt ea quibus quiſque privatus jubetur vitam propriam conſervare; eleemoſynam erogare pauperibus; peccata ſingulis annis confiteri; proximum peccantem corripere: ſed ea præcepta, ſunt veri nominis leges: ergo non eſt de legis eſſentiâ, ut ad bonum publicum referatur.

Reſp. diſt. maj. quæ ad bonum privatum, tanquam ad finem proximum referuntur, conc. maj. tanquam ad finem ultimum, neg. maj. Nam 1. ideò lege naturali quiſque tenetur vitæ propriæ ſaluti conſulere, quia reſpublica ex privatis coaleſcit; 2. ideò præſcribitur eleemoſyna, quia intereſt publicæ ſocietatis, ne pauperes qui ſunt illius membra, fame, aut aliis incommodis pereant. 3. Ideò quiſque fidelis ad annuam confeſſionem tenetur, quòd reipublicæ plurimi referat, ut Deus, à quo pacem ſperat, honore debito colatur; 4. Ideò fraterna correptio præcipitur, quòd interſit publicæ ſocietati, ne qui in eâ ſunt, ſe ſe peccatis dedant. Tandem in his aut ſimilibus præceptis bonum publicum reperitur ſemper, quòd hujuſmodi præceptorum obſervatione ſervetur ordinis tranquillitas, in eo poſita, ut quiſque modo ſibi convenienti, pace fruatur.

Ob-

Objicies 2. Ceſſante bono publico non deſinit lex: ergo non eſt eſſentiale legi, ut ad bonum publicum referatur. Probatur ant. Lex de vitando hoc vel illo excommunicato non deſinit, quamvis bonum publicum per ſocietatem cum illo non lædatur, ut revera non læditur, cùm id fit aut ſine ſcandalo, aut ſine ipſiuſmet excommunicati detrimento: v. g. cùm ea ſocietas non impedit, ne excommunicatum criminis pœniteat, ſupplexque ab Eccleſia abſolutionem deprecetur: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. in eo caſu non lædi bonum publicum: ſcilicet toties bonum publicum læditur, quoties leges publicæ authoritate publicâ non abrogatæ infringuntur, etiamſi legum motivum deſierit. Id evidenter patet in matrimonio, quod ſi quis clandeſtinè in loco, ubi promulgatum eſt Concilii Tridentini decretum contraxerit, irritum eſt; quamvis illius decreti motiva; innumeræ nimirum fraudes quas ſacra Synodus præcavere voluit, in aliquo particulari caſu deſierint.

Objicies 3. Leges politicæ, quibus tributorum & vectigalium perſolutio mandatur, ſunt veri nominis leges: atqui leges illæ non reſpiciunt bonum publicum, ſed tantùm privatum Principis bonum: ergo, &c.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Privatum Principis bonum proximè reſpiciunt, conc. min. ultimò, neg. ant. Equidem ex tributorum & vectigalium perſolutione augetur Principis commodum: ſed illud commodum ultimò refertur ad bonum publicum; ideò enim tributa Principibus perſolvuntur, ut reipublicæ paci adverſus malos, & illius ſecuritati adverſus hoſtes conſulere poſſint: unde Chriſtus Matthæi 22. ſubditis imperat, ut in tributis Regi perſolvendis fidelitatem ſuam probent: *Reddite* (inquit) *quæ ſunt Cæſaris, Cæſari*.

Objicies 4. Privilegium eſt vera lex: ſed privile-

vilegium non reſpicit bonum publicum, ſed tantùm privatum bonum perſonæ, cui conceditur: ergo, &c.

Reſp. 1. neg. maj. Privilegium enim non eſt lex, ſed exemptio à lege. Reſp. 2. diſt. min. Privilegium reſpicit immediatè & proximè bonum privatum, conc. min. ultimò & remotè, neg. min. Intereſt nimirùm reipublicæ privilegia concedere, ut per ea, privati ad bonum publicum per opera quædam inſignia & ardua promovendum, accendantur. Unde injuſta ſunt, cùm iis conceduntur, qui de republicâ nec benè meriti, nec benè merendi ſunt.

Ex iis quæ totâ hâc quæſtione dicta ſunt, colligendum eſt, veri nominis leges non eſſe, quæ juſtitiæ adverſantur; tantùm enim abeſt, ut ſint propter bonum commune, quin potiùs illud evertant: hincque ſequitur, præceptum de occidendis maſculis Hebræorum à Pharaone latum, non fuiſſe legem, ſed tyrannidem. Idem quoque judicium ferri debet de mandato Saulis, de interficiendis Domini Sacerdotibus, in quos (ut habetur 1. Reg. 22.) ſervi Regis manus ſuas extendere noluerunt. Idem pariter dici debet de lege, quâ Chriſtiani ab apoſtatâ Juliano aliàs prohibiti ſunt artibus liberalibus operam dare.

## QUÆSTIO III.

### *A quo Lex condi debeat.*

CONCLUSIO I. Lex à ſolo ſuperiore condi poteſt.

Probatur. Ab eo tantùm lex condi poteſt, qui poteſt imperare; actus enim præcipuus legis eſt imperium: atqui ſolus ſuperior poteſt imperare: ergo & legem condere.

Obji-

Objicies 1. Reſponſa Prudentum aliquando vocantur Leges; unde nonnullæ dicuntur Leges Licurgi v.g. aut Platonis, quòd à Licurgo, aut Platone conditæ fuerint: atqui Prudentes non ſunt ſuperiores: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. vocantur Leges poſt datam eis à Superioribus, Republicâ nimirùm aut Principe, confirmationem, conc. maj. ante datam à Superioribus confirmationem, neg. maj. Licurgus, Plato, & alii Prudentes, dicuntur certarum Legum authores, quòd eorum operâ, aut excogitatæ fuerint, aut in eum ordinem digeſtæ, qui poſtea à Superioribus probari & confirmari meruerit.

Objicies 2. In iis eſt poteſtas condendi leges, qui poſſunt homines ad commune bonum ordinare; nempè lex definitur ordinatio rationis ad commune bonum: atqui privati poſſunt homines ad commune bonum ordinare: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Qui poſſunt homines ad commune bonum ordinare per imperium, conc. maj. per conſilium tantùm, neg. maj. Hoc tantùm, non autem illo modo, privati poſſunt alios homines ad commune bonum ordinare; proindeque leges ferre non poſſunt, cùm ſit de ratione legis, ut liget eos, quibus præſcribitur.

Conclusio. 2. Non omnis Superior, ſed is tantùm, qui præeſt perfectæ communitati, poteſt leges condere.

Probatur. Is tantùm poteſt leges condere, cui convenit poteſtas juriſdictionis in ordine ad bonum commune, quia (ut ex dictis patet) lex eſt ordinatio ad commune bonum: atqui is tantùm qui præeſt in communitate perfectâ, juriſdictionem habet in ordine ad bonum commune; & in hoc differt ab eo qui præeſt in communitate imperfectâ, ut eſt familia, aut ſocietas, quæ membra ſunt reipublicæ.

Hinc concluditur. 1. Eccleſiam (quod fusè probabitur inferiùs) poſſe leges condere: Eccleſia enim

enim eſt communitas perfecta, hoc eſt, ſufficit ſibi ad finem, ad quem inſtituta fuit à Chriſto, nimirùm ad promovendam æternam ſalutem membrorum, ex quibus coaleſcit. Concluditur 2. regnum quod eſt ab alio independens, poſſe pariter leges condere: regnum enim illud ſufficit ſibi ad judicia, ad bella, & ad alia hujuſmodi, per quæ conſuli poteſt communi civium bono, quod quidem non aliud eſt, quàm pax & tranquillitas publica. Concluditur 3. (quod & jam ſuperiùs obſervavimus) regulas quas paterfamilias domeſticis, aut religionis alicujus Præpoſitus præſcribit ſuis religioſis, non eſſe leges propriè dictas, ſed aut præcepta, aut ſtatuta tantùm.

Non intereſt autem, an perfecta illa communitas ſit Monarchica, quæ ſcilicet ab unius arbitrio pendet, an Ariſtocratica, quæ ex ſententia bonorum & peritorum regitur, an Democratica quæ populi ſuffragiis adminiſtratur, an denique ex iis mixta ſit.

---

## Quæstio IV.

### *An promulgatio ſit de eſſentia Legis.*

*Not.* Circa eam quæſtionem duplex eſt, etiam inter S. Thomæ diſcipulos, ſententia. Prima docet, promulgationem eſſe de eſſentia legis, idque (ajunt) juxta S. Thomæ mentem, qui in legis definitione meminit promulgationis: Altera contendit, promulgationem requiri quidem ut lex eos obliget, quibus præſcribitur, ſed aſſerit non requiri eam, ut lex in ſuo eſſe eſſentiali conſtituatur.

Concl. 1. Ut lex obliget, neceſſaria eſt illius promulgatio.

Pro-

Probatur 1. Ut lex obliget, debet iis applicari, quibus præſcribitur; ſiquidem lex ( ut ſuperiùs obſervatum eſt ) ſe habet per modum regulæ & menſuræ actuum humanorum: atqui lex non applicatur, niſi per promulgationem: nempè promulgatio nihil aliud eſt, quàm applicatio ad ſubditos, quibus fit illa promulgatio. 2. Ut lex obliget, requiritur illius ſufficiens cognitio; nempè lex ſe habet per modum præcepti; præceptum autem non obligat, niſi cognitum fuerit, aut ſaltem cognoſci potuerit: atqui ſine promulgatione non habetur ſufficiens legis cognitio: ergo, &c.

Objicies. Lex æterna obligat, & tamen nuſquam promulgata eſt: ergo ut lex obliget, non requiritur illius promulgatio.

Reſp. diſt. ant. Lex æterna nuſquam per ſignum aliquod exterius ( ut ſolent humanæ leges ) promulgata fuit, conc. ant. per ſignum interius, neg. ant. Scilicet promulgata fuit per legem naturalem, quæ cuilibet homini indita eſt: lex enim naturalis non aliud eſt ( ut infrà dicetur) quàm quædam legis æternæ participatio per innatam creaturæ rationali inſpirationem luminis & amoris, quibus bonum cognoſcitur & amatur.

Conclusio 2. Promulgatio non eſt de eſſentia legis.

Probatur 1. Lex ( ex dictis ) ſe habet per modum regulæ, & promulgatio per modum applicationis: atqui applicatio non eſt de eſſentia regulæ; regulam enim præſupponit in ſuo eſſe conſtitutam: ergo, &c. 2. Lex eſt imperium, quod per ſe aptum eſt obligationem imponere: ſed ejuſmodi imperium ſtat eſſentialiter, antequam actu promulgetur; nempè per ſe aptum eſt obligationem imponere, licèt ſine promulgatione eam non imponat: ergo, &c.

Objicies 1. Quod reperitur in definitione legis eſt de illius eſſentia; nam ( ut docent Logici ) definitio naturam definiti explicat per genus & diffe-

differentiam: atqui promulgatio reperitur in definitione legis: *Lex* ( inquit S. Thomas 1. 2. q. 91. art. 4. ) *nihil aliud eſt, quàm quædam rationis ordinatio ad commune bonum ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata.*

Reſp. neg. maj. nonnunquam enim in definitionibus rerum, & præſertim earum quæ ad mores ſpectant, nonnulla ponuntur quæ ad illarum rerum eſſentiam non pertinent, ſed tantùm ad ea quæ requiruntur, ut habeant actum ſecundum ſibi debitum. Hujuſmodi autem eſt promulgatio reſpectu legis: nam quamvis lex ſine promulgatione aptitudinem habeat ad obligandum, actu tamen non obligat, niſi promulgata, cum per ſolam promulgationem, legiſlatoris voluntas populis innoteſcat.

Objicies 2. Gratianus cap. *In iſtis*, diſt. 4. ſic loquitur: *Leges inſtituuntur, cum promulgantur*: ſic etiam S. Thomas: *Promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc quod lex habeat ſuam virtutem*: ergo promulgatio eſt de eſſentia legis.

Reſp. diſt. ant. Leges completè, ſeu quoad vim obligandi, & quoad ipſam actualem obligationem, inſtituuntur, cum promulgantur, conc. ant. inſtituuntur incompletè quoad ſolam vim & aptitudinem obligandi, ſine obligatione actuali, neg. ant. De illâ, non autem de iſtâ inſtitutione loquitur Gratianus: nec enim Princeps ad Metaphyſicam rerum naturam, ſed ad eam tantùm, quæ ad praxim pertinet, attendit. Non aliud quoque voluit S. Thomas loco qui nobis objectus fuit; id eſt, locutus eſt de lege & quoad vim obligandi, & quoad ipſum obligandi actum acceptâ: idque patet ex eo, quòd S. Doctor legem comparet regulæ: at regulæ eſſentia non pendet ab illius applicatione.

Quæres, quid nomine promulgationis intelligatur.

Reſp. 1. quòd ſi quæſtio ſit de lege naturali, aut divinâ poſitivâ, lex ſufficienter promulgata

cen-

cenſeatur, cum alicui, etiam nullâ adhibitâ exteriori ſolemnitate, innoteſcit: nempè juris naturalis aut divini poſitivi vis eſt prorſus independens à ſolemnitatibus humanâ lege aut conſuetudine in rempublicam invectis. Reſp. 2. humanas leges, ſive Canonicæ ſint, ſive Civiles, non cenſeri promulgatas, hoc ſolùm quòd ad Eccleſiæ, aut reipublicæ membrorum cognitionem venerint; ſed prætereà requiritur, ut authoritate publicâ præſcriptis jure aut conſuetudine regulis ac ſolemnitatibus ſervatis, publicentur: quænam autem ſint eæ regulæ ac ſolemnitates, dicetur inferiùs, ubi expreſsè de humanarum legum promulgatione diſſeretur.

Quæres 2. utrum ad neceſſariam legis humanæ promulgationem requiratur, ut lex cuique ſingulari, authoritate publicâ intimetur.

Reſp. negativè. Ratio eſt, quia alioquin vix eſſet lex aliqua humana, quæ ſufficienter promulgata eſſet: ſcilicet plures ſunt ſemper, ad quos legis humanæ cognitio nequaquam pervenit. Unde (ut advertit Sylvius) Princeps in ferendis legibus dicere non ſolet: Præcipimus vobis, qui præſentes eſtis, vel qui auditis; ſed vobis generaliter, qui ſub noſtrâ ditione eſtis. Itaque ſatis eſt ad debitam promulgationem, ut lex, ſervatis ſervandis, à publico miniſtro, ſive verbo, ſive ſcripto, ita promulgetur, ut ad ſingulorum notitiam pervenire poſſit. Hinc Innocentius III. cap. *Ad hæc* de poſtulatione Prælatorum, expreſsè aſſerit, non eſſe neceſſarium ad ſufficientem legis promulgationem, ut per ſpeciale mandatum, vel litteras, cuique particulari ſignificetur.

# DISSERTATIO SECUNDA.

## *De Lege æterna.*

*Not.* SANCTUS Thomas de lege æterna quærit 1. utrum exiſtat; 2. quid ſit; 3. utrum ſit omnibus nota; 4. utrum omnes aliæ leges oriantur ab æterna; 5. an omnia, ſive neceſſaria, ſive contingentia, æternæ legi ſubjiciantur. Ad eam S. Doctoris methodum hìc de æternâ lege diſſeremus.

---

## QUÆSTIO PRIMA.

### *De exiſtentia Legis æternæ.*

*Not.* NOMINE legis æternæ intelligitur idea, ad quam exigitur directio rerum omnium in fines ſibi convenientes. Conveniunt quidem omnes, in Deo exiſtere ab æterno ideam illam, ſed nonnulli recentiores contendunt ideam illam non eſſe verè ac propriè dictam legem, ſed metaphoricè tantùm: alii verò aſſerunt eam eſſe verè ac propriè dictam legem. Quid nos ſentiamus, duabus ſequentibus concluſionibus aperietur.

CONCLUSIO I. In Deo datur aliqua lex æterna.

Probatur. Lex æterna, eſt idea practica, directiva rerum omnium in finem eis convenientem, ut quæſtione ſequente dicetur: atqui in Deo datur hujuſmodi idea; ſiquidem in eo qui res omnes dirigit ad finem eis convenientem, debet eſſe idea, ad quam directionem illam exigat, ſeu de-

bet

bet eſſe idea, quæ ſit regula, juxta cujus præſcriptum omnia ad debitum ſibi finem per media hujuſmodi fini proportionata dirigantur: nam ſicut in Deo creatore exiſtit idea rerum omnium, quæ ex nihilo eductæ ſunt; ſic quoque debet eſſe idea mediorum omnium, quibus creaturas ad ſuos fines dirigat; non enim minùs eſt rerum gubernator, quàm creator.

Conclusio 2. Lex æterna, eſt lex verè ac propriè dicta.

Probatur. Lex propriè dicta nihil aliud eſt, quàm ordinatio rationis ad commune bonum, ab eo qui curam habet communitatis, promulgata: atqui lex æterna eſt hujuſmodi. Nam 1. eſt *ordinatio rationis*; decernit enim, quid agendum aut omittendum ſit, ut creaturæ ad finem ſuum dirigantur: 2. eſt *ad commune bonum*, pacem nimirùm, ad quam quælibet res fertur modo ſibi conveniente: 3. eſt *ab eo qui curam habet communitatis, promulgata*; Deo ſcilicet qui ſicut eſt rerum omnium creator, ita etiam eſt earum gubernator, reſque omnes ad fines ſibi convenientes movet ac dirigit.

Objicies 1. Lex æterna non aliud eſt, quàm idea rerum in mente divinâ exiſtens: atqui idea illa non eſt lex verè ac propriè dicta; tum quia eſt merè ſpeculativa; tum etiam quia non aliud eſt, quàm forma, ad quam res quæ fiunt, exiguntur; ſicut idea artificis non aliud eſt, quàm forma, ſeu exemplar, ad cujus ſimilitudinem fit artefactum.

Reſp. diſt. min. Idea quæ reſpicit rerum creationem, non eſt lex propriè dicta, conc. min. quæ reſpicit rerum gubernationem, neg. min. Hanc, non autem illam, æterna lex reſpicit; ac proinde differt ab idea ſimpliciter & abſolutè dictâ. Sed ut clariùs pateat ſolutio, recenſenda ſunt varia diſcrimina, quæ inter ideam ſimpliciter dictam, & legem æternam reperiuntur. 1. Idea ſimpliciter & abſolutè dicta reſpicit (ut

mox obſervatum eſt ) rerum creationem; æterna verò lex reſpicit earum gubernationem. 2. Idea ſimpliciter dicta, eſt merè ſpeculativa; è contra lex æterna, eſt practica, quia Deum ipſum movet, ut hæc aut illa media eligat, quibus creaturas dirigat ad fines ſibi convenientes. 3. Idea ſimpliciter dicta, reſpicit rerum ſubſtantiam & entitatem; lex verò æterna reſpicit earum actiones: unde Auguſtinus libro 1. de libero arbitrio cap. 6. dicit, legem æternam eſſe *rationem in mente Dei exiſtentem, qua res omnes per congrua media in ſuos fines ordinantur & diriguntur*.

Objicies 2. Promulgatio eſt de ratione legis propriè dictæ: ſed nulla lex potuit ab æterno promulgari: ergo nulla idea potuit ab æterno eſſe lex verè ac propriè dicta.

Reſp. neg. maj. Nimirùm (ut ſuperiùs dictum eſt) promulgatio actualis non eſt de eſſentia legis, ſed tantùm promulgatio poſſibilis, hoc eſt, quæ aliquando fieri poſſit; ac proindè cum lex æterna ſemper potuerit promulgari, quia creaturæ, quibus promulgaretur, fuerunt ſemper poſſibiles, jurè ac meritò vocatur lex propriè dicta. 2. Dici poteſt, legem æternam ab æterno promulgatam fuiſſe Verbo divino: expreſſa nimirùm in eo fuit ſubſtantialis imago directionis rerum omnium in fines ſibi convenientes; ſcilicet idea rerum in finem, cum in Deo ſit aliquid abſolutum, per generationem æternam Verbo divino fuit communicata. Id indicare voluit S. Thomas, cum 1. 2. quæſt. 91. art. 1. ſic loquitur: *Ad ſecundum dicendum, quòd promulgatio fit & verbo & ſcripto: & utroque modo lex æterna habet promulgationem ex parte Dei promulgantis: quia & Verbum divinum eſt æternum, & ſcriptura libri vitæ eſt æterna: ſed ex parte creaturæ audientis, aut inſpicientis, non poteſt eſſe promulgatio æterna.*

Objicies 3. Lex cujus ſubjectum non eſt capax

pax legis verè ac propriè dictæ, non eſt lex verè ac propriè dicta: atqui ſubjectum legis-æternæ non eſt capax legis verè ac propriè dictæ; ſiquidem non tantùm creaturæ rationales, ſed etiam irrationales legi æternæ ſubjiciuntur, ut docet S. Thomas 1. 2. q. 91. art. 4. & 5. at creaturæ rationales non ſunt capaces legis propriè dictæ: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Non eſt lex verè ac propriè dicta reſpectu ſubjecti, quod hujuſmodi legis eſt incapax, conc. maj. reſpectu ſubjecti, quod illius eſt capax; neg. maj. Lex æterna reſpectu irrationalium nihil aliud eſt, quàm idea, ad quam exigitur impreſſio principii neceſſariò moventis ad finem eis convenientem, ſeu ad requiem appetituum, qui creaturis irrationabilibus inditi ſunt; ac proindè illorum reſpectu non eſt lex propriè dicta, ſed metaphoricè tantùm: unde in Scripturis dicitur lex, præceptum: *Præceptum poſuit* (inquit Rex Propheta, pſal. 148.) *& non præteribit*. Econtra reſpectu creaturarum rationalium eſt lex propriè dicta, quia regula eſt, ad quam ſuas actiones morales (quæ ſunt objectum legis propriè dictæ) exigere tenentur.

## QUÆSTIO II.

### *De eſſentia Legis æternæ*.

*Not.* NON eſt hìc quæſtio de eſſentia legis æternæ ſumptæ ſecundùm ſubſtantiam; cum enim ſic ſumpta, ſit attributum Dei, idem omninò eſt, ac Deus ipſe: ſed quæſtio eſt de lege æterna ſumptâ ſecundùm objectum, quod ab ea reſpicitur.

CONCLUSIO. Lex æterna, ſumpta ſecundùm objectum quod ab eâ reſpicitur, rectè defini-

tur, *Summa ratio directiva omnium actionum & motionum*.

Probatur & ſimul explicatur concluſio. Lex æterna dicitur 1. *Ratio*, eò quòd (ut ſuperiùs obſervatum eſt) lex quælibet ſit *ordinatio rationis*, ſeu mentis. Dicitur 2. ratio *Summa*, quia ultima eſt, & ſuprema regula, ad quam creaturarum ordinatio in finem exigitur. Dicitur 3. *Directiva omnium actionum & motionum*, quia verſatur circa actiones & motiones, eò quòd motiones & actiones ſint media, per quæ creatura quælibet tendit ad debitum ſibi finem.

Probatur 2. authoritate S. Auguſtini, qui legem æternam ſic definit libro 22. contra Fauſtum cap. 24. *Lex æterna, eſt ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari jubens, perturbari vetans*: Naturalis autem ordo creaturæ rationalis eſt, ut per amorem ſubdita ſit Deo, & quâlibet creaturâ, etiam ſeipsâ, per eundem amorem ſuperior ſit: ordo naturalis creaturæ irrationalis eſt, ut in eo ſit ſitu, & in eo loco, in quo univerſi ordo naturalis exigit. Iterum ab eodem S. Doctore lib. 1. de libero arbitrio cap. 6. ſic definitur: Æterna *lex eſt ea, qua juſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima*. Eæ verò Auguſtini definitiones in eam incidunt, quam ex S. Thoma in noſtra concluſione excerpſimus, ut attendenti facilè patebit.

Objicies. Lex æterna & providentia ſunt unum & idem; providentia enim non minùs quàm lex æterna, res omnes dirigit in fines, qui illis conveniant: atqui providentia non eſt ſumma ratio directiva omnium actionum & motionum; ſcilicet providentia potiùs verſatur circa res particulares, quàm circa univerſales; cum ècontra ſumma ratio directiva omnium actionum & motionum, circa res univerſales verſetur.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia lex æterna in multis differt à providentia. Nam 1. lex æterna

( ut

( ut jam obſervatum eſt ) per ſe primò reſpicit commune bonum univerſi; providentia bonum ſingulare cujuſcumque creaturæ. 2. Lex æterna ex ſe vim habet obligandi, non verò providentia. 3. Providentia minùs latè patet, quàm lex æterna; nempè providentia præſupponit legem æternam: Deus enim ex illius dictamine res omnes ſingulares regit, ac moderatur.

Quæres, utrum in Deo ſint plures leges æternæ ſecundùm noſtrum concipiendi modum, ſicut ſunt plures ideæ.

Reſp. non eſſe in Deo plures leges æternas etiam ſecundùm noſtrum concipiendi modum, licèt ſint plures ideæ. Ratio eſt, quia multiplicitas idearum in Deo petitur ex multiplicitate objectorum ſpecie diverſorum, quæ in ideis continentur: at non ſunt plures fines ſpecie diverſi, circa quos lex æterna verſetur; imò eſt unicus, commune nimirùm bonum univerſi: unde quemadmodum plures non ſunt in Deo providentiæ, licèt plura ei ſubjiciantur, ita nec ſunt plures leges æternæ, quamvis ex ejus dictamine plura ſpecie diverſa gubernentur.

## QUÆSTIO III.

### *Vtrum lex æterna ſit omnibus nota.*

*Not.* LEx æterna poteſt conſiderari, vel ſecundùm exiſtentiam, vel ſecundùm eſſentiam, vel ſecundùm effectus. Non eſt hìc quæſtio, utrum lex æterna conſiderata ſecundùm exiſtentiam, ſit omnibus nota: ſiquidem certum eſt, eam ſic acceptam, cognitam eſſe iis omnibus, quibus perſuaſum eſt Deum exiſtere, eumque creata omnia regere; norunt enim regi-

men illud eſſe non poſſe, niſi ad aliquam legem conſtantem & permanentem exigatur. Non eſt quoque quæſtio de lege æternâ ſumptâ ſecundùm eſſentiam; cum enim ſic accepta ſit idem cum Deo, non poteſt niſi à beatis, ut in ſe eſt, cognoſci. Itaque quæſtio eſt de lege æternâ conſideratâ ſecundùm effectus, hoc eſt, an in ſuis effectibus aliquo modo omnibus cognita ſit, licèt tamen ſub ratione legis æternæ.

Conclusio. Lex æterna eſt aliquo modo omnibus nota.

Probatur. Ea lex eſt aliquo modo omnibus nota, quæ in omnibus ratione utentibus per imperfectam ſui communicationem reperitur: atqui lex æterna per imperfectam ſui communicationem in omnibus ratione utentibus reperitur; ſiquidem lex æterna (Auguſtino teſte in libro de verâ religione cap. 31.) eſt veritas incommutabilis: ſed veritas incommutabilis per imperfectam ſui communicationem reperitur in omnibus ratione utentibus; nullus enim eſt ratione prædítus, qui veritatem, ſaltem ſecundùm communiſſima morum principia, non cognoſcat, v. g. quòd bonum agendum ſit & malum vitandum: ergo ab omnibus aliquo modo lex æterna cognoſcitur.

Objicies 1. Apoſtolus 1. ad Corinth. 2. ſic loquitur: *Quæ ſunt Dei, nemo novit, niſi Spiritus Dei*: atqui lex æterna eſt Dei, hoc eſt, in Deo exiſtit: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Nemo novit cognitione comprehenſivâ, conc. maj. cognitione non comprehenſivâ, neg. maj. Et ſanè multa Dei attributa à nobis, dum in terris verſamur, in eorum effectibus cognoſcuntur; nihil igitur impedit, quin lex æterna aliquo modo nobis innoteſcat, non quidem claré & intuitivè, ut in beatis contingit, ſed abſtractivè, in illius nimirùm participatione quâdam & imperfectâ irradiatione, quæ in omnibus hominibus reperitur.

Inſta-

Inſtabis. Nonnulli ſunt, qui licèt plures veritates cognoſcant, Dei tamen exiſtentiam non admittunt: ergo, ii ſaltem, non cognoſcunt legem æternam, etiam in aliquâ illius participatione, aut irradiatione.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Non cognoſcunt legem æternam formaliter ſumptam, hoc eſt, ſub ratione legis æternæ, conc. conſeq. materialiter & ſecundùm ſe, neg. conſeq. Athei non judicant, eam quam habent veritatis cognitionem eſſe idem cum æternâ Dei lege: tamen cum, ut ex dictis patet, ſit realiter idem cum æternâ Dei lege, fieri non poteſt, ut dum cognoſcunt veritatem aliquam, non cognoſcant etiam à parte rei æternam Dei legem.

Objicies 2. Ut cognoſcatur æterna Dei lex, neceſſe eſt, ut cognoſcatur juſtum eſſe, ut omnia ſint ordinatiſſima: nam lex æterna definitur ab Auguſtino in libro de libero arbitrio cap. 31. ea *qua juſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima*: atqui non eſt notum omnibus, quòd omnia ſint ordinatiſſima: *Quis enim* (ait Apoſtolus) *novit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit?*

Reſp. diſt. maj. Neceſſe eſt, ut in communi cognoſcatur, omnia eſſe ordinatiſſima, conc. maj. ut cognoſcatur in ſpecie modus, quo res quælibet ſunt ordinatiſſimæ, neg. maj. Ratio eſt, quia ad cognoſcendum in ſpecie modum, quo res quælibet ſunt ordinatiſſimæ, neceſſe eſſet comprehendere legem æternam, hoc eſt, totaliter eam cognoſcere, ſeu cognoſcere res omnes, ad quas ſe extendit, & modum quo illas attingit; ſed nulla ſubſtantia creata poteſt æternam legem comprehendere; quia (ut dictum eſt) lex æterna eſt idem cum eſſentia divina, quæ quidem, ut harum Inſtitutionum tom. 1. probavimus, eſt prorsùs intellectui creato incomprehenſibilis.

Objicies 3. Unuſquiſque poteſt judicium ferre de

re de eo, quod cognoſcit: ſic qui cognoſcit ſpheram, poteſt de ſphera judicare: atqui, ex Auguſtino in libro de vera religione, cap. 3. homines de lege æterna judicare non poſſunt: ergo nec eam cognoſcere.

Reſp. diſt. maj. Unuſquiſque poteſt judicium ferre de eo, quod cognoſcit, ſecundùm modum quo illud cognoſcit, conc. maj. ſecundùm modum, quo id non cognoſcit, neg. maj. Mens creata (ut jam obſervatum eſt) cognoſcit legem æternam in genere, hoc eſt, exiſtere legem aliquam, per quam omnia ſint ordinatiſſima, & ſecundùm illum reſpectum poteſt de ea judicium ferre, ſeu revera poteſt aſſerere, omnia eſſe ordinatiſſima; at verò non cognoſcit modum legis æternæ, hoc eſt, cur lex æterna præſcribat, ut res omnes in ſpecie hoc vel illo modo ſint ordinatæ, ac proindè non poteſt de lege æterna ſecundùm illum reſpectum conſiderata judicare.

## QUÆSTIO IV.

### *Utrum lex omnis ab æterna derivetur.*

CONCL. Lex omnis ab æterna tanquam à cauſa derivatur.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ de æterna ſapientia, quæ idem eſt cum æterna lege, Proverbior. 8. ſic loquitur: *Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.* Sic etiam Apoſtolus ad Rom. 13. *Non eſt poteſtas, niſi à Deo.* Unde ſic arguitur: Ab eâ lege lex omnis derivatur per quam legum conditores juſta decernunt, quæ eſt idem cum Deo: ſed per legem æternam, &c. ergo, &c.

Probatur 2. autoritate Auguſtini, qui aſſerit

1. ni-

1. nihil eſſe juſtum in humanis legibus, quod ab æterna non derivetur: *Simul etiam*, inquit libro 1. de libero arbitrio, cap. 6. *te videre arbitror in illa temporali* ( lege ) *nihil eſſe juſtum atque legitimum, quod non ex hac æterna ſibi homines derivaverint*. Aſſerit 2. principes in legibus ferendis attendere debere ad legem æternam, ut ſciant, quid jubere, quidve prohibere teneantur. *Conditor legum temporalium*, ait in libro de verâ religione, cap. 32. *ſi vir bonus eſt, & ſapiens, illam ipſam conſulit æternam de qua nulli animæ judicare tantum eſt, ut ſecundùm ejus incommutabiles regulas, quid ſit pro tempore jubendum, vitandumque, diſcernat*. Aſſerit 3. quemque etiam privatum conſulere debere legem æternam, ut ſciat, quid ſibi agendum ſit, quidque aliis imperandum. *Lex Dei*, inquit quæſt. 67. in Exodum, *ſempiterna eſt, quam conſulunt omnes piæ mentes, ut quod in ea invenerint, vel faciant, vel jubeant, vel vetent ſecundùm quod illa incommutabili veritate perceperint*.

Probatur 3. rationibus theologicis. 1. Primum in unoquoque genere, eſt cauſa cæterorum: ſic prima cauſa efficiens, prima cauſa exemplaris, prima cauſa finalis, eſt cauſa omnium cauſarum, efficientium, exemplarium, finalium: atqui lex æterna eſt prima omnium legum, tum in ratione cauſæ efficientis; omnis enim poteſtas inferiorum legislatorum, ac proindè inferiorum legum, eſt à Deo legislatore, & à lege æternâ; tum etiam in ratione cauſæ exemplaris, quia lex æterna eſt exemplar, cui aliæ leges, ut juſtæ ſint, debeant eſſe conformes: ergo lex æterna eſt cauſa omnium aliarum legum. 2. Leges per participationem derivantur ab eâ lege, quæ eſt lex per eſſentiam; quemadmodum omnia entia phyſica participata derivantur ab ente quod eſt ens per eſſentiam, hoc eſt, ens ex ſe, & independens ab alio: atqui leges omnes infe-

rio-

riores, ſunt leges per participationem, & lex æterna, eſt lex per eſſentiam: ergo omnes inferiores leges à lege æternâ derivantur.

Objicies 1. Lex æterna non eſt cauſa exemplaris omnium aliarum legum; ut enim eſſet aliarum legum cauſa exemplaris, neceſſe eſſet, ut legum conditores poſſent illam intueri, ut quiſque privatus in agendis & vitandis eam conſulere poſſet: atqui nec legum conditores legem æternam intueri, nec privati eam conſulere poſſunt; neque enim aut in ſe ipsâ videri poteſt, cum ſit ipſe Deus, nec in aliquo medio, in quo vis ejus & forma eluceant: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. dicendum eſt, legem æternam videri & conſuli poſſe in lumine naturali; in ipſo enim non obſcura illius veſtigia Deus impreſſit hominum menti; illa autem veſtigia nihil aliud ſunt, ex Auguſtino in libro de verâ religione, quàm communis idea unitatis, ſeu convenientiæ ac æqualitatis, ſecundùm quam homines judicant de omnibus artefactis, & de omnibus rebus naturalibus: hæc forma virtute & potentiâ major eſt omnibus, & ſupra mentem ipſam, quia mens mutabilis eſt, ipſa autem immutabilis, nec facta eſt ab animâ, ſed in animâ inventa. *Ubi* (ait Auguſtinus in libro de verâ religione, cap.39.) *videntur hæc, ibi eſt lumen ſine ſpatio locorum, & temporum, & ſine illo ſpatiorum talium phantaſmate. Numquid illa ex aliqua parte corrumpi poſſunt, etiamſi omnis ratiocinatio intereat, aut apud carnales inferos veteraſcat? Non enim ratiocinatio talia facit, ſed invenit. Ergo antequam inveniantur, in ſe manent, & cùm inveniuntur, nos innovant.*

Objicies 2. Lex fomitis eſt vera lex, juxta illud Apoſtoli, *Sentio in membris meis legem repugnantem legi mentis meæ:* atqui lex fomitis non derivatur ab æternâ lege; lex enim fomitis non aliud eſt, quàm prudentia carnis: atqui prudentia car-

nis

nis non derivatur ab æternâ lege; illud enim à lege æternâ non derivatur, quod ei non poteſt eſſe ſubjectum; ſed prudentia carnis (Apoſtolo teſte ad Rom. 8.) non poteſt eſſe ſubjecta legi æternæ: ergo, &c.

Reſp. 1. diſt. maj. Lex fomitis eſt lex æquivocè ſumpta, conc. maj. habet enim de lege propriè ſumptâ, quòd moveat & excitet: propriè & verè ſumpta, neg. maj. Lex enim propriè ſumpta movet & excitat ad bonum, cùm ſit: (ut dictum eſt) ordinatio rationis ad commune bonum.

Reſp. 2. cum S. Thomâ, conc. maj. diſt. min. Lex fomitis, quatenùs inclinat ad aliquid oppoſitum rationi, non derivatur ab æternâ lege, conc. min. quatenùs eſt pœna conſequens peccatum, neg. min. Exigit nimirùm lex æterna, ut peccatum puniatur, ac proindè exigit, ut homo reus ſentiat in membris ſuis legem repugnantem legi mentis ſuæ; neque enim ſub Deo juſto fieri poteſt, ut miſer non ſit, qui peccaverit.

Objicies 3. A lege æternâ nihil iniquum derivari poteſt: neque enim quod per ſe juſtiſſimum eſt, poteſt eſſe iniquitatis cauſa. Sed multæ ſunt leges iniquæ, juxta illud Iſajæ 10. *Væ qui condunt leges iniquas:* ergo omnes leges ab æternâ non derivantur.

Reſp. 1. concedendo totum argumentum; neque enim leges iniquæ, ſunt veræ leges: ſiquidem lex eſt eſſentialiter ordinatio rationis, hoc eſt, ordinatio conformis rectæ rationi; ac proindè cùm leges iniquæ ſint contra rationem, non poſſunt habere rationem legis. Reſp. 2. diſt. maj. A lege æternâ nihil iniquum derivari poteſt, prout iniquum eſt, conc. maj. prout non eſt iniquum, neg. maj. In legibus iniquis, eſt quidem aliqnid iniquum, & hoc non derivatur ab æternâ lege; ſed præterea eſt aliquod bonum, poteſtas nimirùm, per quam ab eo qui curam habet communitatis, conduntur; & hæc poteſtas eſt

ab

ab æternâ lege: *Omnis enim poteſtas* (ait Apoſtolus ad Rom. 13.) *à Domino Deo eſt*.

Objicies 3. Lex naturalis, eſt lex verè & propriè dicta: atqui lex naturalis ab æternâ non derivatur: Siquidem lex æterna, eſt Dei ordinatio ad commune bonum: Sed lex naturalis ab ea ordinatione non derivatur; ſiquidem quæ per legem naturalem præcipiuntur, aut prohibentur, bona ſunt aut mala independenter à qualibet Dei ordinatione creatâ; v.g. amor in Deum eſſet bonus ac præceptus, furtum eſſet malum ac vetitum, etiamſi de illo amore, de furto nulla præceſſiſſet æterna Dei ordinatio.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. neg. min. Ad 3. diſt. ant. Quæ per legem naturalem præcipiuntur, aut prohibentur, bona ſunt, aut mala, bonitate aut malitia fundamentali & materiali, conc. ant. nempè in ſe & independenter à quolibet Dei actu quandam includunt, aut convenientiam, aut diſconvenientiam, ratione quarum præbent fundamentum, ut per Dei ordinationem, aut præcipiantur, aut prohibeantur: bonitate, aut malitia formali, neg. ant. quia bonitas, aut malitiâ formalis ſumuntur ex dictamine legis naturalis, quod quidem dictamen præſupponit æternum decretum, quo Deus ſtatuit, ut quæ conveniunt, vel diſconveniunt, præcipiantur, aut prohibeantur; ac proìndè bonitas, aut malitia ſic acceptæ, ab æternâ Dei lege derivantur. Præterea dici poteſt, argumentum eſſe de non ſupponente, nempè ſupponit, quòd etiamſi non exiſteret æterna lex, aliqua lex naturalis eſſet vera lex, quod eſt falſum: hincque ſequitur, abſtrahendo ab illâ æternâ lege, nihil eſſe bonum aut malum.

Objicies 4. Lex humana non derivatur ab æternâ; ſiquidem ſi ab eâ derivaretur, ab ea participaret vim obligandi; quod falſum eſt; alioquin obligaret jure divino, ſicut lex æterna de jure divino obligat: ergo, &c.

Reſp.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. ant. Ab æternâ lege participarent mediatè vim obligandi, conc. ant. nempè cùm poteſtas, quâ homines pollent, ferendi leges, derivetur à Deo, neceſſe eſt, ut leges ab eis conditæ, mediatè habeant à Deo vim obligandi. Participarent immediatè, neg. ant. obligant enim immediatè, ex eo quòd ab iis ferantur, quibus poteſtatem eas ferendi Deus conceſſit; ac proindè obligant humano, non divino jure.

Objicies ultimò. 1. Leges humanæ ſunt mutabiles: 2. plerumque ſibi invicem ſunt contrariæ: 3. nonnumquam mala permittunt: ergo non derivantur ab æternâ lege, quæ quidem nec mutabilis eſt, nec ſibi contraria, nec permittit, quæ mala ſunt.

Reſp. ad 1. quòd licèt lex æterna ſit immutabilis: *Neque enim* (ait Evodius apud Auguſtinum lib. 1. de libero arbitrio, cap. 6.) *ulla vis, ullus caſus, ulla rerum labes unquam effecerit, ut juſtum non ſit, omnia eſſe ordinatiſſima;* lex tamen humana ſuam mutabilitatem habet ab æternâ lege. Scilicet exigit lex æterna, ut humana lex pro variis temporum, locorum, & perſonarum circumſtantiis mutetur; nam ſine illâ mutatione omnia non forent in variis circumſt antiis ordinatiſſima: inde tamen non ſequitur, æternam legem mutari. *Vt ars medicinæ*, (inquit Auguſtinus in libro de verâ religione, cap. 17.) *cùm eadem maneat, neque ullo pacto ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis eſt noſtra valetudo: Ita divina providentia, cùm ſit ipſa omninò immutabilis, mutabili tamen creaturæ variè ſubvenit, & pro diverſitate morborum alia aliis jubet aut vetat, ut à vitio, unde mors incipit, & ab ipſa morte ad naturam ſuam & eſſentiam ex qua deficiunt, id eſt, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.*

Reſp. ad 2. idem dicendum eſſe quoad primum, nimirùm legem æternam exigere, ut leges hu-

humanæ nonnumquam ſint ſibi invicem contrariæ; contrarii enim plerumque ſunt populorum mores, diverſa gentium genia: ut igitur debitus ordo (ad quem potiſſimùm tendit æterna lex) ſervetur, neceſſe eſt, ut contrariæ pro loco & tempore leges à Principibus ſanciantur.

Reſp. ad 3. humanas leges, ſi juſtæ ſint, numquam permittere quæ mala ſunt, ac rectâ permiſſione approbativâ; licèt nonnumquam ea permittant permiſſione tolerantiæ, hoc eſt, licèt in ea pœnis non animadvertant. Tolerantiam autem illam quibuſdam in caſibus ipſa lex æterna præſcribit: exigit enim, ut gravium malorum vitandorum cauſâ, quibus humana lex propter populorum duritiam mederi non poteſt, quædam minora mala, impunita remaneant. Sic Deus ipſe ſeſe quondam geſſit erga Judæos, quibus divortium permiſit ad duritiam cordis, ne ſcilicet occiderent uxores, quas dimittere non potuiſſent; ſic etiam uſuram in alienigenas eis permiſit, ne eam in fratres exercerent.

---

## QUÆSTIO V.

*Vtrum omnia æternæ legi ſubjiciantur.*

*Not.* QUæ exiſtunt, vel ſunt æterna, vel temporalia. Ex temporalibus verò nonnulla ſunt neceſſaria, alia contingentia, alia libera; hìc igitur quærendum eſt 1. utrum Deus qui ſolus eſt ab æterno, æternæ legi ſubjiciatur: 2. an ſubjiciantur ei quæ ſunt neceſſaria: 3. an quæ ſunt contingentia: 4. denique an quæ libera.

CONCLUSIO I. Nec eſſentia divina, nec illius aut attributa, aut actiones immanentes ſubjiciuntur æternæ legi.

Probatur. Quæ non ſubjiciuntur gubernationi divi-

divinæ, non ſubjiciuntur æternæ legi; æterna nimirùm lex eſt ratio gubernationis rerum, ac proindè quæ non ſubjiciuntur gubernationi, æternæ legi non ſubjiciuntur: atqui nec eſſentia divina, nec illius attributa, aut actiones immanentes ſubjiciuntur divinæ gubernationi; ſunt enim prima & univerſaliſſima lex; non habent igitur ſuperiorem aliam, per quam gubernari poſſint: ergo, &c.

Objicies. Voluntas Dei ſubjicitur æternæ legi; nimirùm eſt recta & juſta: ergo per conformitatem ad aliquam, ſeu regulam, ſeu legem; rectitudo enim & juſtitia ſupponunt aliquam regulam, aliquam legem, ad quam exigantur; ſed illa lex non alia poteſt eſſe, quàm æterna: ergo Dei voluntas æternæ lege ſubjicitur.

Reſp. diſt. ant. Voluntas Dei quantùm ad ea quæ ab eâ diſtinguntur, ſubjicitur æternæ legi, conc. ant. quantùm ad ea quæ ab eâ non diſtinguntur, neg. ant. hoc eſt, voluntas Dei quantùm ad actus qui proximè ad Deum terminantur, ut eſt amor quo Spiritus Sanctus producitur, aut intellectio quâ Verbum generatur, non ſubjicitur æternæ legi, quia quantùm ad illos actus, eſt eſſentialiter idem cum æternâ lege; ècontra verò quantùm ad actus qui proximè ad creaturas terminantur, ſubjicitur æternæ legi; eos enim actus non operiatur niſi ex dictamine legis æternæ, cum illi actus ad gubernationem pertineant; gubèrnatio verò recta non eſt, niſi ad alicujus legis ſuperioris dictamen redigatur. Deſumpta eſt illa reſponſio ex S. Thomâ, qui 1.2. quæſt. 93.3. art. 4. ſic loquitur: *Ad primum ergo dicendum, quod de voluntate Dei dupliciter poſſumus loqui. Uno modo quantùm ad ipſam voluntatem, & ſic cùm voluntas Dei ſit ipſa eſſentia ejus, non ſubditur gubernationi divinæ, neque legi æternæ; ſed idem eſt, quod lex æterna. Alio modo poſſumus loqui de voluntate divina quantum ad ipſa quæ Deus vult circa creaturas: quæ quidem ſubjectæ ſunt legi æternæ, in quantum*

*tùm horum ratio eſt in divina ſapientia, & ratione quorum voluntas Dei dicitur rationabilis: alioquin ratione ipſius, magis eſt dicenda ipſa ratio.*

Conclusio 2. Alia à Deo, quæ ſunt neceſſaria, ſubjiciuntur æternæ legi.

Probatur. Alia à Deo, etiamſi neceſſaria ſint, ſubjiciuntur gubernationi divinæ: ergo & æternæ legi; neque enim recta eſt gubernatio, niſi fiat ex alicujus legis dictamine: Ea autem lex non alia eſt in Deo, quàm æterna: ergo alia à Deo, licèt ſint neceſſaria, æternæ legi ſubjiciuntur.

Objicies. Quæ aliter ſeſe habere non poſſunt, non ſubjiciuntur æternæ legi, nempè directione non indigent; ergo nec lege, per quam dirigantur: Sed quæ ſunt neceſſaria, ſeſe aliter habere non poſſunt, ut patet in eſſentiis & ſubſtantiis metaphyſicis rerum: eſſentia v. g. hominis non poteſt non eſſe poſita in animali, quod mente præditum ſit. Si enim cogitetur animal, quod mente non ſit præditum, non erit homo: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Quæ aliter ſe ſe habere non poſſunt, non ſubjiciuntur æternæ legi, ſi independenter ab æternâ lege aliter ſeſe habere non poſſint, conc. maj. Si dependenter ab æternâ lege, neg. maj. Eſſentiæ & ſubſtantiæ metaphyſicæ rerum ideò aliter ſeſe habere non poſſunt, quòd ſic ordinatione divinâ diſpoſitum fuerit; ideò autem ſic eſt ordinatione divinâ diſpoſitum, quòd ſic æterna lex exigeret.

Conclusio 3. Omnia contingentia naturalia ſubjiciuntur æternæ legi.

Probatur 1. ex Scripturâ. Proverbior. cap. 8. hæc habentur: *Quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos*. Pſalm. 148. *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum quæ faciunt Verbum ejus*. Matthæi 6. *Reſpicite volatilia Cœli, quoniam*

*niam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater veſter cœleſtis paſcit illa.* Ex iis Scripturæ locis ſic arguitur: Ea ſubjiciuntur æternæ legi, quibus Deus legem conſtituit; quæ faciunt verbum Dei, hoc eſt, quæ Deo legislatori obediunt; quæ Dei regimini ſubjiciuntur: atqui (ut ex laudatis textibus patet) Deus contingentibus naturalibus, ut ſunt aquæ, legem conſtituit; contingentia naturalia, ut ſunt ignis, grando, nix, faciunt Dei verbum; ac præterea ut patet in volatilibus cœli, ſubjiciuntur regimini Dei: ergo contingentia naturalia ſubjiciuntur æternæ legi.

Probatur 2. ex Auguſtino, qui libro 19. de Civitate Dei, cap. 12. omnia omninò ſubjicit Dei legibus: *Nihil* (inquit) *à legibus ſummi creatoris, ordinatoriſque ſubtrahitur, à quo pax univerſitatis adminiſtratur*. Idem Sanctus Doctor in libro 83. quæſtionum, quæſt. 27. ſcribit, Dei legem omnia prorsùs moderari: *Lex ipſa* (ait) *incommutabilis manet, & omnia mutabilia pulcherrima gubernatione moderatur*. Ex iis locis ſic conficitur argumentum: Si contingentia naturalia non ſubeſſent æternæ legi, eſſet aliquid quod ſummi creatoris, ordinatoriſque legibus ſubtraheretur; lex æterna non moderaretur omnia; ſed hæc, ex Auguſtino, falſa ſunt: ergo, &c.

Probatur 3. ratione theologicâ, quam tradit S. Thomas 1.2. qu. 93. art. 5. Ea ſubjiciuntur æternæ legi, quibus Deus ex dictamine legis æternæ impreſſit inſtinctum, per quem in finem ſibi convenientem feruntur: atqui Deus ex dictamine legis æternæ contingentibus naturalibus impreſſit inſtinctum, per quem in finem ſibi convenientem feruntur: ille enim inſtinctus non aliud eſt, quàm principium motûs & operationum, quæ in contingentibus naturalibus reperiuntur: ſed Deus ex dictamine legis æternæ, principium illud contingentibus naturalibus impreſſit:

preſſit: neque enim cæco modo, ſed multâ cum ſapientiâ Deus principium illud contingentibus naturalibus impreſſit: ergo ex dictamine ipſius divinæ ſapientiæ, ac proindè dictamine legis æternæ, quæ quidem non eſt aliquid aliud ab æternâ lege.

Objicies 1. Contingentia naturalia non ſunt capacia legis, juxta Auguſtinum quæſt. 74. in Leviticum. 2. Eis lex intimari non poteſt; cum enim ſint ratione deſtituta, intimationem, ſeu promulgationem intelligere non valent. 3. Contingentia naturalia non ſemper agunt ex motione legis æternæ, imò & contra præſcriptam ab eâ regulam nonnunquam moventur, ut cum gravia ſurſum, & levia deorſum feruntur: ergo, &c.

Reſp. ad 1. Auguſtinum loqui de lege pro ut eſt præceptiva, non autem prout eſt directiva tantùm. Scilicet prout eſt præceptiva, ſupponit ſubjectum capax præcepti, hoc eſt, ſubjectum quod præceptum intelligere valeat, & illud exequi ex dictamine rationis: è contra prout lex eſt directiva, non ſupponit ſubjectum, quod directionem intelligere poſſit, ſed tantùm ſubjectum capax directionis paſſivæ; at hujuſmodi directionis paſſivæ capacia ſunt contingentia omnia naturalia, quia recipere poſſunt, & reverà à Deo receperunt formam, quâ talia ſunt, ac proindè principium, per quod modo ſibi conveniente ad ſuos fines dirigantur.

Reſp. ad 2. legem æternam intimari, ſeu promulgari contingentibus naturalibus, quatenùs per formas ſibi inditas à Deo moventur ad fines qui ſibi conveniant: unde impreſſio principii operativi quod eis indictum eſt à Deo, eſt æternæ legis veluti intimatio, & quædam ſpecies promulgationis; hincque explicatur quâ ratione Dei vocem audiant: audiunt nimirùm, cùm ſuas operationes ad illius nutum & motum exercent, juxta illud Hieronymi ad

hæc

hæc verba Matth. 8. *Venti & mare obediunt ei. Ex hoc loco intelligimus, quòd omnes creaturæ ſentiant creatorem. Quas increpavit, & quibus imperavit, ſentiunt imperantem, non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, ſed majeſtate conditoris. Quæ apud nos inſenſibilia, illi ſenſibilia ſunt.*

Reſp. ad 3. neg. contingentia naturalia aliquando moveri contra legis æternæ prę́ſcriptum: quamvis enim moveantur contra principium ſibi intrinſecum, ut cùm gravia ſurſum feruntur; ille tamen motus non eſt contra legem æternam, quia oritur ab aliquibus cauſis extrinſecis quæ effectum illum producunt ex æternæ legis regimine; fert enim regimen illud, ut cauſæ particulares contra innatum ſibi principium agant, cùm ad id à cauſis extrinſecis, quarum vis eſt major, impelluntur.

Conclusio 4. Contingentia libera ſubjiciuntur æternæ legi.

Probatur. Contingentia libera, ſunt actiones humanæ, aut bonæ, aut malæ: atqui actiones humanæ, ſive bonæ, ſive malæ ſint, æternæ legi ſubjiciuntur: Bonæ quidem, cùm ex illius directione & motu fiant; malæ verò, cùm permittantur, ut in pœnis quibus poſtea caſtigantur, eluceat juſtum Dei judicium: unde Auguſtinus libro 19. de Civit. Dei, cap. 13. hæc de Angelo prævaricatore ſcribit: *In veritate non ſtetit, ſed veritatis judicium non evaſit, quia in ordinis tranquillitate non remanſit; nec ideò tamen à poteſtate ordinatoris effugit.*

DIS-

# DISSERTATIO TERTIA.

## *De Lege Naturali.*

*Not.* SAnctus Thomas 1. 2. quæſt. 94. de lege naturali quærit 1. quid ſit: 2. utrum unum ſit legis naturalis præceptum: 3. utrum omnes actus virtutum ſint de lege naturæ: 4. utrum lex naturalis ſit una apud omnes: 5. utrum ſit mutabilis: 6. utrum ab hominis mente deleri poſſit: 7. tandem, quænam in ſpecie ſint legis naturalis præcepta. Eam Sancti Doctoris methodum ſecuti, ſeptem hujuſce diſſertationis quæſtionibus difficultates illas exponemus.

---

## QUÆSTIO PRIMA.

### *Quid ſit lex naturalis.*

*Not.* UBi expoſuerimus, quid ſit lex naturalis, quæremus, utrum admittenda ſit, id eſt, poſtquam dixerimus de illius eſſentiâ, exiſtentiam illius aſſeremus.

CONCLUSIO I. Lex naturalis rectè definitur: *Participatio legis æternæ, creaturæ rationali per inſpirationem luminis & amoris impreſſa.*

Explicatur definitio. 1. Lex naturalis dicitur *participatio legis æternæ*; & in hoc convenit cum legibus poſitivis, quæ omnes (ut præcedenti diſſertatione probatum fuit) ab æternâ lege, tanquam rivuli à fonte promanant. 2. Per hanc vocem, *impreſſa*, differt à legibus poſitivis, quæ nobis intrinſecæ non ſunt, ſeu mentibus noſtris ne-

nequaquam impreſſæ, ſed ſunt omninò extrinſecæ, quippè quòd nullam illarum veſtigium in acceptâ à creatore natura reperiamus, ſed liberè aut à Deo aut ab hominibus ſancitæ ſunt. 3. Hæc verba, *Per inſpirationem hominis & amoris*, exponunt duo legis naturalis officia, in eo poſita, quòd lex naturalis & oſtendat bonum, & ad illud per modum præcepti & ſuaſionis inclinet.

Quæres 1. utrum lex naturalis ſit actus, an habitus.

Reſp. 1. legem naturalem non eſſe habitum propriè dictum. Nam 1. habitus propriè ſumptus, eſt id quo quis agit: ſic grammatica eſt habitus, quia per grammaticam grammaticus operatur: atqui lex naturalis non eſt id quo quis agit, ſed eſt id ad cujus normam aliquis agit. 2. Habitus propiiè ſumptus denominat ſubjectum in quo recipitur: ſic ex grammatica Petrus dicitur grammaticus: at lex naturalis non denominat ſubjectum, in quo recipitur. 3. Habitus propriè ſumptus, non ſe habet per modum præcepti & imperii: at lex naturalis ſic ſe habet: ergo non eſt habitus propriè ſumptus.

Reſp. 2. legem naturalem eſſe habitum impropriè ſumptum. Ratio eſt, quia id dicitur habitus impropriè ſumptus, quod in aliquo prædicato convenit cum habitu propriè ſumpto: ſed lex naturalis in aliquo prædicato convenit cum habitu propriè ſumpto; ſicut enim habitus propriè ſumptus, non eſt tranſiens, ſed permanens; in dormientibus nimirùm & non advertentibus remanet; ita etiam lex naturalis non eſt aliquid quod tranſeat, ſed ècontra eſt aliquid permanens, licèt ſubjectum, in quo recipitur, aut dormiat, aut ad illud non advertat. Hincque colligitur, eſſe in homine legem naturalem, non tantùm cum actu hocce judicium efformat: *Bonum eſt agendum: malum eſt vitandum*; ſed etiam antequam de illo judicio cogitaverit.

Quæres 2. utrum ſit aliquod diſcrimen inter ſynderefim, conſcientiam, & legem naturalem.

Reſp. legem naturalem differre 1. à ſynderefi, quia ſynderefis eſt habitus propriè dictus, quo creatura rationalis inclinatur ad aſſentiendum principiis practicis, ut ſunt iſta: *Bonum eſt agendum: Malum eſt fugiendum*: E contra lex naturalis non eſt habitus propriè dictus, ſed potiùs eſt actus, quo praxis boni, & mali fuga præcipiuntur. 2. Differt à conſcientiâ, tum quòd ſit de agendis aut fugiendis in genere; conſcientia verò de iis quæ hic & nunc agenda, aut fugienda ſunt; tum quòd lex naturalis ſit certa & vera, conſcientia è contra nonnunquam dubia ſit & falſa; tum denique quòd lex naturalis ſit tantùm de agendis aut vitandis, conſcientia verò præterea eſt de actis & vitatis.

Quæres 3. quid phyſicum dicant, lumen & amor, in quibus conſtituta eſt eſſentia legis naturalis.

Reſp. 1. illud lumen & illum amorem non eſſe ſubſtantiam ipſius creaturæ rationalis: cum enim creaturæ rationalis ſubſtantia ſit defectibilis, non poteſt habere rationem regulæ, ac proindè nec legis; cum regula & lex per ſe indefectibiles eſſe debeant.

Reſp. 2. Illud lumen, ille amor non ſunt creata qualitas phyſica, quæ ab animæ ſubſtantiâ realiter diſtincta ſit: ea enim qualitas eſſet, utpotè creata, defectibilis, ſicque non poſſet eſſe lex aut regula, cui certò adhærendum ſit.

Reſp. 3. lumen & amorem, in quibus poſita eſt legis naturalis eſſentia, eſſe ipſam Dei veritatem, quæ creaturæ rationali intimè præſens eſt, illamque ad bonum per modum præcepti excitat, & movet. Ita docet Auguſtinus in libro 14. de Trinitate cap. 15. ubi ſic loquitur: *Nam hinc eſt, quòd etiam impii cogitant æternitatem, & multa rectè reprehendunt, rectèque laudant*

*in hominum moribus. Quibus ea tandem regulis judicant? niſi in quibus vident, quemadmodum quiſque vivere debeat, etiamſi nec ipſi eodem modo vivant? Ubi eas vident? Neque enim in ſua natura, cum procul dubio mente iſta videantur, eorumque mentes conſtet eſſe mutabiles, has verè regulas immutabiles videat, quiſquis in eis & hoc videre potuerit; nec in habitu ſuæ mentis, cum illæ regulæ ſint juſtæ, mentes verò eorum conſtet eſſe injuſtas. Ubinam ſunt iſtæ regulæ ſcriptæ, ubi quid ſit juſtum & injuſtum agnoſcit, ubi cernit habendum eſſe, quod ipſe non habet? Ubi ergo ſcriptæ ſunt, niſi in libro lucis illius quæ veritas dicitur? Unde omnis lex juſta deſcribitur, & in cor hominis qui operatur juſtitiam, non migrando, ſed tanquam imprimendo, transfertur; ſicut imago ex annulo in ceram tranſit, & annulum non relinquit.*

CONCLUSIO 2. Lex naturalis exiſtit.

Probatur 1. ex Scripturis. Lex naturalis (ut ſuperiùs probatum fuit) eſt inſpiratio luminis quo bonum agendum cognoſcimus, & amoris quo in bonum illud cognitum ferimur: atqui exiſtit inſpiratio illa luminis & amoris. Nam 1. Scripturâ teſte, ſignatum eſt ſuper nos divini vultûs lumen, hoc eſt, Deus per boni cognitionem & amorem mentibus noſtris impreſſit quandam ſui ipſius ſimilitudinem. 2. Quoties Deus noſtri nos admonet officii, jubet, ut ad nos ipſos redeamus, hoc eſt, ut in nobis quæramus bonum quod amplecti jubemur, & cognitionem mali quod fugere tenemur: *Redite* (ait Deus ipſe, Iſaiæ 46.) *prævaricatores ad cor*. 3. in Epiſtolâ ad Romanos Apoſtolus expreſsè teſtatur gentes in ſeipſis reperire legem, quam omnes in praxi ſervare tenentur: *Cum gentes* (inquit cap. 2.) *quæ legem*, exteriùs ſcriptam, *non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem*, ſcriptam, *non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & in-*

*ter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus.*

Probatur 2. ex traditione. 1. S. Juſtinus legis illius meminit in Apologia ad Senatum, ubi ſcribit, inſita eſſe nobis virtutum ſemina. 2. Origenes de illa hæc habet lib. quinto contra Celſum: *Sunt duæ leges in genere; altera naturæ lex, cujus lator eſt Deus;* per creationem nimirùm; *altera ſcripta, valens in civitatibus.* 3. S. Joannes Chryſoſtomus Hom. 12. ad populum Antiochenum aſſerit, didiciſſe nos ex naturæ lege, fornicationem eſſe quid malum: *Non opus* (inquit) *habemus diſcere, quòd malum eſt fornicari, & bonum continentia; ſed ab initio hoc ſcimus.* Idem dicit de homicidio: *Quare* (inquit) *qui dixit: Non occides, non addidit, quod malum cædes? quoniam præveniens conſcientia nos hoc docuit, & tanquam ſcientibus & intelligentibus ita loquitur.* 4. S. Ambroſius Epiſt. 41. & legis naturalis exiſtentiam & naturam hiſce verbis tradit: *Ea igitur lex non ſcribitur, ſed innaſcitur; nec aliqua percipitur electione, ſed profluo quodam naturæ fonte in ſingulis exprimitur, & ingeniis humanis hauritur.* 5. S. Auguſtinus lib. de Magiſtro cap. 11. ſcribit, doceri nos interiùs à veritate, hancque conſulendam eſſe, cujus lumen pro vario conſulentis affectu, aut clariùs, aut obſcuriùs percipitur.

Idem S. Doctor, Epiſt. 157. editionis novæ, docet, legem naturalem ſcriptam eſſe in hominum cordibus: *Proindè* (inquit) *quoniam lex eſt etiam in ratione hominis, qui jam utitur arbitrio libertatis, naturaliter in corde conſcripta, qua ſuggeritur, ne aliquid faciat quiſque alteri, quod pati ipſe non vult: ſecundùm hanc legem prævaricatores ſunt omnes, etiam qui legem per Moiſen datam non receperunt, de quibus in Pſalmo legitur: Prævaricatores æſtimavi omnes peccatores terræ.*

QUAE-

## QUÆSTIO II.

### *Vtrum in Lege naturali ſit unum primum præceptum, ad quod cætera reducantur.*

*Not.* PRAECEPTA duplicis ſunt generis, nonnulla dicuntur primaria, alia verò ſecundaria; illa non continentur in aliis univerſalioribus, iſta verò in aliis magis univerſalibus continentur. Hìc igitur quærendum eſt, utrum in lege naturali ſit unum primum præceptum, ad quod alia omnia reducantur.

CONCLUSIO. In lege naturali datur unum primum præceptum, in quo alia omnia continentur.

Probatur. Idem de agendis ferri debet judicium, ac de cognoſcendis: atqui in cognoſcendis datur aliquod primum principium, in quo cætera omnia continentur; iſtud nimirùm, ut docent Metaphyſici: *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe:* ergo in agendis datur quoque primum principium, in quo cætera omnia contineantur: ſed lex naturalis eſt de agendis, hoc eſt, objectum illius ſunt actiones humanæ: ergo in lege naturali datur aliquod primum principium, in quo cætera omnia contineantur.

Quæres, quodnam ſit illud primum legis naturalis principium, in quo cætera omnia continentur.

Reſp. eſſe iſtud, *Bonum eſt faciendum, & malum eſt fugiendum*. Ratio eſt, quia tres conditiones quæ ad primum principium requiruntur, reperiuntur in iſto: *Bonum eſt faciendum, & malum fugiendum*. Nam 1. eſt per ſe notum: nempè neminem, quantumcumque ſit rudis, quantumvis obcæcatus, fugit, ſuperiùs ex

Auguſtino demonſtratum eſt. 2. A nullo alio principio pendet; neque enim in agendis poteſt cogitari aliud principium ſuperius & magis univerſale. 3. Alia omnia legis naturalis principia in illo continentur: triplicis enim generis ſunt in lege naturali præcepta; nonnulla naturam reſpiciunt, & omnibus entibus communia ſunt; alia ſpeciem naturæ, animalem nimirùm, reſpiciunt; alia denique verſantur circa ens magis ſpeciale, quàm animal; rationale nimirum: Atqui in hoc præcepto: *Bonum eſt faciendum, & malum fugiendum*, præcepta tum quæ naturam, tum quæ animal, tum quæ rationale ſpectant, continentur: ſiquidem præcepta quæ pertinent ad naturam, non alia ſunt, quàm inſita cuilibet enti propenſio ad ſui conſervationem; quæ verò ad animal, ſunt inclinatio ad conſervationem tum corporis per cibum & potum, tum ſpeciei per generationem animalis ſibi ſimilis; quæ verò ad rationale, ſunt amor ſocietatis, tum cum cæteris hominibus, tum etiam cum Deo hominum authore: Sed præcepta illa continentur in iſto: *Bonum eſt faciendum, malum eſt fugiendum*. Nempè ea omnia, ad quæ homo naturaliter propendet, ab eo ſub ratione boni apprehenduntur; eaècontra à quibus naturaliter abhorret, apprehenduntur ſub ratione mali: ergo quæcumque agat, ſive ut naturam conſervet, ſive ut generet prolem, ſive ut cum cæteris hominibus, & cum illorum authore Deo conjungatur, agit ex motu hujus univerſaliſſimi præcepti: *Bonum eſt faciendum ſeu proſequendum, malum eſt fugiendum*: ac proindè in illo præcepto alia omnia continentur.

Objicies. Concupiſcentia, quæ non aliud eſt quàm propenſio fruendi creaturâ, ſeu amandi creaturam propter ipſam creaturam, eſt de lege naturali; id enim ad legem naturalem pertinet quod creaturæ rationali naturale eſt: ſed nec concupiſcentia, nec illius motus continentur in iſto

iſto præcepto: *Bonum eſt faciendum*, *ſeu proſequendum*, *& malum eſt fugiendum*: ergo omnia præcepta, ergo omnes motus legis naturalis in illo præcepto: *Bonum eſt faciendum*, &c. minimè continentur.

Reſp. neg. maj. Scilicet ea tantùm ſunt de lege naturali, quæ ſunt effectus Dei creatoris: ergo cum concupiſcentia non ſit hujuſmodi; neque enim inſtituti eſt hominis, ſed damnati, hoc eſt, non pertinet ad hominis naturam, ſed eſt peccati ab eo admiſſi ſupplicium; non poteſt eſſe de lege naturali, ac proindè mirum non eſt, quòd illius motus in hoc præcepto: *Bonum eſt proſequendum*, *& malum fugiendum*, minimè contineantur.

---

## Quæstio III.

### *Utrum omnes actus virtutum ſint de lege naturali.*

I. Actus virtutum duobus modis conſiderari poſſunt, 1. in genere, 2. in ſpecie. Actus virtutum in genere, ſunt actus virtutum prout ſunt virtutes, hoc eſt prout ſunt actiones, quæ rationi conſentaneæ ſunt. Actus virtutum in ſpecie, ſunt actus virtutum prout in hâc vel illâ ſpecie, in hoc aut illo ſtatu, in hâc vel illâ hominis conditione conſiderantur: quærendum eſt igitur, utrum actus virtutum ſecundùm duplicem illum reſpectum conſiderati, ſint de lege naturali.

Conclusio 1. Actus omnes virtutum ſumptarum in genere, ſunt de lege naturali.

Probatur. Id omne eſt de lege naturali, ad quod homo naturaliter propendet: Atqui homo naturaliter propendet ad omnes actus virtutum

in genere ſumptarum; ſiquidem ad id homo naturaliter propendet, ad quod propendet ex inclinatione propriæ ſuæ formæ: Sed ex inclinatione propriæ formæ propendet in omnes actus virtutum ſumptarum in genere; nempè propria hominis forma eſt ratio: atqui ex inclinatione rationis homo propendit in omnes actus virtutum ſumptarum in genere, cum (ut jam obſervatum eſt) actus virtutum in genere ſumptarum, nihil aliud ſint, quàm actus qui rationi conformes ſint: ergo, &c.

Objicies 1. Eſſe de lege naturali, & eſſe de præcepto naturali, ſunt unum & idem: atqui dantur actus virtutum etiam in genere ſumptarum, qui non ſunt de præcepto naturali, ut patet in actibus conſiliorum: ſicut enim conſilia non ſunt de præcepto, ita nec actus conſiliorum.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia eſſe de lege naturali, non aliud eſt, quàm eſſe conforme legi naturali; eſſe verò de præcepto, præter illam conformitatem, dicit debitum ſeu obligationem agendi ſtrictè ſumptam: hincque mirum non eſt quòd praxis conſiliorum ſit de lege naturali, quamvis non ſit de præcepto naturali.

Objicies 2. Actus fidei, ſpei, charitatis, contritionis, ſunt actus virtutum: ſed illi actus non ſunt de lege naturali; neque enim ratio dictat actus ſupernaturales, ut ſunt actus fidei, ſpei, charitatis, & alii ſimiles, quibus impius juſtificatur.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Ratio non dictat, actus ſupernaturales ſumptos in ſpecie virtutum ſupernaturalium, conc. ant. ſumptos in genere virtutum ut ſic, neg. ant. Hoc eſt dictat lex naturalis, conforme eſſe rationi, ut homo Deo revelanti credat, ut in eum ſibi ut objectum beatitudinis ſupernaturalis revelatum ſperet, & ut eum ſic cognitum amet; ſed non dictat ut abſtrahendo ab illâ revelatione, actus illos eli-

eliciat; imò, abſtrahendo à revelatione, mens de illis actibus ſupernaturalibus ne cogitat quidem.

CONCLUSIO 2. Omnes actus virtutum ſumptarum in ſpecie, non ſunt de lege naturali.

Probatur. Virtutes in ſpecie, ſunt virtutes quæ in hâc aut illâ ſpecie, in hoc aut illo ſtatu, in hâc vel illâ hominis conditione conſiderantur: atqui actus virtutum ſic ſumptarum non ſunt de lege naturali; neque enim lex naturalis præcipit, quid in omni ſtatu, omni hominis conditione agendum ſit; id nimirùm habet homo ab experientia, & variis circumſtantiis, in quibus repertus eſt, & ex quibus collegit, quid ſibi deinceps in ſimili ſtatu, in ſimilibus circumſtantiis in ordine tum ad bonum publicum, tum ad proprium agendum eſſet: Hinc multæ ſunt leges politicæ, quæ per inquiſitionem eorum, quæ ad bonum publicum conferrent, excogitatæ ſunt.

Deſumpta eſt illa ratio ex S. Thoma, qui 1. 2. quæſt. 94. art. 3. ſic loquitur: *Sed ſi loquamur de actibus virtuoſis ſecundùm ſeipſos, prout ſcilicet in propriis ſpeciebus conſiderantur, ſic non omnes actus virtuoſi ſunt de lege naturæ. Multa enim ſecundùm virtutem fiunt, ad quæ natura non primò inclinat, ſed per rationis inquiſitionem ea homines adinvenerunt, quaſi utilia ad benè vivendum.*

Objicies. Quod recta ratio dictat, eſt de lege naturæ: Sed recta ratio dictat actus omnes virtutum etiam in ſpecie ſumptarum: ſic dictat peccare eum contra juſtitiam, qui ſpiritualia chariſmata divendit; dictat, rectè eum agere, qui Chriſto legislatori morem gerit: ergo omnes actus virtutum etiam in ſpeciebus particularibus ſumptarum ſunt de lege naturæ.

Reſp. diſt. maj. Quod ratio dictat ſine medio aliquo judicio, ſunt de lege naturali, conc. maj.

medio aliquo judicio, neg. maj. Quod chariſmata ſpiritualia divendi non poſſint, pendet à judicio aliquo medio, quod non eſt de lege naturali, ſcilicet pendet à judicio quòd ſint ſpiritualia, judicium autem illud non eſt de lege naturæ, ſed eſt ex revelatione poſitivæ legis; ac proindè ſecundùm rationem ſpecificam, non eſt de lege naturæ, ſed tantùm rationem genericam, hoc eſt, ſecundùm iſtud generale principium: *Non licet id vendere, cujus dominium non habemus.*

---

## QUÆSTIO V.

### *Vtrum lex naturalis ſit una apud omnes.*

*Not.* LEx naturalis poteſt conſiderari vel ſecundùm principia communia, vel ſecundùm concluſiones particulares, quæ ex eis inferuntur: illa verò tum principia communia, tum concluſiones particulares ſpectari poſſunt vel ſecundùm rectitudinem, ſeu veritatem quam in ſe continent, vel ſecundùm noticiam, hoc eſt ſecundùm cognitionem, quam de illis homines habere poſſunt. Hic igitur quærendum eſt 1. utrum lex naturalis, ſumpta ſecundùm principia communia, ſit una apud omnes tum quoad rectitudinem, tum quoad notitiam: 2. Utrum ſit pariter, ſumpta ſecundùm concluſiones quæ ex ea colliguntur.

CONCLUSIO I. Lex naturalis ſumpta ſecundùm principia communia, eſt una apud omnes, tum quoad rectitudinem, tum quoad noritiam.

Probatur. Se habet lex naturalis ſumpta ſecundùm principia communia, ſicut ſe habet ratio in ſpeculativis: quemadmodum enim ratio

tio

tio in iis quæ merè ſpeculativa ſunt, nullam variationem patitur; ita nec ratio naturalis ſumpta ſecundùm principia communia, aliquam variationem patitur; ſcilicet variatio petitur à circumſtantiis particularibus, quæ quidem in principiis communibus locum non habent: atqui ratio in ſpeculativis, ſumpta ſecundùm principia communia, una eſt apud omnes tum quoad rectitudinem, tum quoad notitiam; æqualiter nimirùm certum eſt in ſe, & notum apud omnes quòd affirmatio & negatio de eodem ſecundùm idem dici non poſſint: ergo lex naturalis ſumpta ſecundùm principia communia eſt una apud omnes, tum quoad rectitudinem tum quoad notitiam.

Conclusio 2. Lex naturalis ſecundùm concluſiones quæ proximè ſequuntur ex primis principiis legis naturalis, una eſt apud omnes tum quoad rectitudinem, tum quoad notitiam; quæ verò minùs proximè, nec quoad rectitudinem, nec quoad notitiam ſemper apud omnes una eſt.

Probatur prior pars. Primum principium legis naturalis, eſt quòd juxta rationis dictamen agendum ſit, ac proindè quod bonum proſequi, malum fugere debeamus: atqui lex naturalis ſecundùm concluſiones, quæ ex illo primo principio proximè ſequuntur, plerumque apud omnes una eſt, tum quoad rectitudinem, ſeu veritatem, tum quoad notitiam. Hujuſmodi ſunt iſtæ: *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis*. *Depoſitum eſt reddendum*. *Parentes colendi ſunt*: Eæ nimirum concluſiones rectè ſequuntur ex primo principio: *Agendum eſt ex rationis dictamine*; & prætereà concluſiones illæ omnibus omninò hominibus cognitæ ſunt: ergo lex naturalis ſumpta ſecundùm concluſiones, quæ proximè ſequuntur ex primis principiis, una eſt apud omnes, tum quoad rectitudinem, tum quoad notitiam.

Probatur altera pars. 1. Eſſe quaſdam concluſiones, quæ rectè deducuntur ex principiis generalibus, quæ tamen rectæ non ſunt, ſic oſtenditur: Quòd depoſitum legitimo illius domino reddendum ſit, eſt principium generale: atqui ex illo principio rectè deducitur concluſio quæ non eſt recta, ſeu vera; deducitur enim hæc concluſio: Depoſitum reddendum eſt Petro qui eo a ut in ſui aut in reipublicæ perniciem uſurus eſt; ſcilicet verus (ut ſupponitur) ac legitimus eſt illius dominus: ea autem concluſio licèt recta, vera non eſt, quippè conſtat, depoſitum in ea circumſtantia reddi non debere legitimo illius domino: tunc enim reddere depoſitum, eſſet aut contra charitatem, aut contra juſtitiam; ergo nonnullæ ſunt concluſiones, quę rectè ſequuntur ex principiis generalibus, quæ tamen veræ dici non poſſunt. 2. Eſſe etiam quaſdam concluſiones à principiis generalibus magis diſtantes, quæ apud omnes eædem non ſunt quoad notitiam, ſic oſtenditur. Eæ concluſiones non ſunt eædem apud omnes quoad notitiam, quæ ab aliquibus judicantur ſequi ex principiis generalibus; ab aliis verò judicantur ex eis minimè ſequi: atqui ſic eſt de quibuſdam concluſionibus à principiis generalibus magis diſtantes; principium v. g. generale eſt: *Furari non licet*; ex eo principio ſequitur hæc concluſio; *ergo uſura non eſt licita*: uſura enim eſt quædam furti ſpecies; cum, ut ſuo loco dicetur, ſit contra juſtitiam: Sed ea concluſio non eſt una apud omnes quoad notitiam, ſeu omnes non cognoſcunt, ſequi eam ex principio generali: *Furari non licet*: Plurimæ nimirum gentes reperiuntur quæ cenſent, uſuram non eſſe prohibitam. Sic etiam ex hoc magis communi principio: *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis*: evidenter quidem ſequitur, non eſſe ferendum falſum teſtimonium adversùs proximum; ſed non æquè evidenter ſequitur, non eſſe mentiendum pro vitâ homi-

hominis conſervandâ. Ex eodem quoque principio, *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis*, ſequitur evidenter, non eſſe adulterandum; cuique enim evidenter ſequitur, adulterium committi non poſſe ſine alterius injuriâ: ſed non æquè evidenter ſequitur, fornicandum non eſſe: unde apud Turcas, plurimaſque alias gentes, ſimplex fornicatio inter crimina non recenſetur; imò reperti ſunt aliqui theologi qui docuerunt, ſed falsò, eam non eſſe contra jus naturale: ergo lex naturalis ſumpta quoad concluſiones quæ magis remotè diſtant à principiis generalibus, non eſt quoad notitiam una apud omnes.

Objicies 1. In ſpeculativis omnes concluſiones quæ rectè deducuntur ex principiis generalibus, ſunt veræ: ergo veræ ſunt pariter, quæ in rebus practicis rectè deducuntur ex principiis generalibus.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia veritates ſpeculativæ, nec in principiis nec in concluſionibus varietatem patiuntur, quia ſunt de rebus omninò neceſſariis, quæ aliter atque aliter ſe ſe habere non poſſunt: ècontra veritates practicę varietatem in concluſionibus particularibus patiuntur; plures nimirùm occurrunt circumſtantiæ quæ varietatem illam exigunt: nec mirum, cùm veritates practicæ ſint de contingentibus, nimirùm de humanis actionibus, quas propter varias particulares circumſtantias mutari neceſſe eſt; hincque fit, ut in practicis concluſio in caſibus particularibus nonnumquam falſa ſit, quamvis ex generalibus principiis rectè deducatur.

Deſumpta eſt illa reſponſio ex Sancto Thomâ qui 1.2. quæſt.94. art.4. ſic loquitur: *Aliter autem circa hoc ſe habet ratio ſpeculativa, & aliter practica. Quia enim ratio ſpeculativa præcipuè negotiatur circa neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe habere, abſque aliquo defectu invenitur veritas in concluſionibus propriis, ſicut & in principiis communibus.*

Sed

*Sed ratio practica negotiatur circa contingentia, in quibus ſunt operationes humanæ; & ideò etſi in communibus ſit aliqua neceſſitas, quantò magis ad propria deſcenditur, tantò magis invenitur defectus. Sic igitur in ſpeculativis eſt eadem veritas apud omnes tam in principiis quàm in concluſionibus, licèt veritas non apud omnes cognoſcatur in concluſionibus, ſed ſolùm in principiis quæ dicuntur communes conceptiones. In operativis autem non eſt eadem veritas vel rectitudo practica apud omnes quantùm ad propria, ſed ſolùm quantùm ad communia: & apud illos apud quos eſt eadem rectitudo in propriis, non eſt æqualiter omnibus nota. Sic igitur patet, quòd quantùm ad communia principia rationis, ſive ſpeculativæ, ſive practicæ, eſt eadem veritas, ſeu rectitudo apud omnes, & æqualiter nota. Quantùm verò ad proprias concluſiones rationis ſpeculativæ, eſt eadem veritas apud omnes, non tamen æqualiter omnibus nota: apud omnes enim verum eſt, quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, quamvis hoc non ſit omnibus notum. Sed quantùm ad concluſiones rationis practicæ non eſt eadem veritas ſeu rectitudo apud omnes, nec etiam apud quos eſt eadem, & æqualiter nota: apud omnes enim hoc rectum eſt, ut ſecundùm rationem agatur. Ex hoc autem principio ſequitur quaſi concluſio propria, quòd depoſita ſint reddenda; & hoc quidem ut in pluribus verum eſt, ſed poteſt in aliquo caſu contingere, quòd ſit damnoſum, & per conſequens irrationabile, ſi depoſita reddantur; puta ſi aliquis petat ad impugnandam patriam: & hoc tantò magis invenitur, quantò magis ad particularia deſcenditur, putà ſi dicatur, quod depoſita ſint reddenda cum tali cautione, vel tali modo: quantò enim plures conditiones particulares apponuntur, tantò pluribus modis poterit deficere, ut non ſit rectum, vel in reddendo, vel non reddendo.* Hactenùs S. Doctor.

Objicies 2. Nulla poteſt afferri ratio, cur ratio in practicis recta ſit apud omnes quoad principia communia, deficiat verò in pleriſque quoad con-

concluſiones, quæ ex communibus principiis practicis deducuntur: ergo ſi lex naturalis ſit una apud omnes quoad principia communia, debet quoque eſſe una apud omnes quoad concluſiones particulares.

Reſp. neg. ant. Ratio nimirùm illa petitur, aut ex rationis per paſſiones depravatione, aut ex præjudicis, quibus in aliquibus ratio præoccupata eſt, aut ex iniquâ educatione, aut ex aliis ſimilibus capitibus: unuſquiſque enim de particularibus practicis judicare ſolet, prout affectus eſt.

Reſponſionem illam tradit Sanctus Thomas 1.2. quæſt.94.art.4. ubi hæc habet: *Et hoc propter hoc, quòd aliqui habent depravatam rationem ex paſſione, ſeu ex mala conſuetudine, ſeu ex mala habitudine naturæ. Sic apud Germanos olim latrocinium non reputabatur iniquum, cùm tamen ſit expreſsè contra legem naturæ; ut refert Iulius Cæſar in libro de bello Gallico.*

---

## QUÆSTIO V.

### *Vtrum lex naturalis ſit mutabilis.*

Not. MUTATIO variis modis alicui legi poteſt accidere; 1. per additionem; 2. per ſubtractionem; 3. per abrogationem; 4. per irritationem; 5. per interpretationem; 6. per materiæ ſubtractionem; 7. tandem per diſpenſationem. Hìc igitur quærendum eſt utrum lex naturalis aliquo ex iis modis mutari poſſit.

CONCLUSIO I. Lex naturalis mutari poteſt per additionem.

Probatur. Ea lex poteſt per additionem mutari, cui aliæ leges addi poſſunt: atqui legi naturali aliæ leges addi poſſunt; reverà enim addita eſt

eſt illi divina lex poſitiva, tum Vetus, tum Nova: additæ ſunt quoque leges Canonicæ & Civiles. *Reſpondeo dicendum* (inquit Sanctus Thomas 1. 2. quæſtion. 94. art. 5.) *quòd lex naturalis poteſt intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc quòd aliquid ei addatur. Et ſic nihil prohibet, legem naturalem mutari: multa enim ſupra legem naturalem ſuperaddita ſunt ad humanam vitam utilia.*

Conclusio 2. Lex naturalis mutari non poteſt per ſubtractionem.

Probatur. Mutatio per ſubtractionem eſt diminutio legis quoad aliquam illius partem: atqui lex naturalis minui non poteſt quoad aliquam ſui partem, ſeu fieri non poteſt, ut quod priùs erat lege naturali præſcriptum, præſcriptum eſſe deſinat; ſiquidem lex naturalis eſt (ut ſuperiùs dictum fuit) quoad omnes ſuas partes, æternæ legis participatio: ſed lex æterna minui non poteſt quoad aliquam ſui partem; alioquin quoad aliquam partem ordo tolleretur: nempè (ut ſuo loco dictum eſt) ea eſt quâ juſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima, ſeu (ut Auguſtinus ait libr. 22. contra Fauſtum, cap. 27.) eſt ea quæ ordinem naturalem conſervari jubet, perturbari vetat: ergo, &c.

Conclusio 3. Lex naturalis mutari non poteſt per abrogationem.

Probatur. Mutari per abrogationem, eſt deſinere quoad omnes ſui partes; in hoc enim abrogatio diſcrepat à ſubtractione, quòd hæc vim legis tollat quoad aliquam illius partem tantùm; illa verò quoad omnes: atqui lex naturalis deſinere non poteſt quoad omnes ſui partes; neque enim communia illius principia: *Bonum eſt agendum, Malum eſt fugiendum: Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis*, deſinere poſſunt; alioquin (ut jam obſervatum eſt) deſineret ipſa lex æterna, ex quâ principia illa tanquam rivuli à fonte promanant; quod eſt impoſſibile, cùm (ut di-

ctum eſt) lex æterna non aliud ſit, quàm ipſa divina ſapientia, quæ non magis mutabilis eſt, quàm Deus ipſe.

Conclusio 4. Lex naturalis mutari non poteſt per irritationem.

Probatur. Mutatio legis per irritationem eſt ea quâ fit, ut ceſſent illius vis & obligatio: atqui fieri non poteſt, ut ceſſent vis & obligatio legis naturalis, neque ſecundùm præcepta illius communia, neque ſecundùm concluſiones quæ proximè ſequuntur ex primis principiis; neque ſecundùm concluſiones quæ etiam remotè ex illis inferuntur: ſiquidem concluſiones illæ, cujuſcumque ſint generis, virtualiter & neceſſariò in primis illis principiis continentur; ac proindè ceſſare non poteſt earum obligatio, niſi ceſſet etiam obligatio primorum principiorum: ergo cùm (ut jam dictum eſt) ceſſare non poſſit obligatio primorum principiorum; ita nec obligatio concluſionum, quæ ex illis, aut proximè, aut remotè ſequuntur.

Conclusio 5. Lex naturalis mutari poteſt per interpretationem.

Probatur. Mutatio per interpretationem eſt ea quæ fit per explicationem alicujus pręcepti, quod in aliquâ lege continetur: atqui lex naturalis ſic poteſt mutari; v. g. præceptum de Sabbatho ſanctificando, quâ opus quodlibet ſervile prohibetur, mutatur per explicationem, cùm nimirùm dicitur, quòd intelligi non debeat de operibus ſervilibus quæ neceſſaria ſunt, aut ad vitæ, aut ad bonorum conſervationem; ut Chriſtus ipſe declaravit Matthæi cap. 12.

Conclusio 6. Lex naturalis mutari poteſt per particularis alicujus materiæ ſubtractionem.

Probatur. Mutatio per materiæ ſubtractionem eſt ea, per quam efficitur, ut aliquid quod in genere ſumptum, erat materia legis, in caſu aliquo particulari deſinat eſſe ejuſdem legis materia;

teria; ſic v. g. ſi quis per artem chymicam vinum in alium liquorem mutaret, efficeret, ut deſineret in eo caſu particulari eſſe materia Euchariſtiæ: atqui effici poteſt, ut id quod erat materia legis naturalis, deſinat eſſe illius materia: ſiquidem lex naturalis eſt, ut alienum, invito domino, non retineatur: lex eſt naturalis, ut qui rei alicujus dominus eſt, eam alteri donare poſſit; ſed effici poteſt, ut quod erat materia duplicis illius legis, deſinat eſſe illarum materia: nempè per præſcriptionem efficitur, ut alienum deſinat eſſe alienum, ac proindè ut invito domino retineri poſſit. Vetant quorumdam locorum conſuetudines, ne uxor viro, aut uxori vir quidquam per contractum aliquem donent aliud à bonis, quæ per contractum matrimonialem ſibi invicem dederant: ergo effici poteſt, ut quod in ſe erat materia legis naturalis, deſinat eſſe materia in aliquo caſu particulari.

Conclusio 7. Lex naturalis mutari non poteſt per diſpenſationem, quæ humanâ poteſtate concedatur.

Probatur. Mutatio per diſpenſationem eſt, alicujus particularis reſpectu, exemptio à lege cujus vis remanet integra: atqui lex naturalis mutari non poteſt per exemptionem, quæ humana poteſtate concedatur; ſcilicet inferior ſolvere non poteſt ligatum à ſuperiore; ſed poteſtas humana, inferior eſt lege naturali: hæc enim eſt ex ordinatione legis æternæ, ac proindè ex ordinatione Dei, cui nulla poteſtas humana poteſt æqualis eſſe: ergo, &c.

Objicies 1. Poteſtas Eccleſiaſtica quæ humana eſt, diſpenſat 1. circa perſonalem reſidentiam Paſtorum, quæ (ut ex Concilio Tridentino colligitur) eſt de jure naturali. 2. Summus Pontifex circa vota perpetuæ caſtitatis diſpenſat, licèt obligatio implendi ejuſmodi vota lege naturali præſcripta ſit. 3. Lex de ſanctificatione Sabbathi eſt lex naturalis, cùm in Decalogo contineatur;

in

in eâ tamen lege per homines diſpenſatum fuit 2.Machab.2. *Omnis homo qui venerit ad nos in bello die Sabbathorum, pugnemus adversùs eum*: ergo lex naturalis mutari poteſt per diſpenſationem quæ humanâ poteſtate concedatur.

Reſp. diſt. ant. Eccleſia circa Paſtorum reſidentiam, circa vota, circa ſanctificationem Sabbathi, diſpenſat impropriè, conc. ant. diſpenſat propriè, neg. ant. hoc eſt, cùm Eccleſia in iis caſibus diſpenſare dicitur, ſenſus non eſt, quòd, remanente debito perſonalis reſidentiæ, remanente votorum obligatione, remanente lege de ſanctificatione Sabbathi, aliquam particularem perſonam eximat ab obligatione, aut reſidentiæ, aut votorum, aut ſanctificationis Sabbathi; ſed ſenſus eſt, quòd Eccleſia declaret, paſtorum reſidentiam, votorum redditionem, ſanctificationem Sabbathi non eſſe in quibuſdam particularibus materiam legis de perſonali reſidentiâ, de votorum redditione, de ſanctificatione Sabbathi; hoc eſt, declarat, legem naturalem non præſcribere paſtoribus perſonalem reſidentiam, cùm eos aliò vocant, aut utilitas publica, aut neceſſitas communis: declarat, votorum redditionem non præſcribi, cùm redditio nocet, aut voventis ſaluti, aut communi reipublicæ bono; declarat, legem de ſanctificando Sabbatho non vetare opera ſervilia, cùm ad vitę conſervationem neceſſaria ſunt.

Deſumpta eſt illa reſponſio ex S. Thomâ qui 1.2. quæſt.100. art.8. ad 3. ſic loquitur: *Sic igitur præcepta ipſa Decalogi, quantùm ad rationem juſtitiæ, quam continent, immutabilia ſunt; ſed quantùm ad aliquam determinationem per applicationem ad ſingulos actus, ut ſcilicet hoc vel illud ſit homicidium, furtum, vel adulterium, aut non, hoc quidem eſt mutabile, quandoque ſola auctoritate divina, in his ſcilicet quæ à ſolo Deo ſunt inſtituta, ſicut in matrimonio, & in aliis hujuſmodi: quandoque etiam auctoritate humana, ſicut in his quæ ſunt*

com-

*commiſſa hominum juriſdictioni: quantùm enim ad hoc homines gerunt vicem Dei, non autem quantùm ad omnia.* Ibidem in reſponſione ad quartum ſic loquitur: *Dicendum, quòd illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quàm diſpenſatio. Non enim intelligitur violare Sabbatum, qui facit opus quod eſt neceſſarium ad ſalutem humanam, ſicut Dominus probat, Matthæi* XII.

Objicies. Leges civiles in aliquibus caſibus diſpenſant à lege naturali: ergo lex naturalis mutari poteſt per diſpenſationem, quæ humanâ poteſtate concedatur. Probatur ant. Lex naturalis fert, ut res aliena non retineatur invito rationabiliter illius domino, atqui leges civiles in eo præcepto diſpenſant; nimirùm axioma eſt civilium legum, eum qui legitimè præſcripſerit, poſſe alienum ſervare, invito poſt præſcriptionem vero illius domino: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. min. Ad 3. diſt. ant. Axioma eſt civilium legum, eum qui legitimè præſcripſerit, poſſe alienum ſervare, quod deſierit eſſe alienum, conc. ant. quod non deſierit eſſe alienum, neg. ant. Præſcriptio dominium rei ab eo qui ante præſcriptionem verus erat illius dominus, transfert in eum qui legitimè præſcripſerit; cùm enim natura cuique proprium non aſſignet, par eſt, ut id fiat legum civilium miniſterio.

CONCLUSIO 8. Lex naturalis mutari non poteſt per diſpenſationem, quæ à Deo concedatur.

Probatur argumento S. Thomæ 1. 2. qu. 100. art. 8. Lex naturalis continet præcepta duplicis generis, affirmativa nimirùm, quibus aliquid præcipitur; & negativa, quibus aliquid prohibetur: atqui lex naturalis nec in præceptis affirmativis, nec in negativis, mutari poteſt per diſpenſationem, quæ à Deo concedatur: Siquidem præcepta affirmativa continent id quod juſtum eſt; hoc eſt, quod juſtitiæ legibus eſt

con-

conforme ; præcepta verò negativa, quod eſt iniquum, hoc eſt, quod repugnat juſtitiæ legibus: atqui Deus diſpenſare non poteſt in iis quæ aut conformia, aut diſſentanea ſunt juſtitiæ legibus ; alioquin enim malum permitteret permiſſione approbativâ, quod repugnat infinitæ illius ſanctitati ; ageret contra legem æternam, hoc eſt, contra ſe ipſum : lex enim æterna jubet ut omnia ſint ordinatiſſima ; ac proindè præcipit, ut agatur ad juſtitiæ & æquitatis regulas ; vetat, ne quid fiat contra eaſdem juſtitiæ & æquitatis regulas: ergo Deus, nec in legis naturalis præceptis affirmativis, nec in negativis diſpenſare poteſt.

Objicies 1. cum Ochamo in 2. Sent. diſt. 19. Deus poteſt præcipere odium ſui; id enim non implicat contradictionem : ergo diſpenſare poteſt in lege in naturali, etiam circa præcepta quæ præcepta primæ tabulæ dicuntur.

Reſp. neg. ant. & ejus probationem. Nempè Deus ſe ipſum negare non poteſt ; ac proindè cùm ſit infinitè juſtus, permittere non poteſt permiſſione approbativâ id, quod eſt eſſentialiter injuſtum, ut eſt reverà odium Dei ; repugnat enim æternæ legi quæ præſcribit, ut creatura ſuo creatori per amorem ſubjiciatur, ita ut ſit extra ordinem, quem lex æterna conſervari jubet, ſi alteri à Deo enti ſeſe per amorem dominantem ſubjiciat.

Objicies 2. cum Durando. Deus diſpenſare poteſt circa quartum præceptum Decalogi: *Honora Patrem tuum, &c.* Ille enim circa parentum cultum diſpenſare poteſt, qui potuit hominem ſine parentum miniſterio creare ; nempè ſi ſine parentum miniſterio hominem creare poſſit, poteſt eum in iis quæ ad ejuſmodi dependentiam ſpectant, diſpenſare : atqui Deus id potuit ; nimirùm id cujuslibet hominis reſpectu potuit, quod reſpectu Adami & Evæ ; ſed Adam & Evam ſine parentum miniſterio creavit: ergo, &c.

Reſp.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Ratio eſt, quia ex ſuppoſitione, quòd Deus aliquem per parentum miniſterium creaverit, non poteſt efficere, quin à parentibus pendeat, juxta illud Eccleſiaſtici 3. *Memento, quoniam niſi per illos natus non fuiſſes*: ac proindè efficere non poteſt, quin in hominibus fundamentum ſit colendi parentes: ubi autem eſt illud fundamentum, recta ratio contra quam Deus, cùm ſit infinitè ſapiens, nihil omninò moliri poteſt, exigit, ut cultus eis exhibeatur.

Objicies 3. Deus id poteſt, quod non ſemel præſtitit: atqui Deus non ſemel in lege naturali diſpenſavit.

Et quidem 1. diſpenſavit cum Abrahamo, cùm nempè Geneſis 22. præcepit ei, ut Iſaacum innocentem occideret.

Diſpenſavit 2. cum Oſeâ, cui juſſit (Oſee cap. 1.) ut meretricem aſſumeret, gigneretque ex eâ filios.

Diſpenſavit 3. cum Iſraelitis, ut Ægyptiorum vaſa aurea & argentea furarentur, Exodi 11.

Diſpenſavit 4. cum eiſdem Iſraelitis Deuteronomii 23. cùm nempè indulſit eis, ut cum alienis fœnerarentur: fœnus enim, ſeu uſura, eſt quædam furti ſpecies.

Diſpenſavit 5. cum Patriarchis veteribus, quibus poligamiam, quæ legi naturali contraria eſt, permiſit.

Diſpenſavit 6. cum Judæis omnibus, quibus (ut habetur Deuteronomii 24.) facultatem fecit ſolvendi, per uxoris dimiſſionem, matrimonii vinculum, licèt lege naturali ſit omninò indiſſolubile: *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam in oculis ejus propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua*; illam verò dimiſſionem uon eſſe à thoro tantùm, ſed etiam à vinculo matrimonii, demonſtrant

hæc

hæc verba, quæ mox laudatis ſubjiciuntur: *Cumque egreſſa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiſerit de domo ſua, vel certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta eſt, & abominabilis facta eſt coram Deo*.

Diſpenſavit denique 7. circa mendacium, cùm nempè obſtetricibus Ægyptiis permiſit, ut mentirentur, earumque in Iſraelitarum mendacium compenſavit, ædificando (inquit Scriptura) eis domos. Ergo Deus in lege naturali non ſemel diſpenſavit.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Deus non ſemel in lege naturali diſpenſavit diſpenſatione impropriè ſumptâ, conc. min. diſpenſatione propriè ſumptâ, neg. min. Diſpenſatio propriè ſumpta, poſita eſt (ut ſuperiùs obſervavimus) in relaxatione legis, immutatâ materiâ præcepti: ècontra (ut ibidem dictum eſt) diſpenſatio impropriè ſumpta, poſita eſt in relaxatione legis, mutando præcepti materiam; ſeu efficiendo, ut id quod priùs erat præcepti materia, deſinat eſſe materia ejuſdem præcepti: hâc, non autem illâ diſpenſationis ſpecie Deus in caſibus, de quibus agitur in argumento diſpenſavit.

Et quidem 1. quod ſpectat ad Iſaaci innocentis occiſionem Abrahæ præceptam, dicendum eſt per hujuſmodi divinum præceptum deſiiſſe eam eſſe materiam legis, quâ homicidium prohibetur: tunc enim tantùm eſt materia legis, cùm privatâ fit authoritate, non autem cùm fit authoritate divinâ; ſcilicet cùm Deus ſit vitæ & necis dominus, ſive per ſe immediatè, ſive per homines, tanquam miniſtros, poteſt ipſis etiam innocentibus, ubi id ad illius gloriam contulerit, vitam eripere.

2. Quod ſpectat ad præceptum Oſee impoſitum, dici poteſt, factum illud deſiiſſe tunc eſſe materiam legis, quâ tum adulterium, tùm fornicatio

catio ſimplex prohibentur: ſcilicet tunc tantùm commixtio maris cum fœminâ eſt, aut adulterium, aut ſimplex fornicatio, cùm fœminæ corpus non eſt maris, ſeu cùm mas ad actum conjugalem dominium non habet in fœminæ corpus: at Oſeas ad actum illum dominium habuit in corpus meretricis, ad quam à Deo juſſus eſt accedere; nempè dominium illud à Deo ipſo, cujus ſunt omnia, accepit, ac proindè actus ille in eo caſu non fuit legis naturalis injuſtam maris cum fœmina conjunctionem prohibentis materia. Deſumpta eſt illa reſponſio ex Sancto Thomâ, qui 1. 2. quæſtion. 100. art. 8. ſic loquitur: *Et ſimiliter etiam Oſee accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non eſt mœchatus, vel fornicatus, quia acceſſit ad eam, quæ ſua erat ſecundùm mandatum divinum, qua eſt auctor inſtitutionis matrimonii.*

Dici poteſt iterùm, Oſeam juſſum fuiſſe in matrimonium ducere meretricem illam, antequam ex eâ prolem generaret. Nec enim erat neceſſe, ut abſque matrimonio ad illam accederet, cùm, eo etiam ſuppoſito, ſatis adumbraretur myſterium, propter quod Deus voluerat, ut Propheta ex meretrice filios procrearet: nempè ſpiritualis filiorum generatio ex Eccleſiâ Gentili, quæ quidem, antequam Chriſtus ex eâ ſibi in cruce deſponſatâ, filios ſpirituales gigneret, innumeris corrupta erat ſceleribus, juxta illud Scripturæ: *Sub omni quercu frondoſa tu proſternebaris meretrix, tu fornicata es cum amatoribus alienis: veruntamen revertere*, &c. Auguſtini eſt illa reſponſio libro contra Secundianum, capite 21. ubi hæc habet: *Quid inimicum fidei chriſtianæ, ſi meretrix relicta fornicatione in caſtum conjugium commutetur?* Sic etiam paulò poſt proſequitur: *Cùm meretricem Propheta fecit uxorem, & ad vitam corrigendam mulieri conſultum eſt, & figuræ ſacramentum expreſſum.* Quod verò dicitur: *Fac tibi filios fornicationum*, habet multum ſenſum, vel ut adoptaverit

verit ſibi filios ex fornicatione genitos, vel ut genuerit filios ex caſto connubio, qui tamen dicti ſunt filii fornicationum, quia ex matre quæ erat fornicata; vel denique ut à cultu Dei veri filii iſti receſſerint, idolis cultum ſupremum exhibituri, quòd genus eſt fornicationis juxta phraſim Scripturæ in Pſal. *Maledicti qui fornicantur abs te: mihi autem adhærere Deo, bonum eſt*.

3. Falſum eſt, quoque quòd Deus in furto cum Iſraelitis propriè diſpenſaverit, quando Exodi 11. ſic Moyſen allocutus eſt: *Dices omni plebi, ut poſtulet vir ab amico ſuo, & mulier à vicina ſua vaſa aurea & argentea.* Scilicet furtum eſt ſubreptio rei alienæ invito domino: at vaſa illa deſierunt eſſe res aliena; Deus enim & titulo ſupremi dominii, quo in res omnes creatas fruitur, & titulo mercedis quæ Iſraelitis ab Ægyptiis debebatur, dominium in vaſa ab Ægyptiis mutuo accepta Iſraelitis conceſſit. *Et ideò* (inquit S. Thomas) *quando filii Iſrael præcepto Dei tulerunt Ægyptiorum ſpolia, non fuit furtum, quia hoc eis debebatur ex ſententia Dei.* Utramque illam rationem tradit Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum cap. 7. *Ægyptii* (inquit) *erant ſacrilegi, & iniqui: nam ex auro illo, malè utentes ad Creatoris injuriam, ſuis idolis ſerviebant, & homines peregrinos labore gratuito injuſtè ac vehementer affligebant.*

4. Supponit argumentum, Deum permiſſione approbativa permiſiſſe Judæis ut cum alienis fœnerarentur, hoc eſt, pecuniam darent ad uſuram: at falſa eſt, illa ſuppoſitio: id enim permiſit tantùm tolerando, hoc eſt, prohibendo, ne per legem in Judæos uſuræ reos animadverteretur, idque ad duritiam cordis eorum, hoc eſt, minus malum cenſuit, tolerandum ad vitandum majus, ne ſcilicet Judæi rebus caducis & temporalibus omninò dediti, fœnus, ſeu uſuram in fratres ſuos exercerent. Ita reſpondet S. Thomas 2. 2. quæſt. 78. art. 1. ad 2.

Dici poteſt iterum, fœnus Judæis cum alienigenis permiſſum, fuiſſe fœnus non re, ſed nomine tantùm: quod enim ab alienigenis ultrà ſortem mutuò datam exigebant, alienum non erat, ſed proprium, ſive titulo donationis à Deo ſibi factæ eorum omnium quæ Amorrhæorum erant, ſive jure belli quod Iſraelitis in populos ſibi vicinos præceperat. Ambroſii eſt ea doctrina; ſic enim loquitur in libro de Tobiâ: *Ab illo exige uſuram, cui meritò nocere deſideras; cui jure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur uſuræ, quem bello vincere non potes; ab hoc uſuram exige, quem non ſit crimen occidere: ſine ferro dimicat, qui uſuras flagitat: ſine gladio ſe de hoſte ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor inimici: ergo ubi jus eſt belli, jus eſt uſuræ.*

5. Argumentum ex polygamiâ veterum Patriarcharum evaneſcit omninò in eorum ſententiâ, quibus placet, polygamiam ſolâ Euangelii lege, non autem lege naturali, prohibitam eſſe: ſcilicet in eâ ſuppoſitione negandum erit, quòd Deus cum antiquis patriarchis ad plures uxores ſimul habendas diſpenſaverit.

Nullius pariter eſt roboris in eorum ſententiâ, qui contendunt, polygamiam eſſe ipsâ etiam lege naturali vetitam: nempè in eâ ſuppoſitione dicendum eſt, polygamiam in ſe ſumptam, & abſtrahendo à circumſtantiis, in quibus neceſſaria non eſt ad propagandum Dei populum, eſſe quidem contra legem naturalem; ſpectatam verò in iis circumſtantiis, in quibus eſt prorsùs neceſſaria ad populum Dei propagandum, deſinere, ſi Dei mandatum accedat, eſſe legis naturalis materiam: at cum Patriarcharum tempore Dei populus ordinariè generatione carnali, non autem ſola veritatis prædicatione, propagaretur; opus fuit, ut homines cum multis ſimul uxoribus, non quidem ex libidinis, ſed ex prolis amore, nuberent. Vide quæ in Commentario noſtro hiſtorico & dogmatico de Sacramentis, de veterum poly-

polygamiâ, in Diſſertatione de Matrimonio diximus.

6. In uxorum dimiſſione duo erant, ſcriptio nimirùm libelli repudii, & facultas uxorem dimittendi. Primum non erat contra legem naturalem, imò rationi conſentaneum erat, ut libellus repudii ab eo ſcriberetur, qui uxorem à ſe dimitteret; tum ne dimiſſio illa temerariò fieret; tum etiam ne ad eandem uxorem redire poſſet. Alterum, non fuit permiſſio approbativa, ſed tolerativa tantùm, hoc eſt, tolerantia fuit minoris mali, ut gravius, occiſio nimirùm uxoris, vitaretur: unde Chriſtus in Euangelio docet, dimiſſionem illam Judæis fuiſſe permiſſam ad duritiam cordis eorum; ac proindè nullâ in matrimonii inſolubilitate, quæ juris eſt naturalis, Judæis per Moyſen conceſſa fuit diſpenſatio.

Aliis tamen placet, veram Judæis ad dimittendas uxores diſpenſationem conceſſam fuiſſe, per eamque matrimonii vinculum divinitùs ſolutum fuiſſe: ſed addunt, indiſſolubilitatem matrimonii non eſſe de jure naturali in iis circumſtantiis, in quibus Deus, cujus dominio ſubjacent matrimonii jura, propter commune aliquod bonum, diſſolvendum eſſe duxerit. De eo argumento vide noſtrum de Sacramentis Commentarium hiſtoricum & dogmaticum.

7. In obſtetricibus Ægyptiis duo conſiderari poſſunt, intentio nimirùm, & medium quo uſæ ſunt, ut intentionem illam executioni mandarent. Intentio non alia fuit, quàm ut prodeſſent Hebræorum maſculis, quos Pharao præfocari juſſerat: medium quod adhibuerunt, fuit mendacium. Intentioni Deus mercedem impropriè dictam, bona nimirùm temporalia, rependit; mendacium verò damnavit, ſeu (ut clariùs loquamur) benevolentia quæ in eo facto emicuit, non fallacia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis, remunerata fuit; hincque patet

Deum nullo modo cum obſtetricibus Ægyptiis in mendacio diſpenſaſſe.

Objicies 5. Matrimonium inter fratrem & ſororem eſt contra legem naturalem: nam propter eam rationem Eccleſia non poteſt in eo diſpenſare: atqui in matrimonio illo Deus in mundi exordio diſpenſavit cum Adami filiis & filiabus: ergo, &c.

Reſp. theologos omnes non convenire, quòd matrimonium inter fratrem & ſororem, etiam extra caſum ſummæ neceſſitatis, ſit prohibitum lege naturali: hincque cum Cajetano & nonnullis aliis concludunt Eccleſiam propter urgentiſſimas cauſas poſſe in eo diſpenſare. Verùm cum in noſtro Commentario hiſtorico de Sacramentis contrarium aſſeruerimus, alia ad argumentum proferenda eſt reſponſio. Itaque diſt. maj. Matrimonium illud extra caſum ſummæ neceſſitatis eſt contra legem naturalem, conc. maj. in caſu ſummæ & extremæ neceſſitatis, ut fuit mundi initio, neg. maj. tunc enim recta ratio ſuadebat ejuſmodi matrimonium, tamquam quod ad propagationem generis humani abſolutè neceſſarium eſſet.

Objicies 6. S. Bernardus in libro de præcepto & diſpenſatione, apertè docet Deum in præceptis ſecundæ Tabulæ Decalogi, quæ haud dubiè legis ſunt naturalis, poſſe diſpenſare. Nempè S. Doctor neceſſarium dividit in ſtabile, inviolabile, incommutabile: *Quamobrem* (inquit cap. 2.) *fortaſſis tunc potiſſimum congrua & luculenta magis eadem diviſio apparebit, ſi ejus membrum quod dictum eſt neceſſarium, rurſus in tria hæc ſubdividatur, ſtabile, inviolabile, incommutabile.*

Stabile refert in humanas Conſtitutiones. *Et quidem* (ait) *ſtabile dixerim, quod ita eſt neceſſarium, ut non cuilibet hominum illud mutare fas ſit, niſi ſolis diſpenſatoribus myſteriorum Dei, id eſt, Prælatis, ut v. g. Regulæ ſanctorum Baſilii*

*Augu-*

*Auguſtini*, *Benedicti*, *nec non & authentici Canones*, *& ſi quæ ſint alia Eccleſiaſtica instituta dignæ auctoritatis*. Neceſſarium inviolabile refert in præcepta quæ in ſecundâ Decalogi tabulâ continentur: *Neceſſarium deinde* ( ait cap. 3. ) *quod inviolabile nominavi*, *illud intelligo*, *quod non ab homine traditum*, *ſed divinitùs promulgatum*, *niſi à Deo qui tradidit*, *mutari omninò non patitur*: *ut exempli cauſa*: *Non occides*, *non mœchaberis*, *non furtum facies*, *& reliqua illius tabulæ legiſcita*. Neceſſarium incommutabile refert ad ea omnia quæ in ſermone Domini in monte continentur: *Iam verò neceſſarium incommutabile quid accipi velim? .... Sub hoc genere eſt omnis illa ſermonis Dominici in monte habiti ſpiritualis traditio*, *& quidquid de dilectione*, *humilitate*, *manſuetudine*, *cæteriſque virtutibus*, *tam in novo*, *quàm in veteri Teſtamento ſpiritualiter obſervandum traditur*.

His præmiſſis, idem S. Bernardus docet 1. Eccleſiæ Prælatos poſſe, ubi charitas poſtulaverit, diſpenſare in iis quæ ad neceſſarium primi generis pertinent: *Quandiu ergo* ( inquit cap. 2. ) *charitati militant*; *immobiliter fixa ſunt*, *mutarique omninò*, *ne ab ipſis quidem Præpoſitis*, *ſine offenſa poſſunt*. *At ſi è contrario contraria fortè aliquando charitati viſa fuerint*, *his dumtaxat quibus hoc poſſe videre datum eſt*, *& providere creditum eſt*: *nonne juſtiſſimum eſſe liquet*, *ut quæ pro charitate inventa fuerunt*, *pro charitate quoque*, *ubi expedire videbitur*, *vel omittantur*, *vel intermittantur*, *vel in alĩud fortè commodius demutentur?*

Docet 2. neceſſarium quod inviolabile appellavit, à Deo ipſo mutari poſſe, Deum in eo poſſe diſpenſare; illius violationem niſi Deus diſpenſaverit, ingens eſſe crimen, cum è contra ſi tamen diſpenſaverit, nulla omninò ſit culpa; *Etſi* ( inquit cap. 3. ) *nullam prorsùs humanam diſpenſationem admittunt*, *nec cuiquam homi-*

*num ex his aliquo modo ſolvere, aut licuit, aut licebit: Dominus autem horum quod voluit, quando voluit, ſolvit; ſive cum ab Hebræis Ægyptios ſpoliari, ſive quando Prophetam cum muliere fornicaria miſceri præcepit. Quorum utique alterum, quid niſi grave furti facinus; alterum, quid niſi flagitii turpitudo reputaretur, ſi non excuſaſſet utrumque auctoritas imperantis?*

Docet denique 3. neceſſarium, quod appellat incommutabile, nullo modo, etiam per Dei diſpenſationem, mutari poſſe: *Iam verò* (inquit cap. 3.) *neceſſarium incommutabile quid accipi velim? Equidem nihil congruentius, quàm quòd divina ita conſtat, & æterna ratione ita firmatum, ut nulla ex cauſa poſſit, vel ab ipſo Deo, aliquatenus immutari .... hæc quippè talia ſunt, quæ nec liceat, nec expediat aliquando non haberi. Eò ſiquidem immobiliter, quò & naturaliter bona, nunquam niſi innocenter, nunquam niſi ſalubriter aut imperantur, aut obſervantur. Omni tempore, omni perſonæ, morte contempta, cuſtodita ſalutem operantur.*

Ex iis quæ hucuſque ex Bernardo laudata ſunt, ſic argumentum conficitur. Neceſſarium quod Bernardus appellat Inviolabile, pertinet ad legem naturalem; Decalogo nimirùm prohibetur: Atqui Bernardus expreſsè docet, neceſſarium illud, Deo diſpenſante, mutari poſſe; in hoc enim opponitur neceſſario incommutabili, quòd quidem, ex eodem Bernardo, nullam omninò mutationem, nullam, ne divinam quidem, mutationem pati poteſt. Ergo Bernardus cenſuit, legem naturalem quoad aliqua capita mutari poſſe per diſpenſationem divinam.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Bernardus docet neceſſarium, quod appellat inviolabile, Deo diſpenſante, mutari poſſe impropriè, conc. min. propriè, neg. min. Mutatio propria, eſt illa quæ fit in aliquo facto, quod præcepti materia remaneat.

maneat. E contrà mutatio impropria, eſt ea quæ fit in facto, quod non remanet præcepti materia. Hanc, non autem illam, in exterioribus ſecundæ tabulæ præceptis Deus per ſuam diſpenſationem efficere poteſt; hoc eſt, poteſt externa facta, quæ ſecundæ tabulæ præceptis vetantur, ſubtrahere ex materiâ illorum præceptorum; ſeu, quod idem eſt, efficere, ut facta exteriora quæ priùs erant illorum præceptorum materia, deſinant propter circumſtantias quas Deus ipſe eis adjicit, eſſe eorumdem præceptorum materia: Id evidenter patet ex Iſraelitarum apparenti furto, & apparenti Oſee fornicatione, quæ idem Bernardus profert, ut præceptorum ſecundæ tabulæ mutabilitatem afferat, & de quibus in reſponſione ad tertium argumentum fuſè ſuperiùs diximus.

---

## QUÆSTIO VI.

### *Vtrum Lex naturalis poſſit ex hominum mente deleri.*

*Not.* AD legem naturalem pertinent 1. quædam præcepta univerſaliſſima, quæ omnibus nota ſunt; 2. præcepta quædam minùs univerſalia, quæ ex univerſaliſſimis, tanquam proximæ concluſiones ſequuntur: Sunt 3. alia præcepta, quæ ex primis ſequuntur quidem, ſed ſicut remotæ quædam concluſiones. Quærendum eſt igitur, utrum lex naturalis quoad tres illas præceptorum ſpecies ex hominum mente deleri poſſint.

CONCLUSIO I. Lex naturalis, quoad univerſaliſſima præcepta, deleri non poteſt ex hominum cordibus.

Probatur 1. authoritate Auguſtini, qui lib. 2. Confeſſionum cap. 4. ſic loquitur: *Lex ſcripta*

*eſt in cordibus hominum, quam nec ulla quidem delet iniquitas.* 2. Univerſaliſſima morum præcepta ſe habent, ſicut univerſaliſſima principia cognitionis ſpeculativæ: ſed univerſaliſſima principia cognitionis ſpeculativæ deleri non poſſunt ex hominum mente: neque enim quemquam qui terminos noverit, fugere poteſt cognitio harum propoſitionum: *Impoſſibile eſt idem eſſe ſimul & non eſſe. De eodem circa idem affirmatio & negatio dici non poſſunt. Totum eſt majus ſua parte:* Is enim quem earum propoſitionum cognitio fugeret, non eſſet homo, ſeu animal mente præditum, ſed brutum.

Conclusio 2. Lex naturalis, ſumpta ſecundùm univerſaliſſima præcepta poteſt ex hominum cordibus deleri, quantùm ad particulare operabile.

Probatur. Legem naturalem, ſecundùm univerſaliſſima præcepta ſumptam, deleri ex hominum cordibus quantùm ad particulare operabile, eſt deleri eam quantùm ad applicationem particularis operabilis: Atqui ſic ex hominum cordibus deleri poteſt: ſcilicet applicationem illam per accidens nonnumquam impedit concupiſcentia, vel aliqua paſſio, quemadmodum principiorum univerſaliſſimorum in ſpeculativis applicatio ad concluſiones particulares, nonnunquam variis ex cauſis impeditur; hincque fit ut ex univerſaliſſimis principiis falſæ concluſiones nonnunquam inferantur.

Conclusio 3. Lex naturalis ſumpta ſecundùm præcepta minùs univerſalia, quæque ex univerſaliſſimis proximè ſequuntur, poteſt ex hominum cordibus deleri.

Probatur. Præcepta quæ expreſsè in Decalogo continentur, ſunt præcepta minùs univerſalia quæ ex univerſaliſſimis proximè ſequuntur: Scilicet haud difficili negotio ab homine qui attenderit ad univerſaliſſima principia cognoſci poſſunt. Qui enim Dei exiſtentiam noverit;

quam

quam quidem facilè quis inferre poterit ex rerum contingentium exiſtentiâ, & ex eo, quòd cuique notum ſit, nihilum non poſſe ſibi ipſi dare eſſe, haud difficilè concludet, Dei ſoli deberi adorationem ac amorem qui cordi prædominetur. Inferet quoque quantumcumque plumbeus ſit, illius, utpotè entis ſanctiſſimi, nomen aſſumi non debere in vanum, ac nonnulla eligenda eſſe tempora, quibus creatura rationalis ſpecialiter illius cultui vacet. Prætereà qui ad hoc præceptum affirmativum attenderit, *Alteri feceris quod tibi fieri velis*, proximum ſuum diligendum eſſe intelliget, & in primis eos homines qui ſibi parentum loco ſunt; qui verò ad iſtud negativum, *Alteri ne feceris quod tibi fieri nolis*, concludet facilè nemini vel per furtum, vel per adulterium, vel per aliquid aliud irrogari debere injuriam. Atqui præcepta quæ expreſsè continentur in Decalogo, poſſunt ex hominum cordibus deleri: non pauci enim reperti ſunt qui idolatriam, (ut gentiles omnes) furtum ut olim Germani, adulterium (ut Plato in ſua republica in qua uxorum communitatem permiſit) licita eſſe crediderunt: Ergo lex naturalis ſumpta ſecundùm præcepta minùs univerſalia, ea etiam quæ proximè ſequuntur ex univerſaliſſimis, poteſt ex hominum cordibus deleri.

CONCLUSIO 4. Lex naturalis, ſumpta ſecundùm præcepta quæ remotè ex univerſaliſſimis ſequuntur, quæque expreſsè non continentur in Decalogo, poteſt ex hominum cordibus deleri.

Probatur 1. ex eo, quòd præcepta quæ proximè ex univerſaliſſimis ſequuntur, poſſint (ut dictum eſt in præcedenti concluſione) ex hominum cordibus deleri: Ergo à fortiori deleri poſſunt, quæ ex iiſdem univerſaliſſimis præceptis remotè tantum, hoc eſt, adhibito multiplici ratiocinationum anfractu, ſequuntur. 2. Revera lex naturalis quoad præcepta de quibus agitur,

tur, deleta fuit ex nonnullorum hominum cordibus: Siquidem apud Indos, parentes ſenio confecti olim ſub pietatis obtentu enecabantur. Reperti ſunt, qui filios & filias ſuas dæmonibus immolarent. Phariſæi apud Judæos, licèt externos concupiſcentiæ actus damnarent, contendebant tamen, internos lege prohibitos non fuiſſe: unde Chriſtus in Euangelio neceſſarium duxit, oſtendere, eos Decalogo jam aliàs prohibitos fuiſſe: *Si quis* (inquit) *viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt in corde ſuo*. Hûc etiam referri poſſunt tot contra legem naturalem opinionum portenta, quæ in recentioribus quibuſdam, alioquin Chriſtianis Catholicis, caſuum arbitris leguntur, quæque tum Alexandri Papæ VII. tum Innocentii XI. tum repetitis Cleri Gallicani decretis proſcripta ſunt.

Quæ hucuſque dicta ſunt, confirmari poſſunt authoritate, & argumento S. Thomæ, qui 1. 2. quæſt. 94. art. 6. ſic loquitur: *Ad legem naturalem pertinent, primò quidem præcepta univerſaliſſima, quæ ſunt omnibus nota: Secundaria autem quædam præcepta magis propria, quæ ſunt concluſiones quaſi propinquæ principiis. Quantum ergo ad illa principia communia, lex naturalis nullo modo poteſt à cordibus hominum deleri in univerſali: deletur autem in particulari operabili, ſecundùm quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiſcentiam, vel aliquam aliam paſſionem, ut ſuprà dictum eſt. Quantùm verò ad alia præcepta ſecundaria, poteſt lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas perſuaſiones (eo modo quo etiam in ſpeculativis errores contingunt circa concluſiones neceſſarias) vel etiam propter pravas conſuetudines, & habitus corruptos: Sicut apud quoſdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam, ut etiam Apoſtolus dicit ad Rom.* 1.

QUAE-

## Quæstio VII.

### *Quænam in ſpecie ſint legis naturalis præcepta.*

*Not.* IN lege naturali præcepta duplicis ſunt generis: alia ſunt affirmativa, quibus nimirùm actus aliquis præcipitur; alia negativa, quibus actus aliqui prohibentur: de illis igitur hìc nonnulla ad mentem S. Auguſtini, & S. Thomæ dicenda ſunt.

Conclusio I. Præcipua præcepta affirmativa legis naturalis reducuntur ad dilectionem Dei, animæ noſtræ, animæ proximi, & noſtri corporis dilectionem.

Probatur. Lex naturalis eſt ordo amoris; ſicut enim lex æterna ordinem conſervari jubet, & perturbari vetat; ita etiam lex naturalis, cum ( ut dictum eſt ) ſit æternæ legis participatio per inſpirationem luminis & amoris: Atqui ordo amoris reducitur ad Dei, animæ noſtræ, animæ proximi, & noſtri corporis dilectionem: *Quatuor ſunt diligenda* ( inquit Auguſtinus libro I. de doctrinâ chriſtianâ cap. 23. ) *Unum quod ſupra nos eſt*, Deus nempè: *alterum quod nos ſumus*, anima nimirùm noſtra: *tertium quod juxta nos eſt*, anima proximi: *quartum quod infra nos eſt*, corpus ſcilicet, quod noſtræ animæ conjunctum eſt. Creaturas alias à noſtro corpore odiſſe quidem non debemus, cum ſint Dei opus; ſed eas non debemus diligere, licèt eis uti nobis neceſſe ſit: *Diligendæ quidem non ſunt* ( ait Auguſtinus libro 7. de civitate Dei, cap. 22. ) *quia eis uti licet, non autem frui. Corpus autem noſtrum, quia quodam modo particeps eſt beatitudinis, poteſt dilectione charitatis amari.*

Primum itaque affirmativum legis naturalis præceptum eſt, de Deo diligendo. Scilicet illud præceptum eſt, primum quod aliis omnibus præſupponitur: Atqui præceptum de Deo diligendo aliis omnibus præſupponitur, nimirum, finis, ad quem alia omnia præcepta referuntur, eſt præceptum de Deo diligendo: alia enim à Deo propter ſe ipſa ultimò diligi non debent, ſed propter Deum tantùm: ac proinde præceptum illud aliis omnibus præſupponitur, ſicut finis præſupponitur mediis, quibus comparari poteſt: *Sed nec ſe ipſo* ( inquit Auguſtinus lib. 1. de doctrina chriſtiana cap. 22. ) *quiſquam frui debet, ſi liquido advertas, quia nec ſeipſum debet propter ſe ipſum diligere, ſed propter illum quo fruendum eſt. Tunc eſt quippe optimus homo, cum tota vita ſua pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi.*

Secundum legis naturalis generale præceptum, eſt de diligendâ animâ noſtrâ. De hoc, & de quarto, quod eſt de dilectione corporis noſtri lex ſcripta tacuit, eo quòd ex mente noſtrâ deleri non poſſit: è contra verò meminit primi & tertii, quòd natura per peccatum corrupta eorum facilè obliviſci poſſit: *Ergo* ( inquit Auguſtinus libro 1. de doctrina chriſtiana cap. 26. ) *quoniam præcepto non opus eſt, ut ſe quiſque & corpus ſuum diligat, id eſt quoniam id quod ſumus, & id quod infra nos eſt, ad nos tamen pertinet, inconcuſſa naturæ lege diligimus, quæ in beſtiis etiam promulgata eſt (nam & beſtiæ ſe, atque corpora ſua diligunt) reſtabat ut de illo quod ſupra nos eſt, & de illo quod juxta nos eſt, præcepta ſumeremus.*

Tertium legis naturalis præceptum, eſt de diligendâ proximi animâ; diſtinguiturque à ſecundo quòd eſt de propriâ animâ diligendâ eo, quòd homo priùs quàm proximum, ſe ſe diligere debeat: priùs enim in ſe ipſo, quàm in aliis, id deprehendere ſolet propter, quod & ſe ipſum,

ipſum, & proximum diligere tenetur; nempè vel Deum inhabitantem, vel Dei poſſidendi capacitatem.

Amor proximi ex Dei amore proficiſci debet, & ad illum referri: *Si enim* ( ait Auguſtinus libro 1. de Doctrinâ Chriſtianâ, cap. 29. ) *in theatris nequitiæ qui aliquem diligit hiſtrionem, & tanquam magno, vel etiam ſummo bono ejus arte perfruitur, omnes diligit, qui eum diligunt ſecum, non propter illos, ſed propter eum quem pariter diligunt; & quantò eſt in ejus amore ferventior, tantò agit quibus poteſt modis, ut à pluribus diligatur, & tanto pluribus eum cupit oſtendere, & quem frigidiorem videt, excitat eum quantò poteſt laudibus illius; ſi autem contravenientem invenerit, odit in illo vehementer odium dilecti ſui, & quibus modis valet, inſtat ut auferat: quid nos in ſocietate dilectionis Dei agere convenit, quo perfrui beatè, vivere eſt, & à quo habent omnes qui eum diligunt, & quod ſunt & quod eum diligunt; de quo nihil metuimus, ne cuiquam cognitus diſplicere, & qui ſe vult diligi, non ut ſibi aliquid, ſed ut eis qui diligunt, æternum præmium conferatur, hoc eſt, ipſe quem diligunt?*

Quartum denique legis naturalis præceptum eſt illud quo jubemur proprium noſtrum corpus diligere, in quantùm ſcilicet futurum eſt æternæ beatitudinis particeps: & ideo jubemur ei bene velle ut ei aliquando bene ſit: *Nemo ergo ſe odit* ( inquit Auguſtinus lib. 1. de Doctrinâ Chriſtianâ, cap. 24. ) *Et hinc quidem nulla cum aliqua ſecta quæſtio fuit. Sed neque corpus ſuum quiſquam odit: verum eſt enim quod ait Apoſtolus. Nemo unquam carnem ſuam odio habuit. Et quod nonnulli dicunt, malle ſe omninò eſſe ſine corpore, omninò falluntur: non enim corpus ſuum, ſed corruptiones ejus, & pondus oderunt. Non itaque nullum corpus, ſed incorruptum & celerrimum corpus volunt habere.*

Corpus autem ita diligendum eſt ut ſubditum ſit

ſit animæ Deo per amorem prædominantem inhærenti: *Immortalitas enim* ( ait Auguſtinus lib. 1. de Doctrinâ Chriſtianâ, cap. 23. ) *& incorruptio corporis, de ſanitate animi exiſtit; ſanitas autem animi eſt firmiſſimè inhærere potiori, hoc eſt, incommutabili Deo. Cùm verò etiam eis qui ſibi naturaliter pares ſunt, hoc eſt, hominibus, dominari affectat, intolerabilis omninò ſuperbia eſt.*

Præceptum de diligendo proprio noſtro corpore, ultimum eſt ex quatuor, quæ ex Auguſtino ad legem naturalem pertinent, quia plus diligenda eſt proximi anima, quàm proprium noſtrum corpus: *Etſi Deus* ( ait Sanctus Auguſtinus in lib. 1. de Doctrinâ Chriſtianâ, capite 27. ) *omni homine ampliùs diligendus eſt, ampliùs quiſque debet Deum diligere, quàm ſe ipſum. Item ampliùs alius homo diligendus eſt, quàm corpus noſtrum; quia propter Deum omnia iſta diligenda ſunt, & poteſt nobiſcum alius homo Deo perfrui, quod non poteſt corpus, quia corpus per animam vivit, qua fruimur Deo.*

Conclusio 3. Legis naturalis præceptum negativum, ad quod alia referuntur, eſt illud quo prohibetur cupiditas.

Probatur. Cupiditas definitur, motus animi ad fruendum ſe & proximo, & quolibet corpore, non propter Deum: Atqui legis naturalis præcepta negativa non aliud prohibent, quàm illum motum: Id enim ſolum præcepta negativa prohibent, quod perturbat ordinem naturalem: lex nimirùm naturalis, cùm ſit ordo amoris, & æternæ legis principatio, quæ ordinem naturalem conſervari jubet, & perturbari vetat, non aliud prohibere poteſt, quàm id quo ordo ille naturalis perturbari poteſt; ſed ſola concupiſcentia naturalem illum ordinem perturbat, inclinat nimirùm creaturam rationalem, ut ſe & rebus corporeis, propter ſe & non propter Deum, fruatur: ergo, &c.

Conclusio 4. Ex præceptis de amore, rectè

rectè colligi poſſunt omnia Decalogi mandata.

Probatur. Omnia Decalogi mandata oriuntur ex præceptis de Innocentiâ & de Benevolentiâ: Atqui ex præceptis de amore, colliguntur præcepta de Innocentiâ & de Benevolentiâ: Ergo & omnia Decalogi mandata. Major propoſitio eſt certa: Scilicet Innocentia ab Auguſtino in Pſalmum 100. definitur, virtus per quam quis nec ſibi nocet, nec alteri: *Innocens eſt* (inquit) *qui nec ſibi nocet, nec alteri. Ideo dicitur, Dilectio proximi malum non operatur, & Non facies alteri, quod tibi fieri non vis.* Benevolentia verò definitur, virtus per quam quis ad Deum alios adducere ſatagit. *Benevolus eſt autem* (ait idem S. Doctor) *qui ad quod ipſe tendit, alios adducere ſatagit, ad Dominum ſcilicet: Vnde dicitur, Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Sed ex virtute, quâ quis nec ſibi, nec alteri nocet, ex virtute quâ quis alios ad Deum adducere ſatagit, oriuntur omnia Decalogi præcepta. Et quidem 1. ea quæ in priore tabulâ continentur: ſi enim quis ea infregerit, nocet ſibi, animæ nimirùm quæ per infractionem præceptorum primæ tabulæ extra rectum ordinem ponitur. 2. Oriuntur quoque quæ in ſecundâ tabulâ reperiuntur: Qui enim ea infregerit, proximo nocet, ac proindè non eſt innocens in Auguſtini ſenſu, hoc eſt, non nocens. Minor prioris argumenti propoſitio non eſt minùs evidens, ſeu ex præceptis de amore Dei & proximi colligi præcepta de Innocentiâ & Benevolentiâ. Nam qui Deum diligit, ſibi per mandatorum, quæ ab eo conſtituta ſunt, infractionem non nocet; qui verò proximum, benevolus eſt ei, nullâque ratione nocet; ac proindè ſervat mandata omnia, quæ ad proximi dilectionem referuntur.

Ex his colligendum eſt 1. Præcepta Decalogi ad legem naturalem non pertinere, niſi in quantùm cum Innocentiâ & Benevolentiâ concurrunt.

runt. v. g. lege Decalogi non prohibetur homicidium, niſi in quantum cum illis duabus virtutibus concurrit: Hinc fit ut ei qui authoritatem habet, prohibitum non ſit malefactores occidere, quia *ſicut non eſt beneficientiæ*, (inquit Auguſtinus in Pſalmum 57.) *adjuvando efficere ut bonum quod majus eſt, omittatur: ità non erit Innocentiæ, parcendo ſinere ut in malum graviùs incidatur*. Hinc etiam fit ut Abraham, non peccarit cùm gladium in Iſaac diſtrinxit: cùm enim hominis, etiam innocentis, occiſio fit Dei juſſu, neque contra benevolentiam, neque innocentiam peccatur. Colligendum eſt 2. multa lege naturali & prohiberi & præcipi, quæ apertè in Decalogo non exprimuntur, omnia nempè quæ ad benevolentiam & innocentiam pertinent: Sic quamvis eleemoſyna, gratitudo, conſervatio pacis in civitate, correptio fraterna, lege naturali præcipiantur, in Decalogo tamen apertè non exprimuntur: Sic etiam quamvis in Decalogo expreſsè non prohibeatur ne (ut ait Auguſtinus epiſt. 239.) ſcandalum in rebus licitis inferamus proximo, ne (ut ait idem Sanctus Doctor libro de mendacio, cap. 13.) innocentem virum ad mortem petitum prodamus; ne proximum in re injuſta vexemus, ea tamen omnia lege naturali prohibentur, quia ſunt contra innocentiam & benevolentiam.

Conclusio 5. Ex præceptis de Innocentia & Benevolentia, jura gentium deducuntur.

Probatur. Jura gentium (ex Sancto Thoma 1.2. quæſtion. 95. art. 4.) ſunt jura inter nationes omnes conſtituta: Atqui ea jura ex præceptis de Innocentiâ & Benevolentiâ deducuntur. Scilicet jura gentium duplicis ſunt generis: quædam enim non aliud ſupponunt quàm legem naturalem, ſuntque tanquam concluſiones quæ ex eâ deducuntur, qualia ſunt jura ſocietatis in religione,

gione, in artibus; in procuratione rerum humanarum, quia nemo ſibi ſufficit neque ad ea quæ ad Deum colendum pertinent, neque ad conſulendum ſaluti, neque ad procurationem rerum vitæ ſuſtentandæ neceſſariarum: Inde naſcuntur matrimoniorum fœdera, cognationes, affinitates. Quædam è contra ex gentium juribus ſupponunt aliquid quod toti humano generi ſuperaccideri, ut eſt originale peccatum, quo factum eſt ut nova jura quæ lex naturalis per ſe non præſcribit, oportuerit conſtituere: hinc nata ſunt diſcreta dominia: probabile eſt enim quod ſtante naturâ, in innocentiæ ſtatu omnia futura fuiſſent communia; natæ ſunt ſervitutes, ſcilicet (ut ait Auguſtinus lib. 19. de Civit. Dei, cap. 23.) ſervitus non eſt homini naturalis; natæ ſunt etiam manumiſſiones; nata ſunt quoque jura belli, & alia hujuſmodi quæ ad humanam ſocietatem conſervandam, ſuppoſito peccato originali, neceſſaria ſunt.

# DISSERTATIO QUARTA.

## *De Lege Poſitiva Divina*.

*Not.* Lex poſitiva divina, eſt quæ Dei ipſius auctoritate lata eſt, ut pax homini mortali cum Deo immortali fieret, ſeu ut ordinata eſſet hominum in fide ſub ęternâ lege obedientia, Duplex eſt Vetus, & Nova: de utraque igitur, duplici quæſtione dicendum eſt.

## Quæstio Prima.

### *De Lege veteri.*

*Not.* DE lege veteri diſſerit Sanctus Thomas 1.2.quæſt.98. de eâque quærit ſeptem. 1. Utrum ſit bona. 2. An ſit à Deo. 3. Utrum ſit à Deo mediantibus Angelis. 4. Utrum data ſit omnibus. 5. Utrum omnes obliget. 6. Quænam fuerint illius præcepta. S. Doctoris methodum ſecuti, ſeptem illa ſubſequentibus capitibus expendemus.

## Caput Primum.

### *An lex vetus ſit bona.*

*Not.* 1. NOmine legis veteris intelligitur ea quam Moyſes acceptam à Deo promulgavit. Tota continetur in Lege, in Prophetis, & Pſalmis. *Per Legem* intelliguntur quinque libri Moyſis; ideòque & leges omnes quæ Adamo, Noemo, Abrahamo & aliis ſanctis Patribus ad Moyſen incluſivè datæ ſunt. Quæ Moyſes poſtea docuit, eadem, quoad plura capita, ab Abrahamo ſervata ſunt; quæ autem ab Abrahamo, eadem & Noe & Enoch agnoverunt, munda ab immundis diſtinguentes. Abel quoque eadem quæ ab Adamo didiſcerat, obtulit Deo; Adamus verò Dei ipſius magiſterio inſtructus fuerat. Per *Prophetas* intelligitur, quidquid ſcriptum eſt à Joſue, à Samuele, ab Eſdrâ, à Prophetis ſexdecim, & aliis Hiſtoriæ ſacræ ſcriptoribus. Tandem per *Pſalmos* intelliguntur Davidis & Salomonis Libri, & alii ejuſdem generis, quorum harum Inſtitutionum Tom. I. Catalogum texuimus.

*Not.* 2.

*Not.* 2. Cajani, Marcionitæ, & Manichæi, aliique plures trium priorum ſæculorum ſectarii, Auguſtino teſte in libro de hæreſibus, docuerunt, legem veterem non fuiſſe bonam, ſed malam omninò, tum ratione authoris; contendebant enim, à Principio nequam conſtitutam fuiſſe; tum ratione præceptorum quæ per eam hominibus impoſita ſunt. Catholici ècontra docent, legem veterem fuiſſe bonam, & ratione authoris à quo ſancita eſt; & ratione præceptorum quæ in eâ continentur: addunt tamen, eam, licèt bonam, imperfectam tamen fuiſſe.

CONCLUSIO I. Lex vetus fuit bona.

Probatur. Lex vetus fuit bona 1. ratione authoris: Is enim Deus eſt ipſe, ut hujuſce quæſtionis capite 2. dicetur. Bona eſt 2. ratione præceptorum: *Lex quidem ſancta* (inquit Apoſtol. ad Rom. 7.) *& mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum.* Bona eſt 3. ratione myſterii; ſignificabat enim quæ ſanctiora ſunt in lege novâ: *Omnia* (ait Apoſtolus) *in figura contingebant illis.* 4. Eam ut bonam Chriſtus implevit: *Non veni* (ait ipſe Matthæi 5.) *ſolvere legem, ſed adimplere.* Executi ſunt quoque illius mandata Prophetæ, Apoſtoli & quotquot antiquitùs verà ſanctitate commendati ſunt. Bona erat 5. ratione finis: Ita enim erat, ut homines cum Deo, ſancito fœdere, conjungeret: *Dominum elegiſti hodie* (inquit Scriptura, Deuteronomii cap. 26.) *ut ſit tibi Deus, & ambules in viis ejus, & cuſtodias cæremonias illius, & mandata, atque judicia, & obedias ejus imperio. Et Dominus elegit te hodie, ut ſis ei populus peculiaris, ſicut locutus eſt tibi, & cuſtodias omnia præcepta illius.* De eo argumento vide Auguſtinum in libris contra Fauſtum, Tertullianum in libris contra Marcionem.

Probatur iterùm ratione S. Thomæ. Ea lex eſt bona, quæ rectæ rationi conſentanea eſt: Atqui ſic erat lex vetus, tum quòd concupiſcentiam comprimeret, ut patet ex illo mandato, *Non con-*

*concupiſces*, tum quòd peccata omnia, (quę haud dubiè ſunt contra rectam rationem) prohiberet, ut probat Apoſtolus ad Roman. 7. Ergo lex vetus erat bona.

Objicies 1. Ezechielis cap. 20. Deus ipſe ſic de lege veteri loquitur: *Dedi eis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent*: ergo, &c.

Reſp. laudati ex Ezechiele textûs varias eſſe ſolutiones. Nam 1. Sanctus Hieronymus in eum locum, contendit nomine præceptorum, & judiciorum, non intelligi Legem veterem, ſed leges iniquas gentilium, quibus Judæi diſperſi propter iniquitates ſuas traditi ſunt. Nec obſtat, quòd dicitur, Deum ea præcepta tradidiſſe: Tradidit enim non poſitivè, ſed permiſſivè tantùm, hoc eſt, in pœnam peccatorum permiſit ut Judæi iniquis illis legibus manciparentur. *Commixti ſunt inter gentes* (ait Scriptura Pſ. 105.) *& didicerunt opera eorum, & ſervierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt illis in ſcandalum, & immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis.* Confirmatur ex eo, quod in eodem capite Deus leges ſuas opponat præceptis quæ vocantur præcepta non bona: *Dedi eis* (ait Deus) *præcepta mea, & judicia mea oſtendi eis, quæ faciens homo vivet in eis*.

2. Gregorius Magnus lib. 28. Moral. capite 7. fatetur quidem Ezechielis textum intelligi de lege veteri; ſed ait præcepta illius dici non bona comparatè ad legem novam, non autem ſimpliciter & abſolutè: neque enim lex vetus, ſicut nova, ſatis erat ut homines ad juſtitiam perduceret. *Hos* (inquit) *pannos infantiæ, quos inchoantibus dedit, ipſe per Prophetam Dominus reprehendit dicens, Ego dedi eis præcepta non bona; mala enim quaſi mala eſſe deſinunt comparatione pejorum; & bona, quaſi bona non ſunt comparatione meliorum. Nam ſicut pejus delinquenti judex de Sodoma atque Samaria dicitur, juſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es; ità*

*melio-*

*melioribus Novi Teſtamenti præceptis ſubſequentibus, præcepta bona quæ rudibus data ſunt, non bona eſſe memorantur*. (Tradit eandem ſolutionem Sanctus Thomas: *Ad primum ergo dicendum* (inquit) *quòd Dominus loquitur ibi de præceptis cæremonialibus, quæ quidem dicuntur non bona, quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccata mundarentur, cùm tamen per hujuſmodi ſe peccatores oſtenderent. Unde ſignanter dicitur. Et judicia in quibus non vivunt, id eſt, per quæ vitam gratiæ obtinere non poſſunt, & poſtea ſubditur, Et pollui eos in muneribus ſuis, id eſt, pollutos oſtendi, cùm offerrent omne quod aperit vulvam propter delicta ſua*.

Objicies 2. Lex quæ culpâ non vacat, eſt mala: Atqui Lex vetus culpâ non vacabat, hæc enim habet Apoſtolus ad Hæbr.8. *Si illud prius* (Teſtamentum) *culpa vacaſſet, non utique ſecundi locus inquireretur*: ergo, &c.

Reſp. diſt. min. Lex vetus non vacavit culpâ impropriè ſumptâ, conc. min. propriè ſumptâ, neg. min. Culpa propriè ſumptâ, eſt reatus peccati, impropriè vero ſumpta, eſt defectus qui peccatum non eſt. Lex vetus culpam non habuit primo modo ſumptam: dicit enim Apoſtolus ad Rom.7. *Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? abſit*, ſed culpam habuit ſecundo modo acceptam, tum quòd relinqueret in culpa, tum quòd per accidens eſſet occaſio culpæ propriè ſumptæ, juxta illud ejuſdem Apoſtoli ad Rom.7. *Occaſione autem accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam*: Ita nimirùm comparati ſunt homines per peccatum corrupti, ut quò arctiùs ab aliquo opere prohibentur, eò ardentiùs in illud ferantur, juxta illud Poetæ quod ſæpè laudavit Auguſtinus, *Nitimur in vetitum*.

Objicies 3. Ea lex non fuit bona, quæ non fuit hominibus ſalutifera: eſt enim de ratione legis, ut communi ſaluti proficiat: Atqui lex vetus

non fuit ſalutifera, imò nociva fuit & mortifera; dicit enim Apoſtolus ad Roman. 7. *Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem vivebam ſine lege aliquando: ſed cùm veniſſet mandatum, peccatum revivit, ego autem mortuus ſum.* In eâdem epiſt. cap. 5. *Lex ſubintravit, ut abundaret delictum:* ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. primam partem ant. Cùm veniſſet mandatum, hoc eſt, cognitum fuiſſet, conc. ant. cognitum non fuiſſet, neg. ant. Ante legem peccatum erat in homine, id eſt, homo ſuæ cupiditati ſerviebat neſciens, quòd ei ſerviendo peccaret; ſed ubi venit lex, homo cognovit, quòd obedientia quam cupiditati præſtabat, eſſet peccatum, juxta illud Apoſtoli ad Rom. 3. *Per legem cognitio peccati*, & ut dicitur ibidem cap. 8. *Peccatum non cognovi, niſi per legem: Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces.* Diſt. pariter alteram antecedentis partem, Lex ſubintravit, ut ex occaſione ſumptâ ex parte hominis abundaret delictum, conc. ant. ex fine legis & intentione Legislatoris, neg. ant. Deus non dedit legem, ut cauſa eſſet peccati, ſed tamen facta eſt cauſa peccati ex occaſione, quæ ſe tenet ex parte hominis corrupti, tum quòd peccatum poſt legem factum ſit gravius, tum etiam quòd concupiſcentia creverit; vehementiùs enim & ardentiùs ea appetimus, quæ nobis prohibentur. Jam verò quòd ſolùm ex occaſione ex nobis ſumptâ, lex fuerit cauſa peccati, docet Apoſtolus ad Rom. 7. *Occaſione accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.*

Objicies 3. Lex vetus fuit 1. ſuperſtitioſa: prohibuit enim uſum ciborum, qui Dei creatoris benedictione conſecrati fuerant.

2. Contraria fuit pietati: inter immundos enim recenſebat eos, qui mortuorum cadavera ſepeliiſſent.

3. Adverſabatur æquitati & juſtitiæ, tum quòd

quòd Deuteronomii 25. cuique facultatem faceret, tantum de vineâ proximi ſumere, quantum vellet; tum quòd Deuteronomii 24. vetaret accipere pignus à debitore; tum quòd Levitici 25. juſſerit, ut anno Jubilæi omnia debita remitterentur; tum denique quòd Deuteronomii 23. vetuerit, ne ſervus profugus domino reſtitueretur.

4. Fovit concupiſcentiam per legem talionis, Exodi 21. unde Chriſtus Matthæi 5. legem illam damnat, ac rejicit: *Audiſtis, quia dictum eſt, dentem pro dente, oculum pro oculo: ego autem dico vobis non reſiſtere malo.*

5. Peccavit contra diſcretionem: tantum enim fuit illius jugum, ut portari minimè potuerit, juxta illud Petri Actorum 15. *Quid tentatis imponere jugum ſuper cervicem diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri, portare potuimus?*

6. Sapiebat crudelitatem & tyrannidem: Cananæos enim & Amalecitas unà cum liberis adhuc lactentibus interfici juſſit: Ergo lex vetus non fuit bona.

Reſp. ad 1. conduxiſſe ciborum delectum, tum ad comprimendam gulam, tum ad formandum hominem ad jejunium, tum ad monendum hominem, ut fugeret vitia, quæ cibis quibuſdam adumbrantur. Ita reſpondet Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, cap. 18.

Reſp. ad 2. neg. quòd Judæi immunditiam etiam legalem, ex mortuorum ſepulturâ contraherent; ſcilicet id apud Judæos officium erat pietatis, juxta illud Scripturæ de Tobiâ, cap. 1. *Eſurientes alebat, nudiſque veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat.* Quod quidem officium ſic cap. 12. Angelus Raphael commendat in eodem Tobiâ: *Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego*

ob-

*obtuli orationem tuam Domino*. Fatemur quidem quòd in aliis caſibus ex mortuorum contactu Judæis legaliter pollu*e*rentur: ſed id non vacabat myſterio; nempè docebantur, impares eſſe ſacrificio offerendo qui immundi eſſent animo, immunditia illâ ſpirituali quæ per immunditiam extrinſecam & legalem adumbrabatur.

Reſp. ad 3. facultatem de uvis ex aliena vite ſumendis factam fuiſſe pietatis causâ, ut nimirùm pauperes famem aut ſitim extinguere poſſent: unde non licebat domum quidquam ex vitis fructibus deferre: *Foras autem ne auferas tecum..... falce autem non metes*. Addendum eſt, prohibita fuiſſe cætera, vel in gratiam pauperum, ne ſcilicet opprimerentur, ſi dum in neceſſitate pecuniam mutuo accipientes, pignus dare cogerentur: vel ne familiæ confunderentur, niſi agri ad debitores redirent; vel denique ne ſervi profugi occiderentur, ſi domino redderentur.

Reſp. ad 4. cum Auguſtino lib. 19. contra Fauſtum, cap. 25. quòd lex Talionis non fuerit fomes, ſed limes furoris; hoc eſt, non ut accenderetur ad vindictam læſus, ſed ut injuriæ acceptæ menſuram nullo modo dolor vindicantis excederet, ut ait idem Sanctus Doctor libro contra Adimantum, capite 8. & ſic rudi populo conſtitutus eſt primus lænitatis gradus, nobis autem ſancita perfectio, ut ſcilicet non vindicemus.

Reſpondeo ad 5. cum Sancto Thomâ, qui 1. 2. quæſtione 98. artic. 1. ſic loquitur: *Ad tertium dicendum, quòd jugum legis ſervari non poterat ſine gratia adjuvante, quam lex non dabat; Dicitur enim ad Rom. 9. Non eſt volentis, neque currentis; ſcilicet velle & currere in præceptis Dei, ſed miſerentis Dei. Unde in Pſalm. 118. dicitur, viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum, ſcilicet per donum gratiæ & charitatis.*

Reſp.

Reſp. ad 6. legem in Cananæos latam, æquiſſimam fuiſſe. Par enim fuit ut cumulo peccatorum jam impleto, Cananæi omnes interficerentur. Cum Amalecitis quoque actum fuit cum æquitate: ſcilicet (ut habetur libro 1. Regum c. 15.) populo Iſraelitico in terram promiſſam proficiſcenti ſummâ cum injuriâ obſtiterant. Ideò autem venia non eſt indulta parvulis quòd ſæpiùs parentibus gravior ſit pœna quæ liberis infligitur, quàm ſit ea quâ in ipſos animadvertitur.

Objicies 4. Lex Vetus plures ex antiquis commendat, qui tamen graviſſimis flagitiis & facinoribus ſe ipſos commacularunt, Abrahamum nimirum, Loth ejus nepotem, Iſaacum Jacobum, Saram, Rebeccam, Davidem, Salomonem & plures alios: ergo lex vetus non erat bona. Ita ratiocinantur Fauſtus Manichæus apud Auguſtinum libro 22. contra Fauſtum.

Reſp. 1. Legem Veterem recenſendo crimina quibus nonnulli veteres ſe ipſos commacularunt, nec ea excuſare, nec laudare, ut ſupponebat Fauſtus: *Nos tamen* (inquit Auguſtinus cap. 24. de Loth ebrietate & inceſtu loquens) *Scripturas ſanctas, non hominum peccata defendimus*. Reſp. 2. fictitia eſſe crimina quæ Fauſtus Abrahamo, Iſaaco, Jacobo, Saræ, Rebeccæ tribuit. Vide Auguſtinum libro 22. contra Fauſtum, ubi fusè diluit argumenta quibus Fauſtus ſanctorum illorum hominum facta reprehenderat.

CONCLUSIO 2. Licèt Lex Vetus in ſe fuerit bona, non fuit tamen perfecta.

Probatur 1. ex Scriptura. Apoſtolus in Epiſtola ad Hebræos aſſerit ideò reprobatam à Chriſto fuiſſe legem Veterem, quòd infirma eſſet: *Reprobatio quidem fit* (inquit c. 7.) *præcedentis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex*. In Epiſtola

ad Galatas idem Apoſtolus docet legem ſatis non fuiſſe ad conſequendam Juſtitiam: *Si ex lege juſtitia* ( ait cap. 2. ) *ergo gratis Chriſtus mortuus eſt*. Capite 4. ſcribit, eam egenam & infirmam fuiſſe. *Quomodo* ( ait ) *convertimini iterum ad egena & infirma elementa*. Ad Rom. 8. ſcribit impoſſibile fuiſſe ut lex homini juſtitiam conferret: *Quod erat impoſſibile legi in quo infirmabatur ſecundùm carnem*.

Probatur 2. ex Auguſtino. S. Doctor in ſuis operibus totus eſt, ut probet inſufficientiam legis adversùs Pelagianos, qui eam cum exemplo Chriſti conjunctam contendebant, homini ſatis eſſe ut juſtitiam conſequatur. Epiſtola 157. idem docet, ſic enim loquitur: *Oportebat itaque ut addito mandato, cujus vox eſt, Non concupiſces, ſuperbo peccatori etiam prævaricationis crimen accederet; atque ita, gratiæ medicinam, non ſanata per legem, ſed convicta infirmitas, quæreret*.

Objicies 1. Si lex fuit imperfecta, dicendum erit, eam quoque fuiſſe inutilem: ſed abſurdum eſt conſequens: nihil enim à Deo, cum ſit ſapientiſſimus, inutile fieri poteſt: ergo, &c.

Reſp. neg. maj. Ad plura nimirum lex contulit. Nam data eſt 1. ut quâdam cœleſti diſciplinâ rudes homines imbüeret, eoſque pœnarum metu ab externis ſaltem flagitiis & facinoribus deterreret: *Scimus* ( inquit Apoſtolus 1. ad Timoth. 1. ) *quia bona eſt lex, ſi quis ea legitimè utatur: Scimus hoc, quia lex juſto non eſt poſita, ſed non juſtis & non ſubditis, impiis & peccatoribus, ſceleratis & contaminatis, parricidis & matricidis, fornicariis, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus; & perjuris, & ſi quid aliud ſanæ doctrinæ adverſatur*.

Data eſt 2. ut ipſis oculis objiceret, legem naturalem ad quam homines dediti ſenſibus attendere nolebant: *Sed* ( inquit Auguſtinus in

Pſal-

Pſalmum 57. ) *nè ſibi homines aliud defuiſſe quererentur, ſcriptum eſt & in Tabulis, quod in cordibus non legebant: non enim ſcriptum non habebant, ſed legere nolebant. Oppoſitum eſt oculis eorum quod in conſcientia videre cogerentur. Et quaſi forinſecùs admota voce Dei, ad interiora ſua homo compulſus eſt.*

Data eſt 3. lex vetus ut per varias figuras varia ſacramenta, homines ad Chriſti fidem diſponeret: *Lex* ( inquit Apoſtolus ad Galatas 3. ) *Pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur. At ubi venit fides, jam non ſumus ſub Pædagogo:* Cur autem lex ſit Pædagogus, Hieronymus in eum locum hiſce verbis tradit: *Pædagogus parvulis aſſignatur, ut laſciviens refrænetur ætas, & prona in vitia corda teneantur, dum teneris ſtudiis eruditur infantia, & ad majores diſciplinas metu pæna coercita præparatur. Itaque & laſcivienti populo lex Moyſi adinſtar Pædagogi ſenioris appoſita eſt, ut cuſtodiret nos, & futuræ fidei præpararet.*

Objicies 2. Ea lex fuit perfecta in qua plures juſtitiam & ſanctitatem conſecuti ſunt: atqui in lege veteri plures juſtitiam & ſanctitatem conſecuti ſunt, Prophetæ v. g. aliique Sancti qui ante Chriſtum in Judaiſmo vixerunt: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Si juſtitiam conſecuti ſint vi illius legis, conc. maj. vi fidei in Chriſtum, neg. maj. hâc viâ, non illâ, juſtitiam conſecuti ſunt ſancti omnes, qui ab Adami lapſu ad Chriſtum uſque, verâ ſanctitate commendati ſunt: *Eadem namque fides* ( inquit Auguſtinus Epiſtolâ 157. ) *eſt, & noſtra & illorum: quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod & nos credimus factum:* unde dicit Apoſtolus: *habentes eundem ſpiritum fidei.* Hinc idem S. Auguſtinus libro 3. ad Bonifacium cap. 3. infert juſtos qui ſub veteri lege vixerunt, licèt non nomine, reipſa tamen fuiſſe Chriſtianos: *Veteris quidem Teſtamenti* ( inquit ) *diſpenſatores & geſtatores, ſed novi demon-*

*ſtrantur hæredes. Nondum nomine, ſed reipſa fuerunt Chriſtiani.*

## Caput II.

### *Vtrum Lex vetus ſit à Deo.*

*Not.* 1. Duo hìc expendemus 1. utrum lex vetus lata fuerit à Deo, Patre Domini noſtri Jeſu-Chriſti: 2. utrum tota ſit à Deo Legislatore, an verò nonnulla in eâ ſint quæ Moyſes tanquam Legislator inſtituerit.

*Not.* 2. Cerdoniani (Auguſtino teſte libro de hæreſibus, hæreſi 21.) putarunt, Deum Legis & Prophetarum non eſſe patrem Chriſti. Idem ſenſerunt poſtea Manichæi, eodem Auguſtino teſte hæreſi 46. ſcilicet aſſeruerunt Deum qui in lege & Prophetis locutus eſt, non eſſe Deum bonum, ſed malum, & unum de principibus tenebrarum. Ptolomæus de quo S. Epiphanius lib. 1. Tom. 2. veterem legem partim Deo, partim Moyſi, partim Senioribus adſcripſit; Deo quidem, ea quæ nihil aliud quàm veritatem ſapiunt; Moyſi, quæ videntur à rectâ ratione recedere, ut ſunt divortium, & lex talionis, nec non ea omnia quæ ad duritiam & infirmitatem rudis populi ſancita ſunt; Senioribus tandem, traditiones quarum fit mentio Iſaiæ 29. & Matthæi cap. 15.

Conclusio 1. Lex vetus lata eſt à Deo, patre Domini noſtri Jeſu-Chriſti.

Probatur 1. ex Scriptura. Chriſtus Matthæi 15. legem vero Deo tribuit: *Irritum* (inquit Phariſeos alloquens) *feciſtis Mandatum Dei propter traditionem veſtram*. 2. Deo quoque Zacharias veterem legem tribuit: *Benedictus* (ait Lucæ 1.) *Dominus Deus Iſrael, quia viſitavit & fecit redemptionem plebis ſuæ .... Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui à ſæculo ſunt Prophetarum ejus*. 3. Eodem modo loquitur Virgo Deipara in ſuo

Cant.

Cant. *Suſcepit Iſrael puerum ſuum recordatus miſericordiæ ſuæ: ſicut locutus eſt ad Patres noſtros, Abraham & ſemini ejus in ſæcula*. 4. hæc habet S. Petrus Actorum 3. *Deus autem qui prænuntiavit per os ſanctorum pati Chriſtum ſuum, ſic implevit*. 5. S. Paulus ad Rom. 1. *vocatus Apoſtolus ſegregatus in Evangelium Dei, quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis*. Ad Hebræos 1. *Multifariàm multiſque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, noviſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio*.

Probatur 2. ex Patribus, Irenæo nimirum lib. 4. cap. 26. Tertulliano in libris contra Marcionem, & Hieronymo in præfatione Epiſtolæ ad Titum, Auguſtino in libris contra Fauſtum, & contra adverſarium legis & Prophetarum.

Probatur 3. ratione. Si vetus Teſtamentum à Deo vero non eſſet, Chriſtus non aſſeruiſſet ſe in eo prænuntiatum fuiſſe: *Oportet* (inquit Lucæ ult.) *impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege & in Pſalmis, & in Prophetis de me*. Judæis miſſionem ſuam non probaſſet ex antiquâ lege: *Si crederetis Moyſi* (inquit Joannis cap. 5.) *crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit*. Immeritò tandem Apoſtolus aſſeruiſſet Chriſtum eſſe finem legis: *Finis* (inquit) *Legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti*. Immeritò dixiſſet legem eſſe pedagogum qui nos ad Chriſtum perducat: *Lex pedagogus noſter fuit in Chriſto*: ergo vetus Teſtamentum latum eſt à Deo, patre Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Objicies 1. Deuteronomii 32. Dei perfecta ſunt opera: atqui lex vetus non fuit perfecta: ergo non eſt à Deo.

Reſp. diſt. min. Lex vetus non fuit ſimpliciter & abſolutè perfecta, conc. min. ſecundùm quid, & reſpectivè; neg. min. Scilicet conveniens fuit ſtatui infirmo & rudi, in quo, cum lata eſt, Judæi verſabantur.

Objicies 2. Eccleſiaſt. cap. 3. hæc habentur;

*Didici, quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perſeverent in æternum*: Sed lex vetus non perſeveravit in æternum; ait enim Apoſtolus ad Hebræos 7. *Reprobatio fit quidem præcedentis Mandati propter infirmitatem ejus & inutilitatem*: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Dei opera quæ ſic facta ſunt, ut in æternum perſeverent, perſeverant in æternum, conc. maj. quæ ſic facta ſunt, ut aliquando deſinerent, neg. maj. Ad tempus tantùm, donec ſcilicet veniret, quod perfectum eſt, lata fuit lex antiqua: mirum igitur non eſt, quòd ubi venit, quod perfectum eſt, gratia nimirum Novi Teſtamenti, lex, non tanquam mala, ſed tanquam infirma, & inutilis aboleretur.

Conclusio 2. Antiquum Teſtamentum, totum & ſecundùm omnes ſuas partes eſt à Deo Legislatore.

Probatur 1. ex Scripturâ. *Moyſes* (ut habetur Exodi capite 24.) *narravit plebi omnia verba Domini, atque judicia: reſponditque populus una voce: Omnia verba Domini quæ locutus eſt, faciemus.* Eodem capite verſu 7. *Aſſumenſque*, Moyſes, *volumen fœderis legis audiente populo, qui dixerunt: Omnia quæ locutus eſt Dominus, faciemus*. Non unam igitur tantùm legis partem, ſed omnes omninò tum Moyſes, tũ populus Deo tamquam Legislatori tribuunt: unde ipſa etiam præcepta cæremonialia Lucas Euangelii cap. 2. Deo adſcribit: *Tulerunt* (inquit) *illum in Ieruſalem, ut ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini*. Præterea ſententia quam hìc impugnamus, omnem authoritatem detrahit totò veteri Teſtamento, cùm ſecerni non poſſint partes quæ Deo, quæ Moyſi, quæ Senioribus tribui deberent: unde eas partes nec Chriſtus ipſe; nec Apoſtoli, nec Patres aliquando ſecreviſſe leguntur.

Objicies 1. Moyſes, non Deus, legem de repudii libello ſancivit; id enim Chriſtus teſtatur Matthæi cap. 19. ſcilicet cum Phariſæi propoſuiſſent, an liceret quâcumque ex causâ uxorem dimitte-

mitte-

mittere, reſpondit Chriſtus, non licere. Chriſti reſponſo Phariſæi oppoſuerunt Moyſis verba. *Quid ergo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere.* Oppoſitionem illam ſolvit Chriſtus reponens id ut ipſi aſſeruerant à Moyſe præceptum; *Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras:* ergo, &c.

Reſp. diſt. ant. Reponit Chriſtus Moyſen tanquam promulgatorem legis à Deo ſancitæ, mandaſſe dare libellum repudii, & dimittere, conc. ant. tanquam primarium & præcipuum legislatorem, neg. ant. Non magis ex verbis, de quibus eſt quæſtio, colligi poteſt Moyſen fuiſſe authorem legis de repudio, quàm ex iſtis quæ leguntur Marci 7. *Moyſes enim dixit: Honora patrem tuum*, illum eſſe auctorem legis de colendis parentibus. Prætereà præceptum cæremoniale de leproſis, Matthæi 8. ab ipſomet Chriſto Moyſi tribuitur: *Offer* (ait Chriſtus leproſo quem mundaverat) *munus quod præcepit Moyſes*: & tamen inde concludi non poteſt, Moyſen fuiſſe legis illius auctorem, nempè Levitici cap. 24. expreſsè Deo Legiſlatori tribuitur: *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Hic eſt ritus leproſi, quando mundatus eſt.*

Objicies 2. Phariſæi Matthæi 15. cum Seniorum traditiones Apoſtolis objeciſſent: *Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem Seniorum?* hæc à Chriſto audierunt: *Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram?* ergo nonnullæ traditiones Seniorum, Chriſti tempore, inſertæ erant veteri Teſtamento.

Reſp. neg. conſeq. Illæ nimirum Seniorum traditiones, quas Phariſæi objiciebant, recentes admodum erant, nec ſcriptæ erant in Lege, ſed in privatis Commentariis, ut teſtatur S. Epiphanius contra Ptolemæum lib. 1. num. 2.

## Caput III.

### *Vtrum Lex antiqua mediantibus Angelis data fuerit.*

*Not.* 1. Certum eſt 1. legem antiquam per Moyſen datam fuiſſe. *Lex* (ait Joannes) *per Moyſen data:* unde Lucæ 1. lex Moyſis dicitur. Certum eſt 2. Moyſen legem à Deo accepiſſe per Angelum: *Qui accepiſtis legem* (ait Stephanus Actorum 7.) *in diſpoſitione Angelorum:* ſed quæſtio eſt, quid iis in locis Angelorum nomine intelligatur.

*Not.* 2. Duæ ſunt ſententiæ. Prima eſt multorum, qui cenſent Angeli nomine intelligi debere Verbum divinum corpori humano, non hypoſtaticè quidem, ſed per modum formæ aſſiſtentis unitum, quodque in Scripturis dicitur magni conſilii Angelus. Ita Irenæus, Juſtinus, Athanaſius, pluresque alii qui antè Auguſtini tempora ſcripſerunt. Altera ſententia eſt Auguſtini, qui primus ex Latinis Patribus cenſuit Angelorum nomine in locis de quibus agitur, intelligi ſubſtantias ſpirituales, quæ paſſim in Scripturis, Angelorum, hoc eſt, miniſtrorum nomine vocantur. In eam opinionem abiit S. Doctor, ut Arianis eriperet argumentum, quod adversùs Verbi cum Patre conſubſtantialitatem movebant, contendentes Verbum in Scripturis dici Angelum, ſeu Miniſtrum Patris, ac proinde non eſſe ejuſdem cum eo ſubſtantiæ.

Conclusio. Lex vetus data fuit per ſubſtantias ſpirituales creatas, quæ vocantur Angeli, non autem per Verbum divinum quod in humana ſpecie apparuerit.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ docet, legem per *Angelos* in plurali numero datam fuiſſe: *Accepiſtis legem* (Actorum 7.) *in diſpoſitione Angelorum:* at vox Angeli dici non poteſt de Verbo

in

in numero plurali, ſed tantùm de iis ſubſtantiis, de quibus habetur in Scripturis: *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis*. Præterea Apoſtolus in Epiſtolâ ad Hebræos legem novam ſupra veterem extollit, quòd hæc per Dei filium data ſit, illa verò per Angelos: *Si enim* (inquit cap. 2.) *qui per Angelos dictus eſt ſermo, factus eſt firmus, & omnis prævaricatio & inobedientia accepit juſtam retributionis mercedem, quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem:* atqui caderet argumentum illud Apoſtoli, ſi lex vetus, æquè ac nova, per Verbum data fuiſſet.

Confirmatur argumento S. Thomæ. Conveniens fuit (inquit) ut lex illa quæ minùs perfecta fuit, daretur per eum qui longè inferior eſſet eo per quem data eſt lex perfectior: quò enim opus aliquod eſt perfectius, eò magis author illius debet eſſe perfectus: atqui lex vetus minùs eſt perfecta quàm ſit lex nova: hæc nimirum dat ſalutem, illa verò, ad eam per modum diſpoſitionis ſe habuit.

Objicies 1. Lex vetus ab Angelo qui Deus ſit, tradita eſt: *Locutuſque eſt Dominus* (inquit Scriptura Exodi 20.) *ſermones hos*, quis autem ſit Dominus ille, ſtatim hiſce verbis aperitur: *Ego enim ſum Dominus Deus tuus:* atqui non alius Dominus; non alius Deus, Angeli nomine intelligi poteſt, quàm Verbum divinum: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Qui Deus ſit officio, conc. maj. eſſentiâ, neg. maj. hoc eſt, lex vetus tradita eſt per Angelum, qui cum Dei vices ageret, ejus nomine locutus eſt: *Cum* (ait Auguſtinus lib. 3. de Trinitate cap. 1.) *verba judicis præco pronuntiat, non ſcribitur in geſtis, Ille præco dixit, ſed iſte judex: ſic etiam loquente Propheta ſancto, etſi dicamus, Propheta dixit, nihil aliud quàm Dominum dixiſſe volumus, & ſi dicamus, Dominus dixit; Prophetam non abſtrahimus, ſed quid per eum dixerit, admonemus.*

Eadem eſt Gregorii ſententia, quam hiſce verbis refert S. Thomas: *Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Gregorius dicit in principio Moralium: Angelus qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modò Angelus, modò Dominus memoratur; Angelus videlicet propter hoc quòd exteriùs loquendo ſerviebat: Dominus autem dicitur, quia interiùs præſidens loquendi efficaciam miniſtrabat: & inde eſt etiam quòd quaſi ex perſona Domini Angelus loquebatur.*

Objicies 2. Per eum data eſt lex, qui Moyſi immediatè locutus eſt: ſed Deus Moyſi immediatè loquebatur, juxta illud Exodi 33. Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut loqui ſolet amicus ad amicum ſuum: ergo lex immediatè Moyſi à Domino Deo tradita eſt.

Reſp. diſt. maj. Qui Moyſi immediatè locutus eſt in rei veritate, conc. maj. ſecundùm ſolam populi opinionem, neg. maj. hoc tantùm, non autem illo modo, Deus immediatè Moyſi locutus eſt: *Quod ergo* (inquit Auguſtinus 12. in Geneſim) *dicitur quòd ei loquebatur facie ad faciem, ſecundùm opinionem populi loquitur Scriptura, qui putabat Moyſen ore ad os loqui cum Deo, cùm per ſubjectam creaturam, id eſt, per Angelum & nubem ei loqueretur, & appareret.*

## CAPUT IV.

### *Utrum Lex vetus omnibus data ſit.*

Not. STATUS quæſtionis eſt 1. an Judæis ſolis lex fuerit data; 2. Cur ſolis Judæis tradita ſit; 3. an etiam ad Chriſtianos pertineret.

CONCLUSIO 1. Lex vetus ſolis Judæis data eſt.

Probatur ex Scriptura. Deuteronomii 4. hæc haben-

habentur: *Quæ eſt alia gens tam inclyta, quæ habeat cæremonias ac juſta judicia?* Pſalmo 75. *Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen ejus.* Pſalmo 147. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis.* Ad Rom. 7. *Quid ergo ampliùs Iudæo eſt? Multùm quidem per omnem modum, primùm quidem quia credita ſunt eis eloquia Dei:* ergo aliis à Judaicâ gente data non eſt lex vetus: nimirum poſita eſt in cæremoniis ac judiciis, in ſincerâ Dei cognitione, in eloquiis divinis.

Conclusio 2. Lex vetus Judæis data non eſt in ſuæ virtutis mercedem.

Probatur. Judæi in deſerto antequam legem acciperent, lapſi fuerant in idololatriam: *Numquid* (ait Deus Amos 5.) *hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis, domus Iſrael? & portaſtis tabernaculum Moloch deo veſtro, & imaginem Idolorum veſtrorum ſydus Dei veſtri, quæ feciſtis vos.* 2. Expreſsè dicitur Deuteronomii cap. 9. *Scito quòd non propter juſtitias tuas Dominus Deus tuus dedit tibi terram hanc in poſſeſſionem, cùm duriſſimæ cervicis ſis populus.*

Conclusio 3. Lex vetus Judæis data eſt vi ſolius promiſſionis, quæ Patriarchis divinitùs facta fuerat.

Probatur ex Deuteronomii cap. 9. ubi aſſeritur datam fuiſſe legem, *ut compleret verbum ſuum Dominus quod ſub juramento pollicitus eſt patribus ſuis Abraham, Iſaac, & Iacob.* Quid autem Deus Patribus pollicitus fuiſſet, docet Apoſtolus ad Galatas 5. dicens: *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus, non dicit, ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in uno: Et ſemini ejus qui eſt Chriſtus Deus.* Itaque Abrahæ promiſſiones factæ ſunt, quòd Chriſtus ex illius ſemine naſciturus eſſet. Decebat verò (inquit S. Thomas) ut ille populus eo quo Chriſtus naſciturus erat quâdam ſpeciali ſanctificatione polleret, ſe-

cundùm illud quod dicitur Levitici 19. *Sancti eritis, quia ego ſanctus ſum*.

Quæres, cur Deus Abrahæ pollicitus ſit futurum ex illius ſemine Meſſiam.

Reſp. factum id non fuiſſe propter Abrahæ merita: nulla enim futura in eo erant independenter à Meſſiæ meritis: unde Deuteronomii cap. 4. dicitur: *Audiſtis verba illius de medio ignis, quia dilexit Patres tuos, & elegit ſemen illorum poſt illos*. Si autem (ait S. Thomas) rursùs quæratur quare hunc populum elegit ut ex eo Chriſtus naſceretur, & non alios; convenit reſponſio Auguſtini quam dixit ſuper Joannem: *Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli velle dijudicare, ſi non vis errare*.

Conclusio 4. Lex vetus quondam Judæis data eſt propter Chriſtianos.

Probatur 1. Propter eos data eſt lex vetus ad quos legis promiſſiones maximè pertinebant: atqui promiſſiones legis ad Chriſtianos maximè pertinebant: pertinebant enim ad Iſraelitas & filios Abrahæ, non qui ſecundùm carnem, ſed qui ex fide futuri erant illius filii: id nimirum demonſtrat Apoſtolus in Epiſtolis ad Romanos, ad Galatas, ad Corinthios, ad Hebræos. Hincque factum eſt ut eædem promiſſiones in Chriſto & myſticis illius membris completæ ſint, & in dies compleantur: ergo lex vetus propter Chriſtianos Judæis carnalibus data eſt.

Objicies 1. Propter eos lex vetus data non eſt, qui privati ſunt hæreditate, quæ in antiquâ lege promittitur: atqui Chriſtiani privati fuerunt hæreditate quæ in veteri lege promittitur, terrâ nimirum Canaam quæ iis tantùm data eſt, qui legis cæremonias obſervarent: *An ignoras Teſtamentum vetus Chananæorum terram repromittere. Sed eam tamen Judæis, id eſt, circumciſis, & ſacrificantibus, & abſtinentibus à porcina, ac reliquis carnibus, quas immundas Moyſes appellat?*

*pellat? Quæ quia Chriſtianorum placuere nemini, neque enim quiſquam noſtrorum ea cuſtodit, dignum eſt, ut cum retuſa hæreditate reddamus tabulas.* Verba ſunt Fauſti Manichæi apud Auguſtinum lib. 4. contra eundem Fauſtum.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Promittitur terra Chanaam myſticè ſumpta, ſcilicet pro bonis ſpiritualibus, quæ per eam adumbrantur, conc. ant. ſumpta phyſicè, & ad literam tantùm, neg. ant.

Petita eſt illa reſponſio ex Auguſtino, qui loco in objectione laudato ſic loquitur: *Temporalium quidem rerum promiſſiones Teſtamento veteri contineri, & ideò vetus Teſtamentum appellari, nemo noſtrum ambigit; & quod æternæ vitæ promiſſio, regnumque cœlorum ad novum pertinet Teſtamentum: ſed in illis temporalibus figuras fuiſſe futurorum quæ implerentur in nobis, in quos finis ſæculorum obvenit, non ſuſpicio mea, ſed Apoſtolicus intellectus eſt, dicente Paulo, cùm de talibus loqueretur, hæc omnia figuræ noſtræ fuerunt. Et iterum, hæc omnia in figura contingebant illis; ſcripta ſunt autem propter nos, in quo finis ſæculorum obvenit. Non ergo vetus Teſtamentum ad conſequendas illas promiſſiones, ſed ad intelligendas in eis novi Teſtamenti prænuntiationes accipimus: veteris quippè teſtificatio, fidem novo conciliat.*

Non multò poſt idem S. Doctor aſſerit Patriarchas & Prophetas non fuiſſe his terrenis deditos: *Intelligebant enim* (inquit) *revelante ſibi Spiritu Dei, quid tempori illi congrueret, & quibus modis Deus per illas res omnes geſtas & dictas, futura figuranda & prænuntianda decerneret, magiſque deſiderium eorum de novo Teſtamento erat: ſed præſens functio corporalis, ad ſignificanda nova ventura, pollicitationibus veteribus præbebatur. Ita illorum hominum non tantùm lingua, ſed & vita, prophetica fuit. Carnalis autem populus promiſſis vitæ præſentis inhærebat. De quo tamen etiam populo nihilominùs ſignificabantur futura.*

Objicies 2. Nullus Chriſtianus obſervat legis veteris mandata: ergo lex vetus ad Chriſtianos nullâ ratione pertinet.

Reſp. diſt. ant. Nullus Chriſtianus obſervat legis veteris mandata vitæ ſignificandæ, conc. ant. vitæ agendæ, licèt utraque, cùm nondum myſteria completa eſſent, ab antiquis ſervarentur, neg. ant.

Deſumpta eſt ea reſponſio ex Auguſtino, qui libro 6. contra Fauſtum Manichæum cap. 2. ſic loquitur: *Reſpondeo iſtos omnes neſcire quid interſit inter præcepta vitæ agendæ, & præcepta vitæ ſignificandæ. Exempli gratia:* Non concupiſces, *præceptum eſt agendæ vitæ.* Circumcides omnem maſculum octavo die, *præceptum eſt ſignificandæ vitæ. Ex hac quippe imperitia Manichæi, & omnes quibus diſplicent litteræ veteris Teſtamenti, quidquid Deus mandavit priori populo ad celebrandum, umbram futurorum non intelligentes, & ea modò non obſervari animadvertentes, ex more præſentis temporis illa reprehendunt, quæ utique illi tempori congruebant, quo iſta quæ nunc manifeſta ſunt, ventura ſignificantur.* Ubi idem S. Doctor laudavit Apoſtoli verba: *Omnia in figura contingebant illis*, ſic proſequitur: *Cùm enim dicit:* Scripta ſunt propter nos, *procul dubio demonſtrat quanta nobis cura legenda & intelligenda, & in quanta authoritate habenda ſint; quia propter nos ubique ſcripta ſunt; Cùm verò dicit:* Figuræ noſtræ fuerunt, & in figura contingebant illis, *oſtendit jam non opus eſſe, ut cùm res ipſas manifeſtatas agimus, figurarum prænuntiantium celebrationi ſerviamus.*

Objicies 3. Promiſſiones terrenæ quæ in veteri Teſtamento recenſentur, tam longè diſtant à regno cœleſti quod in novo Teſtamento promittitur; ut etiamſi promiſſa gratis darentur, contemptui habenda forent. Ita ratiocinatur Fauſtus: *Secundà verò cauſa eſt (ait) quòd tam etiam miſera ejus & corporalis, ac longè ab animæ commodis hæredi-*

*reditas eſt, ut poſt beatam illam novi Teſtamenti pollicitationem, quæ cælorum mihi regnum, & vitam perpetuam repromittit, etiam ſi gratis mihi teſtator ſuus ingereret, faſtidirem.*

Reſp. diſt. ant. Promiſſiones terrenæ, ſumptæ ſecundùm litteram, contemptui habendæ ſunt, conc. ant. ſumptæ ſecundùm ſenſum myſticum, ſeu ſecundùm res quas repræſentant, neg. ant. hinc factum eſt, ut promiſſa ad litteram ſumpta veteribus Sanctis faſtidio fuerint; ſumpta verò quoad ſenſum myſticum, fuerint in ardentiſſimis eorum votis. Idque patet ex Davide, qui cùm Pſalmo 143. terrenam felicitatem his verbis deſcripſiſſet: *Quorum filii ſicut novellæ plantationes*, addidiſſetque: *Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt*, ſtatim id improbat, dicens: *Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus*. Hinc Auguſtinus libro 4. contra Fauſtum meritò ſic loquitur: *Non itaque ſpes noſtra in temporalium rerum promiſſione defixa eſt, quandoquidem nec ipſos illius temporis ſanctos & ſpiritales viros, Patriarchas & Prophetas, his terrenis rebus fuiſſe deditos credimus.*

## Caput V.

### *Utrum omnes homines Lege veteri tenerentur.*

*Not.* In veteri lege erant præcepta Moralia, & præcepta Cæremonialia. Illa, non aliud erant quàm lex naturalis, quæ in Decalogo compendiosè continetur; Iſta verò, erant quæ præceptis moralibus ſuperaddita ſunt, quæque pertinent ad ſacrificia, ad judicia, ad purificationes, & ad alios ejuſmodi ritus.

Conclusio I. Omnes homines lege veteri tenebantur, quantùm ad præcepta moralia.

Pro-

Probatur. Omnes homines obligati ſemper fuerunt ad ea facienda, quæ recta ratio præſcribit, & ad ea omittenda, quæ eâdem ratione prohibentur: id nimirùm jubet lex æterna quæ ordinem naturalem conſervari jubet, perturbari vetat: atqui recta ratio præſcribit præcepta moralia, ea nimirùm quæ in Decalogo continentur, aut quæ ad illum reducuntur: ergo omnes homines tenebantur lege veteri quantùm ad præcepta moralia.

Conclusio 2. Omnes homines non tenebantur lege veteri quantùm ad præcepta cæremonialia, aut judicialia.

Probatur 1. Ii non tenebantur lege veteri quantùm ad præcepta cæremonialia, aut judicialia, quibus lex vetus quoad illa capita impoſita non fuerat: atqui (ut capite præcedenti dictum eſt) lex vetus quoad illa capita, omnibus hominibus impoſita non fuerat, ſed tantùm Abrahæ per Iſaacum poſteris: ergo, &c.

Probatur 2. ratione S. Thomæ. Quæ ſtatuuntur ad ſpecialem aliquorum ſanctificationem non obligant niſi illos: ſic quæ ſtatuuntur ad peculiarem Clericorum, aut Religioſorum ſanctificationem non obligant, aut laicos, aut eos qui Religioſi non ſunt: atqui lex vetus ſtatuta fuerat ad ſpecialem Judæorum ſanctificationem, idque propter reverentiam Chriſti, qui ex Judaicâ gente naſciturus erat: ergo lex vetus ſumpta ſecundùm præcepta cæremonialia & judicialia non obligabat omnes homines.

Objicies 1. Ii omnes lege veteri tenebantur qui ſubditi erant authori legis veteris; qui enim alicui Principi ſubjicitur, tenetur latis ab eo legibus parere: atqui omnes homines ſubditi erant authori legis veteris, qui quidem (ut dictum eſt ſuperiùs) non alius eſt quàm Deus: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. maj. Ad 2. diſt. ant. Qui alicui Principi ſubjicitur, tenetur latis ab eo legibus,

quæ

quæ ipſi propoſitæ fuerint, conc. ant. quæ ipſi propoſitæ non fuerint, neg. ant. hincque ſequitur quòd cùm Deus legem veterem ſolis Judæis propoſuerit, ac propter eos tantùm eam condiderit, ſoli Judæi ad illius obſervationem obligati fuerint.

Objicies 2. Gentiles olim ſalvari non poterant, niſi Judaicam legem obſervarent: ſi enim abſque illius miniſterio ſalutem conſequi potuiſſent, melioris fuiſſent conditionis quàm Judæi: iſti ſcilicet pręter legem naturalem debuerunt obſervare Moſaicam, cùmècontra Gentiles ad ſolam legem naturalem obligati fuerint: ſed abſurdum eſt conſequens: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. pariter ant. Ad 3. diſt. ant. Judæi præter legem naturalem debuerunt obſervare Moſaicam, & ſic faciliùs quàm Gentiles conſequi ſalutem, conc. ant. & non conſequi faciliùs, neg. ant. Pejor conditio non ſumitur à multitudine obſervandorum; multitudo enim obſervandorum magis cum Deo conjungit, ſed ſumitur à majori remotione à ſalute, quæ haud dubiè major fuit in gentibus legis lumine deſtitutis, quàm in Judæis, quos lex antiqua tanquam Pædagogus ad Chriſtum perduxit.

Quæres 1. utrum Gentiles potuerint olim amplecti legem veterem.

Reſp. potuiſſe 1. per aggregationem ad populum Judaicum, juxta illud Exodi 12. *Si quis peregrinorum in veſtram volueris tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini, circumcidetur priùs omne maſculinum ejus: & tunc ritè celebrabit, eritque ſicut indigena terræ.* Potuerunt 2. ſine aggregatione ad populum Judaicum plura ex præceptis veteris legis, aliis omiſſis, in ſui regimen ſeligere: ſi tamen in reverentiam legis ante Chriſti mortem circumciderentur, totius legis debitores erant; quemadmodum qui in ſtatu gratiæ, baptiſmate initiantur, omnes Chriſti

& Eccleſiæ leges obſervare tenentur; unde eſt illud Apoſtoli ad Galatas 5. *Teſtificor autem rurſus omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt univerſæ legis faciendæ.* Qui verò inter Chriſtianos in honorem Synagogæ mortuæ circumciſi ſunt, legalibus nequaquam tenebantur; neque enim Timotheus, quem Paulus circumcidit, obligatus fuit ad Legalia.

## Caput VI.

### *Utrum Lex vetus convenienter data fuerit.*

*Not.* QUæremus hìc 1. utrum lex vetus convenienti tempore data fuerit; 2. quandonam vetus Teſtamentum inceperit; 3. quibus cum ſolemnitatibus lex data fuerit.

Conclusio 1. Lex vetus data fuit convenienti tempore.

Probatur argumento S. Thomæ. Lex duobus hominum generibus imponitur, malis nimirùm ut in officio contineantur, & bonis ut ad bonum adjuventur: atqui utrorumque reſpectu lex vetus data fuit convenienti tempore. Et quidem 1. reſpectu malorum conveniens fuit tempus, quo data eſt; per proprium nimirùm experimentum ab Adami lapſu ad Moyſen uſque didicerant, rationem naturalem ſatis non eſſe ad vitandum malum & agendum bonum; 2. Conveniens quoque fuit reſpectu bonorum; nempè data eſt lex in auxilium; quod quidem tunc maximè populo neceſſarium fuit: multò enim ante, Abrahæ nimirùm tempore, defectu cognitionis in graviſſima ſcelera, ipſam etiam idololatriam, lapſus fuerat. Itaque par fuit ut ante legem flueret tempus, quò ſuperbus homo ſuam experiretur imbecillitatem: par quoque fuit ne ulteriùs differetur illius promulgatio, nè diuturniori tempore nimiùm intenebreſceret illius ratio.

Con-

Conclusio 2. Vetus Teſtamentum ſumptum pro pacto quod Deus de gentibus in Chriſto benedicendis pepigit; incœpit in Abrahamo: Sumptum verò pro præceptis cæremonialibus & judicialibus, incœpit tantùm Moyſis ætate.

Probatur prima pars. Pactum de gentibus in Chriſto benedicendis, ſancitum fuit cum Abrahamo, juxta illud ad Galat. 3. *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini ejus, non dicit: Et ſeminibus, quaſi in multis: ſed quaſi in uno, & ſemini tuo qui Chriſtus eſt. Hoc autem dico, teſtamentum confirmatum à Deo.*

Probatur altera pars. Excepto præcepto de circumciſione, quod Abrahæ datum eſt; excepta etiam diſtinctione mundorum animalium ab immundis, quæ cœpit in ipſo mundi exordio, cæremoniæ quæ in antiqua lege reperiuntur, nuſquam ante Moyſen ab Iſraelitis uſurpatæ ſunt: ergo Moyſis ſolùm ætate cœperunt; hoc eſt, triginta annis ſupra quadragintos à promiſſione Abrahæ factâ: *Quæ* (ait Apoſtolus ad Galatas 3.) *poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex, non irritum facit ad evacuandam promiſſionem.*

## Caput VII.

### *De abrogatione veteris Legis.*

*Not.* Quæremus hìc 1. utrum lex vetus abrogata fuerit; 2. quandonam defierit; 3. utrum ſtatim poſt illius abrogationem mortifera fuerit.

Conclusio 1. Lex vetus omninò abrogata eſt.

Probatur 1. ex Scriptura. Lucæ 16. hæc habentur: *Lex & Prophetæ uſque ad Ioannem.* 2. Apoſtolus in epiſtolâ ad Galatas, capite 3. & 4. variis argumentis probat abrogatam eſſe legem ve-

veterem, aſſeritque Chriſtum nihil eis profuturum qui crediderint eam adhuc vigere: *Si circumcidamini* (inquit) *Chriſtus nihil vobis proderit*. Et poſtea: *Evacuati eſtis à Chriſto qui in lege juſtificamini*. Idem etiam demonſtrat in epiſtola ad Hebræos: *Translato* (ait cap. 7.) *ſacerdotio, neceſſe eſt ut legis translatio fiat*; ergo cùm Aaronicum Sacerdotium in Chriſtum translatum ſit, neceſſe eſt legem veterem translatam, hoc eſt, abrogatam fuiſſe.

Probatur 2. ratione. Lex vetus abrogari debuit, ubi venit plenitudo temporis: neque enim ſancita fuerat ut in æternum ſtaret, ſed tantùm (ut ait Apoſtolus ad Galat. 4.) *Donec veniret plenitudo temporis*: atqui jam venit plenitudo illa temporis, Chriſtus nimirùm: ergo lex vetus abrogata eſt.

Confirmatur. Lex umbrarum & figurarum abrogari debuit, cum res umbris illis & figuris ſignificatæ acciderunt: ſicut orto ſole neceſſe eſt, ut deſinant umbræ: atqui acciderunt res, novum ſcilicet Teſtamentum, legis figuris & umbris ſignificatæ: ergo, &c.

Objicies 1. Lex vetus in Scripturis appellatur perpetua Baruch 3. *hic eſt liber mandatorum Dei, & lex quæ eſt in æternum*. 2. Chriſtus expreſsè ait in Euangelio; *Non veni ſolvere legem, ſed adimplere*.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Lex eſt in æternum, impropriè, in quantùm ſcilicet æternum (ut ſæpiùs fit in Scripturis) pro longiori tempore ſumitur, conc. ant. propriè, in quantùm perpetuam durationem, ad mundi finem uſque, ſignificat, neg. ant. Addi poteſt legem dictam eſſe perpetuam non ratione litteræ, ſed ratione myſteriorum quæ in eâ ſignificabantur, hoc eſt, ratione Euangelii quod ad finem uſque ſæculorum perdurabit.

Reſp. ad 2. diſt. ant. Chriſtus non venit ſolvere legem quantùm ad ea quæ ſignificabat, imò

imò quantùm ad hoc eam implevit, conc. ant. quantùm ad illius corticem & litteram, neg. ant.

Objicies 2. Lex vetus adhuc ſtat quoad præcepta moralia: nempè quoad Decalogum, ad quem omnia morum præcepta reducuntur: non minùs enim tempore legis novæ obligant Decalogi mandata, quàm obligarent antequam Chriſtus novam legem inſtituiſſet: ergo lex vetus non eſt omninò abrogata, ſed tantùm ſecundùm aliqua, nimirùm quoad præcepta cæremonialia & judicialia.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. ant. Non minus nunc in lege novâ quàm olim in veteri obligant Decalogi mandata vi legis naturalis & Euangelicæ, conc. ant. vi legis veteris, neg. ant. Judæi qui infringebant Decalogi mandata, prævaricatores erant, tum in legem naturalem, tum in legem ſcriptam; Chriſtiani verò cùm ea non obſervant, rei fiunt legis naturalis & legis Euangelicæ in quâ iterum confirmata & renovata fuerunt.

Conclusio 2. Lex vetus abrogata non fuit ante Chriſti mortem.

Probatur 1. Chriſtus ipſe & Apoſtoli veterem legem accuratè obſervarunt, juxta illud Euangelii: *Non veni ſolvere legem; ſed adimplere*: unde Judæi nec Chriſtum, nec Apoſtolos ante mortem Domini uſquam accuſarunt quòd promulgatam à Moyſe legem infregerint: id alioquin accuſationis non prætermiſſuri ut Chriſtum & Apoſtolos in invidiam apud plebem adducerent, ſi conſtitutis à Moyſe cæremoniis non adhæſiſſent. 2. Ante mortem Domini completa non fuerunt præcipua myſteria quæ de Chriſto prænunciata fuerant, mors illius, v. g. paſſio & reſurrectio. 3. Tunc tantùm lex antiquari debuit; cum ejus ſacerdotium translatum eſt: atqui quoad actum præcipuum, veri ſcilicet agni in lege prænuntiati immolationem, ante

mor-

mortem Domini translatum non fuit ſacerdotium: ergo, &c.

Objicies. Lucæ 16. hæc habentur: *Lex & Prophetæ uſque ad Ioannem:* ergo ubi Joannes in lucem editus eſt, aut ſaltem ubi prædicationis ſuæ fecit initium, lex abrogata fuit.

Reſp. diſt. ant. Lex & Prophetæ uſque ad Joannem, quantùm ad modum prænuntiandi Chriſtum, conc. ant. quantùm ad legis ſubſtantiam, neg. ant. Senſus allatæ ex Luca ſententiæ eſt, Joannem digito monſtraſſe Meſſiam, quem lex & Prophetæ futurum tantùm prædixerant.

CONCLUSIO 3. Lex vetus abrogata eſt in Chriſti morte.

Probatur 1. In Chriſti morte translatum fuit legis veteris ſacerdotium in Chriſtum, cùm ſeipſum hoſtiam obtulit in cruce: *Translato ſacerdotio* (ait Apoſtolus ad Hæbræos) *neceſſe eſt ut legis translatio fiat*. 2. In Chriſti morte velum Templi ſciſſum eſt; hoc eſt, reſeratum, eſt id quod figuris obtectum erat. 3. Patres hanc Chriſti in cruce pendentis vocem, *Conſummatum eſt*, interpretati ſunt de legis antiquatione, quaſi Chriſtus dixiſſet, lex conſummata eſt, ſeu deſiit planè illius virtus, deſiit vis obligandi.

CONCLUSIO 4. Quamvis lex vetus quoad illius vim obligandi, planè deſierit in Chriſti morte, non ſtatim tamen facta fuit mortifera.

Probatur. Ea lex ſtatim poſt Chriſti mortem non fuit mortifera, cujus ritus aliquandiu poſteà licitè obſervari potuerunt: atqui aliquandiu poſt Chriſti mortem ritus legis veteris licitè obſervari potuerunt. Nam & illos Paulus redegit ad praxim: nempè Timotheum ex matre Judeâ natum, ut habetur Actorum 16. circumcidit. Eorumdem Actorum cap. 21. ſuadente Jacobo legali purificatione uſus eſt, & purificatus cum Judæis ingreſſus eſt in Templum. 2. Tota Eccleſia ad 1. Concilium

cilium generale Jeroſolymis coacta ritus illos, ſaltem ex parte (ut legitur Actorum 15.) gentibus ad Chriſtum converſis, obſervari præcepit: *viſum eſt Spiritui ſancto & nobis* (ajunt Apoſtoli ad Synodum congregati) *nihil ultrà vobis imponere oneris quàm hæc neceſſaria, ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione.*

Objicies 1. Apoſtoli poſt Chriſti mortem legalia ſincerè non ſervarunt, ſed tantùm ſimulatoriè, hoc eſt, non ſervarunt in honorem legis; ſeu iis uſi non ſunt ad Dei cultum; ſed ea ſervarunt tantùm tanquam res planè indifferentes, veluti ſi quis nunc à ſuffocatis & ſanguine temperaret non religionis, ſed ſolius ſanitatis causâ: ergo ex Apoſtolorum factis colligi non poteſt legem ſtatim poſt mortem Chriſti non fuiſſe mortiferam.

Reſp. neg. ant. Nam 1. nullum ejuſmodi ſimulationis extat in Scripturis fundamentum. 2. Actor. 21. Jacobus Paulo author fuit ut ſe ipſum cum quatuor qui ſe voto obſtrinxerant, ſanctificaret: vox autem illa, *Sanctificaret*, ſimpliciter ſumpta non ſimulatoriam, ſed veram ſanctificationem, hoc eſt, ad Dei cultum relatam ſignificat. 3. Paulus ex Jacobi conſilio, ſeipſum ſanctificavit ut oſtenderet ſe (ut à quibuſdam calumniatus fuerat) non docere aliud quàm quod Moyſes docuerat, *Et ſcient omnes* (verba ſunt Jacobi) *quia quæ de te audierunt, falſa ſunt, ſed ſequeris & ipſe cuſtodiens legem*: atqui ſi Paulus ſimulatione ſe ipſum ſanctificaſſet, hoc eſt, ſi legalem ſanctificationem, non in Dei cultum; ſed ad aliam cauſam retuliſſet, facto ſuo non probaſſet, ſe per Euangelii prædicationem à Moyſe non diſcedere.

3. Auguſtinus in Epiſtolâ ad Hieronymum ſic in illud Jacobi conſilium loquitur. *Si verò ſic ea reprobaret quemadmodum de illo auditum erat, & ideò celebranda ſuſciperet, ut actione ſimulata ſuam occul-*

*occultarent ſententiam*, *non ei diceret Iacobus*, & ſcient omnes; *ſed diceret*, Et putabunt omnes, *quoniam quæ de te audierunt falſa ſunt*. 4. Si Scriptura ſinceram, hoc eſt, in Dei cultum relatam, legalium obſervationem ſignificare voluiſſet, uti non potuiſſet clarioribus verbis, quàm ſint ea quæ adhibuit cùm de Pauli legali ſanctificatione, ex Jacobi conſilio, locuta eſt: ergo de verâ, non autem de ſimulatoriâ obſervatione intelligi debet.

4. Si Apoſtoli poſt Chriſti mortem animo tantùm ſimulatorio legalia ſervaſſent, rei facti fuiſſent mendacii, & irreligionis & ſcandali. Mendacii quidem, nam mendacium in eo poſitum, eſt quòd adhibeantur falſa ſigna ad ingenerandam falſam opinionem cum intentione fallendi: atqui id Apoſtoli præſtitiſſent: eis nimirùm ſignis uſi fuiſſent ut Judæis ad Chriſti fidem converſis perſuadere poſſent, ſe per illa ſigna Deum religiosè colere, cùm tamen id non haberent in animo. Irreligionis quoque rei fuiſſent: ſiquidem irreligio in eo poſita eſt quòd quis ritus falſæ religionis aſſumat eâ intentione ut alii credant ſe illam religionem profiteri: atqui ſi Apoſtoli poſt Chriſti mortem animo ſimulatorio uſi fuiſſent legalibus, ſigna falſæ religionis ſeu mortiferæ aſſumpſiſſent ex intentione ut alii crederent, ſe adhuc illam religionem profiteri. Rei quoque fuiſſent ſcandali. Nempè in eo poſitum eſt ſcandalum quòd quis proximum ſuum ſuo exemplo confirmet in operatione rei alicujus malæ ac mortiferæ, aut quòd quis ſuo exemplo proximum ſuum inducat ad faciendam rem mortiferam: atqui ſi Apoſtoli animo ſimulatorio legalia, alioquin in ſe mortifera, ſervaſſent, proximum exemplo ſuo in operatione rei malæ confirmaſſent, eumque ſuo exemplo ad eandem rem malam faciendam induxiſſent.

5. Tota ratio cum jam temporis legalia ſervari

non

non poſſint, eſt quòd jam ſint mortifera: ergo ſi ſtatim poſt Chriſti paſſionem mortifera fuiſſent, Apoſtolis non licuiſſet ea ſervare etiam animo ſimulatorio.

Inſtabis 1. Paulus id ſincerè non obſervavit, quod ipſe docuit fuiſſe mortiferum: atqui Paulus docuit legalium obſervationem fuiſſe mortiferam: ſic enim loquitur in Epiſtola ad Galatas cap. 5. *Si circumcidamini Chriſtus nihil vobis proderit*: ergo, &c.

Reſp. 1. Apoſtolum eo in loco non diſtinguere inter ſinceram, hoc eſt, ad Dei cultum relatam circumciſionem, & circumciſionem ſimulatam, ſed ſimpliciter & abſolutè dicit, *Si circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit*: ergo utramque in Galatis damnat tanquam mortiferam. Auguſtini eſt illa obſervatio: ſic enim loquitur Epiſt. 19. *Nec eſt, ſi circumcidamini veraciter, ſicut nec fallaciter; ſed ſine ulla exceptione dixit: Si circumcidamini, Chriſtus nihil proderit. Sicut ergo tu* ( Hieronymum alloquitur ) *vis his locum dare ſententiæ tuæ, ut velis ſubintelligi; niſi fallaciter: ita non impudenter flagito ut etiam nos illi intelligere ſinas eis dictum; ſi circumcidamini, qui propterea volebant circumcidi, quod aliter ſe putabant in Chriſto ſalvos eſſe non poſſe. Hoc ergo animo, hac voluntate, iſta intentione quiſquis tunc circumcidebatur, Chriſtus ei nihil omninò proderat.*

Reſp. 2. diſt. maj. Paulus id ſincerè non obſervavit, quòd ipſe docuit fuiſſe mortiferum, ſi aſſumeretur propter neceſſitatem ſalutis, conc. maj. ſi propter ſolam œconomiæ neceſſitatem, neg. maj. Galatæ à quibuſdam pſeudoprophetis decepti, cenſebant legalium obſervationem non minùs in Euangelio quàm in veteri Teſtamento ad ſalutem requiri: Circumciſionem igitur cum impio illo errore conjunctam damnat Apoſtolus, non autem circumciſionem aſſumptam propter ſolam œconomiæ neceſſitatem: quâ quidem

œconomiâ licèt nec Galatæ, nec aliæ gentes ad fidem converſæ uti non potuerint eo, quòd nulla eos urgeret neceſſitas ſignificandi ſe ritus Moſaicos tamquam malos & idololatricos non deteſtari, illos tamen Apoſtoli adhibere potuerunt ejuſdem œconomiæ causâ, ut ſcilicet Judæis converſis perſuaderent falſa eſſe, quæ de illis à quibuſdam malevolis dicta fuerant, deteſtari nimirum eos, tanquam idololatricos ritus, legalia quæ in lege Moyſis præſcripta fuerant.

Inſtabis 2. Ille ſincerè non obſervavit legalia, qui Petrum ea ſincerè obſervantem arguit Antiochiæ: atqui Paulus Petrum legalia ſincerè obſervantem arguit Antiochiæ, & quidem meritò, ut ipſemet teſtatur in Epiſtola ad Galatas cap. 2. *Cùm autem* (inquit) *veniſſet Cephas Antiochiam, in faciem reſtiti, quia reprehenſibilis erat. Priùs enim quàm venirent quidam à Iacobo, cum gentibus edebat: cùm autem veniſſent, ſubtrahebat & ſegregabat ſe timens eos, quæ ex circumciſione erant. Et ſimulationi ejus conſenſerunt cæteri Iudæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem: Sed cùm vidiſſem quòd non rectè ambularent ad veritatem Euangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cùm Iudæus ſis, gentiliter vivis & non Iudaicè, quomodo Gentes cogis judaizare?*

Reſpondet Hieronymus in Epiſtolâ ad Auguſtinum, nec Petrum verè reprehenſibilem fuiſſe, nec verè à Paulo fuiſſe reprehenſum: in ſpecie nimirum tantum Petrus reprehenſibilis fuit, & ſimulatè ſolùm à Paulo fuit reprehenſus. Petrus (inquit laudatus Pater) eo animo ſe ſubduxit à gentilium menſâ, eâ mente legalia cum Judæis obſervavit, ut Pauli reprehenſioni locum daret, eâque apparenti reprehenſione Judæi intelligerent poſſe chriſtianos, etiam Judæos, cum gentibus ad fidem converſis non obſervare legalia.

Sed

Sed falſa eſt illa reſponſio, ſeu falſum eſt Petrum ſimulatè cum Judæis converſis obſervaſſe legalia; falſum eſt quoque eum ſimulatè tantùm à Paulo fuiſſe reprehenſum.

Nam 1. Apoſtolus in Epiſtola ad Galatas ſcribit, Petrum fuiſſe reprehenſibilem: *Reprehenſibilis erat:* 2. Teſtatur, eum non rectè ad Euangelii veritatem ambulaſſe: *Sed cum vidiſſem quòd non rectè ambularet, ad veritatem Euangelii:* atqui falſum id eſſet, ſi Petrus ſimulatè tantùm Antiochiæ legalia ſervaſſet, ſi Paulus ſimulatè tantùm eum arguiſſet: imò Petrus laudari debuiſſet, ſi ex compoſito à gentibus diſceſſiſſet, ut inani Judæorum ad fidem converſorum ſcrupulo mederetur. 3. Idem Apoſtolus cap. 1. Epiſtolæ ad Galatas aſſerit, & quidem cum juramento, vera eſſe quæcumque in Epiſtola illa continentur: *Quæ autem* (inquit) *ſcribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior:* ſed ſi ſimulatè tantùm Petrus obſervaſſet legalia ſi ſimulatè tantùm eum Paulus arguiſſet, quæ in eo capite à Paulo ſcripta ſunt in Epiſtola ad Galatas, vera non eſſent, ſeu verum non eſſet, Petrum reprehenſibilem fuiſſe; eum rectè non ambulaſſe ad veritatem Euangelii. Auguſtini eſt illud argumentum: ſic enim Epiſtola 19. loquitur: *Si hoc fecit Petrus quod facere debuit: mentitus eſt Paulus quòd eum viderit non rectè ingredientem ad veritatem Euangelii. Quiſquis enim hoc facit, quod facere debet, rectè utique facit; & ideò falſum de illo dicit, qui dicit eum non rectè feciſſe quod eum novit facere debuiſſe. Si autem verum ſcripſit Paulus, verum eſt quod Petrus non rectè tunc ingrediebatur ad veritatem Euangelii: Id faciebat quod facere non debebat, & ſi tale aliquid Paulus ipſe jam fecerat, correctum potiùs etiam ipſum credam Coapoſtoli ſui correctionem non potuiſſe negligere, quàm mendaciter aliquid in ſua epiſtola poſuiſſe, & in epiſtola qualibet, quantò magis in illa, in qua prælocutus ait: Quæ au-*

*tem ſcribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.*

Reſpondeo igitur neg. maj. Ratio eſt, quia in iis circumſtantiis. Paulus legalia obſervavit, in quibus eorum obſervatio tantùm abeſt ut fuerit ſcandalo, quin è contra ædificationi fuerit: è contra Petrus ea Antiochiæ ſervans, Gentibus ad fidem converſis, à quibus ſe ſubtraxit ut Judaicè viveret, ſcandalo fuit, licèt incautus: ſcilicet exemplo ſuo gentes à quibus diſceſſit, induxit ad id faciendum ad quod non tenebantur, induxit quoque ad credendum ad id ſe teneri, ad quod revera non tenebantur, hoc eſt, intempeſtivâ ſuâ praxi gentes induxit ut crederent, legalium obſervationem ad ſalutem in Euangelio requiri: *Si tu* ( ait Paulus Petrum arguens ) *cum Iudæus ſis, gentiliter vivis, & non judaicè, quomodo gentes cogis judaizare?*

Inſtabis 3. Apoſtolus Petri factum ſimulationem bis vocat: *Et ſimulationi ejus* ( inquit in Epiſtola ad Galatas cap. 2. *conſenſerunt cæteri Iudæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem*: ergo Petrus Antiochiæ non ſincerè, ſed ſimulatè tantùm, legalia ſervavit.

Reſp. diſt. ant. Apoſtolus Petri factum ſimulationem vocat in ſe, conc. ant. in animo Petri, neg. ant. Petri factum, in ſe, fuit ſimulatio quia in ſe fuit ſignum quòd legalium obſervatio à gentibus ad fidem converſis uſurpari deberet: ſed non fuit ſimulatio in animo Petri; hoc eſt, Petrus non obſervavit legalia ut perſuaderet ſe ea in Dei cultum non obſervare, cum tamen alii ex causâ ea ſervaret. Id enim apertè demonſtrant, quæ huc uſque à nobis relata ſunt momenta.

Inſtabis 4. S. Hieronymus pluribus in Epiſtolis docet, Apoſtolos poſt Chriſti mortem ſimulatè tantum ſervaſſe legalia: ergo ex legalium obſervatione ab Apoſtolis uſurpatâ colligi non po-

poteſt, ſinceram, hoc eſt, adhibitam in Dei cultum, legalium obſervationem, poſt Chriſti paſſionem, non fuiſſe mortiferam.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Neque enim Hieronymus (ut pluribus Epiſtolis Auguſtinus demonſtravit) aſſecutus eſt eo in capite germanum ſcripturæ ſenſum. Prætereà Hieronymus lectis Auguſtini Epiſtolis, tandem à priore ſuâ ſententiâ diſceſſit, abiitque in eam quam Auguſtinus defenderat: ſcilicet lib. 1. contra Pelagianos cap. 8. Petrum recenſet inter eos qui licèt maximâ ſanctitate commendati ſint, peccatis tamen venialibus ſunt obnoxii: idque probat ex eo, quòd (ait) *Paulus dicat de Petro, quòd non recto pede inceſſerit in Euangelii veritate; & in tantùm reprehenſibilis fuerit, ut & Barnabas adductus fuerit in eandem ſimulationem. Quis indignabitur id ſibi denegari quod princeps Apoſtolorum non habuit?* Eam Hieronymi mutationem pluribus commendat S. Auguſtinus in Epiſtola 260. quæ eſt ad Oceanum.

Quæres 1. in quo circa legalium obſervationem Hieronymus, & Auguſtinus convenirent: & in quo præcisè diſſentirent.

Reſp. Hieronymum & Auguſtinum in multis circa legalium obſervationem conveniſſe. Scilicet conveniebant 1. legalium obſervationem aliquo modo poſt Chriſti mortem fuiſſe licitam; 2. poſt Chriſti mortem licitum non fuiſſe uti cæremoniis Moſaicis tanquam vim aliquam & efficaciam habentibus, multòque minùs tanquam neceſſariis ad ſalutem; 3. non licitum fuiſſe iis uti tanquam ſignificantibus futura; 4. eas poſt ſufficientem Euangelii promulgationem factas fuiſſe mortiferas.

Diſſentiebant verò, quòd Hieronymus vellet eas poſt Chriſti mortem ſtatim fuiſſe non ſolùm mortuas, hoc eſt, vi carentes, ſed etiam mortiferas, id eſt, mortem ſpiritualem iis inferre qui eas in Dei cultum uſurpaſſent; Auguſtinus

è contra mortuas quidem eſſe fateretur, ſed negaret fuiſſe tunc mortiferas: 2. Quòd Hieronymus contenderet Apoſtolos nuſquam ſincerè, hoc eſt, ad cultum Deo exhibendum, uſos fuiſſe legalibus, ſed ſimulatoriè dumtaxat, id eſt, abſque animo exhibendi cultum Deo per illorum uſum: Auguſtinus è contra doceret, Apoſtolos ex animo & ſincerè aliquandiu poſt Domini mortem uſurpaſſe legalia. 3. Quòd Hieronymus poſt Origenem Didymum, Apollinarem & S. Joannem Chryſoſtomum, contenderet, Petrum ne levioris quidem culpæ reùm fuiſſe cum Antiochiæ gentes judaizare coegit, è contra Auguſtinus affirmaret poſt Cyprianum Epiſt. 71. Ambroſium in locum Epiſtolę ad Galatas de quo agitur, ſanctum Petrum venialiter peccaſſe defectu debitæ attentionis ad ſcandalum quod prævidere debuit oriturum eſſe ex ſuo legalium uſu, & ex ſuâ præpoſterâ in Judæos converſos; œconomiâ 4. Quòd Hieronymus doceret ſimulatoriè tantùm arguiſſe Paulum; Auguſtinus è contra vellet, Paulum ſincerè arguiſſe Petrum, quòd verè reprehenſibilis eſſet, rectè quæ ad Euangelii veritatem non ambularet.

Quæres 2. an Cephas quem Paulus arguit, fuerit Petrus Apoſtolorum Princeps, an verò unus ex ſeptuaginta diſcipulis.

Reſp. aliquos ex veteribus, inter quos Clemens Alexandrinus apud Euſebium libro hiſt. cap. 12. cenſuiſſe, Cepham illum non fuiſſe Petrum Apoſtolorum Principem; ſed aliquem ex ſeptuaginta diſcipulis. Vera eſt tamen oppoſita ſententia: nam 1. & Cephas quem Paulus arguit, & Jacobus, & Joannes dicuntur columnæ Eccleſiæ, ac dextras Paulo & Barnabæ dediſſe: at Petrus alius ab Apoſtolorum Principe adjungi non potuit Jacobo & Joanni, tanquam Eccleſiæ columna, nec Paulo dextras dediſſe: nec obeſt quòd Paulus Petri Apoſtoli adventum Antiochiam non recenſuerit: ſcilicet, ut ipſe Pau-

lus

lus fatetur, multa in Epiſtola ad Galatas omiſſa ſunt.

Quæres 3. cur Paulus, idem agens quod Petrus, nullius vel levioris noxæ reus fuerit.

Reſp. Paulum nullius noxæ reum fuiſſe quòd (ait S. Thomas in hunc locum) debitam diligentiam adhibuerit, ne id fieret in iis circumſtantiis in quibus alicui poſſet eſſe ſcandalo; Petrus è contra (ut jam dictum eſt) non attenderit ut (cum paſtor eſſet) attendere debuerat, ad ſcandalum quod ex illius facto in gentibus exortum eſt.

Conclusio 5. Deſtructo à Romanis Hieroſolymitano Templo, quadrageſimo circiter anno poſt Chriſti mortem, legalia fuerunt mortifera.

Probatur 1. Ideò ſtatim poſt Chriſti mortem legalia non fuerunt mortifera, quòd (ut ait Auguſtinus) Synagoga cum aliquo honore ſepelienda eſſet: Sed non ſtabat illa ratio poſt deſtructum à Romanis Hieroſolymitanum Templum: planè nimirum ſepulta fuit, & extincta per Templi in quo uno licebat offerre ſacrificia, deſtructionem. 2. Opus non erat œconomiâ diuturniori cum Judæis, promulgato latiùs Euangelio. 3. Periculum erat, ne diuturnior legalium obſervatio faveret errori Ebionis & Cerinthi, contendentium eam obſervationem eſſe chriſtianis neceſſariam ad ſalutem. Periculum erat pariter, ne ſcandalo eſſet gentibus ad fidem converſis: ſi enim vidiſſent tanto tempore ſervari legalia, arbitrati fuiſſent, vel Chriſti merita non fuiſſe ſufficientia ad juſtificationem, vel ipſum eſſe gratis mortuum.

Nec contrarium probat exemplum Aſiaticorum, qui Judæorum adinſtar ad Victorem Papam uſque Paſcha celebrarunt lunâ 14. menſis Martii, in quamcumque hebdomadæ diem incideret.

Non obſtat quoque, auctoritas Tertulliani,

qui ineunte tertio ſæculo Gentiles exprobrantes Chriſtianis, quòd in ſuis conventibus humanam carnem ederent, hoc argumento confutat: *Erubeſcat error veſter chriſtianis, qui ne animalium quidem ſanguinem in eſculentis habemus; qui propterea quoque à ſuffocatis & morticinis abſtinemus.*

Non obſtant (inquam) duo illa argumenta. Nam 1. ita ſe geſſerunt Aſiatici, tum quòd crederent ſuam diſciplinam circa diem paſchatis eſſe ex Euangelii præſcripto, tum quòd eis perſuaſum eſſet, eam à prioribus Aſiæ Epiſcopis, ipſo etiam Euangeliſtâ Joanne, obſervatam fuiſſe. Utramque illam rationem objecit olim Victori Papæ Polycrates datâ ad ipſum Epiſtolâ quam Euſebius hiſtoriæ lib. 5. cap. 22. deſcribit. 2. Chriſtiani, tempore Tertulliani, à ſuffocatis, morticiniis, & ſanguine animalium temperarunt, non ex virtute & præſcripto legis Moſaicæ, ſed ex vi conſuetudinis quæ apud eos invaluiſſet; aut vi præcepti Eccleſiaſtici, quòd ab Apoſtolis in primo Concilio Hieroſolymitano gentibus ad fidem converſis impoſitum fuerat.

De eo Eccleſiaſtico præcepto hæc habet Auguſtinus libro 22. contra Fauſtum cap. 13. *Et in Actibus Apoſtolorum hoc lege præceptum ab Apoſtolis; ut abſtinerent gentes tantùm à fornicatione, & ab immolatis, & à ſanguine, id eſt, ne quidquam ederent carnis, cujus ſanguis non eſſet effuſus. Quod alii non ſic intelligunt; ſed à ſanguine præceptum eſſe abſtinendum, ne quis homicidio ſe contaminet. Hoc nunc diſcutere longum eſt, & non neceſſarium: quia & ſi Apoſtoli tunc præceperunt, ut ab animalium ſanguine abſtinerent Chriſtiani, ne præfocatis carnibus veſcerentur, elegiſſe mihi videntur rem facilem, & nequaquam obſervantibus oneroſam, in qua cum Iſraelitis etiam gentes, propter angularem illum lapidem duos in ſe condentem, aliquid communiter obſervarent & ſimul admo-*

*neren-*

*nerentur, in ipſa arca Noe, quando Deus hoc juſſit, Eccleſiam omnium gentium fuiſſe figuratam; cujus facti prophetia jam gentibus ad fidem accedentibus incipiebat impleri.*

## CAPUT VIII.

### *De præceptis veteris Legis.*

*Not.* 1. LEx vetus tria præceptorum genera complectebatur, Moralia, Cæremonialia, & Judicialia, juxta illud Deuteronomii 5. *Loquar tibi mandata mea, & cæremonias atque judicia.*

*Not.* 2. Præcepta Moralia ſunt ea, quæ ad mores, ad rectæ rationis normam exigendos conferunt. Hæc, licèt ad legem naturalem pertineant, veteri tamen legi tribuuntur; eò quòd in eâ renovata fuerint; ac ſimul cum cæremonialibus & judicialibus tradita. Præcepta cæremonialia ſunt ea quibus certi ritus ad Dei cultum præſcribuntur. Hujuſmodi ſunt Templum, Sacrificia, Levitæ, Immunditiæ, Purificationes, & ejus generis alia. Præcepta judicialia, ſunt ea quæ certum modum præſcribunt juſtitiæ inter Judæos ſervandæ.

*Not.* 3. De præceptis Moralibus multa quærit & docet S. Thomas 1. 2. totâ quæſtione 100. De cæremonialibus verò ac judicialibus agit à quæſtione centeſimâ primâ uſque ad centeſimam quintam incluſivè. Quæſtiones illas Lector adire poterit. De Moralibus tantùm, quæ (ut dictum eſt) ad Decalogum reducuntur, nonnulla hìc inſerenda eſſe cenſemus.

#### *De Decalogo.*

*Not.* 1. Deus Decalogi legem ſcripto mandari voluit, quòd ex corruptis hominum cordibus ferè deleta eſſet; nec ad id quod ſpiritualis luminis reſiduum erat, homines carnales vel-

lent attendere, niſi per ipſoſmet ſenſus ad id cogerentur: *Sed ne ſibi homines* (inquit Auguſtinus in Pſalmum 57.) *aliquid defuiſſe quererentur, ſcriptum eſt in Tabulis, quod in cordibus non legebant: Non enim ſcriptum non habebant; ſed legere nolebant: oppoſitum eſt oculis eorum quod in conſcientia legere cogerentur, & quaſi forinſecùs admota voce Dei, ad interiora ſua homo compulſus eſt.*

*Not.* 2. Hìc in Decalogo ſervatus eſt ordo, quòd quæ ad Deum pertinent, tria priora præcepta compleđantur; quæ verò ad proximum poſteriora ſeptem: his autem verbis Decalogus Exod. capite 20. deſcribitur.

*Primum Mandatum*. Non habebis deos alienos coram me: non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles.

*Alterum:* Non aſſumes nomen Dei tui in vanum: nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Dei ſui fruſtrà.

*Tertium:* Memento ut diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die, Sabbatum Domini eſt. Non facies omne opus in eo tu & filius tuus, & filia tua; ſervus tuus & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui eſt intra portas tuas: Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt; & requievit in die ſeptimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbati & ſanctificavit eum.

*Quartum*: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

*Quintum*: Non occides.

*Sextum*: Non mœchaberis.

*Septimum*: Non furtum facies.

Octa-

*Octavum* : Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

*Nonum, & Decimum* : Non concupiſces domum proximi tui; nec deſiderabis uxorem ejus, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

Eodem ordine Decalogus traditur Deuteronomii capite 5.

## ARTICULUS I.

### *De primo Decalogi mandato.*

IN his verbis : *Non habebis Deos alienos coram me*, quibus continetur primum Decalogi mandatum, duo ſunt, quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet; ea etenim eſt illorum verborum ſententia : *Me verum Deum coles ; alienis Diis cultum non exhibebis.*

Priori igitur parte homini præcipitur ut Deo adorationem exhibeat, ſeu ut ſupremum illius in creata omnia dominium per fidem agnoſcat ; illi ſubjiciat ſe per charitatem, & in eo tamquam omnipotentiſſimo, ac maximè benefico, ſpem collocet ſuam. Injungitur itaque trium virtutum Theologicarum, Fidei, Spei, & Charitatis exercitium ; quod quidem Chriſtus his verbis apud Joannem ſignificatum voluit. *Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate.* Nec mirum exterior enim corporis incurvatio, imperfectus eſt cultus, cum ex Auguſtino ; ſi ab aliquâ ex illis virtutibus non imperetur, ficta ſit & adumbrata tantùm adoratio. Quid earundem virtutum actus complectatur, quove tempore ſpecialiter elici debeant, dicetur inferiùs ubi de illis theologicis virtutibus expreſsè differemus.

Poſteriore parte hujus præcepti : *Non habebis Deos alienos coram me :* vetamur ne cuiquam

alteri divinum cultum exhibeamus, ut ſolebant permulti Judæorum: qui, licèt ſe verum Deum colere profiterentur, Deorum tamen multitudinem venerabantur, quique (ut eis Elias objiciebat) in duas partes claudicabant, quod & Samaritæ fecerunt, qui ſimul Deum Iſraelis, & deos gentium colebant.

Peccant, igitur contra alteram hujus præcepti partem: 1. qui contra fidem peccant, ut Ethnici, qui ſufficienter Euangelium docentur; 2. hæretici, qui nolunt ea credere, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit; 3. ii omnes qui ſomniis, auguriis, cæteriſque vaniſſimis rebus credunt: 4. qui peccant in ſpem, cujuſmodi ſunt ii qui de ſua ſalute deſperant; qui non confidunt divinæ bonitati; qui divitiis aut aliis animi, corporis, aut fortunæ bonis tantùm innituntur: 5. denique, qui in charitatem peccant, ut ſunt ii quibus amor creaturæ dominatur, quique ſtatutis temporibus ſpeciales illius actus non eliciunt. Vide quæ inferiùs in tractatu de fide, ſpe, & charitate dicentur.

Quæres quâ ratione cultus qui uni Deo debetur, concilietur cum cultu, quo Catholici Angelos ac ſanctos proſequuntur; & quomodo imaginum uſus & cultus cum primo illo mandato ſtare poſſint.

Reſp. de duplici illâ quæſtione fusè à nobis actum fuiſſe harum Inſtitutionum Tom. 4. ubi egimus de adoratione Chriſto, & illius imaginibus à Catholicis exhiberi ſolitâ.

ARTI-

## Articulus II.

### *De ſecundo Decalogi mandato.*

Alterum hoc Decalogi præceptum: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*, ex priore ſequitur: nam is qui Deo, prout primo mandato jubemur, cultum debitum tribuit, cavet in primis ne quidpiam agat contrarii, proindeque ſedulò ſatagit, ne aſſumendo nomen illius in vanum, alicujus in eum irreverentiæ reus conſtituatur.

Deus præceptum de quo agitur, ſancire voluit, ut homines faciliùs intelligerent quàm grave eſſet piaculum in vanum aſſumere, non ſyllabas quibus conſtat Dei nomen, ſed rem ipſam illis ſyllabis ſignificatam, ſeu eſſentiam divinam, aut attributa, aut perſonas, aut alias illius perfectiones.

Hæc de jurejurando lex duabus partibus conſtat. Priore jubemur divino numini honorem tribuere; poſteriore verò, prohibemur, non quidem nè omninò, ſed nè per ipſum, aut falſum, aut fruſtrà, aut temerè juremus, ac eâ ratione illius nomine contumeliam irrogemus. Sed ut materies hæc eo, quo par eſt, modo pertractetur, agendum eſt 1. de juramenti eſſentia: 2. de conditionibus ad ipſum requiſitis: 3. de illius, tum materiâ, tum formâ: 4. de ſubjecto, ſeu de perſonis, quæ juramenti capaces ſunt: 5. de variis illius effectibus; 6. denique de modis, quibus tolli poteſt obligatio, quam quis juramento contraxerit.

#### *De eſſentia juramenti.*

Juramentum rectè definitur: Atteſtatio divini Numinis ad fidem faciendam, aut firmandam promiſſionem.

Ex-

Explicatur definitio. Juramentum dicitur 1. *Atteſtatio divini Numinis*, quòd nempè ſit actio per quam Deus vocatur in teſtem dicti aliquid affirmantis, aut negantis, aut promittentis. Vocatur (inquam) ut ſupremus teſtis, ac omni exceptione major, rogaturque ut infallibili ſuâ aſſeveratione veritatem latentem aperiat, quando ei viſum fuerit, ſaltem in die judicii, ut ait Apoſtolus 1. ad Cor. 4. *Illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium*. Juramentum dicitur 2. *Ad faciendam fidem*; idque in juramento aſſertorio; *Ad promiſſionem verò firmandam*, in juramento promiſſorio.

Ex his patet, juramentum eſſe actum religionis, ac cultûs latriæ: qui enim jurat, implicitè profitetur Deum eſſe primam Veritatem; fatetur, eum eſſe omnipotentem, omniſcium, univerſi proviſorem, & gubernatorem. Patet 2. juramentum in debitis circumſtantiis adhibitum, non eſſe prohibitum ſecundo Decalogi mandato: ècontra ſequitur, illud eſſe non tantùm rem licitam, ſed bonam & piam. Hinc Deus per ſemetipſum jurat Geneſis 22. Ad Hæbreos 6. filio ſuo Chriſto ęternum ſacerdotium cum juramento pollicetur. Hinc etiam Apoſtolus jurare non timuit 1. ad Corinth. 15. *Per veſtram gloriam*, & cap. 10. *Deum teſtem invoco*, ad Galat. 1. *Ecce coram Deo, quia non mentior*.

Nec eſt, quòd quis objiciat 1. hęc Chriſti apud Matthæum verba, *Dico vobis non jurare omninò*: 2. nec iſta alia apud eumdem Matthæum, cap. 5. *Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt; non, non, quod autem his abundantius eſt, à malo eſt*. Nam prior locus damnat illud ſolum juramentum, quod debitis comitibus, judicio nimirùm, juſtitiâ, & veritate deſtitutum fuerit: *Et ideò dicendum* (verba ſunt S. Thomæ 2. 2. quæſt. 89. art. 2. ad 1.) *quod ſicut Auguſtinus dicit in libro de mendacio, quòd Apoſtolus in epiſtolis ſuis jurans oſtendit quomodo accipiendum eſſet, quod dictum eſt, Dico vobis*

*bis non jurare omninò, ne ſcilicet jurando ad facilitatem jurandi perveniatur, & ex facilitate jurandi ad conſuetudinem, & à conſuetudine ad perjurium decidatur; & ideò non invenitur juraſſe niſi ſcribens, ubi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem.* Alter locus ſic exponitur ab Auguſtino in lib. de Sermone Domini in monte; *juratio à malo eſt, non jurantis, ſed incredulitatis ejus qui jurare cogit.* Nec mirum: qui enim juramentum exigit: cùm diffidat homini affirmanti, aut neganti, aut promittenti, infirmus eſt: *A malo eſt* (inquit) *illius cujus infirmitate jurare cogeris.*

*De juramenti comitibus.*

Tres Comites, ſeu conditiones, requiruntur, ut juramentum ſit licitum, juxta illud Jeremiæ 4. *jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio & in juſtitia.* Itaque requiritur 1. ut id quòd aſſeritur, ſit verum, vel certò exiſtimetur verum: *in veritate*, qui enim falſum jurat; aut quod falſum, aut dubium putet, reus eſt maximæ in Deum irreverentiæ; eum ſcilicet vocans in teſtem mendacii, ſeu eum invocans ut mendacium confirmet.

Requiritur 2. ut *in judicio fiat*, hoc eſt, cùm diſcretione, ſeu ſolùm cùm urget gravis neceſſitas, aut magna utilitas ſperatur, ſcilicet peccant in honorem Deo debitum, qui pro re levi, aut temerè, Deum in teſtem vocant: *Quapropter* (inquit Auguſtinus lib. 1. de Sermone Domini in monte,) *qui intelligit non in bonis ſed in neceſſariis jurationem habendam, refrenet ſe quantùm poteſt ut non ea utatur niſi neceſſitate; cùm videt pigros eſſe homines ad credendum quod eis utile eſt credere, niſi juratione firmetur.* Sermone 18. de verbis Apoſtoli; *Homines enim falſum jurant, vel cùm fallunt, vel cùm falluntur, aut putat homo verum eſſe quod falſum eſt, & temerè jurat.*

Re-

Requiritur 3. ut id quod juramento promittitur, ſit licitum, *in juſtitia:* neque enim Dei omnipotentia invocari poteſt ad executionem rei malæ: unde Canone: *Qui Sacramento* 12. quæſt. 4. hæc habentur: *Qui Sacramento ſe obligaverit, ut litigans cum quolibet, ad pacem nullo modo redeat, pro perjurio, uno anno à communione corporis & ſanguinis reatum ſuum eleemoſynis, fletibus, & quantis potuerit, jejuniis, abſolvat.*

*De materiali & formali juramenti.*

Materiale juramenti eſt id quod affirmatur, negatur, promittitur, cum invocatione divini Numinis: ſcilicet eſt id, ex quo juramentum conſtat, & circa quod verſatur.

Nec eſt, quòd quis dicat, multa in Scripturis juramenta reperiri, in quibus nulla eſt divini numinis invocatio. Nam etſi in eis ſemper explicita non ſit, eſt tamen implicita: quia cùm juratur per creaturas v.g. non juratur (inquit S. Thomas) prout in ſe ſunt, ſed prout in eis divina veritas elucet: ſic juramus per Euangelium, id eſt, per Deum, cujus veritas in eo manifeſtatur, & per Sanctos qui eandem veritatem & crediderunt, & obſervarunt.

Duplex eſt jurandi modus, per ſimplicem nimirùm conteſtationem; fitque cùm DEUS ſimpliciter invocatur ad fidem faciendam; Per execrationem: cùm nempè inducitur creatura aliqua in quam divinum judicium exerceatur: Et ſic (ait Sanctus Thomas) ſolet homo jurare per caput ſuum, aut per filium ſuum, aut per aliquam aliam rem, quam diligit, ſic & Apoſtolus juravit 2. ad Corinth. 1. dicens: *Ego autem Deum invoco in animam meam:* ſic etiam, Joſeph Geneſis 42. per ſalutem Pharaonis juraſſe legitur.

Formale juramenti eſt intentio faciendi fidem. Scilicet qui jocosè exteriùs profert verba ex

qui-

quibus juramentum conſtat, & non habet intentionem ut credatur, quamvis graviter peccet, quòd nomine divino abutatur; tamen non cenſetur formaliter perjurus. Neceſſe eſt, ergo ut in jurante ſit intentio, ſaltem extrinſeca, faciendi fidem per invocationem divini Numinis. Adeſt autem ſemper illa intentio, quoties ita à jurante verba juramenti proferuntur, ut qui audiunt, credant ea proferri ad faciendam fidem.

Hinc autem colligitur, juramentum non ſolvi: 1. terminis ambiguis & æquivocis: 2. nec malitioſâ intentionis retentione; nec doloſis reſtrictionibus mentalibus; nec verbis occultè prolatis, nec fallaciâ quâcumque.

Confirmari poſſunt illationes illæ, authoritate Sancti Auguſtini qui epiſtolâ 224. ſic loquitur: *Perjuri ſunt qui ſervatis verbis expectationem eorum, quibus juratum eſt, deceperunt.* Confirmatur 2. ex decreto Cleri Gallicani ad Comitia generalia congregati anno 1700. ſcilicet à quibuſdam recentioribus hæ tres propoſitiones circa juramentum prolatæ fuerant in medium: 1. *Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.* 2. *Qui jurandi intentionem non habet, licèt falsò juret, non pejerat, etſi alio crimine tenetur, puta mendacii alicujus.* 3. *Qui jurat cum intentione non ſe obligandi, non obligatur ex vi juramenti:* iis autem propoſitionibus quarum prima jam ab Innocentio Papâ XI. damnata fuerat: Clerus Gallicanus hanc cenſuram inuſſit: *Hæ propoſitiones, ſunt temerariæ, ſcandaloſæ, bonæ fidei illudentes, & Decalogo contrariæ.*

Iterum in quorumdam libris hæc alia propoſitio legebatur: *Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine juret ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam*

*ab*

*ab ea, qua fecit, vel quodvis alind additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.* Illi verò propoſitioni jam anteà ſine ſpeciali qualificatione ab Innocentio Papâ XI. proſcriptæ, inuſtæ ſunt ab eodem Clero Gallicano hæ ſpeciales cenſuræ natæ: *Hæc propoſitio, temeraria eſt, ſcandaloſa, perniciosa, illuſoria, erronea; mendaciis, fraudibus & perjuriis viam aperiunt, & ſacris Scripturis adverſatur.*

Iterum hanc aliam defenderant nonnulli: *Qui mediante commendatione, vel munere ad magiſtratum vel officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, quod de mandato regis à ſimilibus exigi ſolet, non habito reſpectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.* Eam autem propoſitionem jam anteà ab eodem Innocentio damnatam, hac ſpeciali cenſurâ idem Clerus Gallicanus notavit: *Hæc propoſitio ſcandaloſa eſt, perniciosa, patrocinatur humanæ ambitioni, perjuria excuſat; publicæ poteſtati contra Dei mandatum adverſatur.*

*De juramenti ſubjecto.*

Subjectum juramenti eſt omnis qui poteſt jurare. Jure naturali quilibet homo, modò ſit rationis compos, poteſt jurare: poteſt enim in aſſertionis, aut promiſſionis, Deum in teſtem vocare. Unde perjurii capaces ſunt non modò maſculi, ſed etiam fœminæ; non tantùm ſenes, ſed etiam pueri qui rationis uſum adepti ſunt; non tantùm clerici, ſed etiam laici. Jure humano: 1. pueri ante annum ætatis 14. ad jurandum compelli non debent, infames qui de perjurio ſemel convicti fuerunt ad jurandum, aut teſtimonium ferendum admitti non debent; quia (inquit Sanctus Thomas 2. 2. quæſt. 89. art. 10.) *Ex retroactis præſumitur quòd debitam reverentiam Sacramento non exhibebunt.* 3. Clerici apud Gratianum causâ 22. quæſt. 5. cap. 22. licèt vocati,

cati, coram laicis judicibus juramentum præſtare vetantur; ſed lex illa non obtinet in Galliis.

Quæres 1. Utrum ab infideli, qui prævidetur juraturus per Idola, juramentum exigere liceat.

Reſp. 1. non eſſe licitum exigere ab infideli, ut per idola, vel falſum aliquem prophetam, aut falſam religionem juret: per idola nimirùm falſum Prophetam, falſam religionem, jurare, res eſt intrinſecè mala: cùm per eam juramenti ſpeciem ratio entis immutabilis ac primæ veritatis Idolo, pſeudoprophetæ, authori falſæ religionis tribuatur.

Reſp. 2. licitum eſſe ab infideli exigere ut ſua promiſſa, aut aſſertiones ſuas, cùm gravis urget neceſſitas, per juramentum confirmet; modò tamen juramentum illud (ut dictum eſt) ab exigente ad idola non determinetur. Ratio eſt, quia in eo caſu exigitur res quæ, urgente causâ juſtâ, eſt bona & laudabilis.

Confirmatur reſponſio ex his Auguſtini verbis ep. 154. ad Publicolam: *Alia ergo quæſtio eſt, utrum non peccet qui per falſos Deos ſibi jurari fecit quando ille qui ei jurat per Deos falſos quos colit. Cui quæſtioni poſſunt illa teſtimonia ſuffragari quæ ipſe commemoraſti de Laban & Abimelech, ſi tamen Abimelech per Deos ſuos juravit, ſicut Laban per Deum Iacob (hæc, ut dixi) alia quæſtio eſt, quæ me meritò fortaſſis moveret niſi illa exempla occuriſſent de Iſaac & Iacob..... Sic etiam cùm in libro Machabæorum Romani leguntur pacem firmaſſe cum Iudæis, intelligendi ſunt juraſſe per falſos Deos, ſicut Iudæi juraverunt per Deum verum.*

Quæres 2. utrum quis ab eo, quem pejeraturum novit, jusjurandum exigere tuta conſcientiâ poſſit.

Reſp. 1. non licere homini privato. Ratio eſt, quia pejeraturi peccatum nullâ juſtâ utilitate compenſari poteſt: unde qui ab eo juramentum exi-

exigit, particeps eſt irreverentiæ, quam in Deum committit, & prætereà occidit ejus animam: *Si ſcit eum feciſſe contrarium ejus quod jurat* (inquit Sanctus Thomas 2. 2. quæſt. 98. art. 4.) *& cogit eum iurare, homicida eſt*; hauſit illam doctrinam Sanctus Thomas ex Auguſtino, qui Serm. 28. de verbis Apoſtoli ſic loquitur: *Qui exigit iuramentum, multùm intereſt, ſi neſcit illum, falſum iuraturum, an ſcit. Si enim neſcit, ideò dicit, iura mihi, ut fides ei fiat, non eſt peccatum, tamen humana tentatio eſt. Si autem ſcit eum feciſſe, novit feciſſe, videt feciſſe, & cogit iurare, homicida eſt: ille enim ſuo ſe periurio perimit; ſed iſte manum interficientis compreſſit & preſſit.*

Reſp. 2. perſonam publicam, ut eſt Judex, ſecundùm quod exigit oido juris, ad petitionem alterius juramentum poſſe exigere ab eo quem ſcit pejeraturum. Ratio eſt, quia: *Non videtur* (ait S. Thomas 2. 2. quæſt. 98. art. 4.) *ille exigere, ſed ille ad cuius inſtantiam exigit*. Sed anteà, (ait Sylvius) judex ille nullum non debet movere lapidem, ut impediat ne litigantium alter, à pejeraturo jusjurandum requirat.

*De effectibus iuramenti.*

Duplex eſt juramenti effectus. Juramenti aſſertorii effectus eſt finis omnium controverſiarum, ut Apoſtolus ad Hebræos 6. definit. Juramenti verò promiſſorii effectus, eſt ligare jurantem: *Dicendum* (ait S. Thomas) *quòd quicumque iurat ſe aliquid facturum, obligatur ad id faciendum, ad hoc quod veritas impleatur, ſi tamen duo comites adſint, ſcilicet iudicium & iuſtitia.*

Nec ſolvitur vinculum illud ex eo, quod juramentum per metum gravem exortum ſit: *In iuramento* (ait idem S. Doctor 2. 2. quæſt. 98. art. 7.) *quod quis coactus facit, duplex eſt obligatio, una quidem qua obligatur homini cui promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem. Alia autem eſt obli-*

gatio

*gatio qua quis Deo obligatur, ut impleat quod per nomen eius promiſit, & talis obligatio tollitur in foro conſcientiæ, quia debet magis damnum temporale ſuſtinere, quàm iuramentum violare.*

Nec eſt, quòd quis dicat, juramentum vi extortum non magis ligare jurantem, quàm vota ex extrinſeco & injuſto metu emiſſa voventem ligenti. Nam 1. id habent ea vota ex jure Eccleſiaſtico, quo homines quibus injuſtus metus incutitur, inhabiles ad vovendum declarantur: 2. ex ipſa votorum naturâ, quæ quidem poſita eſt in rei alicujus promiſſione, quam DEUS acceptarit: at DEUS promiſſiones vi extortas non acceptat. Econtrà 1. jus Eccleſiaſticum juramenta ſic peracta declarat valere: 2. jure divino & naturali, jusjurandum cui deeſt veritas, malum eſt, proindeque etiam ex injuſto metu, contra veritatem jurare non licet.

*De modis quibus debitum ex juramento contractum ſolvitur.*

Multis modis tolli poteſt debitum quod quis ex juramento promiſſorio contraxerit.

Tolli nimirùm poteſt 1. per condonationem factam ab homine cui quis ſuam fidem obſtrinxit. Tolli poteſt 2. per authoritatem Superioris, qui vetet ne promiſſio executioni mandètur. Tollitur 3. per irritationem, cùm nempè inferior pollicitus eſt rem poteſtati Superioris ſubjectam. Tollitur 4. per diſpenſationem: tunc enim efficitur, ut id quod erat materia juramenti, deſinat eſſe materia: quia (ut ſupponitur) quamvis non ſit contrà bonum jurantis, eſt tamen contra bonum publicum, proindeque contra juſtitiam. Sic Papa, & Epiſcopi poſſunt abſolvere à juramento quo quis, coactus, pecuniam latroni promiſit: *Materia iuramenti promiſſorii eſt aliquid futurum, quod variari poteſt* (ait Sanctus Thomas 2.2. qu.89. art.9.) *ita ſcilicet quod in aliquo eventu poteſt*

*poteſt eſſe illicitum, vel nocivum; & per conſequens, non eſſe debitam materiam juramenti: Et ideo diſpenſari poteſt in juramento promiſſorio; quia talis diſpenſatio reſpicit materiam juramenti & non contrariatur præcepto divino de juramenti obſervatione.*

Peti verò poteſt ea diſpenſatio etiam ab eo qui juravit ſe non petiturum: deeſt enim novo illi juramento juſtitia, ut ejuſdem quæſt. 89. art. 7. his verbis docet Angelicus Doctor; *Poteſt tamen repetere in judicio quod ſolvit, vel Prælato denuntiare, non obſtante quod contrarium juravit; quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum: eſſet enim contra juſtitiam publicam.*

## ARTICULUS III.

### *De tertio Decalogi mandato.*

QUæ ſpectant ad tertium Decalogi mandatum, quod quidem Exodi 20. his verbis expreſſum eſt: *Memento ut diem Sabbati ſanctifices*, ad ſubſequentes quæſtiones reducuntur: 1. quid Sabbati ſanctificandi nomine intelligatur: 2. quid vetet lex de ſanctificatione Sabbati: 3. quid eâdem lege præcipiatur: 4. quinam ſit modus Sabbati ſanctificandi; 5. denique quinam ſint homines qui Sabbatum ſanctificare teneantur.

*Quid ſit Sabbati ſanctificatio.*

Sabbati ſanctificatio, eſt religioſa certæ diei obſervatio ad colendum in communi Deum.

Explicatur allata definitio. 1. Eſt *obſervatio religioſa*, quia à virtute religionis imperatur. 2. Obſervatio *certæ diei*; id eſt, determinatæ: eo quòd alioquin fideles convenire non poſſent ad gratias Deo agendas, aut petenda illius beneficia. 3. *Ad colendum Deum*, tum interno cultu

per

per devotionem & orationem, tum externo per adorationem, oblationem, ſumptionem divinorum, & per exercitium externum fidei, ſpei, charitatis, & aliarum virtutum.

Quæres 1. cur Deus in antiqua lege ſeptimæ diei obſervationem præceperit: 2. cur in Eccleſia Chriſtiana dies illa mutata fuerit in diem Solis, ſeu in diem, quam dicimus Dominicam: 3. utrum illa mutatio facta fuerit ab Apoſtolis.

Reſp. 1. ſanctificationem ſeptimæ diei antiquitùs præceptam fuiſſe 1. ad gratias Deo agendas propter factam intrà ſex dies rerum omnium creationem; 2. in honorem ceſſationis ab actione creativâ. Utramque illam rationem his verbis tradit Scriptura, Exod.20. *Memento ut diem Sabbati ſanctifices..... Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requievit in die ſeptimo: idcircò benedixit Deus diei Sabbati & ſanctificavit illum.*

Reſpondet ad 2. Auguſtinus Sermone 151. de tempore: *Dominicum diem Apoſtoli, & apoſtolici viri ideo religioſa ſolemnitate habendum ſanxerunt, quia in eodem Redemptor noſter à mortuis reſurrexit. Apparet autem hunc etiam in Scripturis ſanctis eſſe ſolemnem: ipſe enim eſt primus dies ſæculi; in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt Angeli; in ipſo à mortuis reſurrexit Chriſtus; in ipſo de cœlis Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit; manna in eodem in eremo; primùm de cœlo datum eſt.*

Reſp. ad 3. ab ipſis Apoſtolis illam, de quâ agitur, mutationem factam fuiſſe. Dominicæ diei tanquam diei apud Chriſtianos jam ſua ætate ſolemnis, meminit Joannes Apocalypſeos, c.1. *Fui in Spiritu in Dominica die.* Eâ ipsâ die ad exhibendum Deo cultum conveniſſe fideles, oſtendunt hæc 1. ad Corinth. 16. *Per unam Sabbati unuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat recondens quod ei benè placuerit, ut non, cùm venero, collectæ fiant.*

Idem

Idem innuunt hæc Actor. 20. *Vna autem Sabbati*, hoc eſt, ſeptimanæ, *cùm conveniſſemus ad frangendum panem*; hoc eſt, ad ſumendam Euchariſtiam: in quæ quidem verba, ſic loquitur Auguſtinus Epiſt. 86. ad Caſulanum. *Vna Sabbati, appellatur dies, qui nunc Dominicus appellatur, quod in Euangeliis apertiùs invenitur: nam dies reſurrectionis Domini, prima Sabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus, una Sabbati dicitur.*

Mutationem illam Sabbati in diem Solis, ſeu in Dominicum diem, factam ab Apoſtolis antiqui Patres accuratè obſervarunt. Juſtinus in fine alterius Apologiæ quam pro chriſtianis obtulit Antonino Imperatori, aſſerit ſuæ ætatis fideles in unum convenire ſolitos fuiſſe ut ſacrificium offerrent: *Solis* (inquit) *qui dicitur, die*. Tertullianus in libro de Idololatria, c. 14. eandem Chriſtianorum conſuetudinem recenſet, cùm hæc ait: *O melior fides Nationum in ſuam ſectam, quæ nullam ſolemnitatem Chriſtianorum ſibi vindicat, non Dominicum diem, non Pentecoſten?*

Quæres 2. an lex de ſanctificando Sabbato ſit de jure naturali.

Reſp. legem illam eſſe de jure naturali, quatenus præſcribit aliquod tempus, quo homo vacet divino cultui per ſpeciale exercitium fidei, ſpei, & charitatis; eſſe verò de jure poſitivo, quatenùs tempus determinat, quo cultus Deo debet exhiberi. Docet nimirùm ratio naturalis, aliquod tempus inſumendum eſſe, ut creatura rationalis divinis det operam. Illi tempori lex poſitiva divina quondam pro Judæis Sabbati diem aſſignarat; Eccleſia verò Chriſtiana propter rationes ſuperiùs allatas diem Solis, ſeu primam hebdomadæ diem.

Colligitur hæc reſponſio ex Sancto Thomâ, qui 1. 2. quæſtion. 122. art. 4. ad 1. ſic loquitur: *Dicendum quòd præceptum de ſanctificatione Sabbati litteraliter intellectum, eſt partim morale, partim autem cæremoniale; Morale quidem, quantùm ad*

hoc

*hoc quòd homo deputet aliquod tempus vitæ ſuæ ad vacandum divinis: ineſt enim homini naturalis inclinatio ad hoc quòd cuilibet rei neceſſariæ deputet aliquod tempus, ſicut corporali refectioni, ſomno, & aliis hujuſmodi: Vnde etiam ſpirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur, ſecundùm dictamen naturalis rationis aliquod tempus deputatum, ad vacandum divinis, cadit ſub præcepto morali. Sed in quantùm in hoc præcepto determinatur ſpeciale tempus in ſignum creationis mundi, eſt præceptum cæremoniale. Similiter cæremoniale eſt ſecundùm allegoricam ſignificationem, prout fuit ſignum quietis Chriſti, quæ fuit ſeptima die: Et ſimiliter ſecundùm moralem ſignificationem ſignificat ceſſationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo: & ſecundum hoc, quodammodo eſt præceptum generale: Similiter cæremoniale eſt ſecundùm ſignificationem anagogycam, prout ſcilicet præfigurat quietem fruitionis Dei, quæ erit in Patria: Vnde præceptum de ſanctificatione Sabbati ponitur inter præcepta Decalogi, in quantùm eſt præceptum morale, non verò in quantùm eſt cæremoniale.*

Quæres 3. utrum præter Dominicum diem Eccleſia aliquorum aliorum dierum ſanctificationem Chriſtianis injungere potuerit.

Reſp. affirmativè. Ratio eſt 1. quia, cum nec ratio, nec Chriſtus determinaverint in ſpecie tempus, quo ex lege naturali homo tenetur vacare divinis, faciendæ determinationis hujuſmodi poteſtas data eſt reipublicæ Chriſtianæ quando Chriſtus eam Matthæi 18. ſic allocutus eſt: *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis*. 2. Eccleſia à primis ſuis incunabulis (ut mox oſtenſum fuit) Chriſtianos ad diei Dominicæ ſolemnitatem adſtrinxit: non enim divinâ lege dies illa cultui divino aſſignata fuit, ſed Eccleſiaſticâ tantùm: ergo & alios dies poteſt eidem cultui conſecrare. 3. Fideles nuſquam reluctati ſunt, imò geſſerunt ſemper

morem Eccleſiæ antiquæ, quæ præter diei Dominicæ ſanctificationem, aliorum etiam dierum ſolemnitatem præcepit, Incarnationis v. g. Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Mortis Chriſti, Reſurrectionis, Aſcenſionis, & Pentecoſtes: illi enim dies tanquam ſanctiſſimi à veteribus Patribus non rarò recenſentur. 4. Priorum ſæculorum fideles, ex Epiſcoporum præſcripto, coluerunt dies, quibus Martyres extremam diem clauſerant, ut videre eſt apud Euſebium, qui hiſt. Eccleſ. libro 4. cap. 15. refert Epiſtolam, quam de celebrandâ Polycarpi morte Smyrnenſis Eccleſia conſcripſit. Vide illud argumentum fusè pertractatum ad calcem Tomi 4. harum Inſtitutionum Theologicarum.

*Quid vetet Lex de Sabbati ſanctificatione.*

Lege de ſanctificatione Sabbati multa prohibentur.

Primò, jure naturali diebus feſtis ea prohibentur, quæ ita mentem à divino cultu poſſunt avocare, ut poſteà homo ineptus ſit ad cogitandum de Deo, ad ipſum orandum, &c. ſive ſint opera corporalia, ſervilia, aut libera, nugacitatis, aut meræ inertiæ; ſive ſint opera peccati mortalis: nihil enim magis quàm peccatum opponitur ſanctificationi Sabbati: nempè non mentem tantùm, ſed & cor ipſum avertit à Deo.

Deſumpta eſt ea doctrina ex S. Thoma, qui in Opuſculo 4. ſic loquitur: *Opus ſervile non facietis in eo, poteſt intelligi de peccato: Et ideò contra præceptum hoc facit quis, quando in Sabbato peccat, quia operando & peccando offenditur Deus.*

Idem docet mox laudatus Doctor 2. 2. quæſt. 123. ubi hæc ſcribit in reſponſione ad tertium argumentum: *Opus ſervile dicitur à ſervitute. Eſt autem triplex ſervitus, una quidem qua homo ſervit peccato .... alia verò qua homo ſervit homi-*

*ni in tertia eſt ſervitus Dei... Opera ſervilia quæ dicuntur ſervilia primo vel ſecundo modo, contiarian-tur obſervantiæ Sabbati, in quantùm impediunt applicationem hominis ad divina. Et quia homo magis impeditur à rebus divinis per opus peccati, quàm per opus licitum, quamvis ſit corporale, ideò magis contra hoc præceptum agit qui peccat in feſto quàm qui aliud corporale opus licitum facit.*

Eandem doctrinam tradit Synodus Lingonienſis, quam legere eſt apud Bochellum Decretorum Eccleſiæ Gallicanæ libro 4. *De feſtis diebus & veneratione Sanctorum*, titulo 7. cap. 2. paginâ (ut refert Merbeſius) 575. hæc ſunt laudatæ Synodi verba: *Homines utriuſque ſexus in feſtis diebus debent eſſe plurimùm intenti divinis, puta orando, Eccleſiaſtica officia, & divina, ac ſermones verbi Dei audiendo, de Deo & de Sanctis loquendo: & ut his verbis meliùs poſſint intendere, debent abſtinere ab omni opere ſervili, & potiſſimùm à peccato, quia graviùs peccat in feſto, quàm qui in alienis diebus hoc facit.*

Idem quoque viſum eſt S. Bonaventura: credidit nimirum circumſtantiam illam diei feſti, ita aggravare peccati malitiam, ut detegenda ſit in ſacramentali confeſſione: *Interrogandus eſt pænitens* (inquit in Opuſculo quod inſcripſit, Confeſſionale, de circumſtantiis cap. 2. particula 20.) *de tempore quo peccatum perpetravit, utrum videlicet in tempore feſtivo, vel non feſtivo.* Exiſtimavit Seraphicus ille Doctor, peccatum die feſtivo commiſſum quandam eſſe ſacrilegii ſpeciem, ſicut eſt illud quod in loco ſacro committitur.

2. Jure poſitivo divino vetabantur omnia opera ſervilia: *omne opus ſervile non facietis in eo*, ſeu opera quibus homo alteri homini ſervit; ſive quod idem eſt, opera corporalia, cum homo non ſit ſervus alterius ſecundùm mentem, ſed ſecundùm corpus. Non omnia tamen opera corporalia vetantur divinâ lege, ſed ea tantùm quæ

propriè pertinent ad ſervientes, nec communia ſunt liberis & ſervis: *Opera etiam corporalia ad ſpiritualem Dei cultum non pertinentia* (ait S. Thomas 2. 2. qu. 122. at. 4. ad 3.) *in tantùm ſervilia dicuntur, in quantùm propriè pertinent ad ſervientes: in quantùm verò ſunt communia & ſervis & liberis, ſervilia non dicuntur.*

3 Jure poſitivo humano vetantur 1. Venatio in Concilio Meldenſi cap. 77. in Capitularibus Caroli Magni cap. 22. *Non venationes exerceantur.* 2. Judicia, *Nec an placita conveniant.* Ibidem: *Debet judicialis ſtrepitus diebus conquieſcere ferialibus.* 3. In Decretalibus Gregorii IX. lib. 2. Titulo de Feriis cap. 5. vetatur ne quis ad juramentum admittatur: *Sacramenta non niſi pro pace, vel alia neceſſitate præſtentur.* 4. Prohibentur Notariorum opera: *Ceſſent Notariorum inſtrumenta* (inquit Concilium Bituricenſe habitum anno 1583.) *niſi quæ ex neceſſitate teſtamentorum, aut matrimoniorum cauſa differri non poſſunt:* 5. Vetatur pictura: eſt enim inter opera ſervilia, præſertim ſi lucri causâ ex officio fiat. 6. Fœminarum opera textoria, acupictilia in Concilio Aquiſgranenſi cap. 22. prohibentur. 7. Barbæ aut crinium tonſio S. Carolus in tertio Concilio Mediolanenſi: nec immeritò: actio enim illa per tonſores ex officio, propriè ſervilis eſt: Tonſores tamen non peccare, ſi aliunde non habeant victui neceſſaria, docet Sambovius Tom. 1. Reſolutionum caſuum conſcientiæ. 7. Prohibetur mercatus: *Ne quid ematur aut vendatur* (ait S. Carolus in Concilio Mediolanenſi primo) *niſi quod ægrotis, aut illius dies victui neceſſarium eſt.* Excipiuntur tamen ab illâ regulâ ruſtici, qui cùm in urbes ſolis feſtivis diebus accedere valeant, poſſunt emere (ſed occultè & ſine ſcandalo) ea quibus rure indigent. Excipiuntur etiam peregrini, qui ex urbe immediatè poſt feſtum diſcedere coguntur, multiſque indigent quæ per emptionem tantùm ſibi

com-

comparare poſſunt. 8. Prohibentur itinera, quæ privati lucri cauſa fiunt, & non propter bonum publicum, aut juſtam aliquam neceſſitatem: Idem enim de itineribus ferri debet judicium ac de operibus ſervilibus. 9. Vetantur choreæ, tripudia & ſaltationes, non tantùm naturali jure, cum hominem ad peccatum inclinent, ſed & poſitivo Eccleſiaſtico, ut probant hæc ex Capitularium libro 6. *Ne in illo ſancto die vanis fabulis aut locutionibus, ſive cantationibus, vel ſaltationibus, aut deriſionibus, ſtando in biviis, aut plateis, ut ſolet, inſerviant*. Probant quoque hæc alia Concilii Turonenſis hâbiti anno 1583. *Diebus Dominicis præſertim, & aliis feſtis comeſſationes, convivia publica, tripudia, ſaltationes, ſtrepitus, & choreas fieri venatu, & aucupatu tempus terere .... ſub anathematis pœna prohibet hæc ſancta Synodus*. Decretorum illorum Eccleſiaſticorum obſervationem Reges Galliæ tanquam Canonum executores præceperunt in ſuo regno: ſic enim habet vernaculum Edictum ab Henrico III. in Comitiis Bleſenſibus latum anno 1579. *Enjoignons à tous Iuges de faire garder & obſerver exactement les defenſes portees par les Ordonnances d'Orleans, tant pour le regard des foires, marches, & danſes publiques, que contre les joveurs de farces, Bateleurs, Cabaretiers, Maiſtres de jeu de Paume, & d'Eſcrime, ſur les peines portees eſdites Ordonnances.*

Quæres, an in nullo caſu liceat diebus feſtis vacare ſervilibus operibus.

Reſpondet S. Thomas Opuſculo 4. his verbis: *Sciendum quòd opera corporalia poſſunt fieri in Sabbato propter quatuor. 1. propter neceſſitatem: unde Dominus excuſavit diſcipulos evellentes ſpicas in Sabbato: ut Matthæi 12. dicitur. 2. Propter Eccleſiæ utilitatem: unde dicitur in Euangelio, Matthæi 10. quòd Sacerdotes faciebant omnia, quæ erant neceſſaria in Templo die Sabbati. 3. Propter proximi utilitatem: unde Dominus curavit in*

*die Sabbati habentem manum aridam, & confutavit Iudæos reprehendentes eum, ponens exemplum de ove, Matthæi 12. 4. Propter Superioris authoritatem: unde Dominus præcepit Iudæis ut circumciderent in die Sabbati, ut dicitur Ioannis* 7. Hactenus S. Doctor.

### *Quid Lege de Sanctificando Sabbato præcipiatur.*

Lege de ſanctificando Sabbato multa fidelibus injunguntur.

Fideles divino jure jubentur toto die feſto piis operibus vacare: *Memento ut diem Sabbati ſanctifices.* Qui ergo audito Sacro, totâ illâ die, aut dormiret, aut luderet, aut nugis terreret tempus, præcepto divino non faceret ſatis.

Præterea jure Eccleſiaſtico præcipitur fidelibus ut integram Miſſam audiant. Vide quæ in noſtro Tractatu de Sacramentis dicta ſunt de conditionibus neceſſariis, ut qui illi debito faciat ſatis. Jubentur etiam ut ſiſtant ſe præſentes Parochiali Miſſæ, ſi id commodè fieri poſſit, & iis in locis, ubi hoc in capite vis juris poſitivi non deſiit, ut revera in Galliis non deſiit, ut fusè probavimus in noſtro Commentario hiſtorico & dogmatico de Sacramentis.

Eccleſiæ Gallicanæ eâ de re Decreta nonnulli tribus hiſce propoſitionibus impugnaverant: 1. *Nullus in foro conſcientiæ Parochiæ ſuæ intereſſe tenetur, nec ad annuam confeſſionem, nec ad miſſas Parochiales, nec ad audiendum verbum Dei, divinam legem, fidei rudimenta, morumque doctrinam, quæ ibi in catecheſibus annuntiantur, & docentur.* 2. *Talem legem in hac materia, nec Epiſcopi, nec Concilia Provinciarum, nec Nationum, ſancire; nec delinquentes aliquibus pœnis, aut Eccleſiaſticis cenſuris mulctare poſſunt.* 3. *Plebs virtute Concilii Tridentini cogi non poteſt cenſuris, & pœnis Eccleſiaſticis, ut eas ad ſuam Parochiam diebus Dominicis ad audiendam Miſſam, Parochialem ſcilicet.*

Eas

Eas propoſitiones jam in Comitiis Cleri Gallicani anno 1656. damnatas, ſpeciali hâc cenſurâ notavit idem Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia anno 1700. coactus: *Harum propoſitionum doctrina* ( inquit ) *falſa eſt, temeraria, ſcandaloſa, jam à Clero Gallicano graviter condemnata, ſacris Canonibus, Concilio Tridentino, & apoſtolicæ traditioni contraria, dicente Apoſtolo: non deſerentes collectionem noſtram ſicut conſuetudinis eſt quibuſdam.*

*Quæ ſit forma, ſeu modus ſanctificandi Sabbati.*

Modus ſanctificandi Sabbati eſt interior Dei cultus. Scilicet is, qui exteriorem Deo cultum exhibet ſine interiori, Judæus eſt, non verò Chriſtianus.

Eum ſanctificandi Sabbati modum Eccleſia præſcribit, quem Deus: nam præceptum Eccleſiaſticum de die Dominicâ, & feſtis Martyrum, aliorumque ſanctorum ſanctificandis, eſt determinatio præcepti divini, quo hominibus aliquorum dierum in genere ſanctificatio præſcribitur: at Deus interiorem præcipuè cultum injunxit, juxta illud Euangelii: *Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate: nam & Pater tales quærit.*

Præterea pietatis opera externa, quæ ſine cultu interiore fiunt, ab Eccleſia non probantur, ut demonſtrant hæc ſacri Concilii Tridentini verba, ſeſſione 22. in Decreto de obſervandis; *Ne patiantur ſacrum hoc Sacrificium peragi, niſi prius qui interſint, decenter compoſito corporis habitu, declaraverint ſe mente etiam, ac devoto cordis affectu, non ſolùm corpore, adeſſe.*

Doctrinam illi quam hucuſque tradidimus contrariam propugnaverunt recentiores quidam has nimirum propoſitiones ſcriptis mandaverant: 1. *Satisfacit præcepto Eccleſiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor, ſimul*

*à diverſis celebrantibus audit. 2. Eidem præcepto ſatisfit per reverentiam exteriorem tantùm, animo licèt voluntariè in aliena, imò & prava, cogitatione defixo. 3. Præcepto Eccleſiaſtico orandi ſatisfacit, qui voluntariè labiis tantùm, non autem mente orat*, &c.

Primam ex illis propoſitionibus jam ab Innocentio XI. proſcriptam, hâc ſpeciali cenſurâ notavit Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia anno 1700. coactus: *Hæc propoſitio abſurda eſt, ſcandaloſa, illuſoria, communique Chriſtianorum ſenſui repugnat*. Alteram, cui hæc alia addita eſt in Cenſura Cleri: *Præcepto communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Corporis Domini manducationem*, hâc ſpeciali notâ idem Clerus proſcripſit: *Doctrina his duabus propoſitionibus contenta, temeraria eſt, ſcandaloſa, erronea, impietati & ſacrilegio favet, & præceptis Eccleſiæ illudit*. Tertiæ hæc quoque ſpecialis nota inuſta eſt: *Hæc propoſitio eſt abſona, verbo Dei contraria, hypocriſim inducit à Prophetis & Chriſto damnatam his verbis: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè eſt à me*. Vide eandem Cleri Gallicani cenſuram de multis aliis propoſitionibus eodem tendentibus.

*Quinam ad Sabbati ſanctificationem teneantur.*

Quilibet homo qui ſuâ ratione fruitur, tenetur ad ſanctificationem Sabbati.

Ratio eſt 1. quia præceptum quo homines interdum aliquos dies ſanctificare jubentur, eſt (ut dictum fuit ſuperiùs) de jure naturali; omnes igitur homines obligat.

2. Determinatio diei Dominicæ, aliorumque feſtorum eſt ex Eccleſiaſtica traditione & præcepto; quod quidem ad omnes baptizatos ſpectat. Ex quo infertur hæreticis non licere, feſtivis in Eccleſia diebus, operibus ſervilibus vacare. Illis operibus prohibiti ſunt ſemper in Gal-

Galliis tolerati quondam Calviniſtæ, ut patet ex his verbis Edicti lati à Carolo nono, anno 1561. *Seront tenus ceux de la nouvelle Religion garder nos lois politiques, meſme celles qui ſont receves en l'Egliſe Catholique en fait des feſtes & jours chomables.*

3 Præceptum de quo agitur, eo fine latum fuit ab Eccleſia, ut determinarentur dies quibus locorum incolæ divinis vacare debent. Unde concluditur peccare artifices, qui conſultò recedunt à ſuis Parochiis, in quibus aliquod feſtum celebratur, ut in aliis: in quibus non eſt feſtus dies, operibus ſervilibus dent operam, niſi tamen non ſint magnâ difficultate incœptum opus intermittere non poſſint. Nec mirum: agunt enim illi artifices in fraudem legis, inanemque reddunt ſanctam, quam mox recenſuimus, Eccleſiæ intentionem.

4 Præceptum de ſanctificando Sabbato, prout injungit Miſſæ, verbi Dei, & veſperarum auditionem, eſt omninò Eccleſiaſticum: Divinum verò eſt ac naturale prout injungit in genere aliqua pietatis opera. Ergo ab omnium operum pietatis exercitio non ſolvitur, qui diebus feſtis non poteſt ſe ſiſtere præſentem Sacrificio, Veſperis, & audire Dei verbum: Ergo Paſtores qui coguntur invigilare ſuis ovibus, quandiu paſcunt in agris, tenentur aliquandiu orare, cùm id commodè poſſunt. Confirmatur ex lib. 6. Capitularium Caroli Magni; jubentur enim c. 22. diebus feſtis recitare Litanias, dum erunt in agrum, & cum ex illo redeunt.

Quæres utrum præceptum de ſanctificando Sabbato obliget ſub pœnâ peccati mortalis.

Reſpondent nonnulli recentiores caſuum arbitri negativè: unde hanc propoſitionem propugnarunt: *Præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali, ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus:* Verùm illam propoſitionem quam multis abhinc

annis jam Innocentius Papa XI. damnaverat, hâc ſpeciali cenſurâ notavit Clerus Gallicanus in Comitiis Generalibus ann. 1700. *Hæc propoſitio eſt ſcandaloſa, ad violandas leges, tum civiles, tum Eccleſiaſticas, vel etiam Apoſtolicas viam aperit; ac proindè ſuperiorum authoritate prohibenda*. Nec mirum: nam 1. gravem obligationem eo præcepto imponi ex duobus colligitur 1. ex verbis legis: *Memento* 2. ex eo quòd Eccleſia in contumaces excommunicationis fulmen intorqueat.

## ARTICULUS IV.

### *De quarto Decalogi Mandato.*

QUARTUM Decalogi mandatum his ſcripturæ, verbis Exodi 20. continetur: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi*. De illo autem mandato quærendum eſt 1. quid *patris & matris* nominibus intelligatur: 2. in quo poſitus ſit honor eis debitus: 3. in quo poſita ſit merces quam Deus filiorum in parentes pietati ac reverentiæ rependit: *Ut ſis longævus ſuper terram*.

*Quinam intelligendi ſint parentum nomine.*

Parentum nomine intelligendi ſunt 1. præcipuè ii ex quibus carnaliter generati ſumus, de quibus dicitur Eccleſiaſtici: 3. *Qui timet Dominum honorat parentes, & quaſi Dominis ſerviet his qui ſe genuerunt*.

Intelligendi ſunt 2. Eccleſiæ Paſtores juxta illud 1. ad Corinth. 4. *Si decem millia Pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos Patres. Nam in Chriſto Ieſu per Evangelium ego vos genui*.

Intelligendi ſunt 3. ii quibus Imperium, aut Magiſtratus, aut Poteſtas ad publicum regimen com-

commiſſa ſunt: ſic enim famuli Naaman lib. 4. Regum cap. 5. eum Patrem, appellant; *Pater* (inquiunt) *etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, certè facere debuerat.*

Intelligendi ſunt 4. ii quorum curæ, fidei, probitati, ſapientiæque traditi ſumus, ut ſunt Tutores, Curatores, Pædagogi, & Magiſtri; unde lib. 4. Regum, cap. 4. filii Prophetarum, ipſique Reges Iſrael, Eliam, patrem vocant: *Aſcendit Elias per turbinem in cœlum; Eliſæus autem videbat & clamabat, Pater mi.* Deinde cap. 13. *Eliſæus ægrotabat infirmitate, qua & mortuus eſt. Deſcenditque ad eum Ioas Rex Iſrael; & flabat coram eo, dicebatque, Pater mi, pater mi, currus Iſrael & auriga ejus.*

Intelligendi ſunt 5. Senes, præſertim ſi probatæ ſint vitæ. Unde Levitici 13. Deus præcepit: *Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis, & time Dominum, Deum tuum. Ego Dominus.*

Verùm licet mandatum Decalogi de omni parentum genere intelligatur, de illis tamen (ut jam dictum eſt) præcipuè Lex loquitur, ex quibus geniti ſumus: *Sunt enim* (inquit Catechiſmus ad Parochos) *immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, in iiſque ortus noſtri imaginem intuemur; ab iis vita nobis data eſt; iis Deus uſus eſt ut nobis animum, mentemque impertiret; ab iis Sacramenta deducti, ad Religionem, ad humanum cultum, civilemque inſtituti, ad morum integritatem & ſanctitatem eruditi ſumus.*

*In quo poſitus ſit honor parentibus debitus.*

Honor, quem parentibus exhibere jubemur, poſitus eſt 1. in honorifico de eis ſenſu, & externo eorum cultu. Sic Ioſeph Ægypti Prorex Jacob in patrem ſuum ſe geſſit Geneſis 46. *Juncto Ioſeph curru ſuo aſcendit obviam patri ſuo ad eundem locum. Videnſque eum irruit ſuper collum ejus, & inter amplexus flevit.* Unde rei

ſunt nati, quibus, etiam interiùs, parentes ſunt deſpectui, qui maledicunt eis, qui ipſos verberant, irrident, de eis erubeſcunt. Hinc Levitici 20. dicitur: *Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte morietur*.

Honor parentibus debitus ex interno amore proficiſcatur oportet: ſi enim proximum quemque interiori amore proſequi debemus, ut lex præcipit: quantò magis eos, qui erga nos ita ſunt affecti, nullum ut laborem, nullaque pericula noſtri causâ refugiunt. Hincque patet non licere mortem eis optare, de illorum morte gaudere, licèt mors illa non ut eorum malum, ſed ut natorum bonum conſideretur. Quidam recentiores Caſuiſtæ contrarium hac propoſitione aſſeruerant: *Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis à ſe in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias ex hæreditate conſecutas*: verùm hocce de ea judicium tulit Clerus Gallicanus in Comitiis Generalibus anni 1700. *Hæc propoſitio eſt falſa, ſcandaloſa, execranda, pietati erga parentes contraria, viam crudelitati & avaritiæ aperiens*. Proſcripſit quoque hanc aliam Innocentius Papa XI. *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, ſed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura eſt pinguis hæreditas*.

Poſitus eſt 2. honor debitus parentibus in eo quòd nati debeant opem ferre parentibus, tum in iis quæ ad ſalutem æternam, tum ad corpoream ſpectant. Honor enim in Scripturis non ſolùm ſumitur pro cultu, ſed etiam pro cura ejus cui honor exhibendus eſt: *Honora* (inquit Apoſtolus 1. ad Timoth. 5.) *viduas quæ veræ viduæ ſunt*: quod & alio loco ſic idem Apoſtolus monet: *Qui benè præſunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur; maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti*. Id etiam Chriſti teſtimonio comprobatur, qui Phariſæorum impieta-

tem

tem Matthæi 15. arguit, quòd vellent natos eſſe immunes ab obſequiis præſtandis, cùm ſuas opes in Dei honorem conſecrare vellent.

Hincque colligitur 1. peccare in hoc præceptum natos qui parentibus ſuis res magni momenti occultè ſurripiunt: Qui ſubtrahit aliquid (inquit Scriptura Proverbiorum cap. 28.) à patre ſuo, & à matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt.

Colligitur 2. veram eſſe hanc Angelici Doctoris ſententiam. Quodlibeto 10. quæſt.5.art.1. *Dicunt aliqui, quòd ſi aliquis habet parentem indigentem, debet ei dimittere, ſi quid habet ad ejus ſuſtentationem, & ſic poteſt licitè religionem intrare. Sed quia hæc opinio nimis videtur aſpera, ideò meliùs videtur dicendum, quòd aut iſte qui habet propoſitum intrandi religionem, videt ſe in ſæculo non poſſe vivere ſine peccato mortali, vel non de facili. Si timet ſibi periculum peccati mortalis, cùm magis teneatur ſaluti animæ ſuæ providere, quàm corporali neceſſitati parentum, non tenetur in ſæculo remanere. Si autem videt ſe poſſe in ſæculo converſari abſque peccato, diſtinguendum videtur. Quia ſi ſine ejus obſequio parentes nullo modo vivere poſſunt, ſic tenetur eis ſervire, & alia opera perfectionis prætermittere; & peccaret eos dimittens: Si verò ſine ejus obſequio poſſunt aliqualiter ſuſtentari, non autem honorificè non propter hoc tenetur opera perfectionis prætermittere.* Econtrà ſi jam ſit religioſus profeſſus, ſic ex eodem Sancto Thomâ, ibidem, debet ſe gerere: *Secus autem eſt de illo qui jam religionem intravit, quia cùm jam ſit mortuus mundo per profeſſionem, ſolutus eſt à lege, qua in mundanis obſequiis parentibus tenebatur. In aliis autem ſpiritualibus (putà orationibus & hujuſmodi) eis tenetur ſervire. Et hoc quod dictum eſt de introitu religionis, poteſt etiam de obſervantia virginitatis, & de aliis operibus perfectionis dici.*

Honor quem præcipimur in Decalogo parentibus

tibus exhibere, poſitus eſt 3. in obedientia quam in rebus magni momenti illis debemus, juxta illud Apoſtoli: *Filii obedite parentibus in Domino; hoc enim juſtum eſt.* Unde idem Apoſtolus in epiſtolâ ad Romanos cap. 2. inter gentium crimina recenſet filiorum inobedientiam: *Parentibus* (inquit) *non obedientes.*

Inde verò colligitur peccare lethaliter filios qui in gravibus negotiis parentes non conſulunt & à fortiori qui mandata eorum executioni mandare detrectant. Hujuſmodi ſunt 1. qui in rebus ad diſciplinam & curam domeſticam ſpectantibus eos non audiunt: Secus verò in iis quæ ad eligendum ſtatum, qui ordinem dicat ad ſalutem, ſpectant: *Non tenentur* (inquit S. Thomas 2.2. quæſt. 104. art. 5.) *Nec ſervi dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſervanda, aut aliquo alio hujuſmodi. Sed in his quæ pertinent ad diſpoſitionem actuum & rerum humanarum, tenetur ſubditus ſuo Superiori obedire ſecundùm rationem ſuperioritatis: Sicut miles duci exercitus, in his quæ pertinent ad bellum: Servus domino in his quæ pertinent ad ſervilia opera exſequenda: Filius patri in his quæ pertinent ad diſciplinam vitæ, & curam domeſticam.*

Hujuſmodi 2. ſunt ii qui nubunt, ſive inconſultis, ſive invitis parentibus: connubium enim ad domeſticam diſciplinam pertinet; & res eſt magni momenti, ut videre eſt in Concilio Tridentino. Inter eos 3. recenſeri debent qui ab aliis, noxiis ſocietatibus, collocutionibus periculoſis, jubentibus parentibus temperare nolunt.

*In quibus filii parentibus obedire non debeant.*

Filii parentibus, aut aliis ſuperioribus obedire non debent in iis quæ Evangelicis, ſive præceptis, ſive conſiliis adverſantur. Tunc enim ſervanda eſt Apoſtolorum Principis regula Actor. 5.

*Opor-*

*Oportet obedire Deo, magis quàm hominibus.* Unde eſt illud ipſiuſmet Chriſti: *Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus?* in quam quidem ſententiam hæc habet Bernardus epiſt. 3. *Sola cauſa qua non liceat obedire parentibus, Deus eſt; ipſe enim dicit, &c.*

Hinc verò colligitur filiam non teneri obedire matri præcipienti ut ſe conferat ad comœdias, choreas, ſpectacula, cœtuſque alios, in quibus ſalutis periculum incurrit. Non fit etiam inobedientiæ rea quando non nubit cum viro, vel impio, vel indole parùm commodâ, quamvis parentes id imperent propter divitias quibus ille vir fruitur.

Quæ de filiabus in parentes dicta ſunt, in aliis ſubditis reſpectu quorumcumque ſuperiorum intelliguntur. Illi doctrinæ adverſatur hæc quorumdam caſuiſtarum propoſitio: *Famulus qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum, aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter, ſi id faciat metu notabilis detrimenti, putà ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur.* Verùm eam propoſitionem jam ab Innocentio XI. proſcriptam, hâc cenſurâ notavit Clerus Gallicanus in Comitiis generalibus anni 1700. *Hæc propoſitio ſcandaloſa eſt, perniciosa, verbis Dominicis apertè contraria, & hæretica: Quam enim dabit homo commutationem pro anima ſua?* Quæ de eo facto particulari dicta ſunt, locum habent in aliis omnibus, in quibus famuli, ſcientes, ſuorum herorum iniquitati ſerviunt.

*Quæ ſit merces filiorum in parentes honori promiſſa.*

Merces filiorum in parentes honori promiſſa, hiſce verbis Exodi 20. continetur: *ut ſis longævus ſuper terram.*

Merces illa temporalis non omnibus abſolutè promittitur; ſed iis tantùm, quibus ad ſalutem expedierit: ſcilicet plurimi (ſcripturâ teſte) rapiuntur, nè malitia mutet intellectum eorum, aut ne impendentibus calamitatibus opprimantur.

Nomine longioris vitæ, non ipſa vitæ prolixitas tantùm intelligitur, ſed etiam otium, quies, incolumitas, quibus tranquillè vivitur: quæ quidem omnia intermixtam calamitatibus prolixiorem vitam maximè ſuperant.

## Articulus V.

### *De quinto Decalogi mandato.*

Ut quinti Mandati, quòd perſpicuis loco his verbis, *Non occides*, in Decalogo legitur, ac quo homicidium prohibetur, integer ac germanus ſenſus tradatur, obſervandum eſt cum authoribus Catechiſmi Romani, duo eâ lege contineri: Alterum, ne occidamus quod à nobis fieri vetitum eſt; Alterum, quod facere jubemur: ut nempè concordi amicitiâ ac charitate proximum noſtrum, ipſos etiam inimicos proſequamur. De hoc poſtremo capite nihil hìc ſcribemus: quæ enim ad illud ſpectant, de virtute Charitatis agentes inferiùs pertractabuntur. Circa priùs autem quæremus 1. an cædes quovis in caſu prohibeatur. 2. An id liceat pro conſervatione bonorum, quæ fortunæ dicuntur. 3. An pro conſervandâ pudicitiâ. 4. An denique in vitæ propriæ defenſionem, injuſtum invaſorem occidere liceat.

### *Quæ cedes prohibeatur.*

1. Beſtias occidi prohibitum non eſt: datæ ſunt enim in uſum noſtrum à Deo ipſo: *Omne* (inquit Deus, Geneſis 9.) *quod movetur & vi-*

*vivit, erit vobis in cibum; quaſi olera virentia tradidi vobis omnia:* Unde Auguſtinus, ſic adversùs Manichæos agens, loquitur. *Cùm audimus,* Non occides, *non accipimus hoc dictum eſſe de frutetis, quia nullus eis ſenſus, nec de irrationalibus animalibus, quia nulla nobis ratione ſociantur.*

2. Cædes quam Magiſtratus adversùs facinoroſos imperant, hoc eodem præcepto non vetatur: *Non enim* (inquit Apoſtolus ad Rom. c. 13.) *ſine cauſa gladium portat*, Magiſtratus; *Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malè agit.* Nec mirum: malefactoribus enim morte per authoritatem publicam illatâ, bonorum vitæ conſulitur. *Non eſt igitur iniquitatis* (inquit Auguſtinus epiſt. 65. ad Macedonium cap. 6.) *ſed potiùs humanitatis ſocietate devinctus, qui propterea eſt hominis perſecutor, ut ſit hominis liberator.*

Inſontes tamen Magiſtratibus, occidere licitùm non eſt, (dicente Domino Exodi 33.) *Non occides: quia averſor impium.* Unde Reſpublica Tyranno, aut hoſti publico, caput innocentis poſtulanti tradere jure non poteſt, quamvis de Reipublicæ ipſius ſalute agatur, ſed eum dumtaxat, qui, juris ordine ſervato, capitalis ſceleris reus convincitur: Alioquin enim Judex in illud Scripturæ, Deuteronomii cap. 16. peccabit, *juſtè quod juſtum eſt perſequeris.*

Nota eſt opinio Sancti Thomæ docentis licere judici capitalem ſententiam proferre in hominem, quem certò novit innocentem, ſi, ſervato juris ordine, nocens convincatur: *Iudex* (inquit 2. 2. quæſtion. 64. art. 6. in reſp. ad 3.) *ſi ſcit aliquem innocentem eſſe, qui falſis teſtibus convincitur, debet diligentiùs examinare teſtes, ut inveniat occaſionem liberandi innoxium, ſicut Daniel fecit. Si autem hoc non poteſt, debet eum ſuperiori relinquere judicandum. Si autem hoc nec poteſt; non peccat, ſecundùm allegata ſententiam ferens, quia ipſe non occidit innocentem, ſed illi qui eum aſſerunt nocentem. Miniſter autem judicis con-*

*condemnantis innocentem, ſi ſententia intolerabilem errorem contineat, non debet obedire: aliàs excuſarentur carnifices qui Martyres occiderunt. Si verò non contineat manifeſtam injuſtitiam, non peccat præceptum exequendo; quia ipſe non debet diſcutere Superioris ſententiam: Nec ipſe occidit innocentem, ſed Iudex cui miniſterium exhibet.* Verùm licèt ea de judicibus S. Thomæ opinio, ſpeculativè vera foret, ad praxim tamen eam reduci non debere non ultimi ordinis Theologi contendunt: eò quòd (inquiunt) occiſiò ejus quem quis innocentem certò noverit, legi naturali repugnat, etiam ſi de bono publico agatur.

Judices, ne infracti præcepti, *Non occides*, rei fiant, in cauſis capitalibus, judicare non debent ſolis præſumptionibus, aut indiciis, quamvis in ſpeciem graviſſimis, quòd nonnunquam fallant, ſed plenis dumtaxat probationibus, ſive legitimis teſtimoniis aut propriâ rei confeſſione decernenda eſt capitalis ſententia.

In mitiorem quoque partem ſemper inclinare debent judices, cùm eſt quæſtio de cauſis ubi ſanguis fundendus eſt, modò tamen mitiorem illam partem leges approbent. Ità docet Auguſtinus Epiſt. 64. ad Macedonium cap. 3.

3. In quintum Decalogi præceptum, *Non occides*, non peccant, qui juſto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulſi, ſed ſolo publicæ utilitatis ſtudio vitam hoſtibus adimunt. *Miles* (inquit Auguſtinus in lib. 1. de Civ. Dei, cap. 20.) *cùm obediens poteſtati ſub qua legitimè conſtitutus eſt, hominem occidit, nulla ſuæ civitatis lege reus eſt homicidii. Imò niſi fecerit, reus eſt imperii contempti: Quod ſi ſua ſponte & authoritate feciſſet, in crimen effuſi humani ſanguinis incidiſſet.* Quæ adversùs eam doctrinam objici poſſunt ex Canone XII. Concilii Nicæni I. nec non ex Tertulliano, ſolvimus harum Inſtitutionum Tom. I.

Nec eſt militum expendere belli cauſas: in favorem ſcilicet Principis judicare debent, ſi enormis

mis error non appareat, ut reverà apparet ſemper quoties ſubditus in ſuum legitimum principem bella movet.

Naturali nimirùm & divino jure cuilibet ſubdito præcipitur ut Principi morem gerat: ac proindè eodem jure vetatur ne quid unquam tentet quod obedientiæ & obſequio illi debito adverſetur: Petri ſcilicet documentum eſt 1. epiſt. cap. 2. *Deum timete, Regem honorificate, Servi ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis, & modeſtis; ſed etiam diſcolis.*

4. Nec etiam ejus præcepti rei fiunt, qui non ſpontè, neque mediatè, ſed fortuitò hominem occidunt. Excipi tamen debent, qui rei injuſtæ dantes operam, proximum interimunt, ut in eo videre eſt, qui pugno aut calce gravidam mulierem percutiens, fœtui quem mulier illa in ſinu geſtat, mortem infert, quamvis fœtus mors præter percutientis voluntatem accideret.

E contrà rei ſunt homicidii 1. quicumque privatâ authoritate hominem licet reum occidunt: *De occidendis* (inquit Auguſtinus epiſt. 154. ad Publicolam) *hominibus ne ab eis quiſquam occidatur, non mihi placet conſilium; niſi fortè ſit miles, aut publica functione teneatur.* Principium illud convellit hæc propoſitio à recentioribus quibuſdam propugnata: *Non peccat maritus occidens propria authoritate uxorem in adulterio deprehenſam;* ſed ſcandalo quod ea propoſitio pepererat, occurrit primùm Alexander Papa VII. à quo proſcripta eſt, occurrit & Clerus Gallicanus ad Comitia generalia anno 1700. coactus: hâc enim cenſurâ eam propoſitionem notavit: *Hæc propoſitio eſt erronea, crudelitatem, privatamque vindictam approbat.* Nec obeſt, quod leges Civiles in eum maritum non animadvertant: *Nam* (ut ait Sanctus Thomas in 4. Sentent. diſt. 37. q. 2. art. 1.) *Eccleſia in hoc non eſt adſtricta legibus humanis, ut judicet, eum ſine reatu pœnæ æternæ vel pœnæ eo judicio infligendæ ex hoc quod eſt ſine reatu pœnæ*

*inſli-*

*infligendæ per judicium ſæculare. Et ideò in nullo caſu licèt viro interficere uxorem propria authoritate.*

Peccant 2. in eandem legem qui aliquem malefactorem publicum privatâ authoritate occidunt. Scilicet ad eos omnes qui authoritate privatâ homicidium commiſerint extenduntur hæc Chriſti verba, Matthæi cap. 26. *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Idem confirmari poteſt variis aliis, tum Scripturæ, tum Patrum ſententiis.

Peccant 3. in idem Decalogi Mandatum, qui ſibi ipſis violentas manus inferunt: *Pejor eſt* (ait Auguſtinus libro de patientiâ, cap. 3.) *qui ſe occidit, quàm parricida, quia nemo eſt homini ſe ipſo propinquior.* Ejuſdem facinoris reus eſt, qui damnatus ut fame pereat, cibum ſibi occultè appoſitum non comedit, vel damnatus ut veneno extinguatur, ſumit venenum ſibi propinatum. Quamvis enim reus juſtè condemnatus vim miniſtris inferre non poſſit, non poteſt tamen aliquid per ſe agere, ex quo mors ipſa ſequatur: *Sicut etiam* (ait Sanctus Thomas 2. 2. quæſt. 69. art. 4. ad 2.) *Si aliquis ſit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, ſi cibum ſibi occultè miniſtratum ſumat quia non ſumere, eſſet ſeipſum occidere.* Rei ſunt quoque infractæ ejuſdem legis, qui per crapulam, ebrietatem, aut obſcœnas libidines, ſeipſos occidunt: *In multis eſcis* (inquit Scriptura, Eccli. cap. 37.) *erit infirmitas.... propter crapulam multi obierunt.*

Peccant 4. in idem præceptum Medici qui mulieri prægnanti, in certo etiam mortis periculo conſtitutæ, potionem ad procurandum abortum porrigunt ſive fœtus ſit animatus, ſive inanimatus. Ratio eſt, quia procuratio abortus, eſt res intrinſecè mala, juxta illud Tertulliani Apologetici cap. 9. *Homicidii feſtinatio eſt prohibere naſci;* unde meritò hæc habet Ambroſius in Jure Canonico laudatus, Causâ 14. quæſt. 5. Canone,

De-

Denique: *Si non poteſt ſubvenire alteri, niſi alter lædatur commodius eſt neutrum juvari, quam gravare alterum.*

*An liceat occidere ad conſervationem bonorum, quæ bona fortunæ dicuntur.*

Non licet occidere ad conſervationem bonorum, quæ bona fortunæ dicuntur.

Nam 1. Contraria ſententia Scripturæ repugnat, quæ præcipit ut iis benefaciamus, qui nobis injuriam, vel verbis, vel facto inferunt: at cum eâ charitate cædes latronis qui bona fortunæ per vim eripit, componi non poteſt.

2. Repugnat Traditioni. Scilicet Auguſtinus lib. 1. de libero arbitrio, cap. 1. Approbat hanc Evodii Sententiam: *Quomodo enim apud eam* (Dei providentiam) *ſunt iſti peccato liberi; qui pro iis rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt?*

3. Pugnat pariter cum ratione: Eripitur nimirùm vita, non corporalis modò, ſed & ſpiritualis, & perpetuæ damnationi addicitur, pro minori bono, ut ſunt divitiæ. Hinc in antiquo Teſtamento prohibetur, ne fur qui diurnus dicitur quòd bonis fortunæ tantùm, non autem vitæ, inſidiari cenſeatur, occidatur. *Quod ſi orto ſole* (ait Lex, Exodi 22.) *hoc fecerit*, ſeu occiderit furem qui domum effringit, *homicidium perpetravit, & ipſe morietur.*

*An pro conſervanda pudicitia occidere liceat.*

Virgini, aut mulieri conjugatæ non licet occidere injuſtum pudicitiæ invaſorem.

1. Ita ſenſit Auguſtinus, ſcilicet cùm libro 1. de libero arbitrio, cap. 5. hanc ei objectionem Evodius propoſuiſſet: *Non ergo Lex juſta eſt, quæ dat poteſtatem fæminæ ut violenter ſui ſtupratorem irruentem, aut illatum ſtuprum, ſi poſſit interimat,* ſic Sanctus Doctor Evodii argumentum ſolvit:

*Legem*

*Legem quidem non reprehendo, quia tales (ſtupratorem & latronem qui occaſionem tentat) permittit interfici: ſed quo pacto iſtos defendam, qui interficiunt, non invenio.*

2. Fœmina de qua eſt quæſtio, vel ſtupratorem interficeret, ne pateretur detrimentum virtutis caſtitatis, vel ut ſuæ apud homines famæ conſuleret: atqui neutrum illam eximit à peccato: Non primum; cùm non in corpore, ſed in animo, caſtitatis virtus ſuam ſedem habeat: *De pudicitia verò* (inquit Auguſtinus) *quis dubitaverit, quin ea ſit in ipſo animo conſtituta, quandoquidem virtus eſt. Vnde à violento ſtupratore eripi nec ipſa poteſt.* Non ſecundùm, ſcilicet ut infrà dicetur, homicidii rei ſunt qui pro ſua apud homines famâ proximo vitam eripiant.

3. Non obſtant leges politicæ, quibus mulieri fit facultas occidendi violentum ſtupratorem. Nam 1. ex eo quòd leges Civiles in quædam facta non animadvertant, non ſequitur innoxia eſſe facta hujuſmodi: multa quippè majoris mali vitandi causâ Reſpublica tolerat, quæ tamen Deus odit ac deteſtatur, ut patet in meretricio publico quod aliquibus in locis legibus non caſtigatur. 2. Auguſtinus loco ſuperiùs laudato, argumento ex legibus civilibus: petito ſic occurrit: *Neſcio utrum non aliqua vehementiore ac ſecretiſſima lege* (de æternâ loquitur) *teneantur, ſi nihil rerum eſt quod non adminiſtret divinâ providentia.*

### *An liceat interficere ad honoris conſervationem.*

Nemini unquam licet proximo vitam eripere ut ſuæ apud homines famæ conſulat.

1. Qui iniquum honoris invaſorem occidit, vitam aufert, quæ principem inter bona naturalis ordinis locum tenet; ac præterea certæ ac perpetuæ damnationi eum addicit.

2. Nec

2. Nec Scriptura, nec Traditio, cùm de quinto Decalogi mandato loquuntur, uſquam caſum de quo agitur, excipiunt: at (ex Auguſtino lib. 10. de Civitate Dei, cap. 21.) *his exceptis quæ vel lex juſta generaliter, vel ipſe fons juſtitiæ Deus ſpecialiter occidi jubet, quiſquis hominem, vel ſeipſum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur.*

3. Cùm patientia, quæ nobis in Euangelio jubetur, conciliari non poteſt ſententia quæ docet licitam eſſe occiſionem ad honoris mundani conſervationem: quis enim patientem eum dixerit, qui propter alapam, aut verbum contumelioſum, aut calumniam aliquam, hominem occiderit: *Qui ergo* (inquit Auguſtinus epiſt. 5. ad Marcellinum) *vincit homo malum, patienter amittit temporalia commoda, ut doceat quàm pro fide, atque juſtitia contemnenda ſint, quæ illæ nimis amando fit malus.*

4. Propter ejus rei conſervationem propter quam agere peccatum eſt, non licet hominis occiſio: atqui agere non licet propter humanam famam: *Qui laudari vult ab hominibus, vituperante te* (ait Auguſtinus libro 10. Confeſſionum, cap. 36.) *non defendetur ab hominibus, judicant te, nec eripietur, damnante te.*

5. Falſum eſt principium quo nititur oppoſita ſententia: *Honor carior eſt quàm vita*. Nam 1. nullum exilium eſt bonum, quàm illud quod non in homine ipſo, ſed in alieno judicio poſitum eſt, ac proindè contra æquitatem peccat, qui vitam quâ nihil naturale pretioſius eſt, proximo adimit. 2. Licèt detur famam quæ ad aliorum etiam utilitatem refertur, eſſe aliquod magnum bonum, nòn inde tamen ſequitur quod facinore conſervari poſſit.

6. Nullus inter Chriſtianos illud doctrinæ portentum, quòd ad defenſionem ſuæ apud homines exiſtimationis, proximo vitam & temporalem, & æternam eripere liceat, ante centum

ab

ab hinc annos protulit in medium: ergo pluſquam falſa eſt ſententia quâ id aſſeritur.

*Vtrum injuſtum vitæ invaſorem occidere liceat.*

Qui *cum moderamine inculpatæ tutelæ*, injuſtum vitæ invaſorem occidit, ſpeculativè loquendo, non eſt reus homicidii.

Id expreſsè docet S. Thomas 2.2. qu. 64. art. 7. ubi ſic loquitur: *Si aliquis ad defendendam propriam vitam utatur majori violentia quàm oporteat, erit illicitum: Si verò moderatè violentiam repellat, erit licita defenſio. Nam ſecundùm jura vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ. Nec eſt neceſſarium ad ſalutem, ut homo actum moderatæ tutelæ prætermittat, ad evitandam occiſionem alterius quia plus tenetur homo vitæ ſuæ providere, quàm vitæ alienæ.*

Practicè loquendo illicita eſt injuſti vitæ invaſoris occiſio ad vitæ conſervationem.

Ratio eſt, quia vix, aut potiùs nunquam, in praxi ſervari poſſunt conditiones quæ ad moderamen inculpatæ tutelæ requiruntur. Nam 1. defenſor non debet plus agere quàm ſit opus ad declinandam mortem, quam invaſor ei conatur inferre. 2. Non debet velle, proindeque nec tentare mortem aggreſſoris: alioquin enim in licitâ defenſione non ſtaret, ſed iniquæ vindictæ reus conſtitueretur. 3. In iis quæ ſunt præter defenſionem debet ſe habere merè paſſivè, ita ut ſi aggreſſori lethale vulnus infligatur, id accidat præter defendentis intentionem, ſed id contingat ex ipſo aggreſſore, qui irruit in defenſoris enſem.

Deſumptæ ſunt illæ ad inculpatæ tutelæ moderamen requiſitæ conditiones ex Sancto Thomâ qui loco proximè laudato, ſic loquitur: *Sed quia occidere hominem non licet niſi publica auctoritate, propter bonum commune: illicitum eſt quòd homo intendat occidere hominem, ut ſeipſum defen-*

*defendat, niſi ei qui habet publicam auctoritatem, qui intendens hominem occidere ad ſui defenſionem, refert hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hoſtes, & in miniſtro Iudicis pugnante contra latrones, quamvis & iſti peccent, ſi privata libidine moveantur.*

Eâ, quâ dictum eſt, ratione explicato moderamine inculpatæ tutelæ, ſententia S. Thomæ facilè conciliatur cum S. Auguſtini doctrinâ: nempè docet S. iſte Doctor eum, qui vitam ſuam corporalem conſervat cum diſpendio æternæ ſalutis ſui proximi, violare naturalem charitatis ordinem; in eo poſitum quòd majus bonum præferatur minori, ut eſt vita corporis reſpectu ſalutis animæ. Docet 2. ſervatâ proportione idem de vitâ corporeâ, ac de pudicitiâ ferri debere judicium: *De vita enim* ( ait libro 1. de libero arbitrio cap. 1. ) *fortaſſe cuipiam ſit dubium, utrum animæ nullo pacto auferatur, dum hoc corpus interimitur. Sed ſi auferri poteſt, contemnenda eſt; ſi non poteſt, nihil metuendum.*

Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, colligitur 1. eum eſſe reum homicidii, qui interficit aggreſſorem fugientem, aut ita vulneratum ut nocere non poſſit. Colligitur 2. eodem facinore damnari, qui, cum ſuæ ſaluti aut per fugam, aut veniam petendo, aut tradendo pecuniam, aut aliquo alio modo conſulere poſſit, eripit vitam aggreſſori.

### *Cleri Gallicani doctrina de Homicidio.*

De homicidio nonnulli recentiores Caſuum arbitri varias propoſitiones defenderant, poſtremis hiſce temporibus, quarum plures prædamnatæ fuerant à ſummis Pontificibus, Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia anno 1700. congregatus, ſpeciali Cenſura eas notavit, quàm quidem cenſuram ad confirmationem eorum omnium quæ ſuperiùs dicta ſunt, operæ pretium eſt, ut hìc exſcribamus.

*I. Propoſitio*. Eſt licitum religioſo, vel clerico, calumniatorem gravia crimina de ſe vel de ſua religione ſpargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus, vel ipſi religioſo, vel ejus religioni, publicè & coram graviſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.

*II. Propoſitio*. Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet Sententia, ſi aliâ viâ non poteſt innocens damnum vitare.

*Cenſura*. Hæ duæ propoſitiones ſunt ſcandaloſæ, erroneæ, decalogo apertè repugnant, cædibus patrocinantur, & magiſtratibus, ipſique humanæ ſocietati perniciem intentat.

*III. Propoſitio*. Fas eſt viro honorato occidere invaſorem, qui nititur calumniam inferre, ſi aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, ſi quis impingat alapam, vel fuſte percutiat, & poſt impactam alapam, vel ictum fuſtis fugiat.

*Cenſura*. Hæc propoſitio eſt ſcandaloſa, erronea, mundano honori ſervit, ultionem & homicidia excuſat.

*IV. Propoſitio*. Licet procurare abortum ante animationem fœtûs, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur.

*V. Propoſitio*. Videtur probabile omnem fœtum, quandiu in utero eſt, carere animâ rationali, & tunc primùm incipere eamdem habere cum paritur; ac conſequenter dicendum, in nullo abortu homicidium committi.

*Cenſura*. Hæ propoſitiones ſunt ſcandaloſæ, erroneæ, infandis homicidiis, & parricidiis procurandis aptæ: homicidii enim feſtinatio eſt prohibere naſci; nec refert natam quis eripiat animam, aut naſcentem diſturbet.

*VI. Propoſitio*. Regulariter poſſum occidere furem pro conſervatione unius aurei.

*VII. Pro-*

*VII. Propoſitio*. Licitum eſt, tam hæredi quàm legatario, contra injuſtè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata ſolvantur, ſe taliter defendere (defenſione occiſivâ) ſicut & jus habenti in cathedram vel præbendam, contrà eorum poſſeſſionem injuſtè impedientem.

*VIII. Propoſitio*. Non ſolùm vitam, ſed etiam bona temporalia, quorum jactura eſſet damnum graviſſimum, licitum eſt defenſione occiſivâ defendere .... Fatemur rariùs licitum eſſe Eccleſiaſticis ... Si tamen aliquando futurum contingat tale malum (id eſt, graviſſimum damnum) etiam ipſis licitum erit bona iſta cum occiſione furis defendere.

*Cenſura*. Hæ propoſitiones legi Dei (Exodi 22.) & ordini charitatis divinitùs inſtituto contrariæ ſunt, pernicioſæ, & erroneæ.

*IX. Propoſitio*. Quando quis decrevit te occidere, & hoc alicui manifeſtavit, ſed nondum cœpit id exequi, potes eum prævenire (occidendo) ſi aliter non potes effugere: ut ſi maritus pugionem habeat ſub cervicali ad occidendam noctu conjugem; ſi quis venenum tibi propinandum paraverit; ſi Rex unus adversùs alium claſſem adornarit.

*X. Propoſitio*. Si arma quìdem necdum paravit, ſed habet tantùm decretum firmum & efficax te occidendi, quod tibi vel revelatione divinâ, vel manifeſtatione confidenter amicis factâ innoteſcat, potes prævenire; quia per illud decretum, etſi purè internum, ſufficienter cenſetur eſſe aggreſſor.

*Cenſura*. Doctrina his duabus propoſitionibus contenta, juri naturali, divino, poſitivo, & gentium contraria eſt, nefandis cædibus, & fanatiſmo viam ſternens, ſocietatis humanæ perturbativa, regibus quoque præſentiſſimum periculum creat.

*XI. Propoſitio*. Ubi eſt ſcripta expreſſa per-

miſſio à Deo, ut reges & reſpublicæ poſſint interficere reos? An eſt in Scriptura? An in Traditione? Eſtne fidei articulus? Si ſolo lumine naturali eò ducimur, patere ut ex eodem lumine naturali judicemus, quid cuique privato liceat in occidendo aggreſſore non ſolùm vitæ, verùm etiam honoris & rei.

*Cenſura*. Doctrina hâc propoſitione contenta & illata, ſcandaloſa eſt, erronea & hæretica, regibus & rebuſpublicis injurioſa, variis ratiociniis & regulis vitam hominum & morum decreta ſubjiciens.

*XII. Propoſitio*. Vir equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, nè timiditatis notam apud alios incurrat.

*XIII. Propoſitio*. Poteſt etiam duellum offerre, ſi non aliter honori conſulere poſſit.

*Cenſura*. Doctrina his propoſitionibus contenta, falſa eſt, ſcandaloſa, contraria juri divino & humano, tam Eccleſiaſtico quàm civili, imò & naturali.

## ARTICULUS VI.

### *De ſexto Decalogi Præcepto.*

SEXTI præcepti Decalogi: *Non mæchaberis*, duplex eſt vis: Altera quâ adulterium vetatur; Altera quæ jubet ut animi, corporiſque caſtitatem ſervemus.

*Quænam vetentur ſexto Decalogi mandato.*

Sexto Decalogi mandato prohibentur inhoneſta omnia & impudica. *Nomine Mæchiæ* (inquit Auguſtinus libro 6. quæſtionum in Exodum) *illicitus concubitus atque illorum membrorum non legitimus uſus, prohibitus debet intelligi*.

Hinc infertur 1. prohiberi ſex luxuriæ ſpecies; Fornicationem nimirum, Adulterium, Inceſtum, Stu-

Stuprum, Raptum, Peccatum contra naturam, Sacrilegium.

Cum abſolutio à pluribus ſpeciebus ad luxuriam ſpectantibus, Epiſcopis reſervetur, tradenda eſt hìc uniuſcujuſque definitio. Itaque Fornicationis nomine intelligitur commixtio ſoluti cum ſoluta. Adulterium eſt concubitus contra pactum conjungale cum altero vel alterâ matrimonio conjunctâ. Inceſtus eſt cum quis fruitur muliere cum qua per conſanguinitatem, aut affinitatem conjunctus eſt. Stuprum eſt actus venereus quo virgo defloratur. Raptus eſt commixtio cum invitâ, aut conſentiente quidem, ſed quæ aut invitis parentibus, aut tutoribus per vim rapta fuerit. Vitium contra naturam, conſiſtit in actibus venereis, ex quibus generatio conſequi non poteſt: ejus generis ſunt mollities, ſive pollutio voluntaria; beſtialitas, ſodomia; requiſitus ad generationem non ſervatus concumbendi modus. Sacrilegium denique eſt actus venereus, habitus aut in loco ſacro, aut cum perſona, quæ, vel per aliquem è ſacris ordinibus, vel per vota Deo conſecrata ſit.

Infertur 2. non tantùm illarum ſpecierum luxuriæ actus externos ſexto decalogi mandato prohiberi; ſed etiam internos, cum ad idem objectum ſpectent, ad quod externi. Unde Chriſtus in Euangelio Phariſæos arguit, quòd Legem, de externis tantùm luxuriæ actibus intelligerent: *Audiſtis quia dictum eſt: Non mœchaberis: Ego autem dico vobis: Quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt in corde ſuo.*

Infertur 3. quoslibet luxuriæ actus juri naturali repugnare: prohibentur enim ſecundo Decalogi mandato, quod (ſicut & cætera ejuſdem decalogi mandata) juris eſt naturalis. Unde Alexander Papa VII. meritò hanc propoſitionem damnavit: *Mollities jure naturali prohibita non*

*eſt: unde ſi Deus eam non interdixiſſet, ſæpè eſſet bona, & aliquando obligatoria ſub mortali.*

*Quænam præcipiantur ſexto Decalogi mandato.*

Ipſamet caſtitas, ac media quæ ad illius conſervationem neceſſaria ſunt, ſexto Decalogi mandato præcipiuntur.

Scilicet Apoſtolus 1. ad Theſſalonicenſes 4. ſic loquitur; *Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra, ut abſtineatis vos à fornicatione, ut ſciat unuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione deſiderii, ſicut & Gentes quæ ignorant Deum.*

Hinc patet præcipi 1. ut quiſque impudicas cogitationes abjiciat: neque enim eas animo volvere poteſt, quin aut conſentiat, aut iis delectetur, aut ſaltem quin ſit delectationis, vel conſenſus periculum.

Præcipitur 2. ut quiſque à tactibus, oſculis aſpectibus, ſive in proprio corpore, ſive in alieno, aliiſque hujuſmodi actibus temperet, quibus ipſi etiam conjugati interdicuntur, cùm ad actum conjugalem, procreandæ prolis, aut reddendi debiti causâ non referuntur. *De longè* (inquit Auguſtinus in Pſalmum 50.) *vidit David illam in qua captus eſt. Mulier longè, libido propè. Alibi erat quod videret, in illo unde caderet.*

Præcipitur 3. ut nullo motu, corporeo, qui venereus ſit liberè delectetur; nullum omninò appetat ſive ſanitatis, ſive vitæ conſervandæ cauſa: ſunt enim intrinſecè mali, & æternâ lege damnati. Hinc iſta Quietiſtarum propoſitio: *Non refert quid ſenſus agat, vel quid ſentiat corpus, modò animus Deo conjungatur*, hæretica eſt, ad fræna libidinibus laxanda viam aperiens. Non abſimilis eſt doctrina illius propoſitionis, ab ea quam in Beguardis & Beguinis Clemens Papa V. in Concilio Viennenſi damnavit in Clementinâ: *Ad noſtrum*, Titul. De hæreticis, ubi ſic habetur: *Quòd jejunare non oportet hominem*, *nec*

*nec orare, poſtquam gradum perfectionis hujuſmodi fuerit aſſecutus: Quia tunc ſenſualitas eſt ita perfectè ſpiritui & rationi ſubjecta, quòd homo poteſt liberè concedere ſpiritui quidquid placet.*

Præcipitur 4. ut quiſque occaſiones fugiat, quæ ad luxuriam provocant, ut ſunt amatorii libri, comœdiæ ſaltationes, collocutiones cum perſonis diverſi ſexus. Unde S. Carolus Confeſſariis injunxit ne eos abſolvant, qui non pollicentur, ſe nuntium remiſſuros iis vaniſſimis, periculoſiſſimiſque rebus.

Præcipitur denique 5. ſed indirectè, precum ac mortificationis praxis: luxuria enim ejus eſt generis, ut non niſi in oratione & jejunio expellatur.

### *Cleri Gallicani doctrina de ſexto Decalogi mandato.*

Aliquibus abhinc annis nonnulli recentiores inter alias perniciosas circa ſextum Decalogi mandatum, propoſitiones, has, promulgarunt quas Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia congregatus, anno 1700. ſpeciali cenſurâ notavit.

*I. Propoſitio.* Tum clarum videtur fornicationem ſecundùm ſe nullam involvere malitiam, & ſolùm eſſe malam, quia interdicta, ut contrarium omninò rationi diſſonum eſſe videatur.

*II. Propoſitio.* Copula cum conjugatâ, conſentiente marito, non eſt adulterium, adeoque ſufficit in confeſſione dicere ſe eſſe fornicatum.

*Cenſura.* Doctrina his propoſitionibus contenta, ſcandaloſa eſt, perniciosa, caſtarum & piarum aurium offenſiva, & erronea.

*III. Propoſitio.* In hâc vi & metu infamiæ, mortiſque, poterat Suſanna dicere; non conſentio actui, ſed patiar & tacebo, ne me infametis & adigatis ad mortem... Fortè Suſanna id vel

non ſciebat, vel non cogitabat: ſic enim honeſtæ caſtæque virgines putant ſe eſſe reas, ſeque conſenſiſſe lenonibus, ſi non clamore, manibus, totiſque viribus reſiſtant ... Potuiſſet Suſanna in tanto periculo infamiæ & mortis, negativè ſe habere, ac permittere in ſe eorum libidinem, modò interno actu in eam non conſenſiſſet, ſed eam deteſtata, & execrata fuiſſet; quia majus bonum eſt vita & fama, quàm pudicitia: unde hanc pro illa exponere licet.

*Cenſura*. Hæ propoſitio temeraria eſt, ſcandaloſa, caſtarum aurium offenſiva, erronea, & legi Dei ( Deuteronomii cap. 22. ) contraria.

## Articulus VII.

### *De ſeptimo Decalogi mandato.*

Septimo Decalogi mandato: *Non furtum facies*: hæc vis eſt, ac ſententia 1. ut prohibeamur fortunæ bona, quæ proximi ſunt, eo invito accipere, aut accepta ſervare nobis: 2. ut in proximum benefici ſimus ac liberales.

*Quid prohibeatur ſeptimo Decalogi mandato.*

Duobus modis rei cujuſque dominus, poteſt eſſe invitus, per ignorantiam nempè, aut per violentiam: Proindèque hocce præcepto, *Non furtum facies*: duo peccata prohibentur, furtum ſcilicet & rapina: Illud, eſt alienæ rei occulta oblatio; iſtud verò, eſt ablatio per violentiam. Furtum in tot ſpecies dividitur quot ſunt bona ſpecie diverſa, quæ clanculum à domino poſſunt auferri. Quadruplicis verò generis ſunt ea bona; Si ad privatum hominem pertineant, eorum ablatio, ſimplex furtum appellatur; ſi publica, dicitur Peculatus; ſi homo liber, vel alienus ſervus abducatur in ſervitutem, vocatur Plagiatus;

tus; ſi bona quæ ſubripiuntur, divino cultui conſecrata ſint, aut in aliquo loco ſacro contineantur, illorum ſubreptio dicitur Sacrilegium.

Rapina plures ſub ſe ſpecies continet. Nam 1. qui operariis debitam mercedem non perſolvunt, raptores ſunt. 2. Ejuſdem facinoris rei ſunt latrones, qui vias publicas obſident, ſive cædem viatoribus inferant, ſive non inferant. 3. Rapinæ rei ſunt decimarum, vectigalium, ſeu tributorum defraudatores. 4. Rapinas faciunt nummarii Judices, qui venalia habent judicia. 5. Ad idem genus ſpectant rerum ſibi creditarum inficiatores. 6. Non alio fœneratores reducendi ſunt. 7. Qui in debitores ſævi ſunt ac crudeles. 8. Tandem inter raptores computandi ſunt, qui in frugum inopiâ comprimunt frumentum, faciuntque ut per ſuam culpam carior ſit ac durior annona.

De variis modis, quibus alienum, aut occultè, aut violenter auferri poteſt, nihil ampliùs dicemus: quòd nempe majori ex parte alienæ rei detentores recenſendi ſint inferiùs, cùm de Contractibus, aut de Dominio, aut de Reſtitutione iis locis agemus ubi diſſeremus de virtute juſtitiæ.

*Quid jubeamur ſeptimo Decalogi mandato.*

Septimo Decalogi mandato: *Non furtum facies*, non ſolùm prohibemur ne proximi bonis, quæ bona fortunæ dicuntur, detrimentum aliquod inferamus; ſed etiam (ut jam obſervatum eſt) jubemur ut in illum ſimus benefici ac liberales, cùm noſtrâ indiget operâ.

De ſuperfluis igitur illius miſeriam ſublevare naturali ac divino jure tenemur, imò & de neceſſariis, cùm extrema eſt calamitas quam patitur. Superfluorum autem nomine ea intelliguntur, quæ ſuperſunt honeſtæ ſuſtentationi ſecundùm cujuſque ſtatum ac conditionem, non verò

ſecundùm eum quem inani gloriâ ductus ambire poſſet: alioquin enim nec in ipſis etiam Magnatibus quidquam eſſet ſuperfluum, nuſquamve eleemoſynam largiri tenerentur.

*Cleri Gallicani doctrina de furto.*

Iis quæ huculque dicta ſunt, adverſantur variæ propoſitiones à recentioribus arbitris caſuum propugnatæ, quas cum multis aliis quæ cum de virtute juſtitiæ agemus, à nobis referentur, ſpeciali cenſura notavit Clerus Gallicanus ad Comitia generalia coactus anno 1700.

*I. Propoſitio.* Permiſſum eſt furari non ſolùm in extremâ neceſſitate, ſed etiam in gravi.

*Cenſura.* Hæc propoſitio quatenus furtum permittit in gravi neceſſitate, falſa eſt, temeraria, & reipublicæ perniciosa.

*II. Propoſitio.* Famuli & famulæ domeſticæ poſſunt occultè heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam; quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt.

*Cenſura.* Hæc propoſitio falſa eſt, furtis viam aperit, & famulorum fidem labefactat.

*III. Propoſitio.* Poteſt uxor viro ſurripere pecuniam; etiam ad ludendum, ſi mulier talis ſit conditionis, ut ludus honeſtus pari loco cum alimentis ac victu habeatur.

*Cenſura.* Hæc propoſitio temeraria eſt, ſcandaloſa, & familiarum pacem perturbat. Quòd autem de ludo alimentis æquiparando additur, furti iniquitati peſſimas fallendi artes adjungit; & in vitam humanam neceſſitates inducit à Chriſtianâ ſimplicitate, & honeſtate abhorrentes.

*IV. Propoſitio.* Vix in ſæcularibus invenies, etiam in regibus, ſuperfluum ſtatui: & ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantùm ex ſuperfluo ſtatus.

*Cenſura.* Hæc propoſitio eſt temeraria, ſcandalo-

dalosa, pernicioſa, erronea, euangelicum de eleemoſyna præceptum peſſundat.

## Articulus VIII.

### *De octavo Decalogi mandato.*

IN hujuſce præcepti: *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium*, quod octavo loco in Decalogo recenſetur, explicatione, eadem eſt adhibenda methodus, quæ in præcedentium expoſitione à nobis adhibita fuit. Quærendum ſcilicet eſt 1. quid prohibeat; 2. quid præcipiat; 3. quænam ſit de eo præcepto Cleri Gallicani doctrina.

*Quid prohibeatur octavo Decalogi mandato.*

Præcepto, *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium*, prohibetur 1. mendacium, quippè quod eſſentialiter ſit malum, utpote veritati, ac æternæ legi, quæ ordinem naturalem conſervari jubet, perturbari vetat, omninò oppoſitum: Unde mendacio nuſquam uti licet, ſive ut quis ſuæ, aut aliorum ſaluti conſulat, ſive ut maximum bonum operetur, ſive ùt ſummum malum declinet: non enim facienda ſunt mala, ut eveniant bona. Vide Auguſtinum libris duobus, *De mendacio & contra mendacium.*

Quid autem ſit mendacium explicat S. Doctor Enchiridii cap. 22. ubi ſic loquitur: *Omne mendacium ideò dicendum eſſe peccatum, quia homo non ſolùm quando ſcit ipſe quod verum ſit; ſed etiam ſi quando erat, & fallitur ſicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit, ſive illud verum ſit, ſive putetur, & non ſit. Omnis autem qui mentitur, contra id quod animo ſentit, loquitur voluntate fallendi. Et utique verba propterea ſunt inſtituta, non per quæ homines ſe invicem fallant, ſed per quæ in alterius quiſque notitiam cogitationes*

*ſuas proferat. Verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod inſtituta ſunt, peccatum eſt. Nec ideò ullum mendacium putandum eſt non eſſe peccatum, quia poſſumus aliquando alicui prodeſſe mentiendo: Poſſumus enim & furando, ſi pauper cui palam datur, ſentit incommodum, & dives cui clam tollitur, non ſentit incommodum. Nec ideò tale furtum quiſquam dixerit non eſſe peccatum .... Plurimùm quidem ad bonum profeciſſe homines, qui nonniſi pro ſalute hominis mentiuntur, non eſt negandum: ſed in eorum tali profectu meritò laudatur, vel etiam temporaliter remuneratur benevolentia, non fallacia, quæ ut ignoſcatur ſat eſt, non ut etiam prædicetur, maximè in hæredibus Teſtamenti Novi, quibus dicitur:* Sit in ore veſtro, Eſt, Eſt, Non, Non; Quod enim amplius eſt, à malo eſt.

Hinc rei ſunt judices qui mendacia commiſcuntur ut à reis veritatem extorqueant. 2. Ipſimet rei qui inficiantur commiſſa à ſe facinora, arbitrati ſe poſſe mentiri, ſaltem ſi juridicè non interrogentur: 3. Rei quoque ſunt, qui cum mortem filii alicujus hominis ægrotantis tacere non poſſint, affirmant minimè mortuum ne eo nuntio audito ægrotus moriatur; ita Auguſtinus in lib. contra mendacium cap. 17. Idem dicit de eo qui mentitur, ne prodat innocentem, ne pudicitiæ ſuæ detrimentum patiatur.

Prohibetur: 2. uſus reſtrictionum mentalium, terminorum æquivocorum, amphibologicorum: qui enim utitur reſtrictione mentali, aut terminis æquivocis, aut amphibologicis, ſeu terminis, quorum ſenſus naturalis & ordinarius, alius eſt à ſenſu in quo à loquente ſumuntur, fallit expectationem hominis, cui loquitur, ac proindè reus eſt mendacii, juxta illud Auguſtini in libro de Mendacio, c. 3. *Ille mentitur qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuslibet ſignificationibus denuntiat. Unde etiam duplex*

cor

*cor dicitur mentientis, id eſt, duplex cogitatio: una rei ejus quam veram eſſe, vel ſcit, vel putat, & non profert; altera ejus rei, quam pro iſta profert, ſciens falſam eſſe vel putans.*

Prohibetur 3. tum in judicio, tum extra judicium, falſum teſtimonium, quo nempè alicui crimen imponitur. Hinc infractæ divinæ legis rei ſunt 1. qui ut teſtibus authoritatem detrahant, fictitia crimina eis objiciunt: 2. Notarii qui falſa inſtrumenta conſcribunt, etiam iis in caſibus, in quibus ii in quorum favorem fiunt, jus habent in rem aliquam, imò actu eam poſſident, evincendi alioquin eo quòd ſchedulam obligatoriam adverſæ partis amiſerint: unde Theologiæ facultas Pariſienſis anno 1665. die 3. Februarii declaravit doctrinam contrariam, *falſam eſſe, ſcandaloſam, & reipublicæ pernicioſam.*

Prohibetur 4. Detractio quâ quis occultum crimen retegit. Illud enim teſtimonium licèt veritate nitatur, falſum eſt tamen ratione circumſtantiæ, quòd is nimirùm de quo detrahitur, jus ad ſuam famam habeat. Detractionis rei ſunt 1. qui licèt proximi detrimentum non intendant, de eo tamen detrahunt; ut intemperanti ſuæ linguæ faciant ſatis: 2. Qui detractionibus aures præbent, ſi enim auditores non eſſent, nulli detractores reperirentur: 3. qui cùm poſſint detractionem impedire, ſilent tamen dum quis detrahit. Sed advertendum eſt detractoribus non debere accenſeri qui crimen occultum ad Superiorem prudentem deferunt, à quo reus paternè moneatur, aut cuipiam amico retegunt, ne eidem amico iniqui illius hominis familiaris ſocietas noceat.

### *Quid præcipiatur octavo Decalogi mandato.*

Alterâ octavi mandati parte, quæ affirmativa eſt, unum tantùm præcipitur; nimirùm ut

veri-

veritas pro loco & tempore aperitur, juxta illud Apoſtoli ad Epheſios cap. 4. *Veritatem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unuſquiſque cum proximo ſuo; quoniam ſumus invicem membra.*

Eâ lege dicendi veritatem, tenetur reus ſecundùm ordinem juris interrogatus; hoc eſt, tenetur confiteri crimen de quo, ſervato juris ordine interrogatur: *Quicumque* (ait Sanctus Thomas 2. 2. quæſt. 69. art. 1.) *facit contra debitum juſtitiæ, moraliter peccat. Pertinet autem ad debitum juſtitiæ quòd aliquis obediat ſuo Superiori in his ad quæ jus prælationis ſe extendit; judex autem ſuperior eſt reſpectu ejus qui judicatur; & ideò ex debito tenetur accuſatus judici veritatem exponere, quam ab eo ſecundùm formam juris exigit: & ideo ſi confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetur, vel ſi eam mendaciter negaverit, mortaliter peccat: ſi verò judex hoc exquirat, quod non poteſt ſecundùm ordinem juris, non tenetur ei accuſatus reſpondere; ſed poteſt vel per appellationem, vel aliter licitè ſubterfugere: mendacium tamen dicere non licet.*

Eadem eſt doctrina Catechiſmi Romani ad Parochos: *De reis autem* (inquit) *& ſontibus vult eos Deus verum confiteri, cùm ex judicii formula interrogantur. Eſt enim teſtimonium ac prædicatio quædam, illa confeſſio laudis & gloriæ Dei ex ipſius Ioſue ſententia, qui Acham ad veri confeſſionem adhortatus inquit;* Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſrael; *Ioſue VII.* Secundùm verò formam juris, reus interrogatur cùm de crimine præceſſit infamia, vel expreſſa indicia, vel ſemiplena probatio.

Nec obſtat, quod reo ex occulti ſui criminis revelatione, periculum capitis immineat. Nam ipſe lubens per ſuum ſcelus in illud periculum incidit: Unde concluditur, eum in foro interno abſolvi non debere, niſi polliceatur ſe confeſſurum eſſe veritatem; imò, cùm quotidianâ conſtet

ex-

experientiâ reos eo in capite ſuis promiſſis non ſtare; plerumque promiſſio illa, etiamſi fieri ſupponatur, non eſt vera ac ſincera voluntas confitendi crimen; ſed velleitas tantùm; unde ordinariè ante definitivam judicis ſententiam abſolvi non debent.

Deſumpta ea doctrina ex S. Thoma, qui 2. 2. quæſt.69. art. 1. ad 1. ſic loquitur: *Mentiri ad liberandum aliquem à morte cùm injuria alterius non eſt mendacium ſimpliciter officioſum; ſed habet aliquid de pernicioſo admixtum. Cùm autem aliquis mentitur in judicio ad excuſationem ſui, injuriam facit ei, cui obedire tenetur, dum ſibi denegat quod ei debet, ſcilicet confeſſionem veritatis.* Idem ab eodem Sancto Doctore docetur Quodlibeto V. quæſt. VIII. art. 2. quærit enim Utrum mulier accuſata de adulterio occulto, teneatur ſuum peccatum judici confiteri; ſic verò reſpondet: *Si adulterium ſit omninò occultum, non debet peccatum ſuum in judicio confiteri; nec debet ab ea exigi juramentum de veritate dicenda; quia occulta ſoli divino judicio reſervantur. Sed quando ex adulterio procedit infamia, vel aliqua ſigna evidentia apparent, quæ vehementem ſuſpicionem facere poſſunt; vel quando eſt ſemiplenè probatum, tunc debet ab ea exigi juramentum de veritate dicenda, & ipſa tenetur confiteri veritatem.*

Quod de confeſſione criminis proprii dictum eſt, locum etiam habet in complicibus; hoc eſt, reus ſervato juris ordine interrogatus, eos revelare tenetur, ſi infamia præceſſerit, vel indicia vehementia, aut ſi jam unius teſtis accuſatione proditi fuerint; imò & ſine infamia præcedente, ſine indiciis, ſine accuſatione, vel unius teſtis, reus tenetur complices revelare in caſibus jure expreſſis, hæreſis nimirùm, ſortilegii, læſæ Majeſtatis, aut patriæ, falſæ monetæ, veneficii, publici latrocinii, &c.

*Cleri Gallicani doctrina circa octavum Decalogi mandatum.*

Plures propoſitiones à quibuſdam recentioribus adversùs Octavum Decalogi mandatum prolatas damnavit Clerus Gallicanus in Comitiis Generalibus anni 1700. Duas hìc cum affixâ eis ſpeciali cenſurâ recenſebimus quod expreſſiùs octavo Decalogi mandato adverſentur.

*I. Propoſitio*. Patriarchæ & Prophetæ, Angeli, ipſe Chriſtus, ne dum viri juſti & ſancti, æquivocationibus, ſi amphibologiis, & reſtrictionibus mentalibus uſi ſunt.

*Cenſura*. Hæc propoſitio, ſcandaloſa eſt, temeraria: myſticè, parabolicè, ſive œconomicè ad inſinuandam altiùs veritatem dicta, vel tacita, cum vulgaribus geſtis confundit: SS. Patrum acta ludibrio vertit; ipſis etiam Angelis injurioſa, erga Chriſtum contumelioſa & impia.

*II. Propoſitio*. Probabile eſt non peccare mortaliter qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam juſtitiam & honorem defendat: & ſi hoc non ſit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.

*Cenſura*. Hujus propoſitionis doctrina (*jam ab Innocentio Papa XI. damnata*) falſa eſt, temeraria, ſcandaloſa, erronea, ſpatioſam, calumniatoribus & impoſtoribus portam aperit; & clarè detegit, quàm nefaria placita probabilitatis nomine inducantur.

*Nihil eſt quod æquivocationibus faveat.*

Nihil prorsùs eſt in Scripturis quod æquivocationibus, reſtrictionibus mentalibus, amphibologiis patrocinetur. Si quæ æquivocationes hujuſmodi, reſtrictiones mentales, amphibologiæ in Scripturis referantur, hiſtoricè narrantur, dog-

dogmaticè verò non probantur, ſicut nec quędam ſcelera quæ in eâ à nonnullis perpetrata fuiſſe leguntur.

I. Sara neptis erat Abraham ex fratre Aram; potuit igitur dicere, ut vitæ ſuæ conſuleret, eſſe ſororem ſuam, non negando uxorem: conſanguinei, nimirùm in Scripturis non ſemel fratrum & ſororum nomine vocantur: 2. de Jacob qui ſe Iſaaci primogenitum dixit, hæc ſcribit Auguſtinus libro contra mendacium, cap. 10. *Verax ergo ſignificatio nullo modò mendacium rectè dici poteſt. Vt autem in facto, ita & in verbo. Nam cùm ei pater dixiſſet,* Quis es tu fili? *Ille reſpondit;* Ego ſum Eſau, primogenitus tuus. *Hoc ſi referatur ad illos duos geminos, mendacium videbitur. Si autem ad illud propter quod ſignificandum iſta geſta, dictaque, conſcripta ſunt, ille hic eſt intelligendus in corpore ſuo quod eſt ejus Eccleſia, qui de hac re loquens, ait.* Cum videritis Abraham, Iſaac & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei; vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente & Occidente, & Aquilone, & Auſtro, & accumbent in regno. Et ecce ſunt noviſſimi qui erant primi, & ſunt primi qui eant noviſſimi: *Sic enim quodammodo minor majoris primatum frater abſtulit, atque in ſe tranſtulit fratris. Cùm igitur tam vera, tamque ſignificentur veraciter, quid hic debet putari falſum, dictumve mendaciter?*

II. Quæ Angelus Raphael cum Tobiâ & dixit & egit, parabola quædam fuerunt, quæ peractis iis quæ agenda erant, explicari debuit, & reverà ab ipſo Raphaele explicata eſt: Parabola autem quæ, ubi oportet, explicanda eſt, mendacium non eſt; ſed veritas in ænigmate propoſita.

III. Cùm Chriſtus, Lucæ 24. appropinquans caſtello Emmaus finxit ſe longiùs ire, nihil aliud egit quàm vultum componere, & accingere ſe per modum ulteriùs profecturi, &

qui-

quidem reverà profecturi, niſi diſcipulorum hoſpitalitate, & charitate impeditus fuiſſet; ac proindè Chriſtus facto illo minimè mentitus eſt.

IV. Æquivocatione pariter, aut reſtrictione mentali uſus non eſt, cùm Matthæi 13. dixit neſcire ſe extremam judicii diem. *De die autem illa vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque Filius, niſi Pater*. Siquidem ſciebat ſe Apoſtolis loqui, qui cum certò ſcirent, Chriſtum eſſe Deum & hominem, noverant, quæ de ſe ipſo affirmabat, aut negabat, convenire ipſi velut homini vel ut Deo: ac proindè ad illorum mentem reſpondit Chriſtus, aſſerens ſe, prout erat homo viator, neſcire extremam judicii diem. Prætereà neſcire ſe dixit figuratâ locutione, quia nimirùm non faciebat diſcipulos ſuos horam illam ſcientes. Nec is loquendi uſus, infrequens eſt in Scripturis: *Nunc cognovi*, id eſt, cognoſcere feci; *quod timeas Deum*, ait Deus ipſe, Abraham alloquens Geneſis 22.

V. Apertus eſt quoque ſenſus horum Chriſti verborum, Joannis 7. *Ego non aſcendo ad diem feſtum iſtum*, nempè 1. non dixit; *Non aſcendam*, ſed, *Non aſcendo* quæ verba tempus præſens ſignificant, quaſi dixiſſet; *vobiſcum non aſcendo, quamvis opportuno tempore aſcenſurus ſim*. 2. In textu Græco legitur adverbium, *Nondum*, præfixum verbo *Aſcendo*; ac proindè nulla tunc CHRISTUS reſtrictione mentali, nullis terminis æquivocis uſus eſt.

A R-

## Articulus IX.

### *De nono & decimo Decalogi mandato.*

NOnum Decalogi mandatum Deuteronomii cap. 5. hiſce verbis exprimitur. *Non concupiſces uxorem proximi tui*: Decimum verò, his aliis. *Non domum, non agrum, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, & univerſa quæ illius ſunt.*

Quamvis duo illa præcepta ſint idem cum ſexto, *Non mœchaberis*, & cum ſeptimo, *Non furtum facies*; qui enim actum externum operis alicujus prohibet, cenſetur & internum prohibere: conveniens tamen fuit, ut diſtinctiùs & explicatiùs traderentur: ità enim comparati erant judæi carnales, ut ſolos actus externos prohibitos eſſe cenſerent, juſtoſque ſe putarent; modò in externos mœchiæ: & furti actus non prorumperent: unde Matthæi 5. quamvis hæc explicitè tradita fuiſſent, Phariſæi actus internos non damnabant: *Audiſtis* (ait Chriſtus ipſe, pravam illam expoſitionem rejiciens) *quia dictum eſt Antiquis; Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*. Prætereà ſexto præcepto: *Non mœchaberis*; prohibita tantùm videbatur concupiſcentia uxoris alienæ adhuc ſub viri poteſtate conſtitutæ; nono verò prohibetur deſiderium uxoris alienæ, per divortium (quod apud Judæos erat in uſu) repudiatæ: ita ut prohibeatur ne rivales ad divortium maritos impellant animo fruendi eorum uxoribus per matrimonium ſibi poſtea jungendis.

Itaque duobus his præceptis prohibetur omnis voluntarius concupiſcentiæ motus; hoc eſt, mali alicujus deſiderium. Cum autem motus iſte

-fera-

feratur aut ad jucunda, aut ad utilia, duobus ſpecialibus præceptis prohibendus fuit; id eſt, neceſſe fuit, ut prohiberemur voluptatem querere propter ipſam voluptatem, bona proximi licèt nobis utilia deſiderare.

Peccant igitur contra nonum præceptum: 1. qui concupiſcentiæ motibus ad voluptatem impellentibus conſenſum præbent, aut qui eos, cum orti fuerint, non comprimunt: *His conſtitutis*, (ait Auguſtinus in libro de ſpiritu & litt. cap. 26.) *peccatum erit hominis ex fide viventis aliquando alicui delectationi illicitæ conſentire; non tantùm in horrendis illis facinoribus & flagitiis perpetrandis, verum etiam in levioribus; ut vel aurem alicui voci quæ audienda non eſſet, vel linguam alicui quæ dicenda non eſſet accommodet; vel in ipſo corde aliquid ità cogitare, ut mallet licitum quod malè delectat, & per præceptum ſcitur illicitum: Etiam iſta quippè conſenſio eſt ad peccatum, quod utique fieret, niſi pœna terreret.*

Peccat 2. in idem præceptum, & quidem lethaliter qui alienam uxorem deſiderat, ut eâ fruatur etiam in matrimonio cum eâ poſt mariti mortem contrahendo: *Qui alterius uxorem concupiſcit* (inquit Catechiſmus Romanus ad Parochos) *facilè ex una in aliam incidet cupiditatem: Aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.* Hinc patet nemini licere verbo, vel ſcripto, vel aliquo alio ſigno alicui mulieri ſignificare ſe, ſi uxor moreretur, eam ducturum eſſe in matrimonium.

Peccant in decimum præceptum qui proprii quæſtûs causâ alienum incommodum, publicas calamitates appetunt: *Peccant etiam graviter, in hoc præceptum mercatores (inquit Catechiſmus ad Parochos) qui rerum penuriam, annonæque charitatem expetunt, atque id ægrè ferunt, ut alii præter ipſos ſint qui vendant, aut emant, quò carius vendere aut vilius emere poſſint, Item qui alios egere, cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo, ipſi lucrentur.*

*Le-*

*Lethaliter etiam peccant milites, qui bellum expetunt ut furari eis liceat. Medici item qui morbos deſiderant. Iuriſconſulti, Iudices, Advocati, Procuratores, Actuarii, ſive Scribæ qui cauſarum, litiumque vim & copiam concupiſcunt.* Sed hæc ſatis ſint de Decalogi præceptis.

## Quæstio II.

### *De Lege Nova.*

*Not.* 1. DE Lege Nova, ſeu Euangelica Sanctus Thomas agit 1. 2. à quæſt. 106. ad 108. incluſivè. Eam verò perpendit 1. in ſe ipſa; 2. per comparationem ad veterem legem; 3. per comparationem ad ea quæ in illa continentur.

*Not.* 2. Circa primum quærit 1. utrum lex nova ſit ſcripta; 2. utrum juſtificet; 3. quando incœperit, & tandem 4. quouſque duratura ſit.

*Not.* 3. Circa ſecundùm, idem Sanctus Doctor quærit 1. utrum lex nova ſit alia à veteri; 2. utrum lex nova impleat veterem; 3. utrum in veteri contineatur; 4. an ſit gravior veteri.

*Not.* 4. Circa tertium quærit 1. utrum lex nova debeat opera exteriora præcipere, vel prohibere; 2. utrum ſufficienter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis: 3. utrum convenienter inſtituat homines quantùm ad actus interiores; 4. denique utrum convenienter ſuperaddat conſilia præceptis.

CA-

## Caput Primum.

### *De Lege Nova ſecundùm ſe.*

CONCLUSIO I. Lex nova præcipuè ſcripta eſt interiùs, in corde; ſecundariò verò ſcripta eſt extrinſecùs.

Probatur prima pars. Jeremiæ 31. ſic Deus ipſe de nova lege loquitur: *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſcribam eam.* 2. Lex nova ſecundùm præcipuam ejus partem eſt gratia Spiritus ſancti quæ fidelibus datur per fidem Chriſti juxta illud ad Rom. 8. *Lex Spiritus vitæ in Chriſto Ieſu, liberavit me à lege peccati & mortis:* atqui gratia Spiritûs ſancti ſcripta eſt interiùs in corde juxta illud Apoſtoli: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* 3. Idem aſſeritur ab Auguſtino in libro de Spiritu & littera, cap. 26.) *Sicut* (inquit) *lex factorum ſcripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei ſcripta eſt in cordibus fidelium.*

Probatur altera pars. Lex nova ſecundùm ea quæ in illâ minus præcipua ſunt, ſunt facta Chriſti, præcepta ab eo tradita: leges poſitivæ ab eo ſancitæ; quæ quidem ſuo modo aut diſponunt ad conſequendam gratiam, aut ad rectum illius uſum: Sed hæc conveniens fuit ſcriptis mandari ut ea fideles & docerentur & retinerent: ergo lex nova ſecundariò ſcribi debuit extrinſecùs.

Objicies. Lex naturalis, indita eſt homini; juxta illud ad Romanos 2. *Gentes quæ legem non habent naturaliter, ea quæ legis ſunt faciunt, oſtendendo opus legis ſcriptum in cordibus ſuis:* ergo ut lex nova differret à lege naturali; debuit extrinſecus ſcribi.

Reſp. diſt. ant. Lex naturalis, indita eſt homini per modum indicantis agenda & fugienda, conc. ant.

ant. per modum adjuvantis ad facienda & fugienda, neg. ant. In hoc lex nova differt à lege Naturæ, quòd hæc demonſtret quæ facienda ſunt, illa verò præbeat vires, quibus faciamus quæ facienda ſunt juxta illud Scripturæ: *Faciam ut in præceptis meis ambuletis.*

CONCLUSIO 2. Lex nova ſumpta quoad præcipuam ſui partem juſtificat; non juſtificat vero ſumpta quoad ea quæ in illâ minus præcipua ſunt.

Probatur prima pars. Lex nova, ex dictis, quantùm ad præcipuam ſui partem, eſt gratia Spiritûs ſancti: ſed gratia Spiritûs ſancti per ſe juſtificat: ergo & lex nova: *Ibi* (ait Auguſtinus in libro de ſpiritu & littera) *lex extrinſecùs eſt poſita, qua injuſti terrerentur: Hic* ſcilicet in Euangelio, *intrinſecùs data eſt, qua juſtificarentur.*

Probatur altera pars. Lex nova, ex dictis ſecundario ſumpta, nihil aliud eſt quàm præcepta fidei & morum, quæ in Euangelio continentur; ſed præcepta illa per ſe non juſtificant: reducuntur enim ad litteram quæ occidit, juxta illud Auguſtini in libro de ſpiritu & littera, cap. 14. *Per Literam intelligitur quælibet Scriptura extra homines exiſtens, etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Euangelio. Unde etiam littera euangelii occideret, niſi adeſſet interior gratia fidei ſanans.*

CONCLUSIO 3. Lex nova dari non debuit à mundi exordio.

Probatur 1. Lex nova quæ principaliter eſt gratia Spiritus ſancti, dari non debuit antequam impedimentum peccati ab humano genere per Chriſtum tolleretur, juxta illud Apoſtoli ad Rom. 8. ubi poſtquam præmiſit de Lege Spiritûs vitæ, ſubjungit: *Deus Filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum in carne, ut juſtificatio legis impleretur in nobis:* 2. Lex nova, eſt lex perfecta: ſed quod perfectum

eſt,

eſt, ſtatim dari non debet; ſed quodam ( ait S. Thomas) temporali ſucceſſionis ordine, ſicut aliquis fit puer, & poſtmodum vir. Traditur ea ratio ab Apoſtolo: *Lex* (inquit ad Galat.3.) *Pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur: at ubi venit fides, jam non ſumus ſub pædagogo.* 3. Par fuit ut homo per peccata ſuam experiretur infirmitatem, & cognoſceret ſe gratia indigere, juxta illud Apoſtoli ad Rom. 5. *Lex ſubintravit, ut abundaret delictum: ubi autem abundavit delictum, ſuperabundavit & gratia.*

Dices: Videtur quòd quædam fuerit acceptio perſonarum; nempè legem novam, ſeu gratiam, hominibus certo tempore contulit, quam præcedenti aliquo tempore minimè contulerat.

Reſpondet Sanctus Thomas his verbis: *Ad primum ergo dicendum quòd humanum genus propter peccatum primi parentis meruit privari auxilio gratiæ, & ideo quibuſcumque non datur, hoc eſt, ex juſtitia: quibuſcumque autem datur, hoc eſt, ex gratia, ut Auguſtinus dicit in libro de perfectione juſtitiæ. Unde non eſt acceptio perſonarum apud Deum ex hoc, quod non omnibus à principio mundi legem gratiæ propoſuit, quæ erat debito ordine proponenda.*

Conclusio 3. Lex nova perdurabit uſque ad ſæculorum conſummationem.

Probatur 1. Ex Scripturis. Pſalmo 100. hæc de nova lege prædicantur: *Redemptionem miſit populo ſuo, mandavit in æternum teſtamentum ſuum.* Hæc quoque Baruch cap. 2. *Statuam illis teſtamentum ſempiternum.* Hæc etiam habentur ad Hebræos 13. *in ſanguine teſtamenti æterni.*

Probatur 2. ratione S. Thomæ. Ea lex uſque ad ſæculorum conſummationem perdurabit quâ in ſtatu viæ dari non poteſt perfectior: ideo enim ad tempus data fuit lex antiqua quòd eſſet imperfecta: atqui dari non poteſt in ſtatu viæ lex quæ Novâ ſit perfectior. Si quidem perfectio legis

gis ſumitur ex modo quo cum ultimo fine conjungit: ſcilicet lex omnis pro fine habet conjunctionem cum beatitudine; proindèque cum ultimo fine: Sed dari non poteſt lex aliqua in ſtatu viæ quæ magis, quàm Nova hominem cum ultimo fine conjungat: ſuppeditat enim Mediatorem Deum qui per ſui ſanguinis effuſionem meruit auxilia omnia quibus indigemus ut finem ultimum in clarâ Dei viſione poſitum adipiſcamur: unde eſt illud Apoſtoli ad Hebræos 10. *habentes autem fratres, fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quæ initiavit nobis vitam novam, accedamus:* ergo, &c.

Objicies 1. Lex nova eſt imperfecta, juxta illud Apoſtoli: *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus:* atqui lex imperfecta non perdurabit uſque ad ſæculorum conſummationem: ergo neque lex nova.

Reſp. diſt. maj. Lex nova, eſt imperfecta, comparata ad ſtatum in quo erimus in patria, conc. maj. dicit enim Apoſtolus. 1. ad Cor. 13. *Cum venerit, quòd perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt:* eſt imperfecta, comparata ad ſtatum viæ, neg. maj. in eâ nimirum ſunt omnia quæ homines viatores ad Dei poſſeſſionem perducere poſſunt.

Objicies 2. Lex in qua non eſt cognitio omnis veritatis, non eſt perfecta; ſed in lege nova non eſt cognitio omnis veritatis: nondum enim Eccleſia conſecuta eſt, quod Chriſtus diſcipulis ſuis promiſit Joannis 16. *cum venerit paraclitus docebit vos omnem veritatem:* ergo, &c.

Reſp. diſt. min. In lege novâ non eſt cognitio omnis veritatis quoad eventus futuros, qui ad ſalutem neceſſarii non ſunt, conc. min. Dicitur enim Actorum 1. *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Non eſt cognitio omnis veritatis quæ ad credenda, aut agenda ſpectet, neg. min.

Scilicet promiſſio Apoſtolis facta, die ſacrâ Pentecoſtes, quâ in eos Spiritus Sanctus effuſus eſt, completa fuit; ac proindè docti ſunt omnem veritatem, quæ ad ſalutem ſpectat. Hinc patet, quàm turpiter erraverint Manichæi, cum aſſeruerunt in ſuæ ſectæ principe, Mane nimirùm, completum fuiſſe promiſſum illud.

Objicies 3. Lex nova perdurare debuit tantùm, donec ubique Euangelium prædicaretur, juxta illud Chriſti Matthæi 24. *Prædicabitur hoc Euangelium regni in univerſo orbe, & tunc veniet conſummatio*: atqui jamdiu ubique prædicatum fuit Euangelium: ergo jamdiu deſiiſſe debuit lex nova; ac proindè & alia ſucceſſiſſe.

Reſp. neg. maj. Hæc enim Chriſti verba: *Et tunc veniet conſummatio*, non intelliguntur de lege novâ, quaſi deſiiſſe debuerit ſtatim atque in univerſo orbe Euangelium regni prædicatum fuit; ſed intelliguntur de excidio urbis Jeroſolymitanæ, quod quidem accidit non multò poſt mortem Apoſtolorum, quorum tempore Euangelium Chriſti (ut docet Chryſoſtomus) apud omnes nationes innotuit; aut ſaltem paucæ admodum fuerunt gentes, quibus tunc Euangelium Chriſti cognitum non fuerit.

## CAPUT II.

### *De lege Nova per comparationem ad Veterem.*

CONCLUSIO I. Lex nova non differt à vetere quantùm ad finem ultimum; ſed tantùm quantùm ad modum, quo ad ultimum finem perducit.

Probatur prima pars. Utriuſque legis, veteris & novæ, & unus & idem eſt finis ultimus, utraque nimirum eò tendit ultimò, ut homines ſubdantur Deo, qui quidem non alius eſt in

lege

lege nova, quàm fuerit in veteri, juxta illud ad Rom. 3. *Vnus eſt Deus, qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem*; ergo lex nova, quantùm ad finem ultimum, ad quem tendit, non eſt alia à lege veteri.

Probatur altera pars. Ea lex quantùm ad modum, quo ad ultimum finem perducit, eſt alia à veteri, quæ propinquiùs, hoc eſt per media propinquiora, homines cum Deo, ultimo fine, conjungit: atqui (ut dictum eſt ſuperiùs) lex nova propinquiùs hominis cum Deo, ultimo fine, conjungit, quàm olim lex vetus conjunxerit: Iſta enim (ex Apoſtolo ad Galatas 3.) fuit quaſi Pædagogus puerorum, illa verò eſt terminus, ad quem antiquus ille Pædagogus perducebat, ſeu eſt lex charitatis, ad quam antiqua lex homines per umbras & figuras diſponebat; lex autem charitatis eſt (ut ait Apoſtolus ad Coloſſenſes 3.) vinculum perfectionis.

Objicies 1. Ea lex non eſt alia à veteri, cujus fides eſt eadem cum fide veteris legis: atqui fides novæ legis eſt eadem cum fide veteris legis, juxta illud ad Hebræos 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*, ergo, &c.

Reſp. diſt. min. Eadem eſt fides, ſumpta quoad ultimum finem, conc. min. utriuſque nimirùm legis fides, cùm ſit virtus theologica, habet & eundem finem ultimum pro objecto, ſeu Deum ipſum. Eſt eadem quoad ſtatum, & modum, neg. min. Siquidem quod in veteri lege celebratur futurum, in novâ lege tanquam factum creditur.

Objicies 2. Ea lex non eſt alia à veteri, in qua non aliæ ſunt promiſſiones, nec alia media conſequendi promiſſiones: atqui in lege nova non aliæ ſunt promiſſiones, nec alia media conſequendi promiſſiones, quàm fuerint in lege veteri. Nam 1. non minùs in antiqua lege, quàm in nova, promiſſiones ſunt de ſpiritualibus & æternis, juxta illud Apoſtoli ad Hebræos 11. de veteribus

loquentis: *Nunc autem meliorem partem appetunt; id eſt, cæleſtem*. 2. Non minùs in antiquâ lege quàm in nova, per charitatem comparari debebant promiſſiones factæ: filiis enim veteris Teſtamenti non minùs præceptum erat, ut Deum diligerent, quàm nunc filiis novi Teſtamenti præceptum ſit: nempè Levitici 19. hæc habentur: *Diliges proximum tuum*, & Deuteronomii 6. *Diliges Dominum Deum tuum*. 3. In nova lege ſicut & in veteri, homines à peccato per pœnæ timorem coercentur. 4. denique in nova lege ſicut in veteri, quædam temporalia promittuntur, juxta illud Marci 10. *Accipietis centies tantum in tempore hoc, domos & fratres*: ergo, &c.

Reſp. conc. maj. diſt. min. In lege novâ non aliæ fuerunt promiſſiones, non alia media conſequendi promiſſiones, quàm fuerint in veteri, ſed alius fuit modus habendi illa media, conc. min. & non fuit alius modus, neg. min. Scilicet lex vetus per ſe non conferebat charitatem, cujus præcepta hominibus imponebat:ècontra verò lex nova & charitatem præcipit, & eam confert: quod enim præcipuum eſt in lege nova, eſt Spiritus Sanctus, qui nobis datur, & per quem (ut ait Apoſtolus ad Rom. 5.) *charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis*. Si qui verò fuerint in antiquâ lege quibus Spiritus ſanctus datus fuerit, non pertinuerunt illi ad legem veterem, ſed ad novam: ſicut ad veterem pertinent, qui tempore Euangelii propter ſola promiſſa temporalia, vel ex ſolo timore pœnarum operantur.

Deſumpta eſt ea reſponſio ex S. Thoma, qui 1. 2. quæſt. 107. art. 1. Ad 2. ſic loquitur: *Fuerunt tamen aliqui in ſtatu veteris Teſtamenti, habentes charitatem & gratiam Spiritus ſancti, qui principaliter expectabant promiſſiones ſpirituales, & æternas, & ſecundùm hoc pertinebant ad legem novam. Similiter autem in novo Teſtamento ſunt aliqui carnales*

*nales nondum pertingentes ad perfectionem novæ legis, quos oportuit etiam in novo Teſtamento induci ad virtutis opera per timorem pœnarum, & per aliqua temporalia promiſſa: Lex autem vetus etſi præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritus ſanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, ut dicitur* Rom. 5. Itaque diſcrimen novæ legis à veteri duplex eſt præcipuum : 1. quòd illa per ſe habeat promiſſa ſpiritualia ; iſta verò temporalia: 2. quòd illa per amorem quem inſpirat, inducat ad præceptorum obſervationem; iſta verò per pœnarum timorem: unde Auguſtinus in libro contra Adimantum cap. 17. meritò ſic loquitur: *Brevis differentia Legis & Euangelii eſt timor & amor*. Hincque S. Doctor concludit legem cohibuiſſe manum, non animum;ècontra verò Euangelium, cum ſit lex amoris, & manum & animum cohibet à præceptorum infractione.

Objicies 3. Lex nova non minùs eſt lex factorum, quàm fuerit vetus: non minùs enim quædam facta in nova lege, quàm in veteri, præcipiuntur: ergo lex nova non eſt alia à veteri.

Reſp. diſt. ant. Lex nova ſecundùm partem ſui minùs præcipuam, eſt lex factorum, conc. ant. ſecundùm partem ſui præcipuam, neg. ant. Pars novæ legis præcipua eſt gratia fidei & charitatis; minùs vera præcipua, ſunt præcepta de credendis & agendis;ècontra verò præcipua & unica pars veteris legis fuit lex credendorum & agendorum, ſine ullâ Spiritus ſancti juſtificantis ſubminiſtratione : non enim ( ut dictum eſt ) lex vetus, ſicut nova, per ſe, Spiritum ſanctum filiis ſuis conferebat.

Petita eſt illa reſponſio ex S. Thoma, qui 1. 2. quæſt. 107. art. 1. ſic loquitur: *Ad tertium dicendum quòd ( ſicut ſupra dictum eſt ) lex nova dicitur lex fidei, in quantùm ejus principalitas conſiſtit in ipſa gratia, quæ interiùs datur credenti-*

*bus, unde dicitur gratia fidei. Habet autem ſecundariò aliqua facta & moralia & ſacramentalia: ſed in his non conſiſtit principalitas legis novæ, ſicut principalitas veteris legis in eis conſiſtebat. Illi autem qui in veteri Teſtamento Deo fuerunt accepti per fidem, ſecundùm hoc ad novum Teſtamentum pertinebant: non enim juſtificabantur, niſi per fidem Chriſti, qui eſt auctor novi Teſtamenti. Vnde & de Moyſe dicit Apoſtolus ad Hebræos* 11. *quòd majores divitias æſtimabat theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti.*

Conclusio 2. Lex nova veterem legem explevit.

Probatur. Lex Nova explevit omnia quæ legi veteri defuerunt. Nam 1. juſtificat homines, quod quidem lex vetus efficere non poterat: unde eſt illud Apoſtoli ad Rom. 8. *Quod impoſſibile erat legi, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, damnavit peccatum in carne.* 2. Lex nova præſentia exhibuit, quæ lex vetus promiſerat, ſecundùm illud 2. ad Corinth. 1. *Quotquot promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt, id eſt in Chriſto.* 3. Lex nova clarè exhibet, quæ in veteri perobſcurè ſub figuris adumbrata erant. 4. Chriſtus ipſe præcepta veteris legis adimplevit & opere & doctrinâ: opere quidem, quia circumcidi voluit, & alia obſervare quæ in lege præſcripta fuerant, juxta illud ad Galatas 4. *Factum ſub lege.* Suâ autem doctrinâ adimplevit præcepta legis tripliciter. Primò quidem verum legis intellectum aperiendo, ſicut patet in homicidio & adulterio, in quorum prohibitione Scribæ & Phariſæi non intelligebant, niſi exteriorem actum prohibitum. Secundò adimplevit Dominus præcepta legis obſervando, oſtendens, quomodo tutiùs obſervaretur id, quod lex vetus ſtatuerat; ſicut lex vetus ſtatuerat, ut homo non pejeraret: & hoc tutiùs obſervatur, ſi omninò à juramento abſtineat, niſi in cauſa neceſſitatis. Tertiò adimplevit Dominus præcepta legis, ſuperaddendo

quæ-

quædam perfectionis conſilia; ut patet Matthæi 19. ubi dicenti ſe obſervaſſe præcepta legis, dicit: *Vnum tibi deeſt: ſi vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes.*

Conclusio 3. Lex nova in veteri continebatur.

Probatur. Se habuit lex vetus ad novam, ſicut umbra ad veritatem; ſicut ſemen ad arborem; ſicut ſpica ad frumentum: atqui umbra continet veritatem, ſaltem implicitè, ſemen arborem, & ſpica frumentum in virtute: ergo lex vetus novam continebat. Hinc S. Joannes Chryſoſtomus exponens illud Marci 4. *Vltrò terra fructificat, primùm herbam, deindè plenum frumentum in ſpica*, ſic loquitur: *Primò herbam fructificat in lege naturæ, poſtmodum ſpica in lege Moyſi, poſtea plenum frumentum in Euangelio.*

Conclusio 4. Lex vetus fuit lege novâ gravior præceptorum multitudine, ſed levior fuit quoad ea, quæ expreſsè præcipiebat.

Probatur prima pars. Ea lex fuit quoad præceptorum multitudinem gravior novâ, quæ multò plura opera exteriora præcepit: atqui lex vetus multò plura opera exteriora præcepit, quàm nova præcipiat; ſiquidem lex nova legi naturali pauciſſima addidit, cumècontra lex vetus præter legem naturalem infinitum propemodum cæremoniarum numerum Judæis injunxerit; unde in Actis dicitur, jugum quod neque nos, neque Patres noſtri portare potuimus.

Nec obſtat, quòd in lege novâ præter ſancitas à Chriſto leges, ſint plures aliæ, quas Eccleſia Chriſtiana ad populi fidelis regimen condidit. Nam 1. paucæ ſunt numero leges illæ, ſi cum Judaicis conferantur. 2. Eccleſiæ Paſtores in edendis legibus parci admodùm & moderati eſſe debent, ne converſatio fidelium onerosa reddatur: unde æquiſſima eſt Auguſtini in Epiſtolâ ad Januarium de quibuſdam querimonia, *qui ipſam*

 (ut

( ut ait ) *religionem noſtram quam in manifeſtiſſimis, & pauciſſimis celebrationum ſacramentis, Dei voluit miſericordia eſſe liberam, ſervilibus premunt oneribus : adeò ut tolerabilior eſſet conditio Iudæorum, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubjiciuntur.*

Probatur altera concluſionis pars. Ea lex eſt gravior veteri quoad interiores actus virtutum, quæ multò plures præcipit, quàm olim, ſaltem expreſsè, præceperit lex vetus : atqui lex nova multò plures virtutum actus præcipit, quàm olim, ſaltem explicitè, lex vetus præceperit: quamvis enim aliquos expreſſe præceperit, ut in primo & nono Decologi præcepto videre eſt, multi ſunt tamen qui expreſsè præcepti non fuerunt, plures quoque mali qui expreſsè prohibiti non ſunt, nec pœna appoſita eſt, iis qui pravos illos actus interiores exercerent, ut patet in divortio, & in uſura reſpectu exterarum gentium: ergo quoad hoc lex nova gravior eſt veteri. Verùm obſervandum eſt difficultatem illam ſe tenere ex parte objecti, non autem ex parte principii : ſiquidem principium actuum interiorum, alioquin, in ſe difficilium, eſt voluntas hominis quæ Dei gratia movetur : at actus interiores conſiderati ex parte voluntatis, quæ Dei gratiâ movetur, non ſunt difficiles : ſcilicet is eſt gratiæ effectus ut ſuavia reddat, quæ alioquin in ſe maximè ardua ſunt ; unde eſt illud 1. Joannis 5. *Mandata ejus gravia non ſunt* : quam ſententiam exponens Auguſtinus aſſerit, ea non eſſe amanti gravia, ſed non amanti tantùm.

## CAPUT III.

### *De iis quæ in Lege nova continentur.*

CONCLUSIO I. Quædam, non interna tantùm, ſed etiam exteriora opera in lege nova convenienter aut præcipiuntur, aut prohibentur.

Probatur 1. ex Scriptura. In lege, cujus ſubditi ſunt filii lucis, quædam opera exteriora convenienter aut præcipiuntur, aut prohibentur, juxta illud Apoſtoli ad Epheſios 5. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate*: atqui ſubditi legi novæ, ſunt (ſi ad ſuæ vocationis normam vitam ſuam exigant) filii lucis: ergo in lege nova quædam opera externa convenienter aut præcepta, aut prohibita fuerunt.

Probatur 2. Conveniens fuit ut in eâ lege, cujus præcipua pars eſt, charitas per Spiritum ſanctum collatâ, quædam etiam externa opera præciperentur aut prohiberentur; quædam enim opera externa tanquam inſtrumentales cauſæ, ut ſunt ſacramenta à Chriſto inſtituta, conferunt ad gratiam recipiendam; quædam verò ſunt ipſiuſmet gratiæ effectus, ut eſt confeſſio exterior nominis Chriſti; quædam denique contraria ſunt divino ipſiuſmet gratiæ motui: ergo in lege nova quædam, etiam externa, opera convenienter aut præcepta, aut prohibita fuerunt.

Objicies 1. Regnum Dei eſt omninò ſpirituale juxta illud Lucæ 17. *Regnum Dei intra vos eſt*; nec non eſt iſtud aliud ad Rom. 14. *Regnum Dei eſt juſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto*: atqui in regno ſpirituali, ut eſt lex nova, convenienter externa opera nec præcipiuntur, nec prohibentur: ergo, &c.

I 5 Reſp.

Reſp. diſt. maj. Regnum Dei ſecundùm præcipuam ſui partem, eſt omninò ſpirituale, conc. maj. ſic enim ſumptum, nihil eſt aliud, quàm charitas quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis; ſecundùm partem minùs præcipuam eſt omninò ſpirituale, neg. maj. ſiquidem ſi charitas, ſi juſtitia, ſi gaudium Spiritus ſancti, ſint id quod in regno Dei, ſeu in novâ lege principem tenet locum, neceſſe eſt, ut actus etiam externi, qui illi charitati, illi juſtitiæ, illi gaudio conveniunt, aut diſconveniunt, præcipiantur, aut prohibeantur.

Objicies 2. Lex nova eſt lex Spiritus, ut dicitur ad Rom. 8. atqui in lege Spiritus opera externa nec præcipi, nec prohiberi debent: ea nimirùm ſive præceptio, ſive prohibitio arctant hominis libertatem: at in novâ lege arctari non debet hominis libertas, quia (ut ait Apoſtolus 2. ad Corinth. 3.) *ubi Spiritus Domini, ibi libertas*: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. min. Ad 2. diſt. maj. Præceptio aut prohibitio arctant libertatem iniquam, conc. maj. libertatem æquam & rectam, neg. maj. Libertas juſta & æqua in eo poſita eſt, ut homo in omnibus Deo perfectè ſubdatur; ac proinde ut ea exequatur, quæ ſubjectionem illam aut promovent, ut ſacramentorum receptio, aut quæ ex illa proficiſcuntur, ut ſunt opera virtutis, ſive in Deum, ſive in proximum; & ea declinet, quæ illi ſubjectioni adverſantur, ut ſunt opera omnia quæ juſtitiæ & charitati, ſive in Deum, ſive in proximum, repugnant. Vide quæ de libertate Chriſtiana dicemus inferiùs, ubi de juſtificatione diſſeremus.

Conclusio 2. In lege nova triplicis generis præcepta continentur.

Probatur. In lege novâ continentur 1. præcepta moralia, & quidem eadem quæ in veteri lege continebantur; ſiquidem præcepta moralia ſunt

ex

ex lege naturali: quæ autem ſunt ex lege naturali, eadem omninò fuerunt in utroque teſtamento: ſed illud eſt diſcrimen inter præcepta moralia novæ legis, à præceptis moralibus veteris legis, quòd actus illorum interiores clariùs expreſſi ſunt in novâ lege, quàm in veteri, ac præterea quòd in Euangelio vindicata ſint à Phariſæorum corruptelis. Sunt 2. præcepta cæremonialia, ut ſunt iſta: *Baptizantes eos in nomine Patris*, &c. *Hoc facite in meam commemorationem*. Sunt denique 3. præcepta judicialia, cujuſmodi eſt illud: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus*. In eo autem judicialia legis novæ præcepta differunt à præceptis judicialibus veteris legis, quòd iſta quoad formam, quoad pœnam, ſpecialia eſſent; illa verò generica tantùm, hoc eſt in genere tantùm præceptum eſt fidelibus, ut Eccleſiam tanquam matrem & judicem audiant.

# DISSERTATIO QUINTA.

## *De Lege Humana.*

*Not.* 1. HAc in diſſertatione dicemus 1. de lege humanâ in genere; 2. de lege Civili; 3. denique de lege Canonicâ.

*Not.* 2. De lege humanâ in genere ſpectatâ, multa expendenda ſunt; 1. Utrum homines poſſint leges condere; 2. Quodnam ſit objectum legum humanarum; 3. quodnam ſit earum ſubjectum, id eſt, quinam humanis legibus teneantur; 4. utrum obligent in conſcientiâ; 5. denique quænam ſint ea, per quæ mutari poſſunt.

## Quæstio Prima.

*Vtrum homines poſſint leges condere.*

CONCLUSIO I. Poteſtas Eccleſiaſtica poteſt leges condere.

Probatur concluſio. 1. Id jam poteſt Eccleſia quod potuit Apoſtolorum tempore: nimirùm Eccleſia jam non minùs eſt Chriſti ſponſa quàm fuerit, dum viverent Apoſtoli: Dotes & Privilegia quæ ei à Chriſto conceſſa ſunt, non ad unum tempus coarctantur, ſed ſe ad omnia ſæcula extendunt: atqui Eccleſia potuit leges condere Apoſtolorum tempore: revera enim nonnullas condidit ipſis Apoſtolorum temporibus. Nam 1. Concilio primo Jeroſolymitano (ut habetur in Actis cap. 15.) ab ipſis Apoſtolis edita eſt lex quâ gentes ad fidem converſæ, juſſæ ſunt à ſuffocato & idolotytis abſtinere. 2. Paulus 1. ad Tim. 3. & ad Titum cap. 1. legem condidit, per quam prohibitum eſt, ne bigami & neophyti ad Epiſcopatum aſſumerentur. 3. Lex de Euchariſtia à jejunis tantùm, extra caſum neceſſitatis ſumendâ, ab ipſiſmet Apoſtolis (Auguſtino teſte in Epiſtolâ ad Januarium) edita eſt. 4. Eandem condendi leges facultatem agnovit trium priorum ſæculorum Eccleſia, ut patet ex Canonibus qui iis temporibus circa diſciplinam conditi ſunt. 5. Neceſſaria eſt ea poteſtas in Eccleſia: ſi enim non adeſſet, Eccleſia demandatum ſibi à Chriſto miniſterium exequi non poſſet, ſeu non poſſet eos coercere, qui à lege divinâ deficiunt; non poſſet (quod tamen olim Paulus egit adversùs Corinthium inceſtuoſum) pertinaces & flagitioſos publicos à ſuo cœtu repellere; non poſſet ordinis, & diſciplinæ vigo-

rem

rem conſervare: ſed hæc abſurda ſunt: ergo poteſtas Eccleſiaſtica poteſt leges condere.

Quæres 1. unde Eccleſia habeat facultatem condendi leges.

Reſp. Eccleſiam ab ipſomet Chriſto accepiſſe facultatem condendi leges. Nam 1. ſic Chriſtus Lucæ 10. Apoſtolos, eorumque in eccleſiaſtico regimine ſucceſſores allocutus eſt: *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* 2. Apoſtolus primæ ad Theſſalonicenſes, cap. 4. ſcribit ſe non ex ſumptâ ſibi temerè, ſed acceptâ divinitùs poteſtate, leges præſcripſiſſe: *Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.* 3. Eandem poteſtatem ipſe Chriſtus expreſſit hiſce verbis Apoſtolos alloquens Matthæi 18. *Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus:* declaravit inſuper ſe ratum habiturum in cœlis quod ipſi in terris acturi eſſent: *Quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.*

Quæres 2. quinam in Eccleſia poſſint leges condere.

Reſp. 1. id juris eſſe penes Concilium Oecumenicum. Ratio eſt 1. quia Concilium Oecumenicum univerſam Eccleſiam repræſentat: ergo ſi (ut probatum eſt) Eccleſia poteſt leges condere, jus illud eſt penes Concilium Oecumenicum. 2. Apoſtoli (ut jam fuit obſervatum) leges ad diſciplinam ſpectantes condiderunt (ut habetur Actorum 15.) in Concilio Jeroſolymitano, quod quidem fuit primum Concilium Oecumenicum; ſed eadem vis eſt in aliis Conciliis Oecumenicis, ac fuit in primo Concilio Jeroſolymitano: cum Eccleſia, quovis tempore ſit eadem: ergo, &c. 3. In Concilio Nicæno 1. & in aliis, quæ ſubſecuta ſunt, multi conditi ſunt Canones, multæ leges ſancitæ: ergo illorum Conciliorum Patribus perſuaſum fuit Concilia Oecumenica poſſe legem condere.

Reſp.

Reſp. 2. eſſe quoque penes Romanum Pontificem leges condere, quæ, ſervatis ſervandis, ubique gentium fideles ligent. Nam 1. uſus eſt eâ poteſtate ſæculo ſecundo Victor Papa, dum Aſiaticis cum Judæis, lunâ ſcilicet decimâ quartâ in quamcumque hebdomadę diem incideret, Paſchatis diem celebrantibus, ſub anathematis pœnâ præſcripſit, ut ad aliarum Eccleſiarum normam ritum ſuum exigerent; hoc eſt, ut Paſcha non celebrarent, niſi die Dominicâ, quæ aut incideret in lunam decimam quartam Martii, aut illam immediatè ſequeretur. Conqueſti ſunt quidem nonnulli Prælati, quòd ob id minas excommunicationis Aſiaticis Victor intentaſſet, ſed ultrò agnoverunt in eo poteſtatem, legem de Paſchalis obſervatione Aſiaticis præſcribendi. 2. Eâdem poteſtate eodem ſæculo uſus eſt Zephirinus Papa, cùm (ut habet Euſebius hiſt. lib. 5. cap. 34.) ſtatuit, ut mœchi & fornicarii pœnitentiâ perfuncti, abſolutione donarentur. 3. Stephanus Papa I. medio tertio ſæculo prohibuit, ne baptizati ab hæreticis, alio baptiſmate in Eccleſiæ ſinum (contra quod Cyprianus ſenſerat) admitterentur. 4. Tandem eandem poteſtatem in ſeipſis agnoverunt alii Pontifices, eamque humillimè in eis venerati ſunt, quotquot extitere fideles: innumeras enim eorum conſtitutiones, ſeu leges, tum in Decreto Gratiani, tum in Gregorii IX. Decretalibus legere eſt.

Reſp. 3. Cardinales, vacante Romanâ Sede, ſi ab electione per vim majorem impediantur, poſſe decreta proviſionalia ferre ad Eccleſiaſticæ diſciplinæ defenſionem: Scilicet Cardinales locum tenent Cleri Romani: at Clerus Romanus Sede vacante, ſi periculum diſciplinæ alioquin immineat, nec ipſi liceat eligere Pontificem, poteſt ad ejuſdem diſciplinæ defenſionem ferre quædam decreta proviſionalia; ita nimirùm ſe geſſit poſt mortem Fabiani Papæ, cùm (ut patet ex illius epiſtolâ ad Cyprianum) ſtatuit proviſionali

nali

nali decreto, ut lapſi, ſi vitæ periculum immineret, antequam omnibus præſcriptis ſibi pœnitentiæ laboribus functi fuiſſent, abſolutione & Euchariſtiâ donarentur. Si verò Cardinales non impediantur ab eligendo Pontifice, unicè vacare debent Pontificis electioni, ut conſtat ex Clementinâ: *Ne Romani*, de Elect. in Sexto.

Reſp. 3. Epiſcopos omnes pro ſuis diœceſibus poſſe leges condere, quibus diſciplinæ vigori conſulatur. Idque patet 1. ex Cypriano, qui ſæpiùs aſſerit, Epiſcopos in ſuis diœceſibus, ſervatâ tamen debitâ ſubordinatione, id poſſe ſecundùm canones, quod Romanus Pontifex in ſingulis orbis Eccleſiis. 2. Idem S. Martyr in epiſtolâ ad Rogatianum de aliquo ſuo Diacono jurè conquerentem, ſcribit, eum pro Epiſcopatûs vigore, & Cathedræ auctoritate, poſſe in Diaconum illum ſecundùm regulas eccleſiaſticas animadvertere. 3. In epiſtolâ 68. quæ eſt ad Clerum & ad plebem in Hiſpaniis conſtitutam, ſic idem Sanctus Doctor loquitur: *Non ſic tamen, quamvis noviſſimis temporibus, in Eccleſia Dei, aut Euangelicus vigor cecidit, aut chriſtianæ virtutis, aut fidei robur elanguit, ut non ſuperſit portio ſacerdotum, quæ minimè ad has ruinas, & fidei naufragia ſuccumbat; ſed fortis & ſtabilis honorem divinæ Majeſtatis, & Sacerdotalem dignitatem plenâ timoris obſervatione tueatur.* 4. Plures leges, plaudente poſtea totâ Eccleſiâ, in ſuis diœceſibus condiderunt privati Præſules, ut videre eſt in Epiſtolis Gregorii Thaumaturgi ad Amphilochium: ergo penes eſt Epiſcopos leges ferre, quibus illorum diœceſani teneantur.

Reſp. 4. Abbates exemptos, alioſque Prælatos, ſi verè ſint Ordinarii, & quaſi Epiſcopalem juriſdictionem habeant, niſi id de jure aut conſuetudine prohibiti ſint, poſſe leges condere, quibus eorum ſubditi ligentur. Ratio eſt, quia Abbates illi id poſſunt, quod locorum Ordinarii: ergo cùm poteſtas ferendi leges ſit penes

Or-

Ordinarios, Abbates illi eodem jure fruuntur.

Reſp. 5. Prælatos inferiores Epiſcopis, quique non habent juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, non poſſe ferre leges propriè dictas. Ratio eſt, quia Prælati illi non habent primariam illam poteſtatem, quæ ad leges ferendas requiritur. Nec obſtat, quòd in Conciliis ſuam ſententiam ferant: tunc enim, aut id conceſſum eſt eis ex privilegio, ut Ordinum Præpoſitis Generalibus indultum eſt, vel ſuffragium ferunt, non quidem nomine proprio, ſed Epiſcoporum quorum ſunt Vicarii & Procuratores.

Reſp. 6. Concilia Provincialia poſſe leges ferre quæ in totâ Provincia obtineant: ſcilicet Prælati ex quibus illa Concilia conſtant, repræſentant totius provinciæ Eccleſiam; ac proindè idem habent jus quod totius provinciæ Eccleſiæ competit:

Reſp. 7. Capitula Cathedralia, Sede vacante, cum juriſdictionem Epiſcopalem habeant tantùm per modum tranſeuntis, non poſſe leges ferre quæ in tota diœceſi obtineant, niſi proviſionaliter, cùm id nimirùm neceſſe eſt, ad eccleſiaſticæ diſciplinæ defenſionem: unde in Jure Canonico ſtatutum eſt, ne quid, Sede vacante innovetur.

Reſp. 8. Univerſitates & Facultates poſſe quidem Statuta condere, quibus earumdem Facultatum membra teneantur, ſed nòn poſſe ferre leges propriè dictas. Ratio eſt, quia Facultates perfectam communitatem non conſtituunt, ſed imperfectam tantùm: at jus condendi leges propriè dictas non pertinet, niſi ad communitatem perfectam, ut agentes de lege in communi, diximus.

Objicies 1. In lege veteri nullæ fuerunt eccleſiaſticæ leges, ſeu leges ad diſciplinam ſpectantes, ab hominibus eccleſiaſticis conditæ: imò ne aliquas ferrent, prohibiti leguntur Deuterono-

mii 4. & à Chriſto Matthæi 15. & Marci 7. reprehenſi ſunt Judæi, qui id poſterioribus temporibus tentaſſent: ergo neque in lege Nova Eccleſiaſticæ leges condi debuerunt.

Reſp. conc. ant. neg. conſequens. Ratio diſparitatis eſt, quia Deus per ſemetipſum omnibus contulerat, quæ ad populi Judaici regimen ſpectabant: at ſic Chriſtus Eccleſiæ ſuæ conſulere noluit, non quidem amoris defectu, ſed honoris causâ ſuam ipſi poteſtatem contulit, juxta illud Euangelii: *Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit*, voluitque jus illud iis committere, quos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.

Conclusio 2. Poteſtas Civilis poteſt leges condere.

Probatur 1. Eam facultatem Civili poteſtati conceſſam fuiſſe docet Chriſtus Lucæ 20. *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo*. 2. Eandem facultatem in poteſtate ſæculari agnoverunt Apoſtoli, & quidem divinitùs ipſi conceſſam: *Omnis anima* (ait Apoſtolus ad Romanos 13.) *Poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim Poteſtas niſi a Deo*. Paulò poſt ſic proſequitur: *Ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſervientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem*. 3. Chriſtus ipſe ſeipſum civilis Poteſtatis legibus ſubjecit: Principi nimirùm tributum ſolvit, & ab aliis ſolvi juſſit.

Probatur 2. ex traditione. Patres unanimi conſenſu eam de qua agitur, facultatem agnoverunt in ſæculari Poteſtate. Sanctus Polycarpus apud Euſebium hiſtor. lib. 4. cap. 15. ſic Ethnicum Præſidem alloquitur: *Tibi quidem rationem reddere non me piget, preceptum enim nobis eſt, ut Magiſtratibus & Poteſtatibus à Deo conſtitutis honorem debitum exhibeamus, qui nobis ipſis nihil nocent*. Hæc etiam habet Sanctus Juſtinus in Apo-

Apologiâ ad Antoninum Imperatorem : *Vectigalia ſanè & collationes eis, qui à vobis ſunt ordinati exactoribus, præ omnibus ubique inferre intendimus, quemadmodum ab eo ſumus inſtituti.* Videri in eundem finem poſſunt Tertullianus in Apologetico cap. 30. Origenes lib. 1. & 4. contra Celſum, Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium hiſtor. lib. 4. cap. 10. Athanaſius in Apologiâ ad Conſtant. Auguſtinus lib. 4. de Civitate Dei, capite 33. & alii omnes Patres, qui ab Eccleſiæ exordio ad hæc uſque tempora ſcripſerunt.

Quæres, quinam ſint inter Sæculares, qui leges condere poſſunt.

Reſp. quæſtionem illam ſolutam à nobis fuiſſe iis locis, ubi de legis in communi ſumptæ naturâ diſſeruimus.

## Quæstio II.

### *De objecto Legum homanarum.*

*Not.* Hic objecti nomine intelligimus materiam, de quâ leges humanæ feruntur: de eâ autem materiâ quæremus 1. quænam ea ſit quæ propria eſt legi Civili; 2. quænam legi Canonicæ; 3. utrum lex Canonica poſſit actus internos præcipere; 4. utrum lex humana poſſit ſe ſe ad actus præteritos extendere.

Conclusio 1. Poteſtas Civilis non poteſt leges ferre de rebus ſpiritualibus.

Probatur. Res ſpirituales, ſunt vel ſacramenta, vel fidei quæſtiones, vel res ad Eccleſiæ diſciplinam ſpectantes: atqui Poteſtas Civilis 1. de Sacramentis legem ferre non poteſt, cùm Chriſtus ſolis Apoſtolis, & eorum in Epiſcopatu & Sacerdotio ſucceſſoribus, diſpenſationem commiſerit: Apoſtolos enim alloquebatur, cùm dixit:

*Bapti-*

*Baptizantes eos in nomine Patris*, &c. cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*; cùm dixit: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt*; & ita de aliis Sacramentis. 2. Non poteſt quoque ferre leges de fidei quæſtionibus: Sola enim Eccleſia, prout Clericos complectitur, conſtituta eſt Judex controverſiarum, quæ ad fidem ſpectant, ut harum Inſtitutionum Tom. I. fusè probavimus. 3. Non poteſt etiam leges condere circa exteriorem Eccleſiæ diſciplinam: ea nimirùm facultas ſolis eccleſiaſtibus Paſtoribus divinitùs tradita eſt: *Quæcumque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cælis*. Nec mirùm eſt, quòd civilis poteſtas ſe ſe ad ea quæ ſpiritualia ſunt, non extendat: ſcilicet à Deo tantùm conſtituta eſt, ut paci terrenæ, & tranquillitati temporali conſulat.

Objicies. Imperatores ſæpiùs de rebus ſpiritualibus leges condiderunt. Nam 1. Theodoſius Junior, Cyrillo Alexandrino, & Joanni Antiocheno prohibuit, ne ordinarent Epiſcopos, niſi priùs pacem inter ſe iniiſſent. 2. Quidam Imperatores ipſa Concilia Generalia confirmarunt. 3. Juſtinianus Imperator multa ſanxit, quæ ad Eccleſiæ diſciplinam pertinent: ergo res ſpirituales ſunt materia Legum Civilium.

Reſp. ad 1. Theodoſio Juniori perſuaſum fuiſſe, Canones vetare, ne Epiſcopi, etiam Catholici, ordinationes celebrent, aut clericos ab officio deponant, cum imminet ſchiſmatis periculum, ut imminere credidit, cùm Cyrillus Alexandrinus, & Joannes Antiochenus, poſt Neſtorii in Concilio Epheſino depoſitionem, cui Joannes Antiochenus nolebat adhærere, mutuis inter ſe anathematiſmis pugnarent. Itaque eo in caſu Theodoſius Imperator ſe ſe geſſit, non tanquam legis alicujus conditorem, ſed ſolùm tanquam Canonum executorem.

Reſp. ad 2. datam ab Imperatoribus Generalibus Synodis confirmationem, intelligi debere

de

de confirmatione per executionem, non autem de confirmatione per judicis poteſtatem; hoc eſt, adhæſerunt latis à Synodis legibus, eaſque tanquam canonum cuſtodes in imperio ſibi ſubdito voluerunt executioni mandari. Vide quæ de eo argumento harum inſtitutionum Tom. I. de Conciliis agentes diximus.

Reſp. ad 3. Juſtinianum multa in negotiis Eccleſiaſticis ſnmpſiſſe ſibi, quæ jure illi minimè competebant. Dici poteſt prætereà, Juſtiniani de Eccleſiaſtica diſciplinâ leges vim non habere, nec aliàs habuiſſe, niſi in quantum aut expreſſo, aut implicito ſuo conſenſu ab Eccleſia confirmatæ ſunt. Sed iis quæ mox dicta ſunt lux affulgebit ex iis quæ proximè ſequenti Concluſione ſtatuuntur.

Conclusio 2. Quamvis ſæculi principes de rebus ſpiritualibus leges ferre non poſſint, poſſunt tamen, imò & debent, curare ut Eccleſiaſticæ leges executioni mandentur.

Probatur ex Scriptura I. Leges quæ circa Dei cultum in Pentateucho continentur; executioni mandari juſſit David Rex lib. I. Paralipomenon cap. 13. ubi plebe advocata, ſacerdotes, ipſumque ſummum Sacerdotem ſanctificari juſſit, & Dei arcam deferre. Cap. 16. coram arcâ conſtituit levitas, qui miniſtrarent, & recordarentur operum ejus, & glorificarent, atque laudarent Dominum Deum Iſrael. Secundi Paralip. cap. 17. Joſaphat rex, Sacerdotes & Levitas percurrere juſſit Judeæ civitates ut Dei legem populos docerent. Ejuſdem libri cap. 14. Joas, authore ſummo Sacerdote Jojadâ, ædificiorum templi curam demandavit. Lib. 4. Regum cap. 23. Joſias Heltiæ Pontifici, & Sacerdotibus ſecundi ordinis præcepit, ut vaſa Idolo Baal conſecrata ex Domini templo projicerent.

Nec dici poteſt quòd reges illi quippiam eo in capite, quod ſui non eſſet officii tentaverint.

Sci-

Scilicet uſurpatum officium Deus inultum non reliquiſſet, idemque experti fuiſſent quod Oſias Rex qui ſacro thuribulo manum admovens, hæc 2. Paralip. cap. 26. audiit à piiſſimo Sacerdote: *Non eſt tui officii, Ozia, ut adoleas incenſum coram Domino, ſed Sacerdotum, hoc eſt, filiorum Aaron qui conſecrati ſunt ad hujuſmodi miniſterium.*

Probatur 2. Exemplis chriſtianorum Imperatorum 1. Conſtantinus Magnus à Donatiſtis rogatus tres Gallicanos Epiſcopos deſignavit à quibus eorum cum Catholicis cauſa diſcuteretur. Concilium Romanum & Concilium Arelatenſe in quibus mota de Donatiſtis quæſtio iterum ageretur, indixit, ut ipſe in ſua ad Celſum Africæ Vicarium epiſtolâ teſtatur. Curavit ſemper ut latum de Ariana hæreſi, & de celebratione paſchalis Nicænæ Synodi decretum accuratè ſervaretur. Congregatos ad Synodum Nicænam Patres, Euſebio teſte libro 4. de Conſtantini vitâ, ſic allocutus eſt: *Vos quidem in eis quæ infra Eccleſiam ſunt, Epiſcopi eſtis; Ego verò in eis quæ extra geruntur, Epiſcopus ſum à Deo conſtitutus.*

2. Theodoſius in epiſtolâ ad S. Cyrillum & ad Metropolitanos in Concilio Epheſino lectâ ſic loquitur: *Antè omnia autem operam damus, ut Eccleſiaſticus Status ejuſmodi ſit qui & Deum deceat, & temporibus noſtris quàm maximè congruat, idemque ex omnium concordia & conſentione ſuam tranquillitatem obtineat, cùm per eccleſiaſticarum controverſiarum pacem à nobis, & ſeditionibus liber exiſtat; dum demùm ut pia religio ab omni omninò nota & reprehenſione immunis perſeveret; eorumque vita qui vel inter Clericos cenſentur, vel magno quoque inter illos Sacerdotio funguntur, omni prorsùs nævo & culpa vacet.*

3. Innumera quoque Galliarum Regum decreta exiſtunt, quibus curarunt ut latæ in Conciliis leges accuratiſſimè à Clero ſervarentur.

Videri poſſunt, quæ Carolus IX. in Articulo 12. Decretorum Aurelianenſium, & Henricus III. in Comitiis Bleſenſibus de eccleſiaſticâ diſciplinâ Canonibus & Conciliis firmatâ ſtatuerunt. Tantùm autem abeſt, ut Eccleſia Imperatorum illorum eo in capite factum arguerit, quin ècontra id eorum officii eſſe declaraverit. Hinc Leo Magnus Leonem Imperatorem Epiſt. 75. cap. 3. ſic alloquitur: *Debes incunctanter advertere, Regiam poteſtatem tibi non ſolùm ad mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam, ut auſus nefarios comprimendo, & quæ benè ſunt ſtatuta defendas, & veram pacem his quæ ſunt turbata, reſtituas; depellendo ſcilicet pervaſores Iuris alieni, & antiquæ fidei Sedem Alexandrinæ Eccleſiæ reformando.* Hinc etiam S. Auguſtinus Epiſt. 50. ſic loquitur: *Serviant Reges terræ Chriſto, etiam leges ferendo pro Chriſto: terror temporalium poteſtatum, quando veritatem oppugnat, juſtis fortibus glorioſa probatio eſt, infirmis periculoſa tentatio: quando autem veritatem prædicat, errantibus & diſcredentibus utilis admonitio eſt, & inſenſatis inutilis afflictio.*

CONCLUSIO 3. Materia propria legum Canonicarum ſunt res ſpirituales.

Probatur. Ea materia, propria eſt legum Canonicarum, quæ ad fidelium æternam ſalutem confert: nempè non ob aliud inſtituta eſt à Chriſto poteſtas eccleſiaſtica, quàm ut homines ad æternam ſalutem promoveat: Atqui res ſpirituales ad æternam fidelium ſalutem conferunt: Ergo res ſpirituales ſunt materia propria legum canonicarum.

Confirmatur 1. ex ipſiuſmet Chriſti verbis, qui apertè Joannis 14. profitetur, ſuum regnum non eſſe de hoc mundo: *Regnum meum* (inquit) *non eſt de hoc mundo. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei utique decertarent, ut non traderer Iudæis; nunc autem regnum meum non eſt hinc.* Hinc idem Chriſtus non alia arma ſuæ Eccleſiæ contulit,

lit, quàm ſpiritualia: *Arma militiæ noſtræ* ( inquit Apoſtolus 2. ad Corinth. 10.) *non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes:* In quæ quidem Apoſtoli verba ſic loquitur Bernardus lib. 4. de Conſideratione cap. 3. *Fac opus Euangeliſtæ, & Paſtoris opus impleſti: aggredere verbo, non ferro*. Ejuſdem operis lib. 2. cap. 6. ſic Eugenium Papam alloquitur: *Diſce ſarculo tibi opus eſſe, non ſceptro, ut opus facias Prophetæ. Et quidem ille non regnaturus aſcendit, ſed extirpaturus*. Ibidem ſcribit, Petrum ſuis ſucceſſoribus aurum non tradidiſſe, nec argentum; indeque concludit, Eugenium Papam illa non habere Apoſtolico jure: *Eſto* ( inquit) *ut alia quacumque ratione hæc tibi vindices, ſed non Apoſtolico jure. Nec enim tibi ille dare, quod non habuit, potuit: quod habuit, hoc dedit, ſolicitudinem, ut dixi, ſuper Eccleſias: nunquid dominationem?*

Confirmatur 2. ex Athanaſio, qui in ſuâ ad Conſtantinum Apologiâ, ſic loquitur: *Tibi Deus imperium commiſit, nobis, qua ſunt Eccleſiæ, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ; ità & tu cave, ne quæ ſunt Eccleſiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, ſcriptum eſt, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ Dei, Deo. Neque enim fas eſt in terris imperium tenere, neque tu thymiamatum & Sacrorum habes Imperator.*

CONCLUSIO 4. Materia legum humanarum non ſunt tantùm actus externi, ſed etiam interni, hoc eſt, non ſolùm actus externi, ſed etiam interni, ſubjacent humanis legibus.

Probatur. Actus interni ſunt quintuplicis generis. 1. Nonnulli habent connexionem eſſentialem cum actibus externis conſideratis in genere moris. 2. Nonnulli ſe habent per modum diſpoſitionis ad actum externum debitè exercendum. 3. Aliqui per ſigna quædam externa manife-

feſtantur. 4. Alii ſe habent per modum finis reſpectu externorum qui præcipiuntur. 5. Tandem aliqui ſunt qui nec ſunt eſſentiales actibus externis conſideratis in genere morum; nec diſpoſitiones ad actus externos debitè exercendos, nec per ſigna aliqua extrinſeca manifeſtantur; nec ſe habent per modum finis reſpectu externorum qui ab humana lege præcipiuntur: Atqui omnes illæ actuum internorum ſpecies ſunt materia humanæ legis, ſeu ſubjacent humanæ legis directioni: Ergo actus interni ſunt materia humanarum legum. Minor argumenti propoſitio ſic per partes oſtenditur.

1. Idem ferri debet judicium de omnibus actibus internis qui habent eſſentialem connexionem cum actibus externis lege humanâ præſcriptis, ac de horarum canonicarum recitatione quam Eccleſia clericis injungit: non enim potior eſt ratio de uno, quàm de alio: Atqui actus interni, attentio nimirùm mentalis ſubjacent eccleſiaſticæ legi, ſcilicet illi actus, ſubjacent eccleſiaſticæ legi, ſine quibus ipſa lex eccleſiaſtica non impletur: Sed lex eccleſiaſtica de recitatione horarum canonicarum non impletur ſine actibus internis, attentione nimirùm. Cùm enim nonnulli caſuiſtæ recentiores hanc propoſitionem in medium protuliſſent: *Præcepto (de horis Canonicis) ſatisfacit, qui voluntariè labiis tantùm, non autem mente orat. Reſpondeo me tota hebdomada, toto menſe, toto anno legiſſe (horas) ſine culpa veniali; & me non peccaviſſe venialiter tam certò ſcire, ut poſſim juramento firmare..... homo ſum..... diſtractiones non evito, involuntarias millies, interdum etiam voluntarias; & nihilominùs nullo crucior ſcrupulo, nullo dubio angor; quia prudenter ſuppono me ad actionem internam non teneri; eam habere bonum eſſe, & ea carere, nequidem levem eſſe culpam, me ad lectionem tantùm & attentionem externam obligari:* Cum (inquam) nonnulli recentiores Caſuiſtæ eam propoſitionem in medium protuliſſent, Cle-

Clerus Gallicanus ad Comitia generalia anno 1700. coactus, hâc eam ſpeciali cenſurâ notavit: *Hæc propoſitio eſt abſona, verbo Dei contraria, hypocriſim inducit à Prophetis & Chriſto damnatam, his verbis: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longè eſt à me.*

2. Actus interni qui ſe habent per modum diſpoſitionis ad actus externos debitè exercendos ſubjacent quoque humanæ legi: nempè qui actus externos ab Eccleſia præſcriptos debitis iis diſpoſitionibus vacuus exercet, præcepto de iis actibus externis ab ea lato non ſatisfacit: Eccleſia enim non tantùm actuum ſubſtantiam præſcribit, ſed etiam modum quo rectè fieri debent, ut ipſum divinum de iis actibus externis exercendum adimpleatur: Negarant id nonnulli recentiores, à quibus duæ ſubſequentes propoſitiones propugnatæ fuerant. 1. *Eidem Eccleſiæ præcepto* (audiendi Sacrum) *ſatisfit per reverentiam exteriorem tantùm, animo licèt voluntariè in aliena, imò & prava cogitatione defixo.* 2. *Præcepto communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Corporis Domini manducationem.* Verùm Clerus Gallicanus in Comitiis generalibus anni 1700. eas propoſitiones hiſce verbis damnavit: *Doctrina his duabus propoſitionibus contenta, temeraria eſt, ſcandaloſa, erronea, impietati & ſacrilegio favet, & præceptis Eccleſiæ illudit.*

3. Ratum eſt apud omnes actus internos qui per aliquod ſignum extrinſecum produntur, ſubjacere Eccleſiæ legibus, non directivis tantùm, ſed etiam coactivis. Scilicet Eccleſiæ in hujuſmodi actus pœnis canonicis animadvertit, ut patet ex Martino Papa V. qui in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 45. Inquiſitoribus præſcribit, ut de hæreſi ſuſpectos diligenter interrogent num pro defunctis Joanne Hus Joanne Vviclef, & Hieronymo à Praga preces fuderint; an eis licet ab Eccleſia præſciſis, cultum

exhibuerint, qui piis & ſanctis viris poſt mortem exhiberi ſolet.

4. Videtur etiam eſſe extra controverſiam, actus internos, qui externorum reſpectu ſe habent per modum finis, humanis legibus ſubjici. Cum enim v. g. Eccleſia præcipit jejunium, ut inter chriſtianos principes pacem à Deo obtineat, ſingulis fidelibus præcipit, ut illum finem mente ſibi proponant; alioquin enim fruſtraretur fine quem intendit: *Propter quod unumquodque tale, & illud magis.*

V. Tandem ex Conciliis colligitur, actus internos qui nec eſſentiales ſunt externis conſideratis in genere moris, nec eis per modum diſpoſitionum præſupponuntur, nec per externos manifeſtantur, nec ſunt eorum finis, præcipi aut vetari aliquando legibus humanis: Siquidem Eccleſia imperat actum internum fidei ab externo omninò diſtinctum, ut videre eſt in his ſacræ Tridentinæ Synodi verbis in proœmio ſeſſionis 6. *Diſtrictiùs inhibendo, ne deinceps audeat quiſquam aliter credere, prædicare aut docere, quàm præſenti decreto ſtatuitur, ac declaratur.*

Objicies 1. Eos actus aut præcipere, aut vetare non poſſunt leges humanæ, de quibus poteſtas humana judicare non poteſt; fruſtrà enim præcipiuntur, quæ ſi omittantur, puniri non poſſunt: Atqui leges humanæ judicare non poſſunt de actibus internis; ſicut enim de ignotis nulla eſt cupido, ita nec poteſt eſſe judicium.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia cognitio actuum requiritur quidem ad vim coactivam, quæ poſita eſt in pœnis, quibus in prævaricatores animadvertitur; ut enim prævaricatores puniantur, neceſſe eſt, ut de prævaricatione convincantur: ſed ea cognitio non requiritur ad vim directivam; poſſunt enim humanis legibus imperari, quæ an poſtea à ſubditis fiant, aut non fiant, ignorantur. Nec inde ſequitur, quòd humanum præ-

ceptum

ceptum de eis fiat: licèt enim prævaricatores, per prævaricationis manifeſtationem, apud homines non ſint, rei tamen apud Deum conſtituuntur.

Objicies 2. Nec finis, nec modus legis cadunt ſub præceptum: Ergo nulla lex humana poteſt præcipere actus internos, ſive neceſſarii ſint, ut externi piè exerceantur, ſive ſint externorum finis. Probatur ant. ex præcepto de jejunio, cui haud dubiè fit ſatis ab eo, qui propter inanem gloriam è cibis temperat.

Reſp. diſt. ant. Nec finis, nec modus legis cadunt ſub illud præceptum ſpeciale, quo actus præcipitur, conc. ant. Non cadunt ſub aliud præceptum generale, quo nimirùm Eccleſia fidelibus injungit, ut actus externi, quos imperat, ſint actus veræ & chriſtianæ virtutis, neg. ant. Hinc verò patet ſolutio ad argumentum petitum à jejunio: Patet quoque, hanc propoſitionem ab Alexandro Papa VII. cum multis aliis damnatam: *Qui facit Confeſſionem voluntariè nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ*, meritò hâc ſpeciali cenſurâ à Clero Gallicano in Comitiis generalibus anni 1700. notatam fuiſſe: *Hæc propoſitio temeraria eſt, erronea, ſacrilegio favet, & præcepto Eccleſiæ illudit*. Patet 3. ex mox laudatâ cenſurâ, eum qui facit confeſſionem voluntariè nullam, non tantùm reum eſſe infracti præcepti divini, quo vetatur, ne fiat confeſſio volontariè nulla; ſed etiam reum eſſe præcepti Eccleſiaſtici, quo jubetur confeſſio: At non ob aliud reus eſt Eccleſiaſtici præcepti, quàm quòd præcepti Eccleſiaſtici debitum modum non ſervaverit.

Objicies 3. auctoritatem S. Thomæ qui 1. 2. quæſt. 91. art. 4. ſic loquitur: *De his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt judicare: Iudicium autem hominis eſſe non poteſt de interioribus motibus qui latent, ſed ſolùm de exterioribus actibus qui apparent. Et tamen ad perfectionem vir-*

*tutis requiritur quòd in utriſque actibus homo rectus exiſtat: & ideo lex humana non poteſt cohibere & ordinare ſufficienter interiores actus, ſed ad hoc neceſſarium fuit, quòd ſupervenerit lex divina.* Ex eo S. Doctoris textu evidenter. Patet 1. actus merè internos, cujuſcumque ſint ſpeciei, non ſubjacere legibus humanis. Patet 2. rationem cur eis ſubjacere non poſſint, peti ex eo, quòd de iis actibus homo judicare non poſſit, patet 3. Solius legis divinæ eſſe præcipere ac ordinare actus qui merè ſunt interni, nulloque ſigno exteriori manifeſtantur.

Reſp. 1. S. Thomam loqui de lege ſecundùm vim coactivam, non autem ſecundùm vim directivam. Reſp. 2. eundem S. Doctorem velle, divinam legem fuiſſe neceſſariam, ut homo per peccatum excœcatus doceretur internorum actuum rectitudinem, ſeu, ut ſciret quodnam motivum ſibi in iis actibus proponere debeat, & quo modo ab eo debeant exerceri, ſed S. Thomas non negat, poteſtatem Eccleſiaſticam poſſe pariter præcipere rectitudinem quam divinæ legis ope fideles detexerint; nec id mirum eſt: nimirum ea rectitudo eſt omninò neceſſaria ad finem ſupernaturalem ad quem ordinat actus externos quos injungit.

Conclusio 4. Lex humana non poteſt ſe extendere ad actus præteritos.

Probatur 1. Ut lex aliqua ſe extendat ad actus præteritos debet efficere, ut quod actum eſt ante legem, ſit peccatum: ſed id efficere non poteſt; peccatum enim ſupponit legem cui adverſetur: nempe definitur ab Auguſtino, Dictum, factum, vel concupitum contra legem: unde ubi non eſt lex, ait Apoſtolus, *non eſt prævaricatio.*

Probatur 2. ex Lege 7. Codicis tit. de legibus ubi hæc habentur: *Leges & Conſtitutiones futuris certum eſt dare formam negotiis, non ad facta præterita revocari, niſi nominatim & de præterito tempore & adhuc pendentibus, negotiis cautum ſit.*

Con-

Confirmatur ex eo, quòd lex vel præcipit quod agendum eſt, vel vetat quod non eſt agendum, vel permittit, quòd agi aut non agi poteſt: ergo lex eſt tantùm aut de præteritis, aut de præſentibus.

Objicies 1. Contractus præteritus irritari poteſt per ſubſequentem legem: ergo pariter lex ſubſequens poteſt efficere ut quod non erat peccatum ante legem, fiat peccatum poſt legem.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia contractus ut valeat, indiget approbatione Superioris; ac proindè ſi illa approbatio non ſubſequatur, & à fortiori ſi per legem ſubſequentem negetur, neceſſe eſt, ut irritus fiat: è contra actus præteritus malitiam non accipit à lege ſubſequente: ac proinde per eam legem fieri non poteſt ut ſit peccatum.

Objicies 2. Multæ ſunt humanæ leges quibus declaratur actus prætetitos eſſe malos & iniquos: ergo leges humanæ ſe ſe extendunt ad actus præteritos.

Reſp. diſt. ant. Multæ ſunt humanæ leges quibus declaratur actus quoſdam præteritos, eſſe iniquos dependenter ab aliquâ lege quæ illos actus præceſſerit, conc. ant. independenter ab illa lege, neg. ant. hoc eſt; leges declaratoriæ ſupponunt obligationem; quâ, propter legem aliquam priorem, ſive æternam, ſive naturalem, ſive poſitivam divinam, aut humanam quæ in uſu eſſet ſubditi tenebantur. Addita ſunt hæc verba, *aut humanam legem quæ in uſu eſſet*, ut oſtenderetur, declarationem non ſe extendere ad actum præteritum vetitum per legem qui uſu recepta non ſit: unde S. Gregorius Magnus (ut ſuo loco dicetur meritò) judicavit, durum eſſe Petrum in Sicilia Subdiaconum cogere, ut ſe ipſum ſepararet ab uxore ſuâ, cum praxim continentiæ Subdiaconis diu ante præſcriptum,

in ſua provincia uſu receptum non inveniſſet; nec antea promiſiſſet continentiam.

---

## QUÆSTIO III.

### *De ſubjecto legum humanarum.*

*Not.* HIc quærendum eſt 1. Utrum juſti humanis legibus ſubjiciantur. 2. Utrum ipſi legum conditores. 3. Utrum Clerici politicis legibus teneantur. 4. An peregrini tum civilibus, tum Eccleſiaſticis legibus ſubjiciantur.

CONCLUSIO I. Juſti & quoad vim directivam & quoad vim coactivam humanis legibus ſubjiciuntur.

Probatur 1. pars 1. ex Apoſtolo, qui ad Rom. 13. ſic loquitur: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* Terminus iſte univerſalis, *Omnis*, homines omnes complectitur: ergo & juſtos & peccatores. Altera pars non minùs eſt evidens: Ille enim humanis legibus quoad vim coactivam ſubjicitur, qui poteſt deficere: Si quidem qui deficere poteſt, à legislatore poteſt puniri: Atqui homines etiam juſti, deficere poſſunt, hoc eſt per legis prævaricationem fieri poſſunt iniqui: ergo ſubjacent humanis legibus etiam quoad vim coactivam.

Objicies 1. Juſti ſpiritu ducuntur: ſed qui ducuntur ſpiritu, non ſunt ſub lege, juxta illud Apoſtoli: *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.* Prætereà idem Apoſtolus abſolutè dicit: *Iuſto lex non eſt poſita.*

Reſp. ad 1. diſt. min. qui ducuntur ſpiritu, non ſunt ſub lege ſecundùm quid, conc. min. non ſunt ſub lege abſolutè, neg. min. Senſus Apoſtoli eſt, quòd juſti legibus humanis non teneantur, ſed quòd non agant ex timore legis,

ſed

ſed ex amore quo moventur & impelluntur, juxta illud 1. Petri 2. *Subditi eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum*. Ad 2. diſt. ant. juſto non eſt poſita lex quâ terreatur, conc. ant. quâ diligat, neg. ant. Hoc eſt, juſtus non ſervat legem ex timore pœnæ, quam lex minatur, ſed ex amore juſtitiæ, quem lex naturalis & divina præcipiunt.

Conclusio 2. Legislatores tenentur ſuis legibus quoad vim directivam, non autem quoad vim coactivam.

Probatur prior pars. Legislatores, cum ſint reipublicæ capita, illius inferioribus partibus tanquam membris cum quibus cohærent, debent ſe conformes exhibere in iis quæ in eo ſtatu in quo eminent, indecentiam non arguunt: hincque fit, ut Epiſcopus qui ſubditis ſibi Clericis tabernas aut ludos prohibet, ea licitè frequentare non poſſit. Prætereà leges feruntur ad commune bonum: ſed Legislatores non minùs quàm ſubditi ad commune bonum tenentur: ergo & legibus quibus bono communi conſulitur.

Probatur altera concluſionis pars. Vis coactiva ſupponit ſuperiorem, à quo, ſi quis legem infringat, puniatur: atqui Legislator, ut ſupponitur, ſuperiorem non habet reſpectu legis quam ipſe ſancivit: ergo ſuis legibus non ſubjacet, quoad vim coactivam. Hincque colligitur Epiſcopum qui ſub pœnâ ſuſpenſionis ipſo facto incurrendæ Clericis ſuis tabernas prohibuit, aut veſtem talarem injunxit, non incidere in ſuſpenſionem, ſi aut tabernas frequentet, aut veſtem talarem non deferat.

Objicies 1. Nemo ſe ipſum ligare poteſt, quia nemo poteſt ſibi imperare: atqui ſi Legislator latis à ſe legibus teneretur, idem ſe ipſum ligaret: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Nemo quoad vim coactivam ſe ipſum ligare poteſt, conc. maj. quoad vim

K 4 dire-

directivam, neg. maj. Cum enim quis communitati leges præſcribit ad commune bonum, debet ſuo exemplo, illi communi bono conſulere.

Objicies 2. Nihil obſtat, quò minùs Legislator puniatur pœnâ per ipſam illius legem conſtitutâ: ergo Legislatores, etiam quoad vim coactivam, ſuis legibus ſubjiciuntur.

Reſp. neg. ant. Obſtat nimirum quòd pœnâ infligi debeat à perſona quæ diſtincta ſit ab ea cui infligitur.

Quæres, quo jure Legislatores ſuis legibus quoad vim directivam teneantur.

Reſp. ad id teneri eos lege naturali: Scilicet lex naturalis jubet ut caput membris quibus cohæret, ubi agitur de communi bono, conforme ſe ipſum exhibeat: alioquin enim turbaretur debitus ordo, quem ipſa lex naturalis ſervari jubet, perturbari vetat.

Conclusio 3. Clerici tenentur parere legibus civilibus, ſalvâ Eccleſiarum, & perſonarum Eccleſiaſticarum immunitate.

Probatur prima pars. Illi tenentur parere civilibus legibus, qui ſunt reipublicæ cives: partes enim aliis partibus, in iis quæ ſtatum ſuum non dedecent, debent ſe conformes exhibere: atqui Clerici ſunt reipublicæ cives: cum enim Eccleſia ſit in republica, neceſſe eſt ut Eccleſiæ miniſtri ſint ejuſdem reipublicæ cives. Hinc non ad laicos tantùm; ſed etiam ad clericos ſpectant hæc Chriſti verba: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo.* Ad clericos pariter non minùs quàm ad laicos, ſpectat illud Apoſtoli ad Titum 3. *Admone illos Principibus, & Poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire*; nec non & illud 1. Petri 1. *Subditi eſtote Regi quaſi præcellenti, ſive ducibus tanquam ab eo miſſis.* Nec enim Euangelium, nec Apoſtoli iis in locis inter clericos & laicos diſtinxerunt: Unde Theodoretus in caput 13. Epiſtolæ ad Romanos, ſic loquitur:

*Et*

*Et Sacerdos, & Antiſtes, & Monaſticam vitam profeſſus, iis debent parere, quibus demandati ſunt Principatus.*

Probatur altera pars ex Concilio Tridentino, quod ſeſſione 25. de Reformatione, cap. 20. aſſerit: *Eccleſiæ & perſonarum Eccleſiaſticarum immunitatem, Dei ordinatione, & Canonicis Sanctionibus conſtitutam eſſe*: Perſonarum autem Eccleſiaſticarum immunitatis forma, non eadem eſt in ſingulis orbis Chriſtiani provinciis.

Dices. Principes ſæculares nonnunquam bonis Eccleſiaſticis utuntur ut rempublicam adversùs hoſtes tueri poſſint: ergo ſaltem in bonis Eccleſiaſticis, nulla eſt immunitas.

Reſp. diſt. ant. Principes ſæculares ex Eccleſiæ conceſſione utuntur bonis Eccleſiaſticis, conc. ant. ſine Eccleſiæ conceſſione, neg. ant. Admonebat nuper Eminentiſſimus Cardinalis DE NOAILLES in Oratione apud Regem Chriſtianiſſimum habitâ poſt Generalia Cleri Gallicani Comitia anni 1701. Gallicanos Præſules in difficilibus regni temporibus, Regibus Chriſtianiſſimis pecuniæ ſummam ex Eccleſiaſticis reditibus collectam concedere ſolitos eſſe, ut eâ Cleri ſubventione pauperes, vectigalibus quibus ſolvendis impares ſunt, liberentur: quo in caſu, hoc eſt, cum agitur de pauperibus ſublevandis, ſanctiſſimi Eccleſiæ Præſules vendi volunt (addebat) ipſa etiam vaſa ſacra; Principes (ajebat) non in alium finem reditibus ſibi ac Eccleſia conceſſis uti poſſunt.

CONCLUSIO 4. Subditi alicujus Principis, extra regnum degentes, tenentur legibus perſonalibus, & iis etiam quæ ad commune bonum reipublicæ cujus ſunt cives, ſpectant.

Probatur prima pars. Leges perſonales ſubditos comitantur ubicumque degerint: iis ergo legibus parere tenentur. Hinc ſubditi extra regnum degentes, nuſquam in proprium Principem bellum movere poſſunt. Altera verò pars

non minùs eſt evidens; quælibet enim pars tenetur pro viribus conſulere bono communi totius cujus eſt pars: ergo ubicumque ſint alicujus reipublicæ cives, tenentur legibus quæ ad commune reipublicæ bonum pertinent.

Conclusio 5. Peregrini & advenæ non tenentur patriis legibus localibus; ſed tenentur legibus, & conſuetudinibus locorum, ad quæ veniunt, vel in quibus diverſantur, quamvis ſolummodo tranſeundi & non commorandi intentionem habeant.

Probatur prima pars. Legiſlatoris juriſdictio extra proprium territorium non extenditur: ergo extra illud exiſtentes ligare non poteſt legibus, quæ perſonæ conditionem non ſequuntur. Hinc infertur 1. eum qui extra propriam parochiam peregrinatur, non teneri ad feſtum quod in eâ celebratur. Infertur 2. hominem Gallum qui extra regnum, non quidem in fraudem legis circa matrimonium in Gallia receptæ, præſcripto per jus & conſuetudinem tempore commoratus eſt, poſſe nubere non ſervatis legibus, quæ circa matrimonii celebrationem in Galliis obſervantur.

Probatur altera concluſionis pars 1. Abſentia peregrinos à legibus patriis eximit: ergo eos ſubjicit legibus locorum: Par eſt enim, ut qui ex abſentia commodum ſentit; ſentiat & onus. 2. Æquum eſt, ut peregrini aliquibus legibus ſubjiciantur: nempè nemo privatus exlex eſſe debet: ergo cum (ut mox dictum fuit) patriis legibus non ligentur, par eſt, ut teneantur legibus locorum per quæ tranſeunt, aut in quibus commorantur. 3. Ibi quis lege ligatur, ubi ſortitur forum: ergo cum peregrini & advenæ ſortiantur forum in locis per quæ tranſeunt, in quibus comorantur; æquitati conſonum eſt, ut locorum illorum legibus teneantur.

Confirmatur authoritate & rationibus Auguſtini. S. Doctor lib. 3. Confeſſionum cap. 8. ſic

ſic loquitur: *Quæ contra mores hominum ſunt flagitia, pro morum diverſitate vitanda ſunt, ut pactum inter ſe civitatis aut gentis conſuetudine, vel lege firmatum, nulla civis aut peregrini libine violetur. Turpis enim omnis pars eſt ſuo univerſo non congruens.*

In Epiſtola quæ in veteri editione eſt numero 86. ad Caſulanum, refert Ambroſium ſuaſiſſe piæ matri ſolicitæ de jejunio quod aut Romæ, aut Mediolani ſervabatur, ut pro locis, in quibus degeret, jejunium obſervaret, aut non obſervaret: *Quando hìc ſum* ( verba ſunt Ambroſii ) *non jejuno Sabbato: quando Romæ ſum, jejuno Sabbato. Et ad quamque Eccleſiam veneritis, ejus morem ſervate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere.* Eam regulam ſecutus eſt Auguſtinus ipſe: *Sed quoniam* ( inquit ) *contingit, ut una Eccleſia, vel unius regionis Eccleſia, alios habeant Sabbato prandentes; alios, jejunantes; mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commiſſa eſt.*

Idem S. Doctor Epiſtola 118. quæ eſt, ad Januarium, eandem regulam præclarâ hâc ſententiâ confirmat: *Nec diſciplina ulla eſt* ( inquit ) *in his melior gravi prudentique Chriſtiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quam fortè deverterit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores eſſe convincitur, indifferenter eſt habendum, & propter eorum, inter quos vivitur, ſocietatem ſervandum eſt.*

Hinc autem colligi poteſt 1. peregrinum, qui toto mane peregrinatur in parochia, in qua feſtus aliquis dies celebratur, teneri ad audiendum Sacrum, & ad abſtinendum à quolibet opere ſervili. Colligi poteſt 2. eum qui mane diſceſſit à loco, in quo ſervatur jejunium, poſſe ſerotinis horis cœnare, & comedere carnes in loco, in quo idem jejunium non ſervatur.

## QUÆSTIO V.

*Vtrum leges humanæ obligent in foro interiori.*

*Not.* EXPENDENDUM eſt hìc 1. utrum leges humanæ tum Eccleſiaſticæ, tum Civiles obligent coram Deo, & in foro interiori conſcientiæ: 2. quando obligent ſub pœna peccati mortalis, aut venialis: 3. utrum obligent cum periculo vitæ: 4. utrum lex, quæ Pœnalis dicitur, obliget in conſcientia.

## CAPUT PRIMUM.

*Vtrum in foro interiori Civilis & Canonica lex obligent.*

CONCLUSIO. Leges humanæ tum Eccleſiaſticæ, tum Civiles, ſubditos obligant coram Deo & in foro interiori conſcientiæ.

Eſt contra Vualdenſes, Anabaptiſtas, Lutheranos, & Calviniſtas, qui contendunt humanas leges obligare tantùm in foro exteriori; indeque concludunt eas illæsâ conſcientiâ infringi poſſe, ſi abſit ſcandalum. Eſt quoque contra Gerſonium qui libro de vita ſpirituali, lectione 4. docet, leges humanas prout humanæ ſunt, non obligare ſub peccato; ſed tantùm quatenus illarum tranſgreſſores impingunt in præceptum divinum. Addit, legis humanæ eſſe determinare tempus, modum, aut opus, ad quod indeterminatè divina lex obligat. Auctoris illius ſententia differt ab opinione Sectariorum, quibus placet non eſſe penes Superiores Eccleſiaſticos determinare, aut modum, aut tempus, quo jus divinum obligat.

Pro-

Probatur prima pars concluſionis contra Hæreticos. 1. Leges Eccleſiaſticas veram coram Deo obligationem imponere habetur ex Scriptura. Nam Matthæi 18. dicitur: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus*: Sed qui tanquam Ethnicus & Publicanus haberi debet quòd Eccleſiam non audierit, gravis peccati coram Deo reus eſt. Lucæ 10. ſic Chriſtus ſuos Apoſtolos, eorumque in Epiſcopali officio ſucceſſores alloquitur: *Qui vos audit, me audit*: ergo qui non audit Eccleſiam aliquid præcipientem, reus eſt, quaſi Chriſtum ipſum non audierit. Sic etiam loquitur Apoſtolus ad Hebræos cap. 13. *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis*: Præpoſitorum igitur leges præcepti vim habent, cujus infractio, vera ſit inobedientia: inobedientia autem eſt peccatum coram Deo: ergo qui leges Eccleſiaſticas infringunt, verè coram Deo peccant. Idem oſtenditur ex Conciliis œcumenicis quæ huc uſque in Eccleſia Chriſtiana celebrata ſunt. Nempè nonnunquam in eos qui legibus Eccleſiaſticis non parent, pœnâ ſuſpenſionis, depoſitionis, imò & anathematis, animadvertunt: at graviſſimæ illæ pœnæ non infliguntur niſi iis qui coram Deo rei fuerint.

Probatur eadem concluſionis prima pars contra Gerſonem. 1. Ab Eccleſia nonnulla præcipiuntur quæ nec ſunt juris naturalis, nec divini, ut demonſtrant hæc Pauli verba 1. ad Corinth. 7. *Præcipio ego, non Dominus*. Multa ſunt in Canonibus quæ nec jus naturale, nec divinum præcipiunt, quæ tamen ſi non obſerventur, graviſſimis pœnis puniuntur, ut patet de cælibatu eorum qui in ſacris ordinibus conſtituti ſunt. 3. Per abſurdum eſt aſſerere, filios quos Deus juſſit obedire parentibus, non teneri coram Deo iis obedire, niſi in iis quæ juris ſunt naturalis & divini: ergo pariter perabſurdum eſt aſſerere, fideles quos Deus juſſit obedire Præpoſitis, teneri

neri tantùm coram Deo iis obedire, cùm aliquid præcipiunt, quod juris eſt naturalis, aut divini.

Probatur altera concluſionis pars, quæ eſt de legibus Civilibus, tum adversùs Hæreticos, tum contra Gerſonium. Apoſtolus in Epiſtolâ ad Romanos cap. 13. expreſsè aſſerit, eum qui poteſtati non obtemperat, Dei ordinationi reſiſtere: *Itaque* (inquit) *qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*: at qui Dei ordinationi reſiſtit, coram Deo reus eſt; ut ibidem ait Apoſtolus: *Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* Idem Apoſtolus apertè ait, fideles ſubditos eſſe oportere poteſtati non tantùm propter pœnam quam poteſt prævaricatoribus infligere, cùm gladium portet; ſed etiam propter conſcientiam, hoc eſt, ad vitandum peccatum, quod in foro conſcientiæ ab eo admittitur qui Poteſtatis legem infregerit: *Ideo* (ait) *neceſſitate ſubditi eſtote: non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* Ex eo principio idem Apoſtolus concludit ſubditos teneri legibus quæ à Poteſtate Civili de vectigalibus & tributis latæ fuerint: *Miniſtri enim* (inquit) *Dei ſunt, in hoc ipſum ſervientes: Reddite ergo omnibus debita: Cui tributum, tributum: Cui vectigal, vectigal: Cui timorem, timorem: Cui honorem, honorem.* Idem apertè docet Apoſtolus Petrus, cùm jubet, ut propter Deum Regi & miniſtris ab eo conſtitutis à fidelibus obediatur: *Subditi* (ait 1. epiſt. cap. 1.) *omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi tanquam præcellenti, ſive Ducibus tanquàm ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia ſic eſt voluntas Dei.*

Hinc patet, quàm meritò Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia anno 1700. congregatus hanc propoſitionem: *Subditi poſſunt juſta tributa non ſolvere*, hâc ſpeciali cenſurâ notaverit: *Hæc propoſitio ſeditioſa eſt, Apoſtolicæ doctrinæ, ac dictis Dominicis apertè contradicit.*

Ob-

Objicies 1. Poteſtas Civilis, merè temporalis eſt, ordinata nimirùm, ut foveat terrenam inter cives pacem: ergo non poteſt per ſuas leges ſpirituale debitum hominibus ſibi ſubditis imponere.

Reſp. diſt. ant. Merè temporalis eſt ratione objecti, conc. ant. quippè quæ verſetur tantùm circa res labentis ac fluxæ naturæ, cujuſmodi eſt reipublicæ pax, quam ſibi ultimò proponit. Merè temporalis eſt ratione debiti quod imponit, neg. ant. Scilicet poteſtas civilis eſt emanatio & participatio poteſtatis divinæ, juxta illud Apoſtoli ad Romanos 13. *Non eſt enim poteſtas niſi à Deo:* ergo quemadmodum Poteſtas divina debitum imponit ſpirituale, ita etiam & Poteſtas civilis; cauſæ enim quæ à ſuperiore emanant, ſuperioris vim participativè habere cenſentur.

Objicies 2. Habere vim obligandi, ſaltem ſub pœnâ peccati mortalis, eſt habere vim auferendi gratiam ſanctificantem: atqui nulla lex humana habet vim auferendi ab animâ ſubditorum gratiam ſanctificantem; cùm enim gratia ſit effectus Dei, à ſolo Deo auferri poteſt: ergo, &c.

Reſp. diſt. min. Nulla lex humana vim habet gratiam ſanctificantem auferendi phyſicè & efficienter ab animâ ſubditorum, conc. min. non phyſicè, ſed moraliter tantùm, neg. min. Lex humana conſequenter ad actum demeritorium ſuorum ſubditorum, aufert moraliter gratiam ſanctificantem, quatenùs ſe ſe habet per modum conditionis, quam ſi ſubditus non impleat, meretur à Deo privari gratiâ ſanctificante.

Ca-

## Caput II.

### *Quandonam leges humanæ obligent ſub mortali, aut veniali peccato.*

Conclusio 1. Quoties quis legem humanam infringit ex contemptu, peccat lethaliter.

Probatur 1. Contemptus non in hominem à quo lex ſancita eſt; ſed in ipſum Deum qui homini poteſtatem ſuam contulit, refunditur: *Non eſt enim* (ait Apoſtolus) *poteſtas niſi à Deo*.

Probatur 2. Ex Bernardo qui in libro de præcepto & diſpenſatione, cap. 8. ſic loquitur: *Hæc ergo generalis regula ſit univerſorum, quæ per ſe nec bona, nec mala ſunt; aut divina inſtitutione, aut propria cujuſque profeſſione, fixa non ſunt, ut non juſſa quidem, licitè utrumlibet vel admittantur, vel omittantur: juſſa verò, ſine culpa non omittantur, ſine crimine non contemnantur. Vbique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis:* In quo autem neglectus & contemptus differant ſic idem S. Doctor exponit: *Differunt autem quòd neglectus quidem languor inertiæ eſt; contemptus verò, ſuperbiæ tumor. Porrò contemptus in omni ſpecie mandatorum pari pondere gravis, & communiter damnabilis eſt.*

Ne quis verò verba illa de contemptu legum in gravi tantùm materiâ interpretetur, obſtant quæ Bernardus ejuſdem libri cap. 11. de peccatis ratione materiæ levibus ſcribit: *Peccata ſunt* (inquit) *& Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia, non criminalia reputantur, excepto cùm per contemptum vertuntur in uſum & conſuetudinem. Et tunc non peccati ſpecies, ſed peccantis intentio penſatur. Elatio quippè contemnentis; atque impœnitentis obſtinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum ſatis levem ſimplicis tranſgreſſionis.*

Pro-

Probatur 3. ex S. Thomâ, qui 2. 2. quæſt. 186. docet, contemptum in legem eſſe ſemper peccatum mortale, & explicat in quo præcisè poſitus ſit ille contemptus: *Tunc* (inquit) *committit aliquis, vel tranſgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit ſubjici ordinationi legis vel regulæ; & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam. Quando autem propter particularem aliquam cauſam, putà concupiſcentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta legis, vel regulæ, non peccat ex contemptu, etiamſi frequenter ex eadem cauſa, vel alia ſimile peccatum iteret.*

Conclusio 2. Lex humana, ſive Canonica, ſive Civilis, obligat ſub mortali, quando materia quæ præcipitur eſt gravis; ſub veniali verò tantùm; quando materia eſt levis.

Probatur. 1. Id habetur ex communi Eccleſiæ conſcenſu. 2. Se habet quoad debitum lex humana, ſicut divina; ſive naturalis ſit, ſive poſitiva: Sed lex divina in materia gravi obligat ſub pœnâ peccati mortalis; in materia verò levi, ſub pœna ſolùm venialis, ut patet in levi mendacio, in levi furto, in levi irreverentiâ erga parentes: ergo & lex humana.

Quæres 1. quandonam cenſeatur eſſe gravis materia quæ humanâ lege præcipitur.

Reſp. gravem eſſe materiam poſſe cognoſci ex multiplici capite. 1. Ex ipſis verbis quibus lex exprimitur, idque præſertim in legibus Canonicis, in quibus hæc comminationis formula nonnumquam reperitur: *Sub indignatione Dei omnipotentis, ſub interminatione divini judicii.* Dignoſcitur 2. ex gravitate pœnæ quæ in legem peccanti infligitur. Hujuſmodi ſunt in jure Eccleſiaſtico, excommunicatio, ſuſpenſio, depoſitio, interdictum perſonale: in Civili verò, pœna capitis, ſervitutis, carceris perpetui, publicationis bonorum, &c. Dignoſcitur 3. ex circumſtantiis quæ occurrunt, v. g. cùm Reſpublica præcipit civibus, ut præmente annonâ

fru-

frumentum ſuum juſto pretio divendant, aut ne extra regnum illud transferant. Dignoſcitur 4. ex fine magni momenti, quem ſibi Legislator proponit; cujuſmodi ſunt commune bonum, publica fidelium ædificatio.

Quæres 2. utrum Legislator poſſit in materiâ levi obligare ſuos ſubditos ſub mortali.

Reſpondet Bellarminus lib. de Laicis cap. 1. negativè; nec immeritò: Siquidem naturalis & neceſſarius effectus legis eſt obligare ſub mortali in materiâ gravi, & ſub veniali tantùm in materiâ levi. Confirmatur ex eo quòd lex humana quæ materiam, ſpectatis omnibus circumſtantiis, levem ſub peccato mortali præciperet, eſſet injuſta: neque enim conformis eſſet æternæ, aut naturali legi, quæ quidem (ut jam obſervatum eſt) non obligant ſub mortali in materiâ quæ ſit levis, tum ratione ſui, tum ratione circumſtantiarum in quibus aut admittitur, aut omittitur materia levis. Hinc S. Auguſtinus monet Superiores, ut legem æternam conſulant, antequàm leges aliquas ferant: *Conditor* (inquit in libro de verâ Religione, cap. 31.) *legum temporalium, ſi vir bonus eſt, & ſapiens, illam ipſam conſulit legem æternam, ut ſecundùm ejus immutabiles regulas, quid ſit pro tempore vitandum, jubendumque diſcernat.*

Quæres 3. quâ ratione ſubditi ſe ſe gerere debeant, cùm nec eis, nec aliis viris ſapientibus conſtat, materiam legis eſſe gravem, aut levem materiam.

Reſp. teneri eos præpoſitis ſuis obedire: in dubiis enim ſtandum eſt tutioribus, & judicandum in favorem Legislatorum, qui nonnunquam ad commune bonum promovendum, ad vitandum ſcandalum, aut declinandum gravis mali periculum, ſub interminatione divini judicii, ſub pœnâ gravis inobedientiæ, ſub pœnâ peccati mortalis, res etiam leves, prohibere coguntur.

## Caput III.

### *Vtrum lex humana obliget cum vitæ periculo.*

Conclusio. Leges humanæ non ſemper, ſed in aliquibus tantùm caſibus, obligant ad ſui obſervationem cum periculo vitæ.

Probatur prior pars. 1. Non major eſt vis humanæ legis, quàm legis naturalis; illa enim eſt iſtius participatio: atqui lex naturalis (exceptis iis quæ prohibendi vim habent) non obligat ſemper cum periculo vitæ; ut patet in filio qui parentem exteriùs non colit, cùm illi ex eo cultu vitæ periculum imminet; modò tamen nihil faciat, dicatve contra cultum, quem ei jure naturali tenetur exhibere. Patet iterum ex lege depoſiti, quod quidem licèt jus naturale præcipiat, ut reddatur; retineri tamen poteſt, ſi vitæ periculum immineat. 2. Neque etiam lex divina poſitiva obligat ſemper cum vitæ periculo; neque enim peccavit David, cùm ad neceſſitatem redactus, comedit panes propoſitionis, quibus ex lege divinâ ſolis Sacerdotibus veſci licitum erat.

Hinc ſequitur 1. fideles, ſecluſo ſcandalo, non teneri ad jejunium Eccleſiaſticum, ad horas Canonicas, ad audiendam miſſam feſtivis diebus, ad annuas, tum communionem, tum confeſſionem, cùm leges illas cum vitæ periculo, imò & cùm non ſine gravi valetudinis, aut bonorum detrimento, ſervari non poſſunt. Sequitur 2. licere propter gravem neceſſitatem cum excommunicatis, etiam expreſsè denuntiatis, communicare; lex enim de vitandis excommunicatis non debet eſſe pœna reſpectu eorum qui innoxii ſunt, ſed eorum tantùm qui rei ſunt. Sequitur 3. ipſis etiam excommunicatis in gravi neceſſitate conſtitutis licere cum fidelibus communicare.

Quæres

Quæres 1. an Lex ſeu Conſtitutio Carthuſianorum de abſtinentia carnium, eos obliget in extremo vitæ periculo.

Reſpondet Sylvius ad quæſtionem illam 1. Carthuſianum in eâ extremâ neceſſitate poſitum cui nulli alii cibi præter carnes ſuppeterent, poſſe ac debere veſci carnibus. Probat 1. quia ut habetur capite, *Sicut*, *de conſecrat. diſt.* 1. extrema neceſſitas excuſat ab obſervatione legis humanæ. 2. Quando duæ leges inter ſe pugnant, minor debet cedere majori : ergo & in eo caſu lex Carthuſianorum debet cedere legi naturali quæ major eſt, & quæ vitæ conſervationem præcipit. 3. Carthuſianus qui in eâ de quâ agitur, circumſtantiâ carnibus non veſceretur, eſſet ſuiipſius homicidà, juxta illud Ambroſii : *Paſce fame morientem : ſi non paveris, occidiſti*. 4. Sequeretur alioquin Carthuſianum in iis circumſtantiis conſtitum, damnatum eſſe ut fame periret. 5. Lex Carthuſianis de abſtinentia carnium impoſitâ, non exprimit caſum, de quo agitur: ergo ad illum extendi non debet: cùm (ut habetur in jure) favores ſint ampliandi, & odia reſtringenda, præſertim cùm agitur de vitæ conſervatione. 6. Nec obſtat, quòd inde oriretur ſcandalum: Scandalum enim in eo caſu, non foret datum, ſed acceptum : cuique enim evidens eſſe debet, quòd in extremâ neceſſitate actus ille ſit licitus.

Reſpondet 2. idem author, Carthuſiano ægrotanti non licere, etiam ſecretò, veſci carnibus, ſi alii cibi adſint, quibus impedire poſſit ne fame pereat.

Probat 1. quia conſuetudo abſtinendi à carnibus, etiam in morbis periculoſiſſimis, vim habet præcepti & legis, & quidem toto approbante Ordine : juſtam autem eſſe illam conſuetudinem evincitur ex eo, quod cedat in bonum ſpirituale totius Ordinis; pluriſque referat ut privatus aliquis religioſus vitam amittat, quàm ut infringatur

tur lex quam totus Ordo ſervavit ſemper, & per quam à cæteris omnibus differt.

Probat 2. Si ( inquit idem author ) occaſionem morbi etiam graviſſimi, Carthuſianis liceret veſci carnibus, facilè totius Ordinis diſciplina tepeſceret: ità namque inciperet diſpenſatio, primò quidem in caſibus periculoſis; deindè verò, paulatim ad multos alios caſus traheretur; ità ut omnes graves morbi eſſent occaſio ſolvendæ carnium abſtinentiæ: Et cùm Medici ſæpè inveniant morbos, quibus curandis, vel utilem, vel etiam neceſſarium judicent eſum carnium, Carthuſiani paſſim in infirmariis veſcerentur carnibus. Ut igitur ( proſequitur Author ) iſta ſancta Religio maneat in ſuo vigore, laudibile ac honeſtum eſt, quòd, etiam in articulo mortis, à carnibus abſtineant; idque non tantùm coram aliis, ſed etiam in ſecreto. Dum enim ſcitur eam conſtitutionem, ità ſtrictè obſervari, ut ne ſecretò quidem carnibus veſci liceat, fit quòd religioſi eam exactiſſimè ſervent, neque diſpenſationes quærant.

Probat 3. Lex ( inquit Sylvius ) de vitâ propriâ conſervandâ, non obligat ſimpliciter & abſolutè pro omni caſu vel eventu; ſed ſub conditione, hoc eſt, niſi cauſa aliqua honeſta & gravis aliud poſtulet.

Probat 4. Si Medicus ( ſunt ejuſdem authoris verba ) judicet eſſe neceſſarium ut infirmus patriam, aut aerem mutet ſi vitam conſervare velit, ipſe non tenetur patriam deſerere, & in exteras regiones proficiſci; ſicut etiam non tenetur, vel delicatiſſimis cibis, vel medicinis prætioſiſſimis uti, etiamſi medicorum judicium ſit, ejuſmodi eſſe illi neceſſaria.

Ex iis, tum rationibus, tum ſolutionibus ad argumenta partis adverſæ mox laudatus ſcriptor hanc concluſionem elicit: *Quapropter* ( ait ) *cùm Carthuſianis ſit honeſta, eaque valdè rationabilis cauſa abſtinendi à carnibus, etiam in* ex-

*extremo mortis cujuſvis periculo; ſcilicet ne eorum regula relaxetur; lex naturalis de vita propria conſervanda non obligat ipſos, ut cùm alii cibi non deſunt, ad ejus conſervationem utantur carnibus, etiamſi alioquin ſint morituri.*

Quæres 2. utrum Idolothytis veſci liceat.

Reſpondet Sylvius 1. licitum eſſe veſci Idolothytis in extremâ neceſſitate, quando alioquin eſſet fame moriendum; modò omne puſillorum ſcandalum evitetur. Ratio eſt, quia Idolothytis veſci, non divinâ Euangelii lege, ſed humanâ tantùm, Actorum 15. veſci prohibitum eſt: ea autem humana lex ab Apoſtolis tanquam Eccleſiæ Paſtoribus ad quandam œconomiam lata, jampridem abrogata fuit. Prætereà antequam eſſet abrogata, ſecundùm ſe non obligabat cum vitæ diſpendio; quia, ceſſante ſcandalo, & idololatriæ tum ſpecie, tum periculo, nullum erat publicum commune bonum, propter quod ea lex cum tanto diſcrimine obligaret.

Reſpondet 2. idem author, quòd, etiam extra neceſſitatem extremam, veſci liceat idolothytis, modò tanquam cibi communes edantur, & nullum ſit periculum, neque quòd infirmi exemplo illo inducantur ad comedendum, aut in honorem idoli, aut contra conſcientiam quâ exiſtiment, carnium idolis immolatarum ſumptionem, eſſe quandam immolationis ſpeciem; neque quòd is qui iis veſcitur, exiſtimandus ſit falſam deorum religionem, vel quid ſimile, profiteri.

Illam reſponſionem mox laudatus ſcriptor probat ex generalibus iſtis Apoſtoli ſententiis: *Omnia mihi licent*, 1. ad Corinth. 10. *Omnia ſunt munda*, ad Roman. 14. *Omnia munda mundis*, ad Titum 1. *Nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*, 1. ad Timoth. 4.

Probatur iterum ex S. Thomâ, qui 1.2. qu. 103. art. 4. ad 3. aſſerit, comeſtionem idolotytorum fuiſſe pro illo tantùm tempore prohibitam, quo ne-

neceſſe erat, judæos & gentes in unum convenire eam verò prohibitionem deſiiſſe *manifeſtata Euangelicæ doctrinæ veritate, in qua Dominus docet, quòd nihil, quod per os intrat, coinquinat hominem, ut dicitur Matthæi* 15. *Et quòd nihil eſt rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, ut* 1. *ad Timoth.* 4. *dicitur.*

Probat tandem ex eo, quòd nec S. Auguſtinus, nec S. Leo Magnus, nec Sanctus Hieronymus qui mox dictis in ſpeciem repugnare videntur, reverà non repugnent. Nam 1. Auguſtinus epiſtolâ 154. reſpondens ad Publicolam, quęrentem de Chriſtiano famis neceſſitate victo, ſi nihil uſpiam invenerit, niſi cibum in idolio poſitum, ubi nullus eſt alius hominum, utrum ei ſatius ſit mori, quàm illud in cibum ſumere; Auguſtinus (inquit Sylvius) hiſce verbis, quibus Publicolæ quęſtionem ſolvit: *Si certum eſt eſſe* (Idolothytum) *meliùs Chriſtiana veritate reſpuitur*, nec non his aliis in libro de bono conjugali, cap. 16. *Satius eſt mori fame, quàm idolothytis veſci*, non dicit illicitum fore eo in caſu idolothytis veſci; ſed tantùm quòd idolothytum *meliùs Chriſtiana veritate reſpuitur*. Addit idem author, S. Doctorem loqui ex ſuppoſitione, quòd infirmus quiſpiam venturus eſſet in ſuſpicionem editæ à Chriſtiano carnis in idolio repertæ, ac proindè Auguſtinum ſupponere, comeſtionem eo in caſu puſillo poſtmodùm futuram eſſe ſcandalo. 2. Cum Sanctus Leo epiſtolâ 79. cap. 5. jubet, ut ſatisfactione purgentur quidam Chriſtiani, qui à Barbaris in captivitatem abducti, comederant idolothyta: *Ut pænitentiæ ſatisfactione purgentur, ſive terror extorſerit, ſive fames ſuaſerit*; intelligendus eſt de caſu, aut in quo non adfuiſſet extrema neceſſitas, aut id cum ſcandalo, & in religionis injuriam factum fuiſſet. 3. Cùm S. Hieronymus in cap. 15. Matthæi ſcribit, cibos per ſe non eſſe malos, ſed fieri immundos ex dæmonum invocatione: *Sciendum* (inquit) *quòd ipſi quidem cibi & Dei*

*crea-*

*creatura omnis munda ſit; ſed idolorum ac dæmonum invocationibus fiat immunda*; intelligi debet de immunditia quæ accidit cùm ii qui idolothyta comedunt, aut ipſi invocant idola, aut invocantibus conſentiunt.

## Caput IV.

### *Vtrum Lex pœnalis obliget in conſcientia.*

*Not.* Lex vulgò triplex diſtinguitur; nempè alia eſt, aut merè præceptiva; aut merè prohibitiva; alia merè pœnalis; tertia, eſt mixta. Prima definitur, ea quæ actum aliquem præcipit aut prohibet, nullâ factâ mentione pœnæ quæ tranſgreſſori infligatur. Hujuſmodi ſunt leges de Miſsâ feſtivis diebus audienda, de ſolvendis vectigalibus, de non evehendo ex patria frumento. Secunda, eſt quæ præter præceptum, aut prohibitionem, pœnam in tranſgreſſores decernit, hujuſmodi eſſet ea quæ hiſce verbis exprimeretur: *Nemo pecuniam extra regnum extrahat, & qui extraxerit, ſolvet nummos centum*. Ea autem pœna vel copulativè, vel disjunctivè in lege exprimitur. Tertia tandem, eſt ea quæ non expreſſo præcepto, aut non expreſsâ prohibitione, operis alicujus pœnam decernit in eos qui opus illud egerint: ſicut ſi lex dicat, qui frumentum ex regno exportaverit, ſolvet centum aureos.

Conclusio I. Lex purè præceptiva, hoc eſt, in quâ pœna non apponitur; aut prohibitiva, obligat ſub reatu culpæ, ſive ſit Canonica, ſive ſit Civilis.

Probatur. Ex dictis ſuperiùs, aliquæ leges, tum Canonicæ, tum Civiles, obligant ſub reatu culpæ: ergo eæ præſertim quæ purè præceptivæ ſunt, aut prohibitivæ: evidenter enim notam faciunt Legiſlatoris intentionem; ac proindè

qui

qui leges illas non obſervat, reſiſtit Poteſtati, & ( ut addit Apoſtolus ) Dei etiam ordinationi, à quo eſt omnis Poteſtas.

Conclusio 2. Lex pœnalis mixta obligat ſub reatu culpæ ad actum, aut ponendum, aut omittendum, qui aut præcipitur, aut prohibetur.

Probatur. Lex merè præceptiva, aut prohibitiva, obligat ( ut dictum eſt ) ſub reatu culpæ: ergo etiam & lex pœnalis mixta; ſiquidem additio pœnæ nihil detrahit ex vi præcepti, aut prohibitionis; imò vim illam auget & confirmat: idque patet 1. ex hâc lege divinâ Geneſis 2. *De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas: in quacumque enim die comederis ex eo, morte morieris*. Idem in hâc aliâ quæ habetur Exodi 12. videre eſt: *Septem diebus fermentum non apparebit in domibus veſtris. Qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cætu Iſrael*. Patet 2. in lege Canonicâ de paſchali communione, *Omnis utriuſque ſexus*, quæ habetur titulo *de pœnit.* & cui hæc pœna in prævaricatores additur: *Alioquin & vivens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens chriſtiana careat ſepultura*. Patet 3. in lege Civili de armis noctu non ferendis ſub pœnâ carceris: ea enim pœna ideò infligitur, quòd arma noctu ferens fiat inobediens legi; omnis autem inobedientia per ſe peccati rationem habet. Addendum eſt, pœnam addi legi, ut lex fideliùs obſervetur: at id verum non eſſet, ſi additio pœnæ vim obligandi à lege detraheret.

Conclusio 3. Lex etiam merè pœnalis obligat ſub reatu culpæ, tum ad ſubeundam pœnam, tum ad ponendum actum lege præceptum, tum ad omittendum lege prohibitum.

Probatur 1. Lex merè pœnalis præcipit, ut pœna ſubeatur: ergo ſub reatu culpæ obligat ad ſolvendam pœnam; qui enim non ſolvit, fit legi ſolutionem præcipienti inobediens. 2. Obligat quoque ad omittendum, aut ponendum actum

lege aut prohibitum aut præceptum, quia pœna juſtè infligi non poteſt, niſi ei qui priùs peccaverit, juxtà illud Auguſtini lib. 1. Retract. cap. 9. *Omnis pœna, ſi juſta eſt, peccati pœna eſt, & peccatum nominatur*. 3. Inflictio pœnæ virtualiter includit Legiſlatoris præceptum, aut prohibitionem: ideò enim pœnam infligit, ut actus omittatur, aut fiat; ac proinde nulla datur lex ità merè pœnalis, ut non ſit, ſaltem virtualiter, mixta.

Objicies 1. Ex Sancto Thomâ 2. 2. quæſt. 186. artic. 9. ad 1. ſtatuta quædam ſunt in religionibus, quæ ad culpam non obligant, ſed tantùm ad pœnam: Sed ideò ſtatuta illa ad culpam non obligant, quòd ſint leges merè pœnales: ergo lex merè pœnalis non obligat ſub reatu culpæ ad actum, cujus omiſſio pœnâ aliqua caſtigatur.

Reſp. diſt. maj. Statuta &c. non obligant ad culpam per accidens, conc. maj. per ſe, neg. maj. Ratio eſt, quia authores ſtatutorum, de quibus agitur, clarè, ut ſupponitur, mentem ſuam expreſſerunt, ſe nimirùm non velle in quibuſdam exterioribus actibus ſub reatu culpæ obligare, ſed tantùm ad ſubeundam pœnam, quam infligi duxerunt iis, qui illos actus, aut agerent, aut omitterent. Hujuſmodi ſunt Dominicanorum, aliorumque plurium Religioſorum hominum conſtitutiones, quæ ad diſciplinam exteriorem ſpectant: unde Conſtitutiones illæ in eo capite non tam dici debent leges, quàm ordinationes quædam & directiones, quibus religioſa diſciplina promovetur.

Objicies 2. Leges quædam ſic disjunctivè exprimuntur: *Nemo in ſylva regia lignum cædat, aut ſi ceciderit, duplionem ærario publico ſolvat. Nemo vinum extra regnum evehat, vel ſolvat viginti nummos*: atqui leges quæ ſic disjunctivè exprimuntur, non obligant ſub reatu culpæ. Nam 1. cùm lex aliqua eſt disjunctiva, relinquit

ſub-

ſubdito, utrumlibet voluerit, eligere: ergo ſi quis mulctam ſolvere velit, non tenetur omittere actum lege prohibitum, aut ponere præceptum. 2. Se habet ſubditus reſpectu legis merè pœnalis quæ disjunctivè exprimitur, ſicut is qui vovit reſpectu voti, quod disjunctivè emiſit, v.g. ſi quis dicat, Voveo me aleâ nuſquam luſurum, aut ſi ludam, duplionem erogabo pauperibus: atqui is qui ſic vovit, non tenetur ad non ludendum, ſi pauperibus duplionem eroget: ergo neque ſubditus tenetur actum ponere lege expreſſum, ſi velit pœnam ſubire, quæ disjunctivè in lege exprimitur.

Reſp. leges pœnales, in quibus actus & pœna disjunctivè exprimuntur, non obligare ad duo membra, ſed ad unum tantùm, ſcilicet aut ſubeundam pœnam, ſeu mulctam ab iis qui actum præceptum omiſerint, aut prohibitum poſuerint, impoſitam, vel ad ipſum actum vetitum omittendum, aut ad ponendum præceptum. Sed advertendum eſt, ea quæ mox dicta ſunt, locum non habere in actibus qui aut divina aut naturali lege prohibentur: unde ſi lex merè pœnalis cum disjunctione ſtatueretur de non cædendis lignis in proximi nemore, aut de non ducendis animalibus ad aliena paſcua; lex illa obligaret ſub reatu culpæ ad omittendum actum, qui per eam prohiberetur: ſcilicet eſt contra legem naturalem, ut quis proximi aut lignum, aut paſcua furetur. Non habent quoque locum in lege humanâ merè pœnali, etiam disjunctivè expreſſâ ſi alia lex mixta, quæ ſit in uſu, præceſſerit; ſic nec à peccato, nec à reſtitutionis debito excuſaretur, qui juſta tributa non ſolveret ſub eo obtentu, quòd paratus eſſet ſubire mulctam quæ iis imponitur, qui tributa per fraudem non ſolverint: v.g. ſtante hâc lege: Nemo in urbem evehet merces extra regnum conquiſitas, non liberaretur à culpâ, ſi revera merces illas eveheret in urbem, quamvis paratus eſſet mulctam ſubire,

confiſcationem nimirùm mercium, ſi in fraude & ſimulatione ſuâ deprehenderetur.

Quæres, utrum leges pœnales obligent ad pœnam ſtatim ſolvendam, hoc eſt, an qui leges pœnales tranſgrediuntur, teneantur pœnam conſtitutam ſubire, antequam à Judice, vel ipſi condemnentur, vel eorum crimen declaretur.

Reſp. 1. reum, hoc eſt, eum qui legem pœnalem infregit, non teneri ad ſubeundam pœnam antè latam à judice ſententiam, ſi pœna in lege exprimatur, prout ferenda tantùm; ut cum dicitur, *Sub pœna excommunicationis, ſub pœna publicationis bonorum*, aut cum hiſce aut ſimilibus terminis exprimitur, *Qui hoc egerit, ſuis bonis privetur, ſolvat centum aureos, excommunicetur*. Ratio eſt, quia (ut habet Regula juris 49. in Sexto.) *In pœnis benignior eſt interpretatio facienda:* at non foret benignior interpretatio, ſi dum lex ſignificat pœnam eſſe ferendam, ſic interpretaremur, ut actu ferretur abſque ullâ Judicis ſententiâ: id enim eſſet interpretari, pœnam, quæ decernitur ferenda, jam eſſe latam.

Reſp. 2. quòd quando lex continet pœnam latam, ſed quæ requirit ipſiuſmet rei, ſeu tranſgreſſoris, actionem, reus ordinariè non teneatur ſubire pœnam ante ſententiam Judicis, niſi fortè ad Canonicam aut religioſam diſciplinam pertineat, ut ſunt jejunium, oratio, &c. aut niſi ipſiſmet verbis legis ſignificetur, non eſſe expectandam Judicis declarationem.

Ratio primæ partis eſt, quia cum (inquit Sylvius) leges ex ſe ſint mutuæ & inanimatæ, opus eſt actione Judicis, qui illarum executionem promoveat. Præterea à recepta conſuetudine alienum eſt, ut reus ſpontè & abſque ullâ condemnatione vel declaratione, in iis quæ crudelitatem & inhumanitatem ſapiunt, in ſeipſum legis executionem promoveat: Hincque patet, reum qui aut ſuſpendio, aut mutilatione damnatus

eſt,

eſt, non poſſe illam ſententiam adversùs ſeipſum exequi. Ratio alterius partis eſt, quia reus tenetur parere juſtæ legi, cujus verba perſpicua ſunt. Unde (inquit Natalis Alexander) ſi reus exilio damnatus ſit, aut mulctâ pecuniariâ, ſponte in exilium abire, aut mulctam ſolvere tenetur ex officio conſcientiæ: eæ nimirùm actiones nihil inhumani, nihil crudelitatis includunt.

Reſpondet 3. Sylvius. Quando lex continet pœnam latam in merâ privatione conſiſtentem, ſive quando lex ante ſententiam Judicis, ipſo facto privat tranſgreſſorem jure, vel commodo, vel actione, vel aliquo alio bono, quatenùs illa pœna non requirit aliquam actionem, ut executioni mandetur, nec quidquam continet juri naturali repugnans, ſtatim incurritur, ſtatimque ſubiri debet. Sic cenſuræ quas lex dicit ipſo facto incurri, ſtatim obligant abſque ullâ Judicis declaratione; & bonorum quæ ipſo facto confiſcantur, dominium ſtatim amittitur. Idem eſſe debet judicium de privatione vocis activæ aut paſſivæ, quam lex ipſo facto incurrendam decernit. Idem quoque de beneficii Eccleſiaſtici titulo ac proprietate in clerico, qui crimen admiſit propter quod lex eum ipſo facto privatum eſſe decernit.

Sed obſervandum eſt 1. quòd ipſe reus ante Judicis declarationem non teneatur ſeipſum abdicare poſſeſſione beneficii, cujus titulo excidit; nec debeat reſtituere fructus ex eo perceptos, modò officia, & onera beneficio annexa exequatur. Ad id enim titulum coloratum ſatis eſſe doctiſſimi theologi cenſent, eaque eſt Gallicanæ juriſprudentiæ praxis.

Excipiendus eſt tamen ab eâ regulâ caſus quo lex expreſsè definit, non eſſe expectandam Judicis ſententiam, ut reus & titulo beneficii, & poſſeſſione, & fructibus ex eo perceptis ſpolietur, & perceptos reſtituat. Tunc enim lex eſt aperta

& juſta, ac proindè reus ſtatim illi parere tenetur.

Obſervandum eſt iterum, quòd ſi ante judicis declarationem reus aliquem juriſdictionis actum exerceat, valeat actus ille, quamvis ex parte ipſius rei ſit illicitus. Hincque concluditur, acta Parochi qui peccavit in legem quæ aliud præcipit, vel prohibet ſub pœnâ beneficii ipſo facto incurrendâ, validè exerceri: unde valet abſolutio ſacramentalis quam impendit, valet matrimonium cujus celebrationi intereſt. Nec mirum, nam Eccleſia Acta illa probat, ut conſulat quieti fidelium, & ne ex Parochi inobedientiâ innoxius populus detrimentum aliquod patiatur.

Obſervandum eſt tandem, clericum de quo agitur, eâ tantùm lege poſſe (ut dictum eſt) ante judicis declarationem retinere fructus beneficiis, cujus jure *ipſo facto* excidit, ut onera illi annexa adimpleat: contrarium docuerant nonnulli recentiores, cum hanc propoſitionem promulgarunt: *Reſtitutio à Pio V. impoſita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conſcientia, ante ſententiam declaratoriam judicis, eò quòd ſit pœna*: Verùm Clerus Gallicanus ad Comitia Geralia anno 1700. coactus, hâc ſpeciali cenſurâ propoſitionem illam notavit, quam jam ante Alexander Papa VII. proſcripſerat: *Hæc propoſitio falſa eſt, temeraria, cavillatoria, ac præceptis Eccleſiaſticis illudit.*

## Caput V.

### *Vtrum lex in falſa præſumptione fundata, obliget in conſcientia.*

*Not.* VARIIS modis lex aliqua fundari poteſt in falsâ præſumptione: juxta varios illos modos variæ concluſiones ſtatuendæ ſunt.

Con-

CONCLUSIO I. Lex quæ aliquid præcipit, quod præſumitur eſſe licitum, & tamen à parte rei eſt illicitum, non obligat in conſcientia.

Probatur 1. Non eſt vera lex: eſt enim de ratione legis, ut juſta ſit, hoc eſt, ut objectum illius ſit licitum & honeſtum. 2. Lex illa obligaret ad peccatum, quod eſt abſurdum. 3. In eo præſertim caſu locum habet illa juris regula: *Lex in præſumptione fundata, non obligat in conſcientia, quando præſumptio falſa eſt*.

Hinc verò concluditur, eum qui habet impedimentum occultum dirimens, nec petere, nec reddere debitum poſſe vi legis quæ decerneret, ut ii omnes qui in facie Eccleſiæ matrimonium celebrarunt, more maritali vivant: imò teneretur potiùs excommunicationem externam ferre, quàm eo in caſu exigere aut reddere debitum conjugale.

CONCLUSIO 2. Quando Legiſlator in quovis caſu ſingulari aliquid ſuſpicatur, & ratione ejuſmodi ſuſpicionis legem generalem conſtituit, quia in ſingulis actibus ita præſumit, ea lex in conſcientia non obligat hominem, in quo præſumptio illa locum non habet.

Probatur 1. In eo caſu locum habet axioma juris ſuperiùs relatum. 2. Quemadmodum veritati manifeſtæ conſuetudo cedere debet (ut habetur capite *veritatem*, diſt. 8.) ità æquum eſt, ut eidem veritati præſumptio cedat.

Ejus generis lex invenitur in cap. *Veniens*, nec non & in capite: *Qui fidem*, titul. *De Sponſalibus*, ubi ſtatuitur, quòd ſponſalia de futuro, in matrimonium legitimum tranſeant per carnalem copulam ſubſecutam: fundatur enim in præſumptione, quòd ea copula non ut plurimùm, ſed in quovis caſu fiat animo maritali; hoc eſt, ex intentione perficiendi matrimonium: & propterea ſi illa intentio ex parte alterutrius defuerit (ſicut ipſe poteſt optimè noviſſe) lex illa non obligat

ad ſimul manendum, & conjugaliter vivendum. Nec id mirum eſt: ſiquidem de ratione matrimonii eſt mutuus partium conſenſus, qui quidem per nullam humanam poteſtatem ſuppleri poteſt; ſed ſi quis eorum poſt hujuſmodi copulam alteri nupſerit, hoc aliud matrimonium eſt validum, ita ut non poſſit cum priore conjugaliter vivere abſque mortali peccato, quidquid ei judex contrarium præceperit.

Conclusio 3. Quando Legiſlator ex falsâ præſumptione definitivâ facti, legem generalem conſtituit, ſi præſumptio ſit falſa, lex propter quam factum illud condit, non obligat.

Probatur. Tunc lex non obligat, cum Legiſlator non intendit, ut obliget; vis enim legis præcipuè petitur ex intentione Legiſlatoris: atqui Legiſlator non vult, ut lex à ſe lata obliget, cum lata eſt ex falsâ præſumptione definitivâ facti: factum enim, quod falsò ſupponit eſſe verum, eſt cauſa legis: ergo, &c. Hincque Sylvius colligit 1. ſententiam, quâ Judex ex falsò allegatis & probatis aliquem damnat, aut ad reſtituendam rem alienam, aut dimiſſionem poſſeſſionis rei ſuæ, non obligare in conſcientiæ foro, niſi ut ſcandalum vitetur, ſi ſit illius periculum. Colligit 2. in hujuſce noſtræ concluſionis caſu locum habere axioma juris, quod ſuperiùs laudatum eſt: *Lex fundata in præſumptione non obligat, quando præſumptio eſt falſa.*

Conclusio 4. Quando lex fertur in caſibus, qui utplurimùm accidunt, obligat in conſcientiâ, eum etiam in quo ratio legis locum non habet.

Probatur 1. In caſu de quo agitur, legiſlator ad vitanda incommoda, quæ alioquin utplurimùm acciderent, intentionem habet omnes ſibi ſubditos obligandi: ergo lex ab eo lata unumquemque ſubditum obligat, etiam in foro interiori. 2. Se habet lex in eo caſu, ſicut in caſu de

armis

armis noctu minimè ferendis: atqui in caſu de armis noctu minimè ferendis, lex obligat etiam eum, in quo ratio legis locum non habet, hoc eſt, quamvis ea non ferat, ut alicui noceat, propter quam tamen unam rationem, lex illa (ut ſupponitur) lata fuit. 3. In caſu, de quo eſt quæſtio, lex non minùs vim habet ſuam, quàm in caſu de ſolemni profeſſione monaſticâ non edendâ ante decimum ſextum ætatis annum: atqui lex illa de profeſſione monaſticâ vim habet ſuam, etiam in eo in quo locum non habet juris præſumptio, hoc eſt, in eo qui ante decimum ſextum ætatis annum maturo eſt judicio: ergo quando lex fertur in caſibus, qui utplurimùm accidunt, obligat in conſcientiâ, eum etiam in quo ratio legis locum non habet.

## QUÆSTIO VI.

### *De variis modis quibus Lex humana mutari poteſt.*

*Not.* LEGES humanæ variis modis mutari poſſunt: 1. per Epikiam: 2. per Diſpenſationem: 3. per Privilegium: 4. per Tolerantiam: 5. per Derogationem: 6. per Abrogationem: 7. per Irritationem: 8. denique per Conſuetudinem contrariam. De variis illis legum humanarum mutationibus in hâc quæſtione agendum nobis incumbit.

## Caput Primum.

### *De Epikia.*

Conclusio 1. Epikia rectè definitur, Interpretatio legis ab homine privato ſecundùm jus magis univerſale, vel quod magis viget.

Probatur. 1. Epikiam eſſe legis *interpretationem*, patet ex eo, quòd ſit actus, quo aliquis judicat, legem quæ generatim lata eſt, in quodam particulari caſu, in quibuſdam ſingularibus circumſtantiis non obligare. 2. Epikiam fieri *ab homine privato*, clarum eſt ex eo, quòd in hoc differat à juridica legis interpretatione: hæc enim fit aut ab ipſo legislatore, aut per poteſtatem publicam, cui legislator jus de ſuis legibus interpretandis facultatem ſecerit. 3. Adduntur hæc verba: *Secundùm jus magis univerſale*, eò quòd legem interpretari non liceat, niſi eam comparando ad aliam legem ſuperiorem. Sic lex de debito conjugali reddendo, comparata ad aliam legem ſuperiorem, ut eſt ea qua prohibetur, ne abortus fiat, nec non ea quâ prohibetur, ne quis vitæ periculo ſeipſum exponat: illæ nimirùm leges magis ſunt univerſales, quàm lex quæ præcipit reddi debitum conjugale: unde mulier, quæ in alterutro ex iis caſibus non reddit debitum, legem per Epikiam interpretatur, hoc eſt, judicat, non fuiſſe mentem legislatoris, ut lex ab eo lata in iis caſibus obligaret.

Conclusio 2. Legis interpretatio per Epikiam eſt licita.

Probatur 1. Interpretatio legis per Epikiam eſt interpretatio legis ad mentem legislatoris: atqui licita eſt interpretatio illa, cum per eam legislator finem aſſequatur ſuum, bonum ſcilicet commune, ad quod lex quælibet debet eſſentialiter ordinari. 2. Neceſſe eſt, ut quis aliquando

per

per Epikiam legem interpretetur: ergo licita eſt. Probatur ant. Legiſlator humanus non poteſt in condendâ lege omnes & ſingulos caſus præcavere: unde leges ſuas proponit ſecundùm ea, quæ in pluribus accidunt, ſuamque intentionem dirigit ad utilitatem communem. Neceſſe eſt igitur, ut ſi quis exiſtat in particularibus caſibus, quos humanus legiſlator non præviderit, legem illius per Epikiam interpretetur.

Quæres, utrum Epikia locum habeat non ſolùm in lege humanâ, ſed etiam in lege divinâ, tum naturali, tum poſitivâ.

Reſp. affirmativè. Idque patet 1. ex lege de reddendo debito, quæ licèt ſit juris naturalis, utpotè ad juſtitiæ virtutem pertinens, explicatur tamen per Epikiam à conjuge, quæ debitum non reddit, cum adeſt abortûs periculum. Id etiam patet 2. in lege de reddendo depoſito, quæ quidem per Epikiam judicatur non obligare, cum redditio depoſiti poteſt eſſe noxia, aut depoſiti domino, aut alicui alteri homini. Id quoque patet 3. in lege de ſanctificando ſabbato, quam quidem, licèt divinam, Machabæi per Epikiam judicarunt non obligare in ea circumſtantia, in quâ violatio ſabbati ad vitæ conſervationem neceſſaria foret.

Monitum hìc lectorem volumus, Epikiam in lege naturali, aut poſitivâ divinâ locum habere tantùm, cum lex quæ per Epikiam explicatur, ſtare non poteſt cum alia lege magis univerſali: è contrà verò ex alio etiam capite lex humana Epikiam patitur per quandam veluti correctionem, hoc eſt, per judicium, quo quis judicat legiſlatorem humanum non prævidiſſe caſum particularem, in quo lex ab eo univerſim lata, in reipublicæ detrimentum vergeret.

## Caput II.

### *De Diſpenſatione.*

*Not.* Quaeremus hic 1. quid ſit diſpenſatio: 2. utrum & à quibus concedi poſſit: 3. quid requiratur, ut ſit licita, tum ex parte dantis, tum ex parte utentis: 4. an illicita diſpenſatio valeat.

Conclusio 1. Diſpenſatio rectè definitur, Exemptio à lege, authoritate Superioris facta, ſed non in perpetuum.

Explicatur definitio. Diſpenſatio dicitur 1. *Exemptio à lege*, & in hoc cum privilegio convenit, per utrumque enim privati à lege quæ viget eximuntur. 2. Dicitur *authoritate Superioris facta*: quia ad legis relaxationem requiritur juriſdictio: at juriſdictio nonniſi Superioribus competit. Dicitur 3. facta, *non in perpetuum*: & in hoc diſconvenit à privilegio; quod quidem ( ut infrà dicetur ) non confertur ad tempus, ſed in perpetuum.

Conclusio 2. Legitimi Superiores, ex causâ in legibus humanis diſpenſare poſſunt.

Probatur. Legitimi Superiores poſſunt ( ut ſuperiùs dictum eſt ) leges condere: ergo poſſunt quoque, urgente causâ, earum obligationem relaxare: quippè quòd non major poteſtas ad relaxandam obligationem legis requiratur, quàm ad imponendam ejuſdem legis obligationem.

Quæres 1. quinam in ſpecie ſint Superiores, qui jus habent diſpenſandi in legibus humanis.

Reſpondeo, jus illud pertinere 1. ad Superiores qui leges humanas tulerunt: 2. ad rectores multitudinis, licèt legislatore inferiores,

res, cùm ab ipſo legiſlatore jus illud ſpecialiter commiſſum eſt, aut cùm ità fert conſuetudo recepta, aut urget gravis neceſſitas: ſic Epiſcopus diſpenſat in lege de cibis prohibitis, licèt lex illa ab iis lata ſit, qui Epiſcopo ſuperiores ſunt.

Quæres 2. an perantiquus ſit uſus concedendi diſpenſationes in legibus canonicis.

Reſp. proferri poſſe plura exempla, quibus probetur, antiquitùs diſpenſationes conceſſas fuiſſe in pœnis, quæ per canones iis infliguntur, qui peccaverint. Nam 1. Auguſtino teſte libro 1. contra Parmenianum, pœnitentia, ſeu ſatisfactoriæ pœnæ Canonibus præfixæ remitti ſolebant, quando, alioquin, imminebat præſens ſchiſmatis periculum. 2. Hæreticis ad Eccleſiam redeuntibus, nonnunquam contra Canones ſuis Epiſcopalibus Sedibus reſtituti ſunt, ut videre eſt in Concilio Nicæno primo, Novatianorum reſpectu: videre eſt etiam in variis Conciliis, quæ in causâ Donatiſtarum habita ſunt. 3. Anno 374. Bigami ad Diaconatum, Preſbyteratum, vel Epiſcopatum contra Canones ordinati, tolerati fuerunt à Siricio & aliis ſummis Pontificibus. 3. Adoleſcentibus poſt actam publicam pœnitentiam conjugem ducere contra regulas indultum eſt à Leone Magno, epiſtolâ 92. quæ eſt ad Ruſticum Narbonenſem. Evidens eſt igitur, nonnunquam primis Eccleſiæ temporibus aliquando diſpenſatum fuiſſe in pœnis, quæ prævaricatoribus inflictæ fuerant à lege.

Reſp. iterùm antiquitùs conceſſas etiam fuiſſe diſpenſationes non tantùm in pœnis, ſed etiam à legibus ſervandis. Et quidem 1. indultum eſt Ambroſio adhuc Neophyto, & nondum baptizato, ut ad Epiſcopatum Mediolanenſem eligeretur, quamvis id & per Apoſtolum, & per Canones vetitum fuiſſet. 2. Fabianus Papa, annuentibus Clero & plebe, Novatianum Clinicum, hoc

eſt,

eſt, baptizatum in gravis morbi periculo, preſbyterum, Euſebio teſte, hiſt. lib. 6. cap. 43. conſecravit. 2. Synodus Ancyrana, quæ circa annum 414. & 415. celebrata fuit, canone 10. declaravit Diaconos, qui cùm ordinarentur, proteſtati fuerant ſe non poſſe temperare ab uſu uxorum quas ante ſuam ordinationem duxerant, poſſe circa caſtitatis legem per canones Diaconis impoſitam diſpenſari. 5. Gelaſius Papa I. ut Italarum Eccleſiarum viduitati conſuleret, epiſtolâ primâ in lege de interſtitiis ſervandis diſpenſavit: indulſit nimirùm, ut monachi intra annnm Preſbyteri conſecrari poſſent, laici verò intra octodecim menſes. 6. Symmachus Papa circa annum 501. in Epiſtolâ ad Avitum Viennenſem expreſsè docuit, quandoque à Canonibus diſpenſandum eſſe in iis caſibus, quibus ab ipsâ lege cautum fuiſſet, ſi prævidiſſet ſingulares illos caſus, addiditque, crudelitatem ſapere eorum agendi modum, qui legi inſiſtunt, cùm illius obſervantia Eccleſiis infert præjudicium: leges enim eâ intentione latæ ſunt, ut proficiant, non ut noceant. 7. Gregorius Magnus circa annum 590. Anglis recenter ad fidem ab Auguſtino monacho converſis indulſit, ut extra quartum conſanguinitatis & affinitatis gradum nubere poſſent, quamvis quæ tunc vigebant leges, vetarent, ne nuptiæ intra ſeptimum conſanguinitatis, aut affinitatis gradum celebrarentur. Eidem quoque Auguſtino propter neceſſitatem, quæ tunc urgebat, facultatem fecit, ut ſolus Epiſcopos in Anglia conſecraret, quamvis canonibus injunctum fuiſſet, ut Epiſcopus nonniſi à tribus Epiſcopis conſecraretur. 8. Concilium Meldenſe anno 845. celebratum, canone 64. Nothos, alioquin Canonibus prohibitos, ordinari permittit. Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, patet, veram non eſſe eorum ſententiam, quibus placet, nullas à legibus eccleſiaſticis ante ſæculum undecimum diſpenſationes conceſſas fuiſſe.

CONCLUSIO 3. Superioribus licitum non eſt à lege ſine causâ diſpenſare.

Probatur. 1. Id non licet Magiſtratui Politico. Ratio eſt, quia diſpenſans ſine causâ peccat contra fidem, quam Reipublicæ debet. Peccat quoque contra prudentiam; eximit nimirùm ab onere communi eum qui eximendus non eſt. Peccat denique nonnunquam contra juſtitiam: ſcilicet reus fit acceptionis perſonarum, quæ quidem eſt vitium juſtitiæ diſtributivæ oppoſitum.

Probatur 2. Id de quo agitur in concluſione, non licet Superiori Eccleſiaſtico. Nam vel ipſe condidit leges, in quibus diſpenſat; vel illæ leges latæ ſunt Canonibus, vel denique ſtatutis monaſticis & regularibus. Si primum, propter eaſdem rationes reus eſt, propter quas peccat Magiſtratus Politicus, cùm ſine causâ diſpenſat. Si ſecundum, diſſipationis crimine tenetur, non diſpenſatoris laude commendatur; cùm enim ex officio legum obſervationi invigilare teneatur, non poteſt ſine peccato earum infractioni connivere, & à fortiori non poteſt poſitivè annuere, ut violentur. Si tertium, peccat pariter propter eandem rationem: ſcilicet ſtatuta monaſtica non permittuntur Superioris arbitrio, ſed prudentiæ; ac proindè cùm non adſit prudentia, ubi nulla eſt diſpenſandi cauſa, reus ſit, cùm à ſtatutis monaſticis ſine causâ diſpenſat.

Confirmatur ex S. Bernardo, qui libro 3. de conſideratione cap. 4. ſic loquitur: *Quid ergo prohibeo diſpenſare? Non ſum tam rudis, ut ignorem, poſitos vos diſpenſatores, ſed in ædificationem, non in deſtructionem. Denique quæritur inter diſpenſatores ut fidelis quis inveniatur. Vbi neceſſitas urget, excuſabilis diſpenſatio eſt. Vbi utilitas provocat, diſpenſatio laudabilis eſt.* Quænam autem ſit ea neceſſitas, ſtatim hiſce terminis aperit: *Vtilitas, dico, communis, non propria. Nam cùm nihil horum eſt, non planè fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio eſt.*

Idem

Idem Sanctus Doctor in libro *De præcepto & diſpenſatione*, eandem regulam tradit; ſic enim cap. 2. loquitur: *Stabile dixerim, quod ità eſt neceſſarium, ut non cuilibet hominum illud mutare fas ſit, niſi ſolis diſpenſatoribus Myſteriorum Dei, id eſt, Præpoſitis, verbi gratia, Regulæ ſanctorum Baſilii, Auguſtini, Benedicti, nec non & authentici Canones, & ſi quæ ſunt alia Eccleſiaſtica Inſtituta dignæ authoritatis. Quæ quoniam à ſanctis tradita ſunt, ſancita ſtabiliter perſeverent, nec omninò cuivis ſubjectorum ea aliquo modo variare, vel mutare conceditur. Quia tamen ab hominibus, etiam per homines loco & officio illis canonica electione ſuccedentes, licitè interdum, innoxièque pro cauſis, perſonis, locis, & temporibus diſpenſantur. Porrò inventa atque inſtituta fuerunt, non quia aliter vivere non liceret, ſed quòd ita magis expediret, nec planè ad aliud, quàm ad lucrum, cuſtodiamque charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa ſunt, mutarique omninò nè ab ipſis quidem Prælatis ſine offenſa poſſunt. At ſi è contrario contraria fortè aliquando viſa fuerint, his dumtaxat, quibus hoc poſſe videre datum eſt, & providere creditum eſt.*

Ex eo principio idem Sanctus Doctor primam hanc elicit concluſionem: *Nonne juſtiſſimum eſſe liquet, ut quæ pro charitate inventa fuerint, pro charitate quoque, ubi expedire videbitur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur?* Elicit quoque hanc aliam: *Sicut è regione procul dubio foret, ſi ſtatuta pro ſua charitate contra charitatem tenerentur. Tenent ergo firmam, fixamque immobilitatem etiam apud Prælatos, quæ ex ſtabili neceſſario ſunt; ſed quatenùs charitati deſerviunt.*

Duplicem illam regulam idem Bernardus authoritate Patrum confirmat: *Numquid autem hoc ego, vel ſolus ſentio, vel primus dico? Annon hoc ipſum & Papa Gelaſius ſenſit? Ait ſi quidem:* Ubi (*inquit*) neceſſitas non eſt, inconvertibilia

maneant Sanctorum Patrum Decreta. *Leo quoque Papa*: Ubi (*inquit*) neceſſitas non eſt, nullo modo Sanctorum Patrum conſtituta violentur. Et *infert*: Ubi ergo neceſſitas fuerit, ad utilitatem Eccleſiæ, poteſtatem habet, ea diſpenſet. Ex neceſſitate enim fit mutatio legis.

Sanctus Doctor idem aſſerit de ſtatutis Monachorum, quod & de ſacris Canonibus: *Quidquid* (inquit in libro de *Præcepto & Diſpenſatione*, c. 4.) *de ſpiritualibus in regula traditum eſt, in manu Abbatis nequaquam relinquitur. Deinde reliqua pars, quæ in corporalibus conſtat obſervantiis, ne ipſa quidem in ejus voluntate poſita eſt, ut ejuſdem deſerviat voluntati; ſed magis charitas. Neque enim Abbas ſupra Regulam eſt, cui ſemel & ipſe ſpontanea ſe profeſſione ſubmiſit, etſi (quod negandum non eſt) Dei regula charitas, regulæ S. Benedicti jure præponitur. Eſto proinde ut interdum Regulæ littera cedat pro tempore charitati, cùm ratio neceſſitatis vel charitatis exegerit: Abſit tamen, ut hominis cujuſpiam ſubdatur voluntati.*

Rationem reddit: *Super* (inquit) *fratrum ſanè tranſgreſſiones, non ſuper Patrum traditiones non conſtituitur, qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, & ultor vitiorum. Arbitror namque ſanctas illas Obſervantias, Prælatorum prudentiæ & fidei creditas, non ſubditas voluntati. Hinc eſt, quòd idem Legiſlator in his quæ Abbati diſpenſanda reliquit, cautè nuſquam (ut memini) voluntatem; ſed aut conſiderationem, aut diſpoſitionem, aut providentiam, aut certè arbitrium, ſeu aliquid hujuſmodi ponit: Volens nimirùm providum fidumque diſpenſatorem, rationis, ubi fortè diſpenſat, ſequi judicium, non ſuæ placitum voluntatis. Unde & intimat ei non ſemel, quòd de omnibus judiciis ſuis Deo redditurus ſit rationem.* Hinc verò patet, quàm rei ſint religioſorum Ordinum præpoſiti, qui, aut nec invigilant regularum obſervationi, aut qui in eis ſine causâ diſpenſant, hoc eſt, ubi diſpenſationem charitas non exigit.

Patet

Patet 2. quàm immeritò nonnulli docuerunt, eos qui præſunt Eccleſiis, poſſe pro arbitrio in legibus Canonicis diſpenſare; neque enim dominium habent in Canones, ſed executionem tantùm, hoc eſt, in Eccleſiarum ſpeculis à Deo conſtituti ſunt, ut executioni ſacrorum Canonum invigilent. Id verò poteſt ex Concilio Tridentino confirmari, quod quidem vetat, ne aliqua diſpenſatio concedatur, niſi diſpenſatio illa in bonum commune cedat: *Non niſi* (inquit ſeſſ. 25. de reformat. cap. 18.) *pro communi utilitate concedantur*. Idem docet ſeſſione 24. de reform. cap. 5. *In ſecundo gradu* (ait) *numquam diſpenſetur, niſi inter Magnos Principes, & ob publicam cauſam*.

Conclusio 3. Illicitus eſt uſus diſpenſationis, quam apertè conſtat ſine causâ fuiſſe conceſſam.

Probatur. Quiſque legi ſubditus tenetur in foro conſcientiæ eam ſervare, quandiu ab eâ legitimè exemptus non fuit; eo enim in caſu vigent in privatum quemque vis & pondus legis: ergo illicitus eſt uſus diſpenſationis, quam conſtat ſine debitâ causâ fuiſſe conceſſam. Regulæ quam noſtra concluſio tradit, adhærendum cenſet Bellarminus in admonitione ad ſuum nepotem, ubi ſic loquitur: *Sciendum eſt, Pontificiam diſpenſationem, quando non adeſt juſta cauſa diſpenſandi, valere in foro fori; ſed non in foro poli*.

Conclusio 4. Diſpenſatio à Canonibus, quæ ſine causâ conceſſa fuerit, nonnunquam irritari poteſt, antequam executioni mandata ſit: Si autem jam mandata ſit executioni, aliquando non poteſt irritari, aliquando verò poteſt.

Probatur prima pars. Eæ diſpenſationes poſſunt ab iis, ad quos ſpectat, irritari, quæ poſſunt declarari ſubreptitiæ: atqui diſpenſationes quæ ſine causâ conceſſæ fuerint, nonnunquam, ſaltem antequam executioni mandatæ fuerint, poſſunt

ab

ab iis, ad quos ſpectat, irritari, ut probant hæc Concilii Tridentini verba ſeſſ.25.de refor.cap.18. *Sciant univerſi* (inquit ſacra Synodus) *ſacratiſſimos Canones exactè ab omnibus & quoad ejus fieri poterit, indiſtinctè obſervandos. Quòd ſi urgens, juſtaque ratio, & major quandoque utilitas poſtulaverit cum aliquibus diſpenſandum eſſe, id, cauſa cognita, ac ſumma maturitate, atque gratis, à quibuſcumque, ad quos diſpenſatio pertinebit, erit præſtandum, aliterque facta diſpenſatio ſubreptitia cenſeatur.*

Probatur altera concluſionis pars. Fert unanimis Eccleſiæ conſenſus, ut valeant quædam diſpenſationes, quæ illicitè & petitæ & datæ fuerint. Scilicet ea praxis admiſſa eſt, quòd alioquin Eccleſiæ pax perturbaretur. Unde ſic res quæ ex obtentâ diſpenſatione illicitâ ad judicium Eccleſiaſticum deferatur, nonnunquam irritari non debet. Hincque ſequitur 1. eos qui in occultis irregularitatibus diſpenſati ſunt, ut ordinentur, aut ut beneficii Eccleſiaſtici capaces fiant, à judice Eccleſiaſtico declarari non poſſe inhabiles ad Ordines quos receperint, aut ad beneficium, quod vi hujuſmodi diſpenſationis fuerint conſecuti: modò tamen diſpenſanti nihil falſi expoſitum fuerit, ut ab eâ irregularitate diſpenſatio obtineretur. Sequitur 2. eum qui in tertio, vel in quarto conſanguinitatis, aut affinitatis gradu, etiam ſine causâ, diſpenſatus eſt à Romano Pontifice, impediri non debere, ne conjugem accipiat, nec contractum ex vi illius diſpenſationis matrimonium poſſe in aliquam nullitatis ſuſpicionem venire, nec natos ex illo matrimonio filios poſſe ſpurios & illegitimos declarari.

Probatur tertia pars, ſeu diſpenſationes illicitas aliquando, etiam poſt rei, ad quam datæ fuerant, executionem, invalidas eſſe etiam quoad forum externum. Scilicet res nonnullæ ſunt, in quibus Eccleſiæ recepta conſuetudo diſpenſationes

nes

nes non admittit, & præſertim in Galliis, ut videre eſt in articulo quadrageſimo ſecundo Libertatum Galliæ, hoc eſt, Canonum qui in Galliis conſtanti conſuetudine ſervantur. Hinc ſi diſpenſatio in primo gradu ad matrimonium contrahendum concederetur, in Galliis hujuſmodi diſpenſatio declararetur irrita; & matrimonium ſic contractum, à judice Eccleſiaſtico diſſolveretur. Similiter ſi aliquis ex Ordinibus Mendicantium permitteretur, aut Canonicatum, aut Eccleſiam parochialem regere, collatio pro nullâ & invalidâ haberetur: Id nimirùm vetitum eſt Gallorum uſibus, ut patet ex Edicto Caroli VII. ad cujus quidem normam judices Eccleſiaſtici lites ex uſu Gallicanæ Eccleſiæ dirimere conſueverunt.

## Caput III.

### *De Privilegio.*

*Not.* Exponendum eſt hìc 1. quid ſit privilegium: 2. quotuplex ſit: 3. quot modis irritum ſit, ac nullum: 4. quænam ſint juris regulę circa privilegia.

Conclusio 1. Privilegium rectè definitur. Exemptio à lege ſervandâ in favorem aliquorum per modum legis perpetuæ facta.

Explicatur concluſio. Privilegium dicitur 1. *Exemptio à lege ſervanda*, & in hoc convenit cum diſpenſatione; utrumque enim concedit exemptionem à lege quæ vigeat. 2. Dicitur Exemptio *facta per modum legis perpetuæ*, & in hoc differt à diſpenſatione, quæ quidem nec per modum legis, nec in perpetuum; ſed ad tempus tantùm conceditur. Hincque patet, quòd privilegia debeant eſſe in commune bonum, cùm (ut dictum eſt) per modum legis concedantur: lex enim eſſentialiter ſtatui debet ad bonum commune.

Con-

Conclusio 2. Privilegium multipliciter dividitur.

Probatur enumeratione. Privilegium aliud eſt locale, aliud perſonale, aliud corporale. Primum, eſt illud quod Eccleſiæ, Dignitati, Civitati, vel alicui loco, aut aliquibus perſonis ratione loci conceditur. Ejuſmodi verò privilegium, perpetuum eſt, ſeu vim habet, donec locus, dignitas, Eccleſiæ conſiſtunt, niſi totum, aut ex parte revocetur: id nimirùm ſtatuitur cap. *Recolentes*, Extr. *De ſtatu Monacorum*. Si tamen ipſa res, Eccleſia, vel locus cui privilegium annexum eſt, non Superioris authoritate; ſed hoſtis incurſione deſtruatur, privilegio fruitur, ut decernitur cap. *Quæ ſemel*, Cauſa 19. quæſt. 3.

Altera privilegii ſpecies, dicitur privilegium perſonale, definiturque privilegium, quod alicui, vel aliquibus, & quidem propriis nominibus expreſſis, conceditur: hujuſmodi privilegium *perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona*, ut habetur in ſeptimâ Regulâ juris in *Sexto*, nec non cap. *Mandata*, Ext. *De præſumptionibus*.

Tertia privilegii ſpecies, dicitur privilegium corporale, & eſt illud quod alicui Univerſitati, Societati, Ordini, Capitulo, vel Collegio ità conceditur, ut quodlibet illius membrum illo privilegio juvetur: hujuſmodi autem privilegium perdurat, donec aut deſinat corpus civile, aut Eccleſiaſticum, cui conceſſum eſt, aut donec à concedentis ſucceſſoribus revocatum fuerit.

Conclusio 3. Privilegium variis modis irritum eſt, ac nullum.

Probatur enumeratione, quam apud Sanctum Antoninum 1. part. Titul. 19. cap. 1. legere eſt. Primò irritum eſt, ſi per ſubreptionem obtentum fuerit: quæ enim ſic obtinentur, non juvant impetrantem, ut habetur cap. *Litteris*, Extr.

*De*

*De Reſcriptis*, & cap. *Cum olim*, Extr. *De ſentent. & re judicat.* 2. Si alicui conſtitutioni contrarium ſit, cujus expreſsè non meminerit, cap. *Cum nos*, Extr. & *De his quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu capituli*. 3. Si tollat conſuetudinem, & eam expreſsè recenſeat, cap. *Licèt*, Tit. *De Conſtitutionibus*, in Sexto. 3. Si ſit contra Sententiam latam, & de eâ nullam mentionem fecerit, cap. *Inter dilectos*, Ext. *De fide inſtrumentorum*. 4. Si, lite pendente, ſit impetratum, niſi de eâ circumſtantiâ mentio expreſsè fiat, cap. *Cauſam*, Extr. *De teſtibus*, 5. Ceſſante privilegii causâ, ceſſat privilegium, cap. *Cùm ceſſante*, Extr. *De appellationibus*. 6. Excidit privilegio, qui agit contra Privilegii tenorem, cap. *Porrò*, & cap. *Conceſſionibus*, Extr. *De privilegiis*. 7. Ceſſat privilegium, cùm alicui nocere incipit, vel etiam ei cui conceſſum eſt: *Quod enim* (ait Regula juris 61. in Sexto) *ob gratiam alicujus conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum*: Unde & eſt illud Simplicii Papæ, *Privilegium meretur amittere, qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate*. 8. Deſinit per ejus, ad quem ſpectat, revocationem, & reipſa revocari debet cùm eſt in aliorum gravamen, & communi bono minimè ſubſervit. 9. Tollitur per ejus, cui conceſſum eſt, renunciationem, cap. *Nuper*, Extr. *De Decimis*.

CONCLUSIO 4. Nonnullæ ſunt regulæ, quę circa privilegiorum uſum ſervandæ ſunt.

Probatur enumeratione. 1. Ita reſtringi debent privilegia, ut ultrà id quod expreſsè in eis conceditur, non extendantur: ſcilicet privilegiâ ſunt quædam ſpecies rei odioſæ, cùm legi contraria ſint, & non rarò Eccleſiæ diſciplinam enervent: unde Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. de reformat. cap. 11. aſſerit: *Privilegia & Exemptiones, quæ variis titulis, pleriſque conceduntur, hodiè perturbationem in Epiſcoporum juriſdictione excitare, & exemptis occaſionem laxioris vitæ præbere*.

II. Qui

II. Qui ſe per Sedis Apoſtolicæ privilegia exemptos aſſerunt, à locorum Ordinariis requiſiti, hujuſmodi privilegiorum authenticum exhibere debent, ac ad legendum tradere, nec non de articulis, de quibus controverſia fuerit, tranſcriptum in manus dare tenentur. Si autem immunitatem ſuam Canonicâ præſcriptione tueantur, de præſcriptione debent facere fidem. Id nimirùm expreſsè decernitur cap. *Accepimus* Extr. *De fide Inſtrumentorum*. Ratio eſt, quia *privilegia non inſpecta, non valent argui falſitatis*.

III. Privilegium & quodcumque aliud inſtrumentum, cujus litteræ legi non poſſunt, maximè in notâ temporis quo datum eſt, vel cujus charta eſt vetuſta, ſcriptura verò, alicubi ſaltem, eſt recentior; vel cujus ſigillum non eſt authenticum, fidem non facit: ità ſtatuitur cap. *Inter dilectos*, Ext. *De fide inſtrument.*

IV. Falſa latinitas privilegium & quodvis aliud Summi Pontifici reſcriptum vitiat, cap. *Ad audientiam*, Extr. *De reſcriptis*. Si tamen in narratione facti, vel in nominibus poſſeſſionum abraſum ſit privilegium, vel quodlibet aliud inſtrumentum, aut reſcriptum; propterea tamen venire non debet in ſuſpicionem falſi, cap. *Ex litteris*, Extr. *De fide Inſtrumentorum*. Si aliquarum tantùm litterarum in loco minimè ſuſpecto raſura deprehendatur, privilegium, aut reſcriptum non cenſetur irritum, cap. *Ex conſcientia*, Extr. *De crimine falſi*. Multò minùs reſcriptum vitiat unius tantùm litteræ defectus, cap. *Ex parte*, Ext. *De fide Inſtrumentorum*.

V. Privilegia uni, vel certis quibuſdam perſonis conceſſa, ad alias perſonas non extenduntur propter paritatem rationis: unde ſic habet regula juris 28. in Sexto, *Quæ à jure communi exorbitant, nequaquam ad conſequentiam ſunt trahenda*: Sic etiam 24. *Quod alicui gratioſè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum*.

VI. Pri-

VI. Privilegio exciderunt, qui ſpatio annorum quadraginta eo non ſunt uſi. Ità ſtatuit Alexander III. cap. *Accedentibus*, Extr. *De privilegiis*. Extemptus ratione unius rei vel loci, non cenſetur exemptus ratione aliarum, ſive rerum, ſive locorum, cap. *Cùm capella*, Extr. *De privilegiis*. Privilegia quæ derogant juriſdictioni Ordinarii, poſt Concilium Tridentinum cenſeri ſolent ſubreptitia. Privilegia quibus conceditur, ne is, aut ille excommunicari, aut interdici poſſit; niſi ſint Reges, aut Reginæ, vel ipſorum filii, in Galliis non recipiuntur, hoc eſt, non ſunt in uſu. Vide caput, *Ne aliqui*, Titul. *De privilegiis*, in Sexto.

Quæres, an valeant privilegia, antequam privilegiato innotuerint.

Reſp. privilegia valere ſtatim atque à procuratore privilegiati acceptata fuerint, modò tamen ejus ſint naturæ, ut privilegiatus eis licitè uti poſſit, antequam ſibi innotuerint; ſecùs verò cùm eis ſine peccato uti non poteſt, antequam in illius notitiam venerint. Ratio eſt, quia probabile non eſt, eum qui privilegia concedit, velle iniquo uſui occaſionem præbere.

## Caput IV.

### *De Tolerantia, Derogatione, Abrogatione, Irritatione.*

Conclusio I. Tolerantia definitur. Permiſſio negativa rei prohibitæ, ſeu, eſt legis adhuc vigentis infractio, quæ videtur, nec tamen punitur, aut arguitur.

Infractæ legis tolerantia nonnunquam neceſſaria eſt, tum ut vitetur majus malum, tum ne Reipublicæ, ſive Politicæ, ſive Eccleſiaſticæ, pax turbetur: *Terrena civitas* ( inquit Auguſtinus lib. 15. de Civ. Dei, cap. 18.) *ſcortorum uſum impunitam*

*nitam turpitudinem facit*. Idem docetur à Cypriano Epiſt. 55. *Remitto* ( inquit ) *omnia*, *multa diſſimulo ſtudio & voto colligendæ fraternitatis*.

Ubi verò deſinit urgere neceſſitas, legislatores, aut ii qui ex officio curare debent, ut leges ſerventur, tolerantiâ licitè uti non poſſunt, ut Epiſt. 22. cap. 5. hiſce verbis docet Innocentius Papa I. *Quod pro remedio ac neceſſitate ſtatutum eſt*, *conſtat primitùs non fuiſſe*. *Ergo quod neceſſitas pro remedio invenit*, *ceſſante neceſſitate*, *debet utique ceſſare pariter quod urgebat*, *quia aliud ordo legitimus*, *aliud uſurpatio quam ad præſens fieri tempus impellit*.

CONCLUSIO 2. Derogatio nihil aliud eſt, quàm legis quæ viget, imminutio ſecundùm aliquam ſui partem, v. g. cum ovorum uſus quadrageſimali tempore permittitur.

Derogatio à lege fieri tantùm poteſt à Superiore, & quidem cum causâ, quæ bonum commune reſpiciat, cum ſit quædam veluti à lege ſecundùm aliquam ſui partem diſpenſatio.

CONCLUSIO 3. Abrogatio eſt antiquatio legis ſecundùm omnes ſuas partes.

Probatur. Abrogatio non in alio differt à Derogatione, quàm quòd iſta ſit legis tantùm imminutio; illa verò, totius legis abrogatio. Sic lex Moyſis per Euangelium abrogata dicitur, quòd ſecundùm omnes ſuas partes eſſentiales, cæremoniales nimirùm, antiquata fuerit; juxta illud Apoſtoli ad Hebræos 2. *Tranſlato Sacerdotio*, *neceſſe eſt*, *ut Legis tranſlatio fiat*. Sic etiam lex canonica de temperando à ſuffocatis, quæ ab Apoſtolis in primo Concilio Jeroſolymitano lata fuerat, abrogata fuit per contrariam conſuetudinem.

CONCLUSIO 4. Irritatio eſt, cum lex, etiamſi lata fuerit, fit nulla & invalida, antequam recipiatur.

Probatur. Non ob aliam rationem irrita facta eſt lex, quam Imperator Mauricius tulerat de militibus non admittendis ad monachatûs profeſſionem: nempè ideò irritata dicitur, quòd curâ Gregorii Magni in irritum abierit, antequam vigeret.

Quæres, quot modis irritatio legis fieri poſſit.

Reſp. legem humanam irritari, vel cum propter contrariam & uſu receptam conſuetudinem ab hominibus ſapientibus & fidelibus executioni non mandatur, vel cum in legiſlatore defuerunt, aut poteſtas, aut voluntas. Sic irritantur leges humanæ, quæ naturali, aut divino juri contrariæ ſunt, aut quæ ſupponunt aliquod factum, tanquam verum, quod tamen à parte rei falſum eſt.

Sed lectorem monitum velim, non omne quod illicitum eſt, eſſe irritum: ſcilicet matrimonii contractus poſt emiſſum ſimplex caſtitatis votum, licèt illicitus ſit, non eſt tamen irritus, nec ab humanâ aliquâ poteſtate irritandus. Aliqua tamen illicita (ut dictum eſt) irrita ſunt, ſed id (ut obſervatum eſt) non oritur ex parte ejus qui illicitum fecit, ſed ex defectu aut voluntatis aut poteſtatis in eo qui legem tulit: ſic irriti ſunt contractus omnes, qui ad turpem cauſam à duobus ejuſdem flagitii reis celebrantur; neque enim lex aliqua poteſt crimina, ſive ſint flagitia, ſive facinora, jubere.

## CAPUT V.

### *De Conſuetudine.*

CONCLUSIO I. Conſuetudo rectè definitur, Jus moribus utentium introductum, ubi lex ipſa deficit, vel cum ejus ſenſus dubius eſt.

Explicatur definitio. Conſuetudo dicitur 1. *Jus*, quia (ut infrà dicetur) ſi legitimæ conditiones

tiones adſint, vim legis habet. 2. Dicitur *Ius moribus utentium introductum;* neque enim origo conſuetudinis petitur à legiſlatore, ſed ab uſu quem populus invexit. Dicitur 3. jus introductum, *ubi lex ipſa deficit*, quia eſt ipſius legis, quæ non extat, aut non viget, veluti ſupplementum. Dicitur 4. *vel cum legis ſenſus dubius eſt:* conſuetudo enim optima eſt legis interpres; unde conſulitur, quoties circa legis ſenſum dubium occurrit.

CONCLUSIO 2. Conſuetudo multipliciter dividitur.

Probatur. Conſuetudo dividitur 1. in generalem & particularem. Illa, totius eſt Reipublicæ, ſeu Civilis, ſeu Eccleſiaſticæ; iſta verò, eſt particularis Reipublicæ, ſive Civilis, ſive Eccleſiaſticæ.

Conſuetudo generalis totius Eccleſiæ, cujus origo non reperitur, ad ipſorum Apoſtolorum, aut Plenariorum Conciliorum inſtitutionem refundi debet, juxta illud Auguſtini Epiſtolâ 118. veteris Editionis, quæ eſt ad Januarium: *Illa quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſervantur, datur intelligi vel ab ipſis Apoſtolis, vel Plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri, ſicuti quòd Domini Paſſio & Reſurrectio & Aſcenſio in cælum, & Adventus de cælo Spiritus Sancti anniverſaria ſolemnitate celebrantur, & ſi quid aliud tale occurrerit, quòd ſervatur ab univerſa quocumque ſe diffundit Eccleſia.*

Eas verò generales Eccleſiæ conſuetudines eſſe Legis ſcriptæ loco, tradit ibidem Auguſtinus, cap. 5. *Si quid tota per orbem frequentat Eccleſia quin ita faciendum ſit, diſputare, inſolentiſſimæ inſaniæ eſt.* Idem ab eodem S. Doctore docetur Epiſtolâ 36. quæ eſt ad Caſulanum, ubi ſic loquitur: *Quiſquis hunc diem* (qui nunc dicitur Dominicus, & olim Dies Solis) *jejunio decernendum*

*putaverit, ſicut quidam jejunantes Sabbatum obſervant, non pravo ſcandalo erit Eccleſiæ; nec immeritò: in his enim rebus, de quibus nihil certò ſtatuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel inſtituta Majorum pro lege tenenda ſunt.*

Conſuetudo particularis, ſeu quæ eſt loci alicujus, aut Eccleſiæ cujuſdam, ſi nihil contineat quod fidei aut moribus repugnet, obſervanda eſt ab iis qui in eo loco, aut in eâ Eccleſiâ morantur, aut qui peregrini ad eum locum, aut ad eam Eccleſiam accedunt: *Conſuetudines quæ per loca terrarum regioneſque variantur* (ait Auguſtinus Epiſt. 118. ad Januarium) *ſicuti eſt, quòd alii jejunant Sabbato, alii verò non; aliqui quotidie communicant Corpori & Sanguini Dominico, alii certis diebus accipiunt: Totum hoc genus rerum liberas habet obſervationes; nec diſciplina ulla eſt in his melior gravi, prudentique Chriſtiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam, ad quamcumque fortè devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, ſocietate ſervandum eſt.*

Idem docet Gregorius Magnus in reſponſis ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, & habetur apud Gratianum, cap. *Noverit*, Diſt. 12. ſic autem loquitur: *Mihi placet, ut ſive in Romana, ſive in Gallicana, ſive in qualibet Eccleſia, aliquid inveniſti, quod plus omnipotenti Deo placere poſſit, ſolicitè eligas: & ut Anglorum Eccleſiæ, quæ adhuc in fide nova eſt, inſtitutione præcipua, quæ de multis Eccleſiis intelligere poteris, infundas. Non enim pro locis res, ſed pro rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſque Eccleſiis, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, elige; & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone.*

Conſuetudines particulares locorum, ſi nec rectæ fidei, nec bonis moribus repugnent, facilè immutari non debent: *Ipſa mutatio conſuetu-*

*dinis* ( ait Auguſtinus Epiſt. 118. ad Januarium, cap. 5. ) *etiam qua adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quæ utilis non eſt, perturbatione infructuoſa conſequenter noxia eſt.* Monet idem S. Doctor Epiſtolâ 119. ne uſurpentur conſuetudines, quæ ſalubriùs ad pietatem homines promovent, quæque in ſeipſis ſunt utiliores, ſi infirmis quibuſdam hominibus ſint offendiculo: *Si aliquorum* ( inquit ) *infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum ſit. Si enim eo modo impediat, ut majora ſtudiorum lucra ſperanda ſint, quàm calumniatorum detrimenta metuenda, ſine dubitatione faciendum eſt, maximè id quod etiam de Scripturis defendi poteſt, ſicut de Hymnis & Pſalmis canendis, cum & ipſius Domini, & Apoſtolorum habeamus documenta, & exempla, & præcepta.*

Conclusio 3. Conſuetudo, in multis vim legis habet.

Probatur. Primò, conſuetudinem generalem, hoc eſt, quæ ab universâ ſervatur Eccleſiâ, vim legis habere, evidens eſt ex locis, quæ ad defenſionem & explicationem præcedentis concluſionis allata ſunt. 2. Id pariter evidens eſt de conſuetudinibus particularibus reſpectu eorum, qui aut in locis in quibus vigent, commorantur, aut qui ad ea loca peregrini accedunt.

Probatur iterùm variis exemplis. 1. Conſuetudo ſatis eſt ad firmandam juriſdictionem, ut patet ex Gregorio Magno lib. 1. Epiſt. 75. ubi Numidiæ conſuetudines in Primatibus conſtituendis approbat, ut nimirùm ex Ordinationis tempore, non ex electione, non ex Sede, Primatus habeatur, uno ſolùm excepto Carthaginenſi. 2. Valet etiam conſuetudo ad introducenda matrimonii impedimenta, ut videre eſt in Baſilio in Epiſtolâ ad Diodorum, ubi docet, non licere demortuæ uxoris ſororem in matrimonium ducere: *Propter morem* ( inquit ) *qui vim legis*

*habet*. Nec obſtat, quòd id Canonibus Apoſtolorum jam antea vetitum eſſet; nempè Baſilii ætate Canones, qui dicuntur Apoſtolici, nondum vim legis habebant.

Conclusio 4. Conſuetudo certis quibuſdam conditionibus veſtita, abrogat legem anteà latam.

Probatur. Conſuetudo legitimè præſcripta vim legis habet, ut ſuperiùs oſtenſum eſt: ergo ſi contraria ſit legi, quæ antè lata fuerit, eam abrogat, efficitque, ut abeat in deſuetudinem, ac proindè ut vim amittat ſuam: lex enim quæ in deſuetudinem, & à fortiori, quæ in contrariam conſuetudinem abiit, non obligat.

Verùm ut nova conſuetudo, aut ex parte, aut ex toto, vim legis tollat, tres in eâ conditiones requiruntur. Nempè requiritur 1. ut non ſit contra jus naturale, aut divinum poſitivum: 2. Ut nec legislator, nec ii quibus ex officio incumbit, ut legum obſervationem curent, ei non contradixerint; aut ſi aliquando contradixerint, deſierint poſtea contradicere: 3. Ut à legitimo tempore, hoc eſt, tempore ad præſcriptionem requiſito, ſit in uſu; ac proindè cum in jure Civili præſcriptio locum non habeat ante decem annos, & in jure Eccleſiaſtico ante quadraginta, ita nec conſuetudo ante illud temporis ſpatium antiquiorem legem abrogare poteſt.

Defectu primæ conditionis, conſuetudo, quam nonnulli molliores miniſtri in adminiſtratione Sacramenti Pœnitentiæ ſequuntur, dum leviſſimas quaſdam ſatisfactiones pro graviſſimis ſceleribus injungunt, miniſtros illos à peccato non eximit: ſcilicet oppoſita eſt juri divino, quo præſcribitur, ut convenientes pro qualitate criminum ſatisfactiones imponantur. Ejuſdem conditionis defectu, conſuetudo pecuniam mutuò dandi cum obligatione reddendi aliquid, ſive certum, ſive incer-

incertum, præter ſortem, mutuantes non excuſat ab uſuræ crimine; uſura enim (ut ſuo loco dicetur) eſt contra jus naturale & divinum. Defectu alterius conditionis, praxis laicorum quorumdam, qui raro admodùm, aut nunquam ſiſtunt ſe præſentes Miſſæ Parochiali, non eſt legitima conſuetudo in Galliis, ubi Concilia Provincialia, Decreta Cleri Gallicani ad Comitia Generalia congregati, ac ſpecialia Epiſcoporum Statuta, obſiſtunt. Defectu tertiæ conditionis, praxis eorum, qui conſuetudines legi contrarias invehunt, innoxia non eſt, quamvis ii qui longo poſt tempore eam ſequuntur, non peccent, juxta tritam hanc Vincentii Lirinenſis ſententiam: *Condemnantur magiſtri, abſolvuntur diſcipuli.*

# DISSERTATIO QUINTA.

## *De ſpeciebus Legis humanæ.*

*Not.* DUAE ſunt legis humanæ ſpecies, Civilis nimirùm & Canonicæ. Prior, eſt quæ in terrenâ civitate ad pacem terrenam fertur à Principibus ſæcularibus; poſterior verò quam in Chriſtianâ religione ad pacem cœleſtis civitatis ferunt Eccleſiæ Prælati: hincque patet, illam dirigi ad bonum temporale, iſtam verò tendere ad promovendam fidelium æternam ſalutem. De utrâque illâ humanæ legis ſpecie ſeorſim eſt hìc agendum.

## Quæstio Prima.

### *De Lege Civili.*

*Not.* De lege Civili quæri poteſt 1. quotuplex ſit: 2. Quænam illius promulgatio requiratur, ut obliget: 3. An vis illius ab acceptatione populi pendeat.

Conclusio 1. Jus Civile, duplex apud Gallos diſtinguitur, Romanum & Gallicum.

Probatur. Apud Gallos Judices duplicis illius juris authoritate pendentes lites dirimunt: ergo jus civile duplex eſt apud Gallos.

Quæres 1. quid nomine Romani juris intelligatur.

Reſp. nomine Romani juris intelligi Conſtitutiones, quæ reperiuntur 1. in codice Theodoſii; 2. in Pandectis, ſeu in libris Digeſtorum; qui quidem nihil aliud ſunt, quàm collectio Sententiarum, quæ ex veteribus Juriſconſultis excerpta fuerunt; 3. in Codice Juſtiniani; 4. in libro Novellarum, quæ & Authenticæ nonnunquam appellantur; 5. in quatuor Inſtitutorum libris. Monitum tamen hìc volumus lectorem, Francos per jus Romanum, illud tantùm intellexiſſe, quod in codice Theodoſii legitur. Illius ſic ſumpti meminit Concilium Aurelianenſe, quod anno 511. celebratum eſt, can. 1. Meminit quoque can. 20. & 21. Concilium Turonenſe, quod quidem anno 568. habitum eſt.

Quæres 2. quid ſit Jus Gallicum.

Reſp. Jus Gallicum conſuetudine magis, quàm ſcriptis legibus contineri. Complectitur tamen, præter conſuetudines, varias Regum Franciæ Conſtitutiones, quarum nonnullæ ſunt

in

in uſu, aliæ verò non obſervantur. Sed de his Juriſconſulti. Nobis interim pluſquam ſatis eſt, quòd ea indicaverimus.

Conclusio 2. Habitâ ratione ſolius juris naturalis, lex Civilis obligat ſtatim atque ſubditis innotuit. Stando autem in jure poſitivo, varia pro varietate nationum promulgatio requiritur.

Probatur prima pars. Legis Civilis promulgatio ideò fit, ut in ſubditorum notitiam veniat: ergo ſtando in jure naturali, obligat ſtatim atque in ſubditorum notitiam venerit: venit autem paſſim, cum in Curia Principis promulgatur; facilis enim eſt, & frequentiſſimus ex provinciis ad Curiam, & à Curia ad provincias commeatus.

Probatur altera pars. 1. Leges Imperiales non obligant, niſi poſt duos menſes ab earum ſolemni promulgatione factâ in Metropoli, in quâ quis degit. Id nimirum colligitur ex Authenticâ quæ incipit, *Vt novæ Conſtitutiones*. 2. In Galliis conſuetudo obtinet, ut leges Civiles non obligent, niſi Parlamenta, ut vocant, in ſingulis provinciis eas à Rege verè emanaviſſe declaraverint; à Parlamentis verò mitti ſolent ad inferiora ſubſellia, in quibus iterum promulgantur. Defectu ſpecialis illius promulgationis, quædam Gallicanæ leges vim habent in Normania, quæ tamen in Burgundia nullum robur habent.

Conclusio 3. Vis legis Civilis non pendet abſolutè ex acceptatione populi.

Probatur 1. ex eo, quòd vis legis Civilis pendeat ex ipsâ populi ſubjectione in iis quæ ad pacem terrenam ſpectant, & ab obedientiâ, quam jure divino populi ſuo Principi debent: at illa ſubjectio, illaque ad obediendum obligatio, à populi conſenſu minimè pendent. 2. Alioquin Princeps juſtè (ut ſupponitur) exigeret executionem legis à ſe ſancitæ; & ex alterâ parte populus ju-

 ſtè

ſtè, pariter ejuſdem legis acceptationem, ac executionem detrectaret, quod eſt abſurdum, ut probat cenſura quam Alexander Papa VII. & poſteà Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia anno 1700. congregatus huic propoſitioni inuſſit: *Populus non peccat, etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem à Principe promulgatam.*

Id tamen non impedit, quin populus, hoc eſt, major & ſanior populi pars, Principem humillimè monere poſſit vel factum falſum quod lata ab eo lex ſupponit, vel illius cum avitâ conſuetudine oppoſitionem, vel impedimentum quod præſtat majori provinciarum bono. Nempè ſapientes Principes declararunt, moneri ſe velle de legis incommodo, ſi quod in ea prudentiores, antequam executioni mandetur, detexerint. Si tamen poſt humillimam illam monitionem Princeps ſuæ legis executionem urgeat, populus ei morem gerere tenetur, modò tamen in eâ nihil ſit, quod legi naturali, aut divinæ poſitivæ, repugnet. Ratio eſt, quia populus eo in caſu judicare debet, exigere Reipublicæ bonum, ut nulla antiquæ ſuæ conſuetudinis ratio habeatur.

Quòd ſi Princeps intelligat, legem à ſe latam, à populo receptam non fuiſſe, eumque impoſitis pœnis ad receptionem non compellat, tacito ſuo conſenſu legi ſuæ derogaſſe, & ab ea firmitatem abſtuliſſe, cenſendus eſt: unde eſt illud Gratiani Diſt. 4. *Leges inſtituuntur, cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur.*

QUAE-

## Quæstio II.

### *De Lege Canonica.*

*Not.* DE hâc humanæ legis ſpecie quæremus eadem, quæ de Civili: 1. Nempè quid & quotuplex ſit: 2. Agemus de Reſcriptis Summorum Pontificum: 3. Expendemus ubinam fieri debeat illius promulgatio: 4. An fideles obliget independenter ab eorum conſenſu, & acceptatione.

### Caput Primum.

#### *Quid & quotuplex ſit lex Canonica.*

CONCLUSIO 1. Lex Canonica rectè definitur, Lex quæ ab Eccleſiæ prælatis ad promovendam fidelium ſalutem ſancitur.

Explicatur definitio. Primò, Lex Canonica dicitur ſanciri ab Eccleſiæ prælatis: eos enim non autem ſæculares Principes Chriſtus alloquebatur, cum dixit: *Quæcumque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.* Dicitur 2. quæ ſancitur *ad promovendam æternam fidelium ſalutem*, & in hoc (ut ſuperiùs obſervatum eſt ex Auguſtino) lex Canonica differt à Lege Civili: hæc enim non ob aliud fertur, quàm ut inter cives terrenæ paci conſulatur.

CONCLUSIO 2. Lex Canonica, ſeu jus Canonicum, duplex eſt, Vetus & Novum.

Probatur. Jus Canonicum triplici Codice continetur, Orientali, Africano, & Occidentali: Sed in illo triplici Codice aliud eſt jus Vetus, & aliud Novum. Scilicet in illo triplici Codice

nonnullæ ſunt Conſtitutiones, quæ antiquitùs ſervabantur quidem, ſed jam temporis nullam omninò vim habent: Aliæ verò reperiuntur, quæ his quoque temporibus vigent, ut ex mox dicendis conſtabit.

Quæres 1. quid nomine Codicis Orientalis intelligatur.

Reſp. Codicem Orientalem complecti 1. collectionem quinquaginta Canonum, qui vulgò dicuntur Apoſtolici, non quidem quòd Apoſtoli ſint illorum authores, ſed quòd ab Eccleſiarum Apoſtolicarum Epiſcopis per duo priora ſæcula, & medium tertium conditi, in unum volumen Firmiliani Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopi tempore redacti ſint. Gelaſius Papa volumen illud anno 492. rejecit inter Apocrypha, hoc eſt, inter libros quorum authoritas non valeret ad dirimendas aut fidei, aut morum, aut diſciplinæ controverſias. 2. Idem Codex Orientalis complectitur collectionem Canonum Concilii Nicæni primi, Conſtantinopolitani primi, multarumque Synodorum Provincialium, quæ quarto ſæculo ineunte in Oriente celebrata fuerunt: Sunt autem illæ Synodi, Neocæſarienſis, Gangrenſis, Antiochena, Ancyrana, & Laodicæna.

Quæres 2. quas Conſtitutiones, quaſve Leges, Codex, Africanus dictus, complecteretur.

Reſp. Codicem Africanum continere Canones qui in Africâ editi ſunt uſque ad annum 419. quo quidem anno in Concilio Carthaginenſi probata fuit illorum collectio.

Quæres 3. quarum Synodorum decreta Codex Occidentalis complectatur.

Reſp. 1. Codicem Occidentalem per quatuor priora ſæcula complexum fuiſſe ſolos Nicænos Canones: *Canonibus porrò obſequendum eſſe ſentimus* (inquit Innocentius Papa I. in Epiſtolâ ad Clerum Conſtantinopolitanum) *qui Nicææ*

*ſunt*

*ſunt decreti; quos ſolos conſectari decet Eccleſiam Catholicam, & juxta eos judicare.*

Reſp. 2. Codicem Occidentalem poſt quartum ſæculum fuiſſe complexum decreta Conciliorum Orientalium, ſeu collectionem quæ apud Orientales dicebatur Codex univerſæ Eccleſiæ. Aberant ab illâ collectione Canones Apoſtolici, Africani, Sardicenſes, nec non Canones Synodorum quæ ad ea uſque tempora in Occidente habitæ fuerant, ut ſunt Arelatenſis prima & Eliberitana.

Reſp. 3. illi eidem Codici inſertam poſteà fuiſſe collectionem Dionyſii, qui vulgò *Exiguus* dicebatur. Nimirùm laudatus Abbas veteri collectioni, quam novâ translatione donavit, quinquaginta Canones Apoſtolicos, Synodi Sardicenſis quinque ſupra viginti, Africanos 138. tres Conſtantinopolitani primi Concilii addidit. Non addidit Epheſinos, ſed Chalcedonenſes 27. Addidit quoque Decretales Epiſtolas Romanorum Pontificum à Sirico ad Hormiſdam uſque conſcriptas: non enim antiquiores aliquas repererat. Statim (Caſſiodoro teſte) ab Eccleſiâ Romanâ approbatus & receptus fuit ille Dionyſii Exigui liber; obtinuit pariter in Galliis tempore Concilii Aurelianenſis anno 538. exceptis tamen Canonibus Apoſtolorum, qui quidem ætate Caroli Magni recipi cœperunt unà cum Gallicanarum Synodorum Canonibus.

Reſp. 4. circa annum 781. emerſiſſe collectionem aliam, quam Riculphus Moguntinus ex Hiſpaniâ adduxit ſub nomine Iſidori Hiſpalenſis. Ea Riculphi collectio præter Codicem Dionyſianum complectebatur decreta ad diſciplinam ſpectantia, quæ Romani Pontifices ad Siricium uſque tuliſſe ferebantur: quæ quidem decreta eſſe ſuppoſititia, nunc Eruditi omnes conveniunt. Eorum decretorum authoritatem Gallicanæ Eccleſiæ ſæculo nono, inſtante licèt Nicolao Papâ I. admittere noluerunt. Nec mi-

rum;

rum; ferebant enim, nullam Synodum cogi poſſe ſine authoritate Romani Pontificis, nec eo inconſulto poſſe judicari cauſas Epiſcoporum : quæ quidem duo capita contraria erant diſciplinæ, quam ad ea uſque tempora Galli ſervaverant. Anno 1010. Buchardus eaſdem Romanorum Pontificum, qui ante Siricium vixerant, Epiſtolas Decretales novæ ſuæ collectioni inſeruit, nec non anno 1100. operi à ſe adornato Yvo Carnotenſis multa quoque ex Digeſtis, Codice, & Novellis addidit, proindeque Codicem compoſuit, qui, tum ex Canonibus, tum ex legibus Civilibus conſtaret.

Reſp. 5. anno 1150. prodiiſſe Decretum Gratiani, Benedictini Monachi, Bononienſis. Addidit Iſidori collectioni ea quæ ab Yvone collecta fuerant, & prætereà plurima veterum Patrum loca laudavit.

Gratianus opus ſuum, quod inſcripſit *Concordantia diſcordantium Canonum*, in tres diviſit partes. Prima, Diſtinctiones unam ſupra centum continet, in quibus agit de jure divino, de jure humano, de iis quæ pertinent ad mores componendos, & ad eccleſiaſticam diſciplinam. Altera pars, complectitur cauſas ſex ſupra triginta, quas quidem in varias quæſtiones diſtribuit; cauſæ autem trigeſimæ ſextæ inſeritur Tractatus de pœnitentiâ, qui quinque Diſtinctionibus abſolvitur. Tertia denique pars, quæ inſcribitur, *de Conſecratione*, quinque Diſtinctionibus perficitur.

Reſp. 6. anno 1236. Gregorium Papam IX. promulgaſſe librum Decretalium, ſeu Epiſtolarum, quas variis de cauſis Summi Pontifices ad diverſarum Provinciarum Epiſcopos miſerant ab eo tempore, quo Gratianus ſuum Decretum publici juris fecerat. Illæ autem Epiſtolæ, collectæ fuerunt & redactæ in compendium operâ S. Raymundi ex Ordine Prædicatorum, & diviſæ in libros quinque, quibus anno 1226. Bonifacius Papa

Papa VIII. ſextum addidit, conſtans ex Epiſtolis Pontificum, qui Eccleſiæ Romanæ à Gregorio IX. ad ſuam uſque ætatem præfuerant, nec non ex Decretis Conciliorum Lugdunenſium, & ex pluribus aliis, quæ ipſe Bonifacius ediderat. Hic Sextus Decretalium nullo unquam tempore in Galliis fuit in uſu.

Reſp. 7. anno 1317. Joannem Papam XXII. promulgaſſe Clementinas in quinque libros diſtributas. Continent Clementinæ decreta Concilii Viennenſis, cui ipſe Clemens Papa V. præfuerat. Clementinis Joannes XXII. ſuas ipſe addidit Decretales, quæ quidem Extravagantes dicuntur, quòd extra corpus juris vagentur; nec non multas alias Extravagantes, quę ſolent appellari Communes, eò quòd non unius, ſed multorum ſunt Romanorum Pontificum.

Hìc cenſemus, lectorem moneri debere, nec Gratiani Decretum, nec Gregorii IX. Decretales, nec Clementinas, nec Extravagantes Joannis XXII. nec Extravagantes Communes in uſu eſſe apud Gallos, niſi in iis rebus, in quibus cum antiquis Gentis moribus, & receptis in regno Synodis cohærent.

Conclusio 3. Multiplex eſt diſcrimen inter diſciplinam quæ jus novum invexit, & eam quæ jure antiquo obtinebat.

Probatur. Jus novum differt à veteri, 1. In eo quòd poteſtas, quâ in pleriſque cauſis judicandis Synodi Provinciales fruebantur, jure novo ad ſolum Romanum Pontificem pertinere videantur: indeque orta ſit nova judiciorum Eccleſiaſticorum forma ad cognitiones cauſarum per Pontificum Romanorum Reſcripta in Provinciis conſtituendas. Hinc etiam emanarunt innumeræ eorumdem Pontificum Conſtitutiones, quæ hiſce temporibus in formulis actionum & in uſu fori accuratè ſervantur.

2. Beneficia quæ olim in ipſâ ordinatione conferebantur, ſicut nunc in ordinatione Epiſcopali

Ca-

Cathedrales Eccleſiæ conferuntur, ab ipſâ ordinatione diſtincta ſunt, & Clerici ſub titulo patrimonii majoribus ordinibus adſcribantur. Indeque natæ ſunt regulæ de beneficiis acquirendis, amittendis, commutandis, & reſignandis in Romanâ Curiâ.

3. Pœnitentiarum publicarum rigor maximè temperatus eſt, diſpenſationumque Apoſtolicarum uſus in matrimoniis, in votis, aliiſque permultis rebus frequens factus fuit. Capitulis pariter conceſſę fuerunt exemptiones ab Epiſcopali juriſdictione, introductaque Monachorum, & Ordinum, ſive Mendicantium, ſive aliorum privilegia.

4. Tandem multiplices Monachorum ſpecies, & Religioſarum Societatum diffuſa per totam Eccleſiam multitudo, quæ ab Epiſcoporum ſolicitudine libera, novis regulis & inſtitutis à Romano Pontifice reguntur.

## Caput II.

### *De Summorum Pontificum Reſcriptis.*

Diſpoſitiones quæ ab Apoſtolica Sede proficiſcuntur, dividi ſolent in Privilegia, Mandata, & Reſcripta. Ipſa etiam reſcripta ſubdividuntur in Reſcripta gratiæ, & Reſcripta juſtitiæ: utraque verò pro formarum, in quibus expediri ſolent, diverſitate, dicuntur Signaturæ, Brevia, Bullæ, Conſtitutiones. De privilegio ſatis ſuperque dictum eſt à nobis ſuperiùs: de reliquis igitur Pontificum Romanorum diſpoſitionibus hìc agendum nobis incumbit.

1. Mandatum Apoſtolicum in jure frequens, eſt illud quo Papa ſignificat Ordinario, ut certæ alicui perſonæ de beneficio provideat, cap. *Mandatum*, Tit. *de Reſcriptis*. Ejuſmodi Mandata pro odioſis habentur, quòd juri communi oppoſita ſint, & Ordinariorum canonicam poteſta-

teſtatem plurimùm coarctent. Mandata circa præbendas quæ nondum vacant, quæque litteræ Expectativæ dicuntur, damnavit Bonifacius Papa VIII. cap. *Deteſtanda*, Titul. *De Conceſſion. Præbendarum* in Sexto. Concilium Baſileenſe, & in regno Galliæ Pragmatica Sanctio Mandata omnia de providendo, & beneficiorum expectationes, quæ in iiſdem Galliis patrio idiomate *Survivances* dicuntur, omninò ſuſtulerant. Verùm Concordatis inter Leonem Papam & Franciſcum I. Galliarum Regem Bononiæ initis, & in Concilio Lateranenſi poſtmodum approbatis, Mandata ità temperata ſunt, ut quilibet Summus Pontifex ſemel in vita ſua Ordinarium in regno cui decem præbendarum collatio competit, in una poſſit, (ut loquuntur) gravare, & eum cui jus eſt conferendi quinquaginta, vel plurium, in duabus. Tandem Concilium Tridentinum ſeſſione 14. de Reformat. capite 19. omnes omninò Expectativas, omniaque Mandata de providendo penitùs abſtulit.

2. Signaturæ Apoſtolicæ circa diverſa verſantur, ſive circa conceſſionem beneficii, quod quis per ſupplicationem petierit; ſive circa abſolutionem, aut diſpenſationem, aut rehabilitatem (ut vocant) in favorem ſupplicantis. Signaturæ in papyro conſcribuntur, neque muniuntur ſigillo, & ut plurimùm hiſce verbis exprimuntur: *Fiat ut petitur*.

3. Breve Apoſtolicum, eſt contracta & brevis Scriptura, quæ in negotiis, quæ non ſunt magni momenti, conceditur: ea verò vel in papyro, vel in membranâ indifferenter conſcribi ſolet, munirique ſigillo in cerâ, aut rubeâ, aut viridi, ſub annulo Piſcatoris, ac præterea Secretarii ſubſcriptione. In Apoſtolicis litteris quæ Brevia dicuntur, non autem in aliis earumdem litterarum ſpeciebus fit mentio annuli Piſcatoris: *Datum ſub annulo Piſcatoris*.

4. Bul-

4. Bullæ ſunt conceſſiones, aut ordinationes in rebus gravioribus, nec niſi in membranis deſcribuntur; aliquantòque ſunt Brevibus prolixiores, utpotè præfationem & clauſulam, quæ in Brevibus ſupprimuntur, continentes. Sigilla Bullarum plumbea ſunt, ac præ ſe ferunt Petri & Pauli Apoſtolorum effigiem. Quoties Bulla in materiâ gratiæ conſcribitur, appenditur ſigillum è filis ſericis. Si verò Bulla ſit in materiâ juſtitiæ, aut ſi ſit executoria, filis cannabis plumbum appenditur. Ob eam rationem in Conſiſtorialibus proviſionum Bullis, quæ Romæ pro Gallicani regni prælaturis conceduntur, cannabeus laqueus inſeritur: Scilicet poſt Concordata inter Leonem Papam & Franciſcum I. Francorum Regem inita, collationes quæ ad Regis Chriſtianiſſimi nominationem ac præſentationem fiunt, juſtitiæ ſunt (ait Cabaſſutius noſter) & neceſſitatis.

5. Itaque Reſcripta Juſtitiæ, ea ſunt quæ debitum auxilium petentibus impertiunt, & ut plurimùm ad lites, ac juſtitiæ in exteriori foro adminiſtrationem pertinent: ejuſmodi verò ſunt Evocationes, Delegationes judicum in partibus. Econtrà litteræ quæ *gratiæ* Reſcripta dicuntur, ex merâ liberalitate ac clementiâ Pontificis impetrantur, ut in Diſpenſationibus, Indulgentiis, Remiſſionibus, Abſolutionibus, Rehabilitationibus, Proviſionibus de dignitatibus ac beneficiis tam in formâ *gratiæ vel pauperum*, quàm in formâ *Dignum*. Hinc patet, Reſcripta quæ *juſtitiæ* dicuntur, nullum jus novum ei conferre, cui conceduntur: ſed jus anteà quæſitum, vel confirmant, vel jubent, ut de eo cognoſcatur. Reſcripta verò *gratiæ*, impetranti jus novum attribuunt, nec exigunt cauſæ cognitionem, cùm ſint (ut loquuntur) meræ voluntatis, niſi tamen falſitatis, vel obreptionis arguantur, aut niſi nominatim & expreſsè ei inſerta ſit aliqua conditionis clauſula, cujuſmodi eſt hæc, *Si dignus erit*,

in

in commiſſariis beneficiorum collationibus, ut in cap. *Cùm adeò*, de Reſcript. aut iſta communis, *Si ita eſt*.

Tandem Reſcriptorum, ſeu Litterarum *juſtitiæ* diſcrimen à Reſcriptis, ſeu Litteris *gratiæ*, diſcrimen vel ex primo illorum intuitu dignoſcitur: nempè Litteræ quæ *juſtitiæ* dicuntur, per verbum, *Placet*, ſubſcribi ſolent; litteræ verò gratiæ, per hoc aliud verbum, *Fiat*. Prętereà in *gratiæ* Reſcriptis Papæ nomen, per capitales & majuſculos caracteres, ſcribitur integrum: in reſcriptis verò *juſtitiæ* primus tantùm caracter nominis Papæ majuſculus eſt, reliquiècontra ejuſdem nominis caracteres, minuſculi ſunt. In Bullis quoque ſpeciale diſcrimen ſe prodit: ſcilicet (ut jam obſervatum eſt) laqueis ſericis & laqueis cannabinis plumbum appenditur.

6. Litteræ gratioſæ per aliquem tertium, etiam laicum, & nullo ſpeciali mandato munitum, impetrari poſſunt. Hinc fit, ut laicus pro clerico etiam inſcio beneficium impetrare poſſit; nec non & aliæ gratiæ, cujuſcumque ſint generis; ut patet ex Cap. *Nonnulli ſunt & alii*, de reſcript. Econtrà ut quis pro alio juſtitiæ Litteras impetret, neceſſe eſt, ut ad id ſpeciali mandato muniatur. Rebuffus tamen *In praxi Benefic.* Titul. *Different.* inter Reſcripta num. 18. monet, in Regni Franciæ Curiis indiſcriminatim admitti Litteras, ſive *juſtitiæ*, ſive *gratiæ*, quæ ſine ſpeciali mandato per tertiam perſonam impetratæ fuerint.

7. Litteræ *juſtitiæ*, ſi executioni mandatæ non fuerint, póſt annum expirant, cap. *Si autem*, & cap. *Plerumque*, de Reſcript. Econtrà Litteræ gratioſæ perpetuam vim habent. L. *Falsò*, Cod. *De diverſis Reſcript.* æquum enim eſt, ut conceſſa per Principem gratia perpetuò permaneat, cap. *Si cui* de præbendis in Sexto. Niſi tamen quis ultra modum negligentiam ſuam protraxerit, cap. *Si Clericus*.

8. Po-

8. Poſterius in eodem negotio Reſcriptum, quod altera pars impetraverit, irritum eſt, ac nullum, ſi expreſſam de priore mentionem non fecerit; unde prius reſcriptum in omni ſuo robore permanet. Sed ſi reſcriptum poſterius de priore mentionem faciat, illud abrogat in eo capite, in quo eſt cum poſtetiori incompatibile, cap. *Cæterum*, de Reſcript. Hincque fit, ut in collatione beneficii poſterius reſcriptum, in quo prioris mentio facta non fuit, pro ſubreptitio & pro nullo habeatur, cap. *Cùm olim* de Sentent. & re Judic.

9. Expreſſio falſi, quæ obreptio dicitur; itemque ſuppreſſio veri, quæ ſubreptio dici ſolet, ſi ſit malitioſa, reſcriptum reddit invalidum; cap. *Dicenti* 25. quæſt. 2. Sed ſi ex ignorantiâ ſolâ, vel merâ ſimplicitate proceſſerit, ſic (inquit Caballutius) eſt diſtinguendum: vel enim impetrans, re etiam integrè & verè expreſsâ, judicio viri prudentis petitum obtinuiſſet ſaltem in formâ communi; eoque in caſu judex per illud Reſcriptum delegatus procedere debet ſervato juris ordine, non verò ſecundùm ſpecialem, & extraordinariam Reſcripti formam. Sed ſi delegatus apud ſe judicet, quòd rei veritate planè manifeſtatâ, & abſque interventu obreptionis, aut ſubreptionis Papa reſcriptum conceſſurus non fuiſſet, eo in caſu delegatus eâdem ratione ſe ſe gerere debet, ac ſi reſcriptum nullo modo fuiſſet impetratum, cap. *Super litteris*, de reſcript.

10. Per reſcriptum quo Papa mandat Ordinario, ut ſuæ Diœceſis Clericos corrigat, non datur eidem juriſdictio in exemptos, cap. *Grave*, nec excluditur appellatio ad Metropolitanum, niſi tamen in Litteris appoſita ſit clauſula, *De noſtra authoritate*: tunc enim appellatio immediatè ad Apoſtolicam Sedem devolveretur.

11. Cùm quis ad gratiam per reſcriptum reſti-

tui-

tuitur, id ſemper eſt intelligendum, ſalvo jure, alteri ante hanc reſtitutionem quæſito; niſi disertè contrarium exprimatur, cap. *Quamvis* 8. de reſcript. in *6*.

12. Innocentius III. ſtatuit in Concilio Lateranenſi, & habetur in cap. *Nonnulli*, de reſcript. ne quiſquam per Apoſtolicas Litteras trahatur ultra duas diætas extra ſuam diæceſim, niſi vel conſtet, has litteras de partium cenſenſu impetratas fuiſſe, vel huic conſtitutioni expreſsè in illis litteris derogetur. Quin etiam poſterior Bonifacii Conſtitutio prohibet, ne cauſæ committantur ultra diætam unam à finibus diœceſis computandam. Ubi verò reus & actor fuerint diverſarum diœceſum, diæta iſta computetur à finibus diœceſis ipſius Rei, cap. *Statutum*, §. *Cùm verò*, & §. *Cùm autem*, de reſcript. in *6*.

13. Ubi quis contra ſuos adverſarios reſcriptum impetraverit, nec illud, ſive ex malitia, ſive ex negligentia, intra annum, ex quo judicum habuit copiam, produxerit; ſed poſteà illud idem proferre voluerit ad eludendum poſterius reſcriptum ab adversâ parte impetratum, ſtatuitur quaſi invalidum, eò quòd mentionem non fecerit oppoſiti anterioris reſcripti, cap. *Plerumque* de reſcript. Econtrà poſterius valet, & nullatenùs primum. Nec mirum, nemini ſiquidem ſua fraus patrocinari debet.

14. Quoties Pontifex Maximus ſuo reſcripto demandat aliquem externæ juriſdictionis actum, non committit Clericum, niſi qui in eccleſiaſticâ dignitate conſtitutus ſit, vel habeat perſonatum, aut ad minus Eccleſiæ Cathedralis Canonicatu potiatur; frequentiùs verò Vicarium, aut Officialem generalem, nuſquam tamen Officialem Foraneum, eo quòd illius poteſtas ſit tantùm particularis, cap. *Statutum* de reſcript. in *6*. & in Clementinâ *Etſi*, eodem Titulo, nec non in Concilio Tridentino ſeſſ.2. cap.10. de reform.

15. No-

15. Notatu (inquit Cabaſſutius) maximè dignum eſt caput *Significavit*, de officio judic. ordin. ubi cùm aliqui nuptias in gradu prohibito contraxiſſent, & hujuſce ſcandaloſæ & inceptæ conjunctionis querela ad Summum Pontificem delata fuiſſet, delegatus ab eo fuit judex Eccleſiaſticus in eâdem diœceſi ad inquirendum & definitivè judicandum in causâ: verùm delegatus executionem mandati neglexit, permiſitque partes in priſtino ſcandalo permanere. Admonitus demùm Pontifex reſcripſit, Epiſcopum non in hâc ſolùm, ſed generaliter in omnibus ſimilibus cauſis, poſſe vel negligentiam, vel malitiam Apoſtolici delegati ſupplere, & hujuſmodi cauſas ex officio cognoſcere, parteſque ligare, aut ſolvere, prout expedire judicaverit.

16. Reſcripta, & Litteræ, tam Papæ quàm Legati, quibus communi Eccleſiæ diſciplinæ derogatur, aut imminuunt Ordinariorum authoritatem canonicam ac juriſdictionem, ut ſunt exempli causâ diſpenſationes circa Monialium clauſuram, aut ea reſcripta quæ publicam habent executionem, debent anteà Ordinariis exhiberi, quorum officii eſt, ut expendant, utrum ſuppreſſione veri, aut ſuppoſitione falſi, aliove gravi defectu Apoſtolicæ Litteræ vitientur; adeòque ſuum (ut vocant) *Viſa*, & approbationem ſcripto apponere, vel denegare, aut recuſare; executionem permittere, aut prohibere, aut ſuſpendere, cap. *Quod ſuper his*, de fide inſtrum. & cap. *Porrò* de Privileg. Concilium Tridentinum ſeſſione 13. cap. 5. & ſeſſione 22. cap. 5. necnon ſeſſione 24. cap. 11. decernit, Epiſcopos in ejuſmodi litterarum examine eſſe delegatos Apoſtolicos.

17. Circa Litteras Apoſtolicas obſervatu dignum eſt caput *finale* de officio jud. deleg. decernens, ſi delegati à Papâ electa ſit induſtria, non poſſe hunc delegatum ſubdelegare: electa verò cen-

cenſetur particularis perſonæ induſtriâ, quando ea perſona proprio exprimitur nomine, & non tantùm officii, aut dignitatis deſignatione in litteris delegationis.

Prætereà ſi nudum in delegatione miniſterium alicui, etiam proprio nomine non deſignato, ſummus Pontifex injunxerit, hic non poterit ſubdelegare; ut ſi Mandato de prædicandâ Cruce, certam aliquam perſonam ſui officii admonere, clanculum de aliquo facto inquirere, & ſimilia. In his enim cenſetur electa perſona induſtriâ particularis.

Tandem abſolutionis beneficium, etiam circa caſus Epiſcopo reſervatos, poteſt ab Apoſtolico Delegato, ſi ejus electa fuerit dignitas, vel officium, alteri perſonæ ab eodem ſubdelegari; ſed non poterit, ſi proprio nomine fuerit appellatus, etiam, cum officii, vel dignitatis expreſſione, cap. *Finali* de offic. judic. ordin. Id idem ſtatuit Concilium Tridentinum ſeſſione 14. cap. 4. de Caſibus reſervatis, & ſeſſione 24. cap. 6. de reform.

18. In Galliarum Regño, producenti Signaturas, aliaſve Curiæ Romanæ expeditiones nulla fides habetur, ſi non ſint (ut loquuntur) certificatæ à duobus trapezitis, aut expeditionariis, in ipſo originali atteſtantibus & ſubſcriptis, ut ſtatuitur edicto quod à Ludovico XIV. Titul. 15. art. 8. latum eſt. Vide de his omnibus caput ſextum libri 1. quem Cabaſſutius noſter inſcripſit, *Iuris Canonici Theoria & Praxis*, ex quo quæ hucuſque dicta ſunt, exſcripſimus.

## Caput III.

### *De promulgatione Legum Canonicarum.*

*Not.* Nemini dubium eſt, quin Legum Canonicarum promulgatio requiratur, ut fideles iis legibus teneantur; neque enim populi ligantur legibus poſitivis quas invincibiliter ignoraverint: ſed quæſtio eſt, ubinam promulgari debeant; an ſatis ſit, ut in civitate primariâ alicujus ditionis promulgentur, an verò requiratur, ut in ſingulis provinciis publicentur.

Conclusio. Lex Canonica, quæ nova ſit, non obligat in Provinciis, in quibus non eſt ſpecialiter promulgata. Ita docet Cabaſſutius noſter cap. 4. lib. 1. *Iuris Canonicis Theoria & Praxis.*

Probatur 1. ex comparatione legum canonicarum cum legibus civilibus. Leges civiles (ut ſuperiùs dictum eſt) non obligant in Provinciis, in quibus ſpecialiter promulgatæ non fuerunt: ergo neque novæ leges canonicæ. Probatur conſeq. 1. Leges canonicæ imitantur civiles, cùm iſtæ illis non ſunt oppoſitæ. 2. Ideò leges civiles in ſingulis Provinciis promulgari debent, quòd alioquin in notitiam ſubditorum ſufficienter pervenire non cenſeantur: Sed ea ratio valet pariter in novis legibus canonicis. 3. Ideò leges civiles promulgantur in ſingulis Provinciis, quòd ſubditi alioquin exiſtimare poſſint, quòd eæ leges non fuerint à Principe latæ; vel ſi latas credant, putent non eſſe Principis mentem, ut in ſingulis Provinciis obligent: atqui rationes illæ idem robur habent in novis legibus canonicis: ergo leges canonicæ non obligant in provinciis, in quibus promulgatæ non fuerunt.

Pro-

Probatur 2. exemplis ab Eccleſia vetere petitis. In more nimirùm fuit apud Majores noſtros ut ſua decreta in ſingulas Provincias dirigerent. Tertullianus lib. de pudicitia cap. 1. ſcribit, Decretum quo Zephirinus Papa de admittendis ad divina myſteria mœchis pœnitentiâ functis, valvis Eccleſiarum affixum fuiſſe, & in Provinciarum Eccleſiis lectum. Cyprianus Epiſtola ſeptuageſima quarta, quæ eſt ad Pompejum, fidem facit, Stephanum Papam litteras ſuas de non iterando baptiſmate ab hæreticis collato, ad omnes tum Orientis, tum Africæ Provincias direxiſſe. Marius Victorinus lib. 2. teſtatur, Nicæna Decreta per totum orbem fuiſſe miſſa. Theodoretus hiſt. lib. 1. cap. 9. monet, Concilii Sardicenſis Canones unà cum Nicænis Canonibus in Provincias tranſmiſſos fuiſſe. Leo Magnus Epiſt. 61. ſcribit, Chalcedonenſe Concilium à ſe per Provincias ad Epiſcopos directum fuiſſe.

Probatur 3. Defectu promulgationis in Provinciis plurimæ Conſtitutiones Canonicæ, nec olim in omnibus Provinciis, nec modò in quibuſdam vim habent. Nam 1. Epiſtola Siricii Papæ ad Himerium Tarraconenſem, de Continentia Diaconorum, licèt ubique ferè promulgata fuiſſet, in Galliis tamen ſtatim vim legis non habuit eò, quòd in Galliis ſpecialiter publicata non fuiſſet: id patet ex 2. Can. Concilii, quod poſtea Turonis habitum eſt. 2. Leonis Magni Epiſtola 84. de continentia Subdiaconorum, quòd ſpecialiter in Sicilia promulgata non fuiſſet, nondum in eo regno vigebat, deſinente ſæculo ſexto, ut apud Gregorium Magnum lib. 1. Epiſt. 42. videre eſt. 3. Non ob aliam rationem in Galliis, in Germania ſuperiore, in Polonia, in Anglia non eſt in uſu Conſtitutio: *Sicut ad ſacrorum*, data Romæ anno 1564. qua Pius Papa IV. declaravit, Concilium Tridentinum non tantùm in fide & moribus, ſed etiam in capitibus quæ

ad diſciplinæ reformationem ſpectant, ubique gentium obligare. 5. Ipſorum etiam Conciliorum Generalium decreta, quæ ad diſciplinam pertinent, in ſingulis Provinciis ſpecialiter promulgari debent: nimirùm defectu ſpecialis hujuſmodi promulgationis matrimonia clandeſtina, hoc eſt, quæ fiunt ſine Parochi & teſtium præſentiâ, valent pluribus in orbis chriſtiani provinciis, quamvis Concilium Tridentinum ea nulla eſſe ac irrita declaraverit.

Objicies 1. Romæ toti orbi chriſtiano jus dicitur ſecundùm uſus Romanos, licèt uſus illi ſpecialiter in provinciis promulgati non fuerint: ergo Romani judices ſupponunt, capita quæ ſpectant ad diſciplinam, licèt in Provinciis ſpecialiter minimè promulgata, omnes Chriſti fideles obligare.

Reſp. 1. plura negotia Romæ non judicari, ſed committi in Provinciis ſecundùm uſus regnorum, & antiquam praxim quæ in iis regnis vigeat.

Reſp. 2. diſt. ant. Jus Romæ dicitur toti orbi habendo rationem legum & conſuetudinum quæ vigent in Provinciis, conc. ant. non habendo rationem illarum legum & conſuetudinum, neg. ant. Nec enim Romani judices Gallis, Anglis, Polonis, jus dicunt ſecundùm diſpoſitionem Tridentinæ Synodi, quamvis alioquin per Conſtitutiones Pii Papæ IV. declaratum fuerit, cauſas omnes ad præſcriptam in laudatâ Synodo reformationem judicari debere.

Reſp. 3. Romanos judices pro eâ quâ pollent æquitate & ſapientiâ, cum jus ſecundùm uſum Romanum dicunt diſſitis Româ Provinciis, ſupponere, uſus illos in iis Provinciis vigere, ac fuiſſe promulgatos.

Objicies 2. Qui in aliquâ diœceſi nominatim, ſervatis ſervandis, excommunicatione innodatus eſt, ubique vitari debet, quamvis lata in eum excommunicationis ſententia in aliis diœceſibus

pro-

promulgata non fuerit: Ergo leges obligant etiam in Provinciis, in quibus ſpecialiter promulgatæ non fuerunt.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia particularis excommunicatio lata in privatum aliquem, non eſt lex, ſed applicatio legis de vitandis excommunicatis, quæ ubique gentium recepta fuit, ac promulgata. Verùm ſi nova aliqua lex ferretur, quâ ipſo facto excommunicarentu r ii qui in hoc vel illud crimen incidiſſent, non obtineret, nec in uſu eſſet in Provinciis, in quibus ſpecialiter promulgata non fuiſſet.

Objicies 3. Canones qui aut ad fidem, aut ad mores pertinent, obligant iis etiam in locis, ubi ſpecialiter promulgati non fuerunt: ergo à pari obligant leges quæ ad diſciplinam ſpectant, quamvis in provinciis ſpecialiter publicatæ non fuerint.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia canones qui ad fidem aut ad mores pertinent, nihil aliud ſunt, quàm juris naturalis, aut juris divini declaratio: at jus tum naturale, tum divinum poſitivum ſufficienter promulgatum eſt; ac proindè mirum non eſt, quòd obliget, etiamſi de novo ſpecialiter in provinciis non promulgetur. Econtra novæ leges humanæ nuſquam (ut ſupponitur) in provinciis ſpecialiter publicatæ fuerunt; atque ita mirum non eſt, quòd in iiſdem provinciis non ſint in uſu, nec vim aliquam habeant.

Quæres, in quo diœceſis loco promulgari debeant Epiſcoporum leges.

Reſp. leges Epiſcoporùm, ut obligent, promulgari debere in Pronais miſſarum parochialium, ſaltem regulariter loquendo. Si autem quibuſdam in diœceſibus aliæ conſuetudines vigent, in praxi ſtandum eſt hujuſmodi conſuetudinibus.

## Caput IV.

### *De acceptatione Legum Canonicarum.*

*Not.* Non eſt hìc quæſtio de legibus, quæ continentur in Canonibus qui jam & recepti ſunt, & promulgati; conſtat nimirùm obligare populos independenter à novâ populorum acceptatione: ſed quæſtio eſt de novis legibus, quæ in receptis Canonibus non contineantur.

Conclusio 1. Novæ leges Eccleſiaſticæ quæ de novo feruntur, non ſunt in uſu, nec obligant, niſi cum acceptatæ fuerint ab iis, qui ſaniorem Eccleſiarum particularium partem conſtituunt. Ita Cabaſſutius noſter loco in capitis ſuperioris concluſione laudato.

Probatur 1. authoritate, & ratione Gratiani, Canone: *In iſtis* §. *de legibus*, ubi ſic loquitur: *Leges* (quoad vim obligandi) *inſtituuntur cum promulgantur, firmantur autem cum moribus utentium comprobantur.*

Probatur 2. Æquitatis eſt, ac rectæ rationis ut nova diſciplina generalis non ſanciatur, quæ populos ad majus bonum non promoveat, & cujus ipſimet populi non ſint capaces: ergo ſi vel una ex iis conditionibus alicui novæ legi Eccleſiaſticæ defuerit, lex illa robur habere non poteſt: atqui deeſt aliqua ex iis conditionibus, cum ſanior ſubditorum pars novam illam legem non admittit. Sanioris nimirùm partis ſubditorum, non autem ſuperiorum qui longiùs diſtant, quique populorum, à quibus abſunt, genium & mores non noverint, eſt expendere, an novæ leges temporibus, locis, geniis, conveniant, & judicare, an pacem promoturæ ſint, aut perturbaturæ. Eo, quod explicatum eſt, de novarum Legum acceptatione principio, nituntur Galli in defenſione ſuarum Immunitatum, quas quidem immunita-

nitates, Eccleſiæ Gallicanæ Libertates vocare conſueverunt. Scilicet *Libertates* illæ, ſi ut par eſt, intelligantur, nihil aliud ſunt, quàm veterum Canonum, & receptarum in regno conſuetudinum obſervatio.

Objicies 1. Leges Civiles, ſi juſtæ ſint, vim legis habent, etiamſi à ſubditis non acceptentur: ergo & novæ leges Eccleſiaſticæ; non enim potior eſt ratio de uno, quàm de alio.

Reſp. 1. Principes qui ſapientiâ commendati ſunt, non ſolere legibus à ſe de novo latis inſiſtere, cum ſanior & major ſubditorum pars, eas non admittit: imò per quandam œconomiam illarum executionem ad tempus magis opportunum protrahunt; aut per conniventiam patiuntur, ut leges illæ per contrarium uſum in deſuetudinem abeant. Vide quæ de legibus Civilibus ſuperiùs dicta ſunt.

Reſp. 2. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia cum in novis legibus civilibus non eſt evidens ſuppoſitio falſi; aut cum nihil contra Dei aut Eccleſiæ mandata præcipiunt, ſubditorum non eſt expendere, utrum ad commune bonum conferant; ſed (ut jam dictum eſt) debent illas admittere, nec Princeps Politicus tenetur rationem reddere, cur novas illas leges condiderit. Econtra ſanioris & majoris fidelium partis eſt expendere, an novæ leges Eccleſiaſticæ geniis & moribus populorum conveniant; præſertim ſi legum illarum conditores longiùs à Provinciis abſint. Charitas non minùs quàm poteſtas in Eccleſiaſticarum legum conditoribus elucere debet: nam (ut ait Chriſtus in Euangelio) *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non ſic*: ergo ubi Provinciarum Eccleſiaſticarum pars major & ſanior cenſet, novas Eccleſiaſticas leges admitti non debere, Paſtores, pro ſuâ in oves charitate, illarum executionem urgere non debent.

Objicies 2. Legiſlatores Eccleſiaſtici, & in

primis Romanus Pontifex, à Deo habent poteſtatem condendi leges, & ubique gentium fidelem populum ligare: ergo leges Eccleſiaſticæ vim habent, etiamſi à ſaniori ac majori fidelium parte in quibuſdam Provinciis non acceptentur.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia quòd novæ leges vim non habeant in Provinciis, in quibus non acceptantur, non oritur ex defectu poteſtatis in Legislatoribus, & præſertim in Romano Pontifice, cui in perſonâ Petri dictum eſt à Chriſto, *Paſce agnos meos, Paſce oves meas;* ſed id oritur ex defectu voluntatis: neque enim Legislatores Eccleſiaſtici, in primis Romanus Pontifex, (cum non quærant, quæ ſua ſunt ſed quæ Jeſu Chriſti, hoc eſt, quæ corpori illius myſtico prodeſſe poſſint,) non cenſentur velle, ut novæ leges à ſe latæ vim habeant in locis in quibus ſanior & major fidelium pars judicat Provinciarum genio, moribus, tempori, non convenire.

Confirmatur illa reſponſio ex eo, quòd novæ decreta, licèt in ſe ipſis optima ſint, per accidens tamen, habitâ nimirùm ratione circumſtantiarum, in quibus populi fideles quibuſdam in Provinciis verſantur, Reipublicæ Eccleſiaſticæ pacem perturbare poſſint, aut ſaltem Eccleſiis particularibus non prodeſſe. Nec id diffitebuntur, qui ad præclaram hanc Auguſtini ſententiam Epiſt. 118. attenderint: *Ipſa quippè mutatio conſuetudinis, quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.*

*Quintæ partis Inſtitutionum Theologicarum finis.*

INSTI-

# INSTITUTIONES THEOLOGICÆ AD USUM SEMINARIORUM.

## PARS SEXTA.

### *De Deo Auctore Gratiæ.*

GRATIA inde nomen accepit, quòd gratis detur: *Gratia* ( inquit Auguſtinus in Pſalm.44.) *meritò nominatur, quia gratis datur*: hinc fit ut opponatur debito, juxta illud Apoſtoli ad Rom. 4. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum*. Et ad Rom. 11. *Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non eſt gratia*.

Illud autem gratiæ nomen tribus modis in Scripturis accipitur; 1. latè, nimirùm pro eo omni quod gratis datur, ſeu abſque debito ex parte conferentis, & merito ex parte recipientis, ſive ſit naturale, ſive ſit ſupernaturale. Eo ſenſu creatio, conſervatio, providentia generalis, gratia dicuntur: *Quadam* ( inquit Auguſtinus Epiſtolâ 95.) *non improbanda ratione dicitur gratia Dei, qua creati ſumus; & de hoc tanto beneficio gratias agere debemus: unde meritò & iſta gratia dici debet, quia non præcedentium aliquorum meritis, ſed gratuita*

*Dei bonitate donata eſt.* Nec obſtat, quòd dona naturalia videantur eſſe debita, ac proinde gratiæ nomen, quod quidem ſignificat id quod gratis datur, donis naturalibus tribui non poſſit. Non obſtat (inquam) eò quòd licèt dona naturalia debeantur conditioni ſubjecti, cui conferuntur, ut intellectus homini; non debentur tamen præcedentibus ſubjecti meritis.

Sumitur 2. ſtrictè, nempè pro beneficiis ſupernaturalibus creaturæ rationali collatis, ſive ſint ex Chriſti meritis, ſive non ſint. Eâ ratione auxilia quæ Deus Angelis & Adamo innocenti in ordine ad ſalutem contulit, gratiæ nomen ſibi vindicant, ut apud Auguſtinum libro de Correp. & gratiâ cap. 11. videre eſt: *Quid ergo* (ait S. Doctor) *Adam non habuit Dei gratiam? imò verò habuit magnam, ſed diſparem.*

Sumitur 3. ſtrictiſſimè, ſcilicet pro beneficiis ſupernaturalibus, quę homini indigno & peccatori ex Chriſti merito conferuntur: De gratiâ eo ſenſu ſumptâ loquitur Apoſtolus ad Rom. 3. *Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu.* Quibus in verbis Apoſtolus non dicit tantùm, *juſtificati gratis*, ſed addit, *per gratiam ipſius, & per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu*; nimirùm ut ſignificet, juſtificationem poſt lapſum Adami, non ſolùm gratis dari, ſed etiam indignis & peccatoribus dari, qui niſi per ſecundum Adamum redimerentur, iræ filii & ſervi diaboli permanerent.

De gratiâ in eo ultimo ſenſu ſumptâ dicemus in hâc ſextâ Inſtitutionum noſtrarum parte: quam quidem methodi causâ in varias diſſertationes dividemus, in quibus agemus primùm de iis quæ ad gratiam actualem ſpectant, poſteà de iis quæ pertinent ad gratiam habitualem, & tandem de Juſtificatione & Merito diſputabimus.

DIS-

# DISSERTATIO PRIMA.

## *De Gratia Actuali*.

*Not.* 1. NOMINE gratiæ actualis intelligitur actio divina, per quam creatura rationalis adjuvatur ad omnes operationes, quæ vires illius naturales ſuperant, quæque ad æternam illius ſalutem ordinantur.

*Not.* 2. Gratiæ autem actualis ſic definitæ exponemus neceſſitatem, gratuitatem, diviſiones, & tandem de gratiâ ſufficiente, & de gratiâ efficaci fusè diſſeremus. Verùm antequam id tentemus, nonnulla parciùs dicenda ſunt de diſſidiis, quæ circa gratiam, tum hiſce temporibus, tum etiam antiquioribus, orta ſunt.

---

## QUÆSTIO PRIMA.

### *De Diſſidiis quæ circa gratiam orta ſunt*.

HÆRESIS, quæ poſtea à Promotore Pelagio nomen accepit, authorem habuit Origenem: *Doctrina tua* (ait Hieronymus de Pelagio agens in Epiſtolâ ad Cteſiphontem) *Origenis ramuſculus eſt*.

Rufinus Monachus Aquilejenſis Origenem ſecutus, prævivit etiam Pelagio. Hauſit hæreſim ex Didimo Origeniſtâ, quem (ut ipſe fatetur lib. 2. invectivarum contra Hieronymum) Alexandriæ per ſexennium audiit.

Pelagius, à quo (ut jam diximus) Secta nomen accepit, ex ſancto Proſpero initio carminis de ingratis, patriâ Brito fuit, profeſſione verò

(ut Auguſtinus aſſerit libr. de hæreſibus, cap. 88.) Monachus, impia ſua dogmata palam prodidit anno 412. in ſuâ epiſtolâ ad Demetriadem ex nobili Aniciorum familiâ, quæ abdicatis fortunis & ſæculo, ſuadente Auguſtino, virginitatem ſuam Deo conſecraverat.

Anno 415. Eros & Lazarus Epiſcopi Gallicani, qui in Orientem ſeceſſerant, adversùs Pelagium Eulogio Cæſarienſi Palæſtinorum Primati libellum accuſationis obtulerant. Is ut litem dirimeret, Lyddæ, quæ alio nomine Dioſpolis vocabatur, Synodum indixit. Lectis capitulis, quorum reus expoſtulabatur Pelagius, Synodus delatum abſolvit, quòd aut negarit objecta, aut per æquivocationes laudatæ Synodi Patribus illuſerit; & quidem eò faciliùs quòd Latinè non loquerentur, nec Eros, aut Lazarus propter unius ægritudinem Concilio adeſſe potuerint.

Cæleſtius patriâ (ut vult Hieronymus in proœmio libri tertii in Jeremiam) Scotus, profeſſione Monachus, ſed poſtea in Aſiâ Presbyter conſecratus, Romæ Rufinum & Pelagium audiit. Tantam Sectæ navavit operam, ut Pelagiani (Auguſtino teſte, cap. 88. de hæreſibus) Cæleſtiani paſſim nuncuparentur; nec enim alio nomine in Epheſinâ Synodo damnati ſunt.

Julianus damnatæ Pelagianorum cauſæ, mortuo Zozimo, Pontificatum ineunte Bonifacio, patrocinium in ſe ſuſcepit. Anianus Diaconus ei quoque promovendæ non ſegnem navavit operam. Anno 493. iis in Piceno ſe adjunxit Seneca nullius eruditionis vir.

Pelagiani damnati ſunt in Concilio Carthaginenſi anno 412. In Dioſpolitano anno 415. In Carthag. & Milevitano ann. 416. In plenario totius Africæ ann. 417. In Epheſino primo ann. 431.

Proſcripti quoque fuerunt ab Innocentio Papâ I. à Zozimo, à Bonifacio, à Sixto, à Leone

Ma-

Magno, à Gelaſio, ab Hormiſdâ in ſuâ ad Poſſeſſorem Epiſtolâ.

Pelagiani idem ſenſerunt de homine innocente, ac de homine lapſo, ſeu eaſdem ei miſerias adſcripſerunt. Contenderunt, homines naſci ſine peccato originali: unde negarunt, concupiſcentiam, ignorantiam, mortem, eſſe illius effectus. Docuerunt, veram Chriſti gratiam, quæ in luminis & amoris inſpiratione poſita eſt, non eſſe neceſſariam ad aliquod pietatis opus. Poſt ſolemnem tamen ſuæ hæreſeos condemnationem, eam admiſerunt quidem, ſed quæ humanis meritis impetrari poſſet, & quæ ad faciliùs, non autem ad abſolutè operandum requireretur.

Joannes Caſſianus, primus Semipelagianiſmi author prædicatur. Hæreſim illam docuit in ſuis Collationibus, ac præſertim 13. Siquidem cap. 8. docet, initium bonæ voluntatis à nobis eſſe, Deumque ad illius intuitum nobis gratiam ſuam largiri. Cap. 11. negat, exemplis à Zachæo & pio latrone petitis, principia bonæ voluntatis à Deo eſſe. Cap. 14. contendit, Centurionis fidem non fuiſſe Dei donum.

Vincentius Lirinenſis in Commonitorio quod anno 434. publici juris fecit, Caſſiano adhæſiſſe videtur. Vide doctiſſimi Noriſii rationes in hiſtoriâ Pelag. Fauſtus Reienſis in ſuis de gratiâ & libero arbitrio libris non Semipelagianum tantùm, ſed & Pelagianum ſe probat.

Gennadius Presbyter Maſſilienſis anno 490. librum edidit *de viris illuſtribus*, in quo commendavit Fauſti libros, Caſſiani opera; Proſperum verò vocavit infamatorem. Vitalis Preſbyter Cartaginenſis, & ipſe etiam Auguſtinus ante Epiſcopatum, Semipelagianiſmo laborarunt. Vide ejuſdem Auguſtini Epiſt. ad Vitalem, & caput 3. libri de prædeſtinatione Sanctorum.

Semipelagiani damnati ſunt à Cæleſtino Papâ I. Scilicet in ſuis ad Galliarum Epiſcopos li-

teris imponi jubet ſilentium Maſſilienſibus Auguſtini obtrectatoribus, probatque ea omnia, quæ idem Auguſtinus adversùs fidei hoſtes de divina gratia ſcripſerat. Proſcripti ſunt quoque ab Hormiſdâ Papâ, à quo in ſpecie probati ſunt ejuſdem Auguſtini de prædeſtinatione SS. & de dono perſeverantiæ libri. Eos quoque damnavit Fœlix Papa IV. in Capitulis quæ ad Cæſarium Arelatenſem tranſmiſit, quibuſque Arauſicana ſecunda Synodus ſubſcripſit.

Quamvis Semipelagiani faterentur, Dei gratiam ad quodcumque opus bonum, ſive incipiendum, ſive perficiendum, neceſſariam eſſe; contendebant tamen eam abſolutè non requiri ad initium fidei, cui initio conjunctum eſſe volebant deſiderium ſanitatis, qui precibus expreſſum eſſet. Idem de perſeverantia ac de fide docebant, ſeu volebant, penes hominem eſſe eam ſuis precibus, quas Deus in eo non operaretur, à Deo impetrare. Ægrè ferebant diſtinctionem gratiæ hominis lapſi à gratia hominis ſani, quam Auguſtinus in libro de Correp. & Gratia aſſeruerat, iſtam vocans auxilium *ſine quo*, illam verò, auxilium *quo*. Ut intelligatur germana Semipelagianorum doctrina, legendæ ſunt Epiſtolæ Proſperi & Hilarii ad Auguſtinum, nec-non ejuſdem Auguſtini libri de Prædeſtinatione Sanctorum & de dono perſeverantiæ.

Medio ſæculo IX. Gotteſchalcus, patriâ Germanus, profeſſione Monachus, de prædeſtinatione ad mortem, de voluntate Dei circa hominum ſalutem, de morte Chriſti, graves inter Rabanum Moguntinum, Hincmarum Remenſem, Pardulum Laudunenſem ex una parte, & ex alia inter Remigium Lugdunenſem, & Concilium Valentinum, diſcordias excitavit. Legendi ſunt eâ de controverſia Hincmarus in Opuſculo de prædeſt. & Remigius in lib. de tribus Epiſtolis, nec non Concilii Valentini Canones.

Anno

Anno 1567. occaſione librorum Michaelis Baii Pius Papa V. Conſtitutionem promulgavit, in quâ ſex ſupra ſeptuaginta propoſitiones proſcriptæ ſunt.

Anno 1586. Academia Lovanienſis, cui & poſteà Duacenſis adhæſit, cenſurâ notavit varias de prædeſtin. & gratiâ propoſitiones, quas Leſſius & Hamelius Lovanii promulgaverant.

Anno 1594. occaſione *Concordiæ* Ludovici Molinæ, graves in Hiſpaniâ Prædicatores inter & Jeſuitas contentiones exortæ ſunt. Ex Hiſpaniâ delatæ ad Clementem VIII. expenſæ ſunt in Congregatione *de Auxiliis*. Litem poſtea in ſuſpenſo poſuit Paulus Papa V.

Anno 1653. occaſione libri cui titulus, *Auguſtinus Cornelii Ianſenii, Yprenſis Epiſcopi*, prodiit Innocentii Papæ X. Conſtitutio, quâ famoſæ quinque propoſitiones damnatæ ſunt, affixâ unicuique ſpeciali cenſurâ.

Eam Innocentii Conſtitutionem ſubſecuta eſt alia, quâ anno 1656. Alexander Papa VII. declaravit, quinque illas propoſitiones damnatas fuiſſe, & à ſe iterum damnari *in ſenſu à Ianſenio intento*. Idem Alexander ann. 1664. edidit Formularium hiſce verbis conceptum: *Ego N. Conſtitutioni Apoſtolicæ Innocentii X. datæ die 31. Maii anno 1653. & Conſtitutioni Alexandri VII. datæ die 16. Octob. 1656. ſummorum Pontificum me ſubjicio, & quinque Propoſitiones ex Cornelii Ianſenii libro, cui nomen,* Auguſtinus, *excerptas, & in ſenſu ab eodem Authore intento, prout per illas prædictas Conſtitutiones Sedes Apoſtolica damnavit, ſincero animo rejicio, ac damno, & ita juro: Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei Euangelia.*

Occaſione diſſidiorum quæ circa Formularii ſubſcriptionem orta fuerant in Belgio, ab Innocentio XII. duo Brevia emanarunt. Priore idem Pontifex has regulas præſcripſit: *Quare præcipimus, ut quemadmodum ii, qui ad juramentum adigendi ſunt, illud præſtare debent ſincerè, abſque*

*ulla diſtinctione, reſtrictione, ſeu expoſitione, damnando eas Propoſitiones ex libro Janſenii excerptas* IN SENSU OBVIO, *quem ipſamet Propoſitionum verba præ ſe ferunt, prout ſenſum illum damnarunt Summi Pontifices, Prædeceſſores Noſtri, damnatumque haberi voluerunt à Chriſti fidelibus; ità per Fraternitates Veſtras ab iis qui Formulario præſcripto ſubſcribent, ac juramentum præſtabunt, præter Formulam ipſam traditam, verbaque in Conſtitutione Apoſtolica præſcripta, quidquid aliud vel minimum declarationis, interpretationis, aut explicationis, verbo vel ſcripto non exigatur, etiam ſub prætextu quòd Additiones ad Nos tranſmiſſæ comprehendantur, ſeu contineantur in Formulario Alexandri VII.*

Altero Brevi prius confirmatum eſt. *Ex iiſdem autem litteris* (verba ſunt ſecundi Brevis ad Belgarum Epiſcopos dati Romæ die 24. Novembris 1696.) *apertè deprehendimus mala, quæ quoad Janſeniſmum exponitis, non procedere ex eo quòd Brevi à Nobis die 6. Februarii anni 1694. ad vos dato, ſatis ipſis non ſit conſultum; ſed potiùs quia idem Breve executioni fortaſſe, uti par eſſet, non mandetur, cùm illud nulla prorsùs indigeat explicatione, aptumque ſit, ubi in ipſo præſcripta adimpleantur, efficax atque opportunum afferre remedium.*

Illa Innocentii XII. Brevia promulgarunt in Galliis primùm Eminentiſſimus Cardinalis DE NOAILLES, Archiepiſcopus Pariſienſis, in Mandato, ſeu Inſtructione Paſtorali de Prædeſtinatione & Gratiâ ann. 1696. Poſteà Illuſtriſſimus Carolus-Mauricius le Tellier Archiepiſcopus, Dux Remenſis, in Inſtructione Paſtorali an. 1697. & tandem Clerus Gallicanus ad Comitia Generalia anno 1700. congregatus, à quo Brevia illa dicta ſunt *æquiſſima & ab omnibus approbata*. In praxi ſtandum eſt laudatis Brevibus, & uſurpandum illud Auguſtini contra Pelagianos: *Duo Reſcripta venere, finita lis eſt:* Utinam & contentiones!

## Quæstio II.

### *De neceſſitate Gratiæ in homine lapſo ad cognoſcendum verum.*

*Not.* VErum vel eſt ordinis ſupernaturalis, quod nempè ſine Dei revelatione ſciri non poteſt; vel naturalis, quod per hominum doctrinam poteſt haberi. Primi generis veritates paſſim appellantur veritates fidei: quæ verò ſunt ſecundi generis, dicuntur veritates rationis. De neceſſitate gratiæ per reſpectum ad verum, ſecundùm diverſas illas rationes conſideratum, hìc nobis agendum incumbit; hoc eſt, quærendum eſt 1. utrum gratia ſit neceſſaria ad fidem; 2. utrum requiratur ad cognoſcendum verum naturale.

## Caput Primum.

### *An Gratia neceſſaria ſit ad fidem.*

*Not.* IN fide tria conſiderari poſſunt, cogitatio de myſteriis quæ per fidem creduntur, affectus credendi, ſeu imperfectum deſiderium fidei; & tandem ipſe fidei actus. Pelagiani docuerunt, ſive ad cogitationem de myſteriis fidei, ſive ad effectum credendi, ſive ad ipſummet fidei actum, homini lapſo ſatis eſſe externam revelationem cum interiori mentis illuminatione. Semipelagiani, ii præſertim de quibus Proſper & Hilarius ad Auguſtinum ſcripſerunt, fatebantur quidem, ipſum actum fidei à Deo eſſe per gratiam voluntatis, etiam per ſe efficacem; ſed contendebant, Deum in nobis non operari primum affectum fidei, ſeu imperfectum illius deſiderium: docebant è contra, primam illius vel-

lei-

leitatem, eſſe à nobis. Nonnulli Scholaſtici, inter quos Ludovicus Molina in ſuâ Concordiâ qu. 14. art. 13. diſp. 7. §. *Illud tamen*, aſſeruerunt, liberum arbitrium poſſe actu merè naturali iis aſſentiri, quæ fides docet; non ità tamen, ut aſſenſus ille fiat, prout oportet, hoc eſt, ità ut conferat ad ſalutem.

CONCLUSIO I. Gratia eſt ſimpliciter neceſſaria ad eliciendum actum fidei, prout oportet: eſt contra Pelagianos.

Probatur 1. Elicere actum fidei, ſicut oportet, quatuor modis intelligi poteſt: 1. ità ut per illum actum fiat ſatis præcepto, quo actus fidei præcipitur; 2. ut ille actus ad juſtificationem conferat; 3. ut fiat ex pio in Deum revelantem affectu; 4. ut ille actus ſit ità certus ex parte credentis, ut ipſe credens paratus ſit mortem ſubire pro veritate quam credit: Atqui gratia eſt ſimpliciter neceſſaria ad eliciendum actum fidei, prout oportet, quocumque ex iis quatuor modis hæ voces, *prout oportet*, ſumantur.

Nam 1. præcipitur actus fidei, qui ſit ſupernaturalis; nempè præcipitur actus qui nobis utilis ſit. Sed ſupernaturalis actus fidei non poteſt elici ſine gratiâ, cùm natura ſibi relicta non poſſit ea, quæ ejus conditionem excedunt: nullam enim cum iis proportionem habet. 2. Gratia eſt etiam neceſſaria ad eliciendum actum fidei quæ ad juſtificationem præparet; id nempè expreſsè definitum eſt in Concilio Tridentino ſeſſione 6. can. 3. Neceſſaria eſt quoque gratia, ut quis ex pio in Deum affectu credat: ſiquidem pius ille in Deum affectus, eſt initium bonæ voluntatis: at bona non eſt in Deum voluntas ſine gratiâ: *Quaſi verò* (inquit Auguſtinus libro de Gratiâ Chriſti cap. 21.) *aliud ſit bona voluntas, quàm charitas, quam Scriptura nobis eſſe clamat ex Deo, & à Patre datam, ut filii ejus eſſemus*. 4. Gratia eſt etiam neceſſaria, ut habeatur tanta certitudo, quanta requiritur, ut quis pro veritate quam credit,

dit, mortem ſubire paratus ſit: neque enim aliunde, quàm ex Dei adjutorio, oriri poteſt tanta illa certitudo de myſteriis quæ in ſpeciem plerumque pugnant cum ratione naturali, & de quibus, cùm ſint fidei, non habetur demonſtratio. Ergo gratia eſt ſimpliciter neceſſaria, ut quis actum fidei eliciat, ſicut oportet.

Conclusio 2. Ad effectum credendi ſicut oportet, hoc eſt, ad deſiderium, vel tenuiſſimum, habendæ fidei, vera & efficax per Chriſtum gratia ſimpliciter & abſolutè requiritur. Eſt contra Semipelagianos.

Probatur 1. argumentis quæ tradit Auguſtinus libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 2. Ad Romanos 11. hæc habentur: *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*: ergo à Deo eſt ipſum etiam initium fidei; qui enim dicit, *Omnia*, nihil omninò excipit.

Hæc quoque leguntur ad Philippenſes 1. *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm ut credatis in eum, ſed etiam ut pro illo patiamini*; in quæ quidem verba ſic loco mox laudato loquitur Auguſtinus: *Vtrumque enim oſtendit Dei donum, quia utrumque dixit eſſe donatum. Nec ait, ut pleniùs & perfectiùs credatis in eum; ſed ut credatis in eum. Nec ſeipſum miſericordiam conſecutum dixit* (1. ad Timoth. 1.) *ut fidelior, ſed ut fidelis eſſet, quia ſciebat, non ſe initium fidei ſuæ priorem dediſſe Deo, & retributum ſibi ab illo ejus augmentum, ſed ab eo ſe factum fidelem, à quo & Apoſtolus factus eſt.*

Hæc etiam habentur 1. ad Corinth. 4. *Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* At in ſyſtemate Semipelagianorum nullum eſſet argumentum, quo ad deprimendum hominem Apoſtolus utitur, ſi initium fidei ab homine, non à Deo, eſſet: homo nimirùm poſſet reſpondere, ſe quidem habere fidem à Deo, ſed initium habere à ſeipſo.

Tanti

Tanti momenti Auguſtino viſum eſt illud argumentum, ut coegerit eum ad diſcedendum à Semipelagianiſmo, quo ante ſuum Epiſcopatum laboraverat: *Quo præcipuè teſtimonio* (inquit lib. de Prædeſt. Sanct. cap. 3.) *etiam ipſe convictus ſum, cùm ſimiliter errarem, putans, fidem qua in Deum credimus, non donum Dei, ſed à nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & juſtè, & piè vivamus in hoc ſeculo.*

Tandem ſi initium fidei non à Deo, ſed ex nobis ſit, illudque fidei initium à Deo ipſam fidem impetret, gratia ſecundùm merita noſtra dabitur; quod quidem damnatum eſt in Pelagio: dabitur enim illi initio fidei, illi bono affectui credendi, inchoatæ illi bonæ voluntati. Auguſtinus urget illud argumentum in libro de Prædeſt. Sanct. cap. 2.

Probatur 2. eadem noſtra concluſio authoritate Concilii Arauſicani II. cujus doctrinam amplexæ ſunt omnes orbis Eccleſiæ. Canone 5. expreſsè definitum eſt, initium fidei, ipſum credulitatis affectum, qui hominem aliquâ ratione diſponit ad juſtitiam, non minùs eſſe Dei donum, quàm ejuſdem fidei incrementum, ſeu actum quo Deo revelanti reipſa credimus: *Si quis, ſicut augmentum, ità etiam initium fidei, ipſum credulitatis affectum, quo in eum credimus qui juſtificat impium, & ad regenerationem baptiſmatis pervenimus, non per gratiæ donum, id eſt, per inſpirationem Spiritus Sancti, corrigentem voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem; ſed naturaliter nobis ineſſe dicit, Apoſtolicis dogmatibus adverſarius approbatur.*

Objicies 1. Apoſtolus aſſerit quidem, gratiam non eſſe ex operibus, ſed non dicit eam non eſſe ex fide; ergo dici poteſt, quòd fides præcedat gratiam, ac proindè quòd gratia ad fidem non requiratur.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis

eſt,

eſt, quia opera quædam poſſunt eſſe ſine gratiâ, cùm è contra fides ſine eâ eſſe non poſſit: nec mirum, nam idem Apoſtolus aſſerit ad Galat. cap. 2. hominem non ex operibus, ſed ex fide juſtificari, ac proindè ſupponit, fidem eſſe omninò ſupernaturalem. Auguſtini eſt ea reſponſio: nempè ſic loquitur lib. de Prædeſtinat. Sanct. cap. 7. *Ex fide autem ideò dicit juſtificari hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus juſtè vivitur.*

CONCLUSIO 3. Cogitationes de amplectendâ fide, quæ, auditâ Euangelii prædicatione, ſubeunt mentem hominis infidelis, ſunt à gratiâ.

Probatur 1. Eæ cogitationes influxum, ſaltem remotum, habent in actum fidei; ac proindè non ſunt naturalis ordinis: quod enim eſt ordinis merè naturalis, nullum omninò habet influxum in actum omninò ſupernaturalem, alioquin ad eum diſponeret; quod tamen, tum ex Concilio Arauſicano II. tum ex Concilio Tridentino ſuperiùs laudatis, dici minimè poteſt.

2. Concilium Arauſicanum II. expreſsè definit, nullum bonum per naturę vigorem cogitari poſſe ſicut expedit: *Si quis* (inquit canone VII.) *per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, ut expedit, confirmat..... hæretico fallitur ſpiritu.*

3. Auguſtino ita perſuaſum fuit, fidei cogitationem quæ ſit ſalutaris, haberi non poſſe ſine gratiâ, ut inde à fortiori concluſerit, fidei initium haberi non poſſe ſine gratiâ. Poſtquam enim laudavit hanc Apoſtoli ſententiam 2. ad Cor. 3. *Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*, ſic adversùs Semipelagianos diſcurrit lib. de Prędeſt. Sanct. cap. 2. *Attendant hìc, & verba iſta perpendant, qui putant ex nobis eſſe fidei cæptum, & ex Deo eſſe fidei ſupplementum. Quis enim non vi-*

*videat priùs eſſe cogitare, quàm credere? Nullus quippè credit aliquid, niſi priùs cogitaverit eſſe credendum.*

CONCLUSIO 4. Liberum arbitrium non poteſt actu merè naturali iis aſſentiri, quæ fides docet. Eſt contra Ludovicum Molinam.

Probatur 1. Patres, cùm Pelagianos & Semipelagianos impugnarunt, abſolutè & ſimpliciter aſſeruerunt, hominem lapſum non poſſe ſine gratiâ revelatis aſſentiri, nec diſtinxerunt inter aſſenſum qui ad ſalutem conferat, & inter eum qui minimè conferat: ergo cenſuerunt, aſſenſum per actum merè naturalem admitti non debere.

Probatur 2. Aſſenſus datus veritati revelatæ, vel eſt ex motivo divinæ revelationis, vel ex aliquo alio. Si ſecundum, non erit actus fidei, quia non habebit illius objectum formale *quo*, quod quidem (ut dicemus in Tractatu de fide) eſt ſola divina revelatio; per illud enim motivum fides ab aliis virtutibus Theologicis diſtinguitur. Si primum, aſſenſus ille erit omninò ſupernaturalis; habebit enim ſpecificativum ſupernaturale, divinam nimirùm revelationem, ac proindè elici non poterit per actum merè naturalem.

Probatur 3. Non alium ob finem excogitatus videtur aſſenſus ille per actum merè naturalem, quàm ut, aut ex occaſione, aut ex pacto, aut per ſe, Deum moveat ad conferendam gratiam, quæ ad eliciendum ſupernaturalem actum fidei requiritur: At ſic aſſenſum per actum merè naturalem defendere, ut ſit via ad aſſenſum ſupernaturalem, videtur eſſe ſententia Caſſiani damnata in Concilio Arauſicano II. & impugnata à S. Proſpero libro contra Collatorem cap. 36.

Objicies. Intellectus poteſt propriis viribus attingere veritates omnes ſupernaturales: ergo eis quoque per eaſdem vires poteſt aſſentiri. Probatur ant. Intellectus poteſt propriis viribus attingere id omne, quod continetur intra ſpecifica-

tivum

tivum illius objectum: atqui veritates omnes intra ipſum continentur; ſi enim non continerentur, intellectus, licèt divino adjutus auxilio, eas attingere non poſſet, cùm nulla potentia ferri poſſit extra ſuum objectum ſpecificativum; ſiquidem propter eam rationem oculus non poteſt audire, nec auris videre: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. maj. Si illud objectum ſit potentiæ proportionatum, conc. maj. ſi non ſit proportionatum, neg. maj. Veritates ſupernaturales, licèt contineantur intra objectum ſpecificativum intellectûs, quod eſt omne verum, nullam tamen cum eo habent proportionem, cùm ſint ordinis omninò diverſi.

Confirmatur ſolutio: Licèt lux ſolis contineatur intra objectum ſpecificativum viſûs, quod eſt corpus coloratum, quia tamen ob nimium ejus ſplendorem non eſt intra objectum proportionatum oculi corporei, ab eo videri nequit, niſi virtute aliquâ ſpeciali & extraordinariâ roboretur: Ita ſimiliter quamvis veritates ſupernaturales, & myſteria fidei ſint intra objectum eſſentiale & ſpecificativum noſtri intellectûs, quod eſt verum, ut abſtrahit à naturali & ſupernaturali, à creato & increato, à ſpirituali & corporeo; quia tamen non continentur intra ipſius objectum proportionatum & connaturale, non poſſunt ab eo naturæ viribus attingi; ſed cum eo debent per gratiæ auxilium fieri proportionata.

Quæres 1. utrum gratia quæ requiritur ad fidem, ſit ſolùm gratia intellectûs, an etiam voluntatis.

Reſp. gratiam de quâ eſt quæſtio, eſſe gratiam & intellectûs & voluntatis. Ratio eſt 1. quia intellectus & voluntas concurrunt ad actum fidei, ille quidem, cogitando, iſta verò, aſſentiendo; nempè credere, ex Auguſtino lib. de Prædeſtin. Sanctorum cap. 2. *nihil aliud eſt, quàm cùm aſſenſione cogitare;* cogitare autem eſt actio intellectûs, ſicut & aſſentire eſt actio voluntatis: ergo ne-

neceſſe eſt, ut utraque potentia adjuvetur à Deo ad eliciendum actum fidei: 2. Nemo credit, niſi ex affectu credulitatis, hoc eſt, niſi illius voluntas priùs benè afficiatur circa veritates fidei: at affectus ille credulitatis, ex gratiâ eſt; ità enim definiit Concilium Arauſicanum II. ſuperiùs relatum: 3. Actus fidei eſt juſtitiæ, hoc eſt, bonæ voluntatis initium, quod quidem à Deo eſſe credit Eccleſia contra Semipelagianos: *Tu* (inquit Auguſt. in Epiſt. ad Vitalem) *initium fidei, ubi eſt etiam initium bonæ, hoc eſt, piæ voluntatis, non vis donum eſſe Dei.*

Quæres 2. an vera ſit fides in iis qui ad credendum ex pravo affectu, regnandi v. g. præcipuè moventur.

Reſp. negativè. Ratio eſt 1. quia affectus credendi, eſt donum Dei: at id de affectu pravo dici non poteſt, cùm ſit peccatum. 2. Affectus credendi (ut ex Auguſtino probatum eſt) eſt initium bonæ voluntatis: pravus affectus èc contra eſt initium malæ voluntatis. 3. Credens ex affectu pravo ſe habet, ſicut qui propter vanam gloriam eleemoſynam largitur: ergo ſicut in eo homine non eſt vera miſericordiæ virtus; ità nec in credente ex affectu pravo eſt vera fides. Ideò enim in homine illo non eſt vera miſericordiæ virtus, quòd finis vanæ gloriæ imperet eleemoſynam: ſed pariter in credente, de quo agitur, pravus finis imperaret aſſenſum, qui veritatibus fidei præberetur.

Quæres 3. utrum gratia fidei ſit prima gratia, hoc eſt, utrum fides ſit in homine primus effectus gratiæ prævenientis.

Reſp. in fide quatuor conſiderari poſſe, 1. cogitationes de fide amplectendâ, ſi idonea ſint credendi motiva; 2. voluntas Euangelium audiendi ex deſiderio ſalutis; 3. bonus in Euangelium auditum affectus; & tandem 4. ipſe actus fidei, ſeu conſenſio, quam voluntas præbet revelatis in Euangelio. De cogitationibus hæc habet Auguſtinus

ſtinus in libro de Prædeſt. Sanct. cap. 2. *Quamvis enim raptim, quamvis celerrimè credendi voluntatem antevolent, moxque illa ità ſequatur, ut quaſi conjunctiſſima comitetur, neceſſe eſt tamen, ut omnia quæ creduntur, præveniente cogitatione credantur.* Voluntas euangelium audiendi ex proprio ſalutis deſiderio eluxit in Proconſule Sergio, antequam fidem amplecteretur: *Hic* (inquit Lucas Actor.13.) *accerſitis Barnaba & Saulo, deſiderabat audire verbum Dei*. De affectu credulitatis inſignis eſt locus in Concilio Arauſicano II.Can.v.

His præmiſſis, ad quæſtionem propoſitam reſpondendum eſt, fidem ſumptam pro conſenſione, quam voluntas præbet revelatis, non eſſe primum effectum gratiæ, ſi nomine effectûs id omne intelligatur, quod in homine eſt à gratiâ: ſcilicet cogitationes de amplectendâ fide, voluntas audiendi Euangelium, bonus in Euangelium auditum affectus, ſunt (ut ſuperiùs ex Auguſtino & Concilio Arauſicano II.probatum eſt) effectus gratiæ: at eæ cogitationes, ea voluntas, ille affectus, præcedunt actualem voluntatis conſenſionem.

Verùm ſi fides ſumatur pro actu ſupernaturali in ſuo genere completo, dicendum erit, eam eſſe primum effectum gratiæ actualis: Siquidem Deus neminem movet ad aliarum virtutum ſupernaturalium actus, niſi priùs ei fidem tribuerit, juxta illud Auguſtini in Epiſtolâ ad Sixtum: *Reſtat igitur, ut ipſam fidem, unde omnis juſtitia ſumit initium, non humano, quod iſti extollunt, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque ſunt merita; ſed gratuitum Dei donum eſſe fateamur; ſi gratiam veram, id eſt, ſine meritis cogitamus.* Alia in eundem finem S.Doctoris loca referentur inferiùs, ubi de gratiæ ad agendum bonum neceſſitate diſſeremus.

Ca-

## CAPUT II.

### *Vtrum Gratia ſit neceſſaria ad cognoſcendum verum naturale.*

*Not.* 1. VErum ordinis naturalis duplex eſt, ſpeculativum & practicum. Prius, eſt illud, quod non pertinet ad operationem, ſed ſiſtit in merâ cognitione; alterum ordinatur ad operationem, quòd nempè vel ad eam moveat, vel ipſam dirigat. Verùm, ſive ſit ſpeculativum, ſive practicum, conſiderari poteſt, vel diviſivè, vel collectivè: priori modo ſumptum, eſt verum ab alio ſeparatum; poſteriori modo, eſt verum cum aliis conjunctum.

*Not.* 2. Certum eſt, gratiam Creatoris, ſeu auxilium Dei, prout eſt author naturæ, requiri ad cognitionem cujuſcumque veri, ſive ſpeculativi, ſive practici, ſive diviſivè ſumatur, ſive collectivè. Scilicet neceſſe eſt, ut Deus intellectum conſervet, eumque per ſuum concurſum adjuvet ad operationes, quæ non ſuperant naturales illius vires. Eam Creatoris gratiam Sanctus Thomas paſſim appellat auxilium Dei moventis, unde in omnibus articulis, in quibus agit de neceſſitate gratiæ, ſemper aſſerit, & homini innocenti, & homini lapſo, ſive ad cognitionem veri, ſive ad operationem boni, neceſſarium eſſe auxilium, Dei moventis. Illud Dei Creatoris auxilium duplex eſt, ordinarium, & extraordinarium. Prius, nihil aliud eſt, quàm concurſus, quo tanquam proviſor univerſalis omnes omninò cauſas adjuvat ad effectus, qui illarum naturæ conveniunt; poſterius, poſitum eſt in quâdam ſpeciali providentiâ, per quam creaturas quaſdam in iis circumſtantiis ponit, in quibus tanta ad operandum non occurrunt impedimenta, quanta occurrerent, ſi in aliis circumſtantiis conſtitutæ fuiſ-

fuiſſent. Nemo dubitat,quin iſtud quoque poſterius auxilium, ſit neceſſarium reſpectu quarumdam veritatum naturalium, ad quarum cognitionem, & multum laboris, & multum otii requiruntur. Itaque quæſtio de quâ in hocce capite agitur, eſt de auxilio Dei moventis, per Chriſtum, hoc eſt, quæſtio eſt, utrum gratia, quam Chriſtus per mortem ſuam nobis promeruit, neceſſaria ſit ad cognoſcendum verum ordinis naturalis, ſive ſit ſpeculativum, ſive ſit practicum, ſive diviſivè, ſive collectivè ſumatur.

*Not*. 3. Circa quæſtionem, eâ, quâ dictum eſt, ratione explicatam,duplex eſt Theologorum ſententia. Prima docet, quodcumque verum ordinis naturalis cognoſci poſſe, ſaltem diviſivè, ſine gratia Dei per Chriſtum, ſive ſit ſpeculativum, ſive ſit practicum, ſive ad bonum operandum moveat, ſive non moveat. Ita paſſim recentiores Thomiſtæ. Altera, quæ eſt Gregorii Ariminenſis, Capreoli, & Vaſqueſii, contendit, verum, ſive ſpeculativum, ſive practicum, ſive collectivè, ſive diviſivè ſumptum, ſi ad bonum operandum moveat, ab homine lapſo cognoſci non poſſe ſine actuali gratia per Chriſtum.

Conclusio I. Veritates, ſive ſpeculativæ, ſive practicæ, quæ ſunt ordinis naturalis, quæque ad bonum operandum non movent, diviſivè cognoſci poſſunt ſine gratia Dei per Chriſtum, non autem collectivè.

Probatur prima pars. Gentiles in diſciplinis, tum phyſicis, tum moralibus, plures veritates, & quidem abſtruſiſſimas ( ut ex eorum libris patet ) cognoverunt: atqui eas veritates non cognoverunt ex auxilio gratiæ per Chriſtum: Nam prima gratia per Chriſtum eſt ( ut capite ſuperiori dictum eſt ) fides, aut ſaltem motus ad fidem; qui quidem motus Gentilibus illis, cum nihil audierint de Chriſto, nuſquam conceſſus

eſt. 2. Gratia per Chriſtum non datur, niſi in ordine ad ſalutem: neque enim Chriſtus mortuus eſt, ut humanarum diſciplinarum, quæ ad ſalutem non conferunt, cognitionem homini lapſo mereretur: *Abjiciatur à Chriſtianorum cordibus iſta fallacia* (verba ſunt Auguſtini, Pelagium in Epiſtola ad Sixtum impugnantis, quòd gratiam, cujus neceſſitatem in Concilio Dioſpolitano confeſſus fuerat, liberum arbitrium in creatione nobis conceſſum interpretaretur) *Nam omninò non iſtam gratiam commendat Apoſtolus, qua creati ſumus, ut homines eſſemus; ſed qua juſtificati ſumus, ut homines juſti eſſemus. Illa eſt enim gratia per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Etenim Chriſtus non pro nullis, ut homines conderentur, ſed pro impiis mortuus eſt, ut juſtificarentur: quippè homo erat, qui dicebat: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum*: Ergo ſine gratia per Chriſtum Gentiles compararunt humanarum diſciplinarum cognitionem, eamque jam temporis Chriſtiani comparant, cum per ſe ad ſalutem nullâ ratione conferant, niſi ad ædificationem Eccleſiæ, hoc eſt, ad eam adversùs illius hoſtes defendendam, à Chriſtianis ordinentur.

Probatur altera concluſionis pars. Ut veritates quæ ſunt ordinis naturalis, collectivè cognoſcantur, non ſatis eſt in homine potentia phyſica; ſed prætereà requiritur potentia moralis, hoc eſt, potentia ab omnibus impedimentis libera: atqui in homine lapſo non reperitur potentia moralis reſpectu omnium veritatum, licèt ſint ejuſdem cum eo ordinis. Plura nimirum, & quidem inſuperabilia, impedimenta occurrunt, quibus ejuſmodi cognitio fit ei moraliter impoſſibilis. Nam 1. brevior eſt vita, quàm ut ſatis ſit ad tot tantarumque rerum cognitionem comparandam. 2. Acumen ingenii continuo ac indefeſſo, qualis requiritur, labore propter debilia

bilia ſenſuum organa prorsùs obtunditur, juxta illud Sapientiæ 9. *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem*. 3. Nullus unquam poſt Adami lapſum, omnium omninò veritatum naturalium cognitionem aſſecutus eſt, quantocumque valuerit ingenio, quantamcumque diligentiam adhibuerit: ergo ea cognitio eſt homini lapſo moraliter impoſſibilis.

Conclusio 2. Aliquæ veritates morales, licèt ad bonum honeſtum moveant, cognoſci poſſunt ſine auxilio gratiæ per Chriſtum.

Probatur. Veritates quæ Decalogo continentur, per ſe movent & excitant voluntatem ad bonum honeſtum; vix enim fieri poteſt, ut quis de hac veritate, *Parentes ſunt colendi*, ſeriò cogitet, quin ad cultum parentibus exhibendum excitetur: atqui veritates quæ Decalogo continentur, poſſunt cognoſci ſine gratia per Chriſtum. Quamvis enim intellectus humanus in naturalibus per peccatum originale debilitatus fuerit, tantam tamen infirmitatem non contraxit, ut adhibito diligenti & indefeſſo labore, colligere non poſſit concluſiones practicas, quæ proximè ſaltem (ut Decalogi præcepta) ex primis morum principiis ſequuntur. 2. Gentiles olim multa ex officio bona & honeſta operati ſunt, & nunc etiam operantur ſine auxilio gratiæ per Chriſtum: ergo à fortiori ſine eodem auxilio potuerunt cognoſcere veritates, quarum cognitio ad illa opera ex officio bona & honeſta movere potuit.

Objicies 1. Nullum omninò verum cognoſci poteſt ſine cogitatione, quia cognitio eſt eſſentialiter cogitatio: atqui nihil cogitare poſſumus ſine Dei gratiâ per Chriſtum, Apoſtolo teſte 2. ad Corinth. 3. *Non quod* (inquit) *ſimus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*.

Concilium Milevitanum cap. 4. aſſerit, rerum agendarum cognitionem non minùs eſſe donum Dei, quàm ipſummet agere: *Vtrumque* (ait) *Dei donum eſt, ſcire quid agere debeamus, & diligere ut faciamus*: ergo ſine gratia veritates morales, ſaltem quæ ad praxim ſpectant, ſine Dei per Chriſtum gratiâ cognoſci non poſſunt.

Concilium Arauſicanum ſecundum Can. 9. expreſsè aſſerit, quòd quidquid habemus veritatis, non ex nobis, ſed ex Deo ſit: *Divini muneris eſt, cum rectò cogitamus*. Et ne quis rectam illam cogitationem ad ſupernaturalem cogitationem reſtringat, Concilium Can. 22. docet quòd *Nemo habet de ſuo, niſi peccatum & mendacium*.

Reſp. ad 1. Apoſtolum loqui de cogitatione, quæ ad ſalutem, ejuſque conſequendæ media ordinem dicat: *Quod ergo* (inquit Auguſtinus lib. 2. de Prædeſtin. Sanct. cap. 2.) *pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apoſtolus, ſi non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; profectò non ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra, qua credere incipiamus, ex Deo eſt.*

Reſp. ad 2. Milevitanum Concilium loqui de cognitione eodem modo ſumptâ, quo cogitatio de qua in loco mox laudato loquitur Apoſtolus. Ratio eſt, quia Concilii definitio eſt contra Pelagianos, qui fatebantur quidem, cognitionem legis obſervandæ eſſe Dei donum: *Adjuvat enim nos Deus per doctrinam & revelationem ſuam* (inquit Pelagius apud Auguſtinum in libro de Gratia Chriſti, cap. 7.) *dum cordis noſtri oculos aperit, dum nobis ne præſentibus occupemur, futura demonſtrat, dum diaboli pandit inſidias, dum nos multiformi, & ineffabili dono gratiæ cæleſtis illuminat*: ſed negabant, dilectionem boni agendi

eſſe

eſſe donum Dei, ſeu negabant gratiam actionis: *Iſtam quippè gratiam qua juſtificamur, id eſt, qua charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis, in Pelagii & Cæleſtii ſcriptis, quæcumque legere potui* (ait idem Auguſtinus in eodem libro de gratia Chriſti, cap. 30.) *nuſquam eos inveni, quemadmodum confitenda eſt, confiteri*. Unde Concilium Milevitanum ſupponens, quod Pelagiani fatebantur, *donum Dei eſſe ſcire quid agere debeamus*, docet, id non ſatis eſſe, ſed præterea credendum eſſe, Dei quoque donum eſſe, *diligere ut faciamus*. Unde conſequens eſt, idem Milevitanum Concilium laudato canone loqui de cognitione, quæ ad juſtificationem conferat; non autem de cognitione quæ ad illam nullum omninò ordinem dicat, cujuſmodi eſt ea, quam in noſtra concluſione oſtendimus haberi poſſe ſine Dei gratia per Chriſtum.

Reſp. ad 3. Concilium Arauſicanum de cogitatione loqui eodem ſenſu ſumptâ, quo Concilium Milevitanum. Ratio eſt 1. quia loquitur de cogitatione, quæ cum animo à peccatis temperante conjuncta eſt: *Divini eſt muneris* (inquit) *cùm & rectè cogitamus, & pedes noſtros à falſitate & injuſtitia continemus*. 2. Idem Concilium Can. 7. expreſsè ad ſalutis negotium determinat, ac reſtringit cogitationem, quam Canone 9. divini eſſe muneris definiit: *Si quis* (inquit) *per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit, confirmat.... hæretico fallitur ſpiritu*. 3. Concilii Arauſicani definitio, eſt adversùs Semipelagianos, qui initium ſalutis homini tribuebant: ut autem illud principium evertat, aſſerit, ne ipſam boni quidem agendi cogitationem, quæ primum inter præparatorios ad juſtificationem actus locum tenet, à nobis eſſe, ſed ab illuminatione Spiritus Sancti.

Objicies 2. Quod à Deo poſtulamus, non eſt

à nobis, ſed contra Dei donum eſt: *Oratio* (inquit Auguſtinus Epiſt. 95.) *eſt clariſſima gratiæ teſtificatio*: atqui à Deo poſtulamus cognitionem veri, ac præſertim moralis, quod Decalogo continetur: *Da mihi intellectum* (ait Rex Propheta Pſal. 118.) *& ſcrutabor legem tuam*: ergo verum morale, licèt ordinis ſit naturalis, cognoſci non poteſt ſine gratiâ per Chriſtum.

Reſp. conc. maj. diſt min. A Deo poſtulamus cognitionem veri in ordine ad Dei gloriam & ad noſtram ſalutem, conc. min. ſine ordine ad Dei gloriam & noſtram ſalutem, neg. min. Res quas non referimus ad Dei gloriam, malè petuntur, ac proindè non petuntur per Chriſtum: Chriſtus enim mortuus non eſt, ut conſuleret temporalibus bonis noſtris, ſaltem in ſe ſumptis; ſed ut per ea ad ſpiritualia nos promoveret. Hincque patet, cognitionem veri, quod ad ſalutem non ordinatur, à Deo per orationem ab Eccleſiâ non peti, ac proinde malè ex oratione concluditur, verum quod ad ſalutem non confert, ſine gratia cognoſci non poſſe.

Objicies 3. Cognitio Decalogi, quæ movet affectum ad obſervanda Decalogi præcepta, diſponit ad juſtificationem, ſaltem remotè: ergo ſine gratiâ comparari non poteſt.

Reſp. diſt. ant. Si illa cognitio moveat ad obſervationem Decalogi tanquam ad bonum conferens ad ſalutem, conc. ant. tanquam ad bonum honeſtum tantùm, ſeu rationi naturali conſonum, neg. ant. Ratio eſt, quia in multis Gentilibus fuit non tantùm affectus, ſed etiam ipſamet obſervatio plurium præceptorum Decalogi propter bonum honeſtum, ſaltem tanquam finem proximum; & tamen ille affectus, illa obſervatio non fuerunt ex gratiâ: cùm, ex Auguſtino libro 1. ad Simplicianum cap. 2. Deus in eligendis aut vocandis hominibus, ejuſmodi affectus, aut obſervationis nullam omninò rationem habuerit.

Obji-

Objicies 4. Homo per peccatum factus eſt omninò cæcus: Unde à Gregorio Magno Hom. 11. in Euang. adumbratus dicitur cœco illo, cui (ut habetur Lucæ 18.) Dominus viſum reſtituit. Atqui cœcus cœcitate mentis nullam veritatem per proprias vires poteſt cognoſcere cujuſcumque generis ſit ea veritas: ergo, &c.

Reſp. diſt. ant. Homo per peccatum factus eſt omninò cœcus quoad veritates ordinis ſupernaturalis, hoc eſt, quæ conferunt ad ſalutem, conc. ant. ſcilicet amiſit lumen fidei & ſcientiæ, quod Deus primis parentibus infuderat; quoad veritates ordinis naturalis, ſaltem diviſivè ſumptas, neg. ant. Alioquin enim homo lapſus nec prima etiam principia, *Totum eſt majus ſua parte*: *Bonum eſt faciendum*, *& malum fugiendum*, per naturæ vires cognoſcere poſſet, quod eſt abſurdum.

Quæres 2. utrum ſine gratia elici poſſit actus prudentiæ.

Reſp. elici poſſe circa aliqua: ſic abſque gratiæ auxilio, intellectus judicare poteſt præceptum de colendis parentibus, hìc & nunc quoad ſubſtantiam ſaltem, ſeu quoad officium, obſervandum eſſe: Econtrà prudentia circa omnia præcepta, ſine ſpeciali auxilio Dei per Chriſtum haberi non poteſt. Ratio eſt, quia prudentia circa omnia præcepta, etiam quoad ſubſtantiam & quoad officium ſumpta, ſupponit appetitum circa omnia præcepta rectum & ordinatum; intellectus enim judicat pro variis voluntatis affectibus: at ſine ſpeciali per Chriſtum gatiâ appetitus non eſt circa omnia præcepta rectus. Hinc licèt Philoſopho per demonſtrationem perſuaſum ſit, Deum eſſe ſuper omnia diligendum; non eſſe tentationi conſentiendum: ſine gratia tamen non judicat, hìc & nunc Deum eſſe ſuper omnia diligendum; hìr & nunc non eſſe conſentiendum tentationi: nec mirum; ſiquidem judicium illud ſemper eum praxi con-

junctum eſt: nempè includit imperium, quo voluntas id agere jubetur, quod intellectus hìc & nunc agendum eſſe judicat.

## QUÆSTIO III.

### *De neceſſitate Gratiæ ad bonum agendum.*

*Not.* EXpendendum eſt hìc, utrum ſine gratiâ bonum aliquod fieri poſſit; an ſine illius auxilio ſervari poſſint Decalogi præcepta, ſaltem quoad ſubſtantiam; an neceſſaria ſit ad diligendum Deum; ad ſuperandas tentationes; ad vitandum peccatum mortale; ad vitanda venialia; ad perſeverantiam finalem; ad reſurgendum à peccato; & tandem an ad ſingulos actùs requiratur.

Moveri autem poſſunt eæ difficultates vel de homine per peccatum lapſo, vel de homine ſtante in originali juſtitiâ. Neceſſe eſt igitur, ut quæramus 1. utrum homo per peccatum lapſus aliquod ex iis, quæ mox appellata ſunt, poſſit ſine gratiâ; 2. an homo ſtans in juſtitiâ originali nonnulla, ſine ejuſdem gratiæ auxilio, potuerit.

## CAPUT PRIMUM.

### *An homo per peccatum lapſus poſſit ſine gratia bonum aliquod operari.*

*Not.* NON eſt hìc quæſtio de bono ſupernaturalis ordinis: Si enim (ut quæſtione præcedenti dictum eſt) homo gratiâ deſtitutus, ne cogitare quidem poſſit de bono ſupernaturali, à fortiori illud ſine gratiâ nec velle, nec

nec operari poteſt. Tota igitur difficultas eſt de bono morali, quod ſit ordinis naturalis, ſeu quod ad æternam ſalutem nihil omninò, ſive remotè, ſive proximè, conferat.

## ARTICULUS I.

### *Utrum Gratia habitualis ſit neceſſaria ad agendum bonum morale, quod ſit ordinis naturalis.*

CONCLUSIO I. Gratia habitualis, ſeu, quod idem eſt, gratia ſanctificans, non eſt neceſſaria ad agendum bonum, quod ſit ordinis naturalis.

Probatur 1. Gratia habitualis non eſt neceſſaria ad agendum bonum opus ſupernaturale, ſeu quod ad ſalutem æternam diſponit ac præparat: ergo à fortiori non requiritur ad bonum opus morale, quod ſit ordinis naturalis, ſeu quod ad ſalutem æternam nec diſponat, nec præparet.

Enthymematis antecedens ſic oſtenditur. Si gratia habitualis ad bonum opus ſupernaturale foret neceſſaria, ſequeretur 1. opera impii, hoc eſt, hominis jacentis in ſtatu peccati mortalis, etiam ex motu gratiæ propter Deum facta, eſſe peccata: nimirùm impius, quandiu eſt impius, non habet gratiam habitualem; quippè quòd juſtificatio impii ſit neceſſarius gratiæ habitualis effectus: atqui opera impii ex motu gratiæ propter Deum facta, non ſunt peccata: *Si quis dixerit* (inquit Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. can. 7.) *omnia opera quæ ante juſtificationem fiunt, verè eſſe peccata, anathema ſit.*

Sequeretur 2. Dei mandata eſſe impio ſimpliciter & abſolutè impoſſibilia: ſcilicet, adjutus gratiâ etiam efficaci, ea obſervare non poſſet; quod tamen ſine hæreſi affirmari non poteſt: *Nam* (inquit poſt Auguſtinum Tridentina Sy-

nodus ſeſſ. VI. cap. XI. ) *Deus impoſſibilia non jubet, ſed jubendo monet facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adjuvat ut poſſis.*

Sequeretur 3. impium in omnibus ſuis actibus, etiam ex gratiâ elicitis, ſervire cupiditati, quod eſt falſum: nempè damnata eſt hæc propoſitio à Pio Papâ V. *In omnibus ſuis actibus peccator ſervit dominanti cupiditati.* Damnata eſt & hæc alia: *Omne quod agit peccator, vel ſervus peccati, peccatum eſt.*

Sequeretur 4. actus fidei, ſpei, charitatis inchoatæ, & pœnitentiæ, qui ab impio ante juſtificationem eliciuntur, eſſe peccata: quod eſt hæreticum, cum ii actus impium ad juſtificationem præparent; ut definiit Concilium Tridentinum ſeſſ. *6.* cap. *6.*

Sequeretur tandem 5. omnia opera infidelium eſſe peccata: tantùm enim abeſt, ut habeant gratiam habitualem, quin & actuali deſtituti ſint ii qui nihil unquam de Euangelio audire potuerunt. At id falſum eſt; damnata enim fuit hæc Propoſitio à Pio Papâ V. *Omnia opera infidelium ſunt peccata.*

Probatur 2. Ea gratia non eſt neceſſaria ad bonum agendum, ſine qua fieri poteſt opus ex omni parte bonum, hoc eſt, tum ratione officii, tum ratione finis: atqui opus ex omni parte bonum fieri poteſt ſine gratia habituali. Nam 1. nemo dubitat, quin opus bonum ratione officii, fieri poſſit ſine gratia habituali, cum & à Gentilibus ( ut mox dicetur ) fieri poſſit. 2. Non minùs certum eſt, quòd opus bonum ratione finis, ſine eâdem gratiâ fieri poſſit: nempè per fidem & inchoatam charitatem ad Deum referri poteſt: ergo, &c. Huc referri poſſunt tum Scripturæ, tum Patrum ſententiæ, quibus impii admonentur, ut ſe per fidei, charitatis, eleemoſynæ, aliorumque operum exercitium ad juſtitiam præparent: *Date eleemoſynam* ( ait Chriſtus Lucæ 11. ) *& omnia munda ſunt vobis. Facite* ( inquit

quit Joannes Baptiſta Matthæi 3. Phariſæos & Sadducæos alloquens ) *fructum dignum pœnitentiæ*.

Objicies 1. In Scripturis eo nomine plura opera, alioquin in ſe optima, rejiciuntur, quòd ab impiis fiant: *Quare* ( inquit Deus ipſe Pſal. 49. peccatorem alloquens ) *tu enarras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?* Iſaiæ 1. *Nè offeratis* ( ait Deus ) *ſacrificium fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi*: ergo ad opus undequâque bonum, in operante requiritur gratia ſanctificans.

Reſp. neg. ant. Siquidem opera, alioquin in ſe optima, quorum meminit argumentum, rejiciuntur, quòd fierent ab impœnitentibus, imò & ad quodcumque ſcelus paratis; unde laudatis ex Pſalmo 49. verbis hæc alia ſubjiciuntur: *Tu verò odiſti diſciplinam, & projeciſti ſermones meos retrorſum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas*. Dici iterùm poteſt, rejici ea, quòd ob pravum finem, nimirùm vanam gloriam, à Judæis fierent, aut ſaltem quòd in iis exterioribus actibus, contempto interno Dei cultu, totam ſuam juſtitiam collocarent: *Populus hic* ( ait Deus Iſaiæ 29. ) *labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me*.

Objicies 2. Homo gratiâ ſanctificante deſtitutus refert omnia ſua opera in pravum finem; ad objectum nempè, in quo ſuum finem ultimum conſtituit: ergo quodcumque illius opus eſt malum, ſaltem ratione finis.

Reſp. neg. ant. Nam 1. ſicut homo juſtus non refert omnia ad Deum, licèt in eo ſuum ultimum finem conſtituat, cum nonnunquam venialiter peccet: ita nec impius omnia refert ad eam creaturam, in qua finem ſuum ſimpliciter ultimum conſtituit. 2. Impius non agit ſemper tanquam impius, hoc eſt, ex cupiditate; ſed agit aliquando ex motu Spiritus Sancti, nondum

quidem inhabitantis, ſed moventis, ex motu imperfectæ ſaltem & inchoatæ charitatis, id eſt, nondum quidem dominantis, ſed impellentis & excitantis: at opus quod fit ex motu Spiritus Sancti, licèt nondum inhabitantis, ex motu charitatis, quamvis nondum dominantis, non refertur in pravum finem; ac proindè quodcumque peccatoris opus, non eſt peccatum. In homine impio, ſaltem quem excitat & movet Dei gratia, duæ ſunt arbores; una, quæ mala eſt, cupiditas nimirum; altera, quæ bona eſt, charitas: utraque affert fructum ſibi convenientem; mala quidem fructum malum, hoc eſt, peccatum; bona verò fructum bonum, id eſt, integrum. Auguſtini eſt illud argumentum in libro de Gratia Chriſti cap. 18.

## ARTICULUS II.

### *Utrum aliqua gratia actualis requiratur ad agendum bonum morale, quod ordinis ſit naturalis.*

*Not.* 1. IN bono morali tria conſiderari poſſunt, ſubſtantia operis quod agitur; finis honeſtus ad quem ex ſe tendit; & tandem finis ultimus ad quem ultimò ab operante referri debet: ſic in eleemoſyna erogatio pecuniæ, aut alterius rei utilis, eſt opus quod agitur; ſublevatio alienæ miſeriæ, eſt finis honeſtus ad quem tendit; Deus verò eſt ultimus finis ad quem ultimò ab operante referri debet.

*Not.* 2. Nemini dubium eſt, quin ſubſtantia operis alicujus moralis, ab homine lapſo fieri poſſit ſine gratiæ actualis auxilio: ſed quæſtio eſt 1. an ab eodem homine ſubſtantia operis moralis, ab operante poſſit ſine gratiâ referri ad finem honeſtum; 2. an quoque ſine ejuſdem gratiæ auxilio ad debitum finem ultimum ab operan-

operante referri valeat; 3. quodnam in ſpecie ſit ejuſmodi gratiæ auxilium.

CONCLUSIO I. Homo per peccatum lapſus poteſt ſine gratiâ opus aliquod referre ad finem honeſtum.

Probatur. Finis honeſtus eſt ille qui rectæ rationi conveniens eſt, hoc eſt, quem approbat & præcipit recta ratio: atqui homo lapſus poteſt aliquod opus referre in finem qui rectæ rationi conveniens ſit, hoc eſt, quem approbet & præſcribat recta ratio: ergo, &c. Probatur min. 1. Relatio, de quâ agitur, ordinis eſt omninò naturalis. 2. Plerumque eſt omninò facilis, cùm operans in aliquibus ſaltem caſibus innatâ propenſione in eam feratur, ut patet in matre, quæ filio ſuppeditat alimenta, quæ ad illius vitam ſuſtentandam neceſſaria ſunt: nempè movet eam amor quo filium deperit, ut erogationem alimentorum referat ad filii ſuſtentationem, quæ haud dubiè finis eſt rationi conveniens. 3. Gentiles abſque omni gratiæ auxilio aliquando ejuſmodi bona quondam operati ſunt, hoc eſt, nonnulla ex ſuis operibus retulerunt ad finem rationi conſentaneum: ſcilicet viſi ſunt aliqui, qui pudicitiam conjugalem ſervaverint, quòd fides thori eam præſcriberet; ſteterint promiſſis, quòd id recta ratio juberet: *Alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis*; depoſitum reddiderint, quòd judicarent injuſtum eſſe retinere; operuerint nudos, ut eorum ſublevarent miſeriam; jus alteri fideliter dixerint, ut æquitati conſulerent. 4. Quamvis ratio per peccatum debilitata fuerit, quamvis voluntas maximam contraxerit infirmitatem, nec ille quoad omnis veri moralis cognitionem, nec iſta quoad omnis moralis boni executionem omninò extincta eſt: ergo voluntas, abſolutè loquendo, poteſt ſine gratiâ bonum aliquod ad finem honeſtum referre. De eâ boni ſpecie intelligendus eſt Auguſtinus in libro de Spiritu & litterâ, cap. 27. ubi aſſerit, apud impios Deum verum

verum minimè colentes reperiri quædam facta, *quæ*, cùm proximum finem honeſtum habeant, *ſecundùm juſtitiæ regulam non ſolùm vituperare non poſſumus, verùm etiam meritò rectèque laudamus.*

Verùm quamvis, *abſolutè & metaphyſicè loquendo*, homo lapſus nonnumquam propter finem honeſtum, hoc eſt, rationi convenientem, ſine gratiâ operari poſſit; perrarò tamen id in praxi contingit.

Et ſanè concupiſcentia quâ ardet, quæque in eo eſt altera veluti natura, ferè ſemper eum pertrahit, ut bonum, etiam in ſeipſo honeſtum, vel ad voluptatem, vel ad vanum aliquem alium finem referat: at cùm urget ejuſmodi tentatio, voluntas nunquam, ſi abſit gratia, hæret in operis honeſtate; ſcilicet (ut inferiùs ſuo loco dicetur) nulla omninò tentatio, ne levis quidem, ſine gratiæ auxilio ſuperari poteſt.

Prætereà ut homo lapſus operis honeſtati inhæreat, neceſſe eſt, ut ſtatim poſt peractum opus aliò mentem avocet ſuam: nempè ſummum alioquin erit periculum, ne ex operis honeſti conſideratione voluntas ſibi complaceat: quò autem magis honeſtum fuerit peractum opus, eò præſentius imminebit inanis gloriæ periculum; ut docet Auguſtinus in libro 4. contra Julianum cap. 3.

Hominem lapſum perrarò inhærere honeſtati operum moralium, niſi Dei adjutorio roboretur, facilè colligi poteſt ex veterum, qui ſapientes habebantur, exemplo: nempè aut voluptati, aut humanæ laudi, aut cæteris animi libidinibus ſervierunt in iis etiam factis, quæ maximam præ ſe ferebant honeſtatem.

Epicurei omnia ſua ſtudia in voluptatem, animi ſaltem, contulerunt. *Quales virtutes* (ait Auguſtinus capite 3. libri 4. contra Julianum, ſolvens hominis illius Pelagiani argumentum, petitum contra gratiæ neceſſitatem ex antiquorum

rum infidelium præclarè factis) *Epicurus induxit voluptatis ancillas, quæ omninò quidquid facerent, propter illam vel adipiſcendam facerent, vel tuendam.*

Stoici ipsâ operum honeſtate, alioquin in ſe bonâ, ipſo virtutum decore, gloriati ſunt: nec mirum; quò enim (ut jam obſervavimus ex Auguſtino) mens ſibi videtur melior, eò magis, ſi per gratiam non impediatur, in ſe ipsâ tumeſcit: *Virtutes* (ait idem Auguſtinus libro 19. de Civitate Dei, cap. 25.) *cùm ad ſe ipſas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatæ & ſuperbæ ſunt:* (per accidens tamen, eò quòd tunc ſint homini vano inanis complacentiæ occaſio) *& ideò non virtutes, ſed vitia judicanda ſunt.*

Nulla gens præclarè factis magis ſe commendavit, quàm Romana, ità ut propterea Auguſtinus Epiſtolâ 107. aſſeruerit, *diabolum ſinere aliquos habere nonnulla veluti opera, in quibus laudantur per quaſque gentes, præcipuèque in gente Romana, qui præclarè glorioſiſſimèque vixerunt:* At in illis præclarè factis, Romani non eorum factorum honeſtati, ſed inani gloriæ ſervierunt: *Veteres, primique Romani* (ait Auguſtinus lib. 15. de Civ.Dei, cap.18.) *quantùm eorum docet & commendat hiſtoria, laudis avidi, pecuniæ liberales erant, gloriam ingentem, divitias honeſtas volebant; hanc ardentiſſimè dilexerunt, propter hanc vivere voluerunt, pro hac & mori non dubitarunt. Cæteras cupiditates hujus unius ingenti cupiditate preſſerunt; ipſam denique patriam, quoniam ſervire videbatur inglorium, priùs omni ſtudio liberam, deindè dominam eſſe concupierunt.*

Quod generaliter de totâ gente Romanorum aſſeruerat Auguſtinus, aſſeruit quoque de privatis, qui præ cæteris virtuti ſtuduiſſe videbantur. Nam de Bruto qui liberos ſuos pro patriæ incolumitate interemerat, ait, quòd *eum vicerit laudis immenſa cupido*. De Camillo, quòd Patriam idcir-

idcircò à Gallis iterum liberaverit, *quia non habebat potiorem, ubi poſſet vivere glorioſiùs*. De Marco Pulvillo qui filium inſepultum abjici præceperat, *quòd in ejus corde orbitatis dolorem gloriæ cupiditas viceràt*. De Marculo Regulo, quòd ideò reverſus fuerit ad Carthaginenſes, quia, ſicut ipſe reſponderat: *Poſteaquam Afris ſervierat, dignitatem illic honeſti civis habere non poterat*. De Lucii Valerii, Quinti Cincinnati, Fabricii, & ſimilium paupertate, divitiarumque contemptu, quòd ſic vixerint *pro conſervanda gloria Romanorum*. De Catone, quòd honores quos petiit, petere non debuerit. De Cajo Cæſare, quòd *laudis aviditate, gloriæque cupidine exercitum, bellumque novum exoptaret*. Unde S. Doctor hæc de probatioribus Romanis fusè proſecutus eſt, hanc de cæteris ſententiam profert: *Hæc ſunt duo illa, libertas & cupiditas laudis humanæ, quæ ad facta compulere miranda Romanos*.

Conclusio 2. Homo lapſus non poteſt ſine gratiâ deliberatum aliquod opus ad debitum finem ultimum referre.

Probatur. Debitus ultimus finis cujuſcumque actûs deliberati eſt ſolus Deus: atqui homo lapſus non poteſt ſine gratiâ deliberatum aliquod opus ad Deum referre: ergo nec ad debitum finem ultimum.

Major argumenti Propoſitio variis rationibus oſtendetur hujus operis parte 7. ubi dicemus de præcepto, quo quilibet homo jure naturali tenetur omnia in Dei gloriam referre. Minor itaque ſic oſtenditur: Creatura rationalis non poteſt aliquod ſuum opus ad Deum referre, niſi illum amet, ſaltem imperfectè: Nemo enim agit propter aliquem finem, niſi pondere aliquo in eum feratur: *Pondus* (inquit Auguſtinus Enarratione 1. in Pſalm. 29.) *eſt impetus quidam cujuſque rei conantis ad locum ſuum*. Pondus autem creaturæ rationalis non alius eſt, quàm illius amor: *Amor meus* (ait idem S. Doctor lib. 13. Confeſſ. 9.) *Pon-*

*Pondus meum, illò feror quocumque feror.* Sed homo lapſus non poteſt ſine gratiâ Deum amare, vel imperfectiſſimè, nec ut authorem naturæ, nec ut authorem gratiæ. Scilicet ſine gratiâ non poteſt agere contra ardentiſſimum & efficaciſſimum amorem, quo ſeipſum & res creatas proſequitur; ac proindè ſuum affectum convertere non poteſt ad Deum, à quo per peccatum originale omninò averſus factus eſt. Vide quæ hujuſce capitis articulo 3. de eodem argumento dicentur.

## ARTICULUS III.

### *Quæ gratia actualis neceſſaria ſit, ut actus deliberati ad ultimum finem referantur.*

*Not.* AUthores quibus placet, hominem lapſum non poſſe ſine gratiâ referre aliquod opus ad debitum finem ultimum, non conveniunt, cujus generis ſit ejuſmodi actualis gratia.

Gregorius Ariminenſis, Cardinalis Roffenſis, & plures alii, contendunt, eſſe gratiam fidei, hoc eſt, gratiam quæ concedatur homini jam in Deum ex revelatione credenti, aut ſaltem homini jam per divinum auxilium habenti affectum illum credulitatis, de quo loquitur Concilium Arauſicanum II.

Contenſonius, ex inclyto Dominicanorum Ordine pius & doctus Theologus, ſcripſit, eam gratiam non ſemper in ſubjecto cui conceditur, præſupponere fidem, aut effectum credulitatis; imò contendit dari nonnumquam iis qui de revelatione nihil audierunt, ità ut (inquit) is cui lumine naturali perſuaſum eſt Deum exiſtere, illumque eſſe ſummum creaturæ rationalis bonum,

num, auxilio illo moveatur & excitetur ad referendum ſuum opus ad Deum.

Gabriel Vaſquez, qui cenſet, hominem non teneri omnia ſua opera deliberata ad finem ſimpliciter ultimum, hoc eſt, ad Deum, referre, docet tamen, opus aliquod referri non poſſe in finem honeſtum, ſeu rationi conſentaneum, ſine ſpeciali Dei auxilio; quod quidem, quamvis ſit ex meritis Chriſti, ordinis tamen ſit omninò naturalis, tum quòd ad finem naturalem referatur, ſcilicet ad honeſtatem rationi convenientem; tum quòd non ſupponat motivum aliquod ſupernaturale; ac proindè ad ſalutem nihil omninò conferat.

Conclusio. Gratia actualis quæ neceſſaria eſt, ut homo lapſus opera ſua in debitum ultimum finem, Deum nempè, referat, in ſubjecto præſupponit gratiam fidei.

Probatur 1. Fides, aut quæ ordinantur ad fidem, ut cogitatio de revelatione, affectus credulitatis, auditus Euangelii ex illo credulitatis affectu, ſunt primus gratiæ actualis effectus: ergo ante gratiam fidei non datur aliqua gratia actualis, per quam non credens, opus ſuum ad Deum referat. Probatur ant. ex Auguſtino, qui libro de Prædeſtinatione Sanctorum, ſic loquitur: *Fides prima datur, ex qua impetrentur cætera*. Idem Sanctus Doctor in Præfatione in Pſalm. 31. expreſsè docet, quòd, ubi non eſt fides, non ſit aliquod opus bonum bonitate petitâ ex relatione ad debitum ultimum finem; nam S. Doctor (ut hujuſce capitis articulo 1. oſtendimus) agnovit poſſe reperiri ante fidem bonum opus bonitate petitâ ex fine proximo, ſeu ex operis honeſtate, quam operans ſibi proponere poteſt) *Nemo*, inquit, *computet bona opera ſua ante fidem: ubi fides non erat, bonum opus non erat*. Nec mirùm, nempè ad opus bonum bonitate finis ultimi requiritur, ut operans ſibi finem illum ultimum proponat: at ſibi eum non proponit, niſi per fidem di-

dirigatur: *Bonum enim opus* (inquit) *intentio facit, intentionem fides dirigit*. Rem eandem aliis terminis tradit in Pſalmum 67. aſſerit enim, eum qui in Deum non credit, non agere propter Deum: *Ea quippè* (inquit) *ſola ſunt bona opera* (bonitate finis ultimi) *quæ fiunt per dilectionem Dei*. *Ad hoc autem neceſſe eſt, ut antecedat fides; quoniam nullus operatur per dilectionem Dei, niſi priùs credat in Deum*.

Probatur 2. noſtra concluſio. Nulla gratia actualis datur impiis ante auxilia, quæ ad fidem præparant: ergo gratia quæ neceſſaria eſt, ut quis aliquod opus ad debitum ultimum finem referat, non præcedit fidem. Probatur ant. Ea gratia, data non fuit iis qui Deum ignorarunt, & quos Apoſtolus ad Epheſios 2. ſcribit, *Sine Deo in hoc mundo fuiſſe*; de quibus Propheta Regius Pſ. 78. hæc ait: *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna quæ nomen tuum non invocaverunt*.

Collata quoque non eſt impiis, quibus ante euangelium Deus nonnullam ſuæ exiſtentiæ cognitionem impertitus eſt, & de quibus Apoſtolus hæc ait: *Quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis; Deus enim illis manifeſtavit*: ſiquidem, ſi data eis fuiſſet ejuſmodi gratia, quidam Deum amaviſſent ac coluiſſent, ex iis nonnulli Deum glorificaſſent, aliqui ei gratias egiſſent: nempè ſi ea gratia hominibus illis data fuiſſet, nonnulla ſua opera ad eum tanquam ultimum finem retuliſſent; quod quidem ſine quâdam glorificatione, & quâdam gratiarum actione fieri non poteſt, cùm relatio illa ſine amore non fiat, & amor ſit ipſe Dei cultus, juxta illud Auguſtini lib. 12. de Trinit. cap. 14. *Et quis eſt cultus ejus, niſi amor ejus?* Atqui homines illi nullâ ratione Deũ glorificarũt, nuſquam ei gratias egerunt: *Quia* (inquit Apoſtolus) *cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum*.

Præ-

Prætereà ſi quæ gratia præcederet fidem, aut ea ſaltem quæ ad eam ordinantur, opera ex illo auxilio facta, eſſent juſtificationis initium; nempè bonam voluntatem includerent, & quidem ſupernaturalem; gratia enim, ex cujus adjutorio opera illa fierent, non eſſet ex liberalitate Creatoris, ſed ex beneficio Redemptoris: atqui abſurdum eſt conſequens; nec enim conciliari poteſt cum his verbis Concilii Tridentini ſeſſ. 6. cap. 8. *Ideo per fidem juſtificari dicimur, quia fides eſt humanæ ſaluti initium, fundamentum & radix omnis juſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo.*

Confirmatur iterum. Impius, cui fides deeſſet, qui tamen ex auxilio gratiæ ſuum opus ad Deum referret, eſſet, quoad hoc, arbor bona; ac proindè illius opus non poſſet eſſe ſterile ad vitam æternam. Ita ratiocinatur Auguſtinus lib. 4. contra Julianum, cap. 3. *Quomodo igitur, obſecro, non aut jocaris in his diſputationibus, aut deliras, qui ſterilium fructum arborum laudas? Qui utique, aut nulli ſunt, aut ſi mali ſunt, laudandi non ſunt: aut ſi fructus boni ſunt, profectò ſteriles arbores non ſunt, immò & bonæ ſunt, quarum fructus boni ſunt, & debent Deo placere, cui bonæ arbores non poſſunt niſi placere, falſumque erit, quod ſcriptum eſt: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Legendum eſt totum cap. 3. lib. 4. contra Julianum, ut Auguſtini de eorum qui ſine fide agunt, operibus doctrina accuratè intelligatur.

Objicies 1. Deus infideles, quibus nunquam daturus eſt fidem, movet ad quædam bona opera: ergo nec fides, nec ea quæ ad fidem ordinantur, ſunt prima gratia, quæ infideli conceditur. Probatur ant. variis exemplis. De Polemone, quem Xenocrates ebrium in ſuas ſcholas ingreſſum, de fruge temperantiæ diſputando, in alios mores repentè convertit, Auguſtinus ſic loquitur Ep. 130. *Et ne idipſum quidem, quod melius in eo factum eſt, humano operi tribuerim, ſed divino.*

In

In libro Eſther, cap.15. hæc habentur: *Convertitque Deus ſpiritum Regis in manſuetudinem*: Quo quidem Scripturæ loco utitur Auguſtinus in libro de Gratiâ Chriſti, cap.24. ut probet, Deum bonas voluntates in cordibus hominum operari: *Intueamur* (inquit) *atque fateamur, non lege atque doctrina reſonante forinſecùs, ſed interna atque occulta mirabili atque ineffabili poteſtate operari Deum in cordibus hominum, non ſolùm veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates*.

Idem Sanctus Auguſtinus in libro de Patientiâ, cap.26. docet, *nullo modo culpandam, imò verò laudandam eſſe patientiam*, quâ ſchiſmaticus quiſpiam pericula, gladium, ipſamque crucem patitur, ne Chriſtum coram infideli tyranno neget. Cap.27. aſſerit, eam ſchiſmatici patientiam Dei donum eſſe: *Proindè* (inquit) *ſicut negandum non eſt hoc etiam eſſe donum Dei*.

Idem S. Doctor pudicitiam conjugalem quæ à nonnullis Gentilibus accuratè ſervatur, adſcribit Dei dono: *Quis autem* (ait de eâ pudicitiâ agens lib.1. de Nuptiis & Concup. cap.3.) *audeat dicere donum Dei eſſe peccatum?* Eidem quoque dono adſcribit propenſum, qui in nonnullis Gentilibus viſus eſt, animum ab ſublevandam pauperum & egenorum miſeriam. Docet, idem de aliis Gentilium virtutibus ferri debere judicium: *Quantò ergo* (inquit lib.4.contra Julianum, c.3.) *tolerabiliùs illas, quas dicis in impiis eſſe virtutes, divino muneri, quàm eorum tribueres tantummodò voluntati; licèt ipſi hoc neſciant, donec, ſi ex illo ſunt prædeſtinatorum numero, accipiant Spiritum Sanctum qui ex Deo eſt, ut ſciant quæ à Deo donata ſunt eis?*

Ex iis momentis evidenter colligi videtur, nec fidem, nec ea quæ ad fidem præparant, eſſe primam gratiam, quæ infideli conceditur; ac proindè nihil obſtat, quin aſſeratur, Deum per interius auxilium movere infideles quoſdam, ut ad ipſum per lumen rationis cognitum nonnulla ex ſuis operibus referant.

Reſp.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Ergo nec fides, nec ea quæ ad fidem ordinantur, ſunt prima gratia, quæ infideli conceditur in ordine ad finem honeſtum, conc. conſeq. in ordine ad finem ultimum, neg. conſeq. Deus infideles, quibus nuſquam daturus eſt fidem, aliquando movet, ut ſibi finem honeſtum proponant in externis actionibus, quas operantur, & in eo ſenſu illa opera ſunt Dei dona; ſed eos non movet, ut ea opera referant ad debitum ultimum finem. Unde quamvis cum Auguſtino concedatur, Polemonis temperantiam, quorumdam Gentilium pudicitiam conjugalem, ſchiſmatici, ne Chriſtum abneget, morientis conſtantiam; eſſe Dei dona quantùm ad illum finem honeſtum, quem ſibi homines illi proponunt, quemque ſibi alioquin, urgente præſertim tentatione, non proponerent, eſſe Dei donum; non ſequitur tamen, fidem non eſſe primam gratiam homini datam in ordine ad finem ultimum, qui (ut jam diximus) non alius eſt quàm DEUS ipſe amore fruitivo poſſidendus.

Objicies 2. Cornelius Centurio ſine fidei auxilio eleemoſynas ſuas ad Deum retulit: ergo gratia fidei non eſt neceſſaria, ut quis bona opera ad Deum referat. Probatur ant. Cornelii eleemoſynæ, antequam fidem à Petro fuiſſet edoctus, à Deo ipſo probatæ ſunt: ſic enim antequam Petrus eum adiiſſet, eum in viſu Angelus Dei allocutus eſt Actorum 10. *Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei:* Atqui Cornelii eleemoſynæ à Deo probatæ non fuiſſent, niſi Cornelius eas ad Deum retuliſſet: ergo gratia fidei non eſt neceſſaria, ut quis bona ſua opera ad Deum referat.

Reſp. neg. ant. Scilicet licèt Cornelius Centurio explicitam in Chriſtum fidem non haberet, antequam Petrus eum adiiſſet; habebat tamen explicitam fidem in Deum, & implicitam in Chriſtum mediatorem. Deſumpta eſt ea ſolutio

ex

ex Auguſtino, qui in libro de Prædeſtinatione Sanct. cap. 7. ſic loquitur: *Solet dici, ideo credere meruit, quia vir bonus erat, antequam crederet: quod de Cornelio dici poteſt, cujus acceptæ ſunt eleemoſynæ, & exauditæ orationes, antequam credidiſſet in Chriſtum. Nec tamen ſine aliqua fide donabat, & orabat. Nam quomodo invocabat, in quem non crediderat? Sed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſalvus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apoſtolus Petrus.*

Confirmatur reſponſio. Cornelius ex Judæorum converſatione Deum verum, cæteraque vitæ futuræ myſteria didicerat, ac proindè credebat ea quæ illi credebant: ergo cum Judæi crederent in Deum, & in Mediatorem Dei & hominum, & ex illâ fide orarent, aliaque obirent pietatis officia: ita & ex earumdem rerum fide Cornelius, antequam à Petro explicitam in Chriſtum fidem doctus fuiſſet, ſuas eleemoſynas erogaverat; unde fide explicitâ in Deum, & implicitâ in Chriſtum, venit ad explicitam Chriſti ejuſque myſteriorum fidem, quæ poſt Euangelium promulgatum neceſſaria eſt neceſſitate medii, ut ad calcem tractatûs noſtri de Incarnatione probavimus.

## CAPUT II.

### *An præcepta Decalogi ſine gratia ſervari poſſint.*

*Not.* I. PRæcepta Decalogi conſiderari poſſunt, vel ſecundùm ſubſtantiam, vel ſecundùm modum. Priore modo ſumpta nihil aliud ſunt, quàm officium, quod per ea aut præcipitur, aut prohibetur; accepta verò poſteriori modo, præter officium dicunt finem ultimum, ad quem ab operante ultimò referri debent. Non eſt hìc quæſtio de præceptis Decalogi ſecun-

cundo modo acceptis; jam enim fusè oſtendimus, neminem ſine gratiâ operari poſſe propter DEUM, ultimum creaturæ rationalis finem. Tota igitur difficultas eſt de præceptis acceptis priore modo, ſeu ſecundùm ſubſtantiam.

*Not.* 2. Circa propoſitam quæſtionem duæ ſunt authorum ſententiæ. Prima quæ tribuitur Scoto, docet, hominem lapſum poſſe ſine gratiâ ſingula Decalogi præcepta quoad ſubſtantiam obſervare: altera verò quæ eſt Sancti Thomæ, contendit eundem hominem poſſe nonnulla Decalogi præcepta ſecundùm ſubſtantiam implere, ſed non omnia.

Conclusio I. Homo lapſus poteſt ſine gratiâ obſervare nonnulla Decalogi præcepta quoad ſubſtantiam accepta.

Probatur. Ex obſervatis, præcepta Decalogi ſecundùm ſubſtantiam ſumpta, nihil aliud ſunt quàm officia, quæ per ea aut præcipiuntur, aut vetantur: atqui quorumdam præceptorum officia ſervari aut omitti poſſunt ſine gratiâ: nempè licèt liberum hominis arbitrium multam per peccatum infirmitatem contraxerit, non eſt tamen omninò extinctum: ergo poteſt exequi quædam ex officiis, quæ Decalogo præſcribuntur, aut quædam ex iis omittere quæ vetantur.

Confirmatur argumentum ex Auguſtino, qui (ut præcedenti quæſtione dictum eſt) apertè lib. 4. contra Julianum, cap. 3. docet, in nonnullis Gentilibus viſa fuiſſe plurium virtutum officia; ſcilicet reperti ſunt, qui thori fidem ſervarunt, qui cultum exhibuerunt parentibus, qui ſuis opibus alienam miſeriam ſublevarunt, qui à perjurio, homicidio, pluribuſque aliis externis vitiis Decalogo vetitis temperarunt. Idem videre eſt in obſtetricibus Ægyptiis, quæ iniquo Pharaonis præcepto de interficiendis omnibus Hæbreorum maſculis non obtemperarunt; & quidem ita ut

actui illi in ſe honeſto, mercedem temporalem Deus ipſe rependerit.

Conclusio 2. Homo lapſus non poteſt ſine gratiâ ſervare ſingula præcepta Decalogi, etiam quoad ſolam ſubſtantiam accepta.

Probatur 1. Homo lapſus (ut quæſtione proximè ſequenti probabitur) non poteſt ſine gratia Deum, etiam ut authorem naturæ, ſuper omnia diligere. 2. Non poteſt quoque ſervare præceptum, quo prohibetur, ne voluntas titillanti concupiſcentiæ conſenſum præbeat: neque enim ſervatur illud præceptum ſine victoria ex tentatione: at nulla tentatio, vel levior & minima, ſine gratia (ut dicetur inferiùs) ſervari poteſt. 3. Quorumdam præceptorum ſubſtantia difficilis eſt obſervatu; ut ſunt, nemini malum inferre, bonum ècontra pro occurrentibus occaſionibus proximis etiam inimicis impendere: at homo in ſtatu naturæ lapſæ, utpotè maximè debilis, ea non poteſt, quæ difficilia ſunt: ergo, &c.

Probatur 2. ex Scripturâ. Quod ad juſtificationem confert, ſervari non poteſt ſine gratia; alioquin enim homo per naturæ vires ſe ſe præpararet ad gratiam, quod quidem aſſeri non poſſe, demonſtrabitur inferiùs: atqui obſervatio omnium & ſingulorum mandatorum Decalogi confert ad juſtificationem, juxta illud ad Rom. 2. *Factores legis juſtificabuntur*, cui conſonant hæc Chriſti verba, Matthæi 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*.

Præterea ſi tota Decalogi lex ſervari poſſet ſine gratia, aliqui homines non adjuti Dei gratiâ, eam legem aliquando ſervaſſent; quod enim eſt poſſibile, in aliquibus ſaltem reperiri debuit: ſed nemo unquam non adjutus gratiâ, ſervavit omnia ac ſingula Decalogi præcepta: hinc Paulus ad Rom. 3. ſcribit, *Judæos & Græcos*, ſibi ipſis permiſſos, *omnes ſub peccato eſſe*; additque, *Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt, non*

*eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum*. Idem Apoſtolus ejuſdem Epiſt. cap. 7. ſcribit, hominem carnalem, hoc eſt, qui per Dei gratiam factus non eſt ſpiritualis, ſuis paſſionibus ſervire: *Cum* (inquit) *eſſemus in carne, paſſiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, ut fructificarent morti*: Sed qui paſſionibus ſervit, qui morti fructificat, non ſervat omnia & ſingula Decalogi præcepta: ergo, teſte Scripturâ, ſervari non poſſunt.

Probatur 3. ex Traditione. Concilium Milevitanum, quod habitum eſt in causâ Cœleſtii, hæc habet can. 5. *Quicumque dixerit, ideò nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, faciliùs implere poſſimus per gratiam, tanquam, etſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere divina mandata, anathema ſit*. Primum Concilium Carthaginenſe in Epiſtolâ Synodica ad Innocentium, quæ eſt 90. inter Auguſtinianas veteris editionis, teſtatur, Pelagianos fuiſſe damnatos, quòd dicerent, *in eo Dei gratiam eſſe deputandam, quòd talem hominis inſtituit, creavitque naturam, quæ per propriam voluntatem legem Dei poſſet complere, ſive naturaliter in corde ſcriptam, ſive litteris datam*. Idem docet, eâdemque ratione loquitur Innocentius Papa I. in Epiſtola ad Patres Concilii Carthaginenſis. Idem quoque Cœleſtinus in Epiſtola ad Galliarum Epiſcopos.

Reſpondent adverſarii, Scripturam, Concilia, Summos Pontifices, Patres, iis locis, in quibus aſſerunt, Dei mandata non poſſe ſervari ſine gratia, non intelligi de præceptis Decalogi, ſeu quæ juris ſunt naturalis, ſed tantùm de præceptis juris poſitivi divini, ut eſt præceptum fidei, aut ſaltem, ſi intelligantur de præceptis Decalogi, loqui eos de præceptis ſumptis ſecundùm modum, ſecundùm quem fieri debent, hoc eſt, ex imperio charitatis; aut tandem de præ-

ceptis,

ceptis, prout eorum obſervatio confert ad juſtificationem, & ad vitam æternam conſequendam.

Sed nullius momenti ſunt eæ reſponſiones. Nam 1. Apoſtolus cap. 3. Epiſtolæ ad Rom. ubi aſſerit, Judæos & Græcos legis reos eſſe, expreſsè loquitur de lege morali, ſeu quæ Decalogo, aut explicitè, aut implicitè ſaltem, continetur; laudat enim hæc Prophetæ Regii verba: *Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis dolosè agebant: venenum aſpidum ſub labiis eorum*. 2. Synodica Concilii Carthaginenſis expreſſam quoque mentionem facit legis Decalogi, cum damnat Pelagium, quòd contenderet, ab homine lapſo & legem in corde ſcriptam, & legem litteris conſignatam poſſe ſine gratiæ auxilio obſervari. 3. Patres ad noſtræ concluſionis defenſionem laudati, non loquuntur ſolùm de fidelibus, quibus obſervatio poſitivæ legis præſcripta eſt, ſed etiam de infidelibus, qui ſolâ lege naturali tenentur: ac proindè cum definiunt, legem ſine gratiâ ſervari non poſſe, intelliguntur præcipuè de lege naturali, quæ continetur Decalogo, aut quæ ad eam reducitur. 4. Et ſcriptura & Patres de eâ lege loquuntur, ad cujus obſervationem promovendam Chriſtus præcipuè venit: atqui Chriſtus venit præcipuè, ut legis naturalis obſervationem promoveret, hoc eſt, legis illius, quam ex hominum & mente & cordibus peccatum deleverat. 5. Scriptura & Patres impoſſibilitatem ſervandi divina mandata ſine gratiæ auxilio non repetunt ex ſupernaturalitate illorum mandatorum, ſed ex infirmitate, quam homo per peccatum contraxit: ergo non loquuntur de Decalogo ſumpto ſecundùm modum, hoc eſt, prout aliquid confert ad vitam æternam, prout eſt meritoria; ſed de Decalogo ſecundùm ſubſtantiam accepto.

*Solvitur argumentum deſumptum ex cap. 2. Epiſtolæ ad Romanos.*

Objicies. Mandata quæ à Gentilibus naturaliter obſervata ſunt, poſſunt obſervari ſine gratia: atqui mandata Decalogi à Gentibus naturaliter obſervata fuerunt; id enim expreſsè teſtatur Apoſtolus ad Rom. 2. ubi ſic loquitur: *Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex.* Nec reſponderi poteſt, Apoſtolum loqui de gentibus ad fidem converſis: ſiquidem gentes ad fidem converſæ legem habent; ſcilicet fideles omnes per fidem & baptiſmum, Chriſti legem amplexi ſunt, cumècontra gentes, de quibus agit Apoſtolus, ſine lege fuerint: *Quæ* ( inquit ) *legem non habent:* ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Mandata quæ à gentilibus naturaliter obſervata ſunt, poſſunt obſervari ſine gratia, ſi vox illa *naturaliter*, ſumatur per oppoſitionem ad gratiam, conc. maj. ſi ſumatur tantùm per oppoſitionem ad ſolam legem ſcriptam, neg. maj. Hoc autem poſtremo ſenſu vocem *naturaliter*, ab Apoſtolo ſumi docet Auguſtinus in libro de ſpiritu & littera cap. 27. *Non moveat* ( inquit ) *quòd naturaliter dixit, eos quæ legis ſunt, facere; hoc enim agit Spiritus gratiæ, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.*

Inſtabis 1. Apoſtolus loquitur de gentilibus ad fidem minimè converſis, ſeu de infidelibus: atqui infideles non habent gratiam ad ſervandum Decalogum requiſitam, cum juxta principia S. Auguſtini & S. Thomæ, prima gratia ſit fides, ſeu nulla ante fidem homini lapſo gratia conferatur: ergo vox *naturaliter*, in Apoſtoli textu, non ſumitur tantùm per oppoſitionem ad legem ſcriptam, ſed etiam per oppoſitionem ad gratiam.

Reſp.

Reſp. neg. maj. Variis nimirùm argumentis oſtendi poteſt, Apoſtolum loqui de gentilibus, Chriſti Mediatoris fide jam imbutis.

Primò, Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos c. 3. docere voluit, & capite 7. concluſit, ſine fide Chriſti omnes tam Judæos, quàm Græcos ſub peccato eſſe; omnes declinaſſe; omnes inutiles factos eſſe; in omnibus locum habere Prophetæ verba: *Sepulchrum patens eſt guttur eorum*, &c. at illi ſcopo Apoſtoli contraria eſſet ſententia, quâ aſſereretur, gentes ſine fide Mediatoris, ſine auxilio gratiæ, legem naturalem, ſeu Decalogum obſervaſſe.

2. Apoſtolus loquitur de legis obſervatione, quæ conferat ad juſtificationem: ſcilicet verbis, de quibus hìc agitur, iſta immediatè præmittit: *Non enim auditores legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur:* ſed infideles non ita obſervant legem, ut ea obſervatio ad juſtificationem conferat: ergo loquitur de gentilibus ad fidem converſis.

3. Loquitur de operibus, quibus Deus vitam æternam in mercedem daturus eſt: *Qui* (inquit) *reddet unicuique ſecundùm opera ejus, iis quidem qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam .... Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco.*

4. Apoſtolus ad capitis calcem, eum quem dixerat, naturaliter ea quæ legis ſunt, facere, vocat Judæum in abſcondito, & juſtitiam ejus circumciſionem cordis in Spiritu, non litterâ; cujus laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt: At ea de Gentilibus à Chriſto alienis, aut de illorum operibus, dici minimè poſſunt, ergo, &c. Nec obſtat, quòd Apoſtolus dicat, gentes, de quibus loquitur, eſſe ſine lege: *Cum enim* (inquit) *gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt*, &c. non obſtat (inquam)

ſiquidem lex Chriſti non eſt lex ſcripta, ſicut fuit olim lex à Moyſe promulgata; tum quòd præter legem naturæ, & fidem myſteriorum pauca Chriſtus imperaverit; tum quòd lex Chriſti magis conſiſtat in ſpiritu & gratiæ donis quibus impleantur mandata, quàm in præceptis, quæ jubemur implere: unde Chriſtus ipſe nihil ſcripto reliquit, ea verò quæ ab Apoſtolis ſcripta ſunt, ex occurrentibus tantùm occaſionibus, dictante Spiritu ſancto, litteris conſignata fuerunt.

Inſtabis 2. Patres textum Apoſtoli, de quo eſt quæſtio, paſſim intelligunt de gentibus nondum ad fidem converſis: ſcilicet exponitur à Chryſoſtomo de gentibus quæ Chriſti adventum & Euangelicæ gratiæ tempus præceſſerunt, de quibus ait quòd eò majori admiratione dignæ ſint, quòd ſine ſcriptâ aliquâ lege, omnia, quæ legis ſunt, executioni mandaverint. Theophylactus & author Commentarii in Paulum in eandem ſententiam abierunt. Hieronymus in caput 29. Ezechielis expreſsè eundem Apoſtoli locum de idololatris exponit.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. ant. Chryſoſtomus locum illum intelligit de gentibus fidelibus, quæ Chriſti adventum præceſſerunt, conc. ant. de gentibus infidelibus, neg. ant. Antequam Chriſtus in lucem prodiret, nonnulli fuerunt extra populum Judaicum, qui explicitè in Deum & implicitè in Chriſtum credentes, ſine externæ legis auxilio, ſed non ſine gratiâ, legem naturalem ſervarunt: de iis gentibus, non autem de infidelibus, Chryſoſtomus Apoſtoli textum explicuit; id enim perſpicuè docent ipſa S. Doctoris verba, quæ ſic habent: *Gentiles hic appellat*, Apoſtolus, *non eos qui idololatræ eſſent, ſed eos qui Deum colerent, qui naturæ legi parentes, exceptis Iudaicis ceremoniis, ea tantum quæ ad pietatem conferrent, obſervarent, qualis erat Melchiſedech cum ſuis omnibus, qualis*

*erat*

*erat Iob, quales erant Ninivitæ; qualis erat Cornelius.* Ad 3. dicendum eſt, alios Patres, qui locum, de quo agitur, interpretati ſunt de gentibus à Chriſti fide alienis, ſenſiſſe, eas gentes non omnia quæ legis ſunt, ſed aliqua tantùm obſervaſſe, & quidem faciliora, qualia ſunt, cultum parentibus impendere, reddere depoſitum, jus litigantibus dicere, non pejerare. Idque præſertim patet in Hieronymo, qui eo Apoſtoli textu utitur, ut commendet Nabuchodonoſor Regem, quem conſtat legem naturæ permultis in capitibus infregiſſe. Privatis tamen Theologis non licet cenſuram inurere oppoſitum ſentientibus: unde à Pio Papâ V. meritò proſcripta fuit hæc propoſitio. *Cum Pelagio ſentiunt, qui textum Apoſtoli ad Romanos, Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus:* ergo, &c.

*Solvuntur quædam alia Scripturæ loca.*

Objicies 1. Apud Iſajam cap. 44. de Cyro, viro idololatrâ, prædicitur, quòd omnem Dei voluntatem complebit. Cap. 46. Deus eum vocat, virum voluntatis ſuæ. Unde ſic arguitur: Cyrus, utpotè idololatra, caruit auxilio gratiæ quæ per Chriſtum à Deo datur: atqui tamen omnia legis naturalis præcepta ſervavit; ex Iſaja nempè omnem Dei voluntatem complevit: ergo omnia & ſingula præcepta legis naturalis poſſunt, ſaltem ſecundùm ſubſtantiam, ſervari, ſine gratiâ Dei per Chriſtum.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. diſt. ant. Cyrus complevit omnem Dei voluntatem beneplaciti, conc. ant. voluntatem ſigni, neg. ant. Impii complent ſemper eam Dei voluntatem, quæ à Theologis dicitur voluntas beneplaciti, quia ſive de eâ cogitent, ſive non cogitent, Deus per eos exequitur, quod æterno & abſoluto ſuo decreto ſtatuit; non implent verò volunta-

tem ſigni, hoc eſt, præcepta quæ ſunt ſignum extrinſecum divinæ voluntatis. Unde Prophetiæ ſenſus eſt: *Quæ prædico & promitto de populo meo è captivitate liberando, & in terram ſuam reducendo, de templo & civitate reſtauranda, ea omnia Cyri juſſu & imperio implebuntur.* Confirmatur ex eo, quòd Cyrus, homo fuerit idololatra, ſanguinarius, & alienorum Regnorum invaſor injuſtus, ut ex hiſtoriis patet: at perabſurdum eſt dictu, hominem idololatram, ſanguinarium, & alienorum Regnorum invaſorem ſervaſſe omnia legis naturalis, quæ ad Decalogum reducitur, præcepta.

Objicies 2. Marci 10. quidam à Domino juſſus ſervare mandata, reſpondit, ſe ea à juventute ſervaſſe: *Hæc omnia obſervavi à juventute mea:* quòd autem non fictè, ſed verè obſervaſſet, Marcus non obſcurè innuit, cum hæc ſcribit: *Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum:* Atqui vir ille gratiam non habuit; neque enim adhuc credebat in Chriſtum: ergo omnia mandata legis naturalis poſſunt, ſaltem ſecundùm ſubſtantiam, ſine gratia ſervari.

Reſp. 1. neg. min. Nec obſtat argumentum, cum enim homo ille Judæus eſſet, explicitâ in Deum, & implicitâ in Chriſtum fide imbutus erat; ac proindè potuit habere gratiam actualem, per quam Decalogi mandata ſervarit.

Reſp. 2. diſt. maj. Reſpondit, ſe à juventute ſervaſſe hæc omnia, hoc eſt, officia in proximum, de quibus Chriſtus locutus fuerat: *Præcepta noſti, Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falſum teſtimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem*, conc. ant. Reſpondit, ſe ſervaſſe hæc omnia, hoc eſt, omnia omninò legis præcepta, neg. maj. Neque enim primum obſervaverat: ſcilicet implicatus erat amore ſuarum poſſeſſionum, in eiſque ſuam ponebat fiduciam; ſiquidem invitatus à Chriſto, ut divitias ſuas relinqueret, non acquie-

quievit, ſed (ut ait Euangeliſta) abiit triſtis: indè verò Chriſtus tacitè eum culpans, occaſionem ſumpſit hanc proferendi ſententiam: *Quàm difficile eſt, confidentes in pecuniis in Regnum Dei introire*! at divitiarum amor, quo vir ille tenebatur, fiducia quam habebat in pecuniis, non cohærent cum obſervatione primi & maximi mandati: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. Nec obſtat, quòd *Ieſus eum intuitus, dilexit eum*; non enim dilexit, quòd omnia legis mandata, etiam quoad ſubſtantiam accepta, ſervaſſet; ſed quòd de ſuæ ſalutis negotio Chriſtum ſincero ac ſimplici animo conſuleret: *Magiſter bone, quid faciam, ut vitam æternam percipiam?*

Objicies 3. Paulus adhuc ſub lege, & nondum ſub gratia conſtitutus, totam legem, ac proindè Decalogum ſervavit; ſic enim ad Philippenſes 3. de ſeipſo loquitur: *Secundùm juſtitiam, quæ in lege eſt, converſatus ſine quærela*: Ergo tota Decalogi lex, ſaltem ſecundùm ſubſtantiam, poteſt obſervari ſine gratia.

Reſp. diſt. ant. Paulus totam legem ſervavit quantùm ad externa officia, conc. ant. quantùm ad ſincerum cordis affectum, neg. ant. Neque enim tunc dilexit Deum ſuper omnia, nec repreſſit prava deſideria, quæ lege vetantur. Confirmatur reſponſio ex modo, quo Paulus ipſe de ſua antiquâ juſtitiâ locutus eſt. Primæ ad Timoth. 1. dicit, ſe fuiſſe blaſphemum, & contumelioſum, & ſe vocat primum, id eſt, præcipuum peccatorem. Ad Titum 3. hæc etiam habet: *Eramus aliquando & nos increduli, errantes, ſervientes deſideriis, & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem*.

Objicies 4. Vel poſſibilia ſunt omnia & ſingula Decalogi præcepta, vel impoſſibilia. Si primum, poſſumus ea per ſolas liberi arbitrii vires obſervare: ſi ſecundum, infractio mandato-

rum non erit peccatum, cum nemo ad impoſſibile teneatur: ergo, &c.

Reſp. omnia & ſingula Decalogi mandata eſſe poſſibilia; inde tamen non ſequitur, poſſe ea ſervari ſine Dei gratia. Ratio eſt, quia illud cenſetur, & eſt reverà poſſibile, quod aut per proprias vires, aut per Dei gratiam ſervare poſſumus. Deſumpta eſt ea ſolutio ex S. Thoma, qui 1. 2. quæſt. 109. art. 4. ſolvens idem quod nobis objicitur argumentum, quodque Pelagiani ad nauſeam uſque Auguſtino quondam objecerunt, ſic loquitur: *Ad ſecundum ergo dicendum, quòd illud quod poſſumus cum auxilio divino, non eſt nobis omninò impoſſibile, ſecundùm illud Philoſophi in 3. Ethic. Quæ per amicos poſſumus. aliqualiter nos poſſumus. Vnde Hieronymus confitetur, ſic noſtrum eſſe liberum arbitrium, ut dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio.* Vide quæ de eodem argumento fuſiùs dicentur inferiùs, ubi expendemus an gratia ſufficiens omnibus hominibus detur.

## CAPUT III.

### *Quænam gratia requiratur ad obſervandum, etiam quoad ſubſtantiam, Decalogi mandata.*

*Not.* NONNULLI ſcholaſtici contenderunt, ad ſervanda omnia Dei mandata ſecundùm ſubſtantiam, ſatis eſſe gratiam legis, hoc eſt, cognitionem præceptorum Decalogi, ſive illa cognitio habeatur proprio hominis labore, ſive per ſpeciale auxilium, quo illius cognitio comparetur. Aſſeruerunt alii, ſatis eſſe gratiam actualem, ut omnia præcepta per totam vitam ita ſerventur, ut nullum, ſaltem per culpam lethalem, infringatur. Alii tandem docuerunt, quòd licèt ſingula præcepta, quæ pro aliquo tempore occurrunt, per gratiam actualem ſerva-

ſervari poſſint, omnia tamen collectivè ſine gratiâ habituali per diuturnum aliquod tempus, ac præcipuè per totam vitam, ſervari non poſſe.

Conclusio 1. Sola gratia legis ſatis non eſt homini lapſo, ut ſervet omnia & ſingula Decalogi mandata, etiam ſecundùm ſolam ſubſtantiam ſumpta.

Probatur 1. ex Scripturâ. 1. Apoſtolus ad Galatas 2. ſic loquitur: *Si per legem juſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt*. Nomine verò juſtitiæ eò loci intelligitur obſervatio mandatorum, juxta illud Scripturæ: *Qui facit juſtitiam, juſtus eſt*; unde Apoſtoli ſenſus eſt: Si homo lapſus poſſit ope ſolius legis ſe innocentem cuſtodire per obſervationem mandatorum, gratis, hoc eſt, incaſſum Chriſtus mortuus eſt. 2. Tantùm abeſt ut lex, ſi ſola detur, ſatis ſit ad obſervationem mandatorum, quin èxcontra (ſed per accidens) prævaricationem inferat: unde ad Rom. 5. hæc habet Apoſtolus: *Lex autem ſubintravit, ut abundaret delictum*. Hæc etiam ad Corinth. 15. *Virtus verò peccati lex*. Hæc quoque ad Rom. 7. *Occaſione accepta, peccatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam: ſine lege peccatum in me mortuum erat, ſed cum venit mandatum, peccatum revixit. Peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit*.

Quâ verò ratione fiat, ut lex, ſeu cognitio mandati, reos potiùs efficiat, quàm innocentes, exponit Auguſtinus in libro de ſpiritu & litterâ, ubi ſcribit, id contingere, quòd ea ſit corruptæ, ſuperbæque voluntatis conditio, ut in prohibita promptiùs & ſuaviùs feratur, propriæ libertatis amans, ac cujuſvis ſubjectionis impatiens, juxta illud Poetæ: *Nitimur in vetitum, volumus, cupimuſque negata*. Ex eodem Auguſtino, ſe habet concupiſcentia, cum per legem premitur, ſicut aqua cui obex opponitur: quemadmodum ergo impetus aquæ, vehementior fit obice poſito, &

tandem ſuperato obice violentiùs per prona devolvitur: ita concupiſcentia, lege obicis adinſtar poſitâ, vires colligit, & majori cum impetu fertur ad ea, quæ per legem vetantur.

Probatur 2. ex traditione. Pelagius ad mandatorum obſervationem, legem requirebat: tamen damnatus eſt ab Eccleſiâ Catholicâ: ergo Eccleſiæ perſuaſum fuit, legem ſatis non eſſe ad obſervationem mandatorum. Antecedens expreſsè aſſeritur ab Auguſtino libro 4. ad Bonifacium capite 5. in libro de gratiâ Chriſti, in libro de Spiritu & littera, & in omnibus ferè operibus, quæ adversùs Pelagianos ab eo conſcripta ſunt. Idem oſtendi poteſt ex omnibus Conciliis, quæ quinto ſæculo contra Pelagianos & Semipelagianos habita ſunt. Inſtar omnium ſit Carthaginenſe ſecundum, canone 4. ubi definitur, per gratiam nobis præſtari, *ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus, atque valeamus*. His conſonat canon ultimus Concilii Arauſicani ſecundi, quo aſſeritur, Deum nobis fidem & amorem ſui priùs inſpirare, ut cum ipſius adjutorio, ea quæ ſibi ſunt placita, implere poſſimus. Ex iis textibus patet, præter mandati cognitionem, præter gratiam legis, ad obſervationem mandatorum requiri gratiam voluntatis, quæ non aliud eſt, quàm interna ſubminiſtratio ſpiritus, quàm Dei amor quem ipſe Deus nobis inſpirat.

Conclusio 2. Gratia actualis ſatis eſt ad ſervanda omnia præcepta collectivè, etiam per diuturnum aliquod tempus. Eſt contra plures Thomiſtas.

Probatur 1. Cum Patres contra Pelagianos docuerunt, gratiam requiri ad ſervanda Dei mandata, de ſolâ gratiâ actuali locuti ſunt, ut de Pelagianâ hæreſi diſſerentes, oſtendunt Theologi. 2. Satis eſt gratia actualis, ut omnes concupiſcentiæ motus comprimantur. 3. Gratia actualis poſita eſt in inſpiratione ſuavitatis & amoris: atqui

atqui ſuavitas illa, amor ille, quoties amori terreno, delectationi concupiſcentiæ carnalis præponderant, toties effectum ſuum conſequuntur, hoc eſt, voluntatem determinant ad bonum agendum, & ad declinandum peccatum.

Objicies 1. Concilia, in quibus Pelagianus error damnatus fuit, definierunt, gratiam quâ juſtificamur, requiri ad obſervationem mandatorum; ità enim loquitur Milevitanum, can. 3. atqui gratia quâ juſtificamur, eſt gratia habitualis; ſcilicet actualis præparat tantùm ad juſtificationem: ergo ad obſervanda omnia collectivè præcepta Decalogi, etiam quoad ſolam ſubſtantiam ſumpta, ſatis non eſt gratia actualis, ſed prætereà habitualis requiritur.

Reſp. diſt.maj. Concilia, in quibus Pelagianus error damnatus fuit, definierunt, gratiam quâ juſtificamur diſpoſitivè, requiri ad obſervationem mandatorum, conc. maj. quâ juſtificamur formaliter, hoc eſt, quæ ſit juſtificationis forma, neg. maj. Ratio eſt, quia Pelagiani contendebant gratiam quâ ad juſtificationem præparamur, non eſſe neceſſariam ad ſingulos pietatis actus; aſſerebant enim ſatis eſſe liberum arbitrium adjutum auxilio legis; ac proindè quando Concilia definierunt, ad mandatorum obſervationem requiri gratiam, quâ juſtificamur, verbis illis, *quâ juſtificamur*, non intellexerunt gratiam quæ ſit forma juſtificationis, ſed gratiam quæ ad juſtificationem diſponat.

Objicies 2. Ut quis omnia Decalogi mandata per diuturnum aliquod tempus obſervet, neceſſe eſt, ut per totum illud tempus Deus ipſi conferat auxilia efficacia, quæ ad bonum, quod præcipitur, agendum, & ad declinandum malum, quod prohibetur, requiruntur: atqui homini jacenti in peccato mortali Deus tot tantaque auxilia conferre non ſolet; alioquin enim Deus in ſuo agendi modo non diſtingueret amicos ſuos à ſuis inimicis.

Reſp.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Deus homini jacenti in peccato mortali, tot tantaque auxilia non confert, ſi homo ille non tantùm ſit in reatu peccati mortalis, ſed etiam in ejus affectu, conc. min. ſi ſit quidem in illius reatu, & non ſit in illius affectu, neg. min. Fatemur equidem requiri ut homo non ſit in affectu peccati mortalis, ut per diuturnum tempus totam legem obſervet: at non requiritur, ut non ſit in reatu peccati mortalis, hoc eſt, neceſſe eſt quidem, ut peccatum ſuum non amet, ſed non eſt neceſſe, ut peccati culpa ei jam dimiſſa ſit. Homini non habenti affectum ad peccatum, Deus pro divinæ ſuæ ſapientiæ diſpoſitione, auxilia ad obſervationem legis requiſita, conferre ſolet, etiamſi in reatu peccati verſetur: id nimirùm perſuaſum fuit majoribus noſtris, qui lapſos in gravia crimina, non niſi expletis in pœnitentia pluribus annis, abſolvebant: ſi enim cenſuiſſent, ad mandatorum obſervationem per longius illud ſpatium, requiri gratiam habitualem, tandiu abſolutionem, quâ gratia habitualis confertur, nequaquam diſtuliſſent.

## Caput IV.

### *Utrum gratia homini lapſo ſit neceſſaria ad Deum diligendum.*

*Not.* 1. Deus conſiderari poteſt, vel tanquam author naturæ, vel tanquam author gratiæ. Priori modo conſideratus, eſt author & largitor bonorum, quæ creaturæ in ſuo eſſe naturali conſideratæ conveniunt; altero verò modo ſpectatus, eſt author & largitor bonorum, quæ creaturam promovent ad finem, qui illius naturam excedit. Conveniunt omnes Theologi hominem propriis viribus non poſſe Deum diligere tanquam authorem gratiæ, quia creatura nul-

nullam cum Deo ſic conſiderato proportionem habet; unde quæſtio eſt hìc ſolum de dilectione Dei, ut authoris naturæ, ſeu quæritur, utrum homo lapſus, ſine gratiâ, Deum ut authorem naturæ diligere poſſit.

*Not.* 2. Circa eam quæſtionem triplex eſt authorum ſententia. Scotus, Durandus, & Ludovicus Molina contendunt hominem lapſum poſſe ſine auxilio gratiæ Deum, ut authorem naturæ, etiam ſuper omnia diligere. Eſtius, Sylvius, & plures alii docent, Deum ab eodem homine lapſo amari poſſe ſine gratiâ, amore qui non ſit ſuper omnia, ſed qui in quâdam tantùm bonâ in Deum affectione poſitus ſit. Bellarminus cui non pauci præiverunt, quemque poſteà multi ſecuti ſunt, aſſerit, non poſſe Deum ſine gratiâ diligi, neque ut authorem naturæ, neque ut largitorem gratiæ & gloriæ, neque perfectè, neque imperfectè ullo modo.

Conclusio. Homo lapſus, ſine gratiâ nullo modo poteſt diligere Deum, etiam ut authorem naturæ.

Probatur 1. ex Scripturâ. Amor hominis in Deum, in Scripturis non homini, ſed DEO tribuitur: Ad Romanos 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. 1. Joannis 4. *Charitas ex Deo eſt*. Ad Epheſ. 6. *Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre*. Ad Galatas 5. *Fructus Spiritus eſt charitas, gaudium;* &c. Unde ſic arguitur. Si Deus, ſive ut author naturæ, ſive ut author gratiæ, aliquo modo ſine gratiâ diligi poſſet, charitas hominis in Deum, non eſſet donum Dei; neque enim ea quæ ſunt ex propriis viribus, dicuntur Dei dona niſi abuſivè, ut olim apud Pelagianos: atqui ex Scripturis, charitas hominis in Deum, eſt donum Dei: ergo Deus nullo modo diligi poteſt ſine gratiâ.

Reſpondent adverſarii, 1. ea Scripturæ loca intelligi, aut de amore Dei, tanquam authoris bono-

bonorum ſupernaturalium, aut de amore qui non ſit ſuper omnia, non autem de amore Dei tanquam authoris naturæ, aut de amore Dei, qui non ſit ſuper omnia.

Sed vanæ ſunt eæ reſponſiones. Nam 1. abſoſolutæ ſunt, laudatæ ex Scriptura ſententiæ, & ſimpliciter, ac ſine ullâ reſtrictione affirmant, hominis in Deum amorem eſſe donum Dei: ergo cùm Deus tanquam author naturę verè ſit Deus, ſententiæ illæ non minùs intelligi debent de amore Dei ut authoris naturæ, quàm de amore Dei ut authoris gratiæ. 2. Implere Dei legem, eſt Dei donum; neque enim (ut capite ſuperiori oſtenſum eſt) lex, ſeu Decalogus, impleri poteſt ſine gratiâ: atqui implere legem, ſeu Decalogum, eſt, non tantùm diligere proximum, ſed etiam Deum ut authorem naturæ: nimirùm Decalogus cùm ſit lex naturalis, præcipit dilectionem Dei ut authoris naturæ: ergo dilectio Dei, etiam ut authoris naturæ, eſt Dei donum. 3. Amor quo proximus diligitur, eſt Dei donum, juxta illud 1. Joannis 4. *Si diligamus invicem, charitas Dei in nobis perfecta eſt:* ergo etiam & amor quo Deus ut author naturæ diligitur. 3. Si perfecta charitas ex Deo ſit, ab eo etiam erit imperfecta: nam cujus rei eſt perfectio, illius eſt etiam inchoatio; ac proindè ſi amor quo Deus ut author naturæ ſuper omnia diligitur, eſt Dei donum, amor quo non ſuper omnia diligitur, ſeu quo quis incipit benè erga illum affectus eſſe, erit quoque donum Dei: *Nec initium ejus* (inquit Auguſtinus libro 2. ad Bonifacium, cap. 9.) *ex nobis, & perfectio ejus ex Deo: ſed ſi charitas ex Deo eſt, tota nobis ex Deo eſt. Avertat enim Deus hanc amentiam, ut in ejus donis nos priores faciamus, poſteriorem ipſum, quoniam miſericordia ejus præveniet me.*

Probatur 2. ex Conciliis. Hæc habet Milevitanum canone 4. *Vtrumque Dei donum eſt, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus:*

ergo

ergo ea diligere, quæ ad decalogum pertinent, donum Dei eſt. Hæc etiam habet Arauſicanum II. canone 25. *Prorsùs Dei donum eſt diligere Deum*. Non diſtinguit Concilium inter amorem Dei ut authoris naturæ, & inter amorem Dei ut authoris gratiæ; ſed indiſtinctè loquitur de omnibus reſpectibus, ſub quibus amari poteſt. Idem Concilium non loquitur tantùm de amore perfecto, ſed de omni amore; indefinitis enim, ac proindè univerſalibus, terminis utitur: *Prorsùs Dei donum eſt, diligere Deum*. Prætereà in eodem canone 25. definitur, ipſam etiam dilectionem quæ movet ad quærendum baptiſma, quæ haud dubiè eſt inchoata tantùm & imperfecta dilectio, Dei donum eſſe: *Hoc etiam* (inquit) *ſalubriter profitemur & credimus, quòd in omni opere bono non nos incipimus, & poſteà per Dei miſericordiam adjuvamur: ſed ipſe nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem ſui priùs inſpirat, ut & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus.*

Probatur 3. ex Auguſtino. Sanctus Doctor in epiſtolâ ad Vitalem, hæc habet: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus*. Eo in loco Sanctus Doctor non diſtinguit reſpectus varios, ſub quibus homo poſt peccatum Deum propriis viribus diligere & non diligere poſſit, ſed ſimpliciter affirmat eum diligi non poſſe. Prætereà, ſi Deus ſub aliquo reſpectu conſideratus ut author naturæ, v. g. propriis viribus diligi poſſet ab homine lapſo, falſa eſſet Auguſtini propoſitio; nempè idem de illâ propoſitione ferri deberet judicium, ac de iſtâ: *Intellectus hominis per peccatum lapſi non poteſt propriis viribus DEUM cognoſcere*: at hæc propoſitio falſa eſt, eò quòd licèt intellectus hominis lapſi non poſſit propriis viribus DEUM ut authorem gratiæ cognoſcere, poſſit tamen eum cognoſcere, ut eſt author naturæ.

Idem

Idem Sanctus Doctor ſic etiam loquitur lib. 4. contra Julianum, cap. 3. *Amor Dei, quo pervenitur ad Deum, non eſt niſi à Deo.* Ne quis verò amorem illum interpretetur de amore Dei ut authoris gratiæ, obſtant, quæ ſequuntur: *Per hunc amorem* CREATORIS *benè quiſque utitur creaturis: ſine hoc amore* CREATORIS *nemo benè utitur creaturis.*

In libro de gratiâ & libero arbitrio, cap. 16. inchoatam dilectionem, per quam impetremus robuſtiorem, quâ fiat, ut mandata ſervemus, non libero hominis arbitrio, ſed ſpeciali Dei dono tribuit: *Et quis iſtam* (inquit) *quamvis parvam dare cœperat charitatem, niſi qui præparat voluntatem?* Idem S. Doctor eodem in capite ad hoc totam Eccleſiæ cum Pelagianis quæſtionem reducit, ut Dei dilectio à Deo ſit, non à nobis: *Si non ex Deo* (ait) *ſed ex hominibus eſt dilectio Dei & proximi, vicerunt Pelagiani: ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos.*

Nec valet, quod adverſarii reſpondent, Auguſtinum loqui de dilectione Dei, ut authoris ſupernaturalis: Non valet (inquam) eò quòd Pelagiani ultrò faterentur, Deum, ut authorem ſupernaturalem, ab homine ſibi relicto diligi non poſſe; cum enim eſſent acutiſſimi, facilè videre poterant diſproportionem, quæ reperitur inter hominis naturam, & Deum authorem ſupernaturalem, hoc eſt, excedentem humanæ mentis, & creati cordis operationem. Addendum eſt, mirum eſſe, cur cum, ex adverſariis, ſola inter Eccleſiam & Pelagianos quæſtio eſſet de amore Dei, ut authoris ſupernaturalis, Auguſtinus nullibi ſtatum illum quæſtionis propoſuerit; ſed hominis adinſtar, cui perſuaſum eſſet Deum, nec ut authorem naturæ, ſine gratiâ diligi poſſe, ſemper in polemicis ſuis diſputationibus abſolutè, ſimpliciter, ac ſine diſtinctione, aut reſtrictione locutus fuerit.

Probatur 4. variis rationibus theologicis. 1. Di-

1. Dilectio Dei, ſaltem ſuper omnia, eſt humanæ voluntatis actus perfectiſſimus: ergo ab homine lapſo ſervari non poteſt; neque enim infirmus eadem poteſt, quæ ſanus. 2. Actus dilectionis Dei ſuper omnia, præparat ad juſtificationem, cùm (ut ſupponitur) ſit caſtus, hoc eſt, amor Dei propter ipſum Deum. Amor Dei, etiam ut authoris naturæ, ſuper omnia, includit odium omnium vitiorum, amorem omnium virtutum, excludit enim affectum ad peccatum, & includit firmum exactæ vitæ ad rationis regulas propoſitum: at amor qui ea omnia includat, ſine gratiâ haberi non poteſt; alioquin tota lex naturalis ſine gratiæ auxilio, tum quoad ſubſtantiam, tum quoad modum ſervari poſſet. 4. Homo ille qui Deum tanquam authorem naturæ ſuper omnia diligeret, mori poſſet, antequam fidem fuiſſet edoctus, ac proindè antequam initiatus fuiſſet baptiſmate: homo autem ille, vel damnaretur, vel ſalvaretur: ſi primum, dicendum eſſet, hominem, qui Deum ut authorem naturæ ſuper omnia diligeret, quique in eâ voluntate per totam æternitatem permanſurus eſſet, damnandum eſſe. Si ſecundum, dicendum foret, hominem ſine gratiâ, ſine fide, poſſe æternam conſequi ſalutem: ſed hæc perabſurda ſunt: ergo, &c.

Objicies 1. Homo per peccatum lapſus, poteſt viribus propriis creaturam aliquam ſuper omnia diligere, ità ut pro eâ vitam ſuam profundat: ergo à fortiori poteſt propriis viribus Deum ſuper omnia diligere, cùm longè ſit amabilior quâcumque creaturâ, imò creaturis omnibus, etiam collectivè ſumptis.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Ratio diſparitatis eſt 1. quia humana voluntas per peccatum corrupta, amore, veluti addito ſibi pondere, ad infima, ſeu ad bonum commutabile, converſa eſt; ac proindè non niſi per alium amorem ad ſummum bonum converti pòteſt. 2. Amor Dei

ſuper

ſuper omnia multò plura includit, quàm amor creaturæ ſuper omnia; includit enim propoſitum ſervandi omnia mandata, & odium omnium omninò vitiorum: at nec illud propoſitum, nec illud odium includit amor creaturæ, etiam ſi ſit ſuper omnia; ſtare nimirùm poteſt cum conſenſu, quem voluntas præbeat concupiſcentiis, quæ adversùs proximum minimè pugnant.

Objicies 2. Homo naturalem habet inclinationem ad amandum Deum; amore enim naturali fertur ad ſummum bonum: atqui propriis viribus poteſt exequi id, ad quod naturaliter propendet: ergo, &c.

Reſp. 1. hominis ſtantis, non autem lapſi, eſſe inclinationem illam, cujus meminit argumentum; per peccatum enim voluntas in deterius mutata, non ad aliud propendet, quàm ad ſui & creaturarum dominantem amorem. Reſp. 2. dato ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia voluntas tantam per peccatum infirmitatem contraxit, ut inclinationi ad ſummum bonum obtemperare non poſſit, niſi per gratiam tollatur pondus, quo fertur ad commutabile bonum. Præterea ſe habet in hoc ſtatu voluntas reſpectu ſummi boni, ſicut infirmus, reſpectu alicujus operis quod ſolum hominem ſanum deceat: ergo quemadmodum infirmus, licèt opus illud deſideret, ipſum tamen, niſi ſanetur, exequi non poteſt; ita nec homo lapſus poteſt propenſionem ad Deum, ſi quam tamen habeat, ad actum ſecundum reducere, niſi priùs vires per Dei gratiam receperit.

Objicies 3. Intellectus hominis lapſi cognoſcit propriis viribus, Deum, ut eſt author naturæ, eſſe ſuper omnia diligendum, cùm cognoſcat, eum eſſe ſummum bonum: ergo illius voluntas poteſt ſic eum amare; id enim omne per naturæ vires poteſt voluntas reſpectu boni, quod intellectus reſpectu veri.

Reſp.

Reſp. conc. ant. neg. conſequens. Ratio eſt, quia (ut ait Sanctus Thomas) humana natura magis eſt corrupta per peccatum, quantùm ad appetitum boni, quàm quantùm ad cognitionem veri: nec mirùm; voluntas enim in primo parente magis contulit ad peccatum, quàm intellectus, in quo nullus error ante lapſum eſſe potuit.

Inſtabis. Intellectus, etiam per peccatum debilitatus, poteſt propriis viribus ferre hoc judicium practicum: *Deus hìc & nunc eſt ſuper omnia diligendus*: voluntas autem ſemper ſequitur ultimum judicium practicum intellectûs, quia illud judicium voluntati proponitur, tanquam melius & utilius bonum; unde ſic arguitur: Voluntas propriis viribus ſemper operatur ad ultimum judicium practicum intellectûs: atqui ultimum judicium practicum intellectus eſt (ut ſupponitur) de Deo hìc & nunc ſuper omnia diligendo: ergo voluntas poteſt propriis viribus Deum ſuper omnia diligere.

Reſp. neg. maj. Ratio eſt, quia illud eſt diſcrimen inter judicium univerſale, ſeu quo intellectus judicat in genere, Deum eſſe amandum; & inter ultimum judicium practicum, ſeu quo judicat, eum hìc & nunc eſſe amandum; quòd ad univerſale illud judicium ſola evidentia objecti concurrat: at verò ad ultimum judicium practicum voluntas concurrit, imò intellectum ad illud ferendum determinat; illud enim judicium ſemper eſt conforme inclinationi voluntatis: unde cùm inclinatio voluntatis per peccatum corruptæ feratur ad fruitionem creaturarum, non poteſt, niſi per gratiam ſanetur, intellectum movere ac determinare ad ferendum practicum illud judicium, de quo agitur.

Objicies. 4. Datur aliquis Dei amor naturalis: ergo Deus amari poteſt ſine gratiâ.

Reſp. diſt. ant. Datur aliquis Dei amor naturalis ſecundum objectum, conc. ant. Deus enim amari

amari poteſt & debet, prout eſt author naturæ; ſecundùm principium, & ſecundùm modum, neg. ant. Hincque patet, quàm meritò Pius Papa V. hanc propoſitionem damnaverit: *Diſtinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut author naturæ, & gratuiti quo Deus amatur ut beatificator, vana eſt & commentitia, & ad illudendum ſacris litteris & plurimis veterum teſtimoniis excogitata.*

Objicies 5. Datur, ſaltem imperfectus, Dei amor, qui non ſit ex gratiâ: ſiquidem datur amor Dei, qui non ſit, *ſicut oportet*; ſi enim non daretur Dei amor qui non ſit *ſicut oportet*, Concilia & Patres, cùm loquuntur de amore, qui ex gratiâ proficiſcitur, immeritò addidiſſent hæc verba, *ſicut oportet*: nempè omnis amor eſſet *ſicut oportet*: ergo, &c.

Reſp. verum eſſe, Patres cùm de Dei amore, qui ex gratiâ proficiſcitur, locuti ſunt, addidiſſe hæc, *ſicut oportet*: id nimirùm conſtat ex canone 3. ſeſſ. 6. Concilii Tridentini, ex canone 6. & 25. Concilii ſecundi Arauſicani, & ex variis Auguſtini locis: ſed non ideò, aut Concilii Tridentini, aut Concilii Arauſicani Patres eâ loquendi formulâ uſi ſunt, ut innuerent, aliquem eſſe verum Dei amorem, qui ſit ex viribus naturæ; ſed ut verum Dei amorem ab amore ſpurio diſtinguerent, hoc eſt, ab amore quo Deus non ultimò propter ſe, ſed propter bona temporalia diligitur, quo uno amore dilectus eſt à Judæis omninò carnalibus.

Id verò colligi poteſt ex variis textibus Auguſtini, ex quo Patres Concilii Arauſicani ſecundi, & Tridentini ſuam non modò doctrinam, ſed & ſuum loquendi modum deſumpſere. *Omnis itaque præcepti finis* (ait S. Doctor in Enchiridio ad Laurentium, cap. 121.) *eſt charitas, id eſt, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò ità ſit, vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem, quam diffundit*

*dit Spiritus Sanctus in cordibus noſtris, nondum fit* Quemadmodum fieri oportet, *quamvis fieri videatur*. Eandem limitationem S. Doctor aliis terminis exprimit; iſtis nimirùm utitur lib. de corrept. & gratiâ, cap.2. *Agere ſicut agendum eſt, id eſt, cum dilectione & delectatione*. Hæc alia adhibet lib. 1. ad Bonifacium, cap.9. *Bonum benè facere*. Iſta quoque uſurpat lib.21. de Civit.Dei, cap.16. *Veraciter atque ſinceriter*.

Iis præmiſſis, ad argumentum reſpondemus, ad 1. neg. ant. ad 2. neg. maj. Ideò enim & Concilia & Patres limitationem hanc: *ſicut oportet*, addiderunt, ut ex amore caſto, quem aſſerebant elici ex gratiæ auxilio, excluderent amorem non caſtum, qui ultimò ad bona temporalia refertur, quique tantùm abeſt, ut ſit Dei fruitio, quin potiùs ſit illius uſus; hoc eſt, in eo amore homo Deo non fruitur, ſed eo utitur, ut creaturis fruatur. Amore illo non caſto & carnali, in ſpeciem quidem, ſeu ſecundùm externum corticem, præcepta ſervantur; ſed verè & coram Deo non ſervantur: id enim expreſsè teſtatur Auguſtinus lib.3. ad Bonifacium, cap.4. ubi ſic de veteris teſtamenti filiis loquitur: *Illi etiam quicumque ibi erant, ſola quæ ibi Deus pollicetur, & quid pro novo Teſtamento ea ipſa ſignificent, ignorantes, eorum adipiſcendorum amore, & amittendorum timore, Dei præcepta ſervabant, immò non ſervabant, ſed ſibi ſervare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, ſed terrena cupiditas, metuſque carnalis. Sic autem præcepta qui facit, procul dubio invitus facit, ac per hoc in animo non facit: magis vult enim omninò non facere, ſi ſecundum ea quæ cupit & metuit, permittatur impunè. Ac per hoc in ipſa voluntate intus eſt reus, ubi ipſe qui præcipit, inſpicit Deus. Tales erant filii terrenæ Ieruſalem, de qua dicit Apoſtolus: ſervit enim cum filiis ſuis, pertinens ad Teſtamentum vetus à monte Sina in ſervitutem generans, quod eſt Agar. Ex ipſo genere fuerunt, qui Dominum crucifixerunt,*

*& in*

Auguſtinus libro 21. de Civit. Dei cap. 16. *Tunc itaque vitia victa deputanda ſunt, cum Dei amore vincuntur: quem niſi Deus ipſe donat, nec aliter niſi per mediatorem Dei & hominum hominem Ieſum Chriſtum*.

*Not.* 4. Non minùs exploratum eſt, tentationem aliquam poſſe ſine gratiâ ſuperari ex amore, ſeu cupiditate boni alicujus commutabilis, ità ut vincens non vincat, niſi alteri tentationi ſuccumbendo. Is enim qui ejuſmodi victoriam reportat, *In vulnera* ( ait Proſper in Carmine de Ingratis ) *vulnere ſurgit*, hoc eſt unum peccatum vincit altero peccato: at ad peccandum nulla gratia requiritur. De eâ victoriæ ſpecie Auguſtinus agit variis in locis; hæc de eâ habet lib. 21. de Civit. Dei cap. 26. *Nonnunquam ſanè apertiſſima vitia aliis vitiis vincuntur occultis, quæ putantur eſſe virtutes*.

*Not.* 5. Tota igitur hujuſce capitis quinti difficultas in eo poſita eſt, an homo lapſus poſſit ſine gratia per Chriſtum aliquam ſive levem, ſive gravem tentationem ex amore boni honeſti ſuperare. Circa autem eam difficultatem tres ſunt ſcholaſticorum ſententiæ. Prima, quæ eſt Toleti, Bellarmini, Vaſqueſii, & plurium aliorum, ſive intra ſcholam S. Thomæ, ſive extra, docet, nullam omninò tentationem, cujuſcumque ſit generis, quantumcumque ſit aut levis, aut gravis, poſſe ſine gratiâ ex amore boni honeſti ab homine lapſo ſuperari. Sylvius Eſtius, & alii plures aſſerunt, hominem in hoc corruptionis ſtatu conſtitutum, levem aliquam tentationem, non autem gravem, ex ſolo odio peccati, & ex ſolo amore boni honeſti, poſſe ſine gratia per Chriſtum ſuperare. Quid nos de eâ controverſiâ ſentiamus, concluſio ſubſequens aperiet.

CONCLUSIO. Nulla omninò tentatio, etiam ex ſolo amore boni honeſti, poteſt ſine gratiâ ab homine lapſo ſuperari.

Noſtram concluſionem probant Scriptura, Concilia, Summi Pontifices, Patres, & Ratio.

*Proferuntur Scripturæ teſtimonia.*

Scriptura victoriam ex tentatione Deo, non hominibus adſcribit: *Inde* (ait Rex Propheta Pſal. 15.) *eripiar à tentatione*. Pſal. 117. *Impulſus, everſus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me*. Sapientiæ 8. *Nemo poteſt eſſe continens*, hoc eſt, ſuperare concupiſcentiæ motum, qui ad incontinentiam pellicit, *niſi Deus det*.

Cum Apoſtolus ad Rom. 8. enumeraſſet tentationes, quæ ex variis cauſis occurrunt, ſic loquitur: *Sed in his omnibus ſuperamus propter eum* (vel ut legit Auguſtinus lib. 22. de Civit. Dei cap. 23.) *per eum qui dilexit nos*. Matthæi 6. jubemur orare ad obtinendam ex tentatione victoriam: *Et ne nos inducas in tentationem*: ergo credimus victoriam ex tentationibus à Deo eſſe: *Ipſa igitur oratio* (inquit Auguſtinus Epiſt. 95. *clariſſima eſt gratiæ teſtificatio*: unde in iis omnibus operibus, quæ contra Pelagianos & Semipelagianos exaravit, utitur argumento ex oratione petito, ut gratiæ neceſſitatem adſtruat: *Cur* (inquit in libro de dono perſeverantiæ cap. 20.) *perſeverantia iſta poſcitur à Deo, ſi non datur à Deo? An & illa irriſoria eſt petitio, cum id ab eo petitur, quod ſcitur ipſum non dare, ſed ipſo non dante, eſſe in hominis poteſtate?*

Primæ ad Corinth. 15. Apoſtolus Deo gratias agit propter relatam ex tentationibus victoriam: *Deo gratias qui ſemper triumphat nos in Chriſto Jeſu*: at ex gratiarum actione invictè concluditur neceſſitas gratiæ ad ſuperandam tentationem: *Sicut* (ait ibidem Auguſtinus) *irriſoria eſt etiam illa actio gratiarum, ſi ob hoc gratiæ aguntur Deo, quod non donavit ipſe, nec fecit: ſed quod ibi dixi, hoc & hic dico, Nolite errare* (*inquit Apoſtolus*) *Deus non irridetur*.

Ex

Ex iis autem locis ſic argumentum conficitur: Ad id neceſſaria eſt gratia per Chriſtum, quod eſt donum Dei: atqui victoria ex tentatione eſt Dei donum: illud enim eſt Dei donum, quod à Deo petere præcipimur, & propter quod jubemur Deo gratias agere: ſed victoriam ex tentatione præcipimur à Deo petere; à Chriſto nimirum juſſi ſumus hanc orationem fundere: *Ne nos inducas in tentationem*: juſſi quoque ſumus propter relatam ex tentationibus victoriam Deo gratias agere: ergo, &c.

Reſpondent ex adverſariis aliqui, hâc orationis Dominicæ petitione: *Ne nos inducas in tentationem*, petere nos victoriam gravium, non autem levium tentationum.

Verùm falſa eſt illa reſponſio. Nam 1. Chriſtus inter gravem & levem tentationem non diſtinxit, cùm à Chriſtianis voluit recitari hanc orationis Dominicæ petitionem: *Ne nos inducas in tentationem*: 2. Eâ orationis Dominicæ parte poſcimus, ut à quotidianis tentationibus liberemur; quique nimirum juſti quotidie eam orationis Dominicæ partem ſincerè ac humiliter recitant: at quotidianæ tentationes non ſunt ſemper, in juſtis præſertim, tentationes graves: ergo non gravium tantùm, ſed etiam leviſſimarum tentationum victoriam à Deo petimus. 3. Regula eſt apud Logicos certa, terminos indefinitos æquivalere univerſalibus: ergo vox hæc *Tentatio*, cùm ſit indefinita, hoc eſt, cùm nullo termino particulari reſtricta ſit, æquivalet voci cui appoſitus eſt terminus univerſalis, *Omnis*: ac proinde petitio hæc: *Ne nos inducas in tentationem*, de omni omninò tentatione intelligitur. 4. Cùm Auguſtinus ſic loquitur: *Gratiæ Dei deputo quæcumque non feci mala*, nullam, ne minimam quidem, tentationem excipit, pro quâ ſuperatâ Deo gratias non egerit: nullam igitur excipit, pro cujus victoria non oraverit.

Reſpondent alii, inter quos Eſtius, his ver-

bis orationis Dominicæ: *Ne nos inducas in tentationem*, peti quidem etiam levium tentationum victoriam; ſed quæ ex motivo charitatis habeatur, & ad vitam æternam proficiat; non autem quæ ſit ex fine honeſto; hoc eſt, quæ à ratione imperetur, & quæ nihil omninò conferat, ut quis vitam æternam adipiſcatur.

Sed ſtare non poteſt ea ſolutio. Nam 1. ſi hæc petitio: *Ne nos inducas in tentationem*, de eâ tantùm victoriâ intelligeretur, quæ habetur ex charitate, extendi non deberet ad gravium tentationum victoriam, quæ non haberetur ex motivo charitatis, quæque ad æternam ſalutem non prodeſſet. Sed hoc dici non poteſt: alioquin enim ſequeretur, graves illas tentationes vinci poſſe ſine gratiâ, quod tamen Eſtius negat: ſequeretur quoque, totam legem naturalem, ſaltem quoad ſubſtantiam, poſſe ſine gratiâ ſervari: nihil enim in lege naturali, quoad ſubſtantiam ſumptâ, difficilius eſt, quàm vincere, etiam ex ſolo honeſto fine, omnes graves tentationes, quibus identidem in hâc vitâ premimur. 3. Eam omnem victoriam petimus, quâ efficiatur, ne tentatione ſuperemur, & ne infringamus præceptum, contra quod tentamur: atqui (ſaltem ex adverſariis) victoria ex ſolo honeſto fine, ſeu abſque auxilio fidei quæ per dilectionem operatur, efficit, ne tentatione ſuperemur, & ne infringamus præceptum, contra quod tentamur: ergo non eam tantùm victoriam petimus, quæ ſit ex charitate, ſed & eam, per quam præceptum, ſaltem ſecundùm ſubſtantiam, obſervemus. 4. Scripturæ aſſerunt, quòd ubi Deus faciem ſuam à nobis averterit, hoc eſt, quòd ubi deſierit roborare nos gratiâ ſuâ, à tentatione vincamur: *Ego dixi* (ait Rex Propheta Pſal. 29.) *in abundantia mea, Non movebor in æternum: Avertiſti faciem tuam, & factus ſum conturbatus*: ergo ſine gratiâ nulla omninò victoria reportatur, cum is qui gratiâ deſtitutus ſit, fiat conturbatus,

hoc

hoc eſt, incidat in peccatum, ad quod per tentationem alliciebatur.

*Proferuntur teſtimonia Conciliorum.*

Paleſtina Synodus Pelagium damnavit, quòd vellet, tentationes ſine gratiâ per Chriſtum poſſe ſuperari. *Vnde fit conſequens* ( ait Auguſtinus Epiſt. 106. ) *ut quiſquis ſequitur illius Epiſcopalis authoritatem judicii, fateatur, quando contra tentationes concupiſcentiaſque illicitas dimicamus quamvis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, ſed adjutorio Dei, noſtram provenire victoriam.*

Concilium Milevitanum, quod in cauſa Pelagii habitum eſt, & cui Auguſtinus interfuit, contra Pelagianos urget argumentum, quod ex oratione Dominicâ ſuperiùs urgebamus. Concilium Carthaginenſe in eadem Pelagii cauſa habitum, eodem utitur argumento.

Concilium Arauſicanum I. quod adversùs Semipelagianos habitum eſt, hæc habet canone 9. *Divini eſt muneris, cum & rectè cogitamus, & pedes noſtros à falſitate & injuſtitia continemus*: continere autem pedes à falſitate & injuſtitia, nihil aliud eſt, quàm ſuperare, quæ occurrunt, tentationes.

Ex iis Conciliorum textibus ſic argumentum conficitur. Ad id opus eſt gratia, quod non ex propria voluntate, ſed ex adjutorio Dei provenit; quod non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei; quod à Deo non petimus fruſtra; quod juſſi ſumus à Domino poſtulare; quod divini eſt muneris: atqui ( ut patet ex allatis Conciliorum textibus ) victoria tentationum ex Deo provenit, non eſt volentis neque currentis; à Deo oratione fruſtrà non petitur; divini eſt muneris: ergo, &c.

Nec valet Sylvii reſponſio contendentis, victoriam tentationum ex fine morali honeſto dici divini eſſe muneris, ex adjutorio Dei, tanquam

primi agentis & primi moventis in omnibus omninò liberi arbitrii actibus, aut removentis tentationum occaſiones. Non valet ( inquam ) ſiquidem 1. illud Dei tanquam primi agentis & primi moventis adjutorium, Pelagius admittebat ad victoriam tentationum: & tamen illius de victoria tentationum ſyſtema, damnatum fuit in Synodo Dioſpolitanâ. 2. Quoties Patres aſſerunt, Dei adjutorium requiri, intelligi debent de adjutorio alio ab eo quod ad communia opera neceſſarium eſt, hoc eſt, intelligi debent de ſpeciali adjutorio, quod non tantùm ex dono Creatoris, ſed etiam ex merito Salvatoris, nobis conferatur: *Abjiciatur* ( inquit Auguſtinus in Epiſtola ad Sixtum ) *à Chriſtianorum cordibus iſta fallacia : nam omninò non iſtam gratiam commendat Apoſtolus qua creati ſumus, ut homines eſſemus, ſed qua juſtificati ſumus, ut homines juſti eſſemus*. Non valet quoque reſponſum Eſtii contendentis, allatos Conciliorum textus intelligi de victoria, quæ ad ſalutem conferat. Nam 1. omnis ex tentationibus victoria, in eo ſaltem prodeſt, quòd impediat, ne peccati contra legem commiſſi rei conſtituamur. 2. Abſoluti & generales ſunt termini, quibus utuntur laudata Concilia, nec in iis, vel minimus, eſt apex, quo Eſtii exceptio nitatur. 3. Eadem Concilia gratiæ neceſſitatem repetunt ex difficultate ſuperandi tentationes, & ex infirmitate humanæ voluntatis per peccatum lapſæ: at ea difficultas, ea infirmitas, locum habent etiam reſpectu victoriæ, quæ non ex ſupernaturali motivo, ſed etiam ex motivo honeſto ordinis naturalis, ex tentationibus referatur. 4. Quæſtio erat inter Pelagium & Eccleſiam Catholicam, cujus nomine laudata Concilia loquebantur, de obſervatione mandatorum Decalogi, non tantùm ſecundùm ſupernaturalitatis modum, ſed etiam ſecundùm ſubſtantiam, itâ ut voluerint Patres, mandata illa, etiam ſecundùm ſe ſumpta, hoc eſt, prout actus

quoſ-

quoſdam & officia præſcribunt, ſervari non poſſe ſine Dei gratia: ergo intelligi debent de tentationum victoriâ, quâ non tantùm ſecundùm modum, ſed etiam ſecundùm ſubſtantiam ſerventur præcepta, adversùs quæ homo lapſus tentatur.

*Proferuntur teſtimonia Summorum Pontificum.*

Innocentius Papa I. in ſuo reſcripto ad Concilium Carthaginenſe, à quo relata ad ipſum fuerant, quæ adversùs Pelagii doctrinam in Africa ſtatuta fuerant, ſic loquitur: *Quotidiana præſtat ille remedia, ſine quibus nullatenus vincere poterimus errores*. Addit, deficientibus illis remediis, quæ non aliud ſunt, quàm divina gratia, hominem tentatum vinci ſemper ac ſuperari: *Neceſſe eſt enim, ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur*. Idem repetit reſcribens ad Milevitanum Concilium: *Gratia privatus* (inquit) *neceſſe eſt in Diaboli laqueis irretitus occumbat*.

Eo textu Innocentius præcluſit effugia omnia, quibus Eſtius, Sylvius, & alii recentiores utuntur. Nam 1. de omnibus tentationibus, nullâ adhibitâ exceptione, loquitur: proindeque vult gratiam ad levium etiam tentationum victoriam requiri. 2. Apertè docet, neceſſariò, neceſſitate tamen cui voluntas dedit locum, quamque amat ac diligit, hominem non adjutum gratiâ, ſuperari quâ urgetur tentatione. Ergo rejicit eam etiam victoriam, quæ licèt non ex charitate, eſt tamen (ut volunt Eſtius & Sylvius) ex motivo naturali honeſto: qui enim, ſi gratiam non habeat, neceſſariò, hoc eſt, infallibiliter, cadit, victoriam ex honeſto fine, etiam naturali, non reportat.

Zoſimus Papa qui Innocentio proximè ſucceſſit, in Epiſtola, cujus meminit Cœleſtinus, ad Gallos ſcribens cap. 9. docet, præſumptionis

reum eſſe, qui ſibi quidquam in ſuperandis tentationibus tribuerit: At, in Eſtii & Sylvii ſyſtemate, tempus eſſet aliquod, quo Dei auxilio non indigeremus, cum nempè levi pulſaremur tentatione; nonnihil de ſe præſumeret humana natura, tentationum nempè victoriam, non ex charitate quidem, ſed ex motivo honeſto, quod ſit ordinis naturalis.

Cœleſtinus Papa in Epiſtola ad Galliarum Epiſcopos, aut ſaltem author authoritatum, quæ ad illius Epiſtolæ calcem leguntur, non alia ratione, quàm mox laudati Pontifices, loquitur: *Neminem* ( inquit cap. 6. ) *etiam baptiſmatis gratia renovatum, idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad evitandas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adjutorium Dei, perſeverantiam bonæ converſationis acceperit*. At id falſum eſſet in adverſariorum ſuppoſitione: ſcilicet leves diaboli inſidiæ, ex motivo honeſto naturali, ſine gratia ſuperarentur, abſque quotidiano adjutorio evitarentur leves carnis concupiſcentiæ: quod tamen expreſsè negat author Capituli.

*Proferuntur teſtimonia Patrum.*

Cyprianus apud Auguſtinum in libro de dono perſeverantiæ cap. 6. ſic loquitur: *Quando autem rogamus, ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis, & imbecillitatis noſtræ, dum ſic rogamus; ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbè, arroganterque aliquid aſſumat.* Paulò poſt ſic proſequitur: *Dum præcedit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quidquid ſuppliciter cum timore Dei petitur, ipſius pietate præſtetur*. Quærant adverſarii in illo loco diſtinctionem, quam fingunt, tentationis gravis & levis. Oſtendant, Cyprianum excipere victoriam ex honeſto naturali motivo relatam. Nonne ècontra omnem victoriam vult

Deo

Deo tribui? Numquid alioquin ſuperbè & arroganter ſibi aliquid humana voluntas aſſumet?

Joannes Chryſoſtomus clariùs adhuc loquitur, ſi tamen meridiano ſoli lux addi poſſit: Homiliâ 24. in priorem Epiſt. ad Corinth. c. 10. ad illud: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis*, hæc ait: *Sunt ergo tentationes quæ ferri non poſſunt. Et quæ hæ ſunt? omnes, ut ſemel dicam. Poſſe enim ferri ſitum eſt in Dei nutu.* Paulò poſt ſic proſequitur: *Nam ne illas quidem moderatas, ac mediocres propria virtute feremus.* In quæ quidem verba obſervandum eſt, S. Doctorem expreſsè loqui de omnibus tentationibus, *omnes*; & ne quis vocem illam, licèt univerſalem, reſtringat ad omnes graves tentationes, addit, ne moderatas quidem & mediocres ſine Dei auxilio ferri poſſe: at ferrentur tamen in adverſariorum ſententia, ex fine nimirùm honeſto & naturalis ordinis.

Auguſtinus totus eſt in eâdem aſſerendâ veritate. Ad calcem libri de perfectione juſtitiæ, ſic loquitur: *Quiſquis negat nos orare debere, ne intremus in tentationem, ab auribus omnium removendum, & ore omnium anathematizandum eſſe non dubito*: at id negat, qui contendit, aliquam tentationem, vel leviſſimam, etiam ex honeſto fine naturali, ſine gratia per Chriſtum ſuperari poſſe.

Idem S. Doctor hæc ait ſcribens in Pſal. 89. *Sine Dei adjutorio per liberum arbitrium tentationes hujus vitæ ſuperare non poſſumus*. In Pſal. 106. *Deo deſiſtente ab adjutorio, laborare potes, vincere non potes*. Serm. 9. de diverſis cap. 9. *Quia ſine dubio vinceris, ſi illum adjutorem non habueris*: at non vincitur, qui aliquam tentationem ex honeſto motivo naturali ſuperat.

In libro de gratia Chriſti cap. 27. agens contra Pelagium dicentem, nos abſolutè quidem poſſe per vires liberi arbitrii reſiſtere ſpiritui

nequam, ſed faciliùs per gratiam, ſic loquitur: *Quantum detrimentum hoc additamento feceris, quis non intelligat? Volens itaque credi, tantas eſſe naturæ vires, quas extollendo præcipitat, ut etiam ſine auxilio Spiritus Sancti, etſi minùs facilè, tamen aliquo modo, nequam ſpiritui reſiſtatur*. Igitur, ex Auguſtino, ſpiritui nequam ſine auxilio Spiritûs ſancti nullo modo reſiſti poteſt: ergo nec levi tentationi, ergo nec ex honeſto, ſeu naturalis ordinis, motivo.

*Solvuntur adverſariorum argumenta.*

Objicies 1. Homo lapſus poteſt ſine gratia aliquod bonum opus ex honeſto fine operari: alioquin immeritò à Pio Papa V. hæc Propoſitio proſcripta fuiſſet: *Liberum arbitrium ſine gratiæ Dei adjutorio, non niſi ad peccandum valet*: ergo poteſt quoque ſine gratia, ex honeſto fine, aliquam, levem ſaltem, tentationem ſuperare.

Reſp. neg. conſeq. Ratio eſt, quia ſunt aliqua opera, quæ per ſe facilia ſunt, eò quòd inclinationi nobis inditæ conformia ſint: facile eſt, v. g. matri curare filium, alimenta neceſſaria, ſi præſtò ſint, ei tribuere: è contra opera, à quibus avertit tentatio, difficilia ſunt: at natura per peccatum corrupta & maximè debilitata, licèt quæ facilia ſunt, poſſit; non poteſt tamen quæ ſunt difficilia. Tentatio delectatione movet: ergo ut ſuperetur, requiritur gratia, quæ contrariâ delectatione voluntatem afficiat: quod enim magis nos delectat, ſecundùm id (Auguſtino teſte) operemur neceſſe eſt.

Objicies 2. Ideò dicitur nullam, ne minimam quidem, tentationem poſſe ab homine lapſo ſine gratiâ ſuperari, quòd Scriptura & Patres homini lapſo jubeant, ut à Deo poſcat tentationum victoriam. Sed illa ratio nulla eſt; ſiquidem Scriptura & Patres de eâ tantùm victoriâ loquuntur, quæ ad æternam ſalutem conferat, quæque ſit ex

fide

fide quæ per dilectionem operatur: non loquuntur verò de victoria quæ, cum ſit ex honeſto fine morali, nihil prorsùs ad ſalutem proſit: ergo (inquit Eſtius) ex oratione non rectè colligitur nullam tentationem, vel leviſſimam, poſſe ſine gratia ſuperari.

Reſp. 1. nimis probare illud argumentum: probat enim, tentationes etiam graviſſimas, quarum victoria ad ſalutem nihil conferat, ut potè relata ex honeſto fine naturali, poſſe ſine gratiâ ſuperari; quod tamen negat Eſtius. Reſp. 2. fideles ſuis orationibus duo à Deo poſtulare: poſtulant enim 1. ut ſervent præceptum, à quo per tentationem avertuntur; 2. ut idem præceptum ſervent ex amore Dei: hincque rectè concluditur, ipſam tentationis victoriam, etiam ſecundùm ſe ſumptam, eſſe Dei donum; eſſe ex auxilio, quod Deus per Chriſtum nobis largiatur: unde cum Patres aſſeruerunt, victoriam ſine gratia ex aliqua tentatione referri non poſſe, nuſquam diſtinxerunt inter eam quâ ſervetur præceptum, contra quod pugnat tentatio, & inter eam quæ ex amore Dei reportetur.

Quæres, utrum privatis Theologis liceat cenſuram inuere opinioni quæ docet, levem aliquam tentationem ſine gratia ſuperari poſſe.

Reſp. negativè: idque probatur ex eo, quòd illam privatorum cenſuram prohibuerit Pius Papa V. cum in Conſtitutione editâ occaſione librorum Michaelis Baji, damnavit hanc propoſitionem: *Non ſolùm ii ſunt fures & latrones, qui Chriſtum, viam, & oſtium veritatis, & vitæ negant: ſed etiam quicumque aliunde quàm per ipſum in viam juſtitiæ, hoc eſt, aliquam juſtitiam, conſcendi poſſe docent: aut tentationi ulli, ſine gratiæ ipſius adjutorio, reſiſtere hominem poſſe, ſic ut in eam non inducatur, aut ab ea non ſuperetur.*

## Caput VI.

### *Vtrum gratia neceſſaria ſit ad vitandum peccatum.*

*Not.* QUAEREMUS hìc 1. utrum impio, hoc eſt, homini jacenti in ſtatu peccati mortalis, gratia ſit neceſſaria, ut vitet peccata mortalia, quæ ſunt contra legem naturæ; 2. an juſto quoque neceſſaria ſit, ut eadem peccata devitet; 3. utrum homo juſtus præter gratiam actualem ordinariam indigeat aliquo ſpeciali privilegio, ut venialia omnia declinet.

Conclusio 1. Impio gratia neceſſaria eſt, ut per diuturnum aliquod tempus peccata mortalia, quæ ſunt contra legem naturæ, devitet.

Probatur. Ei neceſſaria eſt gratia, ut per diuturnum aliquod tempus devitet peccata mortalia, quæ ſunt contra legem naturæ, qui ſine eâ diu ſervare non poteſt tum affirmativa, tum negativa legis naturæ præcepta, quæ obligant ſub mortali; ideò enim quis peccat, quòd impoſita ſibi præcepta non ſervet: atqui impius ſine gratia diu ſervare non poteſt tum affirmativa, tum negativa legis naturæ præcepta, quæ obligant ſub mortali. Nam 1. non poteſt (ut ſuperiùs dictum eſt) ſine ſpeciali per Chriſtum auxilio adimplere primum Decalogi mandatum, quod quidem certis temporibus obligat ſub mortali: 2. non poteſt quoque ſine gratia (ut capite quinto dictum eſt) ſuperare tentationes, quibus identidem provocatur ad committenda, quæ præceptis negativis prohibentur, aut ad omittenda, quæ affirmativis præſcribuntur.

Conclusio 2. Homini juſto præter gratiam habitualem, neceſſaria eſt actualis, ut vitet peccata mortalia, quæ ſunt contra legem naturæ.

Pro-

Probatur. Illi neceſſaria eſt gratia actualis, ut vitet peccata mortalia, quæ ſunt contra legem naturæ, qui ſine gratia actuali, nec poſitiva, nec negativa legis naturæ præcepta ſervare poteſt: atqui juſtus ſine gratia actuali, nec affirmativa; nec negativa legis naturæ præcepta ſervare poteſt: ergo, &c.

Minor variis momentis oſtenditur. 1. Gratia actualis, ut inferiùs dicetur, eſt ad ſingulos actus neceſſaria. 2. Juſti gratiæ auxilium quotidianis in orationibus implorant; nec enim aliud, quàm divini numinis invocationem ad piè rectèque vivendum, exprimunt ſingulæ orationis Dominicæ petitiones, ut demonſtravit Auguſtinus in libro de dono perſeverantiæ capitibus 2. 3. 4. 5. & 6. unde iis petitionibus utitur, ut gratiæ cauſam adversùs Pelagianos & Semipelagianos tueatur: *Si ergo* (inquit capite 7.) *alia documenta non eſſent, hæc Dominica oratio nobis ad cauſam gratiæ, quam defendimus, ſola ſufficeret*. Ejuſdem gratiæ invocationem juſtis præſcriptam eſſe, hiſce verbis admonet Arauſicana Synodus canone 10. *Adjutorium Dei etiam renatis ac ſanctis ſemper eſt implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono poſſint perdurare*: Atqui juſti quotidianis in orationibus non petunt gratiam habitualem; neque enim petunt id quo jam fruuntur: *Quid enim ſtultius* (ait Auguſtinus in libro de naturâ & gratiâ, capite 18.) *quàm orare, quod in poteſtate habeas?* ergo petunt gratiam actualem; ac proindè indigent actuali gratia; ut vitent peccata, quibus lex naturalis infringitur.

Prætereà gratia habitualis animam perfectè non ſanat, cùm nec ignorantiam ab intellectu depellat, nec concupiſcentiam extinguat in voluntate: ergo præter gratiam habitualem juſto neceſſaria eſt actualis, quâ utrumque illud malum in homine ſanetur. Vide Sanctum Thomam 1. 2. quæſtione 109. art. 4. qui variis argumentis

ex

ex Scripturâ petitis eandem veritatem confirmat, eademque utitur ratione, quâ nos uſi ſumus.

Conclusio 3. Juſtus cum auxilio, quod ſecundùm legem ordinariam datur, poteſt per exiguum temporis ſpatium eſſe ſine omni peccato veniali.

Probatur. Juſtus per Sacramentum Pœnitentiæ, vel per ferventiſſimum charitatis actum, conſecutus peccatorum venialium remiſſionem, per aliqua inſtantia poteſt cum ordinariæ gratiæ auxilio à quolibet peccato temperare; aut enim aliquâ per illud breviſſimum temporis ſpatium tentatione non premetur, aut ſi eâ impugnetur, adjutus Dei gratiâ, eam ſuperabit.

Nec obſtat hæc 1. Joannis 1. ſententia: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus; ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*. Non obſtat, (inquam) non enim intelligitur de reatu, qui ſemper ſit præſens; ſed qui itâ frequens ſit, ut quodammodo ſit continuus. *Hoc non eſt intelligendum* (inquit S. Thomas 1. p. q. 79. art. 4. ad 2.) *quin aliqua hora poſſit homo eſſe abſque omni reatu peccati venialis, ſed quia vitam iſtam Sancti non ducunt ſine peccatis venialibus*. Nec obſtat illud Proverb. 24. *Septies in die cadit juſtus*. Nam 1. vox illa, *In die*, nec in Hebræo, nec apud Septuaginta, nec in latinâ Vulgatâ caſtigatiore legitur: unde ab Auguſtinus libro 11. de Civitate Dei, cap. 31. omiſſa eſt. Præterea numerus determinatus pro indeterminato ponitur, hoc eſt, ſignificatur, juſtum ſæpiùs cadere, licèt non ſingulis momentis.

Conclusio 4. Homini juſto præter ordinaria gratiæ auxilia opus eſt ſpeciali privilegio, ut per diuturnum tempus omnia venialia devitet.

Probatur ex Scriptura. Libro 3. Reg. cap. 8. hæc habentur: *Non eſt homo qui non peccet*, Pſ. 31. *Remiſiſti iniquitatem peccati mei, pro hac orabit ad*

*te omnis*, non impius tantùm, ſed *ſanctus*. Pſ. 142. *Non intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens*. Jacobi 3. *In multis offendimus omnes*. Primæ Joannis 1. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*: Quæ quidem verba Milevitana Synodus vindicans à pravo Pelagianorum ſenſu, cap. 6. ſic loquitur: *Quiſque ſic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem dici nos habere peccatum, non quòd verè ita eſt, anathema ſit*. Eadem Synodus cap. 7. & 8. rejicit quoque explicationem, quâ Pelagiani hæc orationis Dominicæ verba: *Dimitte nobis debita noſtra*, Catholicis eripiebant, contendentes, à Sanctis dici non pro ſeipſis, ſed pro aliis. Cui quidem ſacræ Synodo adhæſit Tridentina: *Iuſtorum* (inquit ſeſſione 6. cap. 11.) *illa vox eſt & humilis & vera: Dimitte nobis debita noſtra*: ex eâque doctrinâ confecit canonem 23. qui ſic habet: *Si quis hominem ſemel juſtificatum dixerit poſſe in tota vita, peccata omnia, etiam venialia, vitare, niſi ex ſpeciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Eccleſia, anathema ſit*.

Ex iis verò textibus ſic argumentum conficitur: Si cum ordinariis gratiæ auxiliis homo juſtus poſſet per diuturnum tempus omnia peccata venialia vitare, aliqui iiſdem gratiæ auxiliis adjuti ea vitaſſent: atqui reverà non vitarunt, cùm non ſit homo, qui non peccet; cùm omnis ſanctus oret pro ſui peccati iniquitate; cùm nullus vivens in Dei conſpectu juſtificetur; cùm laudata Joannis ſententia ad juſtos omnes pertineat; cùm nullus ſit qui ſuorum peccatorum remiſſionem verè in oratione Dominicâ non poſtulet: ergo, &c.

Probatur 2. ex Traditione. 1. Pelagius & Celeſtius damnati ſunt ab Eccleſia Catholica, quòd vellent, in hac vita juſtos quoſdam eâ perfectione commendatos fuiſſe, ut nuſquam venialiter pec-

peccaverint: *Tria ſunt* (inquit Auguſtinus in lib. de dono perſeverantiæ, cap. 2.) *quæ maximè adversùs Pelagianos defendit Eccleſia, quorum eſt unum, gratiam Dei non ſecundùm merita noſtra dari: Alterum eſt, in quantacumque juſtitia, ſine qualibuſcumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere: Tertium eſt, obnoxium naſci hominem peccato primi hominis, & vinculo damnationis obſtrictum.*

Probatur 3. ratione theologica. Ut quis per diuturnum aliquod tempus omnia venialia collectivè ſumpta cum ordinariis gratiæ auxiliis vitaret, neceſſe eſſet 1. ut omnes qui inſurgunt, concupiſcentiæ motus ſtatim comprimeret; 2. ut collectivè ſcire poſſet, quæcumque ſibi agenda ſunt: atqui ea duo fieri non poſſunt cum ordinariis gratiæ auxiliis; ut enim juſtus omnes omninò comprimeret concupiſcentiæ motus, neceſſe eſſet, ut continuò ac ſine intermiſſione ad ſeipſum attenderet, ut nullâ unquam negligentiâ torperet, ut nulli omninò concupiſcentiæ motui vel leviter conſentiret: atqui juſtus ordinariis gratiæ auxiliis adjutus, non poteſt continuò ad ſeipſum attendere; non poteſt non torpere, ſaltem per diuturnum tempus, levi aliquâ negligentiâ; non poteſt per idem diuturnum tempus non conſentire aliquando, ſaltem leviter, concupiſcentiæ motibus, quibus vix aliquo breviſſimo temporis inſtanti liber eſt: Scilicet concupiſcentiæ motus ſibi invicem velut fluctus aliis fluctibus ſuccedunt: *Dum* (inquit Sanctus Thomas 1. part. quæſt. 109. art. 8.) *uni reſiſtere nititur, fortaſſe alius inſurgit, & etiam quia ratio non ſemper poteſt eſſe pervigil ad hujuſmodi motus vitandos.*

Quamvis nemo juſtus à quibuſcumqee peccatis venialibus per diuturnum aliquod tempus liber fuerit, nec ſit modò; reperiri tamen potuerunt homines tantæ virtutis ac perfectionis, nt rariſſimè & ferè nunquam in peccata ex objecto ve-

venialia ex plenâ deliberatione lapſi ſint; ſed in ea tantùm, quæ per ignorantiam, aut per ſubreptionem contingunt: ſcilicet animæ puriſſimæ (ut fuerunt Apoſtoli, S. Joannes Baptiſta, S. Joſephus, & alii paſſim qui in Scripturis commendantur) ſummâ diligentiâ, ſummâ cautione declinant ea omnia, quibus Deum offenſum iri certò noverint.

CONCLUSIO 5. Inter creaturas Virgo Deipara, & quidem ſola, donata eſt illo ſingulari privilegio, quod requiritur, ut quis per totam vitam immunis ſit à quolibet veniali peccato.

Probatur prior pars, 1. ex Auguſtino, qui libro de natura & gratia cap. 36. diſputans de actualibus peccatis, ſic loquitur: *Excepta ſola Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsùs, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem: Inde enim ſcimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum*. 2. Idem oſtenditur ex Bernardo, cujus hæc ſunt verba, Epiſt. 114. *Ego puto quòd & copioſior ſanctificationis benedictio in eam deſcenderit, quæ ipſius non ſolùm ſanctificaret ortum, ſed & vitam ab omni deinceps peccato cuſtodiret immunem*. 3. Eandem doctrinam Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. can. 23. hiſce verbis tradidit: *Si quis hominem ſemel juſtificatum dixerit poſſe in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, niſi ex ſpeciali privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Eccleſia, anathema ſit*.

Probatur altera concluſionis pars, quæ eſt contra Catharinum lib. 1. de prædeſtinatione contendentem, privilegium, de quo agitur, quibuſdam Sanctis, quos vocat inſigniter prædeſtinatos conceſſum fuiſſe, hoc eſt, eos à quolibet peccato, tum mortali, tum veniali, per totam vitam liberos fuiſſe; hos inter reponit Jeremiam, Joannem Baptiſtam, qui in matrum utero gratiâ ſanctificante donati ſunt. Nullum Concilium, nullus

lus ex Patribus Jeremiam, aut Joannem Baptiſtam, aut aliquem alium excepit ab hâc generali Scripturæ ſententiâ: *Non eſt homo, qui non peccet*. 2. Exceptio firmat regulam: unde cùm S. Auguſtinus & Concilium Tridentinum ſolam Virginem Deiparam ab eâ regulâ generali exceperint, omnes alios eâ concludi voluerunt. 3. Privilegium illud conceſſum non eſt Apoſtolis, etiam poſtquam Spiritûs plenitudinem die Pentecoſtes receperunt: Apoſtolus enim erat Joannes, qui ſeipſum cum aliis comprehendens, dicebat: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*. Apoſtolus erat Petrus, cùm (ut dicitur ad Galatas 2.) verè reprehenſibilis eſſet: at ſi Apoſtolis conceſſum non eſt privilegium illud, nulli homini præterquam Virgini Deiparæ conceſſum eſt, cum (ut ait S. Thomas 3. part. quæſt. 27. art. 2.) Apoſtoli aliis ſanctiores fuerint.

*Solvuntur adverſæ partis argumenta.*

Objicies 1. Scriptura quoſdam commendat tanquam perfectos: *Quicumque ergo* (ait Apoſtolus ad Philip. 3.) *perfecti ſumus, hoc ſentiamus*. Laudat alios tanquam omninò immaculatos: *Beati* (ait Rex Propheta Pſalm. 118.) *immaculati in via*. Lucæ 1. hæc de Zachariâ & Eliſabeth dicuntur: *Erant autem juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & juſtificationibus Domini ſine querela*. De ſancto viro Job hæc habentur, Job cap. 1. *Non eſt illi homo ſimilis ſuper terram, ſine querela, juſtus, verus Dei cultor, abſtinens ſe ab omni opere malo*. Unde ſic arguitur: Qui fuerunt perfecti & immaculati; qui ambularunt in omnibus Dei mandatis ſine querelâ; qui temperarunt ab omni opere malo, caruerunt omni peccato veniali: atqui præter Virginem Deiparam, fuerunt homines perfecti & immaculati, ambulantes in omnibus Dei mandatis, tem-

temperantes ab omni opere malo: ergo præter Virginem Deiparam reperti ſunt, qui ſine quolibet veniali peccato vixerint.

Reſp. diſt. primam partem minoris. Fuerunt homines perfecti, hoc eſt, qui ad perfectionem toto conatu tenderint, conc. min. quam in hâc vitâ conſecuti fuerint, neg. min. Unde Apoſtolus qui inter perfectos ad Philipp. 3. ſeipſum recenſuerat, hæc ibidem de ſeipſo ait: *Non quòd jam acceperim, aut jam perfectus ſim*: quæ quidem verba Auguſtinus lib. 4. ad Bonifacium, cap. 5. ideò ab Apoſtolo dicta eſſe contendit, *ut oſtenderet ſecundùm iſtius vitæ modum eſſe quandam perfectionem, eique perfectioni hoc quoque deputari, ſi ſe quiſque noverit imperfectum*.

Reſp. diſt. pariter alteram minoris partem. Nonnulli in hâc vitâ fuerunt immaculati, hoc eſt, immunes à peccatis mortalibus, conc. min. immunes ab omnibus venialibus, neg. min. *Ingredi ſine macula* (inquit Auguſtinus in libro de perfectione juſtitiæ) *non abſurdè etiam ille dicitur, non qui jam perfectus eſt, ſed qui ad illam ipſam perfectionem irreprehenſibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atque ipſa peccata venialia non negligens mundare eleemoſynis*.

Reſp. diſt. etiam tertiam ejuſdem min. partem: Fuerunt qui ambularint imperfectè in omnibus mandatis ejus, conc. min. perfectè, neg. min. *Non autem* (ait Auguſtinus in libro de gratiâ Chriſti, cap. 48.) *dictum eſt hoc*: Incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querelâ, *ſecundùm illam perfectionem juſtitiæ, in qua verè & omnimodè immaculati, perfectique vivemus in patria*.

Reſp. diſting. quoque eandem minoris partem. Fuerunt qui abſtinuerint ab omni opere malo ex deliberatâ voluntate, tranſeat minor; ex ignorantiâ, aut ſubreptione, neg. min. Job quantumcumque juſtus fuerit, donec vitam in humanis egit, liber non fuit à lege quæ repugnat legi men-

mentis, ac proindè per ordinaria gratiæ auxilia fieri non potuit, quin ſordes aliquas ex ea lege contraxerit: unde ipſe Job in libro qui illius nomine inſcribitur, peccata ſua confitetur, apertèque ait, quòd in conſpectu Dei non juſtificabitur omnis vivens. *Non igitur* (ait Auguſtinus libro 2. de peccatorum meritis & remiſſione, c. 12.) *præclarum illud teſtimonium Dei, quo laudatus eſt Iob, contrarium eſt ei teſtimonio, quo dictum eſt:* Non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens: *quia non id perſuadet prorsùs in illo nihil fuiſſe, quod vel ab ipſo veraciter, vel à Domino Deo rectè reprehenderetur; quamvis jam juſtus, & verax Dei cultor, & ab omni opere malo ſe abſtinens non mendaciter diceretur.*

Objicies 2. Primæ Joannis 3. hæc habentur, *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt.* Joannes eò loci de juſto perfecto loquitur, aſſeritque, eum nec facere peccatum, nec poſſe, moraliter loquendo, peccare: nec diſtinguit inter peccatum mortale & veniale; ſed indefinitè aſſerit, *Peccatum non facit:* ergo reverà quidam juſti, immunes ſunt ab omni peccato, etiam veniali.

Reſp. dici poſſe, laudatam Joannis ſententiam intelligi de ſolo peccato mortali: ſcilicet capite 1. aſſeruerat, neminem eſſe juſtum qui verè dicere poſſit, ſe peccatum non habere: unde ſenſus eſt eum, qui natus eſt ex Deo, quandiu ſuam divinam nativitatem conſervat, non peccare mortaliter in ſenſu compoſito, hoc eſt, conjungi in ipſo non poſſe dignitatem filii cum peccato mortali, licèt conjungi poſſit cum perſonâ regenerata. Quemadmodum ex iſtis propoſitionibus: *Optimus civis nuſquam patriam prodit, Mulier pudica non committit adulterium*, inferri non poteſt id, nec civem illum, nec mulierem illam, abſolutè præſtare poſſe: ſed hoc unum tantùm colligitur, proditionem cum fide civis, & adul-

terium

terium cùm fide conjugali ſimul & ſemel ſtare non poſſe.

Reſp. 2. dici poſſe, nomine peccati intelligi etiam peccatum veniale; in ea autem ſuppoſitione is eſt ſententiæ Joannis ſenſus, *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*, quatenùs operatur ut natus ex Deo; tunc enim agit ex charitate, quæ cùm ſit arbor bona, malos fructus facere non poteſt; non autem quatenùs operatur ut natus ex homine lapſo: nempè tunc agit ex cupiditate, quam à parente per originem traxit; cupiditas autem, cùm ſit arbor mala, non poteſt bonos fructus facere. Auguſtini eſt illa reſponſio libro 2. de peccatorum meritis & remiſſione, capitibus 7. 8. 9. & 10. quæ lector conſulere poterit.

Objicies 3. Nullus peccat in eo quod vitare non poteſt, ut ait Auguſtinus libro 3. de libero arbitrio, cap. 18. Atqui ſi homo in ſtatu naturæ lapſæ indigeret ſpeciali auxilio, ſeu privilegio, ad vitanda omnia peccata venialia, ea non poſſet vitare, cum Deus non ſit paratus ejuſmodi privilegium omnibus concedere: ergo non poſſet ei ad culpam imputari, quòd omnia venialia non vitaret.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. conc. ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia ut peccata imputentur, ſatis eſt, ut Deus paratus ſit dare juſto auxilium, quo valeat ſingula diviſivè venialia vitare: nec mirum; peccata enim non collectivè, ſed diviſivè tantum, vitanda occurrunt. Deſumpta eſt ea reſponſio ex Sancto Thoma, qui 1. 2. quæſtione 109. art. 8. in Corpore ſic loquitur: *Non poteſt homo in ſtatu naturæ corruptæ abſtinere ab omni peccato veniali propter corruptionem inferioris appetitus ſenſualitatis, cujus motus ſingulos quidem ratio reprimere poteſt (& ex hoc habent rationem voluntarii & peccati) ſed non omnes*. Idem Sanctus Doctor hæc etiam habet lib. 3. contra Gentes cap. 160. *Licèt ille qui eſt in peccato,*

*non*

*non habeat hoc in propria poteſtate, quòd omninò vitet peccatum; habet tamen nunc vitare hoc vel illud peccatum, unde quodcumque committit, voluntariè committit, & ità non immeritò ei imputatur ad culpam.*

Inſtabis. Ut præceptum de vitandis peccatis venialibus ſervari poſſit, ſatis non eſt, ut ſingula in ſpecie & numero diviſivè vitari poſſint, ſed præterea requiritur, ut omnia, etiam collectivè, vitari poſſint; datur enim præceptum de omnibus collectivè vitandis: ergo, &c.

Reſp. ant. ad 1. neg. Ad 2. neg. dari præceptum de omnibus peccatis venialibus collectivè vitandis. Ratio eſt, quia inutile eſſet hujuſmodi præceptum, cum in praxi peccata non occurrant collectivè ſimul vitanda, ſed (ut jam obſervatum eſt) diviſivè tantùm.

## Caput VII.

### *Utrum gratia in ſtatu naturæ lapſæ juſto neceſſaria ſit ad perſeverandum.*

*Not.* 1. Perſeverantia duobus modis ſumi poteſt. Sumitur enim 1. pro conſervatione juſtitiæ per diuturnum aliquod tempus; 2. pro ejuſdem juſtitiæ conſervatione ad finem uſque. Utriuſque illius perſeverantiæ meminit Auguſtinus in libro de dono perſeverantię, cap. 1. ſed monet, ultimam eſſe eam quæ perſeverantiæ nomine paſſim intelligitur.

*Not.* 2. Circa propoſitam quæſtionem quatuor ſunt ſententiæ. Prima fuit Pelagianorum, qui docuerunt, ad nullum pietatis actum, ac proindè nec ad perſeverantiam in finem uſque, gratiam per Chriſtum eſſe abſolutè neceſſariam. Altera (ſi fides adhibenda ſit Joanni Baptiſtæ Goneto & Vincentio Contenſonio) fuit aliquorum Semipe-

pelagianorum; ſcilicet aſſeruerunt, requiri quidem gratiam ad perſeverandum, ſed non ſpecialem, hoc eſt, quæ diſtincta ſit à gratiâ, per quam quilibet juſtus poteſt perſeverare. Tertia, eſt quorumdam Catholicorum, inter quos Duvallius, qui licèt fateantur, perſeverantiam eſſe ſpeciale donum in iis qui poſt juſtificationem diu vivunt in gratiâ, antequam moriantur; negant tamen donum eſſe ſpeciale in iis qui paulò poſt juſtificationem, in gratiâ moriuntur; hincque patet, ab iis authoribus non requiri auxilium ſpeciale ad perſeverantiam, præcisè ex eo quòd ſit finalis, ſed tantùm ex tempore, per quod juſtitia conſervata fuit. Quarta ſententia eſt Thomiſtarum omnium, qui contendunt, gratiam ad actu perſeverandum requiſitam, eſſe in omnibus, qui in gratiâ moriuntur, donum ſpeciale diſtinctum ab auxiliis, quæ gratiæ habituali paſſim annexa ſunt.

Conclusio 1. Gratia per Chriſtum eſt ad perſeverantiam finalem neceſſaria. Eſt contra Pelagianos.

Probatur 1. Gratia eſt neceſſaria ad ſingulos pietatis actus, ut definiit Palæſtina Synodus contra Pelagium: ergo & ad perſeverantiam finalem, quæ inter pietatis actus non ultimum tenet locum, cùm ſine eâ actus reliqui ad vitam æternam non perducant. 2. Perſeverantia finalis eſt meritoria vitæ æternæ, juxta illud Scripturæ: *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit:* ergo eſt ex gratiâ, cùm per actus merè naturales nullum quoad æternam vitam, meritum comparetur. 3. Perſeverantia poſcitur à Deo: ergo eſt illius donum; neque enim à Deo poſcitur, quod Deus non donat.

Conclusio 2. Gratia quæ ad perſeverantiam finalem requiritur, eſt ſpeciale donum diſtinctum à gratiâ habituali, & auxiliis quæ ei paſſim annexa ſunt.

Probatur. Juſti, licèt habeant gratiam habitua-

tualem, & auxilia ei annexa, à Deo petunt perſeverantiam uſque in finem: ergo eſt donum à gratia habituali & auxiliis ei annexis diſtinctum; neque enim qui ſapiens fuerit, id à Deo poſcit, quod jam habet actu. Auguſtini eſt illud argumentum in libro de dono perſeverantiæ cap. 2. ubi aſſerit 1. id quod à Deo petitur, eſſe Dei donum: aſſerit 2. non tantùm ipſum poſſe perſeverare; ſed & ipſummet perſeverare à fidelibus à Deo peti: Id verò confirmat ex ſingulis ejuſdem orationis Dominicæ petitionibus, oſtenditque in qualibet earum, quintâ dumtaxat exceptâ, perſeverantiam à Deo poſtulari: *Quinto* (inquit cap. 3.) *orationis loco dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris; in qua ſola petitione non invenitur poſci perſeverantia.*

Probatur 2. Donum perſeverantiæ, ejuſmodi eſt, ut qui illud habuerit, reverà & actu in finem uſque perſeveret. Auguſtinus in libro de dono perſever. cap. 6. utitur eo principio, ut hanc Maſſilientium querelam convellat: *Sed nolunt, ut ſcribitis* (alloquitur Proſperum & Hilarium) *iſti fratres, ita hanc perſeverantiam prædicari, ut non vel ſuppliciter emereri, vel amitti contumaciter poſſit*: nempè in libro de dono perſeverantiæ, cap. 6. ſic loquitur: *Ubi quid dicant, parùm diligenter attendunt. De illa enim perſeverantia loquimur, qua perſeveratur uſque in finem; quæ ſi data eſt, perſeveratum eſt, uſque in finem; ſi autem non eſt perſeveratum uſque in finem, non eſt data.* Atqui donum, quod ejuſmodi eſt, ut qui illud habuerit, reverà in finem uſque perſeveret, eſt donum diſtinctum à gratiâ habituali, & auxiliis de lege ordinariâ ei annexis; ſiquidem non omnes juſti ad finem uſque perſeverant, quamvis omnes habeant gratiam habitualem, & auxilia actualia, quæ ei de lege ordinariâ annexa ſunt.

Probatur 3. ex Conciliis. Arauſicanum II. hæc habet

habet canone 9. *Divini eſt muneris, cum & rectè cogitamus, & pedes noſtros à falſitate & injuſtitia tenemus*. Temperare autem ab injuſtitia & falſitate ad finem uſque, in juſtis nihil aliud eſt, quàm perſeverare: ergo cum Synodus temperare ab injuſtitia & falſitate divino muneri tribuat, tribuit quoque perſeverantiam. Ne quis autem muneri voluntatis pediſſequo, hoc eſt, gratiæ verſatili, effectum illum tribuat, obſtat ratio quæ poſt allata verba ab ipſomet Concilio Arauſicano adhibetur: *Quoties enim* ( ait ) *bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum, ut operemur, operatur*, id eſt, efficit in nobis, ut voluntas noſtra bonum operetur; ac proinde ut actu ad finem uſque perſeveret.

Eadem Synodus can. 10. evidenter ſupponit, perſeverantiam uſque in finem, eſſe donum à gratia habituali, & ab auxiliis ei paſſim annexis diſtinctum; docet enim, juſtis debitum incumbere ut perſeverantiam indeſinenter à Deo poſtulent: *Adjutorium Dei* ( inquit ) *etiam renatis & ſanctis ſemper eſt implorandum, ut ad finem bonum perveni re, vel in bono poſſint opere perdurare*.

Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 13. docet, perſeverantiæ munus effectum eſſe omnipotentiſſimæ Dei voluntatis; nec aliunde haberi poſſe: *Quod quidem* ( inquit ) *aliunde haberi non poteſt, niſi ab eo, qui potens eſt, eum qui ſtat, ſtatuere, ut perſeveranter ſtet, & eum qui cadit, reſtituere*. Canone 16. idem Concilium perſeverantiam vocat, magnum Dei donum; *Si quis* ( inquit ) *magnum illud uſque in finem perſeverantiæ donum ſe certò habiturum, & infallibili certitudine dixerit, anathema ſit*: At donum quod per antonomaſiam vocatur *Magnum donum*, diſtinctum eſſe debet à gratia habituali, & auxiliis ei de lege ordinaria annexis: cum enim illa dona ſint juſtis omnibus communia, non poſſunt eſſe magnum illud donum, quod ſacra Synodus docet, ad perſeverantiam requiri. Ca-

none 22. idem perſeverantiæ donum vocatur auxilium ſpeciale, ediciturque, illud ad perſeverantiam abſolutè neceſſarium eſſe: *Si quis* (ait) *dixerit, juſtificatum, vel ſine ſpeciali auxilio Dei, in accepta juſtitia perſeverare poſſe, vel cum eo non poſſe, anathema ſit.*

Probatur 4. rationibus. Si perſeverantia non eſſet donum ſpeciale à gratia habituali & donis illi ex lege ordinariâ annexis, multa ſequerentur abſurda.

Sequeretur nimirùm 1. perſeverantiæ gratiam eſſe donum omnibus juſtis commune; ac proinde eum qui perſeverat, hoc eſt, qui per ſuam cooperationem gratiâ illâ utitur, ſeipſum à non perſeverante diſcernere: nullum enim inter utrumque ex parte Dei, ſed tantùm ex parte liberi arbitrii, diſcrimen reperiretur: at negat Apoſtolus, diſcrimen illud peti à libero hominis arbitrio: *Quis* (inquit 1. ad Corinth. 4.) *te diſcernit?*

Sequeretur 2. perſeverantem poſſe præ alio non perſeverante gloriari: is enim præ alio gloriari poteſt, qui per liberum arbitrium id egit quod non egit alteri, id eſt, qui per liberum arbitrium cooperatus eſt gratiæ, cui alter per ſuum liberum arbitrium cooperari noluerit: at illud gloriandi argumentum rejicit Apoſtolus: *Quid habes* (inquit) *quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?*

Sequeretur 3. rationem, cur juſtus præ alio juſto perſeveret, peti non debere ex omnipotentiſſimâ Dei voluntate, ſed ex infirmo hominis arbitrio: at id adverſatur Concilio Tridentino, quod juſti perſeverantiam non infirmæ creatæ voluntatis arbitrio, ſed divinæ omnipotentiæ tribuit; ſic enim loquitur, ſeſſ. 6. cap. 13. *Quod quidem* (perſeverantiæ munus) *aliunde haberi non poteſt, niſi ab eo qui potens eſt eum qui ſtat, ſtatuere, ut perſeveranter ſtet, & eum qui cadit, reſtituere.* Cætera argumenta, quæ in ejuſdem

dem rei confirmationem afferri poſſunt, vide inferiùs iis locis, ubi de gratiæ efficaciâ diſputabimus.

Conclusio 3. Perſeverantia non in adultis tantùm, qui diu poſt juſtificationem moriuntur; ſed & in iis omnibus, ſive adultis, ſive parvulis, qui ſtatim poſt receptam aut in baptiſmi, aut in Pœnitentiæ ſacramento, juſtificationem moriuntur, eſt donum ſpeciale. Eſt contra Duvallium, & aliquos alios ſcholaſticos.

Probatur 1. authoritate Auguſtini, qui conceptis terminis aſſerit, perſeverantiam, quam toto libro de dono perſeverantiæ probavit eſſe ſpeciale Dei donum, in iis omnibus eſſe, qui in ſtatu gratiæ ſanctificantis moriuntur, etſi brevì poſt receptam juſtificationem moriantur: *Hanc* (inquit in libro de dono perſeverantiæ cap. 1.) *certè de qua non agimus, qua in Chriſto perſeveratur uſque in finem, nullo modo habuiſſe dicendus eſt, qui non perſeveraverit uſque in finem, potiùſque hanc habuit unius anni fidelis, & quantum infrà cogitari poteſt, ſi donec moreretur, fideliter vixit, quàm multorum annorum, ſi exiguum temporis ante mortem à fidei ſtabilitate defecit.*

Probatur 2. ratione. Perſeverantia eſt ſpeciale Dei donum, ſive in parvulo qui ſtatim poſt baptiſmum moritur, ſive in adulto qui poſt acceptam in ſacramento Pœnitentiæ juſtificationem ſtatim inopinato caſu è vivis excedit, ſi utriuſque mors ſit ex ſpeciali providentia Dei tum circa illum parvulum, tum circa illum adultum: quod enim ex ſpeciali providentiâ ſequitur, ejuſdem providentiæ donum eſt ſpeciale: atqui utriuſque, ſive parvuli, ſive adulti, de quo agitur, mors in eâ temporis circumſtantia in qua ſunt in ſtatu gratiæ ſanctificantis, ſequitur ex ſpeciali in eos providentia: id nimirum apertè Scriptura docet Sapientiæ 4. *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus*. Vide quæ

de gratia ſufficiente ad ſalutem parvulis ante baptiſma morientibus negatâ inferiùs dicentur.

Quæres, in quo præcisè poſitum ſit illud ſpeciale auxilium, juſtis ad perſeverantiam finalem neceſſarium.

Reſp. donum, de quo agitur, in parvulis baptizatis, qui ante rationis uſum moriuntur, dicere conjunctionem ſtatûs gratiæ cum morte, & ſpecialem Dei providentiam, quæ ex intentione efficaci conferendi gloriam æternam illis parvulis, ita cauſas ſecundas diſpoſuit, ut illis, antequam poſſent peccare, mortem inferrent. Perſeverantiæ donum dicit idem in adultis, qui in ſtatu gratiæ derepentè propter externam aliquam cauſam intereunt; in aliis verò dicit vel præſervationem ab occaſionibus peccandi mortaliter, vel gratiam victricem, quæ in illis occaſionibus ex vi electionis ad gloriam illis concedatur.

Jam verò quòd hæc ita ſint, probatur ex Auguſtino, qui in libro de dono perſever. c. 9. cauſam cur nonnulli pueri baptizati ex hâc vita rapiantur, antequam peccare potuerint, & cur aliqui adulti in ſtatu gratiæ moriantur, refundit ad gratuitam prædeſtinationem.

Objicies 1. Quod datur omnibus, non eſt donum ſpeciale; ſiquidem commune & ſpeciale ſibi invicem opponuntur: atqui perſeverantia, quantùm eſt ex parte Dei, datur juſtis omnibus; ſola enim ratio, cur nonnulli non perſeverent, ex libero illorum arbitrio petitur, ſcilicet ſi vellent, hoc eſt, ſi auxiliis gratiæ habitualis annexis cooperari vellent, actu & reverà perſeverarent juxta celebrem hanc Auguſtini ſententiam in libro de corrept. & gratiâ cap. 7. *Juſtior enim videtur excuſatio dicentium; Non accipimus audientiam, quam dicentium; Non accepimus perſeverantiam, quoniam poteſt dici: Homo in eo quod audieras, & tenueras, in eo perſeverares* Si velles: ergo, &c.

Reſp.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad 2. fatemur quidem ſolam rationem, cur nonnulli non perſeverent, peti ex ſolo illorum arbitrio, ex cupiditate nimirùm, quam plena ac efficaci voluntate ſuperare nolunt: inde tamen non ſequitur, iis hominibus dari, quantùm eſt ex parte Dei, perſeverantiam; ſiquidem perſeverantia, ſi daretur, cupiditatem illam ſuperaret, cum gratiam cum morte ſic conjungat, ut qui illam acceperit à Deo, infallibiliter perſeveret: *Hanc certè* (inquit Auguſtinus in libro de dono perſeverantiæ cap. 1.) *de qua nunc agimus, perſeverantiam, qua in Chriſto perſeveratur uſque in finem, nullo modo habuiſſe dicendus eſt, qui non perſeveraverit uſque in finem*. Ad 3. diſt. ant. Omnes juſti actu perſeverarent, ſi vellent, voluntate à Domino per auxilium ſpeciale præparata, conc. ant. voluntate à Domino per auxilium ſpeciale non præparata, neg. ant. Duo complectitur illa reſponſio. 1. voluntatem non velle perſeverare, niſi à Domino præparata fuerit; 2. præparationem illam eſſe poſitam in auxilio ſpeciali, quod ſemper efficiat, ut voluntas perſeverare velit: utrumque igitur probandum eſt.

Primum, hoc eſt, voluntatem non velle bonum, ac proindè nec perſeverantiam, niſi à Deo præparata fuerit, variis in locis aſſeritur ab Auguſtino; ſic enim loquitur in libro de gratia & libero arbitrio c. 16. *Certum eſt, nos mandata ſervare, ſi volumus; ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt, ut tantùm velimus, quantùm ſufficit, ut volendo faciamus. Certum eſt nos velle cùm volumus: ſed ille facit, ut velimus bonum, de quo dictum eſt, quod paulò antè poſuit: Præparatur voluntas à Domino, de quo dictum eſt: A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet, de quo dictum eſt: Deus eſt qui operatur in nobis velle. Certum eſt, nos facere cùm facimus, ſed ille facit, ut faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati*. Idem S. Doctor ſuppleri vult conditionem illam: *Præ-*

*paratur voluntas à Domino*, quoties omittitur iis locis, in quibus aſſerit voluntatem operari bonum, ſi velit: *Quod verò dixi*: Illud autem lumen paſcit pura corda eorum, qui Deo credunt, & ab amore viſibilium & temporalium ſe ad ejus præcepta implenda convertunt, quod omnes homines poſſunt, ſi velint: *Non exiſtiment* (ait ipſe lib. 1. Retract. cap. 10. *Novi hæretici Pelagiani ſecundùm eos eſſe dictum: Verum eſt enim omninò, omnes homines hoc poſſe, ſi velint; ſed præparatur voluntas à Domino, & tantùm augetur munere charitatis, ut poſſint. Quod hìc ideò dictum non eſt, quoniam præſenti non erat neceſſarium quæſtioni.*

Alterum, id eſt, verba hæc: *Præparatur voluntas à Domino*, ab Auguſtino intelligi de auxilio ſpeciali diſtincto à gratia habituali, & donis illi ex lege ordinaria annexis, oſtenditur ex eo, quòd ea verba explicuerit de gratia, quæ dat fortiſſimam, invictiſſimam, & perſeverantiſſimam voluntatem, hoc eſt, de gratia per ſe efficaci. *An audebis dicere* (inquit libro de corrept. & gratia cap. 8.) *etiam rogante Chriſto, ne deficeret fides Petri, defecturam fuiſſe, ſi Petrus eam deficere voluiſſet, hoc eſt, ſi eam uſque in finem perſeverare noluiſſet, quaſi aliud Petrus ullo modo vellet, quàm pro illo Chriſtus rogaſſet, ut vellet? Nam quis ignorat tum fuiſſe perituram fidem Petri, ſi ea quæ fide lis erat, voluntas ipſa deficeret: & permanſuram, ſi eadem voluntas maneret? Sed cui præparatur vol untas à Domino, ideo pro illo Chriſti non poſſet eſſe inanis oratio. Quando rogavit ergo, ne fides ejus deficeret; quid aliud rogavit, niſi ut haberet in fide liberrimam, fortiſſimam, invictiſſimam, perſeverantiſſimam voluntatem.*

Efficaciam ſpecialis gratiæ ad perſeverandum requiſitæ, & ab Auguſtino per hæc verba: *Præparatur voluntas à Domino*, explicatæ, idem S. Doctor in libro de corrept. & gratia cap. 12. exponit per hæc Apoſtoli verba: *Operatur velle*

*& per-*

*& perficere*, quæ haud dubiè de gratiâ efficaci intelliguntur.

Objicies 2. In Concilio Tridentino, ſeſſ. 6. cap. 11. hæc leguntur, *Deus namque ſua gratia ſemel juſtificatos non deſerit, niſi ab eis priùs deſeratur:* unde ſic argumentum conficitur. Si perſeverantia in finem uſque, eſſet donum ſpeciale à gratiâ habituali & auxiliis ordinariis ei annexis diſtinctum, Deus ſuâ gratiâ ſemel juſtificatos desereret, antequam ab eis deſertus fuiſſet: nempè is alium deſerit, qui negat ei auxilium ſpeciale, alioquin tamen abſolutè requiſitum ad operandum: atqui juſtis qui ad finem uſque non perſeverant, Deus, antequam ab eis deſertus fuiſſet, negaret auxilium ſpeciale, alioquin tamen abſolutè requiſitum ad actu perſeverandum: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Si perſeverantia in finem uſque eſſet donum ſpeciale, Deus ſuâ gratiâ ſemel juſtificatos deſereret deſertione inadæquatâ, antequam ab eis deſertus fuiſſet, conc. maj. deſertione adæquatâ, neg. maj. Hæc deſertionis ſpecies includit ſubtractionem cujuſcumque gratiæ actualis, ſive ſufficientis, ſive efficacis; illa verò, ſubtractionem ſolius gratiæ efficacis. Abſurdum verò dictu non eſt, Deum deſerere juſtum, antequam quidquam actu peccaverit, per ſubtractionem gratiæ per ſe efficacis, modò eum per gratiæ ſufficientis ſubtractionem non deſerat; juſtus enim hâc adjutus gratiâ poteſt præceptum, quod urget, adimplere, quamvis aliud auxilium, quod ſit efficax, requiratur, ut idem juſtus actu & reipſa præceptum adimpleat. Favent iſti explicationi hæc ejuſdem Concilii verba cap. 13. *Tametſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare & reponere omnes*, juſti, *debent. Deus enim niſi ipſi illius gratiæ defuerint, ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet operans velle & perficere*. Quæ haud dubiè inteliguntur de gratiâ actuali, innuuntque eam ſaltem quæ facit imperfectè

 velle,

velle, non deeſſe, cum urget alicujus præcepti obſervatio.

Quæres, utrum donum perſeverantiæ ſit idem quod donum confirmationis in gratia.

Reſp. non eſſe idem. Ratio eſt, quia confirmatio in gratia vel eſt tota ab intrinſeco, vel partim ab intrinſeco, & partim ab extrinſeco. Si primum, ſoli Chriſto convenit: ſcilicèt ſolus ab intrinſeco, ratione nimirùm unionis hypoſtaticæ, fuit in gratia confirmatus, & omninò impeccabilis. Si ſecundum, convenit ſoli Virgini Deiparæ quoad peccata mortalia & quoad venialia; Apoſtolis quoad mortalia tantùm. Nempè tanta fuit in Maria ſuavitatis & amoris inſpiratio, tamque ſingularis providentia, quâ peccati occaſiones removit, ut licèt abſolutè peccare potuerit, nuſquam tamen actu, vel leviter, unquam peccaverit; ſicut nec Apoſtoli, poſt receptum die Pentecoſtes Spiritum Sanctum, unquam mortaliter peccarunt. At in prædeſtinatis omnibus tanta non eſt ſuavitatis & amoris inſpiratio, nec tam ſingularis in eos providentia, ut, etiam in extremâ vitæ periodo, licèt actu non peccent, facilè tamen peccare non poſſint: cum è contra per donum confirmationis fiat, ut difficilè admodum peccari poſſit.

## Caput VIII.

### *Vtrum homini lapſo gratia ſit neceſſaria ad ſingulos actus.*

*Not.* I. Fide Catholicâ certum eſt, gratiam eſſe neceſſariam ad ſingulos actus. Nam 1. Pelagius ( Auguſtino teſte in libro de geſtis Pelagii cap. 4.) in Concilio Dioſpolitano, ut catholicus audiret, coactus eſt à Patribus, oppoſitam illi articulo doctrinam damnare, tanquam apertam hæreſim: 2. Idem Auguſtinus in Epiſt. ad Vitalem inter fidei articulos ad gratiam

tiam ſpectantes hunc recenſet: *Scimus*, gratiam *majoribus ad ſingulos actus dari*. 3. Idipſum Chriſtus apertè nos docuit Joannis 15. *Sine me* (inquit) *nihil poteſtis facere*: in quam ſententiam Auguſtinus tract.81. in Joannem obſervat, Chriſtum non dixiſſe, aut *multum*, aut *parvum*, *ſed nihil*.

*Not*. 2. Licèt omnes Catholici fateantur, verum eſſe axioma, quo aſſeritur, *Gratiam ad ſingulos actus dari*; inter eos tamen quæſtio eſt, de quibus actibus, & de quâ gratiâ intelligi debeat. Nonnulli illud extendunt ad omnes omninò actus deliberatos, ſive ſint ordinis naturalis, ſive ſupernaturalis: alii verò ad eos tantùm, qui ſunt ordinis ſupernaturalis. Plures docent, effatum illud de gratiâ habituali intelligi debere, eò quòd (inquiunt) Auguſtinus & Patres loquantur de iis tantùm actibus, quibus homo vitam æternam promereri poteſt: at gratia, per quam vitam æternam meremur, eſt gratia habitualis; cùm Trid. Synodus definierit, nihil eorum quæ juſtificationem præcedunt, vitam æternam promereri. Alii contendunt, idem effatum de ſolâ gratia actuali intelligi debere.

Conclusio i. Actus, ad quos datur gratia, non ſunt actus ordinis naturalis.

Probatur. Actus ordinis naturalis, ſunt duplicis generis; alii enim ſunt neceſſarii, alii liberi: ſed nec ad illos, nec ad iſtos omnes gratia datur. Non ad neceſſarios, hoc eſt, qui rationis uſum præcedunt: nempè Auguſtinus in Epiſtolâ ad Vitalem agens de neceſſitate gratiæ, majorum tantùm meminit, non obſcurè innuens parvulos nondum exercere actus illos, ad quos gratia datur: *Scimus* (inquit) *gratiam maioribus ad ſingulos actus dari*. Non datur quoque ad liberos, qui mali ſunt: cum (ut idem Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Domini, cap. 11. admonuit) ad malè agendum habeamus ſine adjutorio Dei liberam voluntatem. Non etiam ad

eos omnes, qui licèt boni ſint, ſunt tamen ordinis naturalis: ſcilicet homo lapſus, per naturæ vires poteſt quædam agere, quæ moraliter bona ſint, tum ex parte operis quod agitur, tum ex parte finis quem ſibi operans proponit; ut patet in eleemoſynâ quam quis elargitur, ut proximi miſeriam ſublevet: actus enim eleemoſynæ, & intentio ſublevandi miſeriam alienam, bona ſunt. Ita cenſuit Pius V. à quo proſcripta fuit hæc propoſitio: *Omnia opera infidelium ſunt peccata*. Hinc patet, axioma de quo agitur, intelligi tantùm de actibus qui propter concupiſcentiam difficiles ſint, ut victoria ex tentationibus; aut qui ordinis ſint ſupernaturalis, & ad ſalutem conferant.

CONCLUSIO 2. In hoc axiomate, *Gratia datur ad ſingulos actus*, nomine gratiæ non intelligitur habitualis, ſed actualis tantùm.

Probatur 1. In axiomate de quo agitur, intelligitur gratia, quam Pelagiani negabant in hominibus juſtis ad ſingulos pietatis actus requiri: ſcilicet ſub initium Pelagianiſmi, non de aliâ gratiâ, quàm de eâ quæ juſtis ad operandum bonum eſt neceſſaria, Catholici cum hæreticis diſputarunt: nempe de eâ ſolum gratiâ agit Auguſtinus in libris, quos ante hæreſeos Pelagianæ in Concilio Carthaginenſi condemnationem conſcripti fuerunt; neque etiam de alia diſputat in libris de natura, & gratia; in ſecundo de peccatorum meritis; de perfectione juſtitiæ; de ſpiritu, & littera; Epiſtolâ 89. de geſtis Pelagii, qui omnes libri editi ſunt, antequam Pelagiani Carthagine damnarentur: Atqui Pelagiani non negabant, gratiam habitualem requiri in juſtis ad ſingulos pietatis actus, cùm faterentur eos ſine gratia habituali, ſine remiſſione peccatorum non poſſe juſtos eſſe: Ergo, &c.

Probatur 2. Laudatum axioma debet intelligi de gratiâ, per quam bonum faciendum, dulce ac ſuave ſit: *Quis enim* (ait Auguſtinus in lib. 2. ad

Sim-

Simplicianum cap. 27. ) *animo amplectitur*, *quod eum non delectat?* Atqui bonum non fit dulce ac ſuave per gratiam habitualem, ſive per gratiam, formaliter, ut loquuntur, ſanctificantem: neque enim omnes juſti, licèt gratiam habitualem habeant, ſuavitatem illam ac dulcedinem in ſe ipſis ſentiunt ac experiuntur: Ergo, &c.

Idem S. Doctor gratiæ adjutorium ad ſingulos actus requiſitum vocat inſpirationem charitatis, ſeu inſpirationem dilectionis boni, quod agendum eſt: *Invito* ( ait S. Doctor lib. 2. ad Bonifacium cap. 8.) *& reluctanti Deus inſpirat boni cupiditatem, ut jam non ſit reluctans, ſed conſentiens bono, & volens bonum*: Sed ea charitatis inſpiratio, non eſt habitus: nempè ipſa inſpirationis vox actum, non autem habitum, ſonat.

Idem evincitur ex precibus Eccleſiæ, ex quibus ſic eruitur argumentum. Ea gratia eſt ad ſingulos actus neceſſaria, quam Eccleſia à Deo petit; oratio enim, ex Auguſtino, clariſſima eſt gratiæ teſtificatio: unde idem S. Doctor ſic loquitur in libro de dono perſeverantiæ cap. 7. *Si ergo alia documenta non eſſent, hæc Dominica oratio nobis ad cauſam gratiæ, quam defendimus, ſola ſufficeret*: Atqui gratia quam Eccleſia à Deo petit, non eſt gratia habitualis: Nam 1. eam pro juſtis non petit, cum eâ jam fruantur, idque à nemine petatur, quod jam in ſua habeat poteſtate: *Impetrando quidem oratio* ( inquit Auguſtinus Epiſt. 105. ) *quidquid impetrat, evidenter donum Dei eſſe oſtenditur, ne homo exiſtimet, à ſe ipſo ſibi eſſe, quod ſi in poteſtate haberetur, non utique poſceretur*. 2. Eam quoque, ſaltem immediatè, non petit pro incredulis; ſed petit gratiam actualem, per quam ex non credentibus credentes fiant: *Scimus* ( ait idem S. Doctor Epiſt. 107. ) *pro eis qui nolunt credere, nos qui jam credimus, recta fide agere, cum Deum oramus, ut velint. Scimus pro eis qui ex illis cre-*

*diderunt tanquam de beneficiis, rectè atque veraciter & debere nos Deo gratias agere, & ſolere.* 3. Eam gratiam petit Eccleſia, per quam non tantùm poſſimus, ſed etiam actu Dei mandata ſervemus: *Cum ergo* (ait S. Doctor libro 2. de peccatorum meritis, cap. 5.) *nobis jubet, dicens; Convertimini ad me, & ego convertar ad vos; noſque illi dicimus: Converte nos Deus ſanitatum noſtrarum, & Deus virtutum converte nos, quid aliud dicimus, quàm: Da quod jubes?* Atqui, dato quòd per gratiam habitualem ſervare poſſimus Dei mandata, illa tamen per eam actu non ſervamus: ergo Eccleſia in ſuis orationibus gratiam habitualem non petit.

Probatur 3. ratione. Quod in nobis habitualiter permanet, non dicitur ad ſingulos actus dari; ob eam enim rationem nemo unquam dixit quòd liberum arbitrium ad ſingulos actus homini detur; quòd potentia ambulandi detur ad ſingulos deambulationis actus: atqui gratia habitualis in nobis habitualiter permanet: ergo rectè non dicitur, quòd detur ad ſingulos actus.

Conclusio 3. Gratia quam Eccleſia definiit dari ad ſingulos actus, eſt gratia efficax.

Probatur 1. ex Orationibus Eccleſiæ. Gratia efficax, eſt ea quæ dat non ſolùm poſſe, ſed etiam ipſummet agere; ſic enim orat Sabbato Sancto poſt prophetiam 10. *Da nobis & poſſe velle quæ præcipis.* Dominicâ 4. poſt Paſcha: *Da populis tuis id amare quod præcipis, id deſiderare quod promittis.* Dominicâ 5. *Deus à quo bona cuncta procedunt, largire ſupplicibus tuis, ut cogitemus te te inſpirante quæ recta ſunt, & te gubernante eadem faciamus.* Infra octavam Aſcenſionis: *Fac nos tibi ſemper & devotam gerere voluntatem, & majeſtati tuæ ſincero corde ſervire.* Dominicâ 8. poſt Pentecoſt. *Largire quæſumus Domine ſemper ſpiritum cogitandi quæ recta ſunt, propitius & agendi.* Multis aliis ſimilibus formulis utitur, quas iis locis referemus, ubi de gratiâ efficaci diſſeremus.

Pro-

Probatur 2. authoritate Auguſtini. Ea gratia,ex Auguſtino in libro de gratia Chriſti, cap.3. datur ad ſingulos actus, quæ *dilectionem inſpirat, ut id quod faciendum eſſe cognoverit, faciat*; quæ (ut ait cap. 8.) *ineffabili cum ſuavitate doctrinam infundit*; quæ (ut ait cap. 14.) *interna atque occulta mirabili ac ineffabili poteſtate operatur in cordibus hominum bonas voluntates*; quæ (ut ibidem ait) *velle & operari operatur in nobis*; quæ (ut ait capite 35.) *inſpirationem flagrantiſſimæ & luminoſiſſimæ charitatis impetret*. Ejuſdem libri cap. 10. contendit contra Pelagium, debere eam gratiam ad ſingulos actus dari, quâ voluntas juſtitiam amet, quâ ad Deum eat, quâ futuræ gloriæ magnitudo credatur & ſperetur: *Sed nos eam gratiam volumus, iſte aliquando fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non ſolùm promittitur, verùm etiam creditur & ſperatur; nec ſolùm revelatur ſapientia, verùm etiam & amatur; nec ſuadetur ſolùm omne quod bonum eſt, verùm & perſuadetur...... Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, ſi vult non ſolùm vocari, verùm etiam eſſe Chriſtianus*. Atqui gratia cui ea omnia conveniunt, eſt gratia efficax: ergo gratia quam Eccleſia definiit dari ad ſingulos actus, eſt gratia efficax, ſeu quæ non dat ſolùm poſſe, ſed etiam ipſummet agere.

Objicies 1. Gratia efficax eſt tantùm neceſſaria ad initium fidei, & ad perſeverantiam uſque in finem: ergo non eſt neceſſaria ad ſingulos pietatis actus. Probatur ant. Auguſtinus agens de neceſſitate gratiæ, libro de prædeſtinatione ſanctorum, de ſolo initio fidei loquitur; & in libro de dono perſeverantiæ, de ſolâ uſque in finem perſeverantia: ergo, &c.

Reſp. ad 1.neg.ant. Ad 2.conc.ant.neg.conſeq. Ratio eſt, quia Auguſtinus in libris quos contra Pelagianos exaravit, probat gratiæ neceſſitatem ad omnes pietatis actus, eò quòd Pelagiani contenderent, ad nullum eam requiri. Econtrà

in

in libris de prædeſtinatione ſanctorum, & de dono perſeverantiæ ſolùm, agit de neceſſitate gratiæ efficacis ad initium fidei, & ad perſeverantiam in finem, uſque eò quòd Semipelagiani quos iis in libris impugnat, faterentur, ad alios actus ab initio fidei & ad perſeverantiam uſque in finem, requiri eam gratiam, hoc eſt, efficacem, quam Auguſtinus in ſuis operibus adversùs Pelagianos aſſeruerat: *Sed quid plura?* (ait Sanctus Doctor in libro de dono perſeverantiæ, cap. 24.) *ſatis docuiſſe me exiſtimo, vel potiùs pluſquam ſatis; dona Dei eſſe, & incipere in Domino credere, & uſque in finem in Domino permanere. Cætera verò bona ad vitam piam, quâ Deus rectè colitur, pertinentia, etiam ipſi propter quos hæc agimus, Dei dona eſſe concedunt.*

Objicies 2. Gratia habitualis, cæterique virtutum habitus, ad hoc dantur, ut homo poſſit bonum agere, & declinare malum: ergo ſatis ſunt ad ſingulos actus; alioquin enim aut imperfecti eſſent, aut fruſtra hominibus juſtis à Deo darentur.

Reſpondet hiſce verbis Eſtius in lib. 4. Sent. diſp. 26. §. 22. *Ad primum cum S. Thoma reſpondemus, habitualem gratiam, & virtutes non ad hoc dari, ut iis acceptis, ulteriori auxilio non egeamus, ſed ut poſſimus & habiles ſimus ad operandum. Quod cùm præſtent, nec fruſtra datæ ſunt, nec in ſuo genere imperfectæ, licèt actualis operatio non ſequatur abſque peculiari motione, id eſt, auxilio Dei; ſimiliter etiam res ſe habet in omni alio habitu, & principio activo creato.*

Quæres, cùm gratia ad ſingulos pietatis actus detur, quid in bono opere, gratiæ adſcribi debeat, quid libero hominis arbitrio?

Reſp. bonum opus, totum gratiæ adſcribi debere, totum quoque libero arbitrio, ſed diversâ ratione: nempè libero arbitrio tribui debet tanquam cauſæ cooperanti; gratiæ verò tanquam cauſæ moventi, & determinanti ad cooperationem,

nem, ipſamque cooperationem adjuvanti & ſuſtinenti.

Quòd totum bonum opus tribui debeat Dei gratiæ, evincitur 1. ex Scriptura, quæ aſſerit, ſine Dei gratia, nec parùm, nec multùm nos poſſe: *Sine me nihil poteſtis facere.* Aſſerit quoque, id omne quod in nobis bonum eſt, à Deo eſſe: *Omne datum optimum* (Jacobi 1.) *& omne donum perfectum, deſurſum eſt.* Aſſerit iterum, Deum operari in nobis initium, progreſſum & conſummationem operis noſtri: *Operatur velle & perficere pro bona voluntate*; Deum aptare nos ad omne bonum, ac proindè & ad ipſam cooperationem: *Aptet vos* (ait Apoſtolus ad Hebræos 13.) *in omni bono.*

Evincitur 2. ex orationis præcepto, quo jubemur, omnia quæ ad ſalutem pertinent, à Deo petere: eò nimirùm (ut docet Auguſtinus in libro de dono perſeverantiæ) ſpectant omnes orationis Dominicæ partes.

Evincitur 3. ex Patribus. Auguſtinus Enchiridii cap.32. docet, ideò dictum eſſe, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, *ut totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adjuvandam & adjuvat præparatam.* In libro de prædeſtin. Sanct. cap. 7. docet, Deo tribuendum eſſe, quidquid Cornelius, & antequam in Chriſtum explicitè crederet, & poſtquam credidit, operatus eſt boni. In libro de dono perſeverantiæ cap. 13. hæc ait: *Hoc nobis expedit & credere & dicere, hoc eſt pium & verum, ut ſit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & detur totum Deo.* Proſper in libro contra Collatorem cap. ultimo, Auguſtino ſubſcribens, ait: *Non eſt devotionis dediſſe propè totum, ſed fraudis retinuiſſe vel minimum.*

Jam verò quòd totum bonum opus libero arbitrio tribui debeat, hiſce verbis docet & explicat Bernardus in libro de gratiâ & libero arbitrio, cap. 14. *Non partim gratia, partim liberum arbitrium,*

*trium, ſed totum ſingula opere individuo peragunt, totum quidem hoc, & totum illa, ſed ut totum in illo, ſic autem ex illa*. Unum tamen excipit Bernardus, primam nimirùm boni cogitationem quæ mentem ſubit, cui cogitationi adjungi debet cæleſtis illa ſuavitas, quâ voluntas demulcetur: *Sic ergo* (inquit) *tria hæc, hoc eſt, bonum cogitare, velle & perficere, operatur in nobis: Primum profectò ſine nobis, ſecundum nobiſcum, tertium per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem, nos prævenit; immutando etiam malam voluntatem, ſibi per conſenſum jungit; miniſtrando eam conſenſui facultatem, foris per apertum opus noſtrum internus opifex innoteſcit*.

## CAPUT IX.

### *Vtrum homo innocens indiguerit gratia.*

*Not.* QUæremus hìc 1. utrum Adamus innocens aliqua gratia indiguerit; 2. an illi ad omnes actus fuerit neceſſaria; 3. quæ gratia Adamo neceſſaria fuerit.

CONCLUSIO I. Adamus innocens indiguit aliqua gratia.

Probatur authoritate Auguſtini. Ubi Sanctus Doctor in Enchiridio ad Laurentium, cap. 106. aſſeruit, Adamum in ſtatu innocentiæ per liberi arbitrii uſum augmentum gratiæ meruiſſe, hæc addit: *Quamvis ſine gratia, nec tunc ullum meritum eſſe potuiſſet*. In libro de correptione & gratia, ubi capite 10. docuit, Adamum potuiſſe per liberum ſuum arbitrium in juſtitia quam à Deo acceperat, perſeverare, capite 11. hanc ſibi objectionem proponit: *Quid ergo, Adam non habuit Dei gratiam?*

Idem Sanctus Doctor Sermone de verbis Apoſtoli cap. 2. docet, Deum opitulatione ſuæ gratiæ Adamum operantem rexiſſe: *Creatus eſt* (inquit) re-

*rectus, non ſe fecit rectum. Quid ſe autem ipſe fecerit, notum eſt: cadens à manu Dei, fractus eſt: regebat enim eum ipſe qui fecerat. Voluit deſerere, à quo factus erat: permiſit Deus, tanquam dicens: Deſerat me, & inveniat ſe, & miſeria ſua probet, quia nihil poteſt ſine me.* Unde ſic arguitur: Duobus tantùm modis Deus creaturam ratione præditam regit; vel exteriùs, per præcepta nimirùm; vel interiùs, per ſuæ gratiæ auxilium: atqui regimen, de quo Auguſtinus hoc in loco loquitur, non eſt regimen exterius per præcepta: ſiquidem eſt regimen, quod Deus homini poſt peccatum ſubtrahit: at homini poſt peccatum non ſubtrahit regimen exterius, neque enim deſinit homini poſt peccatum imponere præcepta: ergo eſt regimen interius, per gratiæ ſcilicet adjutorium.

Idem Auguſtinus in libro 1. de Geneſi ad litteram, capite 10. aſſerit, Deum operari hominem jam creatum, ut pius ſit & ſapiens: *Ea locutione* (explicat hæc Geneſeos verba: Ut operaretur & cuſtodiret illum) *dicitur Deus operari hominem, qui jam homo erat, ut pius, ſapienſque ſit:* Deum verò operari hominem, ut pius, ſapienſque ſit, non aliud eſt, quàm Deum ſuâ gratiâ hominem adjuvare, ut pietatis ac ſapientiæ actus operetur.

In Enchiridio cap. 107. expreſsè aſſerit, Adamo opus fuiſſe gratiâ, ut in acceptâ rectitudine permaneret: *Sic* (inquit) *factus eſt homo rectus, ut manere in ea rectitudine poſſet, non ſine adjutorio divino.* Capite 6. idem, licèt aliis terminis, jam expreſſerat: *Etſi peccatum in ſolo libero arbitrio erat conſtitutum, non tamen juſtitiæ retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni, divinum adjutorium præberetur.* Iis conſonat hæc alia ejuſdem Sancti Doctoris ſententia: *Vt ab eo teneretur via juſtitiæ, parum erat velle, niſi ille qui eum fecerat, adjuvaret.* Eòdem tendit hæc alia quæ habetur in

in libro de corrept. & gratia, cap. 11. *Dederat & adjutorium, ſine quo in ea bona voluntate non poſſet permanere ſi vellet, ut autem vellet, in ejus libero reliquit arbitrio.*

Ex iis Auguſtini textibus ſic conficitur argumentum: Ille indiguit gratiâ, qui ſine ea mereri non potuit; qui indiguit Dei regimine; quem Deus operatus eſt, ut pius eſſet; qui in rectitudine ſine Dei adjutorio manere non poterat; qui ſine eo in bona voluntate ſtare non poterat: atqui (ut patet ex laudatis textibus) ea omnia locum habuerunt in Adamo innocente: ergo Adamus innocens indiguit aliquâ gratiâ.

CONCLUSIO 2. Gratia Adamo neceſſaria fuit, non ſolùm ad perſeverandum in finem uſque, ſed etiam ad ſingulos actus.

Probatur. 1. Bona voluntas eſt idem cum actu bono; unde Auguſtinus eam non ſemel per actum exprimit: eam enim libro 14. de Civitate Dei vocat Dei amorem; libro 11. de Geneſi ad litteram, ſcribit poſitam eam eſſe in velle & non conſentire ſuadenti: atqui ad quamlibet bonam voluntatem Adamus innocens indiguit gratiâ actuali: *Quoniam* (inquit Auguſtinus in libro de corrept. & gratiâ, cap. 11.) *liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem nihil eſt, niſi adjuvetur ab omnipotenti bono*: ergo, &c.

2. Adamus innocens per quodlibet bonum opus, meritum ſibi comparaſſet: ſed ad meritum ſibi comparandum indiguiſſet auxilio gratiæ: *Meritum bonum* (inquit Auguſtinus libro 14. de Civ. Dei, cap. 27.) *habens in adjuta divinitus voluntate.*

3. Omnis actus Adami innocentis fuit actus quo voluit in gratiâ ſibi in creatione conceſsâ manere: atqui ut poſſet velle in gratia manere, indiguit gratiæ auxilio: *Si autem* (ait Auguſtinus in libro de corrept. & gratiâ, cap. 12.) *hoc adjutorium vel Angelis, vel homini, cùm primùm facti ſunt, defuiſſet; quoniam non talis natura facta erat,*

*ut*

*ut ſine divino adjutorio poſſet manere ſi vellet, non utique ſua culpa cecidiſſent: adjutorium quippè defuiſſet, ſine quo manere non poſſent.* Adamus innocens quoad ſingulos actus ſe habuit, ſicut oculus quoad viſionem: ergo quemadmodum oculus, quantumcumque ſit ſanus, videre non poteſt niſi candore lucis adjuvetur: ita nec Adamus innocens potuit actum aliquem pium elicere ſine divinæ gratiæ adjutorio: *Sicut enim oculus corporis* (ait Auguſtinus libro de naturâ & gratiâ, cap. 26.) *pleniſſimè ſanus, niſi candore lucis adjutus, non poteſt cernere; ſic homo etiam perfectiſſimè juſtificatus, niſi à luce juſtitiæ divinitùs adjuvetur, rectè non poteſt vivere.*

CONCLUSIO 3. Gratia Adamo in ſtatu innocentiæ ad ſingulos actus neceſſaria, fuit gratia actualis.

Probatur 1. Gratia quæ Adamo in ſtatu innocentiæ ad ſingulos actus neceſſaria fuit, non eſt gratia habitualis, aut ſimplex Dei concurſus, etiam ſupernaturalis: ergo eſt gratia actualis. Minor propoſitio variis argumentis oſtenditur.

I. Inter Auguſtinum & Pelagianos nulla unquam fuit quæſtio de gratia habituali; eam enim in Adamo, tum innocente, tum lapſo, Pelagiani admittebant: ergo de gratia habituali intelligi non debent loca, quæ ad præcedentis concluſionis probationem allata ſunt ex Auguſtino.

II. Idem Sanctus Doctor loquitur de gratia quæ requiritur ad conſervandam gratiam habitualem, loquitur enim de gratia, quæ juſtis eſt ad perſeverandum neceſſaria, ut ex textibus ſuprà laudatis patet: at gratia quæ requiritur ad conſervandam gratiam habitualem, non eſt gratia habitualis; neque enim medium poteſt eſſe idem cum fine.

III. Gratia quæ ad ſingulos actus neceſſaria fuit Adamo innocenti, eſt gratia, per quam (ut jam ob-

obſervatum eſt ) Deus Adamum innocentem regebat: atqui gratia, per quam Deus Adamum innocentem regebat, non eſt habitus, aut concurſus ſimultaneus, ſed actus quidam, illuſtratio nimirùm & motio, quibus creaturæ ſuæ facultates duas, intellectum & voluntatem, afficit, priuſquam, ſaltem in inſtanti naturæ, illæ facultates operentur: *Si voluntas* (inquit Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei, cap. 13.) *In amore ſuperioris immutabilis boni, à quo illuſtrabatur ut videret, & accendebatur ut amore ſtabilis permaneret, non inde ad ſibi placendum averteretur, & ex hoc intenebreſceret, & frigeſceret.*

IV. Gratia quæ ad quemlibet pietatis actum fuit neceſſaria Adamo innocenti, ſe habet reſpectu gratiæ habitualis, ſicut alimenta reſpectu vitæ; ſicut lux quâ opus eſt oculo, ut videre poſſit: ita enim docet Auguſtinus in Enchirid. cap. 106. atqui alimenta diſtinguuntur à vita, ad cujus conſervationem requiruntur; lux diſtinguitur ab oculo, cui ea opus eſt ad videndum: ergo gratia, de qua agitur, in Adamo innocente diſtincta erat à gratia habituali.

V. Idem Sanctus Doctor in libro de correptione & gratia, apertè gratiam Adamo ad agendum neceſſariam diſtinguit à bona voluntate habituali; ſic enim loquitur, cap. 11. *Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem; in illa quippè eum fecerat, qui fecerat rectum. Dederat & adjutorium, ſine quo in ea non poſſet permanere, ſi vellet*, hoc eſt, *etiamſi vellet*. Particula illa, *&*, importat rei conjunctæ diſtinctionem à re, cui conjungitur; neque enim idem poteſt ſibi ipſi conjunctum eſſe: ergo in illo Auguſtini textu importat quoque adjutorii diſtinctionem à bona voluntate, à rectitudine, in qua Adamus conditus fuerat, ac proindè à gratia habituali, quæ (ut jam obſervatum eſt) ab illa bona voluntate, ab illa rectitudine, in qua Adamus conditus fuerat, non diſtinguitur.

CON-

Conclusio 4. Gratia qua Adamus innocens ad ſingulos actus indiguit, diſtincta fuit à concurſu concomitante etiam ſupernaturali.

Probatur. 1. Concurſus concomitans, non afficit cauſam, ſed effectum tantùm, hoc eſt, nullas vires addit cauſæ; unde ſi cauſæ vires non ſuppetant, ad actum non progreditur, etiamſi præſtò ſit concurſus ille concomitans: Econtrà verò adjutorium, quod rectitudini in qua Adamus fuerat creatus, ſuperadditum fuerat, in Adamo ipſo agendi facultati vires addebat, ſcilicet Auguſtinus non ſemel aſſerit, Adamum ſine eo adjutorio non potuiſſe permanere, cum eo verò potuiſſe.

Probatur 2. Cùm Auguſtinus ſcripſit, Adamum ſine illo adjutorio non potuiſſe in ſtatu gratiæ permanere, majus aliquid dixit, quàm ſi dixiſſet Adamum ſine adjutorio non potuiſſe cadere: id tamen in adverſariorum ſuppoſitione falſum eſſet; non minùs enim ad cadendum (quod fit quando creatura Deo anteponitur) requiritur concurſus concomitans, quàm ad perſeverandum in juſtitia per virtutis praxim.

Probatur 3. Concurſus concomitans non ſubtrahitur in pœnam præcedentis alicujus peccati, ſed ſubtrahitur tantùm ex eo, quòd quis eo uti nolit, ſeu ex eo quòd non velit operari: Econtrà adjutorium, quod Adamo innocenti conceſſum fuit, eidem Adamo, non jam ſtanti, ſed lapſo ſubtrahitur in pœnam peccati. *Si autem hoc adjutorium* (inquit Auguſtinus in libro de corrept. & gratia, cap. 11.) *vel Angelo, vel homini, cùm primùm facti ſunt, defuiſſet .... non utique ſua culpa cecidiſſent. Nunc autem quibus deeſt tale adjutorium, jam pœna peccati eſt.*

Probatur 4. Adjutorium Adamo conceſſum, fuit adjutorium *ſine quo non*, non autem adjutorium *quo*, hoc eſt, fuit tale adjutorium, ut licèt ſine illo liberum arbitrium in juſtitia ſtare non

poſſet,

poſſet, non tamen ut illo dato, liberum arbitrium ſtaret in juſtitia:ècontra concurſus concomitans, ſive ſit ordinis naturalis, ſive ſupernaturalis, ejuſmodi eſt, ut eo dato, detur id, ad quod datur: ſi enim Deus credenti v. g. aut diligenti cooperetur, jam hoc ipſo quòd cooperetur, homo credit vel diligit.

Tandem Sanctus Auguſtinus epiſtolâ 106. ad Paulinum, ſic loquitur: *Natura humana, etiamſi in illa integritate, in qua condita eſt, permaneret, nullo modo ſeipſam, creatore ſuo non adjuvante, ſervaret. Cùm igitur ſine Dei gratia ſalutem non poſſit cuſtodire, quam accepit, quomodo ſine Dei gratia poteſt reparare, quam perdidit?* Ex iis verbis evidenter ſequitur, gratiam, quæ Adamo ad conſervandam juſtitiam fuit neceſſaria, fuiſſe & ab habituali gratia, & à concurſu ſimultaneo omninò diſtinctam: ſiquidem (ut jam ſuperiùs obſervatum eſt) medium ad finem comparandum, eſt omninò diſtinctum ab ipſo fine comparando. Concurſus ſimultaneus, cùm actu ponitur, ſupponit in homine voluntatem realem & efficacem conſervandi juſtitiam: ideò enim Deus cum voluntate concurrit, quòd voluntas priùs, ſaltem in inſtanti naturæ, velit bonum operari.

Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, patet 1. Adamum innocentem indiguiſſe gratiâ ad bonum agendum: *Non ſic enim* (ut ait Auguſtinus) *conſtitutus eſt rectus, ut ad permanendum in ea rectitudine non indigeret auxilio divino*. Patet 2. illud adjutorium non tantùm ad actum illum, qui ultimam vitæ periodum claudit, fuiſſe Adamo innocenti neceſſarium, ſed etiam ad ſingulos pietatis actus: nempè perſeverantia in rectitudine, in quâ conditus fuerat, non unum tantùm actum dicit, ſed omnes actus virtutum, quarum præcepta urgebant. Patet 3. illud adjutorium omninò diſtinctum fuiſſe à gratia habituali: erat enim, ex Auguſtino, medium ad gratiæ habitualis, in quâ Adamus creatus fuerat, conſervationem neceſſarium.

rium. Patet 5. illud adjutorium non fuiſſe concurſum ſimultaneum; ſcilicet adjutorium illud, ex Auguſtino, influebat in cauſam, ſeu potentiam operandi bonum, cùm econtrà concurſus ſimultaneus non in cauſam, à qua determinatur, ſed in effectum tantùm influat.

Si quis verò roget, cur Ludovicus Molina & Leſſius tanto ſtudio laboraverint, ut oſtenderent Adami gratiam non fuiſſe, aut à gratia habituali cæteriſque virtutibus infuſis, aut à concurſu concomitante diſtinctam, dicendum erit, ideò in id eos laboraſſe, ut declinarent argumentum, quod pro intrinſecâ gratiæ efficaciâ petitur ex oppoſitione, quam Auguſtinus ſtatuit inter gratiam, qua Adamus innocens ad operandum indiguit, & eam quâ eidem Adamo poſt lapſum opus fuit.

Objicies 1. Tota ratio, cur homo poſt peccatum ad conſervandam juſtitiam, præter gratiam habitualem, indigeat actuali, petitur ex difficultate quam propter concupiſcentiam, quæ ad peccatum inclinat, humana voluntas ad bonum operandum patitur. Atqui ratio illa locum non habuit in Adamo innocente; neque enim in eo ſtatu, aut ignorantiâ, aut concupiſcentia laboravit; ergo Adamus innocens non indigebat gratia ad operandum bonum.

Reſp. neg. maj. ignorantia enim & concupiſcentia, quibus homo lapſus laborat, ſunt quidem cauſa, cur ad bonum operandum indigeat efficaci auxilio, ſed non ſunt cauſa, cur gratia (abſtrahendo ab efficaci & non efficaci) neceſſaria ſit: ſcilicet neceſſitas gratiæ ut ſic, petitur ex ſubſtantia creata, quæ quantumcumque in donis naturalibus perfecta ſit, proportionem non habet cum operationibus ſupernaturalis ordinis, quibus gratiam ſanctificantem, in qua fuerat condita, conſervare poſſit: *Eſt quippè in nobis*, (inquit Auguſtin. in lib. de corrept. & grat. c. 11.) *per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perſeve-*

*ran-*

*ranter tenendo, non ſolùm poſſe quod volumus, verùm etiam velle quod poſſumus. Quod non fuit in homine primo; unum enim horum in illo fuit, alterum non fuit. Namque ut reciperet bonum, gratia non egebat, quia nondum perdiderat; ut autem in eo permaneret, egebat adjutorio gratiæ, ſine quo id omninò non poſſet: & acceperat poſſe ſi vellet, ſed non habuit velle quod poſſet; nam ſi habuiſſet, perſeveraſſet. Poſſet enim perſeverare, etiam ſi vellet: quod ut nollet, de libero deſcendit arbitrio, quod tunc ita liberum erat, ut benè velle poſſet & malè.*

Objicies 2. Sententia qua aſſeritur, Adamum, præter gratiam ſanctificantem, aut concurſum ſimultaneum, indiguiſſe gratia actuali, ut bonum operaretur, repugnat variis Auguſtini principiis.

Nam Sanctus Doctor docuit 1. in Adamo innocente fuiſſe poteſtatem benè vivendi, ſi vellet: *Qui neſcit,* (ait in lib. de natura & gratia, cap. 37.) *eum ſanum & inculpabilem factum, & libero arbitrio, atque ad juſtè vivendum poteſtate libera conſtitutum.*

Docuit 2. in Adamo innocente fuiſſe facultatem credendi in Deum, & eum diligendi: Nempè contendit, per peccatum facultatem illam amiſſam fuiſſe: *Liberum arbitrium* (inquit ep. 107.) *ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus.*

Docuit 3. ſententiam Pelagii contendentis, hominem non indigere gratia, futuram fuiſſe veram, ſi eam de homine ſano intellexiſſet: *Si iſte* (inquit in lib. de natura & gratia, cap. 51.) *qui hunc librum ſcripſit, de illa hominis natura loqueretur, quæ primò inculpata & ſalva condita eſt, utcumque acciperetur hoc dictum.*

Docet 4. ſic Deum res ordinaſſe, ut in Angelis, ac proindè & in homine ſano, oſtenderet, quid poſſet liberum creaturæ innocentis arbitrium: *Quapropter* (ait in lib. de corrept. & gratia, c. 10.) *ſaluberrimè confitemur, quod rectiſſimè credimus,* Deum,

*Deum, Dominum rerum omnium, ſic ordinaſſe Angelorum & hominum vitam, ut in eis priùs oſtenderet, quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium.*

Docuit 5. poteſtatem perſeverandi fuiſſe in hominis innocentis arbitrio: *Qui non infertur in tentationem*, (ait in libro de dono perſeverantiæ cap. 7.) *non diſcedit à Deo. Non eſt hoc omninò in viribus liberi arbitrii, quales nunc ſunt: fuerat in homine, antequam caderet*. Tandem docuit 6. Angelos ſanctos per liberum arbitrium in juſtitia à Deo in creatione acceptâ perſeveraſſe: *Cadentibus* (inquit cap. 11.) *aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi.*

Ex iis autem textibus ſic argumentum conficitur: Ille ad bonum operandum non indiguit gratiâ actuali, in cujus natura fuit poteſtas rectè videndi; facultas credendi in Deum, & eum diligendi; in quo Deus oſtendere voluit, quid poſſet liberum arbitrium; qui in ſe ipſo vires habuit, ut tentationi non ſuccumberet; qui, ſicut in Angelis ſanctis actu contigit, per liberum arbitrium in ſanctitate per creationem acceptâ perſeverare potuit: Atqui (ut ex textibus allatis patet) ea omnia locum habuerunt in Adamo innocente: ergo Adamus innocens, præter gratiam habitualem, non indiguit actuali, ut bonum operaretur.

Reſp. conc. maj. diſt. min. Atqui ea omnia in Adamo innocente adjuto gratiâ verſatili locum habuerunt, conc. min. non adjuto gratia verſatili, neg. min. Quæ in argumento nobis objecta ſunt, rectè de eo dici poſſunt, qui gratiam tantùm verſatilem habet, hoc eſt, quæ liberum arbitrium non determinet ad operandum, ſed potiùs ab ipſo determinetur; quando enim duæ cauſæ ad aliquem effectum concurrunt, effectus præcipuè illi tribuitur, qui pri-

mas in eo partes habet, per quam alia ad ipſum determinatur; ac proindè cum liberum hominis innocentis arbitrium primas partes habuerit in bono, cum ab ipſo gratia actualis determinata non fuerit ad actum, mirum non eſt, cur in eodem Adami innocentis arbitrio tantam, quantam objiciunt adverſarii, facultatem Auguſtinus agnoverit.

Objicies 3. S. Thomas 1. par. quæſt. 109. multa ſcribit, quæ conciliari non poſſunt cum concluſione, in qua aſſeritur, Adamum innocentem indiguiſſe gratiâ actuali ad bonum agendum. Siquidem articulo 2. hæc ſcribit: *Sed in ſtatu naturæ integræ, quantùm ad ſufficientiam operativæ virtutis poterat homo per ſua naturalia velle & operari bonum ſuæ naturæ proportionatum, quale eſt bonum virtutis acquiſitæ*. Articulo 3. hæc habet de Dei amore: *Homo in ſtatu naturæ integræ poterat abſque ſuperadditione gratuiti doni diligere Deum ſuper omnia*. Articulo 4. hæc etiam de mandatis Decalogi: *Hoc modo* (ſcilicet quantùm ad ſubſtantiam) *homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia mandata legis implere*. Unde ſic arguitur: Ille non indigebat gratiâ actuali ad operandum bonum, qui per ſua naturalia poterat, & velle & operari bonum; ſervare omnia Decalogi mandata, & amare Deum ſuper omnia: Atqui Adamus innocens, ex S. Thoma, per ſua naturalia; hoc eſt, per vires naturales, ea omnia poterat: ergo, &c.

Reſp. ad 1. S. Thomam loqui de bono, quod eſt ordinis naturalis; *Quale eſt* (inquit) *bonum virtutis acquiſitæ; non autem bonum ſuperexcedens, quale eſt bonum virtutis infuſæ*.

Reſp. ad 2. eundem S. Doctorem ſumere amorem pro neceſſariâ propenſione, quâ quælibet creatura fertur ad ultimum finem: *Homo* (inquit) *in ſtatu naturæ integræ poterat operari virtute ſuæ naturæ bonum, quod eſt ſibi conveniens abſque ſuperadditione gratuiti doni, licèt*

non

*non abſque auxilio Dei moventis: diligere autem Deum ſuper omnia, eſt quoddam connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ; non ſolùm rationali, ſed irrationali, & inanimatæ, ſecundùm modum amoris, qui unicuique creaturæ competere poteſt.*

---

## QUÆSTIO IV.

### *De gratuitate Gratiæ.*

*Not.* 1. DOGMA eſt fidei Catholicæ, Gratiam eſſe omninò gratuitam.

Nempè 1. id definitum eſt in Concilio Dioſpolitano, ex quo Pelagius non exiiſſet impunè niſi hanc propoſitionem, *Gratia ſecundùm merita noſtra datur*, coram laudati Concilii Patribus damnaſſet: ut aſſerit Auguſtinus in Epiſtola ad Sixtum.

2. Idem Dogma, *Gratiam eſſe omninò gratuitam*; inter catholicæ fidei regulas ab eodem Auguſtino recenſetur in Epiſtola ad Vitalem: *Quoniam ergo*, ( inquit ) *propitio Chriſto Chriſtiani, Catholicique ſumus ..... ſcimus, gratiam Dei nec parvulis nec majoribus ſecundùm merita noſtra dari.*

*Not.* 2. Ut illud fidei dogma, *Gratia non datur ſecundùm noſtra merita*, probè intelligatur, ſinguli, ex quibus conſtat, termini exponendi ſunt: nempè quærendum eſt 1. quæ gratia non detur ſecundùm merita; 2. quid meritorum nomine intelligatur; 3. quid vox iſta, *Noſtra*, ſignificet; 4. utrum dogmate illo excludatur quælibet ad gratiam præparatio.

CONCLUSIO 1. In hoc fidei Articulo, *Gratia ſecundùm merita non datur*, vox hæc *Gratia*, non tantùm intelligi debet de gratia habituali, ſed etiam de gratia actuali.

Probatur. Vox hæc, *Gratia*, de ea omni gratia intelligi debet, quam Pelagiani contendebant ſecundùm merita noſtra dari: ſcilicet articulus ille, *Gratia ſecundùm merita non datur*, contra Pelagianos in Synodo Dioſpolitanâ definitus eſt; contra eos quoque propugnatus eſt ab Auguſtino, tum in Epiſtola ad Sixtum, tum in multis aliis operibus: Atqui Pelagiani non ſolùm gratiam habitualem, quæ hominem (ut loquuntur) formaliter ſanctificet; ſed etiam actualem, quæ ad juſtificationem diſponat, contendebant ſecundùm merita noſtra dari. Nempè quæſiti, quam gratiam in Palæſtinâ Synodo confeſſi fuiſſent ſecundùm merita non dari, non confugerunt ad gratiam actualem, hoc eſt, non reſponderunt, gratiam actualem non dari ſecundùm merita; ſed tantùm ad creationis gratiam, quam homines, utpotè nondum exiſtentes, ſuis meritis prævenire non potuerint: Id enim teſtatur Auguſtinus in Epiſtola ad Sixtum.

Probatur iterùm noſtra concluſio. Rationes quibus Patres uſi ſunt, ut contra Pelagianos oſtenderent, gratiam ſecundùm merita non dari, præcipuè vim habent in gratia actuali.

Uſi ſunt 1. argumento petito ex fide, probaruntque, fidei gratiam ſecundùm merita non dari, ut videre eſt apud Auguſtinum in Epiſtola ad Sixtum: atqui gratia fidei, ſeu quâ infidelis ad fidem movetur, eſt gratia actualis.

Uſi ſunt 2. argumento petito ex auxilio, quod in juſto ad bonum agendum requiritur: *Deinde* (ait Auguſtinus in Epiſt. ad Sixtum) *poſt remiſſionem peccatorum, niſi mundatam domum habitet Spiritus ſanctus, nonne cum aliis ſeptem redit ſpiritibus immundis?* Sed auxilium illud quod in juſto ad operandum bonum requiritur, eſt gratia actualis: nempè auxilium illud ſpirationis & charitatis nominibus ibidem ab Auguſtino exprimitur: at ſpiratio & charitas actionem ſignificant:

ficant: *Charitatem voco* ( ait S. Doctor alio in loco ) *motum animi ad fruendum ſe & proximo propter Deum*.

Uſi ſunt 3. argumento petito ex oratione, per quam & remiſſio peccatorum, & virtutes impetrantur : Aſſeruerunt nempè, orationem impii qui jam credit, effectum eſſe, quem nulla omninò merita præcedant: ita Auguſtinus in Epiſtolâ ad Sixtum.

Uſi ſunt 4. argumento quod petitur ex eo, quòd gratia, quam dixerunt ſecundùm merita non dari, quibus datur, ex miſericordiâ detur; quibus non datur, juſto Dei judicio negetur : *Scimus* ( ait Auguſtinus in Epiſtolâ ad Vitalem) *eis quibus datur, miſericordia gratuita dari. Scimus eis, quibus non datur, juſto Dei judicio non dari*: at dici non poteſt, quòd gratia habitualis iis quibus datur, ex Dei miſericordiâ detur ; nam quamvis gratia habitualis de condigno ( ut loquuntur Theologi ) impio adulto non debeatur, cum ( ut ait Tridentina Synodus ſeſſione 6. cap. 8. ) nihil eorum quæ juſtificationem præcedunt, ſive fidem, ſive opera, ipſam juſtificationis gratiam promereatur: debetur tamen de congruo impiis, qui per actus fidei, ſpei, & charitatis ſe ſe ad eam præparaverint, ut videre eſt in Concilio Tridentino ſeſſ. 6. cap. 6. Eo autem ſenſu opera quæ per Dei gratiam ab impio facta fuerint, juſtificationem *de congruo* merentur, quòd à Deo juſtificationem impetrent: *Sed* ( inquit Auguſtinus in Epiſtolâ ad Sixtum ) *nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat : neque enim nullum eſt meritum fidei; qua fide ille dicebat, Deus propitius eſto mihi peccatori: & deſcendit juſtificatus merito fidelis humilitatis; quoniam qui ſe humiliat, exaltabitur*.

Objicies 1. In hoc fidei articulo : *Gratia ſecundùm merita non datur*, nomen *Gratiæ* ſumitur pro gratiâ quâ juſtificamur: *Abjiciatur* ( in-

cùm gratia habitualis ſit forma, per quam aliquis juſtus eſt, hoc eſt, in ſtatu gratiæ ſanctificantis conſtituitur.

Conclusio 2. In hoc catholicæ fidei articulo, *Gratia ſecundùm merita non datur*; nomine *meritorum*, ea omnia intelliguntur, quæ Deum aliquo modo movere poſſunt ad conferendam gratiam actualem.

Probatur 1. Certum eſt, nomine *meritorum* excludi merita propriè dicta, ſeu opera quæ ex condigno, ut loquuntur, gratiam actualem mereantur: ſiquidem hæc ſententia, *Gratia ſecundùm merita non datur*, definita fuit contra Pelagianos: Pelagiani verò docebant, gratiam actualem dari ſecundùm merita propriè dicta, ita ut injuſtus foret Deus, ſi impiis legem naturalem per naturæ tantùm vires ſervantibus gratiam actualem ad bonum ( ut ajebant ) faciliùs operandum requiſitam, non largiretur.

2. Non minùs certum eſt, vocibus iſtis, *ſecundùm merita*, excludi merita, quæ Theologi merita *de congruo* vocant. Nempè merita de congruo præparant ad gratiam actualem; ac proinde, ſaltem remotè, præparant quoque ad initium juſtificationis: at fide catholicâ certum eſt, opus ex ſolis naturæ viribus peractum, nulla ratione, hoc eſt, nec remotè, nec proximè, impium ad initium juſtificationis diſponere: Id enim apertè docet Concilium Tridentinum ſeſſ. *6.* cap. *5*.

3. Per has voces *ſecundùm merita*, non excludi tantùm merita, ſive de condigno, ſive de congruo, ſed etiam quemlibet actum naturæ viribus elicitum, ſive actus ille ſit meritorius, ſive non meritorius, ſive ad illius intuitum Deus gratiam actualem ex juſtitia, ſive ex merâ liberalitate largiatur, variis argumentis demonſtrari poteſt.

Semipelagiani ab Eccleſia damnati ſunt, quòd Deum in conferendâ gratiâ actuali, operum

quæ impius naturæ viribus egiſſet, rationem habere contenderent: *Itaque* ( verba ſunt Proſperi ad Auguſtinum errores Semipelagianorum referentis ) *quantùm ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam: quantùm autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo ſponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint.*

Hilarius de iiſdem Semipelagianis ad Auguſtinum ſcribens, aſſerit, erraſſe eos, quòd vellent aliquem hominis motum, tenue ſcilicet deſiderium ſanitatis, & imperfectam medici invocationem, præcedere Dei gratiam.

Ipſi Semipelagiani nec aliâ ratione, nec aliis terminis ſuum errorem expreſſerunt. Caſſianus apud Proſperum in libro contra Collatorem c. 2. ſic loquitur: *Qui cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inſpexerit, illuminat eam confeſtim, atque confortat, & incitat ad ſalutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipſe plantavit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe.* Apud eundem Proſperum cap. 3. docet, hominem habere ex ſeipſo virtutis appetitum, ad cujus præſentiam Deus ei gratiam ſuam largiatur: *Suis* ( inquit ) *interdum motibus ad virtutum appetitus poteſt extendi, ſemper autem à Domino indiget adjuvari.* Addit, hominem non poſſe quidem per ſe apprehendere ſanitatem, ſed habere eum à ſemetipſo deſiderium ſanitatis, & ſua ſponte venire ad medicum, non etiam hoc ipſum medici eſſe, quòd veniat: Id autem hiſce verbis probat: *Ut evidentiùs clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum eſt, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen niſi à Deo dirigantur, ad conſummationem virtutum pervenire non poſſint, Apoſtolus teſtis eſt dicens, Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.*

Ex iis tum Proſperi, tum Hilarii, tum Caſſiani textibus patet, erraſſe Semipelagianos, quòd vel-

vellent, aliquid in homine (ſaltem in inſtanti naturæ) præcedere Dei gratiam, aliquid quod via ſit ad eam recipiendam; ac proinde in hâc ſententiâ: *Gratia ſecundùm merita non datur*, vox hæc *merita*, ſumitur pro eo quod gratiam præcedit, ita ut ſit via ad illam recipiendam.

Reſpondent nonnulli, Semipelagianos duo docuiſſe, primò, motum naturalem, ſeu ex liberi abitrii viribus elicitum, in aliquibus hominibus præcedere gratiam actualem, & eſſe viam & conditionem ad illam recipiendam. Docuerunt 2. eum motum naturalem habere rationem meriti reſpectu gratiæ, ſaltem de congruo. Circa primum (inquiunt authores, quorum ſententiam referimus) non erraruat Semipelagiani, ſed circa ſecundum tantùm: neque enim catholicè propugnari poteſt, motum aliquem ex ſolis arbitrii viribus elicitum, mereri etiam de congruo gratiam actualem, cùm motus ille diverſi prorsùs ordinis ſit à gratiâ actuali, quæ ſupernaturalis eſt.

Verùm nullius momenti eſt reſponſum illud. Nam Semipelagiani nuſquam aſſeruerunt, motum naturalem, quem contendebant in aliquibus in inſtanti naturæ præcedere gratiam, de congruo ipſam gratiam mereri. Nec obſtat, quod ajunt apud Proſperum, aliquos homines, *merito credulitatis accipere auxilium gratiæ*: Evidens enim eſt, meriti nomen eo in loco non ſumi ſtrictè, ſed latè tantùm, hoc eſt, pro eo omni quod eſt medium ad aliud habendum, ſive ſe habeat per modum meriti, ſive per modum conditionis, ſive per modum viæ tantùm, ſive per modum diſpoſitionis: unde Semipelagiani ferè numquam meriti nomen uſurparunt, cùm locuti ſunt de motu naturali, ad cujus intuitum, ad cujus præſentiam, Deum gratiam ſuam largiri contendebant.

Præterea ſcopus quem Semipelagiani in requirendo illo motu naturali ſibi propoſuerant,

non cogebat eos, ut motui illi merendi virtutem adſcriberent: ſcilicet in eam ſententiam abierant, ut gratiam cum libertate conciliarent; ut aſſererent mandatorum poſſibilitatem; ut rationem redderent, cur gratia aliquibus, non autem aliis, daretur; ut diſcretionem unius ab alio repeterent à vigore poſt peccatum ſuperſtite; ut vitarent vocationem illam abſolutam, quam Auguſtinus in libro de correptione & gratia, in Epiſtola ad Sixtum, in Epiſtola ad Paulinum, aliiſque in operibus propugnaverat: *Hoc autem propoſitum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipſa conditione generis humani, eligendorum & rejiciendorum dicitur facta diſcretio, ut ſecundùm quod placuit Creatori, alii vaſa honoris, alii vaſa contumeliæ ſint creati* (verba ſunt Proſperi ad Auguſtinum de Maſſilienſibus ſcribentis) *& lapſis curam reſurgendi adimere, & ſanctis occaſionem temporis adferre:* Tandem in eam ſententiam abierant, ut conciliarent Scripturas, quæ ex unâ parte aſſerunt, Deum quærentibus occurrere, & ex altera eum à non quærentibus inveniri: *Unde* (inquit Caſſianus apud Proſperum in libro contra Collatorem, cap. 2.) *non facilè humana ratione diſcernitur, quemadmodum Dominus petentibus tribuat, à quærentibus inveniatur, aperiatque pulſantibus: & rursùs inveniatur à non quærentibus ſe, palam appareat inter illos, qui illum non interrogabant*, &c.

Atqui ſcopum illum aſſequebantur Semipelagiani, etiam ſi motui naturali, hoc eſt, ex liberi arbitrii viribus elicito, quem contendebant in hominibus paſſim Dei gratiæ præſupponi, meriti virtutem non tribuerent. Scilicet ſi in hominibus ſit aliquis motus qui gratiam præcedat, cujuſcumque ſit generis, ſive ſe habeat per modum conditionis, ſive per modum puri medii, ſive per modum meræ occaſionis, ſequitur, gratiam cum libertate conciliari: ideò enim gratia

opera-

operabitur, quòd humana voluntas operationem illius deſideraverit: Sequitur quoque mandatorum poſſibilitas, cum per naturale deſiderium penes ſit unumquemque gratiam habere, per quam obſerventur: Sequitur, diſcretionem credentis à non credente, pœnitentis à non pœnitente, peti ex naturali deſiderio fidei, ex naturali petitione auxilii, quod animum flectit ad pœnitentiam: Sequitur, locum non habere abſolutam vocationem ſecundùm propoſitum; ſi enim vocatio ad fidem, ad pœnitentiam, præſupponat fidei, pœnitentiæ, aliarumque virtutum tenue ſaltem deſiderium, haud dubiè non erit abſoluta, ſed conditionata: Sequitur tandem facilè intelligi Scripturas, quæ aſſerunt, Deum quærentibus occurrere, & aperire pulſantibus.

Tandem, tantùm abeſt, ut Semipelagiani alicujus meriti rationem tribuerint motui naturali quem gratiæ præſupponi aſſerebant, quin è contra expreſsè profeſſi ſint, ipſum non eſſe meritorium, quamvis contenderent, Deum illius occaſione gratiam ſuam largiri: *Quomodo autem* (inquit Proſper Caſſianum alloquens in libro contra Collatorem cap. 3.) *non advertis te in illud damnatum incidere, quòd velis, nolis, convinceris dicere, Gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari, cum aliquid præcedere boni operis ex ipſis hominibus, propter quod gratiam conſequantur, affirmas?* Id quoque evidens eſt ex Epiſtola Hilarii ad Auguſtinum, ubi referens Maſſilienſium doctrinam, ſic loquitur: *Nec negari gratiam, ſi præcedere dicatur talis voluntas, quæ tantùm medicum quærat, non autem ipſa quidquam jam valet*. Idem evincitur ex Concilii Arauſicani II. Canonibus 3. 5. 6. 7. 8. 9.

Et ſanè Concilium Arauſicanum II. noverat, quam vim Semipelagiani motui, naturæ viribus elicito, tribuerent: nempè contra illos coactum eſt. Atqui (ut patet ex canonibus mox

laudatis ) meriti quidem meminit, cum motum illum naturæ viribus elicitum excludit à conſecutione gratiæ : ergo falſum eſt , quòd Semipelagiani in eo tantùm errarent , quòd vellent aliquid naturale quod haberet rationem meriti ſive de condigno , ſive de congruo, præcedere gratiæ actualis conceſſionem.

Præterea laudati ex Concilio Arauſicano canones abſolutè definiunt, motum naturæ viribus elicitum, nihil omninò conferre ad obtinendam à Deo gratiam actualem ; Deum in diſpenſatione gratiæ ſuæ nullam habere rationem motuum, qui ex humano arbitrio proficiſcuntur : Ergo Semipelagianorum error, qui iis canonibus damnatur, in eo præcisè poſitus erat, quòd vellent, motum naturalem præcedere gratiæ collationem , ſive per modum meriti, ſive per modum diſpoſitionis, ſive per modùm puri medii, ſive per modum meræ occaſionis , ſive per modum conditionis : Scilicet ſi Arauſicana Synodus credidiſſet eum motum aliquo ex iis modis quidquam ad gratiam aſſequendam conferre, ſimpliciter, abſolutè, ac ſine diſtinctione, ſine exceptione non definiiſſet, Deum ad illius motùs intuitum aut præſentiam gratiam non largiri.

Conclusio 3. Catholici in hoc fidei articulo, *Gratia ſecundùm merita noſtra non datur* , vocibus iſtis *Merita noſtra*, ſemper intellexerunt merita, quæ ſint in nobis ex nobis, ſeu quæ gratia in nobis non operetur.

Probatur. Articulus de quo agitur, definitus fuit contra Pelagianos: ergo eodem modo voces iſtas, *Merita noſtra*, Patres intellexerunt, quo intelligebant Pelagiani: Atqui per eas voces Pelagiani intelligebant merita quæ ſint in nobis ex nobis, hoc eſt, quæ gratia in nobis non operetur: *Merita humana ſic*, Pelagiani , *prædicant*, ( ait Auguſtinus in libro de gratiâ & libero arbitrio c. 6.) *ut ex ſemetipſo habere hominem dicant*: ergo, &c.

Con-

Conclusio 2. Sumendo voces iſtas, *Merita noſtra*, pro meritis quæ gratia in nobis effecerit, aliqua eſt gratia, quæ ſecundùm merita noſtra datur.

Probatur 1. Vita æterna non ſolùm eſt merces, ſed etiam gratia: Atqui vita æterna datur ſecundùm merita, quæ gratia in nobis effecerit, Auguſtino teſte in epiſtolâ ad Sixtum. 2. Gratia habitualis, eſt vera gratia: Atqui datur ex meritis de congruo quæ gratia actualis in nobis effecerit; ad eam nimirùm (ut Concilium Tridentinum docet ſeſſione 6. cap. 6.) præparant ac diſponunt fidei, ſpei, & inchoatæ ſaltem charitatis actus. 3. Fides quæ omnibus donis, (ut ſuo loco dictum eſt) præſupponitur, gratias actuales quæ ad alias virtutes requiruntur, à Deo impetrat, ſi per dilectionem, ſaltem imperfectam, operetur: Id enim docet Auguſtinus in epiſtolâ ad Paulinum.

Ex iis quæ hucuſque dicta ſunt, colligitur, celebris Sententiæ contra Pelagianos definitæ, *Gratiam ſecundùm merita noſtra non dari*, hunc eſſe ſenſum: Gratia, ſive habitualis, ſive actualis, ſive fidei, ſive orationis, ſive cujuſcumque alterius boni ad ſalutem animæ pertinentis, non datur ex merito alicujus motûs eliciti ex liberi arbitrii viribus, ſive illud meritum propriè ſumatur, ſive latè, pro mero nimirùm medio, aut pro merâ conditione, aut pro ſimplici occaſione; ità ut Deus in diſpenſatione gratiæ, ejuſmodi medii, conditionis, occaſionis, rationem habeat. Illi explicationi lux affulgebit ex iis quæ proximè ſequenti capite dicentur.

## Caput II.

### *Vtrum hoc fidei dogmate*, Gratia ſecundùm merita noſtra non datur, *excludatur qualibet ad gratiam præparatio, quæ ſit ex ſolis naturæ viribus.*

*Not.* Quidam, etiam ex Catholicis, non ſatis attendentes, quouſque ſe extendat hocce fidei dogma, *Gratia ſecundùm merita noſtra non datur*; cenſuerunt, eo non excludi quamlibet ex viribus naturæ præparationem ad gratiam actualem; ſed eam tantùm quæ importet meritum ſtrictè ſumptum, quod à Theologis meritum de condigno paſſim appellatur. Scotus (referente Eſtio in lib. 2. Sentent. diſt. 26. §. 34.) docuit, hominem lapſum poſſe per opera moraliter bona ſe ad gratiam actualem diſponere. Alphonſus à Caſtro eam opinionem non modò tanquam probabilem propugnat, ſed tanquam omninò certam: ità ut libro 2. de lege pœnali cap. 14. contrariæ notam impietatis & hæreſeos inurat.

Ludovicus Molina in libro quem inſcripſit *Concordia*, diſt. 10. docuit, opera moraliter bona per ſe quidem non diſponere ac præparare ad primam gratiam actualem, ſed per accidens tantùm, ex pacto nimirùm quod Deus Pater iniit cum Chriſto, conferendi eam ex merâ liberalitate homini facienti, quod in ſe eſt, ex viribus naturæ.

*Not.* 2. Ex iis quæ tribus ſuperioribus capitibus dicta ſunt, evidenter ſequitur, falſas eſſe eas, tum Scoti, tum Molinæ, ſententias: ſed ad majorem doctrinæ copiam, & ut accuratiùs intelligatur fidei dogma, *Gratia ſecundùm merita noſtra non datur*, operæ pretium eſt, ut traditũ à Molina, & propugnatum ab illius diſcipulis pactum impugnemus.

Con-

Conclusio. Deus Pater ex pacto inito cum Chriſto non confert gratiam actualem iis, qui per vires naturæ benè ſe moraliter geſſerint.

Probatur 1. Pactum illud eſt omninò fictitium, cùm illius, nec in Scripturâ, nec in Patribus, nec in authore aliquo qui ante Molinam vixerit, veſtigium aliquod reperiri poſſit: unde de eo dici ferè poteſt, quod olim Tertullianus de quibuſdam opinionibus, quæ illius ætate cœperant, aſſeruit, *Ejus*, Pacti, *homines*, hoc eſt, authores, *adhuc ambulant*. Nec Apoſtolus Molinæ ingenii fœtum, nec Auguſtinus pactum illud, aliquando probarunt, cùm eo uſi non ſint iis locis, ubi deditâ operâ de gentium electione & vocatione tractarunt.

2. Tantùm abeſt, ut Apoſtolus, Auguſtinus, aut alii Patres qui gratiæ cauſam adversùs fidei hoſtes egerunt, illud pactum probaverint, quin ècontra tacitè rejecerint iis locis, ubi docuerunt inſcrutabilia eſſe Dei judicia, cur uni detur gratia, alteri verò negetur: *Quem trahat* (inquit Auguſtinus tract. 26. in Joannem) *& quem non trahat, quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle judicare, ſi non vis errare:* Nempè, ſi verè initum ſit pactum illud, evidens erit ratio, cur uni gratia detur, alteri verò negetur; repetenda enim erit ex eo, quòd ille per liberi arbitrii vires benè moraliter ſe geſſerit; iſte ècontra malè uſus ſit conceſsâ ſibi libertate.

3. Pactum illud contrarium eſt experientiæ: neque enim Deus eos ethnicos, qui innocentiſſimè ſecundùm moralem & naturalem juſtitiam vixerunt, à gentilitate ad fidem vocavit, imò iis relictis, perditæ vitæ viros ſibi & Eccleſiæ conjunxit: ut jam olim obſervavit Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis, cap. 28.

4. Cùm opera moralia ſolis naturæ viribus peracta nullam omninò proportionem habeant cum primâ gratiâ, pactum conferendi gratiam

iis

iis qui ea præſtiterint, eſt omninò impertinens; perindè nimirùm eſt, ac ſi quis aſſereret, Deum gratiam ſuam eſſe collaturum ei, qui aut ſolem aſpiceret, aut deambularet, aut aliquid ageret ſimile: unde caveant illius defenſores, ne ex eorum ſint numero, *qui cum* ( ut ait Auguſtinus loco proximè laudato ) *humanis*, hoc eſt, ex arbitrio confictis, *conjecturis juſtitiam Dei defendere vellent, & ignorarent altitudinem gratiæ, fabulas improbabiles texuerunt*. Authores illi temperent à fabulis hujuſmodi, agnoſcantve potiùs infirmitatem omnibus communem, quemadmodum lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. humilis Auguſtinus hiſce verbis eam confeſſus eſt: *Certè ità occulta eſt hæc electio, ut in eadem conſperſione nobis prorsùs apparere non poſſit, aut ſi apparet quibuſdam, ego in hac re infirmitatem meam fateor*.

5. Pactum illud præcipua argumenta enervat, quibus olim Auguſtinus, & alii Patres, Pelagianos & Semipelagianos vicerunt. Nam 1. operans opera moraliter bona, ſeipſum diſcerneret, etiam in negotio ſuæ ſalutis, ab homine qui eâ non operaretur: nempè Deus, ſive ex merito, ſive ex pacto, gratiam ſuam benè moraliter agenti conferat, ad ea attendit, ſaltem tanquam ad terminum, aut ad conditionem, aut ad occaſionem, ut homini ethnico gratiam fidei, & fideli poſt peccatum lapſo pœnitentiæ donum largiatur. 2. Initium juſtificationis impii non eſſet à gratiâ præveniente; ſiquidem ipſa gratia ab operibus moralibus ordinariè præveniretur. Vide alia argumenta, quibus Auguſtinus in libro de prædeſtinatione Sanctorum utitur, ut contra Semipelagianos probet; initium fidei non ex nobis, ſed ex Deo eſſe.

6. Doctrina de illo Molinæ pacto, eadem eſt, mutato nomine, cum ſententiâ Semipelagianorum; nempè cùm iis aliquid in nomine, ponit ratione cujus, aut ſaltem ad cujus intuitum, tanquam ad conditionem, aut occaſionem, Deus primam

mam gratiam largiatur[1]. Præterea non cohæret cum Arauſicani Concilii II. Canonibus, quos hujuſce quæſtionis capite ſecundo laudavimus; imò in iis expreſsè damnata videtur, ac præſertim canone 6. qui ſic habet: *Si quis ſine gratia Dei, credentibus, volentibus, deſiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, ſtudentibus, petentibus, quærentibus, pulſantibus, nobis miſericordiam dicit conferri divinitùs...... reſiſtit Apoſtolo dicenti, Quid habes, quod non accepiſti? &, Gratia Dei ſum id, quod ſum.*

Confirmantur quæ hucuſque dicta ſunt, ex judicio Cleri Gallicani ad Comitia generalia anno 1700. congregati. Delatæ ſunt ad illum Gallicanorum Patrum conſeſſum hæ duæ propoſitiones.

Prima, *Axioma illud Theologicum*, Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam, *non ſolùm veriſſimum eſt, atque doctrinæ Scripturæ, Conciliorum & Patrum maximè conſentaneum: Verùm etiam per illud ſignificatur obligatio, quam Deus habet dandi gratiam facienti quod in ſe eſt, non ſolùm facienti quod ex ſe viribus gratiæ, ſed etiam illi, qui cùm non habeat gratiam, facit quod in ſe eſt viribus naturæ.*

Altera, *Quia tamen opera viribus ſolius naturæ elicita, omninò ſterilia ſunt, atque incapacia merendi dona intrinſecè & theologicè ſupernaturalia, ideò dicimus obligationem, quam Deus Pater habet conferendi gratiam facienti quod in ſe eſt viribus naturæ, ſeu viribus gratiæ purè naturalis, ſive non theologicè ſupernaturalis, non oriri ex bonitate talium operum, aut ex ullo merito, ſive condigno, ſive congruo, quod inſit in illis operibus, in ordine ad gratiam; ſed ex pacto inter Chriſtum fide juſſorem noſtrum, & Patrem inito, ad gratiam hominibus conferendam propter Chriſti merita, reſpiciendo ea naturalia opera ut purum terminum, non ut meritum ullum, aut rigoroſam conditionem.*

Iis verò ambabus propoſitionibus Gallicani Patres hanc cenſuram inuſſerunt: *Hæ duæ propoſitiones, quà parte cauſam diſcernendi inter juſtos & non juſtos, in opera merè naturalia referunt, Semipelagianiſmum inſtaurant, mutatis tantùm vocibus. Pactum autem quod inter Deum Patrem & Chriſtum aſſeritur, commentum eſt temerarium, erroneum, nec ſolùm tacente, ſed etiam adverſante Scriptura & ſanctorum Patrum traditione prolatum.*

*Solvuntur argumenta ex Scripturis petita.*

Objicies 1. Zachariæ 1. dicit Dominus: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*; hoc eſt, convertimini ad me per naturam, & ego convertar ad vos per gratiam; neque enim Deus aliam quàm per naturæ vires converſionem poteſt exigere: ergo Deus benè moraliter ex viribus naturę ſe gerenti ſuam gratiam elargitur.

Reſp. diſt. ant. Convertimini ad me per naturam præventam gratiâ, & ego convertar ad vos per gratiam remiſſionis peccatorum, conc. ant. per naturam gratiâ minimè præventam, neg. ant. Itaque Deus eâ Prophetæ ſententiâ Judæis præcipit, ut gratiæ cooperentur, ſi velint ab eo gratiam remiſſionis peccatorum obtinere: quòd enim converſio, quam Deus tanquam conditionem gratiæ remiſſionis peccatorum expoſcit, non fit converſio ſine auxilio gratiæ prævenientis, probat Auguſtinus in libro de gratiâ & libero arbitrio, cap. 5.

Objicies 2. Proverb. 16. hæc habentur: *Hominis eſt præparare animam, & Domini gubernare linguam*: ergo prius eſt, hominem per naturæ vires præparare animam, quàm Deum per gratiam gubernare linguam: ſi enim non ſine gratiæ auxilio homo præparet animam, non valebit antitheſis quam ille ſtatuit inter animæ præparationem, & gubernationem linguæ.

Reſp.

Reſp. ad 1.neg. conſeq. ſi enim homo, ad rectè & piè loquendum, per ſe ipſum animam ſuam præpararet, non eſſet ( ait Auguſtinus in libro de gratiâ & libero arbitrio, cap. 16. ) cur Rex Propheta peteret à Deo oris ſui cuſtodiam: *Pone, Domine, cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis: ut non declinet cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Ad 2. neg.ant. ſcilicet in eo valet antitheſis, quòd quantumvis homo etiam adjutus gratiâ, animam ſuam ad loquendum coram Principe præparaverit, penes Deum ſit ſermonis eventus, hoc eſt, efficere, ut ad ſermonem ſapienter paratum Principis animus moveatur ad concedendum poſtulata. Unde Eſter cap.14. ad Aſſuerum acceſſura, ſic Deum precatur: *Tribue ſermonem compoſitum in ore meo in conſpectu leonis, & transfer cor illius in odium hoſtis noſtri.*

Objicies 3. Matthæi 10. præcipitur Apoſtolis, ut ingreſſi in civitatem interrogent, quis in eâ dignus ſit Euangelium audire. Cap. 7. præcipitur quoque, ne indignis illud annuncient: *Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos:* ergo Deus antequam gratiam largiatur, aliquam in ſubjecto dignitatem, aliquam præparationem, aliquem ex viribus naturæ conatum bonum expectat.

Reſp. diſt. ant. Quis in eâ dignus ſit dignitate externæ famæ, conc. ant. dignitate occultâ morum, neg.ant. Eò loci Chriſtus non jubet Apoſtolis, ut dignis dignitate morum Euangelium prædicent; ſed tantùm apud dignos dignitate famæ hoſpitentur, ne ſi apud infames divertant, Euangelium malè audiat.

Inſtabis. Poſt hęc verba: *Interrogate, quis in ea dignus ſit,* hæc alia adduntur quæ probãt, hoſpitibus dignitate morum commendatis Euangeliũ prædicari debere: *Intrantes autem in domum, ſalutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et ſiquidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam:* ergo, &c.

Reſp.

Reſp. 1. agi hic de domo Judæorum; apertè nimirùm Chriſtus eò loci loquitur de Euangelio Judæis tantùm prædicando; præmiſerat enim: *In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis:* at in aliquibus Judæorum domibus reperiri poterant homines digni dignitate morum; utpotè explicitè jam in Deum, & implicitè in Chriſtum, credentes: unde mirum non eſt, quòd pax, quam Apoſtoli erant apprecaturi, ſuper eos ventura eſſet.

Reſp. 2. diſt. ant. Siquidem fuerit domus illa digna merito gratuitæ prædeſtinationis, pax veſtra veniet ſuper eam, conc. ant. ſi fuerit digna merito proprio & humano, neg. ant. Unde ſenſus laudatæ ſententiæ is eſt, Pax veſtra veniet ſuper domum illam, ſi Deus domum ad eam gratiam prædeſtinaverit, quemadmodum Actor. 13. dicitur: *Et crediderunt, quotquot erant præordinati ad vitam æternam.*

Objicies 4. Deus Actorum 10. attendit ad eleemoſynas & orationes Cornelii Centurionis, ut ipſi per Petrum auditum Euangelii procuraret: atqui illæ eleemoſynæ, illæ orationes, factæ fuerant ſine gratiâ; neque enim tunc Cornelio inerat fides in Chriſtum, quæ tamen, ex Auguſtino, prima eſt gratia quæ homini confeœratur. Idem dici debet de Zachæo, ad cujus ſtudium de videndo Chriſto, ſicut habetur Lucæ 19. Deus attendit, ut eum ad fidem & ſalutem vocaret: unde Ambroſius libro 1. de Abel & Cain cap. 8. ſcribit, eum illo ſtudio impetraſſe, ut à Chriſto vocaretur. Idem dici debet de pio Latrone, qui antequam aliquid de fide Mediatoris audiiſſet, Lucæ 23. ſocii Latronis maledicta in Chriſtum increpavit, Chriſti innocentiam ità prædicavit, ut ab ipſo Chriſto audire meruerit: *Hodie mecum eris in Paradiſo*. Caſſianus illo duplici exemplo prolato, Collatione 13. ſic loquitur: *Si gratia Dei ſemper inſpirari bonæ voluntatis principia dixerimus, quid de Zachæi fide, quid*

de

*de illius in cruce Latronis pietate dicemus? qui deſiderio ſuo vim quamdam regnis cæleſtibus inferentes, ſpecialia vocationis monita prævenerunt.*

Reſp. ad 1. nec eleemoſynas, nec orationes Cornelii, ſine imperfectâ ſaltem in Chriſtum fide, quæ per dilectionem operatur, factas fuiſſe. Vide quæ ſuperiùs de eâ Cornelii fide ex Auguſtini principiis dicta ſunt.

Reſp. ad 2. ſtudium videndi Chriſtum, quo Zachæus ardebat, fuiſſe ex interno motu, & occultâ inſpiratione Spiritûs Sancti, à quo jam implicitè in Mediatorem credens, cùm Judæus eſſet, præventus fuerat: ità reſpondet S. Proſper in libro contra Collatorem cap. 6.

Eadem eſt pariter Concilii Arauſicani II. doctrina; ſic enim loquitur canone 25. *Vnde maniſeſtiſſimè credendum eſt, quòd & illius latronis, quem Dominus ad Paradiſi patriam revocavit, & Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini miſſus eſt, & Zachæi, qui ipſum Dominum ſuſcipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, ſed divinæ largitatis donum.*

Nec obſtat objecta nobis authoritas Ambroſii; ibidem enim paulò inferiùs ait, hęc Chriſti verba: *Facta eſt ſalus*, non promittentis fuiſſe, ſed prævenientis. Quibus addit cap. 7. nihil nos habere quod non acceperimus; laudatque illud Apoſtoli effatum: *Quid habes, quod non accepiſti?*

*Solvuntur argumenta petita ex Origene, Chryſoſtomo & Ambroſio.*

Objicies 1. Origenes Hom. 1. in Geneſim aſſerit, nos à Chriſto illuminari, ſi noſtræ mentis cæcitas non impediat; ſicut ſol & luna mortales, niſi cœci ſunt, illuminant. Quod (inquit) etiamſi accidat, oportet eos qui cœci ſunt, ſequi Chriſtum, & clamare poſt eúm, ut viſum ab ipſo recipientes, poſſint etiam ab illo

illo illuminari. Hæc etiam habet Hom. 24. ſuper Numeros: *Si offeramus Deo juſtitiam noſtram, accipiemus ab ipſo juſtitiam Dei. Et ſi offeramus ei noſtram, id eſt, corporis caſtitatem, accipiemus ab eo ipſius caſtitatem:* ergo ex Origene, Deus aliquid ex parte noſtri exigit, & expectat, antequam ſua nobis dona conferat.

Reſp. Origenem equidem ita ſenſiſſe, ut fert argumentum; ſed illius hâc in parte authoritas nullius eſt ponderis: nimirùm in iis quæ ad gratiam ſpectant, non Semipelagianus modò, verùm etiam omninò Pelagianus fuit, ut fusè à nobis probatum eſt hujuſce Tomi initio. Unde meritò de eo hæc ait Hieronymus in epiſt. ad Cteſiphontem: *Doctrina tua* (Pelagio loquitur) *Origenis ramuſculus eſt.*

Objicies 2. Multa ſunt in Chryſoſtomo, quæ probant, Deum expectare, & præexigere noſtræ voluntatis conatus, antequàm ei ſuam gratiam largiatur. Siquidem hom. 45. in Geneſim aſſerit, Abraham ſuis operibus promeruiſſe, ut Deus tanta ei gratiæ dona conferret. Hom. 17. in Joannem, expreſsè negat, Deum ſuâ gratiâ hominem prævenire. Similia docet hom. 42. ad populum Antiochenum; Hom. 12. in cap. 7. Epiſtolæ ad Hebræos, permultiſque aliis locis.

Reſpondet Eſtius, Chryſoſtomum hom. 45. in Geneſim loqui de augmento charitatis, & de perfectione fidei, quam Abrahamus promeruit quidem operibus, ſed quæ non ſine gratiæ auxilio facta fuiſſent; unde quòd per ea opera, utpotè in charitate, & ex motu gratiæ facta, promeruerit ampliorem charitatem, & perfectiorem fidem, non immeritò dicitur, utramque in mercedem operum datam fuiſſe, juxta factam illi promiſſionem Geneſis 15. *Ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis*: Et cap. 17. *Ambula coram me, & eſto perfectus, ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis.* Addit idem Author, loca in quibus Chryſoſtomus negare vide-

videtur, Deum noſtras prævenire voluntates, intelligi de præventione, quæ voluntatibus neceſſitatem imponat: *Non prævenit noſtras voluntates* (ait ipſe Chryſoſtomus hom. 12. in epiſtolam ad Hebræos) *ne perdat noſtrum liberum arbitrium.* Cui conſonant hęc alia, quæ paulò ante ſcripſerat: *In Dei quidem poteſtate ſunt omnia, ſed non ità, ut noſtrum liberum lædatur arbitrium.* Eâ autem loquendi ratione frequenter uſus eſt in ſuis Homiliis, quòd Manichæos, negantes liberum arbitrium, præ oculis haberet.

Addendum eſt, quòd licèt Patres qui antè exortam hæreſim Pelagianam ſcripſerunt, catholicè de gratiâ ſenſerint, non tamen ita accuratè de eâ locuti ſint, ac ii qui poſteà; unde benignè exponenda ſunt eorum loca, quæ in ſpeciem Pelagianiſmo, aut Semipelagianiſmo favere videntur. Regulam illam tradidit Auguſtinus in libro de prædeſtinatione Sanctorum.

Verùm quod in ſuis fuſioribus operibus Patres illi prætermiſerunt, evidentiùs apparebat in orationibus Eccleſiæ, quæ bona omnia à Deo petens, non obſcurè innuebat, ea omnia ſpeciale Dei donum eſſe; unde Auguſtinus ad Eccleſiæ preces, quas & illi Patres, qui ante exortam Pelagianorum hæreſim ſcripſerunt, recurrendum cenſet, ut ſciatur, quid illi de Dei gratiâ ſentirent: *Frequentationibus autem* (inquit in libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 14.) *orationum ſimpliciter apparebat, Dei gratia quid valeret: non enim poſceretur à Deo, quæ præcepit fieri, niſi ab illo donaretur ut fierent.*

Objicies 3. S. Ambroſius lib. 4. in Lucam ſic loquitur: *Non enim dormientibus divina beneficia, ſed obſervantibus deferuntur.* Libr. 5. Hexam. c. 24. hæc habet de Petro: *Idem tamen poſt galli cantum fit fortior, & jam dignus quem Chriſtus aſpiciat, quia oculi Domini ſuper juſtos.* In 2. Apologiâ David cap. 11. ſcribit, quòd Eccleſia meruit gratiam à Chriſto, quia verbum Dei quæſivit, ac deſideravit.

ravit. Ex iis autem textibus ſic argumentum conficitur: Ille docuit, Deum ad voluntatis motum ex naturæ viribus elicitum attendere, ut gratiam conferat, qui aſſeruit, divina beneficia dari obſervantibus, hoc eſt, vigilantibus; Petrum, antequam aſpiceretur à Chriſto, hoc eſt, gratiam pœnitentiæ ab eo reciperet, jam aſpectûs Chriſti, id eſt, gratiæ dignum fuiſſe; Eccleſiam meruiſſe Dei gratiam, quòd verbum illius quæſierit, ac deſideraverit: atqui Ambroſius ea omnia aſſeruit: ergo, &c.

Reſp. ad 1. Ambroſium loqui de beneficio juſtificationis, ſeu de gratiâ ſanctificante, adumbratâ in leproſo, cujus eo in loco S. Doctor mundationem exponit: mirum igitur non eſt, quòd aſſeruerit dormientibus eam non dari; neque enim datur, niſi iis qui ex auxilio gratiæ actualis per actus fidei, ſpei, charitatis, & pœnitentiæ ſeſe ad eam præparaverint.

Reſp. ad 2. iſta Ambroſii verba: *Iam dignus quem Chriſtum aſpiciat*, intelligi de dignitate quam Petrus per gratiam ſanctificantem conſecutus fuerat: ſeu, ſenſus eſt, quòd Petrus per gratiam ſanctificantem factus juſtus, dignus fuerit, ut ei Chriſtus uberiorem gratiam contulerit; interioribus enim dumtaxat oculis à Chriſto conſpectum fuiſſe, docet Auguſtinus in libro de gratiâ Chriſti, cap. 45.

Quantùm autem Ambroſius alienus fuerit à doctrina quâ aſſeritur, Deum, ut ſuam det gratiam, humanæ voluntatis conatum expectare, pluribus ex eo laudatis textibus probat idem Auguſtinus in libro de gratiâ Chriſti capitibus 45. 46. & 47.

### *Solvitur argumentum ex Auguſtino petitum.*

Objicies. Auguſtinus in opere quod ipſe in libro de prædeſtinatione Sanctorum vocat: *Opuſculum*

*lum contra Porphirium ſub titulo, De tempore Chriſtianæ religionis*, ſcribit, fidei gratiam iis tantùm defuiſſe, qui ea digni non erant: *Ita* (inquit cap. 9.) *ſolius religionis hujus, per quam ſolam veram, ſalus vera veraciter promittitur, nulli unquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit*: ergo Deus ad aliquam in natura diſpoſitionem, hoc eſt, ad naturalem morum probitatem attendit, ut gratiam fidei nonnullis hominibus largiretur.

Idem S. Doctor Tractatu 10. in Joannem monet catechumenos, ut ſeſe ad gratiam præparent Tractatu 26. ſic loquitur: *Si non traheris, ora ut traharis*. Sic etiam hom. 16. inter 50. *In tuo arbitrio Deus poſuit, cui pares locum, Deo, an diabolo*. Unde ſic arguitur: Auguſtinus iis in locis ſupponit catechumenos gratiâ deſtitutos; neque enim, ſi eam jam haberent, hortaretur eos, ut ad eam ſe præparent; ſi jam eâ traherentur, non moneret, ut orent, quò ab eâ trahantur: ergo ſupponit, Deum, ut ſuam gratiam det, expectare humanæ voluntatis conatum, qui locum gratiæ præparet.

In libro 19. de civit. Dei cap. 13. ſcribit, Deum *ex pacto*, dediſſe mercedem iis qui bonis temporalibus benè uſi fuiſſent: ergo pactum conferendi gratiam iis qui ex viribus naturæ benè moraliter ſe geſſerint, non eſt commentum nuper inventum. Probatur ant. ipſiſſimis illius verbis, quæ ſic habent: *Deus ergo naturarum omnium ſapientiſſimus conditor, & juſtiſſimus ordinator, dedit hominibus quædam bona huic vitæ congrua, id eſt, pacem temporalem pro modulo mortalis vitæ in ipſa ſalute & incolumitate ſui generis, & quæque huic paci vel tuendæ, vel recuperandæ neceſſaria ſunt ....... eo pacto æquiſſimo, ut qui mortalibus talibus bonis paci mortalium accommodatis rectè uſus fuerit, accipiat ampliora atque meliora, ipſam ſcilicet immortalitatis pacem, eique convenientem gloriam & honorem in*

*vita æterna ad fruendum Deo, & proximo in Deo: qui autem perperam, nec illa accipiat, & hæc amittat.*

Reſp. ad 1. textum illum intelligi de dignitate, ſeu idoneitate quæ per auxilium gratiæ comparata fuerit, hoc eſt, Auguſtinus eò loci aſſerit, ſalutem religionis iis non defuiſſe, quos Deus per ſuam gratiam illius capaces effeciſſet. Ita ipſe mentem aperit ſuam lib. 2. Retractationum cap. 31. ubi ſic loquitur: *In quarum ſecunda*, ex quæſtionibus à Porphirio philoſopho propoſitis, *quod dixi*, Salus religionis hujus, per quam ſolam veram ſalus vera veraciterque promittitur, nulli umquam defuit, qui dignus fuit; & cui defuit, dignus non fuit, *non ita dixi tanquam ex meritis ſuis quiſquam dignus fuerit: ſed quemadmodum ait Apoſtolus*, Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe, Major ſerviet minori, *quam vocationem ad Dei propoſitum adſerit pertinere. Vnde dicit*, Non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm propoſitum ſuum & gratiam.

Reſp. ad 2. S. Doctorem non loqui de gratiâ actuali, ſed de ſanctificante per baptiſmum recipiendâ, ad quam quædam diſpoſitiones requiruntur, ſed quas gratia actualis in nobis operetur.

Reſp. ad 3. orationem quâ quis orat, ut uberiùs trahatur, eſſe gratiæ effectum: *Verumtamen* (ait ipſe in Epiſtolâ ad Sixtum) *ne ſaltem orationis putarentur præcedere merita, quibus non gratuita daretur gratia; ſed jam nec gratia eſſet, quia debita redderetur; etiam ipſa oratio inter gratiæ munera reperitur.*

Reſp. ad 4. eo textu non negari gratiam, ſed tantùm libertatem ad malum & bonum oſtendi: quando enim dicitur, quòd penes nos ſit ſervare præcepta, cum volumus, ea loquendi ratio non excludit, imò ſupponit præparationem voluntatis à Domino: *Certum eſt* (inquit Auguſtinus

ſtinus in libro de gratiâ & libero arbitrio cap. 16. ) *nos mandata ſervare, ſi volumus: ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt, ut tantùm velimus, quantùm ſufficit, ut volendo faciamus. Certum eſt, nos velle cum volumus; ſed ille facit ut velimus, de quo dictum eſt: Præparatur voluntas à Domino; de quo dictum eſt: A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet. Certum eſt nos facere cum facimus, ſed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit, Faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis, & judicia mea obſervetis & faciatis.*

Reſp. ad 4. textum Auguſtini excerptum ex cap. 13. lib. 19. de Civitate Dei, in Congregationibus *de auxiliis* coram Clemente Papa VIII. celebratis propoſitum fuiſſe à quodam Theologo ut eo tueretur pactum, quod Ludovicus Molina contendit inter Deum Patrem & Chriſtum, initum fuiſſe de gratiâ, facienti quod in ſe eſt ex viribus naturæ, conferendâ. Thomas De-Lemos qui iis in Congregationibus cauſam agebat Prædicatorum, variis modis ſolvit illud argumentum.

Reſpondit 1. enim, in Auguſtini textu non legi, prout Theologus ille inter argumentandum legerat, conjunctionem & quæ iſta verba, *ipſam immortalitatis pacem*, cum his præcedentibus, *accipiat ampliora atque meliora*, conjungeret, ſed legi adverbium *ſcilicet*, hoc modo; *Eo pacto æquiſſimo ut qui mortalibus bonis paci mortalium accommodatis rectè uſus fuerit, accipiat ampliora, atque meliora, ipſam ſcilicet immortalitatis pacem*, &c.

Reſpondit 2. Auguſtini textum, poſito adverbio, *ſcilicet*, ſenſum habere catholicum, iſtum nempè: quòd Deus pacto æquiſſimo, & ex juſtitiâ, ampliora bona largiatur, ipſam ſcilicet immortalitatis pacem, iis qui benè, ex Dei gratiâ, bonis temporalibus utuntur, idque

ad Apoſtoli mentem, cujus hæc ſunt verba: *De reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex*. Ita verò Auguſtinum ſenſiſſe, demonſtravit ex capite 14. in quo S. Doctor exponit, quæ ſcripſerat capite 13. Nempè capite 14. expreſsè aſſerit, hominem in hoc lapſæ naturæ ſtatu non poſſe ſine Dei gratia benè uti temporalibus ſibi conceſſis.

Reſpondit 3. ſenſum quem Theologus ille laudatæ ex Auguſtino ſententiæ affinxerat, Pelagianum eſſe; quippè quòd ex eo ſequeretur, gratiam ſecundùm merita dari: quod tum ſtudioſè falſum eſſe, Auguſtinus contra Pelagianos oſtendit.

Eò itaque tendunt, quæ hucuſque diximus 1. ut in textu Auguſtini non legatur conjunctio, *&*, ſed adverbium, *ſcilicet*, ſicut revera legitur in omnibus editionibus operum ſancti Doctoris: 2. Ut pactum illud æquiſſimum non ſit de dandâ gratiâ facienti, quod in ſe eſt ex viribus naturæ; alioquin enim ſequeretur, gratiam ſecundùm merita noſtra dari; quod quidem Eccleſia damnavit in Pelagianis: 3. Ut verba, eo pacto æquiſſimo ſumantur pro debito juſtitiæ: & iſta, *ut qui mortalibus talibus bonis paci mortalium accommodatis rectè uſus fuerit*, intelligantur de uſu ex auxilio gratiæ; ac proinde totius ſententiæ Auguſtinianæ ſit ſenſus, Deum in altera vita ampliora bona, ipſam ſcilicet immortalitatis pacem iis daturum eſſe, qui bonis temporalibus rectè ex auxilio gratiæ in hac vita uſi fuerint, hoc eſt, ( ut explicat Auguſtinus cap. 14. ) ea retulerit ad eam pacem, quæ homini mortali eſt cum Deo immortali; ſeu ( ut aliàs ſæpè idem ſanctus Doctor loquitur ) qui iis temporalibus bonis uſus, non autem fruitus fuerit, cum omnis perverſio, ex eodem Auguſtino, in eo poſita ſit, quòd quis fruendis utatur, & fruatur utendis.

*Solvi-*

*Solvitur argumentum ex trita hac ſententia*, Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam, *petitum*.

Objicies. Tritum eſt axioma, *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam*. Illud enim variis in locis Sanctus Thomas tradidit: 1. in diſputatis de veritate quæſt. 24. articulo 1. ad 2. expreſsè docet, quòd quamvis gratiam, per quam opera fiant meritoria, non poſſit homo ex libero arbritio acquirere; poſſit tamen ſe ad gratiam habendam præparare, quæ ei à Deo non denegabitur, *ſi fecerit, quod in ſe eſt*.

Ejuſdem operis quæſt. 14. art. 11. ad 1. aſſerit, ad divinam providentiam pertinere, ut cuilibet de neceſſariis ad ſalutem provideat, dummodò ex parte ejus non impediatur: *Si enim* (inquit) *aliquis in ſilvis, vel inter bruta animalia nutritus, ductum naturalis rationis ſequeretur in appetitu boni & fuga mali, certiſſimè eſt tenendum, quòd ei Deus vel per internam inſpirationem revelaret ea quæ ſunt ad credendum neceſſaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, ſicut miſit Petrum ad Cornelium*. Ibidem ad 2. non aliâ ratione loquitur: *Si nos* (inquit) *fecerimus quod in nobis eſt, ut ſcilicet ductum rationis ſequamur, Deus non nobis deficiet ab eo quod eſt nobis neceſſarium*.

Idem S. Doctor in 3. Sentent. diſt. 25. quæſt. 2. contra concluſionem, in quâ docuerat, fidem explicitam quorumdam myſteriorum eſſe neceſſariam ad ſalutem neceſſitate medii, hoc ſibi argumentum objicit: *Nullus damnatur ex hoc quod vitare non poteſt: Sed aliquis natus in ſilvis, vel inter infideles, non poteſt diſtinctè de fidei articulis cognitionem habere, quia doctor fidei non adeſt, nec unquam de fide audivit mentionem: ergo iſte non damnatur; & tamen non habet fidem explicitam: Ergo explicatio fidei non eſt de neceſſitate ſalutis*. Ad illud autem argumentum ſic reſpondet: *Ad ſecundum dicendum*,

*quòd ſi talis faceret, quod in ſe eſt de quærendo ſalutem, Deus illi aliquo dictorum modorum provideret de ſalute ſua.* Quinam verò ſint ii modi, in reſponſione ad primum jam hiſce verbis explicuerat: *Ad primùm ergo dicendum, quòd in his quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, nunquam Deus homini quærenti ſuam ſalutem deeſt, vel defuit, niſi ex culpa ſua remaneat. Unde explicatio eorum quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel divinitùs homini provideretur per prædicatorem fidei, ſicut patet de Cornelio Actorum* 10. *vel per revelationem; qua ſuppoſita, in poteſtate liberi arbitrii eſt, ut in actum fidei exeat.*

Ex iis S. Thomæ textibus ſic argumentum conficitur. Deus facienti quod in ſe eſt, non denegat gratiam: atqui is qui facit, quod in ſe eſt, agit ex ſolis naturæ viribus. Nam 1. S. Thomas ſupponit, hominem non habere fidem, cum expreſsè aſſerat, quòd de eâ, ut pote in ſylvis enutritus, nihil unquam audierit: fides autem eſt prima gratia quam Deus homini in ordine ad ſalutem largiatur. 2. Idem S. Doctor de homine loquitur qui ſequitur ductum rationis: ergo de homine qui gratiâ deſtitutus ſit. 3. In diſputatis de veritate art. 10. ad 5. docet, homini datam eſſe rationem, per quam & hujus vitæ neceſſaria ſibi parare poſſit, & ſeſe ad recipienda auxilia divinitùs futuræ vitæ diſponat: ergo loquitur de homine qui ex ſolis naturalibus agit; ac proinde S. Thomas cenſuit, primam gratiam dari ad intuitum bonorum operum moralium; non quidem de condigno, cum is fuerit Pelagianorum error; neque de congruo, cum ita Semipelagiani ſenſerint: ergo aut ex conditione, aut ex occaſione, aut ex pacto quod cum Chriſto Deus Pater inierit.

Reſp. omiſſis explicationibus, quas nonnulli ad eos S. Thomæ textus adhibent, S. Doctoris mentem de hoc axiomate: *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam*, non eſſe petendam ex

ejus

ejus commentariis in libros Sentent. ubi perobſcurè de eo locutus eſt; ſed ex Summâ Theologicâ, quæ eſt poſtremum illius opus, & ubi ex profeſſo de illo axiomate diſputat. In Summâ autem aſſerit, hunc eſſe illius ſenſum, Facienti quod in ſe eſt, cooperando gratiæ à quâ movetur, Deus non denegat uberiorem gratiam aut ad juſtificationem conſequendam, aut ſaltem ad habendam fidem perfectam & explicitam, ſi jam imperfectâ & implicitâ ſit imbutus.

Et ſanè S. Doctor 1. 2. quæſt. 109. art. 6. quærit: *Vtrum homo poſſit ſe ipſum ad gratiam præparare abſque exteriori auxilio gratiæ*; ubi reſpondit hominem ad divinæ gratiæ lumen ſuſcipiendum, gratuito Dei interiùs moventis bonumque propoſitum inſpirantis auxilio indigere, hoc ſibi argumentum objicit: *Si homo facit, quod in ſe eſt, Deus ei non denegat gratiam*; ad quod quidem ſic reſpondet: *Ad ſecundum dicendum, quòd nihil homo poteſt facere, niſi à Deo moveatur, ſecundùm illud Ioannis 15. Sine me nihil poteſtis facere; & ideò cum dicitur homo facere quod in ſe eſt, dicitur hoc eſſe in poteſtate hominis, ſecundùm quod eſt motus à Deo.*

Idem S. Doctor 1. 2. quæſt. 112. art. 3. quærit: *Vtrùm neceſſariò detur gratia ſe præparanti ad gratiam, vel facienti quod in ſe eſt.* Eam autem quæſtionem in corpore articuli hiſce verbis ſolvit: *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, præparatio hominis ad gratiam eſt à Deo ſicut à movente, à libero autem arbitrio ſicut à moto. Poteſt igitur præparatio dupliciter conſiderari. Vno quidem modo, ſecundùm quod eſt à libero arbitrio: & ſecundum hoc nullam neceſſitatem habet ad gratiæ conſecutionem, quia donum gratiæ excedit omnem præparationem virtutis humanæ. Alio modo poteſt conſiderari ſecundùm quod eſt à Deo movente: & tunc habet neceſſitatem ad id quod ordinatur à Deo, non quidem coactionis, ſed infallibilitatis.* Adversùs eam quæſtionis propoſitæ reſolutionem objicit ſibi

axioma, de quo agitur: *Facienti quod in ſe eſt, &c.* nec non illud Gloſſæ in hæc Rom. 5. Juſtificati ex fide pacem habeamus; *Deus recipit eum, qui ad ſe confugit, aliter in eo eſſet iniquitas.* Ad eam autem objectionem ſic reſpondet, *Ad primum ergo dicendum, quòd gloſſa illa loquitur de illo, qui confugit ad Deum per actum meritorium liberi arbitrii jam per gratiam* (ſanctificantem) *informati, quem ſi non reciperet, eſſet contra juſtitiam, quam ipſe ſtatuit: Vel ſi referatur ad motum liberi arbitrii ante gratiam,* ſanctificantem, *loquitur ſecundùm quod ipſum confugium hominis ad Deum, eſt per motionem divinam, quam juſtum eſt non deficere.*

Eodem modo idem S. Doctor axioma, de quo eſt quæſtio, exponit in Commentario Epiſtolæ ad Romanos; ſic enim Lectione 3. in caput decimum loquitur: *Si qui feciſſent quod in ſe eſt, Dominus eis ſecundùm ſuam miſericordiam providiſſet mittendo eis prædicatorem fidei, ſicut Petrum Cornelio, & Paulum Macedonibus. Sed tamen hoc ipſum quòd aliqui faciant quod in ſe eſt, convertendo ſe ſcilicet ad Deum, ex Deo eſt movente corda ipſorum ad bonum.* Ita etiam aliis in locis loquitur.

---

## Quæstio VI.

### *De diviſione Gratiæ actualis.*

*Not.* Conveniunt omnes, gratiam actualem dividi in gratiam gratis datam & in gratiam gratum facientem. Conveniunt iterum, gratiam gratum facientem dividi in Operantem & Cooperantem, in Prævenientem & Subſequentem, in Excitantem & Adjuvantem, & tandem in Sufficientem & Efficacem. De ſingulis earum diviſionum membris, ſigillatim eſt in hâc quæſtione à nobis agendum.

Ca-

## Caput Primum.

### *De gratia gratis data.*

*Not.* DE gratiâ gratis datâ, agit S. Thomas 1. 2. quæſt. cxi. de eâque quærit 1. quid ſit; 2. an detur; 3. quotuplex ſit. S. Doctoris methodum ſecuti, tria illa in hocce capite expendemus.

Conclusio 1. Natura gratiæ gratis datæ hâc illius definitione continetur: Gratia gratis data, eſt donum, quod per ſe in proximi bonum & ſalutem à Deo conceditur.

Probatur. Per eam definitionem gratia gratis data rectè diſtinguitur à gratiâ gratum faciente, hæc enim per ſe confertur ad ſalutem illius cui à Deo conceditur, cum illa è contra, per ſe ad aliorum ſalutem ordinetur. Additæ ſunt hæ voces, *per ſe*, eò quòd gratia gratis data, per accidens ad propriam ſubjecti, cui collata fuit, ſalutem conferre poſſit, ſi nimirùm eâ non ad oſtentationem, ſed ad Dei gloriam utatur, juxta illud Scripturæ Danielis 12. *Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad juſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates*. Idem quoque dicendum eſt de gratiâ gratum faciente, hoc eſt, conſtat eam, ſi foras per opera ſe prodat, ad aliorum ſalutem per accidens plurimùm conferre, juxta illud Chriſti in Euangelio: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem qui in cælis eſt*.

Conclusio 2. Datur gratia gratis data.

Probatur authoritate & argumento S. Thomæ. Gratia gratis data, (ut præcedenti concluſione dictum eſt) eſt ea, per quam aliquis proximo cooperatur, ut ſalutem conſequi poſſit: Atqui datur hujuſmodi gratia; ſunt enim in Ec-

cleſia paſtores, doctores, & alii qui, ſive donis, ſive poteſtate à Deo acceptâ, promovent proximorum ſalutem, ſuamque dant operam, ut Eccleſiæ membra cum Deo per gratiam gratum facientem conjungantur, juxta illud ad Epheſios 4. *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euãgeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem Sanctorum, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.*

Conclusio 3. Gratia gratis data, multipliciter dividitur.

Probatur authoritate Apoſtoli, qui 1. ad Corinth. 12. ſic loquitur: *Alii per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alii autem ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem ſpiritum; alteri fides in eodem ſpiritu; alii gratia ſanitatum; alii operatio virtutum; alii prophetia; alii diſcretio ſpirituum; alii genera linguarum; alii interpretatio ſermonum.*

Eam autem gratiæ gratis datæ diviſionem ab Apoſtolo traditam, rectam & adæquatam eſſe hocce argumento probat S. Thomas 1. 2. quæſt. cxi. art. 4. Gratia gratis data ordinatur ad hoc quòd homo alteri cooperetur, ut reducatur ad Deum: Homo autem ad hoc operari non poteſt interiùs movendo, ( hoc enim ſolius Dei eſt ) ſed ſolùm exteriùs, docendo, vel perſuadendo. Et ideò gratia gratis data, illa ſub ſe continet, quibus homo indiget, ad hoc quòd alterum inſtruat in rebus divinis, quæ ſunt ſuprà rationem. Quænam autem ea ſint, quæ ad promovendam aliorum ſalutem neceſſaria ſint, ibidem fusè tradit S. Doctor.

Objicies. Fides per ſe datur in ordine ad ſalutem propriam ſubjecti à quo habetur; eſt enim in eo radix & fundamentum juſtificationis: ergo ab Apoſtolo recenſeri non debuit inter gratias gratis datas, cum iſtæ non ad ſubjecti in quo recipiun-

cipiuntur, ſed ad aliorum ſalutem per ſe ordinentur.

Reſp. diſt. ant. Fides, prout communis quædam revelatorum perſuaſio, per ſe datur in ordine ad ſalutem ſubjecti in quo recipitur, conc. ant. prout eminens quædam revelatorum perſuaſio, neg. ant. Ad ſecundum, dicendum (ait S. Thomas 1. 2. q. cxi. art. 4.) quòd fides non numeratur hìc inter gratias gratis datas, ſecundùm quod eſt quædam virtus juſtificans hominem in ſeipſo; ſed ſecundùm hoc quòd importat quandam ſupereminentem certitudinem fidei, ex qua homo fit idoneus ad inſtruendum alios de his quæ ad fidem pertinent.

## Caput II.

### *Vtrum gratia gratum faciens dividatur in Operantem & Cooperantem.*

Conc. Gratia gratum faciens rectè dividitur in Operantem & Cooperantem.

Probatur authoritate Auguſtini, qui libro de gratiâ & libero arbitrio diviſionem illam & tradit & probat: ſic enim loquitur cap. 17. *Quoniam ipſe ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apoſtolus: Certus ſum, quoniam qui operatur in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti Ieſu. Vt ergo velimus, ſine nobis operatur, cum autem volumus, & ſic volumus ut faciamus, nobiſcum cooperatur.*

Probatur 2. ratione. Gratia rectè dividitur in eam, per quam Deus in nobis operatur velle; ſeu primam bonam voluntatem, hoc eſt, boni deſiderium; & in eam, per quam operatur perfectionem, ſeu executionem boni operis, cujus initium jam in nobis operatus fuerat. Sci-

licet, Apoſtolo teſte ad Philippenſes 1. *Qui cæpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti Ieſu*: & cap. 2. *Operatur velle & perficere pro bona voluntate*: Atqui gratia operans nihil aliud eſt, quàm ea, per quam Deus in nobis operatur primam bonam voluntatem; cum è contra gratia cooperans, ea ſit, per quam Deus operatur perfectionem, ſeu executionem boni, cujus deſiderium jam operatus fuerat: ergo gratia rectè dividitur in Operantem & Cooperantem.

Quæres, quo ſenſu Auguſtinus aſſerat, gratiam Operantem *ſine nobis* operari, ut velimus; Cooperantem verò, cum jam volumus.

Reſp. gratiam Operantem *ſine nobis* operari quòd nihil ad eam habendam contulerimus, ſive petendo, ſive deſiderando, ſive eam aliquâ ratione impetrando. Scilicet impoſſibile eſt, ut quidquam ad illam habendam voluntas contulerit, cum (ut ſupponitur) ſit gratia quæ primam boni voluntatem in nobis operatur; primam autem boni voluntatem nullus omninò humanæ voluntatis motus antecedit. Itaque operatur ſine nobis priùs volentibus, conantibus, pulſantibus, deſiderantibus, ſtudentibus, meditantibus. E contra gratia Cooperans dicitur nobiſcum operari, quia jam per gratiam operantem conantibus, pulſantibus, deſiderantibus, petentibus, boni executionem ac perfectionem operatur.

Eum autem eſſe ſenſum Auguſtini, oſtenditur 1. ex capite quinto libri de gratiâ & libero arbitrio, ubi de Pauli vocatione quæ per operantem gratiam effecta eſt, ſic loquitur: *Vt autem de cælo vocaretur, & tam magna & efficaciſſima vocatione converteretur, gratia Dei erat ſola; quia merita ejus erant magna, ſed mala*. De gratiâ verò Cooperante hæc ibidem habet: *Non ego autem, ſed gratia Dei mecum, id eſt, non ſolus, ſed gratia Dei mecum: ac per hoc nec gratia Dei ſola, nec ipſe ſolus, ſed gratia Dei cum illo*.

Quæ-

Quæres 2. utrum gratia Cooperans iis omnibus detur, quibus datur Operans.

Reſp. negativè. Nempè Deus homines qui nec de eo cogitant, nec ipſum orant, imò & ei contradicunt, nonnunquam movet ad boni deſiderium; ad converſionem, ad imperfectam charitatem; in quibus tamen per gratiam Cooperantem non operatur boni executionem, integram converſionem, robuſtam & perfectam charitatem, ut ex his Auguſtini verbis lib. de gratiâ & libero arb. cap. 17. evidenter patet: *Qui ergo vult facere Dei mandatum, & non poteſt, jam quidem habet voluntatem bonam, ſed adhuc parvam & invalidam: poterit autem* (potentiâ quæ includat omnia ad actu operandum requiſita) *cùm magnam habuerit & robuſtam*.

Ex dictis hactenùs duo colligenda ſunt: 1. Gratiam Operantem malè à quibuſdam definiri, gratiam ad cujus effectum humana voluntas per conſenſum non concurrit; Cooperantem verò, ad cujus effectum per ſuum conſenſum concurrit: 2. Econtrà gratiam Operantem rectè definiri, gratiam quæ omnem voluntatis motum, ſive naturalem, ſive ſupernaturalem, antecedit: Cooperantem verò, quæ voluntatis motum ſupernaturalem præſupponit. 3. Operantem dari, nec volentibus, nec deſiderantibus, nec petentibus, imò nec anteà cogitantibus: Cooperantem èontrà dari jam ex operantis gratiæ motu volentibus, conantibus, pulſantibus, petentibus: 4. Utramque illam gratiam nonniſi penes effectum diſtingui; nam Operans producit effectum, ad quem voluntas nullâ ratione ſeſe præparavit: Cooperans verò, effectum, ad quem voluntas ex motu gratiæ operantis per conatum, deſiderium, orationem ſeſe præparavit. Eò incidit hæc Bernardi ſententia in libro de gratiâ & libero arbitrio: *Conatus liberi arbitrii* (etiam ex gratiâ Operante) *caſſi ſunt ad bonum, ſi non adjuventur; nulli, ſi non excitentur*.

## Caput III.

### *Utrum gratia gratum faciens dividatur in Prævenientem & ſubſequentem.*

Concl. Gratia gratum faciens, rectè dividitur in Prævenientem & Subſequentem.

Probatur 1. ex Scripturâ. Pſalm. 20. fit mentio gratiæ Prævenientis, ſic enim habet: *Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis*. Quæ quidem dulcedo non alia eſt, quàm gratiæ ſuavitas, ut docet Auguſtinus libro 2. ad Bonifacium, cap. 9.

Illius quoque meminit Pſalm. 58. *Miſericordia ejus præveniet me*: Pſalmo 22. hiſce verbis ſubſequens exprimitur: *Miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ*.

Probatur 2. ex Auguſtino qui in libro de naturâ & gratiâ, cap. 31. utriuſque illius gratiæ meminit; ſic enim loquitur: *Prævenit autem ut ſanemur, quia & ſubſequetur ut etiam ſanati vegetemur: prævenit ut vocemur, ſubſequetur ut glorificemur: prævenit ut piè vivamus, ſubſequetur ut cum illo ſemper vivamus, quia ſine illo nihil poſſumus facere*.

Eadem diviſio ex Eccleſiæ orationibus evincitur: precatur enim, ut actiones noſtras aſpirando præveniat, & adjuvando proſequatur: &, ut vota noſtra quæ præveniendo aſpirat, etiam adjuvando proſequatur. Quibus quidem Eccleſiæ orationibus conſonant hæc verba Gregorii Magni, hom. 9. in Ezechielem: *Ipſe aſpirando nos prævenit ut velimus, qui adjuvans ſubſequitur, ne inaniter velimus, ſed poſſimus*, potentiâ quæ in actum reducatur, *implere quod valeamus*.

Objicies 1. Oratio noſtra Deum prævenit, juxta illud Pſalm. 87. *Manè oratio mea præveniet te*; & iſtud

& iſtud Pſalmi 118. *Præveni in maturitate, & clamavi: Prævenerunt oculi mei ad te diluculo*: Ergo nulla datur gratia, quæ ſit abſolutè præveniens.

Reſp. diſt. ant. Oratio quæ ſit ex gratiâ præveniente, Deum prævenit, conc. ant. quæ ex nobis ſit, neg. ant. Illa, aut peccatorum remiſſionem, aut ex tentationibus victoriam prævenit, ſed eſt in nobis ex motu gratiæ quæ nos prævenerit: ità docet Auguſtinus in epiſtolâ ad Sixtum.

Objicies 2. Dilectio Dei in nos & gratia, idem ſunt: Atqui dilectio Dei in nos, ſemper eſt præveniens, nuſquam verò ſubſequens, juxta illud Scripturæ: *Ipſe prior dilexit nos*: ergo nulla datur gratia ſubſequens.

Reſp. neg. maj. ſcilicet æterna Dei in nos dilectio, eſt cauſa gratiæ, quæ nobis in tempore conceditur: ideò enim Deus nobis gratiam in tempore largitur, quòd nos ab æterno dilexerit. Addendum eſt, eſſe etiam Dei in nos dilectionem ſubſequentem, eam nimirùm quâ ipſe movetur ut jam ex illius gratiâ bonum cupientes, ſuo auxilio ſubſequatur & adjuvet, ut plenè ac perfectè velimus bonum, cujus deſiderium in nobis jam operatus fuerat.

Quæres 1. quo ſenſu gratia dicatur Præveniens & Subſequens.

Reſpondet S.Thomas 1.2. quæſt. cxi. art. iii. hiſce verbis: Dicendum, quòd ſicut gratia dividitur in operantem & cooperantem ſecundùm diverſos effectus; ità etiam in prævenientem & ſubſequentem. Sunt autem quinque gratiæ effectus in nobis, quorum *primus* eſt, ut anima ſanetur: *ſecundus*, ut bonum velit: *tertius*, ut bonum quod vult, efficaciter operetur: *quartus*, ut in bono perſeveret: *quintus*, ut ad gloriam perveniat. Et ideò gratia ſecundùm quod cauſat in nobis primum effectum, vocatur præveniens reſpectu ſecundi effectûs, & prout cauſat in no-

bis

bis ſecundum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectûs: & ſicut effectus eſt poſterior uno effectu, & prior alio; ità gratia poteſt dici præveniens & ſubſequens ſecundùm eundem effectum reſpectu diverſorum: & hoc eſt, quod Auguſtinus dicit in libro de naturâ & gratiâ: *Prævenit ut ſanemur, ſubſequitur ut ſanati vegetemur; prævenit ut vocemur, ſubſequitur ut glorificemur.*

Reſpondent alii, gratiam non dici prævenientem & ſubſequentem per reſpectum ad alias gratias, ſed per reſpectum ad actus voluntatis: ità ut ea dicatur Præveniens, quæ omnem omninò, etiam primum bonum voluntatis humanæ motum, antecedit; Subſequens verò quæ bonum humanæ voluntatis motum ſequitur. Motûs autem nomine intelligunt liberum voluntatis conſenſum, quo aliquid præmii homo à Deo, ſive de condigno, ſive de congruo, promeretur: primum vocant; quem nullus omninò præceſſerit, ſed quo incipit homo mutari ex malo in bonum. Sic accepta illa diviſio, ab Auguſtino traditur in epiſtol. ad Vitalem in lib. 4. ad Bonifacium, capite 6. in Concione 2. in Pſalmum 58.

Ex iis, duo colligere eſt: 1. gratiam prævenientem, ſecundùm modum explicandi à S. Thomâ traditum, definiri, Auxilium quod aliud præcedit, ſive ſit primum, ſive ſit ſecundum: Subſequentem verò, auxilium quod aliud ſubſequitur, ſive ſit primum, ſive ſit ſecundum. At verò juxta modum loquendi uſurpatum à Sancto Auguſtino, Proſpero, & aliis Patribus qui Pelagianos impugnarunt, gratia præveniens definitur, Auxilium quod omnem bonum voluntatis motum, qui ſit ex liberi arbitrii viribus, præcedit: Subſequens è contra, Auxilium quod ſubſequitur bonæ voluntatis motum, quem gratia præveniens jam operata ſit.

Colligere eſt 2. juxta eundem Auguſtini lo-

quendi

quendi modum, gratiam prævenientem ſolo nomine differre à gratiâ operante, ſicut & ſubſequens ſolo nomine diſcrepat à cooperante: Eumdem enim omninò effectum operantur.

Colligere eſt 3. gratiam ſubſequentem, eo ſenſu dici poſſe prævenientem, quòd (ut ait Sylvius) in omni opere bono Deus ita gratuitò operetur, ut ſecundùm ordinem cauſalitatis ſemper operetur, priùs quàm noſtra voluntas: *Ideò enim hæc* (ait Auguſtinus in libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 11.) *& nobis præcipiuntur, & dona Dei eſſe monſtrantur, ut intelligamus, quòd & nos ea faciamus, & Deus facit ut illa faciamus, ſicut per Prophetam Ezechielem apertiſſimè dicit: quid enim apertius, quàm ubi dicit, Ego faciam, ut facias?*

Colligere eſt 4. gratiam nunquam eo ſenſu vocari ſubſequentem, quòd ad opera naturæ ſubſequatur, vel quòd in aliquibus hominibus quoſdam naturales voluntatis conatus ſupponat, vel quòd in aliquo bono opere, aut aliquâ operis boni parte, gratia ſit libero arbitrio poſterior; ſed vel quòd (ut docet S. Thomas) poſt aliam gratiam, aut gratiæ effectum ſequatur, vel quòd detur (ut loquitur Auguſtinus) ad exequendum, quod per gratiam prævenientem jam incœptum eſt, alioquin enim ſecundùm merita noſtra daretur; voluntas noſtra non comitaretur, ſed duceret gratiam; non eſſet gratiæ pediſſequa, ſed prævia; ac proindè immeritò Auguſtinus lib. 2. ad Bonifatium, cap. 9. ſic exclamaſſet: *Avertat Deus hanc amentiam, ut in donis ejus nos priores faciamus poſteriorem ipſum.*

## Caput IV.

### *Vtrum gratia gratum faciens, dividatur in Excitantem & Adjuvantem.*

Concl. Gratia gratum faciens rectè dividitur in Excitantem & Adjuvantem.

Probatur 1. ex Scripturâ. Gratiam Excitantem innuit & indicat Scriptura iis locis, ubi excitationis ad bonum meminit: *Surge* (ad Epheſ. 5.) *& exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus:* in quæ quidem verba, hæc habet Auguſtinus in Pſalm. 6. *Apoſtolus* Excitabat *animam dormientem, quando ad hoc eam excitabat, ut illuminaretur à Chriſto. Ergo ſecundùm ipſas vigilias dicit iſte, Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Non enim vigilares in te, niſi oriretur lux tua, quæ de ſomno* Excitaret: *illuminat enim animam Chriſtus, & facit eam vigilare:* Apocal. 3. Chriſtus ait, *Sto ad oſtium & pulſo*. Stare autem & pulſare ad oſtium, nihil aliud eſt, quàm internâ inſpiratione, animam quoad cœleſtia dormientem excitare. 2. Eadem Scriptura non obſcurè innuit gratiam Adjuvantem iis locis, ubi meminit adjutorii divini, *Adjuva nos* (Pſalmo 78.) *Deus ſalutaris noſter*. Pſalm. 119. *Adjuva me, & ſalvus ero*. Ad Rom. 8. *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram*: in quę Apoſtoli verba ſic Auguſtinus loquitur in epiſtolâ ad Sixtum: *Non eſſe intelligendum ſpiritum noſtrum, de quo dictum eſt:* Interpellat gemitibus inenarrabilibus, *ſed Spiritum ſanctum quo noſtra infirmitas adjuvatur, ſatis ipſe demonſtrat Apoſtolus: Inde enim cæpit:* Spiritus, *(inquit)* adjuvat infirmitatem noſtram: *Deindè ita ſubjunxit:* Quid enim oremus, ſicut oportet, neſcimus.

Probatur 2. ex Traditione. Auguſtinus in ſuis contra Pelagianos operibus non ſemel excitantis gratiæ meminit. Concione 1. in Pſ. 58. ſic loquitur:

*Non*

*Non ego prior ad te exſurrexi voluntate, ſed tu ad* Excitandum *veniſti.* Sic etiam in Pſal. 8. *Ipſe me attraxit, quia in occulto à morte cordis, non quilibet medicus, ſed ipſe* Excitavit. Non raró quoque ipſum Adjuvantis gratiæ nomen uſurpat. Ubi enim Pelagianis oſtendit, Deum noſtras bonas voluntates prævenire, operari, excitare, concedit eis quòd ad bonum exequendum (ut ipſi fatebantur) adjuventur. *Dixiſti tu, Iuliane* (inquit S. Doctor lib. 1. ad Bonifacium, cap. 19.) *hominem in bono opere à Deo ſemper adjuvari, tamquam ſua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggreſſus, in ipſo jam opere divinitùs* Adjuvetur.

Hæc etiam Bernardus in lib. de gratiâ & libero arbitrio: *Conatus liberi arbitrii caſſi ſunt, ſi non* Adjuventur; *nulli, ſi non* Excitentur.

Eccleſia in ſuis orationibus gratiam Excitantem à Deo petit. Nempè Dominicâ II. Adventûs ſic orat: *Excita Domine corda noſtra ad præparandas Vnigeniti tui vias.* Sic etiam Dominicâ 24. poſt Pentecoſten: *Excita Domine tuorum fidelium voluntates.* Petit quoque & Adjuvantem, dum in Officio ad primam, ſic Chriſtum alloquitur: *Exurge, Chriſte, adjuva nos:* In die Paſchæ eandem adjuvantem gratiam poſcit: *Vota noſtra quæ præveniendo aſpiras, etiam* Adjuvando *proſequere.*

Adjuvantis quoque gratiæ meminit Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 6.

Objicies 1. Membra totum aliquod dividentia, debent eſſe inter ſe oppoſita: atqui gratia Excitans & Adjuvans, non ſunt inter ſe oppoſitæ; nempè gratia Excitans non minùs eſt adjuvans quàm quę proprio nomine Adjuvans appellatur. 2. Diviſio de quâ agitur, non traditur à S. Thomâ quamvis expreſsè tractet quæſtionem de diviſione gratiæ.

Reſp. ad 1. diſt. min. Gratia Excitans non minùs eſt adjuvans quoad diverſa, conc. min. quoad idem, neg. min. Gratia Excitans eſt adjuvans quoad primam bonam voluntatem, hoc eſt, pri-

mum

mum boni deſiderium. Adjuvansècontra (ut mox dicetur) eſt adjuvans quoad perfectiorem bonam voluntatem, hoc eſt, quoad executionem boni, cujus debile & imperfectum deſiderium gratia Excitans operata fuerit. Ad 2. dicendum eſt, ideò S.Thomam expreſsè non meminiſſe gratiæ Excitantis & Adjuvantis, quòd ſub Operante & Cooperante comprehendantur. Idem dicendum eſt de gratiâ Inſpirante, ſeu, Incipiente, Proſequente, Perficiente, Ducente, Comitante. Scilicet Excitans, Inſpirans, Incipiens, Ducens, ſunt etiam quoad effectum, unum & idem cum gratiâ Operante; ſicut Proſequens, Perficiens, Comitans, cum gratiâ Cooperante convertuntur.

Ex hactenùs dictis patet 1. gratiam Excitantem ſic rectè definiri: *Actualis motio, qua Deus ante omnem noſtræ voluntatis actum nos movet, ut vel ab infidelitate ad fidem, vel à peccato ad pœnitentiam, vel ab otio ad actum convertamur*. Econtrà Adjuvans definitur, *Actualis motio qua Deus efficit, ut homo, aut ad fidem, aut ad pœnitentiam, aut ad alium pium actum excitatus, pleniùs perfectiùſque velit & perficiat, quod jam velle incœpit*. Patet 2. effectum gratiæ Excitantis non alium eſſe, quàm primam & imperfectam voluntatem boni; effectum verò Adjuvantis eſſe executionem boni operis, quod voluntas per excitantem gratiam jam velle & deſiderare cœperat. Patet 3. duplicem illam gratiam à ſe invicem non differre, niſi ratione majoris, aut minoris effectûs; Excitans enim, liberum arbitrium movet ad boni deſiderium; Adjuvans verò, ad integram ac perfectam deſiderii executionem perducit. Patet 4. gratiam Excitantem non eſſe poſitam in ſolâ ſuaſione, & illuſtratione; ſiquidem illa ſuaſio, illa illuſtratio ſolùm mentem afficiunt, cùm ècontra gratia Excitans ipſam etiam voluntatem afficiat.

## Caput V.

### *Vtrum gratia gratum faciens dividatur in Sufficientem & Efficacem.*

*Not.* NOmen gratiæ Sufficientis eſt æquivocum: Sumi nimirùm poteſt, aut in ſenſu Ludovici Molinæ, aut in ſenſu Thomiſtarum. Priore modo ſumptum, definitur, Auxilium, præter quod ex parte Dei, non alio opus eſt homini, ut actu operetur. *Sufficiens dicitur* (inquit Leſſius in diſputatione Apologeticâ, c. 9.) *quod continet omnia neceſſaria ad opus, ità ut per illud in poteſtate hominis ſit, ſine alio auxilio opus facere. Nihil enim poteſt dici ſufficiens ad aliquam operationem & finem, niſi cui nihil deeſt, quod ſit neceſſarium ad illum, ut patet ex terminis.* Altero modo ſumpta, definitur, Auxilium quod ità tribuit poſſe, ut tamen homini alio ex parte Dei opus ſit ad actu operandum: Unde ſi ſit ſola, homo nuſquam actu operatur bonum, ad quod per gratiam ſufficientem excitatur. *Auxilium gratiæ Dei, quod appellatur ſufficiens* (inquit Cumel. in 1. 2. diſt. 4. lect. 2. concluſ. 1.) *non vocatur ſufficiens ex eo quaſi ipſum ſolum ſit ſatis ad actu habendam illam operationem, ad quam ultimò ordinatur, quaſi non ſit aliquid aliud neceſſarium, niſi quòd non opponatur impedimentum.*

*Not.* 2. Gratia Efficax definitur, Auxilium quod ſemper eſt conjunctum cum actu, ad quem movet & excitat hominis voluntatem: hincque concluditur, eum qui non operatur, non habere gratiam efficacem. *A nullo duro corde reſpuitur* (inquit Auguſtinus in lib. de prædeſt. SS. cap. 8.) *ideò quippe tribuitur, ut duritia cordis primitùs auferatur.*

Conclusio I. Si gratia ſufficiens ſumatur pro

pro auxilio, præter quod ex parte Dei non requiritur aliud ad actu operandum, gratia gratum faciens non dividitur in Sufficientem & Efficacem.

Probatur 1. ex dicendis inferiùs. Omnis gratia præter quam, ad actu operandum, alia ex parte Dei non requiritur, eſt efficax; nempè non dat tantùm poſſe, ſed etiam ipſum agere; non tantùm complet voluntatem, ut poſſit operari, ſed etiam complet eam actu ad operandum, hoc eſt, eam, ad operationem phyſicè determinat: ergo, ſi gratia ſufficiens ſumatur pro auxilio, quod ita ſatis ſit, ut ex parte Dei aliud ad actu operandum non requiratur, gratia gratum faciens non dividitur in Sufficientem & Efficacem: ſiquidem membra quæ totum aliquod dividunt, ita ſibi invicem debent eſſe oppoſita, ut unum aliud excludat. 2. Si præter gratiam efficacem daretur gratia ita ſufficiens, ut ex parte Dei alia ad actu operandum non requireretur, ſequeretur 1. gratiam per ſe efficacem, eſſe omninò inutilem ad actu operandum; 2. humanam voluntatem per ſuum conſenſum effecturam, ut illa gratia ſufficiens, fieret efficax, ſeu ut ab actu primo ad actum ſecundum reduceretur. Sed hæc aſſeri non poſſunt, cùm (ut fusè dicetur inferiùs) gratia per ſe efficax, ſeu quæ liberum arbitrium prædeterminet, ſit ad ſingulos pietatis actus neceſſaria.

Conclusio 2. Si gratiæ Sufficientis nomen ſumatur pro auxilio, quod dat poſſe operari, præter quod tamen aliud ex parte Dei neceſſarium ſit ad actu operandum, gratia gratum faciens rectè dividitur in Sufficientem & Efficacem.

Probatur. Gratia gratum faciens, ſub ſe reverà continet duplicem illam Gratiæ, Sufficientis, & Efficacis, ſpeciem; ambæque illæ gratiæ ſe ſe invicem excludunt: ergo gratia Gratum faciens dividitur in Sufficientem, & efficacem.

Pri-

Primò, dari Gratiam Efficacem, ſic oſtenditur. Gratia Efficax eſt ea, cujus beneficio non ſolùm poſſumus bonum operari, ſed etiam actu illud operamur: atqui datur gratia cujus beneficio non ſolùm poſſumus bonum operari, ſed etiam actu illud operamur.

Hujuſmodi nimirùm Gratię exiſtentiam oſtendunt ea Scripturæ loca, in quibus pietatis opera Deo tribuuntur: *Operatur velle & perficere*; in quibus aſſeritur Deum facere, ut in præceptis illius ambulemus: *Dabo vobis cor carneum* (Ezechielis 36.) *& faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea cuſtodiatis*; in quibus dicitur non ab alio quàm à Dei gratiâ expectandam eſſe victoriam ex tentationibus: *Infelix homo* (ait Apoſtolus ad Romanos 7.) *quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Chriſtum Ieſum.*

Secundò, dari Gratiam Sufficientem, ſic oſtenditur. Gratia Sufficiens, prout opponitur Efficaci, eſt ea quæ licèt non det ipſummet, *agere*, dat tamen, *poſſe*; atqui datur Gratia, quæ licèt non det ipſummet *agere*, dat tamen *poſſe*.

Et ſanè dari gratiam, quæ non det ipſummet agere, ac proindè præter quam aliâ opus ſit ad agendum, demonſtrant Scripturæ textus, quibus aſſeritur, hominem nonnumquam Dei gratiæ reſiſtere: *Dura cervice, & incircumciſis cordibus & auribus* (ait Stephanus in prolixâ concione quam habet Actorum 7.) *vos ſemper Spiritui Sancto reſiſtitis, ſicut Patres veſtri, ità & vos*; in quibus dicitur, quòd homines Deum vocantem ſequi renuant: *Vocavi* (ait Deus ipſe Proverbiorum 8.) *& renuiſtis: extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret*; in quibus nonnulli dicuntur gratiam Dei in vacuum recipere: *Exhortamur vos* (verba ſunt Apoſtoli ſecundæ ad Corinthios ſexto) *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Eòdem tendit proſcripta hæc ab Innocentio X. propoſitio: *Inte-*

*Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ nunquam reſiſtitur.*

Demonſtrant & Auguſtini textus, quibus aſſerit, imperfectam tantùm & parvam ad bonum voluntatem aliquibus dari, licèt aliâ perfectiore & majore ad illud agendum indigeant: *Ipſam charitatem*, magnam & robuſtam, *Apoſtolus Petrus nondum habuit* (inquit Sanctus Doctor in libro de gratiâ & libero arbitrio, capite 17.) *quando timore Dominum ter negavit. Timor enim non eſt in charitate, ſicut ait Ioannes in epiſtola ſua; ſed perfecta charitas mittit foras timorem. Et tamen, quamvis parva & imperfecta, non deerat, quando dicebat Domino: Animam meam pro te ponam.*

Demonſtrant & alii omnes textus, in quibus idem S. Doctor aſſerit, aliquos eſſe, quibus licèt detur gratia, quam modò operantem, modò prævenientem, modò excitantem, appellat; non conceditur tamen gratia, quam vocat cooperantem, ſubſequentem, adjuvantem. Nempè (ut præcedentibus hujuſce quæſtionis capitibus oſtenſum eſt) Gratia operans, præveniens, excitans, imperfectam tantùm, & primam boni voluntatem efficiunt, cùmècontra cooperans, ſubſequens, adjuvans, ipſum bonum opus perficiant.

Jam verò gratiam, quæ non dat ipſummet *agere*, dare tamen *poſſe*, variis momentis oſtenditur.

Fides quæ per imperfectam & inchoatam dilectionem operatur, non dat integram mundationem, perfectam libertatem: & tamen ex Auguſtino dat *poſſe* integrè mundari, *poſſe* perfectè ſanari: *Per quam* (ait in epiſtolâ ad Vitalem, loquens de fide) *ſcit*, diabolus, *eos poſſe mundari, poſſe ſanari, poſſe perfectiſſimè liberos (quod eis vehementer invidet) in æternum regnare*. Idem Sanctus Doctor in libro de Gratiâ Chriſti, obſervat, hæc tria à Pelagio accuratè diſtincta fuiſſe,

*Poſſi-*

*Poſſibilitatem*, *Voluntatem*, *Actionem*; *Poſſibilitatem ſcilicet qua poteſt homo eſſe juſtus*, *Voluntatem qua vult eſſe juſtus*, *Actionem qua juſtus eſt*. Illa autem tria ejuſdem libri capite 4. hiſce tribus nominibus, *Poſſe*, *Velle*, *Eſſe*, ſeu *Agere*, breviùs expreſſit: docet, admittendam eſſe conſtitutam à Pelagio poſſibilitatem, ſi fateatur eam gratiâ adjuvari, ac prætereà ad *Velle*, ad *Agere*, uberiorem aliam gratiam requiri. Ergo Auguſtinus admiſit gratiam, quæ licèt non det ipſummet *Velle*, ipſummet *Agere* (cum ad actu volendum, & agendum, uberiorem aliam gratiam, *Actionis* nimirùm, requirat) dat tamen poſſe *Velle*, poſſe *Agere*.

S. Thomas, non minùs quàm Auguſtinus, agnovit auxilium illud, quod licèt non det *Agere*, dat tamen *Poſſe*. Lectione 2. in caput 3. Epiſtolæ ad Epheſios, docet, duplex adjutorium à Paulo hiſce verbis: *Cujus factus ſum ego miniſter, ſecundùm donum gratiæ Dei, quæ data eſt mihi ſecundùm operationem virtutis ejus*, diſtinctum fuiſſe: unum quidem quo datum fuerit *Poſſe*, ſeu facultas exequendi, & aliud quo datum fuerit ipſummet *Agere*, ſeu ipſa acceptæ facultatis executio: *Hujuſmodi autem* (inquit) *auxilium duplex fuit: unum quidem ipſa facultas exequendi, aliud ipſa operatio actualis. Facultatem autem dat Deus infundendo virtutem, & gratiam, per quas efficitur homo potens & aptus ad operandum; ſed ipſam operationem confert, in quantùm operatur in nobis, interiùs movendo, & inſtigando ad bonum; & ideò hoc accipiens Apoſtolus à Deo, dicit quantùm ad primum: Dico, quòd factus ſum miniſter, ſed certè non meis meritis, nec virtute propria, ſed ſecundùm donum gratiæ quæ data eſt mihi, qua ſcilicet idoneus efficior ad executionem divinorum miniſteriorum, &c. Quantùm autem ad ſecundum, dicit: Secundùm operationem, quam Deus efficit, in quantùm virtus ejus operatur in nobis velle, & perficere*. Igitur, ex S.

Thoma, facultas operandi, ſeu *Poſſe* agere, quod eſt à gratia, cùm ſit virtus per quam homo efficitur potens & aptus ad operandum, diſtinguitur ab ipſomet *Agere*, quod eſt per motum, & inſtigationem, in quantùm ( ut ipſe ait ) Dei virtus operatur in nobis velle & perficere.

Idem Angelicus Doctor fusè exponit & probat rationem fundamentalem, cur in rebus quæ ad ſalutem ſpectant, gratia Sufficiens ab Efficaci diſtingui debeat. Nempè docet, quòd de agentibus modo ſupernaturali idem ferendum ſit judicium, ac de agentibus modo naturali: in agentibus autem modo naturali, duo requiruntur, forma quæ ſit principium motûs, & ipſa motio primi agentis: *Videmus in corporalibus* ( inquit 1. 2. quæſt. 109. art. 1. ) *quòd ad motum non ſolùm requiritur ipſa forma, quæ eſt principium motus vel actionis, ſed etiam requiritur motio primi moventis*: ergo pariter in agentibus modo ſupernaturali requiruntur forma quæ ſit principium actionis, & motio primi agentis; illa verò forma non aliud eſt, quàm Gratia Sufficiens: Per gratiam nimirùm Sufficientem agens fit potens ad operandum modo ſupernaturali, eò quòd fiat proportionatum cum effectu qui vires illius excedit; & per Gratiam efficacem, potentia per Gratiam Sufficientem recepta, ad actum reducitur.

Objicies 1. Omnis gratia actualis eſt efficax: ergo gratia gratum faciens non dividitur in Sufficientem & Efficacem, cum membra quæ totum dividunt, ſeſe invicem excludere debeant. Probatur ant. Omnis Dei motio eſt efficax: ſed omnis actualis gratia eſt Dei motio: ergo omnis gratia eſt efficax. Probatur maj. Quod eſt à Dei voluntate, eſt ſemper efficax; alioquin enim Dei voluntas non ſemper impleretur, quod quidem negant Theologi poſt S. Thomam, qui 1. p. q. 19. art. 6. ſic loquitur: *Neceſſe eſt, voluntatem Dei ſemper impleri*: ergo, &c.

Reſp.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. Ad 3. diſt. maj. Quod eſt à Dei voluntate, eſt ſemper efficax reſpectu effectus, ad quem ex abſoluta, & conſequente Dei voluntate datur, conc. maj. reſpectu effectûs, ad quem datur non conſequente, ſed antecedente tantùm Dei voluntate, neg. maj. Gratia Sufficiens habet ſemper effectum ad quem ex abſoluta, & conſequente Dei voluntate datur: ſcilicet abſolutâ eâ voluntate datur, ut elevet liberum arbitrium ad eſſe ſupernaturale, illudque potens efficiat ad operandum, ac præterea initium bonæ voluntatis operetur: quem quidem effectum ſemper habet. Verùm non habet effectum, ad quem liberum arbitrium movet & excitat, & ad quem datur antecedente Dei voluntate; movet enim, & excitat ad integram executionem bonæ voluntatis, cujus initium operata eſt: illam autem bonæ voluntatis executionem non habet, niſi uberiori & efficaci auxilio dato ex abſoluta Dei voluntate roboretur. Thomiſtarum omnium eſt ea reſponſio, Traditur à Sylvio 1. 2. quæſt. 109. art. 3.

Objicies 2. Gratia quæ dicitur Sufficiens ad operandum, nomine tantùm, non autem reipſa, eſt ſufficiens: ergo gratia actualis gratum faciens reverà non dividitur in Sufficientem & Efficacem. Probatur ant. Illud ad aliquem finem comparandum non eſt verè ſufficiens, præter quod ad eum finem comparandum, aliquid aliud neceſſariò requiritur: ſic occulus ſine adjutorio lucis non dicitur ſufficiens ad videndum, eò quòd præter oculum, adjutorium lucis ad actu videndum neceſſariò requiratur: ſic etiam dici non poteſt, fruſtulum panis eſſe ſufficiens ad veſcendum, eò quòd præter illud fruſtulum major alia panis quantitas requiratur: Atqui præter gratiam, quæ Sufficiens dicitur, alia, Efficax nimirùm, ex Thomiſtis omnibus, ad actu operandum neceſſariò requiritur: Ergo nomine tantùm, non autem reipſa, eſt ſufficiens.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. diſt. maj. Illud ad finem aliquem comparandum non eſt verè ſufficiens in omni genere, præter quod ad eum finem comparandum aliud requiritur, conc. maj. Non eſt verè ſufficiens in aliquo genere, neg. maj. Gratia quæ dicitur ſufficiens, & quæ ab efficaci diſtinguitur, non eſt ſufficiens in omni genere, quia ſufficiens in omni genere, includit omnia quę in diverſis generibus ad actum aliquem requiruntur: ſic ad ædificandam domum architectus non eſt ſufficiens in omni genere, cum præter architectum, inſtrumenta, materia, & alia diverſi generis requirantur. At verò eadem gratia eſt ſufficiens in aliquo genere, nimirùm in genere potentiæ, quia præter illam non requiritur alia gratia, ut voluntas *poſſit* operari, quamvis in alio genere, actualis ſcilicet operationis, non ſit ſufficiens, eò quòd ut actu operetur, alia, ſed diverſi generis, gratia requiratur. Quemadmodum ergo architectus, licèt per ſe ad ædificandam domum non ſit ſufficiens in omni genere, eſt tamen ſufficiens in genere cauſæ efficientis: ita gratia quæ primam bonam voluntatem operatur, licèt propter obſiſtentem ſubjecti cupiditatem non ſit ſufficiens in genere ulterioris actualis operationis, eſt tamen ſufficiens in genere potentiæ; hoc eſt, ſatis eſt, ut voluntas potens ſit ad actu & ulteriùs operandum, & reverà gratia illa actu & ulteriùs operaretur, niſi majore ſubjecti cupiditate vinceretur.

Inſtabis. Vel potentia quam gratia ſufficiens tribuit, eſt remota tantùm, vel etiam proxima: Atqui neutrum dici poteſt. Non primum; ſi quidem, ſi illa potentia ſit tantùm remota, liberum arbitrium gratiâ deſtitutum, dicetur potens remotè tantùm ad operandum bonum ſupernaturale; nempè ut agens dici poſſit remotè potens ad operandum, ſatis eſt, ut mediante alio, quod tamen non habet, operari poſſit: ob eam enim rationem oculus adjutorio lucis deſtitutus, dici-

dicitur remotè potens ad videndum. Non etiam ſecundum; nempè uſus quidam rationi conformis invaluit, ut ea tantùm potentia, ad aliquid agendum dicatur proxima, cui nihil ex iis deeſt quæ requiruntur, ut actu operetur: ſic miles dicitur habere potentiam proximam ad pugnandum, cum iis omnibus inſtructus eſt, quæ ad actu pugnandum requiruntur.

Reſp. potentiam illam, ſimpliciter & abſolutè debere dici proximam. Ratio eſt, quia illa potentia debet dici ſimpliciter & abſolutè proxima, præter quam alia non requiritur, ut voluntas *poſſit* bonum operari: ſic pictor ſimpliciter & abſolutè dicitur habere proximam potentiam ad pingendum, cum habet omnia, quæ neceſſaria ſunt, ut *poſſit* pingere, quamvis *actu & de facto* non pingat, defectu alicujus quod ex parte potentiæ non ſe teneat. Atqui præter gratiam ſufficientem alia non requiritur, ut voluntas *poſſit* operari, quamvis *actu* cum eâ non operetur.

Nec obſtat argumentum quo probatum eſt, eam potentiam non debere dici proximam, cui auxilio opus eſt, ut *actu* bonum operetur.

Nam 1. quoties Thomiſtæ dicunt, *potentiam proximam* dari per gratiam ſufficientem, expreſsè teſtantur, ſe *potentiæ proximæ* nomen non ſumere in ſenſu, quo ejuſmodi *potentia* complectatur omnia ad actu operandum neceſſaria. *Cum res ipſa intelligitur* (inquit Aug. l. 1. cont. Creſcon. c. 14.) *minùs laborandum eſt, quid eam hominibus vocare placuerit.*

2. Variis principiis quæ tum ex S. Auguſtino, tum ex S. Thomâ retulimus, conſtat, agens verè dici potens ad operandum, cui nonnulla deſint ex iis, quæ ad actu operandum requiruntur. Verùm non tantùm in ſchola ſapientiſſimorum illorum doctorum loquendi modus, de quo agitur, invaluit, ſed etiam apud eos Theologos, quos Congruiſtas vocant, & de quibus in quæſtione

de gratia Efficaci occurret ſermo. Nempè Congruiſtæ docent, voluntatem, ut *actu* operetur, indigere auxilio, quod Deus in iis circumſtantiis largiatur, in quibus per ſcientiam mediam prævidet creatam voluntatem ei præbituram ſuum conſenſum. Addunt, illud auxilium, etiam inſtante præcepto, & urgente tentatione, non dari omnibus Juſtis, quos tamen contendunt poſſe, etiam proximè, ſervare divinum mandatum.

3. Ille de quo agitur, loquendi modus Conciliis nititur. Scilicet Tridentina Synodus docet nemini juſto impoſſibilia eſſe Dei mandata: *Nemo* (inquit ſeſſ. 6. cap. 11.) *debet temeraria illa, & à Patribus ſub anathemate prohibita voce uti, Dei præcepta homini juſtificato ad obſervandum eſſe impoſſibilia*. Ergo nec præceptum perſeverandi eſt homini juſtificato ad obſervandum impoſſibile: At eadem Synodus docet, juſtis omnibus non dari ſingulare donum perſeverantiæ quod ad actu perſeverandum neceſſarium eſt, quodque non eſt in hominis, ſed Dei ſoliùs poteſtate; ac proindè eadem ſacra Synodus ſupponit, eſſe in aliquibus potentiam ad actu perſeverandum; quamvis eis negetur auxilium, quod ad actu perſeverandum ex parte Dei requiritur. *Si quis* (ait ſeſſ. 6. can. 16.) *magnum illud uſque in finem perſeverantiæ donum ſe certò habiturum abſoluta & infallibili certitudine dixerit, niſi hoc ex ſpeciali revelatione didicerit, anathema ſit*.

Objicies 3. Nulla datur gratia Sufficiens: Ergo gratia gratum faciens non dividitur in Sufficientem & Efficacem. Probatur ant. Ea gratia non datur, cujus nullus eſt omninò effectus: atqui gratiæ Sufficientis nullus eſt omninò effectus: Siquidem ſi aliquis eſſet illius effectus, eſſet maximè potentia operandi; ſed potentia operandi non eſt effectus gratiæ Sufficientis: Ille enim effectus non eſt gratiæ Sufficientis, quem Patres

ſoli

ſoli gratiæ Efficaci tribuerunt: Atqui Patres ſoli gratiæ Efficaci tribuerunt potentiam operandi, ſeu docuerunt, ſolam gratiam Efficacem dare *Poſſe* operari: idque variis momentis oſtenditur.

Auguſtinus libro 1. ad Bonifacium cap. 19. hæc Chriſti verba apud Joannem: *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum*, explicat de gratia efficaci: *Traditur* (inquit) *homo miris modis ut velit, ab illo qui novit intùs in ipſis hominum cordibus operari; non ut homines (quod fieri non poteſt) nolentes credant, ſed ut credentes ex nolentibus fiant*. Supponit igitur Auguſtinus, neminem qui gratiâ Efficaci deſtitutus ſit, *poſſe* ad Chriſtum venire.

Idem S. Doctor in Epiſtola 208. veteris editionis, negat, infirmam ac inchoatam boni voluntatem, quæ datur per gratiam operantem, prævenientem, excitantem, ſufficientem, ſatis eſſe, ut quis bonum *poſſit* operari; ſic enim loquitur: *Oras ut non intres in tentationem; & utique ſi homo ſibi præparare poſſet volendo, non poſceretur orando: Quapropter ut non intremus in tentationem; ſi voluntas ſufficeret, non oraremus; quæ tamen ſi deeſſet, nec orare poſſemus*. Unde ſic arguitur: Qui orat, habet gratiam ſufficientem, cum habeat inchoatum deſiderium ſuperandi tentationem; nec enim victoriam à Deo peteret, ſi eam minimè deſideraret: Atqui Auguſtinus aſſerit, eum qui orat, nondum *poſſe* vincere tentationem: Ergo ſupponit, non dari per gratiam Sufficientem *poſſe* operari.

Apud eundem Auguſtinum in libro de gratia & libero arbitrio cap. 17. ſemiplena & imperfecta voluntas, quæ quidem, ex Thomiſtis, datur per gratiam quam Sufficientem vocant, non efficit, ut quis *poſſit* operari bonum: *Qui ergo* (inquit) *vult facere Dei mandatum, & non poteſt, jam quidem habet voluntatem bonam, ſed adhùc parvam & invalidam*: Addit, eum tantùm *poſſe*,

ſervare mandatum, qui magnam & robuſtam voluntatem, quæ per ſolam Gratiam Efficacem datur, habuerit: *Poterit autem* ( ait ) *cum magnam habuerit, & robuſtam*. Id confirmat Petri exemplo, quem dicit erraſſe, cum per parvam illam & invalidam voluntatem exiſtimabat, ſe *poſſe* pro Chriſto mori: *Et tamen* ( inquit ) *quamvis parva, & imperfecta, non deerat, quando dicebat Domino, Animam meam pro te ponam: Putabat enim ſe poſſe quod ſe velle ſentiebat*.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. min. Ad 3. neg. pariter min. Ad 4. diſt. min. Patres, ſoli gratiæ Efficaci tribuerunt perfectam potentiam operandi, conc. min. potentiam imperfectam, neg. min. Prima, eſt ea quæ complectitur omnia neceſſaria ad *actu* operandum; poſterior verò, quæ complectitur omnia neceſſaria ad *poſſe* operari, licèt deſint ipſi, quæ neceſſaria ſunt ad *actu* operandum. Multa tum ex S. Auguſtino, tum ex S. Thoma, tum ex Concilio Tridentino exempla protulimus, quibus evincitur, eoſdem Auguſtinum & Thomam admiſiſſe imperfectam illam potentiam, quæ habetur ſine gratia Efficaci; ac proindè cum aliis in locis affirmant, hominem lapſum nihil omniò *poſſe* ſine gratia Efficaci, loquuntur de potentia quæ diverſi ſit generis, hoc eſt, de perfecta illa potentia quæ complectitur ea omnia, quæ ex parte Dei ad actu operandum requiruntur. Igitur laudati in argumento Patres uno ſenſu aſſerunt, parvam & invalidam voluntatem, quæ per gratiam merè Sufficientem habetur, dare *poſſe* operari, in alio verò, non dare *poſſe*. Utriuſque illius ſpeciei *poſſe* continetur in unâ hac Tridentini Concilii ſententia, *Deus impoſſibilia non jubet; ſed jubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis*. Primum *poſſis* continet imperfectum *poſſe*, quod habetur per gratiam merè ſufficientem; alterum verò *poſſis*, continet perfectum *poſſe*, quod per gratiam efficacē habetur.

Objicies 4. Admitti non debet ea gratiæ ſpecies,

cies, quæ prorſus eſt inutilis: Atqui gratia merè Sufficiens eſt prorſus inutilis: Scilicet ea gratia eſt omninò inutilis, quæ nuſquam ab Adami lapſu ad hæc uſque tempora effectum habuit, ad quem movet, quæque ipſum nuſquam etiam per totam æternitatem habitura eſt: Sed gratia merè Sufficiens nuſquam habuit effectum, ad quem movet, nec unquam, etiam per totam æternitatem, illum habitura eſt; alioquin enim fieret Efficax, quod eſt abſurdum.

Reſp. ad 1. conc. maj. neg. min. Ad ſecundum, 1. abſolutè loquendo, falſa eſt minor propoſitio. Ratio eſt, quia gratia aut habet effectum ad quem impellit, aut eo caret pro majori, vel minori cupiditate ſubjecti, cui confertur: unde eadem ſpecie gratia quæ non habet effectum in Petro habente tres gradus cupiditatis, effectum habuit in eodem Petro, cum duos tantùm cupiditatis gradus haberet. Falſum eſt igitur, quòd gratia Sufficiens nuſquam habuerit, aut habitura ſit effectum, ad quem voluntatem impellit. Dici poteſt 2. falſam eſſe majorem ejuſdem argumenti propoſitionem, ſeu falſum eſt, eam gratiam eſſe prorsùs inutilem, quæ nuſquam habuit aut habitura eſt aliquando effectum, ad quem ordinatur, & ad quem voluntatem impellit. Ratio eſt, quia licèt non habeat effectum, ad quem ex naturâ ſuâ ordinatur, & ad quem voluntatem impellit, habet tamen duplicem alium: ſi quidem 1. elevat ſubjectum ad ſtatum ſupernaturalem, efficitque, ut voluntas cui confertur, proportionem habeat cum effectu ſupernaturali, ad quem movet & impellit. 2. Gratia merè Sufficiens, ſeu prout diſtinguitur ab efficaci, ſe habet ſemper in quocumque ſubjecto per modum diſpoſitionis ad gratiam Efficacem: Sicut ergo diſpoſitio per ſe nòn eſt inutilis, licèt ſemper conjuncta non ſit cum fine, ad quem ex naturâ ſuâ ordinatur: ita nec gratia merè Sufficiens, eſt prorſus inutilis, quamvis formam, ad

quam tendit, ſeu gratiam Efficacem, in ſubjectum non introducat.

Objicies 5. Gratia merè Sufficiens, non modò eſt inutilis, ſed etiam noxia, ſaltem in ſtatu naturæ lapſæ: ergo non eſt admittenda. Probatur ant. Ea gratia eſt noxia, quæ hominem peccantem efficit magis reum, quàm ſi non adeſſet: Atqui gratia merè Sufficiens hominem peccantem magis reum efficit, quàm ſi non adeſſet; graviùs enim peccat is, qui peccat adjutus gratiâ, quàm qui peccat eâ deſtitutus, cùm & Dei donum conculcet, & magis ſe ingratum præbeat: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. ant. Ad 2. conc. maj. neg. min. Ad 3. diſt. ant. Graviùs peccat is qui peccat adjutus gratiâ, quàm qui peccat eâ deſtitutus, ſi majori ſeu intenſiori cupiditate peccet, conc. ant. ſiècontra peccet minori & minùs intensâ cupiditate, neg. ant. Major vel minor gravitas peccati in eâdem ſpecie, ſumuntur ex majori vel minori cupiditate peccantis: At in eo qui peccat adjutus gratiâ Sufficiente, ceteris paribus, minor eſt cupiditas, quàm in eo qui eâdem Sufficiente gratiâ deſtitutus peccat: Ipſe nimirum nullo juſtitiæ deſiderio tenetur, illeècontra eam, imperfectè ſaltem, deſiderat; ac proinde minùs ab eâ diſtat, quàm alius.

Confirmatur reſponſio 1. ex eo quòd, alioquin peccatores illi quos vocant obcœcatos & induratos, minùs graviter, dum legem infringunt, peccarent, quàm qui non ſunt omninò obcœcati & indurati: iſti enim, ut ſupponimus, gratiâ ſufficiciente præveniuntur; cùm illi è contra eâ (ut dicetur inferiùs) *ordinariè*, etiam dum peccant, deſtituti ſint: At abſurdum eſt dicere, obcœcatos & induratos minùs graviter peccare, quàm ii qui nec indurati ſunt, nec obcœcati; alioquin enim obcœcatis & induratis, ad id ſaltem obcœcatio & induratio, in quas per innumera peccata voluntariè lapſi ſunt, prodeſſent

deſſent, ut minùs graviter peccarent, cum in illa obcœcatione & in illa indurationelegem infringunt.

Confirmatur 2. ex Inquiſitionis Romanæ judicio, quo die 7. Decembris, anno 1690. proſcripta fuit hæc propoſitio: *Gratia ſufficiens ſtatui noſtro non tam utilis, quàm pernicioſa eſt, ſic ut meritò poſſimus petere: A gratia ſufficiente libera nos Domine*: At ſi, qui legem infringunt, gratiâ ſufficiente deſtituti, minùs graviter peccarent, quàm ii qui, licèt eâ adjuti, legem infringunt, reverâ iſtis, quoad hoc, noxia eſſet gratia ſufficiens, petereque poſſent (quod tamen meritò damnarunt Inquiſitores Romani) *A gratia ſufficiente libera nos Domine*.

Quæres, cur voluntas adjuta auxilio ſufficiente non exequatur bonum opus, ad quod per illud auxilium movetur, & per quod accepit potentiam illud exequendi.

Reſp. id oriri ab ipſamet voluntate, quæ licèt bonum opus, ad quod movetur, exequi poſſit; ipſum tamen plenâ & integrâ voluntate non vult executioni mandare. Si autem rursùs quæratur, quare non velit, non eſt reſpondendum, id contingere, quòd efficaci gratiâ careat: ſicut ſi quæratur, cur infirmus non ambulet, non eſt dicendum, id fieri, quòd à medico curatus non ſit: ſed planè reſpondendum eſt, voluntatem adjutam ſolâ gratiâ ſufficiente, ideò nolle bonum opus exequi, quòd iniqua ſit; iniqua autem eſt, quòd res temporales magis quàm Deum amet & amare velit.

Ex hactenùs dictis patet, quo ſenſu S. Auguſtinus ſolam gratiam efficacem *gratiam Chriſti* aliquibus in locis vocare videatur; id enim non ita intelligitur, ut gratia ſufficiens non ſit quoque vera per Chriſtum gratia, ſed quòd gratia efficax principem inter actuales gratias locum teneat: quæ autem intra eandem ſpeciem præcipua ſunt, ſpeciei nomine abſolutè, & (ut loquun-

tur ) per antonomaſiam appellari ſolent. Addi poteſt & alia ratio, nimirùm quòd gratia efficax, ea ſit, de qua inter eundem Auguſtinum & Pelagianos, Semipelagianoſque, præcipua fuit quæſtio: *Sed nos* ( ait S. Doctor in libro de gratia Chriſti cap. x. ) *eam gratiam volumus, iſte*, Pelagius, *aliquando fateatur, quâ futuræ gloriæ magnitudo non ſolùm promittitur, verùm etiam creditur & ſperatur; nec ſolùm revelatur ſapientia, verùm etiam & amatur; nec ſuadetur ſolùm omne quod bonum eſt; verùm & perſuadetur.*

## Caput V.

### *De Gratia Sufficiente in ſpecie.*

*Not.* Cum proximè ſuperiori capite jam fusè de exiſtentiâ, naturâ, & proprietatibus gratiæ ſufficientis actum ſit, unum hocce in capite expendendum ſupereſt; nempè, quodnam ſit gratiæ ſufficientis ſubjectum, hoc eſt, quibus hominibus in ſtatu naturæ lapſæ conferatur; an parvulis qui ſine baptiſmo moriuntur, an infidelibus qui nihil unquam audierunt de Euangelio; an iis fidelibus quos paſſim peccatores obcœcatos, & induratos appellant; an juſtis omnibus, aut aliquibus tantùm.

## Articulus I.

### *Vtrum Gratia ſufficiens detur omnibus parvulis.*

*Not.* I. Non eſt hìc quæſtio de Gratia Sufficiente propriè dictâ, quæ nimirùm poſita ſit in pia mentis cogitatione, & in bono voluntatis motu. Evidens eſt enim, ejuſmodi cogitationis & motûs incapaces eſſe eos, qui ſua ratione nondum fruuntur. Sed difficultas eſt

eſt de Gratiâ ſufficiente impropriè dictâ, quæ ſcilicet poſita ſit in medio aliquo ſufficienti ad juſtitiam parvulis conferendam: unde ſtatus quæſtionis eſt, utrum parvulis qui ſine Baptiſmo moriuntur, Deus providerit, & conferat medium per quod ſalutem conſequi poſſint.

*Not.* 2. Circa hanc quæſtionem duplex eſt in Scholis ſententia. Prima, quæ eſt omnium ferè diſcipulorum Ludovici Molinæ, docet, parvulos omnes recipere, ſaltem remotè, in parentibus nimirùm, medium ſufficiens ad juſtificationem, ac proindè ad ſalutem. Altera, quæ eſt Thomiſtarum omnium, contendit, multos parvulos illud medium, nec proximè, nec remotè, recipere. His Gabriel Vaſquez, non ultimus è Societate Jeſu Scholaſticus, ſubſcripſit in 1. p. S. Thomæ, diſp. 46. cap. 2. & 3.

Conclusio. Gratia Sufficiens, licèt vi voluntatis antecedentis omnibus præparata ad ſalutem, pluribus parvulis non datur.

Probatur. Gratia Sufficiens ad ſalutem iis parvulis non datur, qui non poſſunt baptizari; nempè nihil prorsùs præter Baptiſmum in nova Lege ſufficiens eſt ad ſalutem parvulorum: Baptiſmus enim omnibus & ſingulis neceſſarius eſt ad ſalutem neceſſitate medii, juxta illud Chriſti in Evangelio: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in Regnum Dei*: atqui multi parvuli *non poſſunt* baptizari.

Nam 1. plerique ex iis qui apud infideles nati, moriuntur antequàm ad rationis uſum pervenerint, baptizari non poſſunt, cùm (ut ſupponitur) nihil unquam apud eorum parentes auditum ſit de Baptiſmo, illiuſque neceſſitatem invincibiliter ignorent. Idem dici debet de iis qui in loco naſcuntur, ubi deeſt aqua, & ſtatim poſt nativitatem moriuntur: Ego autem dico (inquit Auguſtinus in libro de naturâ & gratiâ, cap. 8.) parvulum natum in eo loco, ubi ei non potuit

per

per Chriſti Baptiſmum ſubveniri, morte præventum idcircò, talem fuiſſe, id eſt, ſine lavacro regenerationis exſtitiſſe, quia eſſe aliud non potuit; inde verò S. Doctor concludit, parvulum illum *non potuiſſe* eſſe Chriſtianum: *Rectè ergo ea damnatione quæ per univerſam maſſam currit, non admittitur in regnum cælorum, quamvis Chriſtianus non ſolùm non fuerit*, nec eſſe potuerit.

2. Baptizari quoque non poſſunt, qui antequàm naſcantur, in utero matrum moriuntur: tum quòd renaſci non poſſit, qui ſemel non eſt natus; tum etiam quòd iis infantibus, actio miniſtrorum, ablutio nimirùm, quæcumque humana diligentia adhibeatur, applicari non poſſit: *Quid dicam* (ait Auguſtinus in libro de dono perſeverantiæ, cap. 12.) *quòd parvulus aliquando, antequam illi per miniſterium baptizantis ſuccuri poſſit, expirat?*

3. Baptizari quoque non poſſunt, qui licèt nati, tamdiu non vivunt, quamdiu opus eſt, ut parentum, aut miniſtrorum diligentiâ eis ſuccurri poſſit: *Plerumque etiam*, ait ibidem Auguſtinus, *feſtinantibus parentibus, & paratis miniſtris, ut Baptiſmus parvulo detur, Deo tamen nolente, non datur, qui eum parvulum in hac vita non tenuit, ut daretur.*

4. Non rarò etiam contingit, ut non tantùm ii qui ex iniquis parentibus nati ſunt, baptizari non poſſint, ſed ii etiam qui ex patris juſti & caſti ſemine in ſinu matris juſtæ & caſtæ concepti ſunt: *Deus* (inquit lib. 6. contra Julianum, c. 14.) *aliquando adoptat in filium, quem format in utero immundiſſimæ fœminæ; & aliquando non vult eſſe filium, quem formavit in utero filiæ ſuæ. Ille quippè ad Baptiſmum neſcio qua præviſione pervenit: iſte repentina morte non pervenit...... Nec enim quod ſoletis de majoribus dicere* (Pelagianos alloquitur) *Deus vult, parvulus non vult.*

5. Ideò quidam ex parvulis moriuntur, antequam baptiſmum recipere potuerint, quòd cauſæ ſe-

ſecundæ, quarum Deus (cùm ſit proviſor generalis) actionem impedire non debet, illis in utero matrum adhuc degentibus, aut jam natis, mortem inferant, antequam per miniſtros eis per baptiſmum ſuccurri poſſit: ſcilicet multoties mors infantibus illis accidit, aut ex ſeminis ſterilitate, aut ex infirmitate matris, aut ex debili ipſiuſmet infantis complexione, aut ex aliquâ causâ extrinſecâ, cujuſmodi eſt ſubverſio domûs, in quâ idem infans reperitur, & quam nulla humana diligentia potuiſſet avertere.

Neque inde inferas, non eſſe in Deo voluntatem antecedentem ſalvandi illos infantes; eſt enim in ipſo, ex D. Thomâ, ut pag. 464. ſtatuimus, formaliter & propriè voluntas antecedens illos ſalvandi, ut & alios omnes ac ſingulos homines; & quidem, non *ſigni* tantùm, ſed & *beneplaciti*, vi cujus vult illis *ſimpliciter* & *abſolutè* auxilia *ſufficientia*, & *quæ*, inquit Gonetus Tom. 1. tract. 4. diſp. 4. art. 5. §. 2. *ad ſalutem efficaciter non conducant*. Et verò, ut ait ibi author iſte, cujus verba exſcribimus: *Cùm D. Thomas docet, quòd operatio non correſpondet voluntati antecedenti, ſed conſequenti, loquitur de operatione & effectu principali, non autem de operatione & effectu minùs principali, qualis eſt præparatio auxiliorum ſufficientium: quare voluntas illa antecedens, in ſtatu naturæ lapſæ, non eſt omninò otioſa & ſterilis, nec ſimplex complacentia de ſalute hominum, (qualem Scotus & alii fingunt circa merè poſſibilia,) per illam enim Deus omnibus propoſuit ſalutis præcepta, conſilia, & remedia; & omnes homines in finem ſupernaturalem ordinavit, ut docet S. Thom.* qui & ad hanc Dei voluntatem antecedentem explicandam utitur exemplo mercatoris omnem diligentiam ſufficientem adhibentis, ut merces ſervet, quas tamen metu naufragii in mare projicit.

Verùm hæc antecedens Dei voluntas non prohibet, quominùs ille decreto abſoluto, quod eſt di-

divinæ voluntatis conſequentis, & à nullâ creaturâ pendet, eam efficiat in cauſis ſecundis diſpoſitionem, quæ mortem inferat infantibus, qui nondum ex utero matris prodierunt. *An hoc* (ait Auguſtinus in Epiſtolâ ad Sixtum) *fato vel fortunæ daturi ſunt? Non opinor, eos in tantam dementiam prodituros, quantulumcumque nomen chriſtianum tenere cupientes.*

Objicies 1. Deus iis largitur auxilia ad ſalutem ſufficientia, quos vult ſalvos fieri; qui enim vult alicui finem, vult & ipſi media, quibus finem illum aſſequatur: Atqui Deus vult, parvulos omnes ſalvos fieri. Nempè parvuli verè ſunt homines; ac proindè comprehenduntur hâc Apoſtoli ſententiâ 1. ad Timoth. 2. *Qui*, Deus, *vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*: ergo, &c.

Reſp. textûs qui nobis objicitur ex Apoſtolo, varios eſſe ſenſus, quos harum Inſtitutionum Tomo 2. pag. 312. 313. retulimus. Inter eos autem ſenſus principem locum tenent ii, quos Sanctus Thomas 1. p. q. 19. art. 6. hiſce verbis recenſet: *Dicendum, quòd illud verbum Apoſtoli, quòd Deus vult omnes homines ſalvos fieri, &c. poteſt tripliciter intelligi. Uno modo ut ſit accommoda diſtributio, ſecundùm hunc ſenſum: Deus vult ſalvos fieri omnes homines qui ſalvantur, non quia nullus homo ſit quem ſalvum fieri non velit, ſed quia nullus ſalvus fit, quem ſalvum fieri non velit; ut dicit Auguſtinus. Secundò, poteſt intelligi ut fiat diſtributio pro generibus ſingulorum, & non pro ſingulis generum, ſecundùm hunc ſenſum: Deus vult de quolibet ſtatu hominum, ſalvos fieri, mares & fœminas, Iudæos & Gentiles, parvos & magnos; non tamen omnes de ſingulis ſtatibus. Tertiò, ſecundùm Damaſcenum, intelligitur de voluntate antecedente, non de voluntate conſequente: Quæ quidem diſtinctio non accipitur ex parte ipſius voluntatis divinæ, in qua nihil eſt prius, vel poſterius; ſed ex parte volitorum.* Utra ex tribus illis explicationibus à S. Thomâ

tra-

traditis eligatur, nihil ex iis elici poterit, quo probetur, gratiam quæ ſatis ſit ad ſalutem, dari, vel remotè, parvulis omnibus, qui ſine baptiſmo moriuntur.

Et verò, ſi admittatur prior, hoc unum ex eâ colligetur, dari generibus ſingulorum, hoc eſt, hominibus cujuſcumque ætatis, cujuſcumque ſexûs, cujuſcumque conditionis, gratias quæ ad ſalutem ſufficiant; non autem ſingulis individuis quæ ſub illis generibus continentur. Si admittatur altera, inde quidem conſequens erit eos, quos Deus ſalvari vult, recipere auxilia, quibus ſalutem conſequi poſſint; non autem eos, ſaltem omnes, quos (ut ait S. Thomas) ſalvos fieri non vult. Si tandem tertia duabus aliis anteponatur, nullum pro gratiâ ſufficiente datâ parvulis, qui ſine baptiſmo moriuntur, argumentum elici poterit: Scilicet, ſi (ut vult Eſtius) illa voluntas antecedens, cujus S. Thomas meminit, ſit tantùm voluntas ſigni, non autem beneplaciti, evidens erit, non ſequi ex eâ, quòd Deus omnibus in individuo hominibus, ac proindè nec parvulis, de quibus agitur, largiatur auxilia ad ſalutem ſufficientia: nimirùm voluntas ſigni in Deo non aliud eſt, quàm præceptum, quo hominibus opera pietatis injunguntur: At ex eo quòd Deus injungat opera, non ſequitur (ut inferiùs agentes de induratis, dicemus) quòd gratias largiatur, quibus homines poſſint exequi ejuſmodi pietatis opera. Si è contra Dei voluntas antecedens, ſit voluntas beneplaciti: (quod nos cenſemus) inde quoque concludi non poterit, auxilia ſufficientia iis dari, quos eâ tantùm voluntate Deus vult ſalvos fieri: Siquidem ea voluntas Deum non movet, ut aliquid circa creaturam ſuam ità operetur, ut illi conferat actu dona, quibus illius ſaluti conſulat; ſed efficit tantùm, ut ex ſe paratus ſit ea dare, reveràque collaturus eſſet, niſi obſtaret iniquitas creaturæ. Voluntas antecedens, per quam Deus vult omnium hominũ ſalu-

ſalutem, ſe habet in Deo, ſicut voluntas antecedens ſervandi merces ſe habet in mercatore, cui ſæviente in navim tempeſtate, imminet vitæ periculum: quemadmodum ergo illa mercatoris antecedens voluntas efficit, ut præparet media quibus mercium conſervationi conſulat, quantum in ſe eſt; ita & voluntas antecedens, per quam Deus vult omnium hominum ſalutem, efficit ut ex ſe, & quantum in ſe eſt, paratus ſit auxilia conferre, quibus homines ſalvari poſſint. Verùm ſicut voluntas antecedens non movet mercatorem, ut *actu* mediis omnibus ad mercium conſervationem præparatis utatur, eò quòd per voluntatem conſequentem efficaciter velit vitæ ſuæ conſulere, cui ut provideat, agnoſcit projiciendas eſſe merces in mare: ita nec voluntas antecedens ſalvandi omnes homines Deum movet, ut auxilia quibus omnes homines ſalvari poſſint, actu & de facto conferat, licèt ea paraverit, eo quòd per voluntatem conſequentem non velit omnium hominum ſalutem. Ita S. Thom. in 1. Sent. diſt. 46. quæſt. 1. art. 1.

Objicies 2. Chriſtus pro omnibus parvulis mortuus eſt: nempè 1. ad Timoth. 2. mortuus eſt pro omnibus hominibus: ergo omnibus parvulis confert actu gratias ad ſalutem ſufficientes.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Quamvis enim ex morte Chriſti & ex voluntate illius antecedente, quæ eadem eſt cum voluntate antecedente Patris, colligi poſſit, omnibus præparata fuiſſe media quæ ad ſalutem ſufficiant; & virtutem ſanguinis Chriſti fuiſſe pro omnibus ſufficientem; colligi tamen non poteſt, ea media omnibus actu conferri: *Si verò* (inquit Catech. Rom.) *ejus virtutem inſpiciamus, pro omnium ſalute ſanguinem à Salvatore effuſum eſſe fatendum erit: Si fructum quem ex eo homines perceperint, cogitemus, non ad omnes, ſed ad multos tantùm eam utilitatem pervenire, facilè intelligamus.*

Eò-

Eòdem ſpectant hæc verba Concilii Tridentini ſeſſ. 6. cap. 3. *Verùm etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, ſed ii dumtaxat, quibus meritum paſſionis ejus communicatur*. Ex quo textu ſic arguitur: Iis tantùm conferuntur media ad ſalutem ſufficientia, qui recipiunt beneficium mortis Chriſti, quibus meritum paſſionis illius communicatur; nempè quodlibet donum, quod ad ſalutem ordinatur, eſt fructus aliquis, ſeu beneficium aliquod mortis Chriſti, eſt aliqua communicatio meriti paſſionis illius: Atqui, omnes homines non recipiunt beneficium mortis Chriſti, omnibus non communicatur meritum paſſionis illius: Ergo nec omnibus conferuntur media ad ſalutem ſufficientia.

Nec audiendi ſunt, qui nomine *beneficii*, quo Concilium utitur, nomine *meriti paſſionis Chriſti*, quod adhibet, intelligi volunt ſolum medium ad ſalutem efficax, non autem ſufficiēs tantùm: Nam 1. ſacra Synodus ſimpliciter & abſolutè declarat, beneficium, ſeu fructum mortis Chriſti non omnibus communicari: ergo nec auxilium, etiam merè ſufficiens; ſcilicet ea quæ de aliquo genere ſimpliciter & abſolutè negantur, cenſentur quoque negari de ſpeciebus ſub eo genere contentis. 2. Cùm Synodus loco laudato ex profeſſo explicet ſenſum, quo Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, cur gratiæ ſufficientis, quæ ex morte Chriſti in omnes homines fluat, nullâ ratione meminit? cur ſiluit de auxilio, cujus duntaxat comparatione (ut adverſariis placet) Chriſtus pro omnibus, etiam parvulis, mortuus eſt?

Non audiendi ſunt quoque qui contendunt, eadem verba *Beneficii*, *Meriti paſſionis Chriſti*, non intelligi de gratiâ actuali, ſed tantùm de habituali quæ formaliter (ut loquuntur) juſtificet. Si quid enim eam adverſariorum explicationem adſtrueret, eſſet maximè titulus ille, *Qui per Chriſtum juſtificentur*, quem ſacra Synodus præfigit ſeſſionis

nis ſextæ capiti tertio, ex quo deſumptus eſt locus, *Verùm etſi ille pro omnibus mortuus eſt*, &c. Sed titulus ille non adſtruit ad verſariorum explicationem: Siquidem Concilium loqui intendit de juſtificatione in genere, prout nempè complectitur & formam, quâ quis ex impio fit juſtus, & præparationes quæ, cùm ad juſtificationem diſponant, ſuo quoque modo, diſpoſitivè nimirùm, juſtificant: Ergo loquitur de inchoatâ juſtificatione quæ fiat per auxilia actualia, quæ merè ſufficientia ſint. Prætereà hoc eſſe videtur ſacræ Synodi argumentum: *Non omnes recipiunt beneficium mortis Chriſti, non omnibus communicatur meritum paſſionis illius: ergo non omnes juſtitiam conſequuntur*. Ut noſtra de ſufficientiâ, & efficaciâ mortis Chriſti ſententia intelligatur, videnda ſunt quæ harum Inſtitutionum Tomo 4. paginis 420. 421. & multis aliis ſequentibus fusè à nobis pertractata ſunt.

## ARTICULUS II.

### *Vtrum gratia Sufficiens ad ſalutem, infidelibus conferatur.*

*Not.* I. INfideles duplicis ſunt generis. Nonnullis prædicatum fuit Euangelium; ad alios verò non pervenit illius notitia. De prioribus non eſt hìc quæſtio: Nonnunquam enim Euangelii prædicationem comitantur gratiæ interiores, quæ ſatis ſunt, ut infideles credere poſſint. Præcipua igitur difficultas eſt de infidelibus, qui nihil unquam de Euangelio audire potuerunt.

*Not.* 2. Non una eſt de infidelibus, de quibus agitur, ſcholaſticorum opinio. Nonnulli ex iis qui ſæculo proximè elapſo ſcripſere, contendunt omnes infideles recipere, ſaltem remotè, auxilium, quod ſatis ſit ad ſalutem. Thomiſtæ verò tum antiqui, tum recentiores, quos laudat &

ſe-

ſequitur Gonetus, negant, hujuſmodi auxilium recipi ab infidelibus, qui nihil unquam de Euangelio audierunt.

Conclusio. Infideles qui nihil unquam audierunt de Euangelio, non receperunt olim, nec modò recipiunt, gratias, quæ ad ſalutem ſufficiant.

Probatur 1. ex Scripturâ. Apoſtolus hæc ſcribit ad Epheſios 5. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Ejuſdem epiſtolæ cap. 2. fideles, quos Deus ab impietate vocavit ad fidem, ſic alloquitur: *Eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo*. Unde ſic arguitur: Idem ferri debet judicium de omnibus infidelibus, qui nihil unquam audierunt de Euangelio, ac de Epheſiis, antequā aliquid de ipſo audiſſent; Atqui tunc Epheſiis datæ non fuerunt gratiæ ſufficientes ad ſalutem; iis enim datæ non fuerunt gratiæ ad ſalutem ſufficientes, qui in tenebris jacuerunt; qui fuerunt ſine Chriſto, ſine Deo, ſine ullâ promiſſionum ſpe: Nempè gratiæ ſufficientes ad ſalutem, mentem illuminant; aliquâ ratione ſubjectum, in quo recipiuntur, cum Chriſto & cum Deo conjungunt, ſpemque promiſſionum ſubminiſtrant: ergo, &c.

Probatur 2. authoritate & argumento Patrum. Illis non datur gratia ſufficiens ad ſalutem, quibus non datur poſſe in Chriſtum credere; ſiquidem fides in Chriſtum, implicita quidem ante Incarnationem Verbi, & explicita poſt promulgationem Euangelii, fuit ſemper, & eſt modò neceſſitate medii ad ſalutem neceſſaria, juxta illud Euangelii: *Qui non crediderit, condemnabitur*; & juxta doctrinam Patrum quos ad calcem Tomi quarti harum Inſtitutionum laudavimus: atqui pluribus infidelibus non datum fuit olim, nec datur modò *poſſe* in Chriſtum credere: Iis enim non datum fuit olim, nec datur

modò

modò *poſſe* in Chriſtum credere, qui nihil de Chriſto audire potuerunt; nam ex Apoſtolo, fides eſt ex auditu: Sed multi ſunt infideles qui nihil olim, nec modò potuerunt audire de Chriſto: Ii enim nihil potuerunt olim, nec modò poſſunt audire de Chriſto, ad quos nec olim, nec modò miſſi ſunt Concionatores., qui de Chriſto aliquid prædicarent: *Quomodo autem* (ait idem Apoſtolus in epiſtolâ ad Romanos) *audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur?* Atqui plures fuerunt olim, & ſunt modò, ad quos nulli concionatores miſſi ſunt: ergo, &c.

Præſulum in Sardiniâ exulantium eſt argumentum illud in epiſtolâ Synodali. Eſt quoque Proſperi, qui ad quartam hanc Gallorum calumniantium objectionem, *quòd non omnes homines vocentur ad gratiam*, reſpondet 1. non vocari eos ad gratiam, quibus annuntiatum non eſt Euangelium; reſpondet 2. multos eſſe, quibus reverà nuſquam prædicatum eſt Euangelium; reſpondet 3. plures ex hoc mundo exiiſſe, qui nihil de Euangelio audierint; idque probat ex cap. 16. Actorum ubi Apoſtoli vetati ſunt à Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Aſiâ.

Patribus mox laudatis præiverat Auguſtinus, nempè epiſtolâ 80. ſic loquitur: *Sunt apud nos, hoc eſt in Africa, barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondum eſſe prædicatum Euangelium.... addiſcere in promptu eſt.* Sic etiam in libro de naturâ & gratiâ, cap. 9. *Iuvenis vel ſenex in ea regione defunctus eſt, ubi* non potuit *Chriſti nomen audire.*

Ut adverſarii illo, inſuperabili alioquin, argumento ſe liberare conentur, reſpondent, Euangelii auditum non eſſe quidem *immediatè & proximè* in poteſtate omnium infidelium; penes autem eos eſſe *mediatè & remotè*, in quantùm ſcilicet (ajunt) poſſunt ex creaturis Deum cognoſcere, ac poſteà per gratiam prævenientem excitari ad credendum de eo, quia eſt, & quòd inquirentibus

bus

bus ſe remunerator ſit; eos moveri deinceps ad orationem & pia opera, quibus obtinebunt majus fidei lumen, quod Deus, vel per ſe, vel per Angelos, vel per homines, conferet; ut videre eſt in Cornelio, qui eâ ratione Chriſti fidem conſecutus eſt.

Verùm inviċtiſſimis rationibus impugnari poteſt ea reſponſio. Ea ſanè ſupponit, Deum, ſaltem ut authorem naturæ, amari ac coli poſſe ſine auxilio fidei in Chriſtum, quæ per dilectionem operetur: quod tamen falſum eſſe, ſuo loco demonſtravimus. Supponit iterum, legem Decalogi abſque eâdem fide ſervari poſſe: quod etiam (ut ibidem probavimus) falſum eſt omninò. Supponit tandem, ſine eâdem in Chriſtum fide Deum orari poſſe: quod tamen falſum eſſe, probant hæc Apoſtoli verba: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Nec non hæc alia Joannis 14. *Nemo venit ad Patrem niſi per me*: Unde Joannis 16. dicitur, quòd ii tantùm exaudiri poſſint, qui in Chriſti nomine petierint: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*: Patres non tantùm non probant, ſed etiam planè rejiciunt orationem, quæ non fit Chriſti nomine: *Oratio quæ non fit per Chriſtum* (inquit Auguſtinus in Pſal. 108.) *non ſolùm non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit in peccatum.* Eas omnes ſuppoſitiones proponit ſibi ac rejicit Auguſtinus in libro de naturâ & gratiâ contra Pelagium.

Prætereà, ſi (ut aſſerit reſponſio quam hìc impugnamus) gentes illæ quæ nihil unquam audire potuerunt de Euangelio, ex fide in Deum creatorem per prævenientem gratiam excitari poſſunt ad orationem, & pia opera, quibus obtineant fidem in Chriſtum, ſequetur, fidem in Chriſtum non eſſe totius juſtificationis exordium: ſicque falſa erit hæc Concilii Tridentini definitio ſeſſ. 6. cap. 5. *Declarat præterea, ipſius juſtificationis exordium, in adultis à Dei per Ieſum-Chriſtum præveniente gratia ſumendum eſſe*: cadet & hoc aliud ejuſdem

dem ſacræ Synodi axioma ejuſdem ſeſſ. 6. cap. 8. *Cum verò Apoſtolus dicit, juſtificari hominem per fidem* (utique Chriſti, de qua ſola in epiſtolâ ad Romanos loquitur) *ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit, ut ſcilicet per fidem* (in Chriſtum) *ideo juſtificari dicamur, quia fides* (in Chriſtum) *eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis juſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo*; ac proindè & aliquid ſine eâ impetrare per orationem, quæ etiam per præveniens aliquod auxilium, cujuſcumque ſit naturæ, fuſa fuerit.

Addendum eſt, nullum reperiri Patrem, nullam Synodum, quæ meminerit modi illius quo adverſarii ſupponunt, fidem in Chriſtum, ac proindè juſtificationem, obtineri. Quare, ſi itâ res ſit, modum illum ad juſtificationem diſpoſitivum ac præparatorium non recenſet Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 6. ubi ex profeſſo modum ad juſtificationem præparatorium exponit? Cur quatuor conſequendæ juſtificationis conditionibus quas refert, non adjungit fidem, quæ ſine concionatore habeatur; quæ tamen ex adverſariis cuique fideli obvia eſt?

Placet ſacræ Synodi doctrinam hìc paulò uberiùs pertractare. Ubi ſeſſionis ſextæ caput 6. ſic inſcripſit: *Modus præparationis*, ut infidelis ad juſtificationem ſe ſe præparet; requirit 1. Ut fidem ex auditu concipiat: 2. Ut iis firmiter adhæreat quæ à Deo promiſſa & revelata ſunt: 3. Ut credat, impium juſtificari per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu: 4. Ut ſperet, Deum ſibi per Chriſtum propitium fore; 5. Ut Deum tanquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiat. *Diſponuntur autem* (inquit) *ad ipſam juſtitiam, dum excitati divina gratia & adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum, credentes vera eſſe quæ divinitùs revelata & promiſſa ſunt: Atque illud in primis, à Deo juſtificari impium per gratiam ejus,*

*per*

*per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, & dum peccatores ſe eſſe intelligentes, divinæ juſtitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe convertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore; illumque tanquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt.* Ubinam in iis Concilii verbis alius eſt præparationis modus, fidei nimirùm in Deum abſque auditu conceptæ? Ubi oratio quæ ſine fide in Chriſtum impetret ipſam in Chriſtum fidem, cui tamen orationi innititur totum, quod confutamus, adverſariorum ſyſtema.

Tandem, dato quòd aliquis eâ quam adverſarii ſupponunt, viâ fidem in Chriſtum aliquando habere poſſit, certum eſt tamen, eam non eſſe viam ordinariam: ac proindè ſequitur, infideles, qui nihil unquam de Euangelio audire potuerunt, *ordinariè* carere auxilio ad ſalutem ſufficiente, etiam remotè. *Pauciſſimis* (inquit Auguſtinus in libro de dono perſeverantiæ capite decimo nono) *donatum eſt, ut nullo ſibi homine prædicante, per ipſum Dominum, vel per Angelos, cœlorum doctrinam ſalutis accipiant.* Iis autem pauciſſimis, quibus ſine homine prædicante donatum eſt, ut doctrinam ſalutis acciperent, donatum non eſt intuitu operum quæ ex viribus naturæ feciſſent; alioquin enim donatum fuiſſet ex meritis præcedentibus, quod tamen Eccleſia in Pelagianis damnavit: neque etiam intuitu operum, ſine fide in Chriſtum, per aliquod auxilium præveniens factorum; cum (ut ſuperiùs oſtendimus) prima omnium gratia ſit gratia fidei in Chriſtum, ſine qua nihil Deo, ſaltem in ordine ad ſalutem æternam, placere poteſt.

Probatur 3. noſtra concluſio ratione Theologicâ. Iis non datur gratia Sufficiens ad ſalutem, quibus non datur gratia Sufficiens ad habendam fidem; ſine fide enim impoſſibile eſt placere Deo: Atqui gratia ſufficiens ad haben-

dam fidem, non datur infidelibus qui nihil unquam audire potuerunt de Euangelio: Scilicet ſi infidelibus illis daretur gratia ſufficiens ad habendam fidem, infideles illi rei eſſent, quòd non crederent; qui enim non ſervant præceptum, quod poſſunt ſervare, rei ſunt: Sed infideles de quibus agitur, rei non ſunt, quòd non credant: Quippè quòd ignorantia invincibilis alicujus præcepti poſitivi, ut eſt præceptum credendi myſteria Trinitatis & Incarnationis, non obtemperantem excuſet à peccato: Scilicet à Pio Papâ V. proſcripta fuit hæc propoſitio, quæ in Conſtitutione occaſione Michaelis Baji editâ, legitur numero 65. *Infidelitas purè negativa, in his in quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt:* cui propoſitioni contraria eſt doctrina S. Thomæ, qui 2. 2. quæſt. 10. art. 1. ſic loquitur: *Si autem*, infidelitas, *accipiatur ſecundùm negationem puram, ſicut in illis qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, ſed magis pœnæ, quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis conſecuta eſt:* Atqui infideles de quibus agitur, laborant invincibili ignorantiâ myſteriorum fidei: ergo rei non ſunt, quòd non credant.

Reſpondent adverſarii, infidelibus, de quibus eſt quæſtio, non adeſſe quidem *proximè* gratiam ſufficientem, quâ credere poſſint; ſed adeſſe *remotè* gratiam ſufficientem: in quantùm nimirum temperare poſſunt à peccatis, in quorum pœnam illis ſubtrahitur divinorum myſteriorum revelatio.

Sed nullius eſt roboris illa ſolutio. Nam 1. falſum eſt, negativam ignorantiam myſteriorum fidei ita eſſe pœnam peccatorum actualium, ut ſi non extarent, adeſſet myſteriorum revelatio; conſecuta eſt nimirùm (ait S. Thomas) ex peccato primi parentis: unde licèt infideles ad rationis normam (quod tamen ſine gratiâ fidei fieri non poſſe, ſuo loco probavimus) mores ſuos exige-

exigerent, iis moribus Deus nequaquam movetur, ad largiendam ipſis fidei gratiam: alioquin enim gratia ſecundùm merita daretur. 2. Si temperantia à peccatis eſſet medium ad habendam gratiam Sufficientem ad fidem, & ea temperantia eſſet in poteſtate infidelium, ut ſupponit reſponſio, infideles haberent quoque in ſuâ poteſtate gratiam ſufficientem ad credendum: qui enim habet in ſuâ poteſtate medium remotum, quod ad proximum conducit, cenſetur & habere proximum; ac proindè ignorantia myſteriorum non eſſet invincibilis in infidelibus qui nihil unquam audire potuerunt de Euangelio.

Objicies 1. Injuſtitia quædam eſſet in Deo, ſi infidelibus Deum ratione cognoſcentibus, moreſque ſuos ad ejuſdem rationis normam componentibus gratia ſufficiens ad credendum non tribueretur. 2. Sequeretur, infideles damnari propter defectum rei, fidei nimirùm, quam nec proximè, nec remotè habere potuiſſent.

Reſp. ad 1. injuſtitiam habere tantùm locum in eis, qui digni ſunt, non autem in indignis: At infideles omnes tum propter peccatum originale, tum propter actualia, indigni ſunt gratiâ quâ ad fidem venire poſſint. *Parum attendunt* (inquit Auguſtinus in Epiſtolâ ad Sixtum, de Pelagianis loquens) *quòd debita reddatur pæna damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille ſe indignum queratur, nec dignum ſe iſte glorietur; atque ibi potiùs nullam fieri acceptionem perſonarum, ubi una eademque maſſa damnationis & offenſionis involvit; ut liberatus de non liberato diſcat, quòd etiam ſibi ſupplicium conveniret, niſi gratia ſubveniret.*

Reſp. ad 2. infideles de quibus agitur, non damnandos eſſe, quòd fidem non habuerint, ſed propter peccatum originale, & plura actualia, quorum tum per omiſſionem, tum per commiſſionem in legem naturalem, voluntariè rei

facti ſunt: S. Thomæ eſt illa reſponſio, 2.2. quæſt. 10. art. 1.

Objicies 2. Inquiſitores Romani die 7. Decembris anno 1690. coram Alexandro Papa VIII. damnarunt hanc propoſitionem: *Pagani, Iudæi, hæretici, aliique hujus generis, nullum omninò accipiunt à Ieſu Chriſto influxum; adeòque hinc rectè inferes, in illis eſſe voluntatem nudam, & inermem, ſine omni gratia ſufficienti.* Atqui ea propoſitio damnata, videtur eandem doctrinam continere, quam continet concluſio quâ aſſeritur, non dari gratiam Sufficientem ad ſalutem infidelibus qui nihil unquam de Euangelio audire potuerunt: Ergo, &c.

Reſp. neg. min. Nam 1. cum propoſitio de qua agitur, copulativè, de paganis nimirum, Judæis, Hæreticis, aliiſque hominibus qui non ſunt in Eccleſiæ ſinu, intelligatur, potuit abſolutè damnari ratione Judæorum, hæreticorum, & plurium aliorum qui non ſunt in Eccleſia, quamvis Paganorum reſpectu, vera ſit. 2. In illa propoſitione ſubjectum *Pagani*, eſt ſubjectum indefinitum, proindeque juxta Logicæ regulas, de paganis omnibus intelligitur, ſive aliquid de Euangelio audierint, ſive non audierint; ſive Deus aliquod credulitatis initium eis largitus ſit, ſive non fuerit largitus. Econtra idem ſubjectum, *Pagani*, ſeu, *Infideles*, in noſtra concluſione eſt ſubjectum definitum, reſtrictum ſcilicet ad eos paganos qui nihil unquam, defectu Miſſionariorum, de Euangelio audire potuerunt. 3. Propoſitio de qua eſt quæſtio, duabus partibus conſtat; iſtâ nimirum, *Pagani, Iudæi, Hæretici, aliique hujus generis, nullum omninò accipiunt à Ieſu Chriſto influxum*; altera, *Adeòque hinc rectè inferes, in illis eſſe voluntatem nudam & inermem, ſine omni gratia ſufficiente*. Ut igitur damnaretur, ſatis fuit, ut ſit falſa quoad unam partem, quamvis vera ſit quoad aliam: At revera res ita ſe habet; falſa eſt enim quoad primam

mam partem, abſolutè loquendo: Cum enim homo per peccatum omni Dei beneficio indignus factus ſit, nihil vetat, quin multa, ex iis etiam quæ ad ſalutem non pertinent, ex Chriſti meritis accipiat.

## ARTICULUS III.

### *Vtrum gratia Sufficiens detur fidelibus Obcœcatis & Induratis.*

*Not.* 1. FIDE certum eſt, multos ex obcœcatis & induratis nonnunquam recipere gratiam Sufficientem; quippè quòd apertè conſtet ex Scripturis, eos aliquando Spiritui ſancto moventi reſiſtere, ut de Judæis Stephanus in Actis aſſerit: *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis*. Certum eſt etiam, nonnullos obcœcatos & induratos peccatores aliquando ad Deum converti; proindèque ratum eſt, eos non modò gratiam Sufficientem, ſed etiam Efficacem recipere. Tota igitur quæſtio eſt, utrum omnes omninò obdurati & excœcati, alioquin fideles, hoc eſt, per fidem habitualem exiſtentes in Eccleſiæ ſinu, recipiant gratiam Sufficientem, quoties urget tentatio quæ ad malum provocet, & inſtat præceptum quod obſervari debeat.

*Not.* 2. Circa eam quæſtionem duplex eſt Theologorum ſententia. Qui jurant in verba Ludovici Molinæ, contendunt, nullum, quantumvis obduratum & excœcatum, gratiâ ſufficiente deſtitui, cum urget tentatio, aut inſtat præceptum aliquod, ſive ſit juris naturalis, ſive poſitivi. Eam doctrinam tradiderant Leſſius & Hamelius, ut videre eſt in Aſſertione 14. quam facultas Theologiæ Lovanienſis anno 1587. cenſurâ notavit; ſic enim habet Aſſertio illa: *Indurati & excæcati habent Sufficiens auxilium ex parte Dei, ut convertantur*. E contra Thomiſtæ ferè omnes aſſerunt, inter obcœcatos & indu-

ratos peccatores, multos eſſe qui omni ſufficiente gratiâ careant, etiam cum urget tentatio, & inſtat præceptum ſive converſionis, ſive aliquod aliud. Ita nimirùm ſentiunt apud Joannem Baptiſtam Gonetum 1. p. diſp. 5. de reprobatione, §. 6. Bannes, Zumel, Gonzales, Alvarez de Auxiliis diſputat. 112. Eſtius in 2. Sent. diſſ. 26. §. 41. & tandem tota Schola Lovanienſis, quæ ſanam quidem judicavit mox relatam Leſſii & Hamelii aſſertionem.

*Not.* 5. Sententia quæ aſſerit, pluribus obcœcatis, & induratis deeſſe gratiam ſufficientem, quâ poſſint, aut converti ad pœnitentiam, aut ſuperare tentationem aliquam, aut obſervare præceptum aliquod quod urgeat, tuta & ſana judicata eſt ab aliquibus etiam ex iis qui contrariam defendunt: nempe Theophilus Renaudus è Societate Jeſu, in editione Lugdunenſi Operum S. Leonis Magni, hanc de eâ cenſuram profert. Docet 1. Auguſtinum cenſuiſſe, nonnullis obcœcatis, & induratis deeſſe auxilium ſufficiens, quo reſipiſcere poſſint. Addit, S. Doctorem eam doctrinam nuſquam poſteà aut retractaſſe, aut emolliiſſe. Docet 2. S. Fulgentium eam Auguſtini doctrinam amplexum fuiſſe: nec mirum (inquit) familiare enim eſt Fulgentio Auguſtini placitis mordicùs adhærere. Docet 3. S. Gregorium Magnum, multoſque alios Patres in Auguſtini ſententiam abiiſse. Docet denique 4. S. Thomam ab ea doctrinâ minimè eſse alienum. Eam, quam Renaudus tot tantiſque Patribus tribuerat ſententiam, quidam recentior in publicis theſibus notare viſus fuerat, verùm delatus ad Eminentiſſimum Cardinalem De Noailles, Archiepiſcopum Pariſienſem, publico ſcripto declaravit, verba quibus uſus fuerat, eum quidem ſenſum innuere, ſed tamen præter illius mentem: *Profiteor inſuper* (inquit in authenticâ Declaratione, quam & ſuo & præpoſitorum qui aderant, nomine, Eminentiſſimo

Car-

Cardinali exhibuit, quæque typis excuſa eſt, ut offenſioni ex theſi publicâ obortæ ſatisfieret ) *quamvis mihi perſuaſum ſit, obduratos nequaquam omni carere interiori gratia, quæ ad implenda præcepta ſufficiat, haud propterea voluiſſe me ulla cenſura notare illos, qui nec pauci ſunt, nec infimi nominis, Theologos è Catholicis, quos contraria in opinione æquè in Eccleſia permiſſa verſari certum eſt*.

Conclusio. Omnes obcœcati & indurati non ſemper à Deo recipiunt gratiam ſufficientem, aut ad converſionem, aut ad obſervationem mandatorum, aut ad ſuperandam tentationem. Ita ſentiunt authores ſuperiùs laudati, quibus plures alii poſteà acceſſerunt.

Probatur 1. ex Scripturâ. De Judæis hæc leguntur Joannis 12. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum, ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & ſanem eos*. Paulus præcipiens, ut qui peccat, manſuetè corripiatur, hâc utitur ratione: *Ne quando Deus det illis pænitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis*. Ad Romanos cap. 1. hæc habet: *Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis*. Hæc quoque leguntur Eccleſiaſt. 7. *Conſidera opera Dei, quòd nemo poteſt corrigere, quem ille deſpexit*.

Ex iis autem locis ſic argumentum conficitur: Illi non recipiunt gratiam ſufficientem, qui audito Euangelio credere non poſſunt; qui ita excœcati ſunt, ut bonum agendum mentis oculis non videant, & ita obdurati, ut non intelligant corde; qui ideò manſuetè corripiendi ſunt, quòd gratiam recipere poſſint; qui traditi ſunt in deſideria cordis eorum; quos ideò nemo poteſt corrigere, quòd Deus eos deſpexerit. Nempè gratia, etiam merè Sufficiens, dat *poſſe credere*;

*dere*; lux enim quædam eſt, quæ menti demonſtrat bonum agendum, & pius motus quo cor, ſaltem ad inefficacem boni voluntatem, emollitur; beneficium eſt per quod impius Deo, imperfectè ſaltem, conjungitur; quo efficitur, ut quis à Deo omninò deſpectus non ſit: Atqui (ut ex laudatis textibus patet) quidam impii audito Euangelio credere non poſſunt; ità excœcati ſunt, ut bonum agendum mentis oculis non videant; traditi ſunt in deſideria cordis eorum; ideò manſuetè corripi debent, quòd gratiam recipere poſſint; ideò corrigi, hoc eſt mutari in melius, non poſſunt, quòd Deus eos deſpexerit: Ergo quidam impii à Deo non recipiunt gratiam Sufficientem, ſive ad tentationes ſuperandas, ſive ad converſionem, ſive ad mandatorum obſervationem.

Reſpóndent adverſarii, voces, Non poſſe, in iis locis ſumi pro *difficili*: ita ut ſenſus ſit, impios, de quibus laudatæ Scripturæ loquuntur, difficilè admodùm poſſe credere, converti, reſipiſcere, ſervare mandata: at difficultas illa (inquiunt) quantùmcumque magna ſupponatur, ſtat in ſubjecto cum gratiâ ſufficiente.

Sed inanis eſt ea reſponſio: ſiquidem 1. verba *Non poſſe*, cùm de agendis agitur, ſumuntur in Scripturis propriè, hoc eſt pro re impoſſibili, reſpiciendo ad ſolas naturæ vires: *Si poteſt Æthiops* (Jeremiæ 13.) *mutare pellem ſuam, ſic vos poteritis benè facere, cùm didiceritis malum*. 2. Si, *Non poſſe*, in Scripturis ſumatur pro *difficili*, immeritò Auguſtinus, & alii Patres eo Scripturarum loquendi modo uſi ſunt, ut abſolutam gratiæ neceſſitatem ad ſingulos actus contra Pelagianos aſſererent: nempe Pelagiani dicere potuiſſent, & (ut videre eſt apud Auguſtinum epiſt. 106.) reverâ dixerunt, *Non poſſe*, ſumi pro difficili tantùm. 3. Tantùm abeſt, ut, *Non poſſe*, ſumi debeat in Scripturis pro *difficili*, quin è contra *Difficile* ſignificet impoſſibile, habitâ ratione ſo-

la-

larum naturæ virium: *Quo fit* ( inquiunt Duacenſes Theologi in ſuâ cenſurâ adversùs Leſſii & Hamelii Aſſertionem 15. ) *ut perperam aſſeratur, omnia Scripturæ loca quæ ſignificant eſſe impoſſibile quoſdam converti, ſic eſſe intelligenda* ( quod volebant Leſſius & Hamelius ) *ut impoſſibile accipiatur pro eo, quod eſt valdè difficile; cum præſertim Salvator in Euangelio potiùs contra, difficile pro impoſſibili videatur interpretatus, ubi quod difficile dixerat, quærentibus & admirantibus diſcipulis, ita exponit, ut impoſſibile eſſe pronuntiet: Dives* ( inquiebat ) *difficilè intrabit in regnum cælorum, & quàm difficilè qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum? Deinde verò ait, facilius eſſe camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum cælorum*. Et mox, Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt: *Quo loco quin impoſſibile propriè accipiatur, non eſt dubium*.

Probatur 2. authoritate Auguſtini. S. Doctor docet 1. Deum quorumdam impiorum nolle miſereri; nolle eis gratiam infundere; deſerere eos; non adjuvare: *Sic excæcat* ( inquit tractatu 53. in Joannem ) *ſic obdurat Deus, deſerendo & non adjuvando: quod occulto judicio facere poteſt, iniquo non poteſt*. Docet 2. excœcatos & induratos nonnunquam ita deſeri, ut bonum nec cernere, nec operari poſſint: *Quaſi* ( inquit in libro de perfectione juſtitiæ cap. 19. ) *non debeat Deo agere gratias, qui præcepta voluit; qui deſertus omni lumine veritatis, hæc velle non poteſt*. Docet 3. gratiam poſſibilitatis, quam vocat auxilium *Sine quo*, quæque Adamo innocenti collata fuit, nunc ex Dei juſtitiâ homini impio nonnunquam negari. *Nunc autem* ( inquit in libro de corrept. & gratiâ cap. 11. ) *quibus deeſt tale adjutorium, jam pœna peccati eſt*. Auguſtino ſubſcribit Gregorius Magnus lib. 11. Moralium, ubi docet, Deum interdum ita deſerere hominem in culpæ cujus

reus eſt, vindictam, ut licet vox ſonet exteriùs, per concionatores nimirùm & alia exteriora ſigna, interiùs tamen nullo modo tangatur: *Hinc eſt enim* (inquit) *quòd Cain ex divina voce admoneri potuit, & mutari non potuit; quia exigente culpa malitiæ, jam intùs Deus cor reliquerat, cui foris ad teſtimonium verba faciebat.*

Probatur 3. ratione. Gratia Sufficiens actualis, poſita eſt in cœleſti luce, quâ mens perfunditur, & in piâ motione, quâ voluntas ad bonum excitatur: atqui nec ea lux, nec illa motio adſunt excœcatis & induratis, quoties peccant: alioquin enim dicendum eſſet, perditos omnes viros nullum crimen perpetrare; publicas meretrices nuſquam ſui copiam facere, quin lux aliqua ſupernaturalis de actûs turpitudine, quin pium virtutis illi actui contrariæ deſiderium ipſis à Deo infundantur: quod quidem falſum eſſe ipſa docet experientia; compertum eſt nimirum, eam lucem, ea deſideria in quolibet opere flagitioſo non percipi ab impiis, illis præſertim, qui ſcelus ut aquam ebibunt; & quibus iniquitas & recta & laudanda videtur, juxta illud Auguſtini: *Sunt qui legem Dei omninò neſcientes, malas concupiſcentias nec in hoſtibus deputant*: ergo, &c.

Reſpondent ex adverſariis aliqui, Deum perpetuò quidem & indeſinenter ad cordis oſtium pulſare, qui peccatorem vocet ad pœnitentiam: ſed impium concupiſcentiæ ſtrepitu obrutum, nec Dei lumen, nec motionem percipere. Sed inanis eſt illa reſponſio. Nam 1. cum (ut Bellarminus advertit) vocatio, pulſus, tractus, excitatio, ex parte creaturæ ſint ejuſdem creaturæ cogitationes ac deſideria, non poſſunt, quin ab eâ percipiantur, cum ſit de eſſentiâ cogitationis ac deſiderii, ut ſui ipſius conſcientiam involvant: *Quomodo* (inquit) *poteſt fieri, ut non ſentiatur à nobis* bona cogitatio, bonumque deſiderium, *ſi ſit non ſolùm in nobis, ſed etiam à nobis?* 2. Admonitio interior, quæ à monito non percipitur, ſimi-

ſimilis eſt voci externæ, quæ non auditur: quemadmodum ergo vox externa quæ non auditur, dormientem excitare non poteſt, ac eum de præcepto quod inſtat, admonere; ità nec motio interna quæ non ſentitur, eſt ſufficiens ad excitandum ad bonum, hominem induratum, nec lux quæ non percipitur, poteſt excœcati oculos aperire. 3. Si Spiritus ſancti præveniens inſpiratio omnibus ubique ſit communis (argumentum eſt Theologorum Duacenſium in Cenſurâ quâ notarunt Leſſii, & Hamelii Aſsertionem 14.) jam non ubi, & cùm vult, ſed ſemper & ubique ſpirat Spiritus ſanctus. 4. Si ſemper adſint lux illa, & ea motio quam adverſarii cuique peccanti præſentem fingunt, nullum erit tempus, quo impius medicum invocare non poſſit. Sed id repugnat ſanctis Patribus, inter quos ſic Proſper loquitur ad ſextum caput Gallorum: *Priuſquàm à dominatione diaboli per gratiam Dei impius liberetur, in illo profundo jacet, in quod ſe ſuâ libertate demerſit, amans interim languores ſuos, & pro ſanitate habens, quòd ægrotare ſe neſcit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, ut incipiat noſſe quòd langueat, & poſſit opem medici deſiderare, quâ ſurgat.*

Probatur 4. alterâ ratione Theologicâ. Excœcati & indurati nullum omninò jus habent ad gratiam, etiam in ſenſu Thomiſtarum, merè ſufficientem: ergo ex nullo capite probari poteſt, eos ſemper ejuſmodi gratiâ præveniri, aut ad converſionem, aut ad tentationem ſuperandam, aut ad ſervandum præceptum. Probatur antecedens. Si excæcati, & indurati jus aliquod haberent ad gratiam Sufficientem, jus illud oriretur vel ex ſtatu in quo verſantur, vel ex eorum ordinatione ad finem ultimum, vel ex præceptorum onere quod eis imponitur: atqui ex nullo ex iis capitibus jus illud oritur. Et quidem 1. non oritur ex ſtatu in quo verſantur: cùm enim ſint Dei inimici, Deus non aliud eis *debet*, quàm

pœnam: *Non ſimus ingrati* ( inquit Auguſtinus in libro de dono perſeverantiæ cap. 8. ) *quòd tam multos liberat miſericors Deus de tam debita perditione, ut ſi inde neminem liberaret non eſſet injuſtus*:

Non oritur 2. ex ordinatione excœcatorum ad finem ultimum: cùm enim à Deo per creaturarum amorem dominantem, & in eis obfirmatum pluribus peccatis animum ſint averſi, jus non habent ad media, quibus finem illum conſequi poſſint. Se habent illi peccatores reſpectu finis ultimi, ſicut homines corpore mortui reſpectu vitæ: quemadmodum ergo principium vitalium operationum non debetur hominibus corpore mortuis; ita nec gratia Sufficiens quæ ſe habet per modum principii in ordine ad actus ſupernaturales, debetur mortuis corde hominibus: quòd ſi Deus eam illis tribuat, agit præter ordinem, quem exigit ipſa hominum illorum conditio: S. Thomas lib. 3. contra gentes cap. 161. *ita* ratiocinatur.

Non oritur 3. ex præceptorum onere, quod Deus excœcatis & induratis imponit: ſi enim poſitâ illâ hypotheſi, excœcatis, & induratis gratia ſufficiens deberetur, inde confici poſſet, gratiam illam eis *abſolutè ac ſimpliciter* deberi: nempe ſimpliciter & abſolutè repugnat excœcatum & induratum exiſtere ſine debito diligendi Deum ſuper omnia, & ſervandi alia præcepta Decalogi; neque enim Deus poteſt creare hominem, hoc eſt, creaturam ratione præditam, ſine illo debito, cùm illa præcepta ſint juris naturalis, & quidem, quâcumque factis ſuppoſitione, omninò indiſpenſabilis. Uſurpanda ſunt ergo hæc S. Thomæ verba 1. 2. quæſt. 106. art. 3. *Dicendum, quòd humanum genus propter peccatum primi parentis, meruit privari auxilio gratiæ; & ideò quibuſcumque non datur, hoc eſt ex juſtitia; quibuſcumque autem datur, hoc eſt ex gratia*. Hoc idem variis in locis ab Auguſtino docetur.

*Sol-*

*Solvuntur argumenta quæ petuntur ex Scriptura.*

Objicies 1. Joannis 1. hæc habentur: *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: atqui illuminatio illa debet intelligi de illuminatione per gratiam, ſaltem ſufficientem: ergo omnibus, licèt obcœcatis & induratis, datur gratia Sufficiens.

Reſp. 1. Joannis ſententiam à S. Thomâ lect. 5. in primum Joannis caput, intelligi de illuminatione per rationem, juxta illud Pſalmi 4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*: ita ut ſenſus ſit, omnes qui in hunc mundum veniunt, recipere lumen rationis derivatum à Verbo, quod eſt ſuprema Patris ratio, & fons rationis quæ in creaturis reperitur.

Reſp. 2. dato, quòd laudata ex Joanne ſententia intelligatur (ut vult Chryſoſtomus in hunc locum) de illuminatione per gratiam, vocem hanc, *Mundum*, intelligi *de mundo Chriſtiano*, ita ut ſenſus ſit, eum omnem qui per baptiſmum ſincerè, & non ficte ſit chriſtianus, illuminari per doctrinam & gratiam actualem, ſi ſit adultus, & per ſolam gratiam ſanctificantem, ſi nondum ratione ſuâ fruatur.

Reſp. 3. dici poſſe, quòd fideles obdurati & excœcati, illuminati aliquando fuerint per gratiam actualem, antequàm nimirùm in voluntariæ obdurationis & excæcationis pœnam ſibi ipſis relicti fuerint; non autem poſtquàm per repetitos iniquos actus in miſerrimum illum ſtatum inciderunt, & quoties poſteà urget tentatio, aut inſtat præceptum; tunc enim æquum eſt, ut ſubtractione gratiæ puniantur, juxta illud Auguſtini lib. 5. contra Julianum, cap. 3. *Cæcitas quam ſolus removet illuminator Deus, & peccatum eſt, quo in Deum non creditur, & pœna peccati, qua cor ſuperbum digna animadverſione punitur, &*

*cauſa*

*cauſa peccati; cùm aliquid mali, cæci cordis errore committitur*. Cui ſententiæ conſonant hæc Proverbiorum 18. ℣. 3. *Impius cùm in profundum venerit, contemnit; ſed ſequitur eum ignominia & opprobrium*.

Reſp. 4. eandem Joannis ſententiam intelligi & ab Auguſtino & à S. Thomâ per diſtributionem accommodam, ita ut ſenſus ſit, nullum hominem per gratiam illuminari, qui à Deo Verbo non illuminetur; non autem quòd omnes, nullo excepto, illuminentur: *Sic enim* (ait Auguſtinus in Enchiridio ad Laurentium, cap. 103.) *intelligimus & quod in Euangelio ſcriptum eſt:* Qui illuminat omnem hominem : *non quia nullus eſt hominum qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur*.

Objicies 3. Iſajæ cap. 5. hæc habentur: *Quid debui ultra facere vineæ meæ, & non feci?* Unde ſic arguitur: Excæcati & obdurati, ſi cùm urget converſionis, aut alterius rei agendæ, aut omittendæ præceptum, omni gratiâ etiam Sufficiente deſtituti ſunt, reſpondere poterunt, *Debuiſti gratiam nobis largiri, qua poſſemus converti, & alia præcepta implere*: ergo, &c.

Reſp. excæcatos & induratos non poſſe id Deo objurganti reſpondere; neque enim Deus gratiam cuiquam debet: alioquin gratia (ut ait Apoſtolus) non eſſet gratia: ſi autem Deus nulli debeat gratiam, à fortiori eam non debet iis qui per innumera ſcelera ac flagitia eâ ſe indignos reddiderunt. Prætereà ſuam converſionis præcepto inobedientiam non Deo, ſed iniquitati per peccatum primi parentis contractæ, & per plures iniquos actus maximè liberos adauctæ adſcribere debent. Petitur ea reſponſio ex Auguſtino, qui inimicis gratiæ idem argumentum objicientibus, ſic reſpondet in lib. de corrept. & gratiâ, c. 6. *Ac per hoc prima pravitas, qua Deo non obeditur, ab homine eſt, quia ex rectitudine, in qua eum Deus primitùs fecit, ſua mala voluntate decidens, pravus effectus eſt*.

Ob-

Objicies 4. Proverb. cap. 1. ℣. 4. hæc habentur: *Sapientia foris prędicat, in plateis dat vocem ſuā, &c. Vocavi & renuiſtis, extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret*. Hæc quoque Iſajæ 65. *Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, & contradicentem mihi*. Hæc etiam Ezechielis 18. *Numquid voluntatis meæ eſt mors impii, dicit Dominus Deus, & non magis ut convertatur?* Hæc tandem Apocalypſeos cap. 3. *Ecce ſto ad oſtium, & pulſo. Si quis aperuerit mihi januam, introibo, & cænabo cum eo*. Unde ſic conficitur argumentum. Qui foris prædicat & in plateis; qui tota die expandit manus ad induratos & excæcatos; qui non vult excæcatorum & induratorum mortem, qui ad eorumdem excæcatorum & induratorum oſtium ſtat & pulſat, iiſdem excæcatis & induratis gratiam ad converſionem, & ad alia præcepta obſervanda ſufficientem largitur: atqui Deus, &c. Conſonant his verba iſta Concilii Colonienſis quod quidem in Enchiridio de Sacramento Pœnitentiæ ſic loquitur: *Nullus eſt peccator tam ſceleſtus, cui Deus, quoad in hac vita ſuperſtes fuerit, hanc gratiam penitùs ſubtrabat*.

Reſp. 1. loca ex Scripturis laudata intelligi de vocatione ad converſionem per auxilia extrinſeca, nimirùm reſpectu Judæorum, ad quos præſertim ſpectant Prophetarum verba, per Legis manifeſtationem, per Prophetarum exhortationes, & alia hujuſmodi; non intelliguntur autem de vocatione per auxilium interius, per bonæ voluntatis, nec inchoatæ quidem, ſubminiſtrationem.

Reſp. 2. quòd licèt detur (quod tamen falſum eſt) loca intelligi de vocatione, etiam per gratiam interiorem, non probant, eam vocationis ſpeciem Judæis præſentem fuiſſe, quoties urgebat tentatio, aut adimplendum erat aliquod præceptum. Nec obſtant hæ voces, *Tota die*, ſcilicet (ut Lyranus advertit) ſignificant, homines ad converſionem vocatos fuiſſe, & tempore legis

Mo-

Moſaicæ, & tempore Euangelii: *Tota die* (inquit) *hoc eſt, ab antiquo ad præſens, per Prophetas, poſteà per Deum ipſum Incarnatum*. Jam verò quòd ità frequens non fuerit Judæorum per gratiam interiorem vocatio, in variis locis docet Auguſtinus, iis præſertim, quibus aſſerit, legem tempore veteris Teſtamenti reos potiùs effeciſſe Judæos, quàm juſtos; ſuppoſuit igitur, in pleriſque vocationem per ſolam legem, non autem, per gratiam locum habuiſſe: *Lex* (inquit Serm. 6. de verbis Apoſtoli, cap. 7.) *jubebat & non implebat, quia caro*, Ubi non erat Gratia, *invictiſſimè reſiſtebat*. Idem aſſerit tractatu 17. in Joannem, *Illi libri prodebant languidos, non ſanabant: Lex enim peccatores convincebat, non ſolvebat. Ideò Littera* Sine Gratia *reos faciebat*.

Ad confirmationem deſumptam ex Concilio Colonienſi, dicendum eſt, intelligi ipſum, non de gratiâ datâ quoties, aut urget tentatio, aut inſtat præceptum, ſed de toto vitæ tempore: ita ut ſenſus ſit, nullum inter Chriſtianos eſſe tam ſceleſtum peccatorem, ut aliquando in vitâ (antequam nimirùm in excœcationem & indurationem inciderit (aliquos divinæ gratiæ motus expertus ſit: unde laudata Synodus non dicit abſolutè, quòd Deus ſceleſto peccatori gratiam ſuam non ſubtrahat, ſed cum addito, Penitus, aut, ut habetur in margine, funditùs: quod quidem additum, ut obſervat Joannes Baptiſta Gonetus, P. Deſchamps memoria, ut opinamur, lapſus, omiſit in libro de hæreſi Janſeniana paginâ 180. ubi laudat Colonienſem illam Synodum, ut omnibus omninò peccatoribus gratiam ſufficientem aſſerat.

### *Solvuntur argumenta ex Patribus petita.*

Objicies 1. S. Proſper libro 2. de vocatione Gentium, cap. 10. apertè docet, gratiam omnibus homi-

hominibus dari, ac proindè & hominibus excæcatis & induratis: *Elaboratum eſt* (inquit) *quantum Dominus adjuvit, ut non ſolùm in noviſſimis diebus, ſed etiam in cunctis retrò ſæculis gratiam Dei omnibus hominibus adfuiſſet*: Id verò probat ex eo, quòd ex Apoſtolo, Chriſtus ſit Salvator omnium hominum: *Dicendo* (ait) *quòd eſt ſalvator omnium hominum, confirmavit bonitatem Dei ſuper univerſos homines eſſe generalem*: ergo, &c.

Reſp. 1. libros de Vocatione Gentium falsò adſcribi Proſpero, qui ad Auguſtinum de Maſſilienſium erroribus ſcripſit, multaque alia opera tum contra Pelagianos, tum contra Semipelagianos exaravit. Argumenta quibus illa reſponſio nititur, alibi tradidimus.

Reſp. 2. diſt. ant. Author librorum de vocatione Gentium, docet, gratiam exteriorem omnibus hominibus dari, conc. ant. Gratiam interiorem, neg. ant. Nempè cap. 3. gratiam communem ſuadet, quia Deus quoſdam, Gentes nimirùm, *ad ſe cognoſcendum, cæli & terræ teſtimoniis convenit; alios*, Judæos ſcilicet, *doctrina Legis, Prophetarum oraculis, miraculorum ſignis* adjuvit. Cap. 5. gentes quæ Decalogi legem non obſervarunt, ideò eſſe inexcuſabiles probat, non quidem quòd gratiam internam, quæ (ut ait Auguſtinus) in ſubminiſtratione charitatis poſita eſt, habuerint; ſed quòd doctrinæ menſuram ſibi in creaturis oblatam neglexerint: *Adhibita enim* (inquit) *ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ, quæ etſi parcioris, occultioriſque gratiæ fuerit, ſufficit tamen, ſicut Dominus judicavit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium*.

Reſp. 3. diſt. iterum idem antecedens. Author librorum de vocatione gentium docet, gratiam, etiam internam, communem eſſe omnibus hominibus, ſumendo vocem, *Omnibus*, per diſtributionem accommodam, conc. ant. ſumendo ſimpliciter & abſolutè, neg. ant. Hoc eſt,

au-

author ille docet, gratiam internam ſemper, ſeu temporis & legis naturæ, & legis Moſaicæ, & legis Euangelicæ, datam eſſe omnibus hominum generibus; non docet verò, datam fuiſſe ſingulis generum: *Nulla pars mundi* (inquit capite 10. quod nobis objectum eſt) *ab Euangelio vacat Chriſti, & licèt illa generalis vocatio non quieſcat, tamen iſta ſpecialis, jam univerſis eſt facta communis. Ex omni gente, ex omni conditione, adoptantur quotidie millia ſenum, millia juvenum, millia parvulorum*, &c.

Quæ huc-uſque dicta ſunt, confirmari poſſunt ex his quæ idem author habet lib. 2. cap. 4. *Totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilium beneficiorum ejus dives & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in paginis elementorum, ac voluminibus temporum communis & publica divinæ inſtitutionis doctrina legeretur: cælum ergo, cunctaque cæleſtia, mare & terra, & omnia quæ in eis ſunt, conſono ſpeciei ſuæ ordinationiſque concentu proteſtabantur gloriam Dei, & prædicatione perpetua majeſtatem ſui loquebantur authoris.*

Objicies 2. Auguſtinus docet, peccata etiam graviſſima imputari non debere, ſi non adſit gratia, per quam vitari poſſint; ſic enim de Pharaone loquitur in Expoſitione quarundam propoſitionum ex Epiſtolâ ad Romanos, num. 62. *Non ergo hoc illi imputatur, quòd tunc non obtemperaret, quando quidem obdurato corde obtemperare non poterat; ſed quia dignum ſe præbuit, cui cor obduraretur præcedenti infidelitate:* Ergo, cùm Pharaoni, licèt obdurato, peccata imputata fuerint, dicendum eſt, adfuiſſe illi gratiam, per quam ea peccata vitare potuerat.

Reſp. 1. illum locum probare, Pharaonem quolibet gratiæ auxilio deſtitutum fuiſſe; neque enim de eo qui gratiâ ſufficiente adjuvatur, dici poteſt quod Auguſtinus aſſerit de Pharaone: *Quando quidem obdurato corde obtemperare non poterat.*

Reſp.

Reſp.2. diſt.ant. Hoc illi non imputantur, hoc eſt, tunc primùm non meruit non obtemperare, conc. ant. tunc primùm meruit non obtemperare, neg. ant. Auguſtinus, cùm ſcripſit Expoſitionem quarumdam propoſitionum Epiſtolæ ad Romanos, arbitrabatur, initium fidei eſſe à nobis determinantibus gratiam verſatilem. *Non tollit* (inquit initio capitis, de hâc Apoſtoli ſententiâ, *Igitur non volentis neque currentis ſed miſerentis eſt Dei*, loquens) *liberum voluntatis arbitrium, ſed non ſufficere dicit velle noſtrum, niſi adjuvet Deus, miſericordes nos efficiendo ad benè operandum per donum Spiritus ſancti*. Unde lib. 1.Retractationum cap.23. eam in quâ, tunc ante ſuum Epiſcopatum erat opinione, retractans, ſic loquitur: *Fidei meritum, etiam ipſum, eſſe donum Dei*, (per gratiam ſcilicet efficacem) *nec putavi quærendum eſſe, nec dixi*. Illi fidei initio tanquam merito & ipſam actualem fidem, & cætera pietatis officia tribuebat.

Eodem modo de iniquis induratorum operibus & ratiocinatus & locutus eſt. Scilicet ea non libero arbitrio, cùm actu fiunt, tanquam primæ demeriti cauſæ, adſcripſit, ſed malæ voluntatis initio; hoc eſt, primo iniquo actui quem operati ſunt: cujus quidem primi actûs, quæ poſteà ſubſequuntur opera, fuerint ſupplicium à Deo juſtè inflictum. *Sicut enim* (inquit S. Doctor) *in iis quos elegit Deus, non opera, ſed fides inchoat meritum, ut per munus Dei benè operentur: ſic in his quos damnat infidelitas, & impietas inchoat pœnæ meritum, ut per ipſam pœnam etiam malè operentur: ſicut & ſuperiùs idem dicit Apoſtolus, Et quoniam non probaverunt Deum in notitia habere, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, ut faciant ea quæ non conveniunt. Quapropter ità concludit Apoſtolus; Ergo cujus vult miſeretur, & quem vult indurat. Cujus autem miſeretur, facit eum bene operari: & quem obdurat, relinquit eum ut malè operetur. Sed & illa miſericordia præcedenti merito fidei tribuitur,*

*tur, & illa obduratio præcedenti impietati, ut & bona per Dei donum operentur, & mala per ſupplicium.*

Eo principio, eâ loquendi ratione, utitur in eo ipſo loco, quem adverſarii nobis objiciunt: *Quod ergo* (inquit) *tunc Pharao non obtemperabat præceptis Dei, jam de ſupplicio veniebat. Non autem quiſquam poteſt dicere, obdurationem illam cordis immeritò accidiſſe Pharaoni, ſed judicio Dei retribuentis incredulitati ejus debitàm pœnam. Non ergo hoc illi imputatur, quòd tunc non obtemperaret, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat; ſed quia dignum ſe præbuit, cui cor obduraretur priori infidelitate.* Ex iis patet, quòd illud, *Non ergo hoc illi imputatur*, ſic intelligi debeat, Pharaonem non tunc primùm meruiſſe non obtẽperare, ſed cùm priori infidelitate meruit obdurationem.

*Solvuntur argumenta ex Sancto Thoma petita.*

Objicies I. Sanctus Thomas in caput 12. ad Hebræos expreſsè aſſerit, Gratiam, ſaltem Sufficientem, omnibus omninò hominibus dari: Exponens enim hęc Apoſtoli verba: *Contemplantes, ne quis deſit gratiæ Dei*, ſic loquitur: *Gratia etſi non habeatur ex meritis, tamen oportet, quòd homo faciat quod in ſe eſt; Deus autem voluntate ſua liberaliſſima dat eam omni præparanti ſe.* Ubi autem id probavit hâc Apoſtoli ſententiâ, *Qui vult omnes homines ſalvos fieri*, hæc habet. *Et ideò gratia nulli deeſt, ſed omnibus, quantùm in ſe eſt, ſe communicat, ſicut nec ſol deeſt oculis cæcis:* ergo Sanctus Thomas credidit, gratiam ſufficientem dari obcæcatis & induratis.

Reſp. diſt. ant. Gratia habitualis, imò & actualis efficax, nulli deeſt ſeſe ad eam, ut par eſt, præparanti, conc. ant. ſe ſe ad eam, ut par eſt, non præparanti, neg. ant. Sanctus Thomas de gratiâ habituali, aut de actuali efficaci loquitur: utram-

que

que vult iis dari,qui ad eam recipiendam ſe ſe, ut par eſt, præparant: Nempè verbis iſtis, *Gratia nulli deeſt*, hæc alia præmittit: *Tamen oportet quòd homo faciat quod in ſe eſt*. 2. Aſſerit, præparationem illam eſſe ex gratiâ: ſiquidem, hoc ſibi objicit argumentum: *Sed contra, quia ſi gratia non detur ex operibus, ſed tantùm ex hoc quòd aliquis non ponit obſtaculum*; hoc eſt, facit quod in ſe eſt; *habere gratiam dependet ex ſolo libero arbitrio, & non ex electione Dei, quod eſt error Pelagii*. Ad quod ſic reſpondet: *Dicendum eſt, quòd hoc ipſum, quòd aliquis non ponit obſtaculum, ex gratia procedit*. Ut igitur inde inferatur, gratiam de quâ loquitur, nulli deeſſe, oportet, ut S. Thomas dixerit, gratiam quæ ad illam præparationem, ad non ponendum illud obſtaculum requiritur, omnibus dari: At id S.Thomas non aſſerit,ſed contrarium; ſic enim loquitur: *Quòd ergo à quibuſdam removetur iſtud obſtaculum, hoc eſt ex miſericordia Dei; quòd autem non removetur, hoc eſt ex juſtitia ejus*: Ergo, cùm apertè ſupponat, Deum ab omnibus illud obſtaculum non removere,non minùs apertè aſſerit, gratiam omnibus non dari.

Objicies 2. Sanctus Thomas lib.3. contra Gentes, cap. 159. ſic loquitur: *Deus, quantùm in ſe eſt, paratus eſt omnibus gratiam dare*. Addit, penes eſſe liberum arbitrium impedire, aut non impedire ejuſmodi gratiæ receptionem. *Cùm hoc*, (ait) *ſit in poteſtate liberi arbitri impedire divinæ gratiæ receptionem, non immeritò in culpam imputatur ei, qui impedimentum præſtat gratiæ receptioni*. Confirmat exemplo petito ab homine qui claudens oculos, malum aliquod defectu luminis operatur: *Sicut* ( ait ) *ſole mundum illuminante, in culpam imputatur ei qui oculos claudit, ſi ex hoc aliquod malum ſequatur, licèt videre non poſſit, niſi lumine ſolis præveniatur*. Unde ſic arguitur: Sanctus Thomas aſſerit, gratiam habitualem dari iis omnibus qui non impediunt illius receptionem; docet, omnes poſſe eam non impe-

impedire: ergo, ex illo, datur omnibus gratia ſufficiens, per quam poſſint non impedire receptionem gratiæ habitualis.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Siquidem ut quilibet dicatur poſſe non impedire receptionem gratiæ habitualis, non eſt neceſſe, ut actu habeat gratiam quæ præſtet illud poſſe non impedire; ſed ſatis eſt (ut fusè dicetur inferiùs) quòd poſſit eam non impedire per gratiam, ſive illa gratia adſit, ſive non adſit: *Ad primum ergo dicendum* (ait S. Doctor 2.2. quæſt. 2. art. 5.) *quòd ſi in poteſtate hominis dicatur eſſe aliquid excluſo auxilio gratiæ; ſic ad multa tenetur homo, ad quæ non poteſt ſine gratia reparante, ſicut ad diligendum Deum & proximum; & ſimiliter ad credendum articulos fidei. Sed tamen hoc* poteſt *cum auxilio gratiæ: quod quidem auxilium quibuſcumque divinitùs datur, miſericorditer datur: quibus autem non datur, ex juſtitia non datur in pœnam præcedentis, aut ſaltem originalis peccati; ut Auguſtinus dicit in libro de correptione & gratia.*

Eo in loco loqui S. Doctorem de gratiâ ſufficiente, oſtenditur 1. ex eo quòd loquatur de gratiâ, per quam homo *poſſit* Deum & proximum diligere, myſteriis revelatis credere, & per quam in objectione quam ſolvit, *ſit in ejus poteſtate* aliquid explicitè credere. Oſtenditur 2. ex eo, quòd laudet Auguſtinum in libro de correptione & gratiâ. At Auguſtinus ibi agit de gratiâ ſufficiente; ſcilicet docet, adjutorium, *Sine quo*, nunc negari in pœnam præcedentis peccati ſaltem originalis: ergo Sanctus Thomas cenſuit, rectè & abſolutè dici, hominem poſſe non impedire gratiæ habitualis receptionem, quamvis actu non habeat gratiam ſufficientem ad illud *poſſe* neceſſariam.

Objicies 3. S. Thomas 1. p. q. 49. art. 2. probat, Deum non eſſe cauſam mali: contra autem eam concluſionem hocce ſibi argumentum objicit: *Idem eſt cauſa ſalutis navis, & periculi: Sed Deus eſt*

*eſt cauſa ſalutis omnium rerum : ergo ipſe eſt cauſa omnis perditionis & mali*. Sic verò illud argumentum ſolvit: *Ad tertium dicendum, quòd ſubmerſio navis attribuitur nautæ ut cauſæ, ex eo quòd non agit, ut requiritur ad ſalutem navis: ſed Deus non deficit ab agendo, quod neceſſarium eſt ad ſalutem, unde non eſt ſimile*. Ex eo loco ſic eruitur argumentum. Ille dat gratiam, ſaltem Sufficientem, omnibus hominibus, ac proindè excæcatis & induratis, qui non deficit ab agendo, quod eſt neceſſarium ad ſalutem; ſi enim eam gratiam alicui negaret, reverà deficeret ab agendo, quod eſt neceſſarium ad ſalutem: atqui ex S. Thomâ Deus,&c. ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. qui non deficit ab agendo quod eſt neceſſarium ad ſalutem,ſi id debeat, conc.maj. ſi id non debeat, neg.maj. Nautæ, cujus exemplo S. Thomas utitur, adſcribitur naufragium navis, cùm ea non agit, quæ neceſſaria ſunt ad navis ſalutem; non adſcribitur tamen Deo peccatum impii, quamvis non agat, quod neceſſarium eſt ad illius ſalutem, hoc eſt, quamvis non conferat gratiam, per quam ſalutem conſequi poſſit. Ratio diſparitatis eſt, quia nauta poteſt, ut ſupponitur, & *debet* ea agere, quæ ad navis ſalutem conferunt: at verò Deus, licèt potens ſit agere quæ ad impii ſalutem neceſſaria ſunt, non *debet* tamen, hoc eſt, non tenetur ea agere: alioquin enim impio gratiam deberet, quod Pelagianum eſt. Deſumpta eſt illa reſponſio ex ipſo S. Thomâ, nempè 1.2. quæſt. 79. art. 1. apertè eam tradit.

Objicies 4. S.Thomas 1.2. qu. 106. art. 2. ad 1. hæc ſcribit: *Lex nova, quantùm eſt*, de ſe, Sufficiens, *auxilium dat ad non peccandum*. Unde ſic arguitur: Lex nova,ex S.Doctore, auxilium ſufficiens ad non peccandum dat iis qui eam profitentur: atqui fideles excæcati, & indurati profitentur legem novam: ergo lex nova dat eis gratiam ſufficientem ad non peccandum.

Reſp.

Reſp. 1. diſt. maj. Ex S. Thomâ lex nova dat auxilium ſufficiens ad non peccandum, & nomine auxilii ſufficientis Sanctus Doctor intelligit gratiam habitualem, conc. maj. & intelligit gratiam actualem, neg. maj. Idque patet ex ſcopo quem in eo articulo ſibi proponit: quærit enim (ut patet ex articuli titulo) *utrum lex nova juſtificet:* at juſtificare proprius eſt effectus gratiæ habitualis, quamquam & actuali impropriè conveniat, quatenùs nimirùm diſponit ad juſtificationem. 2. Sanctus Thomas in eo articulo gratiam, quam dicit ſufficientem, vocat gratiam Spiritûs Sancti interiùs datam, & legem in corde ſcriptam. At familiare eſt S. Thomæ, nomine *gratiæ Spiritus Sancti interiùs datæ, & legis in corde ſcriptæ*, intelligere donum habituale, quod juſtificet. 3. Gratiâ actuali, propriè loquendo, non utimur, uti enim eſt applicare: at gratiam actualem non applicamus, ſed potiùs nos ipſa ad agendum applicat; & ideò in Scholâ S. Thomæ vulgò dicitur, quòd gratia actualis non ſubjacet voluntati quoad uſum, hoc eſt, à voluntate non determinatur: aſſerit verò Sanctus Thomas, uti nos, aut non uti gratiâ illâ novi teſtamenti de quâ loquitur: *Majori pœna* (inquit) *eſt dignus auxilio ſibi dato non utens:* quod quidem habitui propriè convenit; definitur enim ab eodem S. Thomâ 1.2. quæſt.78. art.2. *Id quo quis utitur cùm voluerit.*

Jam autem ſi vera ſit expoſitio quam huc-uſque tradidimus, evidenter patet, non poſſe ex S. Thomæ textu qui nobis objectus eſt, colligi gratiam ſufficientem actualem dari omnibus hominibus, etiam legem novam profitentibus: neque enim induratis & excæcatis datur gratia habitualis; alioquin juſti & ſancti eſſent, cùm is ſit gratiæ ſanctificantis effectus, ut ſubjectum in quo recipitur, formaliter juſtificet & ſanctificet, hoc eſt, cùm ſit forma quâ quis juſtus eſt, & ſanctus.

Reſp.

Reſp. 2. ad idem argumentum, quòd licèt detur, S. Thomam in loco, cujus objectio meminit, loqui de gratia actuali; non inde tamen colligi poſſit, eam dari excœcatis & induratis. Nempe licèt lex nova, *quantùm in ſe eſt*, det auxilium ſufficiens, non ſequitur, quòd illud auxilium omnibus applicetur: idque contingit propter peccati obſtaculum, quod ab hominibus apponitur: *Humanum genus* ( ait S. Doctor 1. 2. q. 106. art. 3. ad 2. ) *propter peccatum primi parentis meruit privari auxilio gratiæ, & ideò quibuſcumque non datur, hoc eſt ex juſtitia; quibuſcumque autem datur, hoc eſt ex gratia.*

*Solvuntur argumenta ex ratione petita.*

Objicies. Deus excœcatis & induratis præcipit converſionem; eis quoque præcipit, ut ſuperent tentationes, quibus urgentur; injungit Decalogi obſervationem: ergo Deus excœcatis & induratis confert gratiam, ſaltem Sufficientem, ut poſſint converti, tentationes ſuperare, & obſervare decalogum. Nempè ſi gratiam illam eis non conferret, converſio, victoria tentationum, obſervatio decalogi forent eis impoſſibiles; neque enim homo ſine gratia poteſt aut converti, aut tentationes ſuperare, aut obſervare decalogum: Atqui nec converſio, nec victoria tentationum, nec obſervatio Decalogi, ſunt excœcatis & induratis impoſſibiles: *Nam* ( ut ait Concilium Tridentinum ſeſſ. *6.* cap. 11. ) *Deus impoſſibilia non jubet, ſed jubendo monet facere quod poſſis, & petere quod non poſſis*: ergo, &c.

Reſpondeo, non alia ratione ſolvi debere illud argumentum, quàm quâ ſolvit ipſum unanimi conſenſu Thomiſtarum ſchola. Reſpondet verò ad 1. conc. ant. neg. 2. conſ. Ad 2. neg. maj. ſeu Thomiſtæ negant, impiis præcepta debere dici, & eſſe ſimpliciter & abſolutè impoſſibilia, qui gratiam non habent. Ratio eſt, quia illud tantum

dicitur abſolutè & ſimpliciter impoſſibile, quod nec per proprias virès, nec per auxilium divinum facere poſſumus: ac proinde, cum quilibet excœcatus & induratus, per auxilium gratiæ & converti, & tentationes ſuperare, & Decalogum obſervare poſſit, dici non poteſt, quòd Dei mandatum ſit ei ſimpliciter & abſolutè impoſſibile; quamvis dici poſſit, quòd ſit ei impoſſibile ſecundùm quid, habita nimirùm ratione ſolarum virium naturalium.

Deſumpta eſt illa reſponſio ex S. Thomâ · Scilicet 1. 2. quæſt. 109. art. 4. contra concluſionem in quâ aſſeruerat, hominem lapſum non poſſe ſine gratiæ auxilio ſervare præcepta Decalogi, hanc ſibi objectionem ſecundo loco proponit: *Hieronymus dicit, in expoſitione catholicæ fidei illos eſſe maledicendos, qui Deum præcepiſſe homini aliquod impoſſibile dicunt: ſed impoſſibile eſt homini quod per ſe ipſum implere non poteſt: ergo homo poteſt implere omnia præcepta per ſe ipſum:* hiſce autem verbis eam ſolvit: *Ad 2. dicendum, quòd illud quod poſſumus cum auxilio divino, non eſt omninò nobis impoſſibile, ſecundùm illud Philoſophi in 3. Ethicorum, Quæ per amicos poſſumus, aliqualiter nos poſſumus.* Iiſdem ferè verbis utitur 1. 2. qu. 156. art. 2. exponens, quo modo continentiæ virtus, quæ Dei donum eſt, ſit nobis poſſibilis.

Inſtabis 1. Ut per gratiam mandatum ſit poſſibile excœcato & indurato, neceſſe eſt, ut Deus excœcato illi & indurato gratiam conferat, ſicut ut quid ſit poſſibile alicui per amicum, oportet ut amicus ſuum illi auxilium præbeat: Sed (ut ſupponitur in concluſione) Deus excœcato & indurato gratiam, quâ mandatum ſervari poſſit, non confert: ergo mandatum eſt excœcato illi & indurato ſimpliciter impoſſibile.

Reſp. neg. ant. Satis nimirùm eſt, ut illud auxilium ſit in potentia extrinſeca excœcati & indurati; non requiritur verò, ut ſit in potentia illius intrin-

intrinſeca, hoc eſt, ſatis eſt, ut divinum auxilium recipere poſſit, nec eſt neceſſe, ut illud actu intrinſecè recipiat. Reſponſionem illam tradit S. Thomas loco jam ſuperiùs à nobis laudato: *Quòd ſi* (inquit 2. 2. quæſt. 2. art. 5.) *in poteſtate hominis dicatur eſſe aliquid excluſo auxilio gratiæ, ſic ad multa tenetur homo, ad quæ non poteſt ſine gratia reparante, ſicut ad diligendum Deum & proximum: ſed tamen hoc poteſt cum auxilio gratiæ, quod quidem auxilium quibuſcumque divinitùs datur, miſericorditer datur; quibus autem non datur, ex juſtitia non datur, in pœnam præcedentis, aut ſaltem originalis, peccati.*

Jam verò quod ſpectat ad comparationem ex amico petitam, quâ S. Doctor utitur, Sylvius obſervat, quòd non in omnibus præſenti negotio accommodari poſſit. Nempè (ait) *diſtinctè deſignari poſſunt quædam quæ ſunt tantùm in noſtra poteſtate, & non amici, poſſuntque à nobis ſine ipſo præſtari, antequam ipſe nos adjuvet, ut ad amicum ire, vel ab eo velle adjuvari, ab eo petere auxilium, & interdum incipere opus noſtrum, & uti auxilio quod ipſe dedit: cum tamen quantùm ad ea quæ per Deum agimus, vel poſſumus, nihil omninò ſit noſtrum, & non Dei, dicente Apoſtolo, Quis te diſcernit?*

Inſtabis 2. Ex mox datâ reſponſione ſequitur 1. dæmones & homines jam in inferis damnatos poſſe ſervare divina mandata, ſcilicet ea cum auxilio gratiæ ſervare poſſunt, ſicut & homines qui adhuc ſunt in vitâ. Sequitur 2. dici poſſe quòd cœcus abſolutè & ſimpliciter videre poſſit, quòd mortuus poſſit vivere; ille enim poteſt ex Dei auxilio videre, & iſte vivere: ſed hæc abſurda ſunt: ergo, &c.

Reſp. 1. neg. majorem, quoad priorem partem. Ratio eſt, quia excœcati & induràti de potentiâ Dei ordinariâ poſſunt (cum adhuc ſint in viâ) recipere auxilium gratiæ, per quam di-

vina mandata ſervare poſſint: at dæmones & damnati poſſunt tantùm illud recipere de potentia abſoluta & extraordinaria, cum jam ſint in termino, ubi Deus nullum unquam divinæ ſuæ lucis radium diffundere decrevit: *Multorum hominum malitia talis eſt* ( inquit S. Proſper ad objectionem ſextam Vincentianam ) *qualis eſt dæmonum: ſed hoc inter malos homines diſtat & dæmones, quòd hominibus etiam valdè malis ſupereſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio; dæmonibus autem nulla eſt in æternum ſervata converſio.*

Reſp. 2. neg. quoque maj. quoad alteram partem, tum quia non de potentia ordinaria, ſed extraordinaria tantùm, & abſoluta cœcus poteſt à Deo viſum recipere; tum quia cœcus concurrere non poteſt ad recipiendum viſum, nec mortuus ad recipiendam vitam; cum è contra obduratus & obcœcatus cooperando divinæ gratiæ, poſſit ſervare divinum mandatum, ac proinde mandatum potiori ratione ſit ei pòſſibile, quàm cœco ſit poſſibilis viſio, aut mortuo vita.

Deſumpta eſt illa reſponſio ex S. Thoma, nempè in quæſtionibus diſputatis, quæſtione 24. de veritate ( quæ eſt de libero arbitrio ) art. 11. hocce ſibi argumentum proponit: *Sed dices, quòd quamvis talis ſit impœnitibilis ex viribus propriis, poteſt reduci ad pœnitentiam ex munere divinæ gratiæ. Sed contra, Quando aliquid eſt impoſſibile ſecundùm cauſas inferiores, licèt divina operatione fieri poſſit, dicimus, ſimpliciter loquendo, illud eſſe impoſſibile, ſicut cæcum videre, vel mortuum reſurgere. Si ergo ex viribus propriis aliquis non ſit capax pœnitentiæ, ſimpliciter debet dici, quòd eſt obſtinatus in malo, quamvis divina virtute poſſit reduci ad pœnitentiam.* Illi autem argumento ſic reſpondet: *Dicendum, quòd quando natura inferior poteſt aliquid diſponere, vel qualiacumque operari, non dicitur impoſſibile ſimpliciter, quamvis non poſſit* per-

*perfici, niſi divina operatione; ſicut non dicimus eſſe impoſſibile ſimpliciter, prolem in utero materno anima rationali animari: & ſimiliter quamvis liberatio à peccato fiat operatione divina; quia tamen ad hoc liberum arbitrium operatur, non dicitur eſſe impoſſibile ſimpliciter.*

Ex his patet (inquit non ultimus ex Thomiſtarum ſchola theologus Joannes-Baptiſta Gonetus in ſui clypei Thomiſtici Tom. 2. p. 103. Edit. Pariſienſ.) poſſibilitatem mandatorum, ex Sancto Thomâ fundari in potentia Dei ordinariâ, & in cooperatione humanæ voluntatis: quæ quidem cooperatio cum in cæco ad recipiendum viſum, & in mortuo ad recipiendam vitam non reperiatur; ideò ſimpliciter dicitur, viſionem eſſe impoſſibilem cæco, & vitam mortuo, quamvis Deus abſolutè, & de potentiâ extraordinaria & cæco viſum, & mortuo vitam reſtituere poſſit.

Objicies 2. Induratus qui gratiâ ſufficiente deſtitutus peccaret, liberè non peccaret: è contra peccaret neceſſariò; ille enim peccat neceſſariò, qui non poteſt bonum operari: atqui induratus gratiâ deſtitutus non poſſet bonum operari; cùm ad illud poſſe operari requiratur gratia ſaltem ſufficiens, quam non habet: ergo neceſſariò peccaret: ſed falſum eſt conſequens; ſcilicet (ut Auguſtinus aſſerit) peccatum actuale adeò debet eſſe voluntarium, ut ſi voluntarium non ſit, deſinat eſse peccatum: Ergo, &c.

Reſpondent Thomiſtæ omnes (ut videre eſt apud Gonetum, Tom. 2. pag. 10.) ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. maj. neque enim, ajunt, ut quis non necesſariò peccet, requiritur, ut poſſit (per gratiam quæ ſit præſens) bonum operari, quia ad libertatem non requiritur indifferentia contrarietatis, ſeu ſpecificationis, hoc eſt, ad bonum & malum; alioquin Chriſtus non fuiſset liber, cùm malum operari non potuerit: ſed ſatis eſt ad liberè peccandum indifferentia contradictio-

 nis,

nis, hoc eſt, ut ita intra idem genus boni aut mali, hæc vel illa ſpecies boni aut mali eligi poſſit. Hæc autem indifferentia contradictionis reperitur in indurato gratiâ ſufficiente deſtituto: ita enim hanc vel illam peccati ſpeciem eligit, ut poſſit aliam eligere: ſic tentationem, quâ ad luxuriam provocatur, poteſt ſuperare motivo vanæ gloriæ; poteſt ab actu ebrietatis temperare, ut potens ſit avaritiæ ſuæ conſulere.

Deſumpta eſt ea reſponſio ex S. Thomâ, qui in libro 3. contra gentes cap. 160. ſic loquitur: *Licèt ille qui eſt in peccato, non habeat hoc in poteſtate, quòd omninò vitet peccatum; habet tamen poteſtatem vitare hoc vel illud peccatum, ut dictum eſt: unde quodcumque committit, voluntariè committit; & ita non immeritò ei imputatur ad culpam.*

Inſtabis. Indignum videtur Dei bonitate & juſtitiâ, quòd ad culpam imputet actus, quos etiam quoad ſpecificationem, hoc eſt, eligendo ſpeciem contrariam, induratus vitare non potuit: ergo, &c.

Reſt. diſt. ant. ſi neceſſitas illa indurato non fuerit voluntaria, nec in ſe, nec in causâ, conc. ant. ſi voluntaria fuerit, ſaltem in causâ, neg. ant. Peccata autem quæ ab indurato committuntur, fuerunt voluntaria in causâ, ſcilicet per innumera flagitia, quæ liberè & non neceſſariò commiſit, in illam, in quâ verſatur, peccandi neceſſitatem incidit; ac præterea illam actu amat, vultque, quandiu induratus eſt, in ea permanere: ſicque neceſſitas illa non eſt neceſſitas antecedens & abſoluta, ſed hypothetica tantùm, & conſequens ex iniquis actibus liberè repetitis.

Solutionem illam tradit S. Thomas libro 3. contra gentes cap. 160. hæc enim habet: *Quamvis autem illi qui in peccato ſunt, vitare non poſſint per propriam poteſtatem, quin impedimentum*

*gratiæ*

*gratiæ præſtent, vel ponant ( ut oſtenſum eſt ) niſi auxilio gratiæ præveniantur ; nihilominus tamen hoc eis imputatur ad culpam, quia hic defectus ex culpa præcedente in eis relinquitur : ſicut ebrius ab homicidio non excuſatur, quod per ebrietatem committit, quam ſine cauſa incurrit*. Idem oſtenditur exemplo dæmonis & damnatorum, qui tenentur ſe ſe ad Deum convertere, & non peccare, licèt id non poſſint ſine auxilio gratiæ, quod tamen eis minimè conceditur. Nimirùm dæmones & damnati ( ut docet S. Thomas quæſt. 16. de malo art. 5. ) in omnibus ſuis actibus peccant, eò quòd ex voluntariâ culpâ in eum miſerum ſtatum inciderint. Confirmatur ex Auguſtino, qui libro primo operis imperfecti contra Julianum, pag. 155. in veteri editione aſſerit : *peccandi neceſſitatem illius peccati eſſe pænam, quod nulla neceſſitate commiſſum eſt*.

Objicies. 3. Excœcati & indurati admoneri debent, ut à peccatis reſipiſcant, & corripiendi quòd illa perpetrent : ergo Deus eis gratiam largitur, quæ admonitiones illas & correptiones comitetur : alioquin enim fruſtrà à paſtoribus adhiberentur, nempè non magis illis prodeſſe poſſent, quàm ſurdis & cæcis eædem admonitiones & correptiones proſunt.

Reſp. quòd cum paſtores neſciant, an Deus ſuam gratiam induratis daturus ſit, an non daturus, ex officio teneri eos quemcumque peccantem admonere & corripere, divinæque providentiæ admonitionum & correptionum ſuarum eventum committere.

Deſumpta eſt illa reſponſio ex S. Auguſtino qui in libro de correptione & gratiâ cap. 5. ſic loquitur : *Hæc eſt correptionis utilitas, quæ nunc major, nunc minor, pro peccatorum diverſitate adhibetur, & tunc ſalubris, quando ſupernus medicus reſpicit. Non enim aliquid proficit, niſi cum facit, ut peccati ſui quemque pæniteat. Et quis hoc dat, niſi qui reſpexit Apoſtolum Petrum negan-*

*tem, & fecit flentem?* Id verò ſic probat ex Apoſtolo, *Vnde & Apoſtolus Paulus poſtquàm dixit, cum modeſtia corripiendos eſſe diverſa facientes, protinùs addidit: Ne quando det eis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à Diaboli laqueis.* Vetat deinde idem Auguſtinus, ne quis audeat quærere, cur aliquando tantùm, & non ſemper, ſupernus medicus interiùs correptum reſpiciat; ac proindè ſupponit cum medicum non ſemper reſpicere correptum: *Sed quare iſti ſic, illi aliter, atque alii aliter diverſis & innumerabilibus modis vocentur, ut reformentur, abſit ut dicamus judicium luti eſſe debere, ſed figuli.*

Inſtabis. Cum admonitio & correptio proſint tantùm, quando Deus correptum gratiâ ſuâ reſpicit, adhiberi non deberent circa induratos: videtur è contra, quòd ſine correptione dimitti debeant divinæ gratiæ, à quâ pendet correpti converſio: Deus enim poteſt ſolus, quod aliquando adhibitâ per paſtores correptione præſtat.

Reſp. neg. ant. Quamvis enim Deus ſine adhibitis admonitione & correptione, impium convertere poſſit, paſſim tamen non convertit, niſi admonitiones, & correptiones præceſſerint: quemadmodum licèt abſque prædicatione Euangelli fidem largiri poſſit, niſi tamen ea præceſſerit, non ſolet infidelem ad fidem convertere: *Porrò* (ait Auguſtinus libro de corrept. & grat. c. 5.) *ſi hoc*, prædicandum non eſſe Euangelium, quòd Deus ſine illius prædicatione poſſit infideles convertere, *non audent dicere, ſed patiuntur ſibi Euangelium ab homine prædicari, quamvis etiam poſſit non per hominem homini dari, concedant etiam corripi ſe debere à præpoſitis ſuis, à quibus chriſtiana gratia prædicatur, quamvis non negetur, Deum poſſe quem velit, etiam nullo homine corripiente, corrigi, & ad dolorem ſalubrem pœnitentiæ, occultiſſima & potentiſſima medici-*

*dicinæ ſuæ poteſtate perducere*. Totus liber de gratia & correptione ſimilibus principiis & ſententiis refertus eſt; adeat lector opus illud, in quo Auguſtinus adverſus Adrumeti monachos probat, & exponit correptionum & admonitionum utilitatem.

*Quædam ex tribus præcedentibus articulis inferenda.*

Ex iis quæ tribus præcedentibus articulis fusè diximus, colligendum eſt, veram eſſe hanc propoſitionem, etiam abſolutè & indefinitè ſumptam: *Gratia non omnibus datur*. Nam 1. de eâ ſic loquitur Auguſtinus in Epiſtolâ ad Vitalem: *Quoniam propitio Chriſto, chriſtiani, catholicique ſumus, ſcimus, gratiam Dei non omnibus hominibus dari*. Rationem reddit S. Doctor in ſermone de verbis Apoſtoli, cap. 4. *Communis eſt* ( inquit ) *natura, non gratia*. Ex ejuſdem S. Doctoris principio S. Thomas de verit. quæſt. 24. art. 5. hanc ſententiam hauſit: *In nullo inveniuntur omnes homines convenire, niſi in aliquo naturali*.

Eandem propoſitionem docuit Fulgentius libro 1. de veritate prædeſtinationis & gratiæ cap. 15. ubi hæc ait: *Hi enim Apoſtolicæ prædicationis tenentes per omnia veritatem, certiſſimè cognoverunt, cognoſcendumque libris & Epiſtolis reliquerunt, gratiam Dei non omnibus generaliter dari*. Cujus quidem effati eandem rationem reddit, quam antea Auguſtinus: nempè docet, gratiam alioquin fore naturam, non autem Dei donum: *Gratuitum quippe* ( inquit ) *donum Dei eſt gratia*. S. Proſper carmine de ingratis eandem quoque propoſitionem expreſsè defendit. Eam ab omnibus admittendam non minùs apertè tradunt Præſules Africani in Sardinia exules, *De gratia Dei* ( inquiunt in Epiſtola Synodali ) *non dignè ſentit, quiſquis eam putat omnibus hominibus dari*.

Colligendum eſt præterea, neminem impium jus habere ad recipiendam Dei gratiam, alioquin gratia jam non eſſet gratia; unde Auguſtinus meritò ſæpiùs aſſerit, quòd quibuſcumque datur, ex miſericordia datur. Colligendum eſt iterum, rationem cur parvulis, qui ſine Baptiſmo moriuntur, gratia non detur, eſſe ſolum peccatum originale; rationem verò cur non detur pluribus adultis aut infidelibus, aut fidelibus quidem, ſed excœcatis & induratis, præter peccatum originale, eſſe etiam actualia ab eis liberè commiſſa: *Nunc autem* ( ait Auguſtinus in libro de corrept. & gratia cap. 11. ) *quibus deeſt tale adjutorium, jam pœna peccati eſt*.

Colligendum eſt tandem, quàm immeritò nonnulli ex recentioribus, propoſitioni de quâ agitur, *Gratia non omnibus hominibus datur*, inurere cenſuram auſi ſint, & quàm meritò Eminentiſſimus Cardinalis DE NOAILLES, Archiepiſcopus Pariſienſis, cuidam Theologo nuper præſcripſerit, ut publicâ declaratione illam propoſitionem abſolveret à cenſura, quam illi ſuis in theſibus inurere viſus fuerat. Vide quæ dicta ſunt ſuperiùs, pag. 478.

## ARTICULUS IV.

### *Vtrum Gratia Sufficiens detur hominibus juſtis.*

*Not.* UT quæſtionem illam quam elapſi proximè ſæculi contentiones celebrem reddidere, cum aliqua methodo pertractemus, quærendum eſt hìc 1. utrum juſtis omnibus detur gratia Sufficiens in aliquo ſenſu: 2. an gratia actualis Sufficiens detur omnibus juſtis.

CONCLUSIO I. Datur omnibus juſtis gratia Sufficiens in aliquo ſenſu.

Probatur. Gratia habitualis datur omnibus

juſtis; eſt enim forma, per quam homines formaliter ( ut loquuntur) conſtituuntur juſti : atqui gratia habitualis eſt in aliquo ſenſu Sufficiens. Nam 1. ſic expreſsè vocatur à S. Thomâ 1. 2. quæſt. 106. art. 2. ubi ſic loquitur: *Nec tamen propter hoc dicitur, quòd lex nova iram operatur; quia quantùm eſt de ſe, Sufficiens auxilium dat ad non peccandum*: Ex S. Thoma 1. 2. q. 109. art. 1. in homine juſto ſe habet gratia habitualis, ſicut ſe habet forma in cauſis naturalibus: atqui forma dat ſubjecto cui ineſt, poſſe operari, *quantùm* ( ait S. Doctor) *ad ſufficientiam operativæ virtutis*: ergo gratia habitualis, ex eodem S. Doctore, eſt in aliquo ſenſu Sufficiens.

Prætereà Gratiæ habituali conveniunt dotes quæ requiruntur, ut Sufficiens in ſuo genere dici poſſit. Nam 1. naturam per peccatum corruptam ſanat, ut ait S. Thomas 1. 2. quæſt. 109. art. 8. II. Elevat naturam (inquit eâdem quæſtione art. 5.) ad producenda opera, quæ vitam æternam mereantur.

Conclusio 2. Nemini juſto, pro loco & tempore, hoc eſt, cum inſtat præceptum, aut urget tentatio, deeſt gratia actualis ſufficiens.

Probatur 1. ex Auguſtino qui in libro de naturâ & gratiâ cap. 26. exponens diſcrimen, quod reperitur inter hominem medicum corporis, & Deum medicum animæ, aſſerit, hunc ab illo differre, quòd iſte animam ſanitati reſtitutam non deſerat, niſi ab eâ deſeratur; ille è contra ab homine quem curavit, diſcedat, eumque propriis viribus dimittat: *Cum ( inquit ) ſanavit hominem, abſcedit ab eo, ac Deo dimittit: cum verò Deus ſpiritualiter ſanat ægrum, vel vivificat mortuum, id eſt, juſtificat impium, non deſerit, ſi non deſeratur, ut piè juſtèque ſemper vivatur.*

Loqui verò S. Doctorem non tantùm de deſertione per ſubtractionem gratiæ habitualis, ſed etiam de deſertione per ſubtractionem gratiæ

actualis, ſaltem ſufficientis, colligitur ex eo, quòd loquatur de deſertione per ſubtractionem gratiæ, quæ neceſſaria eſt, ut juſtus piè juſtèque vivere poſſit: *Vt piè* (inquit) *juſtèque ſemper vivatur*: at deſertio per ſubtractionem gratiæ quæ neceſſaria eſt, ut juſtus piè, juſtèque vivere poſſit, intelligitur de deſertione per ſubtractionem gratiæ actualis: ſiquidem (ut ſuo loco diximus) præter gratiam habitualem requiritur actualis, ut quis juſtè pièque vivere poſſit; ſcilicet de gratiâ actuali intelligi debet Catholicum Eccleſiæ axioma, quod Auguſtinus olim adversùs Pelagianos defendit, *Gratia ad ſingulos actus datur*.

Probatur 2. ex Concilio Tridentino, quod quidem ſeſſ. 11. cap. XI. ſic loquitur: *Deus namque ſua gratia ſemel juſtificatos non deſerit, niſi ab eis priùs deſeratur*. In quæ verba obſervandum eſt 1. quod jam obſervatum eſt, nomine deſertionis ex parte creaturæ, intelligi deſertionem per peccatum mortale. Obſervandum eſt 2. ſacram Synodum laudata verba protuliſſe, ut rationem redderet, cur juſti in viâ juſtitiæ proficere poſſint; ſic enim loquitur: *Quò fit ut juſti ipſi eò magis ſe obligatos ad ambulandum in via juſtitiæ ſentire debeant, quò liberati jam à peccato, ſervi autem facti Dei, ſobriè, juſtè, & piè viventes proficere poſſint per Chriſtum Ieſum, per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam: Deus namque ſua gratia ſemel juſtificatos non deſerit, niſi ab eis priùs deſeratur*. Obſervandum eſt 3. eandem Synodum ex laudatis verbis concludere, cuique juſto debitum incumbere, ut Chriſto compatiatur, ſic currat in ſtadio, ut aliquando comprehendat, ut ſatagat, per bona opera ſuam vocationem certam facere: *Nemo ſibi in ſola fide blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatemque conſecuturum, etiamſi Chriſto non compatiatur .... Propterea Apoſtolus ipſe monet juſtificatos, dicens ..... Sic curri-*

*currite, ut comprehendatis ..... Item Princeps Apoſtolorum Petrus: Satagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis.*

Iis præmiſſis, ſic arguitur. Concilium declarat, Deum juſtos non deſerere per ſubtractionem gratiæ, per quam poſſint proficere, currere, & ſuam vocationem certam facere: Illudque proficiendi, ac currendi debitum ex eo colligit, quòd Deus eos non deſerat, niſi ab eis priùs deſeratur: Atqui ea gratia eſt actualis: ergo, &c.

## CAPUT VI.

### *De Gratia Efficaci in ſpecie.*

*Not.* DE gratiâ Efficaci quæremus hìc 1. unde ſuam efficaciam habeat. 2. An gratia ad orandum neceſſaria non minùs ſit efficax, quàm quæ ad alios pietatis actus requiritur. 3. In quo poſita ſit phyſica gratiæ efficacis natura. 4. Tandem, an Adamus innocens eâ ad bonum agendum indiguerit.

## ARTICULUS I.

### *Unde gratia ſuam habeat efficaciam.*

*Not.* 1. QUæſtio de cauſa efficacitatis gratiæ labente ſæculo decimo ſexto, & ineunte decimo ſeptimo, ſummâ animorum contentione agitata eſt Prædicatores inter & Religioſos Societatis Jeſu. Moveri primùm cœpit in Belgio, authoribus Leſſio & Hamelio ejuſdem Societatis Theologis. Hiſpanos non multò poſt inter ſe commiſit occaſione operis, quod à Ludovico Molina, *Concordia*, inſcriptum eſt. Deinceps Romæ coram Clemente Papâ VIII. in Congregationibus quas *De Auxiliis* vocant, per plures annos examini ſubjecta eſt. De eâ quoque actum eſt occaſione quinque famoſarum pro-

propoſitionum quæ ab Innocentio X. damnatæ ſunt. Tandem eadem gratiæ efficacia fusè & explicata & aſſerta fuit in Inſtructione paſtorali quæ anno 1696. ab Eminentiſſimo Cardinale DE NOAILLES, Archiepiſcopo Pariſienſi, promulgata eſt.

*Not.* 2. Circa quæſtionem, Unde gratiæ efficacia repetenda ſit, quadruplex eſt theologorum opinio. Prima, quæ eſt Ludovici Molinæ, gratiæ efficaciam deſumit ex libero creatæ voluntatis conſenſu. Altera quæ eſt Suareſii, & paſſim nunc in Societate defenditur, aſſerit, peti eam debere ex quadam circumſtantiarum congruitate quæ ſubeſt illi divinæ ſcientiæ, quæ, *Media* dicitur. Tertia quæ eſt nonnullorum aliorum, contendit, repeti eam debere ex congerie & coacervatione auxiliorum, quæ licèt ſeorſim ſumpta, cor impii non convertant, convertunt tamen juncta ſimul, ipſumque poſt juſtificationem efficiunt perſeverantem in finem uſque. Quarta tandem quæ eſt Thomiſtarum omnium, docet, efficaciam gratiæ, nec à voluntatis conſenſu, nec ab extrinſecâ congruitate, nec ex auxiliorum congerie; ſed ex intrinſeco illius operandi modo ſumi debere, ita ut per ſe voluntatem creatam flectat, moveat, ac phyſicè ad bonum agendum, & vitandum peccatum prædeterminet. Methodi causâ ex theologorum opiniones ſeorſim expendendæ ſunt.

## §. I.

### *Utrum gratia ſit efficax ex voluntatis conſenſu.*

*Not.* Sententia quæ aſſerit, efficacitatem gratiæ ſumendam eſſe ex conſenſu voluntatis creatæ, eſt (ut jam obſervatum fuit) Ludovici Molinæ. Ut autem author ille eam explicet, varia documenta tradit, quæ hìc inferamus oportet.

Do-

Docet igitur 1. gratiam efficacem, nihil ex parte Dei, aut ex parte ſui, includere, quod pariter alia gratia, quæ inefficax ac merè ſufficiens dicitur, non includat; gratiam in eodem homine, licèt eâdem ratione affecto, modò eſſe efficacem, modò inefficacem, quòd ſcilicet modò voluntas humana ei conſentiat, modò verò pro arbitrio diſſentiat; uſum gratiæ eſſe à libero hominis arbitrio, quod tamen adjutum ſit concurſu ſimultaneo, qui ordinis ſit ſupernaturalis.

Docet 2. Deum per gratiam prævenientem non movere phyſicè voluntatem creatam ad bonum operandum, ſed moraliter tantùm, hoc eſt, ſuadentis & adhortantis adinſtar: hincque concludit, Deum per gratiam prævenientem non agere phyſicè in voluntate quæ eſt cauſa boni operis, licèt per gratiam cooperantem phyſicè agat in illius effectu; ità tamen ut ſubſtantia effectûs homini per concurſum ordinis naturalis adjuto tribui debeat, etiam quoad ſpeciem virtutis, cujus eſt actus, fidei v. g. ſpei, prudentiæ; modus verò, nempè ſupernaturalitas, Deo per gratiam cooperantem; eâ ferè ratione quâ is qui navim cum alio trahit, phyſicè non agit in ſocium, ſed tantùm in effectum ſocii, navis ſcilicet tractionem.

Docet 3. Deum non magis ad bonum uſum gratiæ prævenientis determinare voluntatem, quàm ad malum uſum urgente tentatione; ac proindè cùm Deus voluntatem creatam, urgente tentatione, non determinet ad malum uſum gratiæ prævenientis; ità nec determinat ad bonum illius uſum. Vide ejuſdem authoris Concordiam quæſt.14. diſp.36.

Conclusio. Gratia non eſt efficax ab eventu, hoc eſt, dependenter à conſenſu voluntatis.

Noſtram hanc concluſionem oſtendemus 1. ex Scripturis; 2. ex variis abſurdis quæ ex contrariâ ſequuntur.

Pro-

*Profertur argumentum ex his verbis* Quis te diſcernit? *petitum*.

Ab Apoſtolo docemur, hominem in rebus ad ſalutem ſpectantibus non poſſe ſe ipſum ab alio diſcernere; non debere gloriari, niſi in Domino; nihil habere, quod à Deo per Chriſti gratiam non acceperit: ſic enim loquitur 1. ad Corinthios 4. *Ne ſupra quod ſcriptum eſt, unus contra alterum infletur præ alio: Quis enim te diſcernit? Quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Hæc etiam ad Epheſ. 2. *Non ex operibus, ut ne quis glorietur*. Iis, ſimilibuſve teſtimoniis nixa Tridentina Synodus, ſic loquitur ſeſſ. 14. cap. 8. *Non habet homo, unde glorietur; ſed omnis gloriatio noſtra in Chriſto eſt.*

Atqui, ſi gratia redderetur efficax ab eventu, per conſenſum ſcilicet humanæ voluntatis, homo in rebus ad ſalutem ſpectantibus, ſe ipſum ab alio diſcerneret; ex ſe haberet aliquid (conſenſum nempè datum gratiæ) quod à Deo per gratiam non accepiſſet: poſſet præ alio, qui gratiæ non conſenſit, gloriari. Nam 1. diſcretio conſentientis à non conſentiente, ſumi non poſſet à gratiâ præveniente: æqualis enim (ut ſupponitur) eſſet & in eo qui conſentit, & in eo qui non conſentit. 2. Sumi quoque non poſſet à gratiâ coeffectrice, ſeu à concurſu ſimultaneo ordinis ſupernaturalis: ſiquidem concurſus ille, ex adverſariis, agit modo indifferenti, hoc eſt, ad actûs tum ſpeciem, tum exercitium, determinabili per voluntatem: At quod ex ſe eſt indifferens, tum ad actûs ſpeciem, tum ad exercitium, non diſcernit unum ab alio; neque enim dat, aut ſpeciem actûs, aut illius exercitium. 3. Concurſus ille non habet actum, aut exercitium, niſi dependenter à conſenſu voluntatis tanquam à causâ efficiente & determinante: ergo ſupponit conſenſum eſſe priorem ſe ipſo, ſaltem prioritate

na-

naturæ, hoc eſt, prioritate quam effectus in ſua cauſa ſupponit. 4. Concurſus ille ſimultaneus ordinis ſupernaturalis ſe habet reſpectu hominis qui eo utitur, ſicut aqua reſpectu hominis, qui ea ad natandum utitur: quemadmodum ergo aqua illa non diſcernit natantem ab eo, qui licèt ſit in fluvio, natare non vult; itâ nec concurſus ille ſimultaneus utentem diſcernit ab homine, qui illo non utitur.

Jam verò ſi homo lapſus ſe ipſum in negotio ſuæ ſalutis diſcernit ab alio; in ſe, non autem in Domino, de ſua diſcretione gloriari poterit; habebit aliquid, ratione cujus ſe ipſum alteri præponat; erit aliquid in eo quod à Dei gratia non receperit: ac proindè corruet argumentum, quo Apoſtolus 1. ad Corinth. 4. utitur, ut humanam deprimat ſuperbiam.

Totum illud argumentum deſumptum eſt ex Auguſtino, tum in libro 2. ad Bonifacium, cap. 7. tum in libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 5.

Addendum eſt, Auguſtinum, cùm ante Epiſcopatum Semipelagianus eſſet, admiſiſſe (ut ſuo loco probatum eſt) gratiam illam generalem, quæ ſuaſionis & adhortationis adinſtar, excitet voluntatem; eum admiſiſſe concurſum ſimultaneum ordinis ſupernaturalis: At factus poſteà Epiſcopus, judicavit, cum eo ſyſtemate ſtare non poſſe Apoſtoli verba: *Quis te diſcernit?* iiſque præcipuè motus eſt, ut priorem ſuam ſententiam deponeret, admitteretque neceſſitatem alicujus gratiæ ſpecialis, quæ omnibus communis non eſſet, cui diſcretionem unius ab alio tribueret: *Quo præſertim teſtimonio* (inquit lib. de corrept. & gratia, cap. 3. de illo Cypriani ad Quirinum, *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil eſt*, & de laudata Apoſtolica ſententia, *Quid autem habes quod non accepiſti*, loquens) *etiam ipſe convictus ſum, cùm ſimiliter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non eſſe Dei donum, ſed à nobis eſſe in nobis.*

Præ-

Præterea, certum eſt (ut ſuo loco demonſtravimus) Auguſtinum admiſiſſe in Adamo innocente & prævenientem gratiam, quæ eum excitaret ad bonum, & concurſum ſimultaneum ordinis ſupernaturalis, quo juvaretur ad agendum: Atqui idem Auguſtinus aſſeruit, Apoſtolicam ſententiam: *Quis te diſcernit?* locum non habuiſſe in Adamo innocente, eò quòd gratia præveniens & concurſus ſimultaneus, quibus Adamus innocens indiguit ad bonum agendum, quoad efficaciam penderent ab eventu; à libero nimirùm conſenſu voluntatis Adami, quem ſi præberet, redderet gratiam efficacem; ſi autem non præberet, gratia careret effectu, & remaneret inefficax. Hinc Sanctus Doctor in libro de correptione & gratiâ, cap. 12. concludit, hominem innocentem potuiſſe ſibi per liberum arbitrium merita comparare, lapſum verò non poſſe, niſi per gratiam.

*Profertur argumentum ex his verbis*, Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, *petitum*.

Apoſtolus ſic loquitur ad Romanos 9. *Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.* Sed ſi gratia ſit efficax dependenter ab humanæ voluntatis conſenſu, potiori jure dici poterit, bonum opus eſſe volentis hominis & currentis, quàm Dei miſerentis; quando enim duæ cauſæ in aliquem effectum influunt, effectus potiori ratione tribuitur cauſæ determinanti ad effectum, quàm cauſæ ab aliâ determinatæ: ſic tabellæ confectio potiori jure tribuitur pictori, quàm penicillo quo ad pingendum utitur; ſic etiam viſio potiori jure tribuitur oculo, quàm luci quâ oculus ad videndum utitur: Atqui dici non poteſt, bonum opus potiori jure, imò nec æquè eſſe hominis volentis & currentis, ac Dei miſerentis: ergo, &c. Tradit illud argumentum Auguſtinus in Enchiridio, cap. 32.

*Pro-*

*Proferuntur argumenta ex abſurdis petita.*

Ea ſententia non debet admitti, ex qua graviſſima ſequuntur abſurda: Atqui reverà ſequuntur ex ſententiâ quæ docet, gratiam quæ ad bonum agendum eſt neceſſaria, non eſſe efficacem niſi ab eventu, hoc eſt, ex conſenſu voluntatis humanæ: Ergo non debet admitti. Probatur minor. Ex eâ ſententiâ ſequitur 1. Inutiles eſſe orationes Eccleſiæ: 2. Tolli debere gratiarum actiones quæ Deo propter bonum opus referuntur: 3. Reddit aperta judicia Dei, quæ alioquin in diſtributione gratiæ ſunt inſcrutabilia. 4. Evertit veritatem æternæ prædeſtinationis. 5. Deo tribuit quod minus eſt in opere bono; quod verò majus & præcipuum, homini. 6. Gratiam Chriſti reddit communem. 7. Facilè libertatem cum gratiæ operatione conciliat; licèt alioquin difficilè cum eâ conciliari valeat: Ergo ex illâ ſententiâ ſequuntur abſurda graviſſima. Antecedens ſubſequentibus momentis per partes oſtenditur.

Primò, ſi gratia ex adveniente voluntatis conſenſu tantùm ſit efficax, nihil erit quod à Deo per orationem petamus. Si enim aliquid foret quod peteremus, eſſet vel gratia præveniens, vel concurſus ſimultaneus ordinis ſupernaturalis, vel noſter conſenſus gratiæ prævenienti: Atqui in ſententiâ quæ docet, gratiam eſſe efficacem ab eventu, neutrum ex iis tribus petendum eſſet. Non primum; nempè petere non debemus, quod certò ſcimus adeſſe, quoties inſtat præceptum, & urget tentatio: Sed, in ſyſtemate quod impugnamus, certò ſcimus, gratiam prævenientem adeſſe nobis, quoties inſtat præceptum & urget tentatio. Non etiam ſecundum, propter eandem rationem: volenti enim ſervare mandatum, & ſuperare tentationem, certò adeſt ſemper concurſus ſimul-

ſimultaneus ordinis ſupernaturalis, ut docent adverſarii: eo nimirùm pro libito utimur, aut non utimur, ſicut pro arbitrio luce ad videndum aut utimur, aut non utimur. Non denique tertium, quia id à Deo petere non debemus, quod eſt in noſtra poteſtate, hoc eſt, quod poſſumus facere, ſi velimus: *Nam quid ſtultius*, (ait Auguſtinus in libro de naturâ & gratiâ, capite 18.) *quàm orare, ut facias, quod in poteſtate habeas?* Atqui ut conſentiamus gratiæ quâ prævenimur, eſt, ex adverſariis, in noſtra poteſtate, nec aliquid aliud, ut actu conſentiamus, ex parte Dei requiritur, quàm concurſus ſimultaneus, qui omnibus eſt præſens, quoque pro libito uti poſſunt, vel non uti: Ergo à Deo per orationem non debemus (ſi vera ſit adverſariorum ſententia) petere conſenſum. Vide Auguſtinum in epiſtolâ ad Vitalem.

II. Sententia quæ docet, gratiam eſſe efficacem tantùm ab eventu: ab eo qui præceptum ſervavit, qui ſuperavit tentationem, tollit debitum agendi gratias Deo propter actualem obſervationem præcepti, propter relatam ex tentatione victoriam. Eſt quidem cauſa agendi gratias Deo, quòd auxilio ſuo voluntatem prævenerit, quòd concurſum ordinis ſupernaturalis obtulerit; ſed ratio non erit agendi gratias propter uſum gratiæ prævenientis, propter uſum concurſûs ſimultanei: Nempè licèt ad illum uſum gratia præveniens, & concurſus ſimultaneus neceſſaria fuerint tanquam conditiones, ſine quibus non; non dederunt tamen uſum illum, ſed ortus eſt ab ipſa voluntate, quæ cum non uti poſſet gratiâ illâ præveniente, illo concurſu ſimultaneo, eâ tamen gratiâ eo concurſu uti voluit.

Auguſtini eſt illa argumentatio; ſic enim in epiſtolâ ad Vitalem loquitur: *Inaniter etiam & perfunctoriè potiùs quàm veraciter, magnas cum exultatione agimus Deo gratias, quando aliqui eorum credunt, ſi hoc in eis ipſe non facit.....*

*Pror-*

*Prorsùs non gratias Deo agimus, ſed nos agere fingimus, ſi unde illi gratias agimus, ipſum facere non putamus*.

Addendum eſt, eum qui præceptum ſervat, qui non ſupératur à tentatione, non plus, in illo ſyſtemate, debere Deo, quàm is qui præceptum non ſervavit, ac ſuperatus eſt à tentatione. Ambo nimirùm pares ſunt in acceptis à Deo donis; utrique enim (ut ſupponitur) data eſt gratia præveniens, utrique oblatus concurſus ſimultaneus ordinis ſupernaturalis: at id perabſurdum eſt, & à praxi fidelium alienum; iis enim perſuaſum eſt, plus à Deo recipere, qui bonum agit, quàm qui illud non operatur. *Cum igitur* (inquit Auguſtinus in libro de prædeſtinatione ſanctorum, loquens de donorum inæqualitate) *Euangelium prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt: ſed qui credunt, prædicatore forinſecùs inſonante, intùs à Patre audiunt atque diſcunt: qui autem non credunt, foris audiunt, intùs non audiunt, neque diſcunt: hoc eſt, illis datur, ut credant, illis non datur: quia nemo*, inquit, *venit ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum: quod apertiùs poſteà dicitur.... Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Patre meo........ Fides igitur & inchoata & perfecta, donum Dei eſt; & hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari, omninò non dubitet, qui non vult manifeſtiſſimis ſacris litteris repugnare*.

III. In Ludovici Molinæ ſyſtemate facilè comprehendi poteſt, cur cùm prædicatur Euangelium, unus credat, alter verò non credat; cur è duobus juſtis unus perſeveret, alter verò non perſeveret: ſcilicet aperta eſt ratio, credere illum quòd gratiam excitantem ad credendum, concurſum ſimultaneum, ad uſum determinaverit, iſtum verò utraque illâ gratia ſibi oblata uti noluerit: At toti Eccleſiæ, cujus lingua olim fuit Auguſtinus, aliud viſum eſt: *Cur autem* (inquit S. Doctor lib.2. de peccatorum meritis, cap. 5.)
*illum*

*illum adjuvet, illum non adjuvet; illum tantùm, illum autem non tantùm; iſtum illo, illum alio modo; penes ipſum eſt, & æquitatis tam ſecreta ratio, & excellentia poteſtatis*. Idem S. Doctor quoties ſimilibus quæſtionibus à Semipelagianis urgebatur, recurrit ſemper ad incomprehenſibilia Dei judicia: *Ex duobus itaque parvulis originali peccato pariter obſtrictis* (inquit lib. de dono perſever. c. 9.) *cur iſte aſſumatur, ille relinquatur: & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iſte ita vocetur, aut non ità vocetur, ut vocantem ſequatur, inſcrutabilia ſunt judicia ejus: Ex duobus autem piis cur huic donetur perſeverantia uſque in finem, illi autem non donetur, inſcrutabiliora ſunt judicia Dei*.

IV. Idem ſyſtema de gratiâ quæ ſit tantùm efficax ab eventu, deſtruit veritatem divinæ prædeſtinationis, de quâ hæc habet Auguſtinus lib. de dono perſeverantiæ, cap. 13. *Hoc ſcio, contra iſtam prædeſtinationem, quam ſecundùm Scripturas defendimus, neminem niſi errando diſputare potuiſſe*. Nempè prædeſtinatio quam S. Auguſtinus defendit (ſive illa ſit tantùm prædeſtinatio ad gratiam, ſive ad gratiam & gloriam ſimul; de hoc enim non eſt neceſſe, ut hìc diſputemus) in eo poſita eſt, eodem Auguſtino teſte ejuſdem libri cap. 14. quòd ſit *præſcientia ſcilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur. Ceteri autem ubi niſi in maſſa perditionis juſto divino judicio relinquuntur?* Atqui ſyſtema quod efficacitatem gratię petit ab eventu, deſtruit illam beneficiorum præparationem, illam in maſſâ perditionis derelictionem: ſiquidem 1. certiſſimè non liberantur per beneficia, quibus pro arbitrio unus conſentit, alter verò diſſentit. 2. Unus non magis ex parte Dei liberatur à maſſâ perditionis quàm alius; unus non magis quàm alius in eâ relinquitur: omnes enim ex parte Dei æquale auxilium recipiunt, æqualiter omnibus præſto eſt, ſi velint, concurſus ſimultaneus: ex duobus enim hominibus qui æqualiter ad-

adjuvantur, unus nec magis liberatur, nec magis in abyſſo relinquitur, quàm alius: ergo, &c.

V. Sententia quam hìc impugnamus, Deo tribuit, quod minus eſt; homini verò, quod majus. Id enim quod in bono opere principem locum tenet, eſt velle bonum; quod verò minùs præcipuum, eſt poſſe velle bonum: atqui ſententia de qua eſt hìc quæſtio, in bono opere dat Deo ſolum poſſe; homini verò, dat ipſum velle operari bonum. Nec dici poteſt, quòd voluntas boni, quæ in nobis eſt, Deo quoque tribui debeat, qui dedit vires, ut poſſemus velle bonum: Siquidem ſi facultas quam Deus dedit ad poſſe velle, ſatis ſit, ut ipſum velle Deo tribuatur, tribui quoque debebit ei velle malum, eò quòd per creationem dederit voluntatem quæ malum operari poteſt, illamque adjuvet in opere malo per concurſum ſimultaneum: ſed abſurdum eſt conſequens: ergo, &c.

Deſumptum eſt illud argumentum ex Auguſtino, qui libro de gratiâ Chriſti, cap. 5. ſic loquitur: *Scire quippè debemus, quòd nec voluntatem noſtram, nec actionem divino adjuvari credit*, Pelagius, *auxilio; ſed ſolùm poſſibilitatem voluntatis atque operis, quam ſolam in his tribus nos affirmat habere ex Deo, tanquam hoc ſit infirmum, quod ipſe Deus poſuit in natura; cætera verò duo, quæ noſtra eſſe voluit, ita ſint firma, & fortia, & ſibi ſufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio: & ideo non adjuvet ut velimus, non adjuvet ut agamus, ſed tantummodo adjuvet ut velle & agere valeamus.*

VI. Gratia per quam boni à malis diſcernuntur, communis non eſt bonis & malis. Nam (inquit Auguſtinus in lib. de gratiâ & libero arbitrio, cap. 13.) *& hoc Pelagiani auſi ſunt dicere, gratiam eſſe naturam, in qua ſic creati ſumus, ut habeamus mentem rationalem, qua intelligere valeamus...... Sed non hæc eſt gratia, quam commendat Apoſtolus per fidem Ieſu Chriſti: Hanc enim naturam etiam cum impiis & infidelibus certum eſt nobis eſſe communu-*

*munem; gratia verò, per fidem Ieſu Chriſti, eorum tantummodo eſt, quorum eſt ipſa fides: Non enim omnium eſt fides*. Idem aſſerit Serm. 11. de verbis Apoſtoli cap. 4. *Communis eſt omnibus natura, non gratia*. Atqui ſententia de quâ hìc agitur, gratiam quâ boni à malis diſcernuntur, bonis & malis communem reddit: ideò enim, in illâ ſententiâ, quidam boni ſunt, quòd gratiæ præſenti conſentiant; & ècontra nonnulli, mali, quòd eidem præſenti gratiæ nolint præbere conſenſum; quòd illi uti velint oblato divinitùs concurſu ſimultaneo ordinis ſupernaturalis; iſti verò, uti nolint: ergo, &c.

VII. Difficile eſt, divinæ gratiæ operationem cum libertate conciliare: *Sed quia* (verba ſunt Auguſtini in lib. de gratiâ Chriſti, cap. 47.) *ubi de arbitrio voluntatis, & Dei gratia diſputatur, ità eſt ad diſcernendum difficile, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri, &c.* Atqui ſi efficacia gratiæ à ſolo voluntatis humanæ conſenſu petatur, difficile non erit operationem gratiæ cum libero arbitrio conciliare: ſcilicet evidens eſt, libertatem facilè conciliari cum gratia, cujus uſus à ſola libertate pendet; ita ut pro libito, aut illam reſpuat, aut illam admittat. Qui in eo ſyſtemate non conciperet concordiam illam, ſimilis eſſet homini qui non conciperet, quâ ratione lux qua quis pro libito utitur ad videndum, cum libertate conciliari poſſet: non enim ex adverſariis gratia magis, phyſicè ſaltem, determinat ad operandum bonum, quàm lux oculum determinet ad viſionem.

### *Solvuntur adverſariorum argumenta.*

*Not.* Adverſariorum argumenta duplicis ſunt generis. Nonnullis adſtruitur efficacia gratiæ ex humanæ voluntatis conſenſu; aliis verò impugna-

gnatur efficacia, quæ illi per ſe conveniat. Iſta ſolventur, ubi de ejuſmodi efficacia diſſeremus; hìc igitur priora tantùm expendenda ſunt.

Objicies 1. Si gratia non eſſet efficax ex conſenſu voluntatis, immeritò Deus ſic de populo ſuo conquereretur apud Iſaiam cap. 5. *Quid ultra debui facere vineæ meæ, & non feci?* vinea enim reſpondere potuiſſet: debuiſti dare gratiam per ſe efficacem, alioquin ad bonum operandum abſolutè neceſſariam, quam tamen non dediſti.

Reſpondent aliqui, ſed immeritò, ſpectare illam ſententiam ad hominem innocentem, non autem ad hominem lapſum; neque enim Deus lapſo quidquam debet, quàm pœnam & ſupplicium. Itaque, ajunt, Propheta, Judæorum ob oculos ponit beneficia homini primùm in ſtatu naturæ innocentis collata, ut inde ſumat argumentum, quo Judæorum corruptionem, & ingratum illorum animum corripiat. Auguſtini contendunt immeritò eam eſſe reſponſionem: qui ad hanc Semipelagianorum contra gratiam per ſe efficacem, querimoniam, *Cur corripimur, qui non accepimus?* reſpondet in libro de gratiâ & libero arbitrio cap. 6. idem quod mox ab iis authoribus reſponſum eſt.

Reſpondemus nos, Prophetam, *vineæ* nomino intellexiſſe gentem Judaïcam, & per hæc verba: *Quid ultra debui facere?* intellexiſſe externa beneficia, quibus gentem illam cumulaverat, miſſis nimirùm ab eo Prophetis qui vineam illam excolerent, ſegregatis ab eâ idololatris, ne eorum exemplo in falſorum Deorum cultum laberetur; & tamen Judæi tot beneficiorum immemores, Deum ipſum in Chriſti perſonâ contumeliis affectum, tandem ignominioſo crucis ſupplicio damnarunt. Vide quæ de eadem Iſaiæ ſententia, aliiſque petitis ex Euangelio argumentis diximus agentes de gratia, etiam merè

ſufficiente quibuſdam excœcatis & obduratis denegatâ.

Objicies 2. Chriſtus Matthæi 11. de Judæis conqueritur his verbis: *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida; quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent*. Scriptura eò loci de gratia efficaci loquitur, ut colligitur ex iis verbis quæ actum ſecundum deſignant, *Pœnitentiam egiſſent:* ſiquidem gratia merè ſufficiens non dat actum ſecundum, ſaltem perfectum & completum, hoc eſt, cum ipſa operatione conjunctum. Unde ſic arguitur: Gratia quæ in Judæis fuit inefficax, futura fuiſſet efficax in Tyriis & Sidoniis, ſi illis prædicatum fuiſſet Euangelium: Sed ejus rei ratio reddi non poteſt alia, quàm quòd Tyrii & Sinodii gratiæ hujuſmodi conſenſum præbituri fuiſſent: ergo gratia eſt tantùm efficax ab eventu, hoc eſt, ex humanæ voluntatis conſenſu.

Reſpondent nonnulli Theologi, eo loco figuratam eſſe locutionem, & hyperbolem contineri; ſicut interdum ſolet dici, *Si hæc Catholicæ religionis Myſteria apud Turcas & Barbaros prædicarentur, his, quæ tamen Chriſtiani rident, ipſi Turcæ & Barbari commoverentur*. Aut, ſicut dicitur: *Si ego auxilium eo in caſu ab inimico poſtulaſſem, non negaſſet*. Poſitâ autem hyperbole, non ſignificatur, quòd, eâdem ſuppoſitione facta, res quæ enuntiatur, reverà futura fuiſſet. Ac proinde non ſequitur, quòd Tyrii actu egiſſent pœnitentiam viſis Chriſti miraculis; ſicut non ſequitur, quòd Turcæ converterentur hâc ſolâ ſuppoſitâ conditione, ſi prædicaretur illis Euangelium.

Verùm ſtare non poteſt ea reſponſio cum Auguſtini ſententia. Scilicet (ut ipſi reſponſionis authores fatentur) res quæ per hyperbolem aſſeritur futura, reverâ, poſitâ etiam conditione, non evenit, ut patet exemplo ex Turcis petito; neque

neque enim ad ſolam Euangelii prædicationem converterentur: Atqui, ex Auguſtino, res quam Chriſtus denuntiavit futuram in Tyriis & Sidoniis, ſi coram illis Chriſtus feciſſet ſigna quæ coram Judæis egerat, reverà & actu futura fuiſſet ſeu verè & actu egiſſent pœnitentiam: *Numquid poſſemus dicere* ( ait S. Doctor in libro de dono perſeverantiæ cap. 9. ) *etiam Tyrios & Sidonios, talibus apud ſe virtutibus factis credere noluiſſe, aut credituros non fuiſſe, ſi fierent; cum eis ipſe Dominus atteſtetur, quod acturi erant magna humilitate pœnitentiam?*

Reſpondendum eſt itaque, admiſſâ ſuppoſitione, neg. min. Ideò quippè gratia Judæis collata caruit effectu, quòd ( ut ait S. Thomas ) major eſſet Judæorum excœcatio, major obduratio, quàm fuerint in Tiriis & Sidoniis; proindeque uberiori luce, & intenſiori motione illis, etiam ex parte Dei, opus fuit, ut actu crederent, ut actu humilitatis pœnitentiam agerent. Amor terrenus ſimilis eſt viſco, qui quò tenacior fuerit, cordis pœnas, ſive affectus, magis implicat, efficitque, ut intenſiore virtute, fortioribus viribus opus ſit, ut voluntas ex amore terreno ſeſe extricet, ac liberet. Non obſcurè innuit reſponſionem illam Auguſtinus in libro de dono perſeverantiæ cap. 14. ubi ſic loquitur: *Non erat ſic induratum cor Tyriorum & Sidoniorum, quoniam ſic crediſſent, ſi qualia viderunt iſti* ( Judæi ) *ſigna vidiſſent.*

Quæres, cur Chriſtus coram Tiriis & Sidoniis miracula non patrarit, ad quorum conſpectum, adjuti eâdem interiore gratiâ, qua Judæi, coram quibus eadem ſigna fecit, pœnitentiam acturi fuiſſent.

Reſp. ideò Chriſtum ea coram Tyriis miracula non patraſſe, quòd non eſſent ex electorum numero. Auguſtini eſt ea reſponſio in libro de dono perſeverantiæ cap. 14. *Cæteri autem* ( inquit ) *ubi niſi in maſſa perditionis juſto divino ju-*

*dicio relinquuntur? ubi Tyrii relicti ſunt & Sidonii, qui etiam credere potuerunt, ſi mira illa Chriſti ſigna vidiſſent. Sed quoniam ut crederent, non erat eis datum, etiam unde crederent, non eſt datum.*

## §. II.

### *Utrum gratia ſit efficax ex auxilii divini cum humana voluntate attemperatione, qua ſubſit ſcientia Media.*

*Not.* Ut Moliniani de gratiâ ſyſtematis defenſores invidiam declinarent, quâ ipſum tum in Belgio, tum in Hiſpaniis, tum Romæ aſperſum fuiſſe conſpexerant, illud in aliquibus capitibus emollire conati ſunt. Excogitarunt nimirùm gratiam illam, *Congruam*, ex cujus nomine *Congruiſtæ* paſſim appellati ſunt. Ea autem gratiæ congruitas in eo poſita eſt, quòd Deus eam in iis circumſtantiis largiatur, in quibus per ſcientiam mediam prævidet, humanam voluntatem ei ſuum concurſum præbituram eſſe. Itaque Deus, ſecundùm Congruiſtas, ut gratiam quæ effectum habet, largiatur, attendit ad diſpoſitiones, ſeu ad affectus, in quibus futura eſt voluntas in illis aut iſtis circumſtantiis. Eâ (inquiunt) ratione in gratiæ ſuæ œconomiâ ſe gerit Deus, quâ quis dum quippiam à Rege obtinere proponit; expectat nimirùm iſte tempus & circumſtantias in quibus ſcit, Regem plerumque benevolo ac liberali eſſe animo. Utuntur etiam comparatione à medio corporali petitâ: Deus (ajunt) ſe habet in ſuæ gratiæ diſpenſatione, ſicut ſe habet medicus in applicatione remedii; ergo quemadmodum medicus, ut remedium applicet, attendit ad circumſtantias loci, temporis, ſtatûs, in quibus eſt æger, quem curare ſibi proponit; ſic etiam Deus in conferenda ſua medicinali gratia,

tia, attendit ad circumſtantias loci, temporis ſtatûs, diſpoſitionis naturalis, in quibus prævidet, adhibendam à ſe cœleſtem medicinam, habituram eſſe effectum, ad quem ægroto ſpirituali confertur.

*Not.* 2. Eâ factâ ſuppoſitione, Congruiſtæ docent 1. hominem qui bonum operatur, ſe ſe ab alio, qui bonum non operatur, non diſcernere: Nempè (inquiunt) qui credit, à Deo ipſo diſcernitur, qui gratiam dedit eâ in circumſtantia, in quâ per ſcientiam mediam præviderat, ſic affectam fore voluntatem, ut gratiæ conſentiret: cum è contra eam bonum non operanti dederit in circumſtantiâ, in quâ præviderat ipſum non eſſe ei conſenſurum. Docent 2. inutiles non eſſe orationes; iis enim (inquiunt) non petitur, ut gratia in genere adſit (cuique enim adeſſe volunt inſtante præcepto) ſed petitur à Deo, ut det eam in illis circumſtantiis, in quibus prævidit ab æterno, conſecuturam eſſe ſuum effectum, ſi in his aut illis circumſtantiis concederetur. Docent 3. prædeſtinationis gratuitæ ad gloriam executionem repeti debere ex iis circumſtantiis, in quibus Deus ab æterno prævidit, voluntatem humanam ſuum gratiæ conſenſum præbituram eſſe.

*Not.* 3. Eum explicandæ efficacitatis gratiæ modum paſſim jam docent R. Patres Societatis Jeſu: nec enim aliquem inter eos ſcriptorem, ſaltem poſt habitas Congregationes *De auxiliis*, reperire eſt, qui illi non adhæſerit. Nec mirum: id ſcilicet juſſi ſunt à Reverendiſſimo Aquaviva Præpoſito Generali in Decreto edito Romæ die 14. Decembris anno 1613. & ad omnes Societatis provincias tranſmiſſo.

CONCLUSIO. Efficacia gratiæ repeti non debet ex auxiliorum cum humanâ voluntate attemperatione, quæ ſubſit ſcientiæ Mediæ.

Probatur 1. Ex ſententiâ quæ repetit, Efficacitatem

tatem gratiæ ex auxiliorum attemperatione cum humanâ voluntate, quæ ſubſit ſcientiæ Mediæ, ſequuntur abſurda omnia, quę (ut ſuperiùs oſtendimus) inferuntur ex opinione quæ eandem efficaciam repetit ex eventu, hoc eſt, ex ſolius voluntatis conſenſu.

Nam 1. ſequitur, hominem qui bonum operatur, ſe ipſum diſcernere à non operante bonum. Prima nimirum cauſa diſcretionis, petenda erit à genio naturali, complexione, & affectu voluntatis: ideò enim homo gratiæ ſibi oblatæ conſentit, quòd hâc vel illâ ratione ſit naturaliter diſpoſitus; quòd per naturam, aut per educationem, aut per circumſtantias, in quibus reperitur, hoc vel illud genium, hunc vel illum affectum ſortitus ſit. Nimirùm ſe habet homo cui gratia congrua datur, ſicut ſe habet ægrotus cui à perito medico pharmacum in debitis circumſtantiis porrigitur: at ratio, cur in illis circumſtantiis medicamentum proſit, petitur ex ægroti complexione; per eam complexionem ſeſe diſcernit ab alio ægroto diverſæ complexionis, cui ſi idem pharmacum daretur, obeſſet quàm maximè: ergo pariter ratio, cur gratia congrua proſit, ultimò refunditur in complexionem & genium naturale hominis, cui confertur; per illamque complexionem, per illud genium ſe ſe diſcernit ab eo, qui non conſentiret, ſi eadem ipſi gratia conferretur.

Sequitur 2. bonum opus non fore Dei miſerentis, ſed hominis currentis. Siquidem cùm duo ad opus aliquod concurrunt, ei præcipuè tribui debet, qui alium, ex ſe ad opus indifferentem, ad actum boni operis determinat: atqui homo currens, ſeu bonum opus agens, Deum, ex ſe ad bonum illud phyſicè indifferentem, ſeu gratiam ab illo datam, ad actum boni operis determinaret: ergo bonum opus non eſſet Dei miſerentis, ſed hominis currentis.

Sequitur 3. orationes fidelium fore omninò in-

inutiles ad ſalutem. Nempè tunc orationes ſunt inutiles ad ſalutem, cùm per eas aliquid tantùm naturale petitur: atqui in adverſariorum ſyſtemate, fideles per orationes ſuas aliquid tantùm naturale peterent, genium nimirùm, complexionem, affectum, quæ ita gratiæ contemperata ſint, ut eam humana voluntas admittat.

Præterea, homo in ultimâ vitæ periodo vexatus gravi tentatione, orare non deberet; non enim eſſet, quid tunc peteret. Nempè non peteret gratiam in genere: cuique enim, ex adverſariis, præſens eſt, quoties inſtat præceptum, aut urget aliqua tentatio. Non peteret quoque gratiam *congruam*: ſiquidem aut naturalis diſpoſitio in quâ verſatur, attemperata eſt gratiæ, aut non eſt attemperata. Si primum, non eſt neceſſe, ut oret dari ſibi gratiam congruam; quamcumque enim Deus in eo inſtanti conceſſerit, erit congrua: Si ſecundum, gratia quæ à Deo dabitur, non poterit eſſe congrua, ac proinde fruſtrà in eo articulo poſitus, gratiam congruam à Deo poſceret. Tandem fideles in ſuis orationibus non petunt, ut Deus det gratiam in iis circumſtantiis, in quibus prævidet, quòd humana voluntas ei conſenſura ſit, ſed (ut demonſtrant Eccleſiaſticarum precum formulæ) petunt à Deo, ut det ipſummet conſenſum, ut ad ſe rebelles compellat ire voluntates: ergo gratia non habet effectum ex illis circumſtantiis, ſed ex vi ſibi innatâ, ex naturâ ſibi intrinſecâ.

Sequitur 4. facilè, in ſyſtemate de quo agitur, concipi libertatis humanæ cum gratia concordiam: quis enim ità plumbeus eſt, ut non concipiat, libertatem optimè cohærere cum auxilio ex ſe indifferenti, quodque voluntas ipſa ad uſum determinat? at concordiam illam facilè concipi non poſſe, ſuperiùs ex Auguſtino demonſtravimus.

Probatur 2. Adverſariorum ſententia ſuppo-

nit, Deum in gratiæ ſuæ œconomiâ attendere ad mores, genium, affectus, diſpoſitiones naturales ſubjecti, cui gratiam confert: ſed ea ſuppoſitio eſt falſa.

Nam 1. Deus gratiam ſuam ſæpiùs elargitur in iis circumſtantiis, in quibus ii, quibus eam confert, interiùs & exteriùs maximè ſunt ab ea alieni, ut patuit in Paulo, de quo hæc habet Auguſtinus in libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 2. *Averſus quippè à fide quam vaſtabat, eique vehementer averſus, repente eſt ad illam gratia potentiore converſus; convertente illo, cui hoc ipſum facturo per Prophetam dictum eſt: Tu convertens vivificabis nos: ut non ſolùm ex nolente fieret volens credere, verùm etiam ex perſecutore, perſecutionem in ejus fidei, quam perſequebatur, defenſione pateretur.*

2. Idem S. Doctor homiliâ 23. inter Quinquaginta apertè docet, gratiæ efficaciam ex circunſtantiis naturalibus minimè pendere: *Adulter*, inquit, *non fuiſti in illa vita tua præterita, plena ignorantiæ, nondum illuminatus, nondum bonum, malumque diſcernens, nondum credens in eum qui te neſcientem regebat. Hoc tibi dicit Deus; Tunc regebam te mihi, ſervabam te mihi. Vt autem adulterium committeres, ſuaſor defuit, ut ſuaſor deeſſet ego feci. Locus & tempus defuit; ut hæc deeſſent, ego feci. Adfuit ſuaſor, non defuit locus, non defuit tempus; ut non conſentires, ego feci. Agnoſce ergo gratiam ejus, cui debes & quod non admiſiſti. Mihi debet iſte quod factum eſt, & dimiſſum vidiſti: mihi debes & tu quod non admiſiſti. Nullum eſt enim peccatum quod fecit homo, quod non poſſet facere alter homo, ſi deſit rector, à quo factus eſt homo.*

3. S. Proſper apertè docet, Dei gratiam nec tempus, nec locum, nec naturales ſubjecti, cui confertur, diſpoſitiones expectare, ut ſuum effectum producat. Id enim hiſce verſibus in Carmine de ingratis, expreſsè profitetur.

*At*

*At verò omnipotens hominem cùm gratia ſalvat*
*Ipſa ſuum conſummat opus; cui tempus agendi*
*Semper adeſt, quæ geſta velit, nec moribus*
*Fit mora, nec cauſis anceps ſuſpenditur ullis.*

4. Concilium Arauſicanum II. variis in locis definit, Deum in gratiæ ſuæ diſpenſatione non attendere ad naturales hominis diſpoſitiones, ad externas, in quibus reperitur, circumſtantias: *Si quis* ( ait Canone 4. ) *ut à peccato purgemur, voluntatem noſtram Deum expectare contendit, reſiſtit ipſi Spiritui ſancto*. Canone 6. idem definit laudata Synodus: *Si quis*, inquit, *ſine gratia Dei credentibus, volentibus, deſiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, ſtudentibus, petentibus, quærentibus, pulſantibus nobis miſericordiam dicit conferri divinitus ..... reſiſtit Apoſtolo dicenti: Quid habes, quod non accepiſti?* Vide quæ ſuperiùs à nobis dicta ſunt, ubi egimus de diſpoſitionibus actuali gratiæ, ex parte ſubjecti, cui confertur, prærequiſitis.

Probatur tandem noſtra concluſio 1. ex eo, quòd Auguſtinus & alii Patres, qui Pelagianos & Semipelagianos impugnarunt, docuerint, efficaciam gratiæ repeti debere ex omnipotentiſſima Dei voluntate: 2. ex duplicis adjutorii, *Sine quo* nimirùm & *Quo*, diſtinctione quam iidem Patres admittendam eſſe docuerunt; ita ut auxilium *Sine quo* proprium fuerit Adamo innocenti; auxilium verò *Quo*, Adamo lapſo neceſſarium ſit ad quodlibet pietatis opus: quam quidem diſtinctionem evertit ſententia quæ docet, efficaciam gratiæ peti debere ex circumſtantiis, in quibus voluntas per ſcientiam mediam prævidetur ſuum præbitura conſenſum. Nempè Adamus innocens aliquandiu conceſſæ ſibi gratiæ conſenſum præbuit, angeli pariter eâ adjuti, in juſtitia quam acceperant à creatore, ſteterunt: & tamen ( ut

non ſemel Auguſtinus docet) nuſquam aut Adamo innocenti, aut ſanctis angelis datum eſt auxilium *Quo*, ſed tantùm (ut dicetur inferiùs) auxilium *Sine quo*. 3. Auguſtinus ſæpiùs aſſerit, homini poſt lapſum ideò neceſſariam eſſe gratiam efficacem, quòd per primi parentis peccatum maximam infirmitatem contraxerit, cui neceſſe fuit ut per auxilium potentius Deus ipſe mederetur: *Subventum eſt igitur* (inquit S. Doctor in libro de correptione & gratia cap. 12.) *infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur; & ideò quamvis infirma non deficeret, neque adverſitatę aliqua vinceretur*: Atqui gratia congrua non medetur infirmitati, quam homo per peccatum contraxit; non enim vincit, ac ſuperat illam infirmitatem, ſed econtrà ab homine eâ infirmitate laboranti vim ſuam ac determinationem habet.

*Solvuntur argumenta ex Auguſtini libro* 1. *ad Simplicianum petita.*

*Not.* 1. S. Auguſtinus ſui Epiſcopatûs initio duos de diverſis quæſtionibus libros ſcripſit, ad Simplicianum, Ambroſii in Sede Mediolanenſi ſucceſſorem. In priore, duæ ſunt quæſtiones: Prima, Quomodo intelligenda ſint loca Epiſtolæ ad Romanos, quæ ab his verbis, *Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt? Abſit*, uſque ad hæc alia: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum*, continentur. Secunda, Qua ratione exponi debeant quæ ab hac Apoſtoli ſententia: *Non ſolùm autem, ſed & Rebecca ex uno concubitu habens Iſaac patris noſtri*, uſque ad iſta, *Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles fuiſſemus*, leguntur. Hoc eſt, in prima quæſtione agit de Lege, expenditque, num fuerit bona; & in ſecunda, de vo-

catione ad fidem, & de ipſa fide diſſerit. In poſteriore libro varias difficultates pertractat, in quibus à Simpliciano, Mediolanenſi Epiſcopo conſultus fuerat.

*Not.* 2. In iis ad Simplicianum libris retractat errorem, quo circa fidem & opera, adhuc Presbyter, laboraverat, hoc eſt, docet, initium fidei non minùs Dei donum eſſe, quàm cætera pietatis opera; contra quod tamen ſenſerat, & ſcripſerat, cum ante Epiſcopatum eo errore teneretur, quo laborarunt poſteà Maſſilienſes, quos in libris de prædeſtinatione Sanctorum, & de dono perſeverantiæ confutavit. *Videtis certè* (inquit ipſe in libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 4.) *quid tunc* (loquitur de tempore, quo ſcripſit expoſitionem quarumdam propoſitionum ex expiſtola ad Romanos) *de fide atque operibus ſentiebam, quamvis de commendanda Dei gratia laborarem: in qua ſententia iſtos fratres noſtros* (Maſſilienſes) *eſſe nunc video; quia non ſicut legere libros meos, ita etiam in eis curaverant proficere mecum. Nam ſi curaſſent, inveniſſent iſtam quæſtionem ſecundùm veritatem divinarum Scripturarum ſolutam in primo libro duorum, quos ad beatæ memoriæ Simplicianum ſcripſi, Epiſcopum Mediolanenſis Eccleſiæ, S. Ambroſii ſucceſſorem, in ipſo exordio Epiſcopatus mei.* Addit ibidem, ſe ex divinâ revelatione tunc didiciſſe, initium fidei eſſe donum Dei: *Ecce quare dixi ſuperiùs, hoc* (1. ad Corinth. 4.) *Apoſtolico præcipuè teſtimonio etiam me ipſum fuiſſe convictum, cum de hac re aliter ſaperem, quàm mihi Deus in hac quæſtione ſolvenda, cùm ad Epiſcopum Simplicianum, ſicut dixi, ſcriberem, revelavit.* Eàdem ratione loquitur in libro de dono perſeverantiæ cap. 20. *Pleniùs ſapere cæpi in ea diſputatione, quam ſcripſi ad beatæ memoriæ Simplicianum, Epiſcopum Mediolanenſis Eccleſiæ, in mei Epiſcopatus exordio, quando & initium fidei, donum Dei eſſe cognovi, & aſſerui.*

*Not.* 3. Quamvis Auguſtinus in primo illo libro ad Simplicianum, catholicam de gratia doctrinam tradiderit; illius tamen operandi modum non explicuit eâ perſpicuitate, quâ explicuit poſteà in libris de prædeſtinatione Sanctorum & de dono perſeverantiæ, in quibus latebras omnes aperit, in quas ſe ſe Semipelagiani receperant: id ipſemet teſtatur in libro de dono perſeverantiæ cap. 21. *Nam propterea*, inquit, *nunc facio libros, in quibus opuſcula mea retractanda ſuſcepi, at nec me ipſum in omnibus me ſecutum fuiſſe demonſtrem, ſed proficienter me exiſtimo, Deo miſerante, ſcripſiſſe, non tamen à perfectione cæpiſſe*. In eâ autem minùs perſpicuâ ratione de modo operandi gratiæ, Congruiſtæ nonnulla expiſcantur, quibus ſuum de gratiæ operandi modo ſyſtema ſuffultum eſſe volunt: ſed quàm inaniter, ex objectionum quas movent, ſolutione patebit.

Objicies 1. Auguſtinus in libro 1. ad Simplicianum, quæſtione 2. repetit efficaciam gratiæ ex attemperatione quæ congruat ad naturales affectus humanæ voluntatis, ſeu ex eo, quòd Deus prævideat, voluntatem humanam in illis aut illis circumſtantiis ei ſuum eſſe præbituram conſenſum. Scilicet in ea quæſtione ſæpiùs meminit congruæ vocationis: *Igitur*, inquit, *non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, qui eo modo vocavit, quo aptum erat eis qui ſecuti ſunt vocationem*. Paulò poſt ſic proſequitur: *Si vellet etiam ipſorum miſereri, poſſet ita vocare, quomodo illis aptum eſſet, ut & moverentur, & intelligerent, & ſequerentur*. Sic etiam non multò poſt: *Illi enim electi, qui congruenter vocati: illi autem qui non congruebant, neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non ſecuti, quamvis vocati*. Sic iterum: *Quia etſi multos vocet, eorum tamen miſeretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum eſt, ut ſequantur*. Sic etiam, paucis interjectis: *Cujus miſeretur, ſic eum vocat, quomodo*

*ſcit*

*ſcit ei congruere, ut vocantem non reſpuat.* Ubi autem multa congruæ ejuſmodi vocationis exempla protuliſſet, ſic tandem generaliter concludit: *Cùm ergo alius ſic, alius autem ſic vocetur ad fidem, eademque res ſæpè alio modo dicta moveat, aliumque moveat, aliumque non moveat, quis audeat dicere defuiſſe Deo modum vocandi, quo etiam Eſau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatemque conjungeret, in qua Iacob juſtificatus eſt?*

Non in libris tantùm ad Simplicianum, quos Auguſtinus ſui Epiſcopatûs initio ſcripſit, ſed etiam in poſterioribus ſuis operibus, eodem modo, hoc eſt, per congruitatem, gratiæ efficaciam & operationem explicuit: hæc enim habet in lib. de dono perſever. cap. 14. *Ex quo apparet, habere quoſdam in ipſo ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, ſi congrua ſuis mentibus vel audiunt verba, vel ſigna conſpiciunt.*

Ex iis autem Auguſtini textibus ſic argumentum conficitur. Efficacia gratiæ ex eodem fonte peti debet, ex quo vocatio de qua loquitur in libro 1. ad Simplicianum, quæſt. 2. ſcilicet ea vocatio idem eſt cum eâ de qua loquitur Apoſtolus in Epiſtolâ ad Romanos, quam Auguſtinus interpretatur à Simpliciano conſultus; ac proindè, cùm certum ſit, Apoſtolum vocationis nomine ipſammet Chriſti gratiam in epiſtolâ ad Romanos intelligere, certum pariter eſſe debet, Auguſtinum vocationis nomine, ipſam etiam internam Chriſti gratiam intellexiſſe: atqui locis laudatis Auguſtinus efficaciam gratiæ repetit ex illius congruitate ad naturales affectus, ad internas diſpoſitiones, ad varias circumſtantias extrinſecas, in quibus humana voluntas reperitur: ergo, ex Auguſtino, efficacia gratiæ repeti debet ex illa attemperatione, tum ad interiorem, tum ad exteriorem, & quidem naturalem, voluntatis humanæ diſpoſitionem, quam per ſcientiam mediam, ſi voluntas in his aut illis circumſtantiis conſtituatur, prævideat.

Reſ-

Reſpondent nonnulli, Auguſtinum in ſuis, tum adversùs Pelagianos, tum adversùs Semipelagianos, operibus retractaſſe, quæ de modo operandi gratiæ ſcripſerat in libro 1. ad Simplicianum.

Sed falſa eſt illa reſponſio. Nam 1. (ut mox fusè dicetur) Auguſtinus in lib. 1. ad Simplicianum nihil de modo operandi gratiæ docuit, quod adverſetur iis, quæ contra Pelagianos & Semipelagianos ſcribens aſſeruit. 2. In libro de prædeſt. Sanct. (ut jam jam obſervatum eſt) laudat & probat, quæ de gratiâ ad Simplicianum ſcripſerat; laudat quoque in libro de dono perſeverantiæ (ut etiam obſervatum eſt) ac prætereà cap. 21. extendi vult ad perſeverantiam ea omnia, quæ ad Simplicianum ſcribens, dixerat de fidei initio: *Videant* (inquit, loquens de Maſſilienſibus) *utrum in primi libri poſterioribus partibus, eorum duorum, quos mei Epiſcopatus initio, antequam Pelagiana hæreſis appareret, ad Simplicianum, Mediolanenſem Epiſcopum, ſcripſi, remanſerit aliquid, quo vocetur in dubium, gratiam Dei non ſecundùm merita noſtra dari: & utrum ibi non ſatis egerim, etiam initium fidei eſſe donum Dei: & utrum ex iis quæ ibi dicta ſunt, non conſequenter eluceat, etſi non ſit expreſſum, etiam uſque in finem perſeverantiam non niſi ab eo donari, qui nos prædeſtinavit in ſuum regnum & gloriam.*

Reſpondent alii, Auguſtinum in eo ad Simplicianum libro diſputare potiùs, & quæſtionem ſibi à Simpliciano propoſitam verſare potiùs in utramque partem, quàm certum aliquid definire: unde (inquiunt) ex eo libro, nec vera, nec conſtans Auguſtini doctrina exculpi debet.

Verùm ſatis non eſt ea ſolutio. Nempè, licèt Auguſtinus multùm in utramque partem diſputet, ſæpiùſque ità quæſtionem involvat, ut non niſi à diligenter attendente, objecta à reſponſis diſcerni valeant; nihil tamen reipſa aſſerit, quod adverſetur doctrinæ, quam uberiùs poſteà in ſuis con-

contra Pelagianos & Semipelagianos operibus, de modo operandi gratiæ tradidit.

Reſpondendum eſt igitur 1. neg. maj. argumenti quod nobis objectum eſt: ſcilicet ex eodem capite repeti debere efficaciam gratiæ, ex quo S. Auguſtinus in lib. 1. ad Simplicianum repetit efficaciam vocationis, de quâ loquitur. Ratio eſt, quia vocatio, cujus S. Doctor eo in libro ſæpiùs meminit, eſt, non vocatio interna quæ per gratiam interiorem fiat, ſed externa tantùm, quæ ideò nonnullis congrua dicitur, quia illorum affectibus eſt attemperata: idque ſubſequentibus argumentis oſtendi poteſt.

1. Auguſtinus ſtatim quæſtionis initio exponens congruitatem, cujus in eâ quæſtione ſæpè fit mentio, ſic loquitur: *Vt quamvis multi uno modo vocati ſint, tamen quia non omnes uno modo affecti ſunt, illi ſoli ſequuntur vocationem, qui ei capiendæ reperiuntur idonei*. Ex iis autem verbis patet, affectus naturales eorum, quibus congruit vocatio, eſſe cauſam, cur vocationem ſequantur: ſed non ſunt cauſa, cur ſequantur vocationem quæ fit per gratiam interiorem: iſta enim non ſupponit affectus bonos in hominibus, quos movet; ſedècontra eos inſpirat, ſuave reddens, quod prius diſplicebat: *Vt autem* (inquit Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 17.) *innoteſcat quod latebat, & ſuave fiat quod non delectabat, gratiæ Dei eſt, quæ hominum adjuvat voluntates*.

2. Idem S. Doctor de eo vocationis genere loquitur, cujus varias ſpecies in eâdem ad Simplicianum quæſtione enumerat: atqui eæ vocationis ſpecies, quæ in illâ quæſtione ab Auguſtino recenſentur, non ſunt niſi externæ vocationes, quæ ab interioribus cordis motibus diſtinguuntur, ſeu, quæ in ſolis ſignis extrinſecis poſitæ ſunt, & ſe habent per modum motivorum extrinſecorum credibilitatis: *Cur ergo* (ait.) *Eſau non ſic*, hoc eſt, externo illo credibilitatis motivo, *eſt vocatus, ut vellet audire? Videmus enim alios.*

*ali-*

*aliter iiſdem rebus demonſtratis, vel ſignificatis, ad credendum moveri.* Scribit, nonnullos aliquibus tantùm verbis auditis, in Chriſtum credidiſſe: *Nathanael* (inquit) *ad unam ſententiam, quam ab illo audivit, reſpondit: Rabbi, tu es filius Dei.* Aſſerit, alios miraculis fuiſſe adductos ad fidem: *Miraculo facto in Cana Galileæ, crediderunt in eum diſcipuli ejus.* Docet, aliquos nec ad mortui ſuſcitationem motos, ut ad fidem venirent: *Multi nec ſuſcitatis mortuis, crediderunt.* Addit, ad ipſum crucis ſupplicium nonnullos titubaſſe, alios verò credidiſſe: *De cruce atque morte ejus conterriti, etiam diſcipuli, titubarunt; & tamen latro tunc credidit, cùm eum non præſtantiorem videret in operibus, ſed conſortio crucis æqualem.* Monet, unum è diſcipulis Chriſti ad cicatrices commotum, credidiſſe: *Unus autem de numero diſcipulorum poſt ejus reſurrectionem, non tam viventibus membris, quàm relucentibus cicatricibus, credidit.* Aſſerit tandem, multos ex iis qui videntes Chriſti miracula, non crediderant, adductos ad fidem fuiſſe viſis Apoſtolorum miraculis: *Multi ex eorum numero, à quibus crucifixus eſt, videntes eum miracula facientem, contempſerant: diſcipulis eum prædicantibus, & in nomine ejus talia facientibus, crediderunt.* Sed verba, ſed miracula, ſed mortuorum ſuſcitatio, ſed prædicatio Euangelii, ſed cicatrices, aliaque hujuſmodi ſigna, quæ nonnullos, tanquam credibilitatis motiva, ad fidem adduxerunt, vocatio ſunt tantùm externa: ergo Auguſtinus in loco qui nobis objectus eſt, de vocatione tantùm externâ loquitur.

3. Idem Auguſtinus in aliis ſuis operibus congruam, de quâ agitur, vocationem in ſignis exterioribus reponit, tanquam mediis, quibus Spiritus Sanctus uſus eſt, ut fidei viam aliquibus aperiret: *Ut alii* (inquit epiſtolâ 99.) *ad ſalutem ſuam crederent, alii ad naturam ſuam non crederent, ipſe utique, non in carne, ſed in ſpiritu, veniebat,*

Viſis

Viſis congruis *alloquens quos volebat, ſicut volebat.* In libro 4. de Trinitate, cap. 2. ſic in eundem ſcopum loquitur: *Miſſa ſunt nobis divinitùs* Viſa congrua *peregrinationi noſtræ, quibus admoneremur, non hìc eſſe quod quærimus, ſed illuc ad ipſa eſſe redeundum.*

4. Eandem congruitatem, hoc eſt, congruam ſuadendi movendique vim, pœnis ac ſuppliciis tribuit: *Iſta demonſtratio potentiæ Dei* ( ait idem Sanctus Doctor lib. 2. ad Simplicianum quæſt. 19.) *& annuntiatio nominis ejus in univerſa terra, prodeſt eis ut timeant, ut vias ſuas corrigant, quibus vocatio talis* Congruit. Externa illa congruitas, quæ ex ſignis petitur, eſt in aliquibus veluti ſemen, cui Deus ipſe poſteà incrementum confert per interioris gratiæ ſubminiſtrationem: ſed non eſt ipſamet Chriſti gratia, *per quam* (ut Auguſtinus aſſerit in lib. de gratiâ & libero arbitrio, cap. 15.) *fit, ut ſit homo bonæ voluntatis, cùm priùs fuerit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, ut ipſa bona voluntas quæ jam eſſe cœpit, augeatur; & tam magna fiat, ut poſſit divina implere mandata quæ voluerit, cùm valdè, perfectèque voluerit:* Unde S. Doctor nullibi in ſuis operibus illam Chriſti internam gratiam vocat Congruam.

Reſpondendum eſt 2. dato, quòd Auguſtinus libro 1. ad Simplicianum quæſt. 2. nomine *Vocationis congruæ*, intellexerit vocationem completam, hoc eſt, tum externam quæ in ſignis poſita eſt, tum internam quæ in inſpiratione luminis & amoris conſiſtit, Congruiſtæ nullum ex eo loco argumentum pro gratia quæ ad effectus naturales & varias circumſtantias attemperata ſit, eruere poſſunt. Scilicet non indifferentem, & verſatilem vocationem, ſed vocationem effectricem fidei ac bonæ voluntatis Auguſtinus intellexit: eam autem fidei ac bonæ voluntatis effectricem vocationem vocat Congruam, quòd congruat, hoc eſt, per ſe apta ſit ſuperare humanæ voluntatis reſiſtentiam: ad id verò apta eſt & congruit,

gruit, quòd inſpiret ſuavitatem & delectationem, quæ, cùm major ſit ac intenſior delectatione carnali, concupiſcentiam ſuperat ac vincit; ac proinde per ſe efficax eſt, ſeu bonæ voluntatis operativa. In eâ reſponſione duæ ſunt partes; *Prima*, Auguſtinum vocationis nomine intellexiſſe in libro 1. ad Simplicianum quæſt. 2. internam vocationem cum externâ conjunctam, & quidem efficacem; *Altera*, eundem Auguſtinum Congruitatis nomine intellexiſſe Intrinſecam divinæ gratiæ virtutem, quæ major ſit corruptæ voluntatis reſiſtentiâ. Utraque illa reſponſionis pars ſeorſim probanda eſt.

Primò, Auguſtinum nomine vocationis intellexiſſe internam vocationem, & quidem efficacem, ſic oſtenditur. S. Doctor in lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. vocationis nomine aliud intelligit, quàm quod intelligebat, cùm ante Epiſcopatum errore Semipelagianorum laboraret: Nempè in libro de prædeſt. Sanct. cap. 4. ſcribit, ſe in quæſtione 2. libri primi ad Simplicianum retractaſſe antiquam ſuam de vocatione ac de initio fidei ſententiam: Atqui ante Epiſcopatum nomine vocationis Auguſtinus intelligebat vocationem externam, quæ cum gratiâ verſatili conjuncta, fidei initium præveniret: nam in libro octoginta trium quæſtionum, quæſtione 68. quem errans ante Epiſcopatum ſcripſit, ſic loquitur: *Quoniam nec velle quiſquam poteſt, niſi admonitus, & vocatus, ſive intrinſecùs ubi nullus hominum videt, ſive extrinſecùs per ſermonem ſonantem, aut per aliqua viſibilia, efficitur, ut etiam ipſum velle Deus operetur in nobis:* iis autem verbis, *vocatus intrinſecùs, ubi nullus hominum videt*, vocationem internam, hoc eſt, per interiorem gratiam, intelligi manifeſtum eſt; neque enim exterior vocatio fit *intrinſecùs, ubi nullus hominum videt*, ſed extrinſecùs tantùm; in externis nimirùm ſenſibus: ergo Auguſtinus in lib. 1. ad Simplician. nomine vocationis, aliam interiorẽ gratiã intelligit, quàm in-

intelligeret ante ſuum Epiſcopatum: Sed non poteſt eſſe alia, quàm quæ per ſeipſam ſit efficax; hæc enim ſola opponitur interiori gratiæ verſatili: ac proindè Auguſtinus in libro ad Simplicianum, nomine vocationis intellexit vocationem, externam quidem, ſed quam aut comitetur, aut immediatè ſubſequatur gratia interior per ſeipſam efficax. Vide quæ de ſententiâ Auguſtini Semipelagiani ipſemet ſcribit in lib. de prædeſtin. Sanctorum.

Prætereà Auguſtinus in lib.1.ad Simplicianum loquitur de vocatione, quæ ſit effectrix bonæ, etiam inchoatæ, voluntatis, & quam admittunt quicumque eâ vocationis ſpecie vocantur. Nam 1. loquitur de vocatione, quæ efficit, ut velimus, ſeu quæ ipſum velle operatur in nobis: *Non ideò* (inquit) *dictum putandum eſt: Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei; quia niſi ejus adjutorio non poſſumus adipiſci quod volumus* (vitam ſcilicet æternam, ad quam comparandam ipſi Semipelagiani gratiam, etiam efficacem, neceſſariam eſſe fatebantur; licèt ad initium fidei & ad perſeverantiam uſque in finem, eam non requirerent) *ſed ideò potiùs* (quod ante Epiſcopatum negaverat) *quia niſi ejus vocationem non volumus*, etiam ip ſum initium fidei. 2. Eam de quâ loquitur, vocationem apertè aſſerit bonæ voluntatis effectricem; ſic enim loquitur: *Sed ſi vocatio iſta ità eſt effectrix bonæ voluntatis, ut omnis vocatus eam ſequatur, quomodo verum erit, Multi vocati, pauci verò electi?* At vocatio bonæ voluntatis effectrix, & quam omnis vocatus ſequitur, non eſt, ut patet, ſola vocatio externa, nec interna verſatilis, quam Auguſtinus, dum erraret, admiſit; ſed eſt vocatio interna, efficax, & voluntatis determinativa.

Nec eſt, quòd quis dicat, verba quæ mox laudata ſunt, objectionem eſſe quam ſibi Auguſtinus proponit, ac proindè non continere germanam illius de vocatione ſententiam. Nam 1. ſi ſit

ad-

adverſariorum objectio, ſupponit, perſuaſum illis fuiſſe, Auguſtinum nomine vocationis, intellexiſſe vocationem bonæ voluntatis effectricem. 2. Nullum eſt verbum in ea ſecunda quæſtione libri primi ad Simplicianum, quo neget vocationem admitti debere, quæ ſit effectrix bonæ voluntatis. 3. Poſt plura quæ in omnem partem variis interrogationibus verſat, ſolvens argumentum illud, reſpondet, vocationem eſſe Dei miſerentis, additque, Deum nullius fruſtrà miſereri; ac proindè ſupponit, vocationem illam, quæ eſt ex Dei miſericordia, ſemper ita ſuum effectum habere, ut quiſque eâ vocationis ſpecie vocatus, Deum vocantem ſequatur: *Verum eſt ergo* (inquit) *Multi vocati, pauci verò electi. Illi enim electi qui congruenter* (vocatione effectrice bonæ voluntatis) *vocati; illi autem qui non congruebant, neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non ſequuti, quamvis vocati*, (vocatione non effectrice bonæ voluntatis) *Iterum verum eſt; Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: quia etiamſi multos vocet*, vocatione non effectrice bonæ voluntatis, *eorum tamen miſeretur, quos ita vocat quomodo eis vocari aptum eſt*, aptitudine petitâ ex gratia efficiente bonam voluntatem, *ut ſequantur. Falſum eſt autem, ſi quis dicit, igitur non miſerentis Dei, ſed volentis, atque currentis eſt hominis: quia nullius Deus fruſtra miſeretur*: vocatio nimirùm quæ eſt ſecundùm propoſitum, & effectrix bonæ voluntatis, nuſquam caret ſuo effectu: *Cujus autem miſeretur, ſic eum vocat, quomodo ſcit ei congruere*: ſuam ſcilicet gratiam diſpenſans ad menſuram majoris, aut minoris cupiditatis, quæ in vocato reperitur, *ut vocantem non reſpuat*.

Nec his obſtat, quòd Auguſtinus ſolutâ hâc difficultate, *Multi vocati, pauci verò electi*, ſtatim meminerit ſignorum externorum, ad quorum conſpectum plures fidem amplexi ſunt. Siquidem externa illa ſigna viam parant ad vocationem effectricem bonæ voluntatis; divinæ enim eſt provi-

videntiæ, ita cauſas omnes ordinare ac diſponere, ut ad id conferant, quod æterno ſuo decreto ſibi Deus ipſe propoſuit.

Altera reſponſionis pars, hoc eſt, Auguſtinum *Congruitatis* nomine intellexiſſe intrinſecam divinæ vocationis virtutem, evidens eſt ſuppoſitâ primâ reſponſionis parte. Nempè ſi electorum vocatio ſit per ſe effectrix bonæ voluntatis, ſi eam nemo reſpuat, ſi nuſquam fruſtra detur, maximè congruit, hoc eſt, aptiſſima eſt ad ſuperandam corruptæ voluntatis reſiſtentiam; ideò autem ad id eſt apta, quòd, cùm amor amore pellatur, terrenus cœleſti, amor cœleſtis quem inſpirat, major ac intenſior ſit amore terreno, quo tanquam lethali viſco implicati erant humanæ voluntatis affectus. Vide totum hoc argumentum fusè pertractatum apud Antonium Maſſouliè Tom.2. pag.220. libri quem inſcripſit, *S. Thomas ſui interpres*.

Objicies 2. Sanctus Auguſtinus lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. docet, committi nobis gratiæ ad fidem vocanti conſenſum, cùm è contra ipſe donet nobis opera alia, per quæ vitam æternam promereamur. *Aliter* (inquit) *Deus præſtat ut velimus; aliter præſtat, quòd voluerimus. Vt velimus enim, & ſuum eſſe voluit & noſtrum; ſuum vocando; noſtrum ſequendo. Quòd autem voluerimus, ſolus præſtat, id eſt, poſſe bene agere, & ſemper beatè vivere*; ergo Auguſtinus, ſaltem quoad initium fidei, efficaciam gratiæ repetit ex humanæ voluntatis conſenſu.

Reſp. conc. ant. diſt. conſeq. Auguſtinus, ante epiſcopatum Semipelagianus, conc. ant. poſt epiſcopatum Catholicus, neg. ant. Verba de quibus eſt quæſtio, ſunt argumentum quod Auguſtinus quæſt. 2. libri primi ad Simplicianum ſibi objicit, quodve ſtatim ſic ſolvit: *Noverit enim* (inquit) *Deum ſibi præſtitiſſe, ut crederet, qui miſeretur inſpirando fidem cujus miſertus eſt, ut adhuc infideli vocationem impertiret.*

*Iam enim diſcernitur fidelis ab impio. Quid enim habes quod non accepiſti? quid gloriaris quaſi non acceperis?* Solutioni à ſe datæ ſtatim opponit ſuam antiquam ad laudata Apoſtoli verba interpretationem; ſed eam rejicit: ſic enim loquitur: *Illa etiam verba ſi diligenter attendas: Igitur non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei; non hoc Apoſtolus propterea tantùm dixiſſe videbitur, quòd adjutorio Dei ad id quod volumus perveniamus, ſed etiam ex illa intentione, qua & alio loco dicit, Cum timore & tremore veſtram ſalutem operamini: Deus enim eſt qui operatur in vobis velle & operari pro bona voluntate: Vbi ſatis oſtendit etiam, ipſam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri;* non ſolâ vocatione cum gratia verſatili præcedente, ut ante ſuum epiſcopatum ſenſerat, ſed auxilio interiore efficaci, quo Deus facit, ut velimus: *Illud autem* (ait de hac antiqua ſua ſententiâ, *miſericordia Dei ſola non ſufficit, niſi*, credendo adjuti gratia verſatili, *conſenſus noſtræ voluntatis addatur*, loquens, *neſcio quomodo dicatur, fruſtra Deum miſereri, niſi nos velimus. Si enim Deus miſeretur, ergo jam volumus: ad eandem quippè miſericordiam pertinet, ut velimus. Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle & operari.*

### *Solvuntur quædam alia S. Auguſtini loca.*

Objicies 1. S. Auguſtinus in libro de ſpiritu & litterâ, cap. 33. ſic loquitur: *Liberum arbitrium naturaliter attributum à creatore animæ rationali, illa media vis eſt, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem poteſt. Et ideò nec iſtam voluntatem qua credit Deo, dici poteſt homo habere, quam non acceperit; quandoquidem vocante Deo,* Surgite de libero arbitrio, *quod naturaliter, cùm crearetur, accepit.* Unde ſic arguitur: Eo in loco S. Auguſtinus aſſerit, voluntatem quâ homo credit Deo vocanti per interiorem gratiam, ſurgere

de

de libero arbitrio: ergo cenſet, vocationem per gratiam interiorem, eſſe efficacem dependenter ab ipſiuſmet liberi arbitrii conſenſu.

Reſp. diſt. conſeq. Auguſtinus Pelagianorum nomine aſſerit, voluntatem quâ homo credit Deo, de libero arbitrio ſurgere, conc. conſeq. nomine proprio, neg. conſeq. Verba quæ nobis objiciuntur, argumentum ſunt, quod ſibi ipſi Auguſtinus objicit. Nimirùm hanc ſibi quæſtionem initio cap. 33. libri de ſpiritu & litt. propoſuerat: *Sed conſequens eſt paululùm quærere, utrùm voluntas illa qua credimus, etiam ipſa Dei donum ſit, an ex illo naturaliter inſito adhibeatur arbitrio*. Eam verò ſic ſolverat: *Si dixerimus, eam non eſſe donum Dei, metuendum eſt, ne exiſtimemus inveniſſe nos aliquid, quod Apoſtolo increpanti & dicenti, Quid enim habes quod non accepiſti? reſpondere poſſimus; Ecce habemus bonam voluntatem credendi quam non accepimus*. Poſt ſolutam illam quæſtionem objicit ſibi Pelagianorum, aut ſaltem Semipelagianorum reſponſionem, in eo poſitam, quòd liberum arbitrium, de quo ſurgit, ut Deo vocante, per gratiam verſatilem credamus, à Deo acceperimus, ſicque ſalvari Apoſtolicam ſententiam: *Quid enim habes, quod non accepiſti?* Eam verò Pelagianorum, aut Semipelagianorum reſponſionem cap. 34. libri de Spiritu & litt. hiſce verbis confutat: *Si autem reſpondetur*, quod reſpondebant adverſarii quos impugnat, *cavendum eſſe, ne quiſquam Deo tribuendum putet peccatum, quod admittitur per liberum arbitrium, ſi in eo quod dicitur, Quid habes quod non accepiſti? propterea etiam voluntas qua credimus, dono Dei tribuitur, quia* De libero ſurgit arbitrio, quod, cùm crearemur, accepimus.

Objicies 2. S. Auguſtinus lib. 12. de Civ. Dei, cap. 6. docet fieri poſſe, ut ex duobus hominibus eâdem tentatione vexatis, unus gratię conſentiat, alter verò minimè conſentiat: at diverſitas illa ex alio capite oriri non poteſt, quàm aut ex libero

ar-

arbitrio, aut ex gratiâ congruâ, quæ uni detur, non autem alteri, hoc eſt, ex gratia attemperata naturali unius diſpoſitioni, & minimè attemperata alterius naturali diſpoſitioni: ergo, &c. Probatur maj. ipſiſſimis Auguſtini verbis: *Si enim* (inquit) *aliqui duo æqualiter affecti animo & corpore, videant unius corporis pulchritudinem, qua viſa unus eorum ad illicitè perfruendum moveatur, alter in voluntate pudica ſtabilis perſeveret, quid putamus eſſe cauſæ, ut in illo fiat, in illo non fiat voluntas mala?* Idem paulò inferiùs hoc alio exemplo docet: *Si eadem tentatione ambo tententur, & unus ei cedat atque conſentiat, alter idem qui fuerat, perſeveret, quid aliud apparet, niſi unum voluiſſe, alterum noluiſſe à caſtitate deficere? Vnde niſi propria voluntate, ubi eadem fuerat in utroque corporis & animi affectio?*

Reſp. 1. conc. maj. diſt. min. Sed diverſitas illa ex alio proximo capite oriri non poteſt, quàm ex conſenſu unius & diſſenſu alterius, conc. min. ex alio capite remoto, neg. min. Equidem utriuſque illius hominis, de quo loquitur Auguſtinus, diverſitas oritur proximè ex conſenſu unius & diſſenſu alterius; ſcilicet liberum arbitrium eſt cauſa proxima, ſive bonæ, ſive malæ voluntatis; ſed idem liberum arbitrium, licèt ſit adæquata, & tum remota, tum proxima cauſa malæ voluntatis, non eſt tamen adæquata, tum remota, tum proxima cauſa bonæ voluntatis: Unde cum idem Sanctus Doctor aſſerit, naſci eam ex libero arbitrio, non excludit cauſam aliam ſuperiorem, gratiam nimirùm efficacem, quæ ſit prima & efficiens cauſa diſcretionis hominis ſtantis ab homine qui labitur.

Confirmatur illa reſponſio ex loquendi modo quo Sanctus Auguſtinus utitur in operibus, in quibus ex profeſſo diſſerit de neceſſitate & de modo operandi gratiæ; ſcilicet in libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 5. aſſerit, credere vel non credere eſſe in hominis poteſtate,

Non

*Non quia* ( inquit ) *credere vel non credere, non eſt in arbitrio voluntatis humanæ*: ne quis tamen in Semipelagianorum gratiam eo loquendi modo abuteretur, ſtatim ulteriorem cauſam, cur quis credat, refundit in efficacem Dei gratiam. *Sed in electis* ( ait ) *præparatur voluntas à Domino*. *Ideò ad ipſam quoque fidem, quæ in voluntate eſt*, tanquam in cauſa proximâ, *pertinet*: *Quis enim te diſcernit? Quid autem habes, quod non accepiſti?* Eodem loquendi modo utitur ejuſdem libri cap. 6. ubi cum ſibi objeciſſet: *Multi audiunt verbum veritatis, ſed alii credunt, alii contradicunt: Volunt ergo iſti credere, nolunt autem illi*: reſpondet: *Quis hoc ignoret? quis hoc neget? ſed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas à Domino, diſcernendum eſt utique, quid veniat de miſericordia ejus, quid de judicio*. Paulò poſt hæc etiam habet: *Et tamen illi, quia voluerunt, crediderunt; illi, quia noluerunt, non crediderunt*. Hujus autem diſcretionis primam cauſam hiſce verbis ſtatim exponit: *Miſericordia igitur & judicium in ipſis voluntatibus facta ſunt*. *Electio quippè iſta gratiæ eſt*.

Si autem quis roget, cur Auguſtinus cap. 6. lib. 12. de civitate Dei ſiluerit de primâ illâ diſcretionis causâ, & proximam tantùm laudaverit, reſpondendum erit, S. Doctorem eo in capite ex profeſſo non tractare quæſtionem de gratia, ſed tantùm quæſtionem de cauſa mali; ac proinde ſatis ei fuit aſſerere, creatorem non eſſe cauſam mali, ſed ipſam ſolam creatam voluntatem, quæ cum in bonâ voluntate condita fuiſſet, facta eſt mala per proprium liberum arbitrium, per quod ( adjutum tamen gratiâ verſatili, quæ nuſquam Adamo innocenti defuit ) potuit in illâ, quam acceperat, bonâ voluntate perſeverare: *Ut ſit aliquis* ( inquit ) *inquirendi modus, cauſam primam malæ voluntatis inquiro*.

Reſpondent 2. aliqui, hypotheſim Auguſtini intelligi non debere in ſtatu naturæ lapſæ, ſed

in ſtatu naturæ innocentis. Ratio eſt 1. quia eo in loco tentationem eam non adſcribit internæ concupiſcentiæ, cui tamen omnes hominis lapſi tentationes ſolet adſcribere. 2. Loquitur de voluntate quæ nullo adhuc vitio commaculata fuerit: ac proindè mirum non eſt, ſi in illâ hypotheſi diſcretionem ejus, qui externæ tentationi non conſenſit, libero arbitrio adſcribat: nempè uterque ex duobus illis tentatis æqualem gratiam, verſatilem nimirùm, habuit.

1. Sed ne verbum quidem eſt eo in loco de ſtatu naturæ innocentis. Nec obſtat, quòd loquatur de voluntate quæ ſit ſine peccato: ſiquidem id locum habet in aliquibus juſtis, ſaltem per breve aliquod tempus. 2. Tentationem de quâ loquitur, vocat occultam: at occulta tentatio non ex alio naſcitur, quàm ex concupiſcentiâ; externa enim oritur ex objecto.

Objicies 3. S. Auguſtinus pluries in ſuis operibus aſſerit, conſentire & diſſentire, velle & nolle, eſſe propria humanæ voluntati, eſſe noſtra; habere Dei dona, eſſe accipientis & habentis: ſic enim loquitur lib. de ſpiritu & lit. cap. 34. *Viſorum ſuaſionibus agit Deus ut velimus, & ut credamus .... ſed conſentire vel diſſentire, propriæ voluntatis eſt ..... Conſentire vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt*. Sic etiam libro de gratiâ & libero arbitrio cap. 3. *Velle & nolle, propriæ voluntatis eſt*. Unde ſic argumentum conficitur. Si gratia ſuam efficaciam à voluntatis conſenſu non acciperet, immeritò Auguſtinus toties aſſeruiſſet, conſentire Dei vocationi, vel non conſentire, propriæ voluntatis eſſe: is enim loquendi modus innuere videtur, vocationem non determinare voluntatem, ſed è contra vocationem à voluntate determinari: ergo, &c.

Reſp. ad 1. neg. antec. Ad 2. neg. pariter ant. Ii enim loquendi modi nihil aliud ſignificant, quàm liberum arbitrium non tolli per gratiam, quan-

quantumcumque ſit efficax: nempè gratia non impedit, ne conſentiamus Deo vocanti; ſed è contra facit, ut illi voluntas conſentiat. *Certum eſt* ( inquit Aug. lib. de gratia & libero arbitrio cap. 106. ) *nos velle cum volumus, ſed ille facit, ut velimus bonum ... Ille facit, ut faciamus, cui dicit homo, Pone, Domine, cuſtodiam ori meo, hoc eſt enim dicere: Fac ut ponam cuſtodiam ori meo*.

Confirmatur reſponſio ex eo, quòd iis locis ubi S. Doctor aſſerit, velle & nolle, conſentire & non conſentire, eſſe propriæ voluntatis, ex profeſſo probare intendat, liberum arbitrium ſtare cum operatione gratiæ: in eum enim finem ſcripſit librum de gratia & libero arbitrio: in eundem quoque finem ſæpiùs illum loquendi modum uſurpat, in ſuis contra Maſſilienſes operibus. Nempè contendebant iſti, Auguſtiniano de gratia ſyſtemate tolli liberum arbitrium, induci indeclinabile fatum, invehi damnatum ab Eccleſia Manichæiſmum. Itaque opus bonum, & noſtrum eſt, quia Deo cooperamur, & Dei eſt, qui efficit, ut cooperemur. *Vtrumque ergo*, credere & operari, *noſtrum eſt* ( ait S. Doctor libro 1. Retract. cap. 23. ) *propter arbitrium voluntatis; & utrumque tamen datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis*. Tandem eæ phraſes quæ nobis objiciuntur, ſenſum habent verum, ſive gratia voluntatem determinet ad operandum bonum, ſive voluntas gratiam determinet: Unde Auguſtinus ſive de ſtatu naturæ lapſæ diſputet, ſive de ſtatu naturæ innocentis, iis utitur, licèt contendat, gratiam in eo duplici ſtatu differre ſecundùm diverſum operandi modum.

## §. III.

### *Vtrum efficacia gratiæ peti debeat ex intrinſeco illius operandi modo.*

*Not.* Status quæſtionis eſt, utrùm gratia efficax poſita ſit in operatione divinâ, quæ propriè, efficienter, phyſicè, operetur in nobis quemlibet veræ pietatis actum; ita ut moveat, flectat, determinet voluntatem ad operandum bonum: eâ fermè ratione, quâ homo ſanitate fruens, alium hominem qui fractis eſt cruribus, propriè, efficienter, phyſicè ad ambulandum determinat. Affirmativam ſententiam Thomiſtæ omnes propugnant, negativam verò ii theologi, quorum doctrinam duobus præcedentibus paragraphis confutavimus.

Conclusio. Gratia in ſtatu naturæ lapſæ eſt efficax ab intrinſeco operandi modo, hoc eſt, propriè, efficienter, phyſicè determinat voluntatem ad operandum bonum. Idque probari poteſt ex Scripturâ, ex orationibus Eccleſiæ, ex definitionibus gratiæ, ex dati naturæ ſtanti adjutorii diſtinctione ab adjutorio dato naturæ lapſæ.

*Profertur argumentum ex Scriptura petitum.*

Probatur ex Scripturis, quæ docent 1. Deum facere, ut faciamus: *Dabo vobis cor carneum* (ait Deus ipſe Ezechielis 36.) *& faciam ut in præceptis meis ambuletis & judicia mea cuſtodiatis*. Docent 2. Deum in nobis operari velle & perficere: *Cum timore & tremore* (ait Apoſtolus ad Philipp. 2.) *veſtram ſalutem operamini: Deus eſt enim qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate*, hoc eſt, per gratiam quam ex mero ſuo beneplacito largitur. Docent 3. eos qui

qui ſunt filii Dei, agi ipſo Dei ſpiritu: *Qui ſpiritu Dei aguntur* (ait Apoſtolus ad Rom. 8.) *hi filii Dei ſunt.*

Ex eâ autem Scripturarum doctrinâ ſic conficitur argumentum. Admitti debet gratia quæ facit ut faciamus, quæ in nobis operatur velle, & perficere; per quam filii Dei aguntur: atqui gratia quæ facit ut faciamus; quæ in nobis operatur velle, & perficere; per quam filii Dei aguntur; eſt efficax ab intrinſeco, hoc eſt, efficienter & phyſicè determinat voluntatem ad operandum bonum: ergo &c. Probatur min. Primò; eam gratiam eſſe *efficacem*, evidens eſt, cùm ad actum ſecundum reducatur, ſeu actu operetur. 2. Eam gratiam eſſe efficacem *ab intrinſeco*, colligitur ex eo, quòd Scriptura illi vim agendi tribuat independenter ab aliquâ extrinſecâ conditione, hoc eſt, independenter ab humanæ voluntatis conſenſu; neque enim cùm de gratiæ efficaciâ loquitur, meminit alicujus conditionis, quæ ſe ex parte noſtrâ teneat, ſed abſolutè de eâ dicitur, quòd faciat ut faciamus; quòd operetur velle & perficere; quòd per eam filii Dei agantur. 3. Eam gratiam ab intrinſeco efficacem, *phyſicè* determinare voluntatem, patet ex eo quòd determinatio moralis non ſit determinatio propriè dicta, ſed metaphorica tantùm, quæ legi, doctrinæ, ipſis etiam ſacris codicibus, convenit, juxta illud Auguſtini in libro de gratia Chriſti cap. 10. ubi ſic loquitur: *Ad doctrinam pertinet cùm ſuadetur omne quod bonum eſt. Et ſi inter docere, & ſuadere, vel potiùs exhortari, diſtare aliquid videtur, etiam hac tamen doctrina generalitate includitur, quæ quibuſcumque ſermonibus, vel litteris continetur. Nam & ſanctæ Scripturæ, & docent, & exhortantur, & poteſt eſſe in docendo, & exhortando etiam hominis operatio.*

Confirmatur argumentum authoritate Patrum. In his Scripturæ verbis: *Faciam ut in præceptis meis ambuletis*, Deus abſolutè, & ſine conditione iis qui fide futuri erant Abrahæ

 filii,

filii, promittit pietatis opera: atqui quæ Deus abſolutè & ſine conditione promittit, prævię & phyſicè operatur; alioquin enim propriè non promitteret, ſed potiùs prædiceret. Auguſtini eſt illud argumentum: ſic enim loquitur in libro de ſpiritu & lit. cap. 24. *Hoc enim Deus promittit, quod ipſe facit: Non enim ipſe promittit & alius facit, quod jam non eſt promittere, ſed prædicere*. Utitur eodem argumento in libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 10. ubi hæc ait: *Deus non de noſtræ voluntatis poteſtate, ſed de ſua prædeſtinatione promiſit: Promiſit enim quod ipſe facturus erat, non quod homines; quia etſi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipſe facit, ut illi faciant, quæ præcipit; non illi faciunt, ut ipſe faciat, quæ promiſit; alioquin ut Dei promiſſa compleantur, non in Dei, ſed hominum eſt poteſtate*. Si autem Deus expectet noſtræ voluntatis conſenſum, ut phyſicè agat in nobis opera bona, homines faciunt ut ipſe faciat, promittit non de ſuâ prædeſtinatione, ſed de noſtræ voluntatis poteſtate; promittit non quæ ipſe facturus erat, ſed quod homines: quod tamen negat Auguſtinus. Idem S. Doctor ponderans Ezechielis verba quæ laudavimus, *Faciam ut in præceptis meis ambuletis*, ſic loquitur in libro de gratiâ & libero arbitrio cap. 16. *Ille facit ut faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati noſtræ, qui dixit: Faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis*: at moralis determinatio non præbet vires efficaciſſimas: ergo in laudatis Prophetæ verbis, Deus pollicitus eſt hominibus phyſicam voluntatis determinationem.

Idem S. Auguſtinus, exponens quæ laudavimus Apoſtoli verba, *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt*: hæc ſcribit in libro de correptione & gratiâ cap. 2. *Intelligant, ſi filii Dei ſunt, ſpiritu Dei ſe agi, ut, quod agendum eſt, agant: aguntur enim ut agant, non ut ipſi nihil agant*. In eâ S. Doctoris ſententiâ maximè ponderandum

dum eſt verbum illud, *Aguntur*; nempè ſignificat prævium determinationem; aguntur ut *agant*: & prætereà ſignificat etiam prævium determinationem phyſicam, cùm (ut jam obſervatum eſt) agi moraliter, non ſit agi propriè, ſed metaphoricè tantùm: unde de diabolo qui moraliter movet ad malum, nuſquam dictum eſt, quòd ab eo agantur ut agant, qui ſunt ejus filii: ac prætereà ſi de motione tantùm morali verba illa intelligerentur, cur Pelagianis & Semipelagianis fuerunt offendiculo? putarunt enim, cum iis libertatem cohærere non poſſe, ut fusè dicetur inferiùs.

Tandem Pelagius laudata hæc ex Apoſtolo verba: *Operatur velle & proficere*, explicuit de motione morali: *Operatur* (inquit apud Auguſtinum in libro de gratiâ Chriſti cap. 10.) *in nobis velle quod bonum eſt, velle quod ſanctum eſt, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, & mutorum more animalium tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione ſuccendit; dum revelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem, dum nobis ſuadet omne quod bonum eſt.* Sed Auguſtinus judicavit, id non ſatis eſſe, ut Pelagius catholicus haberetur. *Quid* (ait ibidem) *manifeſtius, nihil aliud eum dicere gratiam, qua Deus operatur* in nobis *velle quod bonum eſt, quàm Legem atque Doctrinam?* Totum ejuſdem libri caput decimum legendum eſt, ut intelligatur, apud Auguſtinum ſatis non fuiſſe motionem illam moralem, quæ in internâ etiam ſuaſione & excitatione poſita eſt.

*Profertur argumentum petitum ex orationibus Eccleſiæ.*

Eccleſia in ſuis orationibus à Deo petit gratiam per ſe, ex natura ſua, & ab intrinſeco efficacem: ergo gratia eſt per ſe, ex natura ſua, &

ab intrinſeco efficax. Conſequens eſt evidens. Nam 1. Eccleſia, cùm ſit columna, & firmamentum veritatis, non poteſt errare, cùm docet, quænam ſint ad ſalutem neceſſaria, & quæ ad praxim reducenda. 2. Apud Patres (ut videre eſt in capitulo 11. ex iis quæ ſubjiciuntur Epiſtolæ Cæleſtini ad Gallicanos Epiſcopos) immota eſt ſententia, *Vt legem credendi lex ſtatuat ſupplicandi.* 3. Eo argumento non ſemel contra Pelagianos & Semipelagianos uſus eſt Auguſtinus, ut gratiæ tum neceſſitatem, tum operandi modum aſſereret: *Si ergo* (inquit in lib. de dono perſeverantiæ c. 7.) *alia documenta non eſſent, hæc Dominica oratio, nobis ad cauſam gratiæ, quam defendimus, ſola ſufficeret.* Sic etiam loquitur in libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 14. *Frequentationibus orationum frequenter apparebat Dei gratia quid valeret.*

Itaque probatur ant. Eccleſia in ſuis orationibus petit, ut gratia bonam voluntatem in nobis operetur; ut liberum arbitrium actu bonum eligat; ut voluntas Deo moventi conſentiat; ut non tantùm poſſit, ſed etiam reverà agat; petit gratiam quæ faciat facere, quæ ſingulos pietatis actus in nobis efficiat: Sed gratia quæ ipſam bonam voluntatem operatur, quæ efficit ipſam boni electionem, ipſum voluntatis conſenſum, ipſummet agere; quæ facit facere, quæ ſingulos pietatis actus in nobis efficit, eſt gratia per ſe, ex natura ſua, ab intrinſeco efficax: ergo Eccleſia in ſuis orationibus petit gratiam per ſe, ex natura ſua, ab intrinſeco efficacem.

Major argumenti propoſitio oſtenditur ex Auguſtino qui Epiſtolâ ad Vitalem obſervat 1. Eccleſiam pro infidelibus orare, ut credant. Obſervat 2. petere eam à Deo, ut catechumenis baptiſmi deſiderium inſpiret; ut juſtis perſeverantiam largiatur. Obſervat 3. in libro de peccat. meritis, cap. 5. Eccleſiam in ſuis orationibus à Deo petere omnes omninò virtutum actus; obſervatio-

nem

nem omnium quæ præcipit; omnem in omnibus obedientiam: Unde ſic arguitur: Infidelis gratiâ jam excitatus, petit conſenſum fidei quæ prædicatur; Catechumenus jam gratiâ præventus, petit, ut obediat præcepto quo baptizari jubetur; Juſtus gratia actuali motus, petit, ut præcepto quo perſeverare jubetur, obtemperet; Fideles, etiam ſub auxilio gratiæ conſtituti, petunt à Deo ut det, quod ipſe jubet: *Da quod jubes*: ergo petunt boni, ad quod excitantur, electionem; ut gratiæ quâ moventur, conſenſum præbeant auxilii quo præveniuntur, acceptationem; cum illa electio, ille conſenſus, illa acceptatio, præcipiantur.

Eadem argumenti major propoſitio oſtenditur ex precum formulis, quibus utitur Eccleſia. Dominicâ 4. poſt Paſcha oratione 1. ſic Deum alloquitur, *Da populis tuis id amare quod præcipis, id deſiderare quod promittis*. Dominicâ 5. oratione 1. *Largire ſupplicibus tuis, ut cogitemus te inſpirante, quæ recta ſunt, & te gubernante, eadem faciamus*. In vigilia Pentecoſtes oratione 1. *Concede nobis, & noſtræ voluntatis pravitatem frangere, & tuorum præceptorum rectitudinem in omnibus adimplere*. Dominicâ 9. poſt Pentecoſtes orat. 1. *Fac eos, quæ tibi ſunt placita, poſtulare*. Dominicâ 12. *Tribue quæſumus, ut ad promiſſiones tuas ſine offenſione curramus*. Dominicâ 13. *Fac nos amare quod præcipis*. Dominicâ 17. oratione 1. *Da populo tuo diabolica vitare contagia, & te ſolum Deum pura mente ſectari*. Dominicâ 19. orat. ult. *Tua medicinalis operatio tuis ſemper faciat inhærere mandatis*. Dominicâ 20. orat. ult. *Fac nos quæſumus tuis ſemper obedire mandatis*. Dominicâ 23. orat. ſecret. *Ut quod immeritò contuliſti, propitius exequaris*. Dominicâ 24. orat. ſecret. *Omnium noſtrum ad te corda converte, ut à terrenis cupiditatibus liberati, ad cæleſtia deſideria tranſeamus*.

Eccleſia (ut ex laudatis formulis patet) à Deo

petit non tantùm poſſe, ſed ipſum etiam agere; non tantùm potentiam ad obſervandum mandata, ſed actualem ipſorum obſervationem; non ſolam poſſibilitatem amoris divini, ſed ipſum amoris actum; non modò potentiam converſionis, ſed ipſam etiam actualem converſionem: ergo petit quoque electionem boni, gratiæ conſenſum, acceptationem auxilii; illa enim electio, ille conſenſus, illa acceptatio, in ipſo agere, in ipſâ mandatorum obſervatione, in amore actuali, in ipſa converſione includuntur. Itaque evidens eſt major propoſitio ſyllogiſmi, quem in noſtræ concluſionis defenſionem protulimus. Vide argumentum illud in Mandato Eminentiſſimi Cardinalis DE NOAILLES, quod ad hujus Tomi calcem deſcribemus, ſolidiſſimè explicatum.

Minor non minùs eſt certa, ſeu non minùs conſtat, gratiam quæ ipſam bonam voluntatem operatur; quæ efficit ipſam boni electionem; quæ præſtat ipſum voluntatis conſenſum; quæ ſubminiſtrat acceptationem gratiæ; quæ facit, ut faciamus, eſſe gratiam per ſe, ex natura ſua efficacem. Nempè gratia cujus efficacia non dependet ab electione, ab acceptatione liberi arbitrii, eſt per ſe, & ex natura ſua efficax: ſed gratia quam Eccleſia in ſuis orationibus à Deo petit ad ſingulos pietatis actus, nullo modo pendet ab electione, ab acceptatione, à conſenſu liberi arbitrii: Nam 1. gratia illa (ut probatum eſt) efficit electionem, acceptationem, conſenſum liberi arbitrii: ergo ab eo non pendet. 2. Cùm fideles gratiam à Deo petunt, ipſammet electionem (ut oſtenſum eſt) ipſam acceptationem, ipſum conſenſum petunt: ergo ſupponunt, eam non eſſe à nobis gratiam determinantibus, ſed ab ipſa gratiâ determinante: nempè irriſoria eſt petitio rei, quæ eſt in noſtra poteſtate, ſeu quæ eſt à nobis tanquam à cauſa determinante: *Non fallamus homines, nam Deum fallere non valemus*

*mus* ( inquit Auguſtinus in Epiſtolâ ad Vitalem) *Prorſus non oramus Deum, ſed orare fingimus, ſi nos ipſos, non illum, credimus facere quod oramus*; aut ( ut idem S. Doctor ait lib. 2. de peccatorum meritis cap. 6. ) *Quis autem optat, quod in poteſtate ſic habet, ut ad faciendum nullo indigeat adjumento?* Propter eam rationem nullus homo qui corporeâ ſanitate fruitur, Deum rogat, ut elevet manum, pedem moveat, oculos aperiat, quia jam ſcit ſe vires ad id agendum habere: ſi verò oculus humore aliquo infectus ſit, ſi pes podagrâ laboret, tunc homo Deum rogat, ut vires ſubminiſtret, quibus iis naturæ officiis perfungatur.

*Profertur argumentum petitum ex gratiæ efficacis definitionibus.*

Ea gratia eſt per ſe efficax, cui à S. Patribus tribuuntur definitiones, quæ ſoli gratiæ per ſe efficaci conveniunt: atqui à S. Patribus gratiæ efficaci tribuuntur definitiones quæ conveniunt ſoli gratiæ per ſe efficaci: ergo gratia eſt per ſe efficax. Minor propoſitio ſubſequentibus momentis ex Auguſtino deſumptis oſtenditur.

In libro de gratia Chriſti, definitur, gratia quæ non ſolùm poſſe, ſed ipſum etiam velle & agere in nobis operatur. *Non ait, Deus eſt, qui operatur in vobis poſſe; tanquam ipſi jam velle & operari per ſe ipſos habeant: ſed ait, Deus enim eſt, qui operatur in vobis & velle & perficere*. Ejuſdem libri cap. 6. dicitur ardor dilectionis: *Sic vult homo, ut tamen ejus voluntati Deus ardorem dilectionis inſpiret*. Cap. 10. definitur, ea *qua futuræ gloriæ magnitudo creditur, ſperatur, amatur; qua nec ſuadetur ſolùm omne, quod bonum eſt, verùm & perſuadetur*. Capite 13. ea eſt, *quam altiùs & interiùs Deus cum ineffabili ſuavitate creditur infundere; ita ut non oſtendat tantummodò*

*veritatem, verùm etiam impertiat charitatem*. Ea eſt, per quam Deus docet eos, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt, *ſimul donans, & quid agant ſcire, & quod ſciunt, agere*. Ea eſt, per quam fit *ut non ſit terribile, ſed ſuave, mandatum*.

Ejuſdem libri cap. 14. dicitur ea eſſe, per quam omnis qui audivit à Patre, & didicit, ad eum venit: *Ac per hoc quando Deus docet, non per legis litteram, ſed per ſpiritus gratiam, ita docet, ut quod quiſque didicerit, non tantùm cognoſcendo videat; ſed etiam volendo appetat, agendoque perficiat*. Ea eſt, per quam *& poſſibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus eſt*. Cap. 24. ea eſt, per quam Deus *interna atque occulta, mirabili, atque ineffabili poteſtate operatur in cordibus hominum, non ſolùm veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates*.

Capite 25. Ea eſt, quam Apoſtolus petit, cum ait, orare ſe ad Deum pro eis, ad quos ſcribebat, ne quid mali faciant, & ut quod bonum eſt, faciant: *Non enim*, ait, *oramus ut poſſitis nihil mali facere, ſed ne quid faciatis mali: nec ut poſſitis bonum facere, ſed bonum faciatis*. Cap. 26. Ea eſt, per quam charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum qui datus eſt nobis, ita ut *omninò nihil boni ſine illa, quod ad pietatem pertinet, veramque juſtitiam, fieri poſſe Pelagius non dubitet*.

Capite 33. Ea eſt, per quam datur non ſpiritus timoris, ſed charitatis. *Nos autem illam gratiam in eorum confeſſione requirimus, de qua dicit Apoſtolus: Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis & charitatis & obedientiæ*. Cap. 34. Ea eſt, per quam *ipſa voluntas & actio ſubminiſtratione Sancti Spiritus adjuvatur*. Cap. 35. definitur *adjutorium benè agendi adjunctum naturæ atque doctrinæ, per inſpirationem flagratiſſimæ & luminoſiſſimæ charitatis*.

Ex iis gratiæ efficacis definitionibus ab Auguſtino traditis ſic conficitur argumentum. Ea gra-

gratia eſt per ſe efficax, quæ operatur determinationem humanæ voluntatis ad bonum : atqui gratia cui allatæ definitiones conveniunt, operatur determinationem humanæ voluntatis;nempè determinatio humanæ voluntatis eſt volitio & executio boni; eſt boni dilectio ; eſt inchoata ſaltem charitas; eſt ſuavitas mandati; eſt deſiderium & executio boni, quod voluntas à Patre dicit; eſt fructus orationis; eſt virtus charitatis & obedientiæ; eſt voluntas & actio ſubminiſtratione Spiritûs adjuta; eſt flagrantiſſima, & luminoſiſſima charitas: Atqui ( ut patet ex laudatis definitionibus ) Deus operatur volitionem, & executionem boni; dilectionem; charitatem etiam inchoatam; ſuavitatem mandati; deſiderium & perfectionem boni,quod voluntas à Patre didicit; fructum orationis; virtutem charitatis & obedientiæ; actionem & voluntatem ſubminiſtratione Spiritûs adjutam; flagrantiſſimam & luminoſiſſimam charitatem : ergo Deus operatur ipſam voluntatis determinationem ; ac proindè non gratia à voluntate , ſed voluntas à gratiâ determinatur; gratia non eſt efficax dependenter à conſenſu voluntatis, ſed potiùs ipſe conſenſus exiſtit dependenter à gratiâ, tanquam à causâ efficiente & determinante.

*Profertur argumentum ex variis Auguſtini principiis petitum.*

*Not.* S. Auguſtinus in ſuis adversùs gratiæ inimicos operibus plura profert principia, ex quibus invictè ſequitur, gratiam eſſe per ſe, ex natura ſua, ab intrinſeco, efficacem. De iis principiis nonnulla hìc à nobis dicenda ſunt.

S. Doctor aſſerit 1. gratiam eſſe efficacem: *Si enim* ( inquit in lib. de prędeſt. Sanct. cap. 8. ) *omnis qui audivit à Patre, & didicit, & venit; profectò omnis qui non venit, non audivit à Patre, nec didicit: nam ſi audiviſſet & didiciſſet, veniret,*

Aſſe-

Aſſerit 2. gratiam eſſe prævіam, non pediſſequam: contendit enim, eam ſuum effectum habere, non quia volumus, ſed econtrà nos velle, quia operatur, ut velimus: *Quæſtio* (inquit in epiſtolâ ad Vitalem) *quæ inter nos agitur, eſt, utrum hæc gratia*, quoad effectum, *præcedat, an ſubſequatur hominis voluntatem; hoc eſt, ut plenius id eloquar, utrum ideò nobis detur, quia volumus, an per ipſam etiam Deus efficiat, ut velimus*: Unde lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. gratia dicitur, *vocatio ità effectrix bonæ voluntatis, ut omnis eam vocatus ſequatur.*

Aſſerit 3. certum & infallibilem eſſe effectum ad quem movet & excitat voluntatem. *Subventum eſt igitur* (inquit lib. de corrept. & gratiâ, cap. 12.) *infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur; & ideò quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adverſitate aliqua vinceretur....... infirmis ſervavit Deus, ut ipſo donante, invictiſſimè quod bonum eſt, vellent, & hoc deſerere invictiſſimè nollent.*

Aſſerit 4. gratiam facere, ut faciamus. *Certum eſt* (inquit in libro de gratiâ & libero arbitr. cap. 21.) *nos facere cùm facimus, ſed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dicit: Faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis. Cùm dicit: Faciam ut faciatis, quid aliud dixit, niſi, auferam à vobis cor lapideum, unde non faciebatis, & dabo cor carneum, unde faciatis?* Addit, ab omnipotente Deo hominem miris modis trahi: *Trahitur ergo* (lib. 2. ad Bonifacium cap. 19.) *miris modis ut velit, ab illo qui novit intùs in ipſis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant, ſed ut volentes ex nolentibus fiant.*

Aſſerit 5. divinæ gratiæ efficaciam oriri ab omnipotentia Dei, & à dominio quod ipſe Deus habet in voluntates hominum, ſicut in cætera omnia quæ ſub cœlo ſunt: *Sine dubio* (inquit Auguſtinus lib. de correptione & gratiâ, cap. 14.)

*ha-*

*habens humanorum cordium quò placeret inclinandorum omnipotentiſſimam poteſtatem*.

Ex iis autem principiis duplex argumentum conficitur. Si reverà (quod negant adverſarii) perſuaſum fuiſſet Auguſtino, gratiam eſſe per ſe, ex natura ſua, ab intrinſeco efficacem, aliis terminis uti non potuiſſet, quàm iis quibus uſus eſt. Aſſeruit enim, gratiam eſſe efficacem; certò & infallibiliter conſequi effectum, ad quem movet; facere eam, & quidem præbendo vires efficaciſſimas, ut faciamus; operati eam intùs in cordibus hominum; vim ſuam haurire ab omnipotentiſſimâ Dei voluntate.

Econtrà ſi Auguſtinus non cenſuiſſet, gratiam eſſe efficacem ab intrinſeco, iis quibus uſus eſt terminis, ſaltem ſine additâ aliquâ explicatione, uti non potuiſſet. Nempè gratia non foret, ſaltem quoad uſum, prævia, ſed pediſſequa voluntatis: eam enim ex ſe (ut volunt adverſarii) indifferentem ad uſum, aut non uſum, voluntas ad uſum determinaret. Effectus ad quem movet, conſenſus nimirùm voluntatis, non ſemper contingeret, & reverà non contingere ſemper fatetur laxior Ludovici Molinæ ſententia: & licèt verbo tenùs id negent Congruiſtæ, reipſa tamen affirmant: quæ enim moraliter tantùm movent, ſuadendo nimirùm & excitando per objecti propoſitionem, nonnunquam effectum habent, nonnunquam etiam eo fruſtrantur. Gratia intùs in humano corde non operaretur: nempè moralis motio ſe tenet ex parte objecti, non autem ex parte ſubjecti quod movetur, ſeu proponit objectum, ſed phyſicè non inſpirat illius amorem. Gratia vim ſuam non haberet ab omnipotentiſſimâ Dei voluntate; neque enim infinitâ poteſtate, ſed ſapientiâ tantùm opus eſt ad movendam moraliter voluntatem: ſiquidem motio moralis nihil aliud eſt, quàm propoſitio objecti iis dotibus veſtiti, quæ voluntatem ad objecti propoſiti amorem allicere poſſunt.

Tanti

Tanti momenti pro causâ gratiæ per ſe efficacis viſum eſt illud argumentum in Congregationibus *de Auxiliis*, ut qui illi adverſantur, negandum duxerint, efficaciam gratiæ peti debere ex omnipotentiſſimâ Dei voluntate;contra quod tamen expreſsè docuerat Auguſtinus, ut in primâ Congregatione ſub Paulo V. habitâ die 20. Septembris anni 1605. demonſtravit Thomas de Lemos, qui in iis Congregationibus cauſam egit Dominicanorum, protulitque præter textus à nobis ex Auguſtino laudatos, alium in quo idem Sanctus Doctor aſſerit,quòd *Paulus cùm efficaciſſima voluntate converteretur, gratia Dei erat ſola*; hoc eſt, præveniens & efficiens Pauli conſenſum, ſeu ad illum determinans. Innumeri ſunt alii apud Auguſtinum textus, quibus illud Thomæ de Lemos reſponſum confirmari poteſt: quoties enim S. Doctor de virtute gratiæ diſſerit, ſemper eam repetit, non ex voluntatis conſenſu gratiam determinantis, ſed ex omnipotentiſſimâ Dei voluntate. Vide pag. 558.

*Profertur argumentum petitum ex diviſione adjutorii in adjutorium* ſine quo, *& in adjutorium* quo.

Sanctus Auguſtinus in libro de correptione & gratiâ duplex adjutorium diſtinxit, adjutorium ſine quo,& adjutorium quo. *Item* (inquit cap. 12.) *ipſa adjutoria diſtinguenda ſunt: Aliud eſt adjutorium* ſine quo *aliquid non fit,& aliud eſt adjutorium* quo *aliquid fit*. Primam adjutorii ſpeciem cum alimentis comparat: *Nam ſine alimentis non poſſumus vivere, nec tamen cùm affuerint alimenta, eis fit, ut vivat qui mori voluerit: ergo adjutorium alimentorum eſt adjutorium ſine quo non fit, non quo fit ut vivamus*. Alteram adjutorii ſpeciem comparat cum beatitudine, hoc eſt, cum clarâ & intuitivâ Dei viſione: *At verò beatitudo, quam*

*non*

*non habet homo, cùm data fuerit, continuò fit beatus: adjutorium eſt enim non ſolùm ſine quo non fit, verùm etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adjutorium & quo fit eſt, & ſine quo non fit. Quia & ſi data fuerit homini beatitudo, continuò fit beatus; & ſi data nunquam fuerit, nunquam erit. Alimenta verò non conſequenter faciunt ut homo vivat, ſed tamen ſine illis non poteſt vivere.*

Idem Sanctus Doctor eodem in capite aſſerit, adjutorium ſine quo, non autem adjutorium quo, datum fuiſſe Adamo innocenti: *Primo itaque homini* (inquit) *qui in eo bono quo factus fuerat rectus, acceperat poſſe non peccare, poſſe non mori, poſſe ipſum bonum non deſerere, datum eſt adjutorium perſeverantiæ*, non quo *fieret ut perſeveraret*, *ſed* ſine quo *per liberum arbitrium perſeverare non poſſet*.

Econtrà idem Auguſtinus aſſerit, nunc in ſtatu naturæ lapſæ dari ſanctis adjutorium, quo in bono perſeverent: *Nunc vero ſanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædeſtinatis non tantùm tale adjutorium perſeverantiæ datur: ſed tale ut eis perſeverantia ipſa donetur; non ſolùm ut ſine illo dono perſeverantes eſſe non poſſint, verùm etiam ut per hoc donum non niſi perſeverantes ſint.*

Ratio quæ movit Auguſtinum ad diſtinguendum duplex illud adjutorium *ſine quo*, & *quo*, petitur ex diverſo ſtatu, in quo olim innocens homo, & nunc lapſus reperitur. Innocenti, cùm ſanus eſſet, & concupiſcentiæ expers, ad bonum operandum ſatis erat auxilium ſine quo: *Vt ergo* (ait Sanctus Doctor) *non acciperet hoc donum Dei, id eſt, in bono perſeverantiam primus homo, ſed perſeverare, vel non perſeverare in ejus relinqueretur arbitrio, tales vires habebat ejus voluntas, quæ ſine ullo fuerat inſtituta peccato, & nihil illi ex ſeipſa concupiſcentialiter reſiſtebat, ut dignè tantæ bonitati, & benè vivendi facilitati perſeverandi committeret arbitrium*. Econtrà homini

lapſo,

lapſo, cùm æger ſit, debeatque contra intrinſecam ſibi concupiſcentiam pugnare, ad agendum bonum, ſive ſit juſtus, ſive ſit impius, opus eſt adjutorio quo, ſeu adjutorio quo bona voluntas ipſi conferatur: *Nunc verò poſteaquam eſt illa magna peccati merito amiſſa libertas, etiam majoribus donis adjuvanda remanſit infirmitas.*

In quo autem poſita ſint illa majora dona, hiſce verbis ſtatim exponit: *Tantum quippe Spiritu Sancto accenditur voluntas eorum, ut ideò poſſint, quia ſic volunt; ideò ſic velint, quia Deus operatur ut velint: nam ſi in tanta infirmitate vitæ hujus ipſi relinqueretur voluntas ſua, ut in adjutorio Dei* ſine quo *perſeverare non poſſent, manerent ſi vellent, nec Deus in eis operaretur ut vellent: inter tot & tantas tentationes infirmitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet, & ideò perſeverare non poſſent, quia deficientes infirmitate nec vellent; aut non ità vellent infirmitate voluntatis, ut poſſent. Subventum eſt igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur; & ideò quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adverſitate aliqua vinceretur.*

Ex iis Auguſtini textibus ſic argumentum conficitur. Auxilium quo, eſt per ſe & ab intrinſeco efficax; ſiquidem (ut ex Auguſtino patet) ſe habet reſpectu hominis viatoris, ſicut beatitudo, ſeu viſio beatifica reſpectu hominis comprehenſoris; beatitudo enim ſeu viſio beatifica, eſt per ſe & ab intrinſeco efficax ad efficiendum, ut homo comprehenſor ſit beatus: *At verò beatitudo* (inquit) *quam non habet homo, cùm data fuerit, continuò fit beatus. Adjutorium eſt enim non ſolùm ſine quo non fit, verùm etiam quo fit, propter quod datur.* Atqui auxilium quo, eſt gratia quâ homini in ſtatu naturæ lapſæ opus eſt ad agendum: ergo gratia in ſtatu naturæ lapſæ ad agendum neceſſaria, eſt per ſe & ab intrinſeco efficax.

Reſpondent ii qui contendunt, gratiam ex ſolo eventu eſſe efficacem, auxilium quo, cujus

Au-

Auguſtinus meminit, eſſe gratiam cui voluntas conſenſum præbet; auxilium verò ſine quo non, eſſe gratiam cui eadem voluntas non vult præbere conſenſum: hincque patet (inquiunt) duplex illud adjutorium non diſtingui, niſi ab extrinſeco, hoc eſt, dependenter à conſenſu aut diſſenſu voluntatis creatæ.

Sed vana eſt illa reſponſio. Nam 1. non cohæret cum beatitudinis agendi modo, cui S. Auguſtinus comparat auxilium quo: nempè is eſt beatitudinis agendi modus, ut per ſe, & ab intrinſeco ſuum effectum producat, id eſt, per ſe, aut tanquam cauſa efficiens, aut tanquam cauſa formalis, beatum efficiat ſubjectum, in quo recipitur: *At verò beatitudo quam non habet homo, cùm data fuerit, continuò fit beatus*. 2. Auxilium quo, non eſſet potentius auxilio ſine quo: quod repugnat Auguſtino: *Hæc eſt* (inquit in lib. de correptione & gratiâ, loquens de adjutorio ſine quo) *quæ data eſt primo Adam: ſed hæc potentior eſt in ſecundo*: quo autem ſenſu ſit potentior, ſtatim hiſce verbis tradit: *Prima eſt enim qua fit, ut habeat homo juſtitiam ſi velit: ſecunda ergo plus poteſt, qua etiam fit ut velit, & tantùm velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiſcentem, voluntate ſpiritus vincat*. 3. Si vera ſit, auxilii quo, adverſariorum explicatio, homo lapſus nullam reſpectu boni agendi ægritudinem per peccatum contraxiſſet; eodem enim auxilio, quo Adamus innocens, poſſet bonum operari, illudque reverà operaretur: nam ſanitas Adami in eo præ cæteris poſita erat, quòd gratiâ verſatili adjutus, ſe ſe ad bonum, aut malum pro libito determinare poſſet: *Arbitrium* (ait Auguſtinus lib. de corrept. & gratiâ, cap. 11.) *tunc ità liberum erat, ut benè velle poſſet & malè*.

Reſpondent ad idem noſtrum argumentum ii qui *Congruiſtæ* dicuntur, auxilium ſine quo, eſſe gratiam iis in circumſtantiis datam, in quibus Deus per ſcientiam Mediam prævidit, voluntatem

tem humanam ei conſenſum ſuum præbituram non eſſe; èoontra auxilium *Quo*, eſſe eandem gratiam, ſed attemperatam genio & affectibus naturalibus humanæ voluntatis, ita ut Deus eam in iis circumſtantiis concedat, in quibus habito reſpectu ad præſentem voluntatis affectum, prævidet per ſcientiam Mediam, quòd voluntas eam acceptatura ſit.

Verùm quàm falſa ſit illa reſponſio, pluribus momentis demonſtrari poteſt. Nam 1. Gratia, quæ ad perſeverandum Angelis conceſſa eſt, data fuit in iis circumſtantiis, in quibus Deus per ſcientiam conditionatam, præviderat eos illi ſuum præbituros eſſe conſenſum, cùm reverà illum ei præbuerint, juxta illud Auguſtini in libro de correptione & gratiâ, cap. 11. *Sed quia*, Adamus, *noluit permanere, profectò ejus culpa eſt, cujus meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet: ſicut fecerunt Angeli ſancti, qui, cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium*, adjutum auxilio ſine quo, *ſteterunt ipſi, & hujus manſionis debitam mercedem recipere meruerunt; tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certiſſimum ſit ſemper ſe in illa eſſe manſuros*.

2. Adamus ipſe, adhuc innocens, plures fidei, ſpei, & charitatis actus ante peccatum elicuit; & tamen auxilium *Sine quo*, per quod eos elicuerat, nuſquam ab Auguſtino vocatum eſt auxilium *Quo*: imò Sanctus Doctor ubique contendit, illum non aliud auxilium habuiſſe, quàm auxilium Sine quo: *Primo itaque homini* (inquit libro de correptione & gratiâ, cap. 12.) *datum eſt adjutorium perſeverantiæ, non Quo fieret ut perſeveraret, ſed Sine quo per liberum arbitrium perſeverare non poſſet*: ergo auxilium *Quo*, non eſt illud, quod prævisum eſt per ſcientiam mediam habiturum, in iis circumſtantiis in quibus datum eſt, ſuum effectum per humanæ voluntatis acceptationem.

3. Ad-

3. Adjutorium *Sine quo*, nuſquam tranſit in adjutorium *Quo*, etiamſi voluntas eo utatur: ſic alimenta quibus homo utitur ut vivat, dici non poſſunt adjutorium *Quo*, ſed tantùm adjutorium *Sine quo*: ſcilicet illorum adjutoriorum diſcrimen non petitur ab effectu, ſed ex diverſo operandi modo: *Hæc autem* (inquit S. Doctor) *tantò major eſt, ut parum ſit homini per illam reparare perditam libertatem, parum ſit denique non poſſe ſine illa, vel apprehendere bonum, vel permanere in bono ſi velit, niſi etiam efficiatur ut velit.*

4. Adjutorium, Quo, ideò nunc datur, quòd infirmitati voluntatis humanæ, per auxilium medicinale, ſubveniendum fuerit: *Subventum eſt igitur infirmitati voluntatis humanæ* (inquit idem Sanctus Doctor libro de correptione & gratiâ, cap. 12.) *ut divina gratia indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur*: Sed ſi auxilium *Quo*, ſit (ut ſupponit Congruiſtarum reſponſio) quoad ſubſtantiam, & quoad operandi modum, qui illi per ſe & ab intrinſeco conveniat, idem cum auxilio *Sine quo*, in eoque diſcrepet tantùm, quòd ſit attemperatum affectibus naturalibus voluntatis, per illud non ſubvenitur infirmitati voluntatis humanæ; ſedècontra voluntas relinquitur infirma, ſicut baculus quo quis ad ambulandum utitur, non medetur ægroti debilitati, qui ſine eo ambulare non poteſt, ſed debilitatem ipſam in eo ſtatu in quo erat, planè relinquit. Tandem adversùs congruiſtarum reſponſionem pugnant argumenta omnia, quæ paulò antè contra primam reſponſionem prolata ſunt.

Reſpondent 3. nonnulli ad idem argumentum, auxilium *Sine quo*, eſſe unum tantùm & alterum auxilium, quo voluntas utitur, aut non utitur pro libito; auxilium verò *Quo*, eſſe multitudinem auxiliorum quæ id tandem operantur, quod auxilia ſeorſim ſumpta non operata fuerant, ſive reſpectu converſionis, ſive reſpectu perſeverantiæ uſque in finem.

Sed

Sed admitti non poteſt illa reſponſio. Nam 1. incidit in Ludovici Molinæ, & in Congruiſtarum ſententiam, licèt ab auxiliis hujuſmodi excludat ſcientiam Mediam, per quam à Dei voluntate dirigantur; ac proindè adversùs eam pugnant argumenta omnia, quibus Molinæ & Congruiſtarum doctrinam confutavimus. 2. Vel illa auxilia multiplicata non prædeterminant phyſicè voluntatem ad conſenſum, vel prædeterminant: Si primum, reducuntur ad auxilium, *Sine quo*; ac proindè, ex Auguſtini principiis, ſatis non ſunt, ut impii converſionem, aut juſti perſeverantiam in ſtatu naturæ lapſæ actu operentur. Si ſecundum, ſunt ipſummet auxilium *Quo*, per quod ad converſionem, & ad perſeverantiam voluntas phyſicè determinatur. 3. Fucum facit illud de multiplicatione auxiliorum ſyſtema: ſiquidem licèt multiplicatis auxiliis Deus & impii converſionem & juſti perſeverantiam operari ſoleat, ac unumquodque eorum diſponat, aut ad converſionem, aut ad perſeverantiam; non tamen aut converſionem, aut perſeverantiam operatur ſine eo ſpeciali auxilio, quod ab Auguſtino vocatum eſt auxilium *Quo*, per quod & ipſum velle, & ipſum operari efficiantur. 4. Modus agendi auxilii *Quo*, petitur (ut ſuperiùs dictum eſt) ab omnipotentiſſimâ Dei voluntate: at id falſum eſſet, ſi vera foret tertia illa adverſariorum reſponſio: ſcilicet èontra effectus qui ex multiplicatis illis auxiliis petitur, in ipſam voluntatis humanæ determinationem, phyſicè in inſtanti naturæ præviam, refunderetur: ſic quemadmodum is qui importunis & repetitis ſuaſionibus efficeret, ut quis quidpiam ageret, non ob id diceretur omnipotens; nec opus hominis illius in ſuadentis potentiam refunderetur.

*Sol-*

### *Solvitur argumentum petitum ex læſione libertatis.*

Objicies 1.Gratia efficax ab intrinſeco tollit libertatem, nempè tollit indifferentiam ad agendum libertati eſſentialem, aut ſaltem ad merendum, aut demerendum, in ſtatu naturæ lapſæ omninò requiſitam: ergo gratia non eſt efficax ab intrinſeco.

Reſp. ad 1.neg. ant. Ad 2. diſt. ant. Tollit indifferentiam ſuſpenſivam, quæ quidem dicit privationem actûs, conc. ant. Tollit indifferentiam activam, quæ ſola eſt eſſentialis libertati, aut ſaltem ad merendum, aut demerendum in ſtatu naturæ lapſæ requiritur, quæque ex parte voluntatis dicit poſitionem actûs cum potentiâ ad non ponendum, neg. ant. Quòd autem activa illa indifferentia per gratiam ab intrinſeco efficacem non lædatur, facilè poteſt oſtendi.

1.Gratia, quantumcumque ſupponatur efficax, non tollit indifferentiam objectivam, ſeu, gratia non impedit, quin intellectus in objectis quæ cupiditatem fovent ac nutriunt, boni ſpeciem apprehendat; proindeque nec impedit, quin voluntas objecta illa proſequi poſſit: id enim omne voluntas amare & proſequi poteſt, quod intellectus ſub aliquâ boni ſpecie repræſentat.

Hincque concluditur, quòd cùm in omiſſione actûs pietatis, ad quem gratia efficax voluntatem prædeterminat, intellectus apprehendat ſpeciem boni quod cupiditati favet, voluntas poſſit, etiam dum ex gratiæ motu operatur, amare & eligere omiſſionem illam.

Concluditur iterùm, quòd cùm idem intellectus apprehendat ſpeciem boni non tantùm in omiſſione actûs, ad quem gratia movet, ſed etiam in actu contrario, voluntas in viâ non ſolùm eſt indifferens indifferentiâ contradictionis, ſed etiam indifferentiâ contrarietatis, v.g. indifferens

rens eſt ad amandum, aut proximum, aut ad illum odio habendum. Hæc tamen indifferentia contrarietatis ( quam & indifferentiam ſpecificationis vocant, quòd verſetur circa objecta ſpecie diverſa ) non eſt eſſentialis libertati, niſi ſervato, & non prætermiſſo ordine finis: ſcilicet ( ut ſuo loco dicetur ) libertas arbitrii à S. Thomâ 1. p. qu. 62. art. 8. rectè definitur: *Vis electiva mediorum, ſervato, non prætermiſſo, ordine finis;* hoc eſt, eſſentia libertatis poſita eſt in potentiâ eligendi actus ſpecie diverſos, qui ad ultimum finem comparandum conferunt: electio verò mediorum, quæ ad alium finem conferunt, quamvis reperiatur in viatoribus ( utpotè nondum per amorem beatificum conjunctis cum Deo, ultimo creaturæ rationalis fine ) eſt ejuſdem libertatis imperfectio; dicit enim potentiam avertendi ſe à fine ultimo, hoc eſt, dicit potentiam peccandi, quæ haud dubiè ( ut demonſtravit olim Auguſtinus contra Pelagianos ) ſumma eſt hominis viatoris imperfectio.

Inſtabis 1. Potentia non agendi, quæ ex Thomiſtis, remanet cum gratiâ efficaci, fictitia eſt omninò; neque enim aliquando reducetur ad actum ſecundum, cùm gratia efficax nuſquam fruſtretur effectu, ad quem movet & excitat voluntatem: ergo, &c.

Reſp. 1. illud argumentum non minùs contra Congruiſtas pugnare, quàm contra Thomiſtas; nimirùm apud eos axioma certum eſt, gratiam incongruam nuſquam effectum conſequi, ad quem voluntatem excitat & movet.

Reſp. 2. negando eam potentiam, veram ac realem non eſſe, quæ nuſquam ad actum ſecundum reducetur; alioquin enim dicendum eſſet, in beatis, cùm adhuc viatores eſſent, non fuiſſe potentiam perſeverandi; nimirùm ea potentia nec redacta eſt ad actum ſecundum, nec aliquando reducetur.

Præterea, facultas omittendi actum, ad quem gra-

gratia efficax voluntatem determinat, nec non facultas eligendi actum ſpecie oppoſitum, actum v. g. vanæ gloriæ contrarium actui humilitatis, ad quem gratia efficax præmovet; ea (inquam) facultas ſæpè ad actum ſecundum reducitur, non quidem in ſenſu compoſito, quandiu nempè per auxilium gratiæ idem remanent practicum judicium mentis, & eadem cordis affectio; ſed tantùm in ſenſu diviſo, cum ſcilicet mutantur mentis judicium, & cordis in virtutem affectus; hoc eſt, cum delectatio peccati ſuperat virtutis delectationem, quam gratia operatur in corde.

Quæ mox tradita eſt explicatio, illuſtrari poteſt exemplo petito à viro ſapiente. Is licèt habeat poteſtatem phyſicam agendi ſe præcipitem per feneſtram, nunquam tamen id actu tentabit quandiu ſapiens erit: ſed ſi hominis illius judicium pervertatur, ſi immutetur cordis affectio, id eſt, ſi ex ſapiente fiat ſtultus, haud dubiè non ſolùm ſibi vitam eripere poterit, ut phyſicè poteſt, etiam dum eſt ſapiens; ſed etiam actu & de facto ſibi eam eripiet.

Inſtabis 2. Non eſt poſſibile, quòd voluntas adjuta auxilio efficaci non agat: ergo cum eâ non ſtat facultas ad non agendum. Probatur ant. Illud non eſt poſſibile, quo poſito, ſequitur impoſſibile: Sed poſito, quòd voluntas adjuta auxilio efficaci non agat, aliquod impoſſibile ſequitur: nempè, gratiam ex natura ſua efficacem, ſuo effectu carere: ergo, &c.

Reſp. diſt. min. Sequitur impoſſibile *in ſenſu compoſito*, conc. min. quia actus & non actus ſimul ponerentur, cum motio efficax infallibiliter ipſum actum importet: Sequitur *in ſenſu diviſo*, neg. min. quia ſenſus diviſus, eſt conjunctio potentiæ ad non ponendum actum cum ipſius actûs reali poſitione: quæ quidem duo, non ſunt incompoſſibilia, ut patet in homine qui liberè ſedet; ſiquidem cum actuali illius ſeſſione maximè componitur facultas ad non ſe-

dendum, quamvis ſeſſio & non ſeſſio ſimul & ſemel ſtare non poſſint. Vide idem de libertate argumentum fusè pertractatum, tum Tomo 4. ubi egimus de Chriſti libertate, tum Tomo 7. ubi libertatis naturam explicuimus.

Objicies 2. Sententia de gratia per ſe efficaci videtur eſſe ipſummet Lutheranorum, ac Calviniſtarum dogma, quod in Concilio Tridentino proſcriptum eſt: unde plures ex Lutheranis & Calviniſtis, in editis hac ætate libris palam profitentur, ſe nihil aliud ſentire de modo quo gratia in hominum cordibus agit, quàm quod Thomiſtæ in ſuis ſcholis prædicant.

Reſp. dogma quod in Concilio Tridentino damnatum eſt, in duobus poſitum eſſe; 1. quòd liberum arbitrium motum & excitatum, nihil Deo moventi ac excitanti cooperetur, ſed *merè* paſſivè, ſicut inanime quoddam, ſe ſe habeat: 2. quòd idem liberum arbitrium gratiæ, quanquam velit, diſſentire non poſſit. Duo illa diſcipuli S. Auguſtini & S.Thomæ cum Concilio Tridentino proſcribunt. Contendunt enim 1. voluntatem Deo moventi cooperari, cùm, ex ipſis, ſuum conſenſum divinæ motioni præbeat, quanquam ad illam cooperationem à gratia prædeterminetur. Contendunt 2. voluntatem reverà diſſentire poſſe: quippè quæ, etiam dum actu movetur, poſſit non agere, imò & peccare, ut ſuperiùs dictum eſt.

Ad Lutheranos verò & Calviniſtas recentiores, de quibus mentio fit in argumento, ſi qui ſint, dicendum eſt, eos mereri laudem, quòd à Luthero, Calvino, cæteriſque ſuis Patriarchis hoc in capite diſceſſerint; faxit Deus, ut reliqua eorum impia dogmata anathematizent ex animo, ac in Matris Eccleſiæ ſinum tandem aliquando redeant.

Objicies 3. Difficile eſt intellectu, quomodò gratia quæ phyſicè voluntatem ad bonum prædeterminat, nullo modo lædat illius libertatem.

Præ-

Præmotio enim illa invehit neceſſitatem antecedentem. Econtrà in ſyſtemate, ſive Ludovici Molinæ, ſive Congruiſtarum, facilè concipitur quâ ratione operatio gratiæ cum voluntatis libertate componatur.

Reſp. 1. illud argumentum retorqueri poſſe in adverſarios. Scilicet (ut ſuperiùs iis in locis oſtendimus, ubi confutavimus ſententiam, quæ gratiam facit pediſsequam voluntatis) Auguſtinus expreſsè aſseruit, difficillimum eſse conceptu, quomodò ſuppoſitâ EccleſiæCatholicæ ſententiâ quam ipſe propugnat, liberum arbitrium cum divina operatione gratiæ cohæreat: hincque evidenter ſequitur, adverſariorum ſententiam, in qua nodus ille nullum faceſſit negotium, non eſse ſententiam Auguſtini, ac proinde nec doctrinam quam ſequitur, ac defendit Eccleſia.

Confirmatur illa reſponſio. Eum gratiæ operandi modum Auguſtinus, & Eccleſia docuerunt, ex quo Pelagiani, & Semipelagiani putarunt ſequi libertatis excidium; induci ineluctabile Manichæorum fatum; meritum quodlibet tolli ab operibus pietatis: atqui gratiæ operandi modus, ex quo Pelagiani, & Semipelagiani cenſuerunt conſequi tot ac tanta abſurda, non alius eſse potuit, quàm illius operandi modus prævius, ac phyſicè determinativus voluntatis: neque enim venire potuit in mentem acutiſſimorum, & doctiſſimorum hominum (ut erant plerique ex Pelagianis, & Semipelagianis) illum gratiæ operandi modum, qui ex ſe indifferens eſt, quique ab ipſiuſmet voluntatis prævio conſenſu pendet, tollere libertatem, & inducere fatum: In cujus enim, vel hominis maximè plumbei, mentem venit unquam, lucem qua ad videndum indigemus, & cujus uſus ex libero arbitrio pendet, tollere libertatem, & factum inducere?

Nec audiendi ſunt, qui, ut vim illius argumenti eludant, reſpondent, Pelagianos in Auguſtino impugnaſse gratiam per ſe ſe efficacem, ſed

per errorem facti, quòd nimirùm cenſerent, S. Doctorem eam reverà propugnaſſe, licèt tamen eam à parte rei minimè propugnaſſet. Non ſunt (inquam) audiendi: Nam 1. Auguſtinus Pelagianorum, ac Semipelagianorum objectiones poſtea ſolvens, numquam conqueſtus eſt, quòd ſibi ab hæreticis illis eo in capite impoſitum fuiſſet: de quo tamen, ſi vera ſit adverſariorum reſponſio, conqueri debuiſſet, ut Pelagianorum, ac Semipelagianorum ſcandalo occurreret. 2. Nuſquam vir doctiſſimus ſolvens petitum ex læſione libertatis argumentum, reſpondit, quod tamen Congruiſtæ reſpondent, quodque veniret in mentem vel candidati Theologiæ, qui cenſeret gratiam non eſſe ex naturâ ſuâ efficacem; nuſquam (inquam) reſpondit, gratiæ operationem præſupponere prævium voluntatis conſenſum; uſum aut non uſum gratiæ prævenientis pendere ex libera voluntatis determinatione; quo quidem verbulo, quâ brevi ſententiâ occurriſſet adverſariorum ſcandalo, aut ſaltem eorum ora ad Eccleſiæ ædificationem occluſiſſet. Econtra S. Doctor, ut argumentum illud ſolveret, confugit ad Dei omnipotentiam, hoc eſt, aſſeruit, Deum, cùm ſit omnipotens & maximè ſapiens, poſſe id quod nos non concipimus, operationem nimirùm gratiæ cum libero hominis arbitrio conjungere: *Numquid homines Dei, qui hoc ſcripſerunt, imò ipſe Spiritus Dei, quo authore per eos ea conſcripta ſunt* (inquit Auguſtinus lib. 1. ad Bonifacium c. 20.) *oppugnavit liberum hominis arbitrium? Sed omnipotentis in omnibus, & judicium juſtiſſimum, & auxilium Dei miſericordiſſimum commendavit.*

## ARTICULUS II.

### *Vtrum orationis gratia non minùs per ſe ſit efficax, quàm gratia ad alios actus requiſita.*

Not. **E**Lapſo proximè ſæculo, hoc eſt, circa annum 1650. nonnulli reperti ſunt qui docue-

docuerunt quidem gratiam ad omnes, ac ſingulos pietatis actus requiſitam, eſſe per ſe & ab intrinſeco efficacem; ſed contenderunt, inter eos actus nec initium fidei, nec medici ſpiritualis invocationem, ſeu orationem, recenſeri debere: E contra aſſeruerunt, ad initium fidei, & ad orationem ſatis eſse gratiam verſatilem; hancque voluerunt omnibus omninò hominibus Dei liberalitate concedi, ita ut, ſi deſit, non imputentur peccata, quibus divina lex infringitur.

Conclusio. Gratia orationis, ſive ſit parùm fervens, & intenſa, ſive ferventior ſit, & magis intenſa, non minùs per ſe, & ab intrinſeco eſt efficax, quàm gratia quæ ad alios pietatis actus requiritur.

Probatur. Ex ſententia quæ docet, gratiam orationis non eſſe per ſe, & ab intrinſeco efficacem, ſequuntur abſurda omnia, quæ ſequuntur ex doctrina, ſive Ludovici Molinæ, ſive Congruiſtarũ. Nam 1. ex duobus hominibus quibus præſens ſit verſatilis gratia orationis, quorum unus oret, alius verò non oret, ille qui orabit, ſeſe à non orante diſcernet, contra illud Apoſtoli: *Quis te diſcernit?* 2. Oratio illa parùm fervens, non erit Dei miſerentis, ſed hominis currentis, contra illud ejuſdem Apoſtoli: *Non volentis neque currentis, ſed Dei eſt miſerentis*. 3. In homine qui orat, ipſum velle orare Deus non operabitur, contra illud ejuſdem Apoſtoli: *Deus eſt, qui operatur velle, & perficere pro bona voluntate*. 4. Inſcrutabilia non erunt Dei judicia, quòd uni det gratiam ad actus perfectos requiſitam, alii verò eam neget: nempè manifeſtum erit, dari eam ei qui ſe ſe cum auxilio verſatili ad orandum determinaverit. 5. Non ſatis recedere videtur illa doctrina à Semipelagianorum ſententiâ, quam & ipſe Auguſtinus ante ſuum Epiſcopatum ſe defendiſſe profitetur, ut ſuperiùs pag. 68. à nobis oſtenſum eſt.

Probatur iterum concluſio ex Auguſtino, qui in Epiſtola ad Sixtum, aſſerit 1. quòd *etiam ipſa*

*oratio inter gratiæ munera reperitur*: idque probat ex his verbis Apoſtoli ad Rom. 8. *Quid enim oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Quæ quidem verba de gratia efficaci S. Doctor interpretatur: *Ita dictum eſt, interpellat, quia interpellare nos facit ... Adjutorium igitur Spiritus ſancti ſic expreſſum eſt, ut ipſe facere diceretur, quod ut faciamus, facit*. In quam S. Patris ſententiam obſervare eſt, non diſtinguere eum inter ferventem & non ferventem orationem, ſed de omni oratione loquens aſſerit, Spiritum ſanctum facere, ut interpellemus. In eadem Epiſtola docet, hominem liberari *non ſolùm remiſſione peccatorum, ſed priùs inſpiratione fidei & timoris Dei, impartito ſalubriter orationis affectu & effectu*: non minùs igitur orationis affectum, quàm cœtera pietatis opera, Deus nobis per ſuam gratiam impertit: ergo, cum Alphonſus Lemoyne fateatur, ad alia pietatis opera requiri gratiam per ſe efficacem, admittere quoque debet ad orationem, ſive fervens minimè fuerit, ejuſdem gratiæ efficacis neceſſitatem.

Ea argumenta doctiſſimè explicuit Eminentiſſimus Cardinalis De Noailles, in ſuo Paſtorali Mandato anni *1696*. Sic enim loquitur acerrimus ille Auguſtinianæ, ac proindè Eccleſiæ Catholicæ, vindex: *Qua efficacia* (inquit doctiſſimus Archipræſul) *Deus bona opera in nobis operatur, eadem nos ad preces inducit & movet. Hæc nimirum Apoſtoli verba ad Rom.*8. Spiritus poſtulat pro nobis, *ita interpretantur Patres, ut ille nos faciat orare*, impartito (*ut ait Auguſtinus in Epiſtola ad Sixtum*) orationis affectu & effectu. *Quæ cum ſancta Eccleſia optimè norit, ut quæ ſibi neceſſaria ſunt, impetret, orat, ut Deus poſtulare faciat, quæ placita ſunt ei. Eadem ergo vi, eadem efficacia Deus in nobis operatur orationem, qua operatur velle & perficere*.

Objicies. Præter adjutorium *Quo*, adjutorium *Sine quo* locum habet etiam in ſtatu naturæ lapſæ,

lapſæ, juxta illud Auguſtini libro de corrept. & gratia cap. 11. *Si autem hoc adjutorium vel angelo, vel homini, cùm primùm facti ſunt, defuiſſet ... non utique ſua culpa cecidiſſent ... Nunc autem quibus deeſt tale adjutorium, jam pœna peccati eſt; quibus autem datur, ſecundùm gratiam datur*: ergo licèt adjutorium *Sine quo*, in ſtatu naturæ lapſæ voluntati ſatis non ſit, ut operetur perfectos pietatis actus, ſatis eſt tamen, ut operetur actus imperfectos, ut eſt oratio parum fervens; alioquin illud adjutorium eſſet in hoc ſtatu omninò inutile.

Reſp. conc. ant. neg. conſeq. Nec tamen inde ſequitur, quòd in hoc ſtatu illud adjutorium ſit inutile; elevat enim ſubjectum cui confertur, ad ſtatum ſupernaturalem, & dum excitat voluntatem, dat poſſe in ſenſu Thomiſtico, hoc eſt, dat poſſe, quod ad actum, etiam maximè imperfectum, non reducitur, niſi Deus alio auxilio voluntatem phyſicè determinet ad primum illum & imperfectum bonæ voluntatis actum, juxta illud Apoſtoli, *Operatur velle*: cum è contra idem auxilium in ſtatu naturæ innocentis ab ipſa voluntate, tum ad perfectum, tum ad imperfectum boni deſiderium determinaretur.

## ARTICULUS III.

### *De natura phyſica gratiæ efficacis.*

CONC. NATURA phyſica gratiæ efficacis non in alio poſita eſt, quàm in victrici delectatione, quâ mens circa bonum afficitur.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ ſuavi illi delectationi ſpiritualem animæ fœcunditatem adſcribit: *Dominus* (inquit propheta Rex Pſal. 84. ) *dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum*. Eam enim vocem, *benignitatem*, Auguſtinus in enarratione ejuſdem Pſalmi vertit, *ſuavitatem*. Apoſtolus ejuſdem gratiæ vim ad eandem delectationem, tanquam ad cauſam, refert rectam

animi diſpoſitionem : *Condelector* ( inquit ad Rom. 7. ) *legi Dei ſecundùm interiorem hominem :* In quam Apoſtoli ſententiam ſic loquitur Auguſtinus lib. 1. de nuptiis & concupiſc. cap. 3. *Illa delectatio legi Dei ſecundùm interiorem hominem, de magna nobis venit gratia Dei*.

Probatur 2. ex Auguſtino, qui omnes ad unum pietatis actus cœleſti illi delectationi tribuit. 1. De primo deſiderio boni hæc habet lib. 2. ad Bonifacium c. 9. *Tunc bonum concupiſci incipit, cùm delectare incipit, in qua dulcedinis gratia ſi nos non prævenit Deus, non ſolùm non perficitur bonum, ſed nec inchoatur ex nobis*. 2. De fide hæc habet in lib. de ſpiritu & lit. cap. 3. *Quando veritas cœperit non latere, niſi etiam delectet, non ſuſcipitur*. 3. Hæc etiam de actu charitatis in libro de ſpiritu & lit. c. 3. *Neceſſe eſt ad benè vivendum, ut homo accipiat Spiritum ſanctum, quo fiat in animo ejus delectatio, dilectioque ſummi illius atque incommutabilis boni*. Tandem de victoria tentationum hæc ait in Pſ. 85. *Si nulla jucunditas, deficimus*.

Probatur 3. ratione. Homo in hoc naturæ lapſæ ſtatu non agit, niſi delectatione tractus, juxta illud Auguſtini in Epiſtolam ad Galatas : *Quod ampliùs nos delectat, ſecundùm id operemur neceſſe eſt*. Præterea delectatio non tantùm dat velle, & operari, ſed etiam in utroque perſeverantiam : *Nec ideo* ( ait Auguſtinus ) *liberum arbitrium, beati, non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt : magis quippè erit liberum à delectatione peccandi uſque ad delectationem non peccandi indeclinabilem*.

## ARTICULUS IV.

## *Utrum Gratia efficax creaturæ innocenti neceſſaria fuerit*.

*Not.* NON pauci Thomiſtæ affirmativam ſententiam defendunt, rati, ſine auxilio determinante ab intrinſeco, non poſſe ſalvari

vari ſubordinationem creaturæ ad Deum: negativam verò propugnant alii Theologi, contendentes, efficaciam gratiæ eſſe neceſſariam tantùm ratione infirmitatis, in quam homo per peccatum incidit.

CONCLUSIO. Gratia ab intrinſeco efficax creaturæ innocenti neceſſaria non fuit.

Probatur 1. ex Auguſtino, qui libro de correp. & gratia cap. 11. & 12. affirmat, Adamo innocenti & Angelis datum fuiſſe auxilium, non *quo* perſeverarent, ſed *ſine quo* perſeverare non poſſunt. Atqui auxilium *ſine quo*, non eſt efficax ab intrinſeco; ſe etenim habet, ex Auguſtino, reſpectu voluntatis, ſicut alimenta reſpectu vitæ, ſicut lux reſpectu viſionis, ſicut navis reſpectu fluminis trajiciendi; quæ quidem omnia haud dubiè non determinant aut ad vivendum, aut ad videndum, aut ad trajiciendum flumen; ſed actui ſecundo inſerviunt ex ſolâ voluntatis determinatione, quæ illis pro libito utitur, aut illa rejicit.

Nec valet effugium Eſtii contendentis, auxilium *Quo* datum quidem non fuiſſe Adamo innocenti, quantùm ad ſecundarium ejus effectum, ſeu ſanitatem infirmitatis, quam per peccatum contraxit; at datum fuiſſe quantùm ad primarium, determinationem nempè voluntatis ad operandum bonum ſupernaturale. Non valet (inquam) 1. quia determinatio voluntatis ad bonum, ipſamet eſt ejus ſanitas; per eam enim determinationem efficitur, ut amet bonum, & nonnunquam ita amet, ut ipſum cuilibet rei creatæ præferat. 2. Auguſtinus opponit adjutorium *Quo* alteri quod vocat *Sine quo*, quòd iſtud effectum non inferat, ut patet ex rebus, cum quibus ipſum confert, illud verò effectum importet. 2. ſanctus Doctor aſſerit, gratiâ ſtatui innocentiæ propriâ datum fuiſſe poſſe agere; gratiâ è contra quæ homini lapſo conceditur, dari ipſummet agere. *Tale* (inquit lib. de corrept. & gratia, cap. 11.) *erat adjutorium, quod deſereret cùm*

*vellet, & in quo permaneret ſi vellet, non quo fieret ut vellet*. Idem clariùs ſic explicat: *Hæc prima eſt gratia quæ data eſt primo Adam, ſed hæc potentior eſt in ſecundo Adam. Prima eſt enim qua fit, ut homo habeat juſtitiam, ſi velit: ſecunda ergo poteſt, qua etiam fit ut velit*. Unde infert, Angelorum perſeverantiam adſcribi debere eorum voluntati, quæ benè uſa eſt gratiâ verſatili quâ donati ſunt, quâ cum apoſtatæ uti noluerint, exciderunt ex juſtitiâ: *Cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi*. 3. Merita ſtatûs innocentiæ fuerunt quidem Dei dona, non per naturam modò quæ gratuitò datur, non ratione concursûs ſimultanei tantùm, ſed etiam per gratiam, quæ intùs illum regeret, accenderetque ad bonum; ſed ea dona Auguſtinus *ſpecialia* vocare renuit, quòd nempè auxilium, per quod ea merita creatura innocens conſequebatur, non eſſet auxilium determinativum, ac voluntati dominans: ècontra verò quæ nunc piis operibus comparamus merita, S. Doctor *ſpecialia* Dei dona nuncupat; eò quòd ſpeciali ratione, per determinationem nimirùm, ea merita Deus in nobis operetur.

Probatur 2. Ejus naturæ erat auxilium Adamo innocenti, & Angelis conceſſum, ut ſi eis defuiſſet, ſuâ culpâ non cecidiſſent. *Si autem* (verba ſunt Auguſtini lib. de corrept. & gratia cap. 11.) *hoc adjutorium vel Angelo vel homini cùm primùm facti ſunt, defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat, ut ſine divino adjutorio poſſet manere ſi vellet, non utique ſua culpa cecidiſſent; adjutorium quippe defuiſſet, ſine quo manere non poſſent*. Atqui illud auxilium, quo ſi deſtituti fuiſſent Angeli, ſuâ culpâ non cecidiſſent, non eſt gratia quæ ſit ex natura ſua efficax; alioquin dicendum eſſet, nec Angelos apoſtatas, nec Adamum ſua cecidiſſe culpa, cum, ex ipſis etiam adverſariis, auxilium efficax eis defuerit.

Probatur 3. Angeli & primi parentes non

dum

dum lapſi non potuerunt eſſe miſeri, cùm (ut ab ipſa ratione naturali doctus fuerat Auguſtinus) ſub Deo juſto nemo ſit miſer, niſi mereatur; ſed ſi ad operandum bonum, ac perſeverandum in juſtitia, auxilio per ſe efficaci indiguiſſent, fuiſſent miſeri; excruciaſſet nimirum eos metus ne ſibi deeſſet gratia efficax, quam (ut experti ſunt) Deus illis, nec levis peccati reis, ex adverſariis, negavit.

Objicies 1. Si Angelis qui perſeverarunt, datum non fuiſſet auxilium efficax ad perſeverandum, ſeipſos diſcreviſſent ab Angelis qui ceciderunt; iſtis enim magis adjuti non fuiſſent. 2. in illo ſyſtemate orare non debuiſſent, nec primi parentes, nec Angeli pro ſua perſeverantia in bono: ſed illa duo perabſurda ſunt: ergo, &c.

Reſp. ad primum, non eſſe abſurdum, quòd ſancti Angeli præbendo conſenſum gratiæ, diſcreverint ſe ſe ab apoſtatis; nec enim inde gloriari potuerunt; nempè & ſuam gratiam, & liberum arbitrium à Deo acceperant: poſſet nihilominùs homo lapſus gloriari, ſi ſeipſum ab alio non perſeverante diſcerneret, ut Auguſtinus ſæpè contra Pelagianos, ac Semipelagianos agens, demonſtrat. Et ſanè cum fundamento crederet ſe infirmum poſſe, quod ſanus & integer poterat: quemadmodum ille, cujus crura eſſent fracta, diceretur in ſe velle gloriari, ſi ambulare præſumeret adjutus baculo, quo ſolo homo viribus pollens ad ambulandum indiget.

Reſp. ad ſecundum, orationem creaturæ innocentis fuiſſe orationem laudis, non verò gemitus; ſeu tenebatur Deo referre gratias propter gratiam ſanctificantem, liberum arbitrium, & auxilium actuale *ſine quo*, quibus in primo ſuæ creationis inſtanti donatus fuerat; ſed non erat, cur peteret perſeverantiam, & pietatis praxim, quæ nos infirmi ſine intermiſſione expoſcere tenemur.

Objicies 2. Auguſtinus lib. 12. de Civitate

Dei cap. 9. aſſerit, Angelos ſanctos magis fuiſſe adjutos, quàm ii qui ceciderunt. Sic enim loquitur: *Aut minorem acceperunt* ( mali Angeli ) *amoris divini gratiam, quàm illi qui in eadem perſtiterunt: aut ſi utrique boni æqualiter creati ſunt, iſtis mala voluntate cadentibus, illi amplius adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem, unde ſe nunquam caſuros certiſſimi fierent, pervenerunt*. Majus autem illud adjutorium, quo S. Angeli præ apoſtatis donati ſunt, non aliud eſſe poteſt, quàm gratia efficax, iſtis negata, illis verò conceſſa. 2. Gregorius lib. 15. Moralium cap. 32. ad occulta Dei judicia refert, quòd Angelorum alios à lapſu præſervatos æterna beatitudine donaverit, alios verò ſponte lapſos cruciatibus æternis addixerit.

Reſp. ad primum, illud majus auxilium, de quo Auguſtinus, intelligendum eſſe de viſione beatifica, & uberrima charitate Angelis in præmium ſuæ perſeverantiæ ſtatim conceſſis, non autem de gratia viæ. Nec obeſt, quòd ab eodem S. Doctore dicantur S. Angeli per majus illud auxilium ad beatitudinis plenitudinem perveniſſe. Nam ea plenitudo eſt certitudo de ſua in bonum perpetua ſtabilitate, quam certitudinem ex viſione beatifica & ex uberrima charitate conſecuti ſunt: *Erat* ( inquit Auguſtinus lib. de correptione & gratia cap. 10. ) *quid eorum* ( Angelorum viatorum ) *adderetur beatitudini, ſi per liberum arbitrium in veritate ſtetiſſent, donec iſtam ſummæ beatitudinis plenitudinem tanquam præmium ipſius permanſionis acciperent; id eſt, ut magna per Spiritum Sanctum data abundantia charitatis Dei, cadere ulteriùs omninò non poſſent, & hoc de ſe certiſſimè noſſent*.

Reſp. ad ſecundum, occulta illa judicia, de quibus Gregorius, ad auxilia data Angelis non pertinere, ſed ad meritorum demeritorumve retributionem; nemo enim poteſt animo complecti, cur Deus Angelis pœnam æternam inflixerit propter peccatum unico momento commiſſum,

ſum, nec eis ad reſipiſcendum vel breve aliquod tempus conceſſerit.

Objicies 3. Prædeterminatio phyſica, & conſequenter auxilium efficax ab intrinſeco, videtur fuiſſe neceſſaria in ſtatu naturæ innocentis, ut ſubordinationi creaturæ ad Deum conſuleretur; quæ quidem ſubordinatio eſſentialis eſt cuilibet enti creato.

Reſp. neg. ant. ſalvatur enim optimè ſubordinatio illa per vires acceptas in creatione, & jugiter à Deo conſervatas, nec non per auxilium actuale, licèt inefficax, innocenti creaturæ neceſſarium ad operandum: Ita haud dubiè ſenſit Auguſtinus, cùm Pelagianos, & Semipelagianos auxilii efficacis neceſſitatem in homine lapſo negantes numquam accuſarit, quòd rationem primæ cauſæ & primi motoris in Deo deſtruerent; ſed tantùm quod eâdem ſanitate hominem lapſum, quâ innocentem, donarent. Explicans S. Doctor gratiæ neceſſitatem, nunquam confugit ad argumentum ſumptum ex dependentiâ cauſæ ſecundæ à primâ, ſed tantùm ad infirmitatem humanæ naturæ per peccatum lapſæ: *Subventum eſt igitur* (inquit lib. de corrept. & gratiâ, cap. 12.) *infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & inſuperabiliter ageretur; & ideo quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adverſitate aliqua vinceretur.* Vide quæ Tom. 2. dicta ſunt.

Confirmatur illa reſponſio ex S. Thoma. Nempè Doctor Angelicus 1. 2. q. 137. art. 4. iiſdem verbis utitur, quibus uſus eſt Auguſtinus loquens de gratiâ Adami innocentis, hoc eſt, aſſeruit, 1. Adamo innocenti datum fuiſſe ſolum adjutorium *Sine quo*. 2. Denegationem gratiæ ad agendum neceſſariæ, 2. 2. qu. 2. art. 5. reducit ſemper ad aliquod peccatum præcedens. 3. Docet lib. 3. contra gentes, Deum ex ſe paratum eſſe hominibus gratiam ad agendum bonum requiſitam concedere, niſi apponant impedimentum.

DIS-

# DISSERTATIO SECUNDA.

## *De Gratia Habituali.*

*Not.* Quæremus de gratia habituali, 1. an & quid ſit; 2. quodnam ſit illius ſubjectum; 3. quinam ſint præcipui illius effectus.

---

### Quæstio Prima.

#### *An & quid ſit Gratia Habitualis.*

Conclusio 1. Admittenda eſt gratia habitualis.

Probatur. Nomine gratiæ habitualis intelligitur forma, per quam anima ſit permanenter juſta & ſancta: Atqui admittenda eſt hujuſmodi forma; reverà enim multi ſunt juſti & ſancti: ergo per formam, quæ illam ſanctitatem & juſtitiam conſtituat.

Conclusio 2. Gratia habitualis eſt idem cum charitate habituali. Eſt contra nonnullos Thomiſtas, quibus placet utrumque illum habitum diſtinguere, ita ut ille det eſſe ſupernaturale, iſte verò agere.

Probatur 1. ex Scriptura. Quidquid nonnulli Thomiſtæ gratiæ habituali tribuunt, ſacrę paginę idem adſcribunt charitati. 1. Charitas homini tribuit eſſe divinum, 2. Joannis 3. Secundò per charitatem renaſcimur, teſte enim Apoſtolo ad Galatas 3. renaſcimur per fidem, quæ per dilectionem operatur, *Omnes filii Dei eſtis per fidem*. 3. Charitas eſt animæ vita, 1. Joannis 3. *Tranſlati ſumus de morte ad vitam, quia diligimus*. 4. Denique, Charitas nos cum Deo conjungit, 1. Joan. 7. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

Probatur 2. ex Patribus, qui quidem cùm de ſan-

ſanctificatione hominis locuti ſunt, non alterius formæ quàm charitatis meminerunt. Auguſtinus lib. de naturâ & gratiâ, cap. 12. aſſerit, charitatem eſſe veriſſimam, pleniſſimam, perfectiſſimam juſtitiam. Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 7. juſtitiam, quâ Deus nos formaliter juſtos efficit, charitatem appellat: *Quamquam* (inquit) *nemo poſſit eſſe juſtus, niſi cui merita paſſionis D. noſtri Ieſu Chriſti communicantur: id tamen in hac impii juſtificatione fit, dum ejuſdem Sanctiſſimæ Paſſionis merito per Spiritũ ſanctum Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui juſtificantur, atque ipſis inhæret.*

Probatur 3. rationibus. 1. Nulla eſt omninò neceſſitas diſtinguendi charitatem habitualem à gratiâ habituali: 2. ſequeretur in ſententiâ eorum Thomiſtarum, quos impugnamus, eſſe poſſe gratiam habitualem in ſubjecto, ſine charitate; illa enim ab iſtâ non pendet; illa enim eſſet prior in ſubjecto; ac proindè nequaquam, aut in ſuo eſſe, aut in ſui conſervatione ab iſtâ penderet.

Objicies 1. Concilium Viennenſe ſub Clemente V. definiit, tam parvulis quàm adultis conferri informantem gratiam & virtutes. Concil. Trid. ait, juſtificationem fieri per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum: ergo cùm charitas ſit virtus & donum, ex illis Conciliis, à gratia habituali diſtinguitur.

Reſp. 1. illa Concilia nomine donorum non intelligere charitatem, ſed alias virtutes infuſas, fidem & ſpem.

Reſp. 2. ideò laudatas Synodos utriuſque meminiſſe, ut indefinitam relinquerent quæſtionem ſcholaſticam de diſtinctione gratiæ habitualis à charitate: ſatis quippè eis fuit id ſtabilire, quod damnabant hæretici, ſcilicet impium juſtificari per aliquid, quod realiter inhæreat animæ.

Objicies 2. Virtus operativa ſupernaturalis, cujuſmodi eſt charitas, ſupponit eſſe ſupernaturale, ſicut in naturalibus calor ſupponit eſſe calefactivum: Sed illud eſſe ſupernaturale aliud non eſt à

gra-

gratiâ habituali. Præterea charitas & gratia diverſos habent effectus formales; illa enim diligentes facit, iſta verò dilectos: Ergo ſunt duæ formæ realiter diſtinctæ.

Reſp. ad primum neg. paritatem. Ratio diſparitatis eſt, quia eſſe ſupernaturale in creatis non eſt eſſe ſubſtantiale, ſicut eſt eſſe naturale: unde licèt iſtud præſupponatur virtuti operativæ, non tamen illud. Accidentia ſiquidem, cujuſmodi eſt charitas, eſſe ſupernaturale tribuunt, & ſimul conſtituunt virtutem operativam.

Reſp. ad 2. charitatem, ſub diverſis reſpectibus conſideratam, hominem & diligentem & dilectum efficere. Nam quatenùs eſt qualitas inhærens, primum effectum, ſolum formalem, præſtat; quatenus verò eſt principium agendi, ſecundum operatur.

Quæres 1. in quo poſita ſit natura charitatis quæ idem eſt cum gratia habituali.

Reſp. 1. eam non eſſe ipſum Spiritum ſanctum; 1. quia eſt effectus Spiritus ſancti, ut probant hæc ad Romanos 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus nobis eſt:* 2: Charitas immediatè communicatur juſto, non verò Spiritus ſanctus, nec ratione perſonæ; illa enim communicatio ſolius unionis hypoſtaticæ eſt propria; nec ratione ſubſtantiæ, Dei quippè ſubſtantia non incipit eſſe alicubi de novo, niſi per novum effectum, quem ad extra operetur.

Reſp. 2. charitatem, de qua eſt quæſtio, non eſſe meram ad Deum converſionem per amorem ſuper omnia, remanentem virtualiter in anima ex actu amoris, qui præceſſit. Ratio eſt 1. quia parvuli gratiam habitualem in baptiſmo recipiunt, licèt nullum charitatis actum elicere potuerint. 2. Eſt ſæpiſſimè remiſſus amor Dei ſuper omnia in pœnitentibus, quamvis non adſit gratia habitualis; non infunditur ſcilicet impio, niſi per actualem abſolutionem, præterquàm in caſibus neceſſitatis aut intenſiſſimæ contritionis.

nis. 3. Concilium Tridentinum aſſerit, juſtificationem fieri per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum: quæ quidem verba non videntur poſſe intelligi de actu charitatis virtualiter remanente in animâ hominis, qui eum elicuit.

Reſp. 3. fide certum eſſe, gratiam habitualem, proindeque charitatem, eſſe qualitatem ſpiritualem permanenter inhærentem juſtificato. Id enim definiiſſe videtur Concilium Viennenſe cùm aſſerit, tam parvulis, quàm adultis conferri gratiam & virtutes per Baptiſmum; nam illa gratia non tranſit, ſed remanet in juſtificato, donec juſtificatus incidat in peccatum mortale: ergo eſt habitus. Sed tamen de fide non eſt eum habitum eſſe ſimilem aliis, quos ſic nominamus: 1. enim non videtur inclinare infantes, cùm adoleverunt, in actus ſimiles illi habitui, ſeu in actus charitatis. 2. Dominicus Soto obſervat Concilia Viennenſe & Tridentinum non ſine cauſa abſtinuiſſe à nomine habitûs, cùm declararunt, inhærentem eſſe hominis juſtitiam. Addit ille Theologus lib. 2. de natura & gratiâ cap. 18. ex ſacris Litteris aut ex Traditione Eccleſiaſticâ non conſtare, qualitatem illam quæ juſto inhæret, eſſe habitum.

Quæres 2. utrum gratia habitualis ſit participatio divinæ naturæ; 3. utrum in omnibus ſubjectis ejuſdem ſit ſpeciei.

Reſp. ad primum, affirmativè. Ratio eſt, quia per gratiam habitualem homo fit Dei filius, renaſcitur ex Deo; quæ duo ſine naturæ divinæ communicatione fieri non poſſunt. Non eſt tamen univoca illa naturæ divinæ participatio, ſed analoga tantùm, in quantùm nempè gratia habitualis eſt radix omnium donorum & operationum quæ ſunt in juſto, cujus eſſe ſupernaturale conſtituit; quemadmodum natura divina ſecundùm noſtrum modum concipiendi eſt radix omnium divinorum attributorum & principium omnium operationum divinarum.

Reſp.

Reſp. ad ſecundum, repugnare gratias ſanctificantes diverſæ ſpeciei phyſicæ, cùm omnes ſint participationes divinæ naturæ, quatenus natura eſt; ſed non ſunt ejuſdem ſpeciei moralis, cùm gratiæ ſanctificantes diverſas habeant virtutes,& connotent auxilia ſpecie diverſa, quæ contra varia peccatorum vulnera à Deo conferuntur, ut videre eſt in ſacramentis.

---

## Quæstio II.

### *De ſubjecto Gratiæ habitualis.*

*Not.* I I Thomiſtæ, qui gratiam habitualem à charitate diſtinguunt,aſſerunt,ſubjectum illius immediatum eſſe ipſam animæ ſubſtantiam: quippè quæ, ſecundùm ipſos, non ſit operativa; qui verò eam non diſtinguunt, docent, eam in voluntate recipi.

Conclusio. Subjectum immediatum gratiæ habitualis eſt voluntas.

Probatur. 1. Ad ſolam voluntatem pertinet actu diligere: ergo & recipere habitum dilectionis, qui idem eſt ſubſtantialiter cum gratia ſanctificante: 2. Quæ ſunt in anima,non ſuſcipiunt magis & minus, ut videre eſt in intellectu & voluntate: Sed gratia habitualis ſuſcipit magis & minus, ut patet ex eo quòd juſtitia in omnibus juſtis æqualis non ſit.

Objicies 1. Ipſa animæ ſubſtantia corrupta fuit per peccatum originale: ergo ſanctitatem, quæ idem eſt cum gratiâ habituali, debet immediatè recipere.

Reſp. in tantùm animam corruptam fuiſſe, in quantùm illius potentiæ inclinatæ fuerunt ad errorem & malum, & ex eâ dominante propenſione ad creaturam, peccati maculam contrahit. Unde non debet immediatè ſanari, ſed tantùm medianti-

tibus

tibus potentiis, quæ cùm in ordine debito conſtitutæ fuerint, anima antiquæ ſuæ rectitudini reſtituitur; hoc eſt, immediatè ſub Deo, & ſupra creaturas conſtituitur. Prætereà potentiæ & anima non niſi ſecundùm noſtrum concipiendi modum differunt, non verò realiter.

Objicies 2. Gratia habitualis duplicem habet effectum formalem, vitam ſcilicet ſupernaturalem tribuit, & reddit Deo gratum: Sed illi effectus per ſe primò in anima recipiuntur; ſicut enim anima eſt primum, immediatum, & radicale vitæ naturalis ſubjectum; ita etiam & vitæ ſupernaturalis, quæ habetur per gratiam habitualem.

Reſp. neg. min. & paritatem. Ratio eſt; quia anima eſt ſubſtantia, & ſic non eſt immediatè operativa. Subſtantiæ enim per naturales ſuas facultates operantur. Gratia verò eſt accidens, cui convenit immediata ratio agendi, & ſubjectum ſuum intrinſecè denominandi.

Objicies 3. Anima à ſuis potentiis actu non diſtinguitur: ergo ſi gratia habitualis immediatè recipitur in voluntate, recipitur etiamque immediatè in ſubſtantia animæ.

Reſp. 1. à Thomiſtis, multiſque aliis negari antecedens in philoſophia.

Reſp. 2. dato ant. neg. conſeq. Ratio eſt, quia cùm dicitur, gratiam habitualem non recipi immediatè in anima, ſenſus eſt, illam in ea non recipi ſub hâc formalitate, quatenus eſt ſubſtantia ſimpliciter, ſed ſub hâc aliâ, quatenus eſt volitiva boni.

Iis quæ hucuſque dicta ſunt, major lux affulgebit ex iis quæ inferiùs de cauſa formali juſtificationis dicentur. Adeat Lector ſeſſionem ſextam Concilii Tridentini, ubi agitur de juſtificatione: conſulatque Pallavicinum, ut laudatæ Synodi mentem aſſequatur.

QUAE-

## QUÆSTIO III.

### *De effectibus gratiæ habitualis.*

*Not.* DUo ſunt præcipui gratiæ habitualis effectus; nempè juſtificatio impii, & meritum juſti: de quibus in hac quæſtione ſeorſum eſt agendum.

## CAPUT PRIMUM.

### *De juſtificatione impii.*

*Not.* 1. IN juſtificatione tria perpendi poſſunt; diſpoſitiones quæ ad eam requiruntur; eſſentia quæ illam conſtituit; proprietates quæ eam comitantur.

*Not.* 2. Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 6. inter diſpoſitiones quæ juſtificationi prærequiruntur, recenſet fidem, ſpem, initium dilectionis. De ſolâ fide hìc agemus, quæremuſque 1. Quodnam ſit objectum fidei juſtificantis: 2. Utrum ſola fides juſtificet: 3. Utrum ab aliis virtutibus ſeparari poſſit.

*Not.* 3. Circa proprietates juſtificationis quæri poteſt, 1. Utrum ſit certa: 2. An mutabilis: 3. An in omnibus æqualis.

## ARTICULUS I.

### *De objecto fidei juſtificantis.*

*Not.* CAlviniſtæ duplicem diſtinguunt in Deo miſericordiam, generalem nempè & ſpecialem. Prioris nomine intelligunt Dei promiſſiones de peccatorum remiſſione iis omnibus indulgendâ qui crediderint: per poſteriorem verò intelligunt generalium promiſſionum ad particulare ſubjectum applicationem. Non illam miſericordiam, ſed iſtam, contendunt eſſe objectum fidei

fidei juſtificantis, ita ut quiſque juſtificandus hunc actum eliciat: *Deus cuique credenti pollicitus eſt peccatorum remiſſionem: Ego credo; proindeque mihi remiſſa ſunt peccata*.

Conclusio. Objectum fidei juſtificantis non eſt ſpecialis Dei miſericordia, quâ quiſque certò credat, ſibi propter Chriſtum remiſſa eſſe peccata: Ita Concil. Trid. ſeſſ. 6. can. 13. contra Calvinum, qui ubi in ſuo Antidoto retulit illum Canonem, hæc ſubjungit: *Id ſibi tamen*, ſeu quod damnat canon, *vult Paulus*.

Probatur 1. Fides, quam requirebat Chriſtus ab iis, quibuſcum agebat, erat fides juſtificans, ſeu ad juſtificationem diſponens: ſed illius fidei objectum non erat Dei miſericordia ſpecialis, ſed vel omnipotentia, vel myſteria, vel miracula; eorum enim duntaxat fidem ab iis requiſiiſſe legitur, quibus peccata dimiſit. 2. In Symbolo Apoſtolico, quod præcipua capita ad ſalutem neceſſaria continet, nullum occurrit verbum de miſericordiæ ſpecialis fide, quæ apud adverſarios tanti eſt momenti, ut nullus adultus ſine eâ ſalutem conſequi poſſit. 3. Incidunt Calviniſtæ in hunc peſſimum circulum: Ideò remiſſa ſunt mihi peccata, quòd remiſſa certò credam; ideò autem dimiſſa credo, quòd reipsâ dimiſſa ſint; nam dimiſſio eſt objectum actûs de quo agitur, objectum autem actûs debet eſſe eo prius, ſaltem prioritate naturæ.

Objicies 1. Debet eſſe aliquod diſcrimen inter fidem Diabolicam, & Chriſtianam: Sed illud diſcrimen ſumi tantùm poteſt ex eo, quòd iſta, Dei ſpecialem miſericordiam reſpiciat; illa verò nequaquam, cùm dæmonibus nulla ſalutis ſpes affulgeat.

Reſp. illud diſcrimen ſumi non ex parte objecti, ſed ex parte modi. Chriſtiani credunt ex humili reverentiâ in Deum revelantem; Diaboli verò, Chriſtianam religionem eſſe veram concludunt coacti miraculis, quæ ſciunt in confirmatio-

tionem illius à Chriſto & ejus diſcipulis patrata fuiſſe. Vide Auguſtinum in epiſtolâ ad Sixtum.

Objicies 2. Impius, qui juſtificationis gratiam expoſcit, debet certò credere ſe eam conſecuturum, juxta illud Marci 11. *Quidquid orantes petitis, credite, quia accipietis & fiet vobis:* Sed illa certitudo non niſi per fidem miſericordiæ ſpecialis haberi poteſt: ergo, &c.

Reſp. neg. maj. quia homo non poteſt eſſe certus, an, ut par eſt, juſtificationem poſtulet: unde dicendum eſt, ſententiam ex Marco adductam, conditionatam eſſe; eſt enim ex ſuppoſitione quòd petamus, ſicut oportet.

## Articulus II.

### *Utrum ſola fides juſtificet, & an ab aliis virtutibus ſeparari poſſit.*

*Not.* Recentiores Hæretici fatentur, nullum impium juſtificationem conſequi, quin charitate & ſpe donatus ſit. Contendunt nimirùm, fidem miſericordiæ ſpecialis à cæteris virtutibus nuſquam poſſe ſeparari: verùm juſtificationem non adſcribunt duabus iſtis virtutibus, ſed priori tantùm, fidei nempè, quæ completè per ſe ſolam, ad juſtificationem diſponat.

Conclusio I. Fides ſola non juſtificat: Ita Concilium Tridentinum.

Probatur 1. Vox hæc *Sola*, juncta cum fide juſtificante nullibi in Scripturâ reperitur, imò fidem non ſatis eſſe, ut quis juſtificetur, Jacobus expreſsè ſcribit in Epiſt. cath. cap. 2. *Videtis* (ait) *quia ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantùm.*

Probatur 2. Sequeretur, hominem priùs, ſaltem naturâ, eſſe juſtum, quàm Dei dilectorem: nam fides eo inſtanti naturæ juſtificat, quo ineſt animæ; eſt autem cæteris virtutibus prior in animâ, ſaltem prioritate naturæ: Sed impium eſſe conſequens, oſtendit Joannes 1. Epiſt. 2. *Qui non diligit manet in morte.*

Ob-

Objicies 1. Paulus ad Rom. 3. & ad Galatas 3. conceptis terminis aſſerit, hominem juſtificari per fidem ſine operibus legis: ergo fides ſola ad juſtificationem diſponit.

Reſp. Paulum in Epiſt. ad Romanos, rejicere à juſtificatione opera moraliter bona, quibus Gentiles converſi ſe Euangelii prædicationem promeruiſſe gloriabantur; in Epiſtolâ verò ad Galatas rejicit ceremonialia opera legis Moſaicæ, ad quorum obſervationem nonnulli pſeudo-prophetæ volebant cogere Galatas ſub æternæ damnationis periculo. At Apoſtolus illis in Epiſtolis non damnat eum, qui ex motu & inſpiratione Spiritûs ſancti, legem naturalem ſervaverit.

Objicies 2. Scriptura juſtificationem ſæpiùs fidei tribuit, ut Matth. 9. *Fides tua te ſalvam fecit*: ergo ſola præſupponitur juſtificationi.

Reſp. conc. ant. neg. conſ. Quando enim multæ cauſæ ad eundem effectum concurrunt, Scriptura modò unius meminit, modò verò alterius; & quidem frequentiùs eam recenſet, quæ ut (ait Concilium Trid. de fide) eſt reſpectu juſtitiæ radix, fundamentum, & initium: *Ex fide* (inquit Auguſtinus lib. de Prædeſtin. SS. cap. 7.) *ideò dicit Apoſtolus juſtificari hominem, non ex operibus; quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus vivitur.*

CONCLUSIO 2. Fides quę ad juſtificationem concurrit, ſeparari poteſt ab aliis virtutibus. Ita Concil. Trid. ſeſſ. 6. canon. 28. contra Calvinum, qui lib. 3. Inſtitut. cap. 2. contrarium docet.

Probatur 1. ex eo quòd Joannis 12. Scriptura referat, multos credidiſſe in Jeſum, qui tamen pluris faciebant mundanum honorem, quàm gloriam Dei. 2. Jacobus ſupponit, fidem à charitate poſſe ſeparari, cùm ep. cath. cap. 2. hæc ait: *Quid prodeſt fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat?* Idem quoque innuit, cùm ibidem fidem operibus deſtitutam comparat corpori mortuo, quod quidem verum eſt corpus, quamvis ani-

anima deſtitutum ſit: 3. Impii per blaſphemiæ,& adulterii peccata detrimentum charitatis patiuntur, quamvis fidem non amittant.

Objicies cum Calvino. Fides Chriſtiana totum Chriſtum amplectitur: ergo eum recipit cum ſanctificatione & dilectione, quarum eſt author; in fruſta enim diſcerpi non poteſt.

Reſp. credentem recipere quidem totum Chriſtum objectivè, ſed non ſubjectivè; id eſt, Chriſtus, qui aliquo modo per fidem recipitur, Spiritum habet ſanctificationis & dilectionis in ſe; ſed eum non tribuit illi, qui charitatis expers credit revelata.

Quæres, quâ ratione fides ad juſtificationem diſponat.

Reſpondent Calviniſtæ, fidem ad juſtificationem concurrere, non quòd ſit opus bonum; nam in eorum ſyſtemate omnia, etiam pietatis, opera, ſunt peccata mortalia; ſed quòd ſit veluti manus quæ oblatam in Euangelio Dei miſericordiam amplectitur.

Conclusio 3. Fides ad juſtificationem concurrit, quatenus eſt opus bonum, non verò ut manus, quæ Dei miſericordiam amplectatur.

Probatur 1. ex eo quòd fidei juſtificantis objectum non ſit Dei miſericordia ſpecialis, ut ſupra dictum eſt. Oſtenditur 2. eadem veritas ex iis Scripturæ locis quæ docent, impium juſtificari, *ex* fide, *per* fidem; illæ enim præpoſitiones veram cauſam ſignificant. 3. Idem colligitur ex Auguſtino ep. 105. ad Sixtum hæc ſcribente: *Nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat.*

## Articulus III.

### *De eſſentia juſtificationis.*

*Nor.* Eſſentia juſtificationis continetur in hâc illius definitione, quam tradit Concilium Trid.

Trid. ſeſſ. 6. cap. 4. *Translatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum Dei per ſecundum Adam Ieſum Chriſtum*. Difficultas non levis eſt circa id in quo formaliter conſiſtit illa translatio, ſeu ſtatus gratiæ & adoptionis filiorum Dei.

*Not*. 2. Non una eſt hæreticorum ſententia de eſſentiâ juſtificationis. Oſiander cenſuit, hominem eſſe juſtum per eam juſtitiam, quâ Deus ipſe juſtus eſt. Calvino placuit, juſtificationem poſitam eſſe in ſola remiſſione peccatorum. Lutherus docuit, eam nihil aliud dicere, quàm Chriſti juſtitiam, quam Deus Pater, non quidem per intrinſecam communicationem, ſed per externam imputationem impiis tribuit. Catholici è contra cenſent, intrinſecam eſſe ac inhærentem hominis juſtitiam, ita ut non ſolùm Deus impio peccata dimittat, ſed etiam interiùs eum renovet ac ſanctificet.

Conclusio 1. Id, quo homo eſt formaliter juſtus, non eſt juſtitia, quâ Deus ipſe juſtus eſt, ut placuit Oſiandro; 2. nec ſola remiſſio peccatorum, ut voluit Calvinus; nec imputatio juſtitiæ Chriſti, ut quidam Lutherani cenſuerunt.

Probatur prima pars ex eo, quòd alioquin juſtificaremur formaliter per juſtitiam tribus perſonis divinis communem, ſicque per tres perſonas redempti eſſemus; quod eſt impium.

Probatur altera pars. Remiſſio peccatorum non dicit aliud, quàm exemptionem à pœnis, ut patet in rebus humanis; juſtificatio verò dicit prætereà jus ad præmium, juxta illud Scripturæ, *Quos juſtificavit, hos & glorificavit*. Nec eſt, quòd quis objiciat hæc Pſalmi verba, *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates*: iis enim verbis non adæquatè, ſed inadæquatè tantùm, per unum ſcilicet effectum, juſtificatio deſcribitur.

Probatur tertia pars: 1. Imputatio juſtitiæ Chriſti eſt actus, quo Deus nos, licèt in peccato remanentes, juſtitiâ Chriſti tectos videt; quem-

admodum Iſaacus Jacob filium ſuum palpavit tectum Eſau primogeniti veſtibus. Sed hujuſmodi non eſt cauſa formalis noſtræ juſtificationis, cùm de facto Chriſtus in Scripturâ dicatur tollere peccata mundi; cùm in juſtis verè deleantur ſcelera, Actorum 3. *Convertimini ut deleantur peccata veſtra*; cùm denique Patres affirment, per Sacramenta non radi crimina, quaſi iterum pullulare debeant; ſed reipsà omninò deleri, ac auferri. *Dicimus baptiſma omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere*: Verba ſunt Auguſtini lib. 1. contra duas Epiſtolas Pelagianorum c. 13. Alia hujuſce dogmatis argumenta protulimus in Commentario noſtro hiſtorico de Sacramentis.

Nec contrarium probant, quæ objiciunt adverſarii ex primæ ad Corinth. 1. ubi legimus Chriſtum à Deo nobis factum fuiſſe ſapientiam, juſtitiam & redemptionem. Nam ille locus probat tantùm, Chriſtum promeritum fuiſſe nobis ſapientiam, juſtitiam: unde Chriſtus eſt noſtra ſapientia effectivè moraliter, non verò formaliter. Idem pariter eſt ſenſus textûs capitis primi ad Epheſios, ubi Deus dicitur nos acceptos & gratos habuiſſe in filio ſuo dilecto; ex vi nempè meritorum Chriſti, Deus nos acceptos ſibi & gratos effecit per gratiæ & donorum infuſionem.

CONCLUSIO 2. Juſtificatio conſiſtit in formâ intrinſecâ, quæ animæ inhæreat.

Probatur 1. ex Epiſt. ad Romanos c. 5. ubi Apoſtolus ait, nos per obedientiam Chriſti juſtos factos fuiſſe, ſicut per inobedientiam Adami conſtituti fueramus injuſti; proindeque, cùm intrinſecam injuſtitiam per primum Adam homo contrahat, intrinſecam juſtitiam per ſecundum habeat oportet: 2. Ex iis locis, ubi idem Apoſtolus aſſerit, impium fieri juſtum *per* gratiam Chriſti: quæ quidem propoſitio infuſionem doni ſignificare videtur; nam eamdem gratiam Apo-

Apoſtolus ad Rom. 5. vocat charitatem diffuſam in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum; & c. 8. dicitur Spiritus adoptionis filiorum, quem accepimus. Oſtenditur 3. ex omnipotenti Dei voluntate, quæ efficit in ſubjecto amato bonum, quod Deus in eo vult eſſe: vult autem Deus, ut coram ipſo verè & intrinſecè juſti ſimus, juxta illud ad Epheſios 1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus in charitate.*

Quæres, quænam ſit illa forma inhærens, quâ homo formaliter eſt juſtus.

Reſp. eſſe gratiam habitualem, de cujus naturâ abundè ſuperiùs actum fuit.

## ARTICULUS IV.

### *De incertitudine juſtificationis.*

*Not.* HÆretici, qui aſſerunt, miſericordiam Dei ſpecialem eſſe objectum fidei impium juſtificantis, per conſequentiam neceſſariam docent, juſtum quemlibet eſſe certum certitudine fidei, ſe juſtitiam conſecutum fuiſſe, ac proindè ſe eſſe de prædeſtinatorum numero, cum, ex ipſis, nulli, niſi prædeſtinati, verâ unquam juſtitiâ donentur. Catholicis, ut contrarium credant, jubet Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. c. 9. ubi hæc habentur, *Quilibet dum ſe ipſum ſuamque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poteſt; cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.*

CONCLUSIO. Juſtificatio, incerta eſt reſpectu noſtri.

Probatur 1. ex Scripturâ. Proverbiorum c. 20. *Quis poteſt dicere, Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato?* Primæ ad Corinth. 4. hæc ait Paulus: *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum.* Cùm ergo nemo ſcire valeat, an peccato lethali vacuus ſit; cum etiam, licèt nulla

memoriæ peccata poſt diligens examen occurrant, nemo ſibi de juſtificatione blandiri poſſit; quilibet de ſua juſtitia incertus ſit, oportet.

Probatur 2. ex eo, quòd ſcire non poſſimus an totam legem in qualibet materia gravi ſervaverimus; per ignorantiam enim, & per inadvertentiam multùm ſumus culpabiles, in graviaque crimina nonnunquam incidimus. Opera, quæ nobis recta videntur, Deus odit, quia ſæpè prodeunt ex aliqua occulta concupiſcentia, quæ larvata ſit charitas.

Ad ſolvenda argumenta quæ contra catholicam illam concluſionem adverſarii objiciunt, notandum eſt, certitudinem de præſentia Spiritus ſancti, quam Paulus nonnunquam in ſuis Epiſtolis recenſet, intelligi vel de certitudine morali, non verò metaphyſicâ; vel de præſentia per potentiam, & per miracula, non verò per ſanctificationem formalem. Illa viſibili præſentia utitur Apoſtolus 2. ad Corinth. 13. ut divinæ ſuæ miſſioni authoritatem conciliet; hortaturque Corinthios in eum finem, ut probent an fidem habeant, ſeu expendant potentiam, quæ in Paulo variis miraculis eluxit.

## ARTICULUS V.

### *De mutabilitate juſtificationis.*

*Not.* CAlviniſtæ docent, ita conſtantem eſſe hominis juſtitiam, ut ex eâ ſemel comparatâ juſtificatus nuſquam excidere poſſit, quamvis graviſſima committat ſcelera: Sic enim loquitur dux eorum Calvinus libro 3. Inſtitutionum capite 2. *Solos electos ſemine incorruptibili Deus in perpetuum regenerat, ut nunquam diſpereat ſemen vitæ in eorum cordibus inſitum.* Idem dogma probavit Dordretana Synodus anno 1619. contra Arminienſes, ſive Calviniſtas Remonſtrantes, coacta: canone 6. hæc habet, *Deus Spiritum ſanctum etiam in triſtibus lapſibus à ſuis non pror-*

*prorſus aufert, nec eo uſque eos prolabi ſinit, ut gratiæ adoptionis, & juſtificationis ſtatu excidant*. Quibus quidẽ verbis hanc duplicem Ariminienſium propoſitionem damnavit. 1. *Veri fideles poſſunt à vera fide excidere, & in iſtiuſmodi prolabi peccata, quæ cum vera & juſtificante fide conſiſtere non poſſunt*. 2. *Veri fideles poſſunt in flagitia incidere, ac mori in eorum affectu, ac proinde perire in æternum*.

Gallicana Calviniſtarum Synodus Aleſii coacta anno 1620. Dordretani Conciliabuli decretis adhæſit, ejectique ſunt è Synagogâ, qui detrectarunt ſubſcribere.

CONCLUSIO I. Juſtificatio non eſt immutabilis, ſeu inamiſſibilis.

Probatur concluſio 1. ex Scripturâ, quâ docemur, multos juſtos in graviſſima ſcelera incidiſſe, quæ excluſionem à Regno cœlorum merentur. *Qui talia agunt* (inquit Apoſtolus) *regnum Dei non poſſidebunt*; per quæ etiam mors infertur animæ: *Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini*, ad Romanos 8. *Si averterit ſe juſtus à juſtitia ſua & fecerit iniquitatem, morietur*, inquit Deus Ezech. 18.

Probatur 2. ex Patribus, & præſertim ex Auguſtino, quem Calviniſtæ in ſuum dogma immeritò detorquere conantur. Lib. de corrept. & gratiâ Monachis Adrumetinis occurrit, qui ex doctrina quam S. Doctor in Epiſt. ad Sixtum tradiderat, inferebant, non eſſe corripiendos qui cadunt, ſed Deum dumtaxat pro eis eſſe orandum. Illam illationem cap. 6. hoc argumento Auguſtinus refellit: Qui peccat, aut nondum fuit in Chriſto regeneratus; aut è contra: Si primum, corripiendus eſt, quòd ea inobedientia oriatur tanquam à radice, à correptione, quam per peccatum contraxit: Si ſecundum, arguendus eſt pariter, quòd ſuâ culpâ id amiſerit, quod acceperat. 2. In lib. de prædeſtinatione SS. ut ſuperbientem hominem deprimat, docet

Dei judicia eſſe inſcrutabilia in ſuæ gratiæ diſpenſatione: hocque probat primò ex eo, quòd è duobus parvulis iſtum ante mortem abluat per lavacrum regenerationis, illum verò in ejus ſordibus relictum perire ſinat. Secundò quòd è duobus adultis unum ad Euangelium vocet, alium autem nequaquam. Tertiò tandem quòd è duobus juſtis uni largiatur perſeverantiam, quam alteri negat. Ea Auguſtini principia Calviniſtarum ſyſtemati è diametro opponuntur. Ne autem ea teſtimonia de juſtis ſecundùm hominum, non Dei judicium (ut ab adverſariis fit) explicentur, ipſe Auguſtinus effugium præcluſit; libro enim de corrept. & gratiâ cap. 13. hæc habet: *Credendum eſt, quoſdam de filiis perditionis, non accepto dono perſeverandi uſque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, & aliquando fideliter & juſtè vivere, & poſteà cadere, neque de hac vita, priuſquam eis id contingat, auferri.* Cap. 14. addit, juſtum qui poſt caſum moritur, facilè à Deo potuiſſe ſalvari, ſi nempè eum antequam laberetur, è vitâ exire juſſiſſet.

Probatur 3. rationibus. 1. Ex doctrina de inamiſſibilitate juſtitiæ ſequitur, vel plures parvulos non juſtificari dum baptizantur, vel ſemel eo ſacramento juſtificatos, numquam excidere ex ſua juſtitia, quamvis poſteà per multos annos ita impiè vivant, ut excommunicationis pœnâ mulctentur. 2. Juſti, inferni pœnarum metu, ſe ſe ad pietatem excitare non poſſent; certi nimirum de ſua in bono perſeverantiâ: quemadmodum ex eo, quòd certi ſint de ſuæ animæ immortalitate, timere non poſſunt, ne anima moriatur: Sed hoc repugnat his Chriſti verbis apud Matthæum cap. 11. *Timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.*

Objicies 1. Joannis 1. Epiſt. 3. hæc habentur: *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen illius in eo manet, & non poteſt peccare quoniam ex Deo natus eſt.* Verba illa non ſignifi-

cant

cant juſtos non peccare, cum experientia contrarium doceat; ſed tantùm, quòd peccata eis non imputentur; proindèque in quæcumque prolabantur, ex juſtitiâ non excidunt, cum juſtitia in non imputatione peccatorum poſita ſit.

Reſp. cum Auguſtino tractatu 5. in Epiſtolam Joannis, nomine peccati Joannem intellexiſſe lethale tanquam præcipuam peccati ſpeciem: Unde allatæ ſententiæ ſenſus eſt, juſtum, quandiu juſtus eſt, non peccare mortaliter in ſenſu compoſito; ſeu Joannes docet, componi non poſſe peccatum lethale cum regeneratione ſeu dignitate filii Dei adoptivi, non autem cum perſona regenerata, quemadmodum ex iſtis propoſitionibus, *Optimus Civis numquam patriam prodit*, *Mulier caſta non committit adulterium*, inferri non poteſt abſolutè, id nec civem illum, nec mulierem illam præſtare poſſe: ſed hoc unum colligitur, proditionem cum fide civis, & adulterium cum caſtitate conjugali, ſtare non poſſe.

Objicies 2. Auguſtinus de correptione & gratiâ cap. 9. docet, eos tantùm eſſe filios Dei, qui manſuri ſunt in eo propter quod ſic appellantur, ſeu qui in juſtitiâ uſque in finem conſtantes ſunt; *Tunc* (ait S. Doctor) *verè ſunt quod appellantur* (juſti nimirum) *ſi manſerint in eo propter quod ſic appellantur. Si autem non manſerint filii Dei dicuntur à nobis, nec ſunt tamen Deo, & ante non erant, etiam quando erant in profeſſione, & nomine filiorum*. Idem docet cap. 19. de unitate Eccleſiæ, ubi aſſerit, donum Spiritûs Sancti proprium eſſe iis qui cum Chriſto regnabunt in cœlis, non autem iis qui ab illius regno excludendi ſunt, licèt baptiſmate initiati fuerint.

Reſp. ad primum, Auguſtinum non loqui de filiis Dei ſecundùm præſentem ſtatum, ſed futurum, nempè ſecundùm prædeſtinationis decretum; ad quod quidem ſi multi impii comparentur, verè ſunt filii Dei, quippè qui ſupponantur eſſe ex prædeſtinatorum numero. E contra

verò pluresjuſti, habitâ ratione ejuſdem decreti, coram Deo impii ſunt; cum enim ſint è numero reproborum, ex ſua juſtitia ante obitum infallibiliter excident.

Reſp. ad ſecundum, eundem S. Doctorem, cùm aſſerit, donum Spiritus ſancti, ſive charitatem, non eſſe propriam iis qui non ſunt regnaturi cum Chriſto, intelligi de iis tantùm, qui incidunt in ſcelera, quæ ubi Apoſtolus recenſuit, hæc habet, *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt*; ſive ii flagitioſi, ſint è reproborum numero, ſive non ſint. Ratio ſolutionis petitur ex ſcopo, quem Auguſtinus in libro de unitate Eccleſiæ contra Donatiſtas agens ſibi propoſuit; Duo nimirùm capita probat, quæ Donatiſtæ negabant; Primum; In Eccleſiâ bonos cum malis permixtos eſſe; Alterum, Epiſcopos per peccata ex ſuâ in fideles juriſdictione non excidere. Ex primo capite concludit, Eccleſiam non periiſſe, etiam apud illos qui permanſerant in communione Traditorum, hoc eſt eorum, qui ſacros Codices, ſæviente perſecutione, Ethnicis comburendos tradiderant: Infert ex altero, valere Sacramenta, licèt â miniſtris impiis diſpenſentur. Ex illis duobus capitibus Auguſtinus concludit, errare Donatiſtas, tum quòd gloriarentur, Eccleſiam ſuperſtitem eſſe tantùm in Africâ, & quidem in ſuâ dumtaxat communione, poſt Cæciliani ordinationem à Traditoribus (ut ſupponebant) peractam; tum quòd baptiſmum extra ſuam ſectam datum non admitterent. Ut autem Auguſtinus ea capita probaret, non erat neceſſe, ut loqueretur de fidelibus ſecundùm prædeſtinationis ſtatum, ſed tantùm ſecundùm præſentem, in quo quidem vel rei ſunt ſcelerum, quæ, ex Paulo, excludunt è regno cœlorum, vel non ſunt rei: quodcumque autem admittatur, ſtabit Auguſtini ſcopus, nempè 1. Eccleſiam, licèt cum impiis quibuſdam communicet, non perire; 2. valere ſacramenta à miniſtris etiam impiis collata.

ARTI-

## Articulus VI.

### *De inæqualitate juſtificationis.*

Not. Apud recentiores hæreticos æqualis eſt in omnibus juſtitia. Nec mirum, cùm remiſſio peccatorum, aut juſtitia Chriſti per fidem apprehenſa, aut non imputatio peccatorum, quæ ex ſectariis, juſtificationem conſtituunt, majus vel minus non ſuſcipiant. Apud Catholicos verò, juſti æquali ſanctitate ſeu juſtitia non ſunt donati: *Si quis dixerit* (inquit Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. Can. 24.) *juſtitiam acceptam non conſervari, atque etiam augeri coram Deo per bona opera ... anathema ſit.*

Conclusio. Juſtificatio, ſeu, juſtitia quâ formaliter juſti ſumus, non eſt in omnibus juſtis æqualis.

Probatur 1. ex Scriptura. Apocal. ultimo hæc habentur: *Qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc: & qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc*; ſeu, quod idem eſt, cuique incumbit debitum, ſuam & juſtitiam & ſanctitatem augendi per pietatis opera. Illud juſtitiæ incrementum petit pro filiis S. Mater Eccleſia Dominicâ 15. poſt Pentecoſten, cum ſic orat: *Da nobis Domine, fidei, ſpei, & charitatis augmentum*; Id Tridentini Patres loco mox relato obſervant:

Probatur 2. ex Patribus, quorum omnium inſtar ſit Auguſtinus tractatu 6. in Joannem, ubi ſic loquitur: *Ipſi ſpirituales ſancti in Eccleſia, ſunt alii aliis ſanctiores, alii aliis meliores.*

Probatur 3. ex doctrina ſuperiùs tradita de juſtitia inhærente, per quam homo juſtificatur. Eâ enim, cum forma ſit quædam, perfectiùs aut imperfectiùs ſubjectum afficitur; nempè ſecundùm perfectiorem vel imperfectiorem ſubjecti diſpoſitionem per pietatis opera. Tandem varia erunt & inæqualia præmia, quibus Beati remunerabuntur: ergo inæqualis erit illorum juſtitia, cùm juſtitia hujus vitæ ſit menſura præmii, quod in altera rependetur.

Objicies Euangelii parabolam, in qua vineæ

cultoribus Paterfamilias, Deus nempè, æquale pretium rependit, licèt inæquali tempore laboraſſent: at ſi æquale futurum ſit in cœlis præmium, æqualis ſit oportet in hoc ſæculo omnium prædeſtinatorum juſtitia, cùm gradus gloriæ in altera vita reſpondeat gradui gratię, quem quis in iſta habuerit.

Reſp. eos, qui breviori tempore laboraverant in vineâ, eâ diligentiâ uſos fuiſſe, ut cæterorum, qui ſummo manè conducti fuerant, laborem æquaverint. Vide quæ de eo argumento diximus Tom. II. paginis 183. 184.

## Caput II.

### *De merito juſti.*

*Not.* HOc in capite quæremus 1. Utrum juſti aliquid per pietatis opera mereantur: 2. Quænam conditiones ad merendum requirantur: 3. Quænam cadant ſub meritum.

### Articulus I.

### *Utrum juſti per opera pietatis mereantur.*

*Not.* CAlvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 15. fatetur quidem, bona opera non eſſe juſtis infructuoſa; ſed negat, ea eſſe alicujus meriti. Contendit ea placere Deo, quòd ſummo ac ſtricto jure non examinentur, ſed acceptentur à Deo perinde ac ſi puriſſima eſſent. Eccleſia Catholica contrarium docet, ut in Conc. Tridentino legere eſt: *Si quis dixerit* (inquit ſeſſ. 6. Can. 22.) *juſtificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam fiunt, non verè mereri augmentum gratiæ & vitam æternam, &c. anathema ſit.*

Conclusio. Juſti per opera pietatis verè ac ſtrictè merentur.

Probatur 1. ex Scripturâ, quæ aſſerit, vitam æternam eſſe bonorum operum mercedem, Matth. 11. *Merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Merces autem cum meritis eſt correlativa; per hoc enim à dono purè gratuito differt. Nec valet adverſariorum reſponſio contendentium, ideò vitam

æter-

æternam vocari mercedem bonorum operum, quòd ſit eorum terminus: Nam Paulus 2. ad Timoth. 4. eam vocat *coronam juſtitiæ*, 1. ad Corinth. 9. *bravium*: at voces, *Corona juſtitiæ*, *Bravium*, non ſignificant merum terminum, ſed veram ac propriè dictam mercedem.

Probatur 2. ex Traditione. Concilium ſecundum Arauſicanum hæc habet c. 18. *Debetur merces bonis operibus, ſi fiant; ſed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.* Hæc ante illud Concilium ſcripſerat Auguſtinus Epiſt. 105. ad Sixtum, *Nullane ſunt merita juſtorum? ſunt planè, quia juſti ſunt: ſed ut juſti fierent, merita non præceſſerunt.*

Objicies 1. Scriptura videtur docere, omnia opera hominũ juſtorum eſſe peccata, Iſ. 46. *Quaſi pannus menſtruatæ omnes juſtitiæ noſtræ*: Ergo, &c.

Reſp. 1. ant. eſſe quidem verum apud Calvinum, qui lib. 3. Inſtitutionum cap. 12. hæc habet: *Omnia hominum opera, ſi ſua dignitate cenſeantur, nihil niſi inquinamenta ſunt & ſordes*: Sed aliter docet Scriptura, in quâ legimus, juſtorum pia opera Deo placere; ſuſtinere ſtrictum Dei judicium; certam facere vocationem noſtram. Præterea peccatum quoque eſſet hæc juſtis præcepta à Chriſto oratio: *Dimitte nobis debita noſtra*, nec non & iſte actus apud adverſarios juſtificans: *Credo per Chriſtum mihi remiſſa eſſe peccata.*

Reſp. 2. ad locum ex Iſaiâ ſumptum, S. Prophetam loqui in perſona impiorum: vel nomine juſtitiarum eum intelligere ſacrificia legalia oblata à Judæis cum voluntate actuali & determinatâ peccandi; unde Deum ſic poſteà loquentem inducit: *Incenſum abominatio eſt mihi.*

Objicies 2. Ad meritum requiritur totius legis obſervatio, quæ quidem in hac vita eſt impoſſibilis, cùm Jacobus aſſerat, omnes in multis offendere, & cum hæc duo præcepta: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, *Non concupiſces*, in hac vita ſervari non poſſint.

Reſp. Jacobum loqui de peccatis venialibus,

quæ non extinguunt charitatem, ſed illius tantùm fervorem minuunt. Ita docuerunt S. Auguſtinus & S. Thomas.

Reſp. 2. primum Decalogi præceptum præcipere 1. ut Deum rebus omnibus creatis anteponamus; 2. ut nihil niſi ad in ordine ad ipſum amemus; 3. ut ad perfectum Dei amorem conemur: at tria hæc maximè poſſibilia ſunt.

Reſp. 2. præceptum, *Non concupiſces*, prohibere concupiſcentiæ titillanti conſenſum, quem cum gratia ei negare poſſumus, quamvis titillationem ipſam non valeamus impedire.

Objicies 3. Doctrina de merito operum, opponitur & diſcrimini legis novæ ab antiqua, & veræ Chriſtianæque liberati: præſupponit enim bonorum operum neceſſitatem ad vitam æternam conſequendam, quam tamen Euangelium & libertas Chriſtiana rejiciunt; lex quippè nova cœlum proponit ſine ullâ conditione, præterquam fidei; & in hoc conſiſtit libertas filiorum.

Reſp. 1. Legem antiquam à novâ differre in myſteriis, quæ figuratè tantùm adumbrabat; in promiſſionibus, utpotè terrenis; in legibus, quæ multa ad duritiam cordis Judæis permittebant. Præterea lex vetus, ſola venerat; nova verò, cum gratiâ ſimul, ita ut juſtitiam ipſam Chriſtiani cum gratiæ auxilio conſequantur.

Reſp. 2. chriſtianam libertatem poſitam eſſe in libertate à peccato, à jugo legis cæremonialis, à reatu legis naturalis, non quidem adimendo vim obligandi, ſed vires obediendi tribuendo, juxta illud Apoſtoli ad Galatas 5. *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege*. Ex duplici illâ reſponſione patet, nec Euangelii à lege diſcrimen, nec libertatem Chriſtianam evertere promiſſionem vitæ æternæ ſub conditione bonorum operum: Idque eò evidentiùs patet, quòd illa bona opera Chriſtus ipſe præceperit in ſermone, quem habuit in monte, tanquam media, regni cœlorum adeptioni abſolutè prærequiſita.

## ARTICULUS II.

### *Quænam conditiones ad meritũ requirãtur.*

CONCLUSIO. Multæ conditiones requiruntur ad meritum ſtrictè ſumptum.

Probatur enumeratione illarum conditionum 1. Ex parte actûs meritorii requiritur, ut ſit liber non ſolùm à coactione, ſed etiam à neceſſitate; id enim definiit Innocentius X. proſcribens hanc propoſitionem tanquam hæreticam, *Ad merendum, vel demerendum in ſtatu naturæ lapſæ, non requiritur in homine libertas à neceſſitate, ſed ſufficit libertas à coactione*. Debet prætereà eſſe bonus tam ex officio, quàm ex fine: alioquin eſſet peccatum; Malum enim ex quolibet defectu.

2. Ex parte perſonæ merentis duæ requiruntur conditiones. Prima, eſt ſtatus gratiæ; Secunda, ſtatus viæ; *ubi enim ceciderit lignum, ibi manebit*. Hoc eſt, nemo, niſi viator ſit, poteſt (ſic ferente immutabili lege) aliquid apud Deum mereri.

3. Ex parte Dei requiritur promiſſio de rependendo operibus præmio. Ratio eſt, quia nihil eſt ex parte creaturæ, quod Deo aliquod debitum imponere valeat. *Debitorem ipſe fecit ſe, non accipiendo, ſed promittendo*, inquit Auguſtinus in Pſ. 83. Ratio eſt 2. quia creatura Deo debet titulo creationis & titulo ſupremi illius in omnia dominii, cunctas ſuas actiones; illas igitur Deus, niſi interveniſſet promiſſio, licèt condignas ad vitam æternam, poſſet non ad præmium, ſed ad alios titulos, acceptare: unde Concilium Tridentinum, ubi meritum recenſet, meminit quoque divinæ promiſſionis.

Quæres, an retributio præmii ſit in Deo actus juſtitiæ commutativæ, an verò diſtributivæ.

Reſp. non eſſe actum juſtitiæ commutativæ: nam juſtitia commutativa obligationem ſtrictam & rigoroſam dicit in iis, qui eâ juſtitiæ ſpecie tenentur. Itaque reſpondendum eſt retributionem illam eſſe actum juſtitiæ diſtributivæ,

tivę, quæ operis ſolam condignitatem ad præmium importat, non autem obligationem in præmiante, ortam ex jure ſubjecti præmiandi; ſed tantùm ex naturali rectitudine, quâ diſtributor tenetur præmium meritis commenſurare.

Antequam arduo de divinis auxiliis tractatui finem imponamus, operæ pretium eſt, ut lectoris ob oculos ponamus Eminentiſſimi Cardinalis de Noailles, circa prædeſtinationem & gratiam, Mandatum, ad cujus normam, quæ de gratiæ neceſſitate, gratuitate, operandi modo, à nobis fuſè explicata ſunt, exigere conati ſumus: in hoc verò Mandato primùm quinque famoſarum propoſitionum errores rejiciuntur; tum aſſeritur veritas, quam Eccleſia à ſuis incunabulis ad hæc uſque tempora ſemper, & ubique docuit.

---

## *MANDATVM*
## ET INSTRUCTIO PASTORALIS
### *Eminentiſs. Cardinalis* DE NOAILLES *Archiepiſcopi Pariſienſis, circa Prædeſtinationem & Gratiam.*

*CVm primæ ſint Epiſcoporum partes, ut fidei depoſitum cuſtodiant, omnibus quæ illius integritatem labefactare poſſint, novitatibus fortiter repugnare tenentur, ſimulque (ut ſapientiſſimè monet Vincentius Lirinenſis) pro virili obſtare, ne aliquid in eâ, ſive per additionem, ſive per detractionem, mutationis accidat.*

*Itaque ubi primùm tam numeroſus Clerus, tantaque populorum multitudo nobis ex alto commiſſa ſunt, omni cura in ſanæ doctrinæ conſervationem ſtatuimus incumbere. Nos minimè fugit, ſpiritum erroris, ſe ſe (ut ait Paulus) nova aliqua doctrina adversùs Dei ſcientiam extollere; eumque, quamvis per Spiritus veritatis potentiam ſua videat everſa conſilia, nullatenus ab eis deterreri. Spes affulgebat tamen fore ut motus in Eccleſia Gallicana per tantam hujus ſæculi partem excitati, & quorum memoria non ſine dolore revocatur, penitùs tandem comprimerentur Summorum*

*Pon-*

*Pontificum cenſuris ab omnibus Præſulibus acceptis, firmatiſque auctoritate Regis, quem ardens in Catholicam fidem ſtudium, Eccleſiæ Primogeniti nomine digniſſimum præſtiterit. Cauſa tam ſolemniter finita (ut eadem in occaſione iiſdem utamur Auguſtini verbis) errorem quoque fovendum polliceri nobis poſſe videbamur: At cum lacrymis conſpicimus, inquieta, pacique infenſa inter nos adhuc extare ingenia, & in lucem prodi ſcripta, quæ tranquillitatē Eccleſiæ perturbare, longaſque ac graves contentiones renovare valeant, in quibus cohibendis eadem Eccleſia tantùm inſudaverit. Talis eſt liber inſcriptus,* Expoſition de la foy touchant la Grace & la Prædeſtination.

*Neminem latet, quas turbas commoverint quinque famoſæ propoſitiones excerptæ ex Cornelii Ianſenii, Iprenſis Epiſcopi, libro qui* Auguſtinus *inſcribitur. Elapſo à prima hujus libri editione decennio, cùm octoginta quinque Galliarum Epiſcopi in illo propoſitiones advertiſſent jam à ſancta Tridentina Synodo damnatas, utpotè quæ libertatem hominis nimis coercerent, Deique bonitatem arctioribus circumſcriberēt terminis, ad Sanctæ Sedis authoritatem confugerunt. Innocentius Papa X. qui tunc temporis clavum regebat, die ultima Maii ann. 1655. conſtitutionem promulgavit, per quam illis hujuſce libri propoſitionibus quinque, debita inuſta eſt cenſura. Conſtitutionem illam Alexander Papa VII. duabus aliis explanavit, confirmavitque, quarum una data eſt die 16. Octobris an. 1655. altera verò prodiit die 15. Februar. an. 1664. In poſtrema hac conſtitutione erat Formula, quam idem Alexander mandabat ſubſcribi, & quæ idem loquitur, ac idem ſentit ac formula, quam anno 1656. Clerus Gallicanus in Comitiis Generalibus ediderat.*

*Has conſtitutiones Apoſtolicas acceperunt Epiſcopi; & unanimiter, reverenter, ac ſubmiſsè (quod & non multò poſt univerſa præſtitit Eccleſia) iis aſſenſi ſunt. Tam pernicioſæ doctrinæ deſtructioni hæc erant ſatis, eò magis quòd illius author Ianſenius ipſomet in teſtamento, & jam morti proximus, Sanctæ Sedis judicio & cenſuræ ſua ſubjiciens ſcripta, egregium,*

quod

*quod ſui ſequerentur diſcipuli, exemplum reliquiſſet. Attamen quoniam ſuperbia, licèt fracta, ſeſe non ceſſat erigere, hæreſim in libro nuper edito non ſine dolore renaſci videmus; eo majori cum periculo, quòd vernacula lingua ſcriptus, non à doctis tantùm, ſed etiam ab imperitis legi poſſit.*

*Quamobrem in cauſa tanti momenti noſtrum impleturi munus, opus illud diligenter ut examinaretur curavimus; & ubi à Nobis ipſis expenſum eſt, in eo omne dogmatum Ianſenii venenum haud difficilè deteximus. Prima propoſitio, cæterarum veluti caput & fundamentum, quæ juſtis cadentibus ſubtrahit gratiã, ſine qua nihil poſſumus, tanquam fidei dogma ibi renovatur. Cæteras propoſitiones damnatas quas hìc author anonymus in librum diffudit, ejuſque in divi Auguſtini & aliorum quorundam doctorum abutendo nomine temeritatem arguere & conſectari neceſſe non eſt.*

*Huic malo reviviſcere tentanti nullum ſanè efficacius eſt remedium, quàm illud quo ſanatum eſt priùs, ſcilicet Innocenti X. & Alexandri VII. Conſtitutiones. Earum per ſe patet intelligentia: Sumantur dumtaxat conſtitutiones illæ, & propoſitiones ab ipſis damnatæ in ſenſu quo ſtatim mens afficitur, quemque prima offert lectio:* In ſenſu obvio: *Hanc nimirùm regulam Belgarum Epiſcopis, & Theologię facultati Lovanienſi, ſuis Brevibus die 6. Febr. an. 1694. datis, præſcribit Sanctiſs. Papa Innoc. XII. quem Deus incolumem diu ſervet orbi chriſtiano, cujus verè Patrem ſe probat.*

*Certiorem viam tenere non poſſumus. Itaque adhærentes Innocentii X. & Alexandri VII. conſtitutionibus, poſt maturam deliberationem, ſancto Dei nomine invocato, damnamus librum qui inſcribitur* Expoſition de la Foy touchant la prædeſtination & la grace, imprimé à Mons chez Gaſpat Migeot, *tanquam qui contineat propoſitiones reſpectivè falſas, temerarias, ſcandaloſas, impias, blaſphematorias, Deo injurioſas, & ejus bonitati derogantes, anathemate damnatas, & hæreticas; denique tanquam renovantes doctrinam quinque propoſitionum Ianſenii, eo intolerabiliori temeritate, quòd hic author inter dogma-*

*ta ſ.dei auſit recenſere, non ſolùm quæ ex eorum numero non ſint, verùm etiam à quibus abhorreat, quæque univerſa deteſtetur Eccleſia.*

*Non intendimus tamen alias propoſitiones, quæ in prædicto libro continentur, ullatenùs approbare. Ejus lectionem ſub excommunicationis pœna, aliiſque pœnis jure latis interdicimus; edicimuſque iiſdem ſub pœnis, ut exemplaria, vel in noſtras, vel in noſtrorum Vicariorum Generalium manus reponantur: & quidquid juris habet noſtra Paſtoralis adminiſtratio, id totum conferemus in extinguenda & abolenda penitùs doctrina, quam prædictus liber continet & renovat.*

*Sed nè cum zizaniis eradicemus ſimul & triticum, detecto illorum errore, qui gratiæ doctrina abuſi ſunt, trahentes ex illius efficacia enormes, hoc eſt, præter modum & æquum, conſequentias, noſtri quoque muneris eſt gregem à Spiritu Sancto noſtræ ſollicitudini creditum docere diligenter, quid in tanti ponderis cauſa ſcire ac tenere debeat.*

*Id verò præſtabimus, omiſſis quibuslibet ſpinoſis quæſtionibus, ex Scriptura, Conciliis & Patribus educere contenti, quidquid pietatem illuminare ac fovere, necnon curioſitatis & contentionis ſpiritum comprimere valeat.*

*Chriſtiani nomen id ab unoquoque noſtrum exigit, ut fateamur, fruſtra nos eniti ad æternam ſalutem, ſi gratiæ Chriſti deſtituamur auxilio. Quidquid in nobis eſt, aut piè cogitatum, aut ſanctè geſtum, omne datum optimum, omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens à Patre Luminum: Deus (ut diſertis verbis tradit Apoſtolus) velle & perficere operatur in nobis. Nemo igitur ſibi non vileſcat tenuitatis & imbecillitatis ſuæ conſcius, ſed tamen confidat ille idem ad omnipotentis bonitatis Ieſu Chriſti conſpectum erectus. Quantacumque ſit imbecillitas noſtra, quantùmcumque eminens ſit præcepta nobis perfectio, Deus (ut ait Tridentina Synodus)* impoſſibilia non jubet, ſed jubendo monet facere, quod poſſimus, & petere, quod non poſſimus, & adjuvat ut poſſimus. *Quiſquis eſt ergo ſapientiæ indigus, non à ſe quid-*

*quidquam, ſuperborum Philoſophorum de more, ſperet, ſed fidus Eccleſiæ filiorum imitator poſtulet à Deo, qui (ut ait Iacobus) dat omnibus affluenter, & non improperat; & dabitur ei.*

*Pia illa & ſancta Mater, quam regit Spiritus ſanctus, per preces quas ad Orationis Dominicæ normam exegit ſemper, tum gratiæ neceſſitatem, tum ejuſdem obtinendæ rationem filios edocet ſuos. Hæc fuit ſcilicet ab antiquis temporibus apud S. Patres immota Sententia,* Ut legem credendi lex ſtatuat ſupplicandi; *nec alia ratione quis quid ſibi credendum intelligat, quàm ſi ad id quod petit, attendat. Ad ſancta itaque altaria petimus, ut non tantùm poſſint credere infideles, reſipiſcere peccatores, perſeverare juſti; ſed etiam ut reverà errores abjiciant illi ſuos, ad pœnitentiæ ſalutarem portum confugiant iſti, perſeverent ultimi. Non ergo nudum* poſſe, *ſed etiam* facere, *poſtulamus à Deo. Hæc autem quæ (ut docent nos Authoritates Sedis Apoſtolicæ, quæ ad calcem Epiſtolæ Celeſtini Papæ ad Galliarum Epiſcopos leguntur) non perfunctoriè neque inaniter à Domino peti rerum ipſarum monſtrat effectus: quando quidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de poteſtate tenebrarum transferat in Regnum Filii charitatis ſuæ, & ex vaſis iræ faciat vaſa miſericordiæ, Quod adeò totum divini operis eſſe ſentiunt, ut hæc efficienti Deo gratiarū ſemper actio, laudiſque confeſſio pro illuminatione talium, vel correctione referantur.*

*Magiſter itaque cæleſtis petentibus Apoſtolis, ut ſe doceret orare, edicit, & omni ſimul Eccleſiæ, ad quam pertinere voluit data Apoſtolis documenta, edicit (inquam) ut petant, ut morum noſtrorum integritate Dei ſanctificetur nomen; illius Regnum, cui ſubjecta ſunt omnia, citò adveniat, fiat illius voluntas ſicut in cœlo & in terra; panem quotidianum det nobis, id eſt, cibus tum animæ, tum corpori neceſſarius, illius liberalitate nobis impertiatur.*

*Quemadmodum neceſſaria donari nobis petimus, ſic etiam impendentia mala procul ut avertat, oramus: Ne nos ſcilicet inducat in tentationem, nos à malo liberet,*

*beret, id eſt, à peccato quod ſolum malum eſt, & malorum omnium fons & origo. Quæ à peccato libertas perſeverantiam includit finalem, ut ipſa tradit Eccleſia in ea Oratione, quam ore miniſtrorum ſuorum uſurpatam voluit, & fidelibus in verendis myſteriis proponit:* Fac, Domine, me tuis ſemper inhærere mandatis, & à te nunquam ſeparari permittas.

*Vnanimis eſt circa eam orandi formam Orientis Occidentiſque conſenſus, & jam mille & ampliùs abhinc annis hanc Liturgię Baſilianę Orationem laudaverunt divinæ gratiæ defenſores, & in primis Petrus Diaconus, & ii qui cum eo ob quæſtiones fidei ex Oriente Romam miſſi fuerant, in ſua epiſtola ad Epiſcopos in Sardinia exules:* Dona, Domine, virtutem ac tutamentum: malos, quæſumus, bonos facito, bonos in bonitate conſerva: omnia enim potes, & non eſt qui contradicat tibi; cùm enim volueris, ſalvas, & nullus reſiſtit voluntati tuæ.

*Ad eandem omnipotentem Dei voluntatem attendit Eccleſia, cùm hanc à Sacerdote tremendis in myſteriis orationem recitari voluit:* Ad te noſtras etiam rebelles compelle propitius voluntates. *Non quòd inviti juſtificemur & ſalvemur, ſed quia Deus voluntates noſtras è rebellione revocat ad obſequium; eaſque traducit ad amorem rerum, quas oderant priùs. Cùm voluntatem à peccato flectit ad virtutem, transfert (inquit Bernardus in lib. de gratia & libero arb. cap. 11.) non aufert libertatem; non cogit, ſed perficit. Dirigit greſſus noſtros Dominus, ſed ita ut ſponte & ultrò viam illius ingrediamur, dicente Propheta Rege:* Apud Dominum greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet. *Trahit Deus animam, ſed ita trahit, ut ſuavitate qua nos demulcet, nullum libertatis electioni detrimentum inferatur.*

*Ne quis ergo in animũ inducat ſuum, aut gratiæ potētia vim libertatis labefactari, aut libertate potentiã gratiæ infirmari, ita ut altera non niſi alterius ruinis creſcere poſſit. An Deus à quo inſita eſt homini libertas efficere non poterit, ut homo liberè agat, & eligat quæ voluerit? Quidquid in nobis eſt ad virtutẽ viriũ, à Deo*

*oriri*

*viri ſacri codices, traditionis monumenta, rationis authoritas evincunt: ſed nobis, cùm ita fert voluntas, ineſſe miſeram à bono declinandi facultatem, quotidiano uſu docemur. Sepiſſimè, ad maximum noſtri damnum, contingit, ut gratiis nobis à Deo impertitis actu reſiſtamus, eaſque (ut ait Apoſt. 2. ad Cor. 6.) recipiamus in vanum: Sed quantacumque ſit facultas illa, qua noſtrum gratiæ, vel efficaciſſimæ, conſenſum denegare poſſumus, fides docet nihilominùs, omnipotentem eſſe Deum, & nihil eſſe quod de voluntate noſtra, & per voluntatem noſtram efficere non valeat.*

*Cùm igitur omnipotenti miſericordię Chriſti viſum eſt ea nos vocare vocatione, quæ (ut ait Paulus) eſt ſecundùm propoſitum, hoc eſt, ſecundùm illud, unde ſpes hominum pendet, decretum, mortuos ipſos efficax illa vox audientes habet & ſequaces, tunc gratiæ vincula tam ſuavia ſunt, tam jucunda, quàm peccati catenæ graves & probroſæ: &* Deus *(ait Auguſtinus lib. de Spir. & Litt. cap. 29.)* inſpiratâ gratiæ ſuavitate per Spiritum Sanctum facit plus delectare quod præcipit, quàm delectat quod impedit.

*Hinc utcùmque intelligere poſſumus, quæ ſit gratiæ & libertatis concordia, & qua ratione liberum arbitrium gratiæ cooperetur. Eam gratiæ cum libertate concordiam, eam liberi arbitrii cooperationem ſolidè ſimul & perſpicuè exponit Bernard. lib. de grat. & lib. arb. c.* 14. Ipſa (*inquit*) liberum excitat arbitrium, cùm ſeminat cogitatum; ſanat, cùm immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum; ſervat, ne ſentiat defectum, *& voluntas gratiæ præbet conſenſum, eique movẽti cooperatur*. Ita tamen quod à ſola gratia cœptum eſt, pariter ab utroque perficitur, ut mixtim, non ſingillatim; ſimul, non viciſſim, per ſingulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totũ ſingula opere individuo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa; ſed ut totum in illo, ſic totum ex illâ.

*Qua efficacia Deus bona opera in nobis operatur, eadem nos ad preces inducit & movet: Hæc nimirùm Apoſt. verba ad Rom.* 8. Spiritus poſtulat pro nobis,

*ita*

*ita interpretantur Patres, ut ille nos faciat orare,* impartito *(ut ait Auguſtinus in Epiſt. ad Sixtum)* orationis affectu & effectu. *Quæ cum ſancta Eccleſia optimè norit, ut quæ ſibi neceſſaria ſunt, impetret, orat, ut Deus poſtulare faciat, quæ placita ſunt ei.*

*Eadem ergo potentia Deus in nobis operatur orationem, qua operatur velle & perficere. Habet nimirùm certiſſima media, quibus eam in nobis efficiat orationis perſeverantiam, qua vitæ ad Euangelii normam exactæ perſeverantiam impetremus. Ea gratiæ ſuæ dona & ſcivit, & decrevit, & præparavit ab æterno: eos quoque homines novit, quibus æterna ſua miſericordia, & amore omninò gratuito præparata ſunt.*

*Certum ac indubitatum apud nos debet eſſe principium iſtud, Nullam eſſe apud Deum injuſtitiam, nec ulli hominum fas eſſe ſcrutari incomprehenſibilia judicia ejus, & inveſtigabiles vias. Quidquid in nobis eſt boni, à Deo eſt; quidquid verò mali, à nobis. Deus (ait Auguſtinus in Epiſtola ad Sixtum) nihil aliud in electis coronat, quàm munera ſua; nec aliud caſtigat in reprobis, quàm peccatum. Hinc diſcimus, quod, cùm, etiam fideliter, & humillimè, gratiæ cooperamur, juxta Cypriani & Auguſtini documenta, omne ſalutis noſtræ opus Deo tribuendum ſit:* ut totum *(inquiunt)* detur Deo; *ſortemque noſtram, omnium caſuum ſecuri, divinæ illius miſericordiæ permittere debeamus. Nam (ut idem ille Auguſtinus docet in libro de dono perſeverant. cap. 6.) tutiores vivimus, ſi totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus.*

*Sed caveamus neceſſe eſt, ne otium, & certiſſimo obnoxiam periculo quietem pariat ſumma illa in Deum confidentia, cùm Petri documentum ſit, quemque ſatagere debere, ut per bona opera certam ſuam vocationem & electionem faciat; Pauluſque velit currere nos ut comprehendamus, quibus conſonant hæc Auguſtini verba in lib. de dono perſever. cap. 22.* Vos itaque ipſam obediendi perſeverantiam à Patre luminum, à quo deſcendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, ſperare debetis, & quotidianis ora-

orationibus poſcere, atque hoc faciendo confidere, non vos eſſe à prædeſtinatione populi ejus alienos, quia etiam hoc ut faciatis, ipſe largitur. *Qua quidem S. Doctoris ſententia patet, ſpem & orationem noſtram eſſe divinæ bonitatis pignus, & certiſſimum non intermiſſæ illius in nos curæ argumentum. Fiduciam hanc noſtram ſancta Conciliorum reſponſa fovent & nutriunt:* Deus (*ait Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 11.*) ſua gratia ſemel juſtificatos non deſerit, niſi priùs ab eis deſeratur; *cui Tridētinæ Synodi decreto multa ante ſæcula hiſce verbis can. 25. præiverant alterius Arauſicani Concilii Patres:* Hoc etiã ſecundũ fidem Catholicã credimus, quòd acceptâ per baptiſmum gratiâ, omnes baptizati, Chriſto auxiliãte & cooperante, quæ ad ſalutem pertinẽt, poſſint & debeant, ſi fideliter laborare voluerint, adimplere.

*Hæc ſunt quæ Chriſtianos ſcire neceſſe eſt de Prædeſtinationis myſterio, ad cujus altitudinem ità Paulus expavit & tremuit. Cætera ad id genus quæſtionum ſpectant, de quibus ad calcem Epiſtolæ Cæleſtini Papæ ad Galliarum Epiſc. ita legitur:* Profundiores verò difficilioreſque partes incurrentium quæſtionum, ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus adſtruere.

*Ne quis ergo audaci mentis arbitrio exiſtimet, ſanctos Patres, & in primis Auguſtinum, qui hæc tradiderunt, juſtos limites eſſe tranſgreſſos, cùm de hoc ultimo ita ad Galliarum Epiſcopos Cæleſtinus reſcripſerit:* Auguſtinum ſanctæ recordationis virum pro vita ſua atque meritis in noſtra communione ſemper habuimus, nec unquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor adſperſit, quem tantæ ſcientię olim fuiſſe meminimus, ut inter Magiſtros optimos etiam à meis ſemper Prædeceſſoribus haberetur. *Tantùm abeſt, ut quid durioris & per exceſſum dicti in ultima S. Doctoris opera irrepſerit, ut eadem unus è Summorum Pontificum doctiſſimis, omnium manibus verſari voluerit, ut diſceretur*, de arbitrio libero & gratiâ Dei quid Romana, hoc eſt, Catholica, ſequatur & aſſeveret Eccleſia. *Sancta hæc Pontificis*

*Hor-*

*Hormiſdæ ad Poſſeſſorem Epiſcopum ſcribentis verba Confeſſorum pro fide exulantium antiqua Synodus tanquam murum æneum iis objecit, qui cùm Auguſtinum ſatis non venerarētur, in errores erant miserè prolapſi; his etiam temporibus iterum atque iterum inculcētur neceſſe eſt, cùm à Summo Pontifice Innocentio XII. eundem Doctorem, in ſuis ad Theologiæ Facultatem Lovanienſem litteris, adiri jubeat, ut diſcatur, quid de eadem materia* Romana ſequatur ac ſervet Eccleſia, ſecundùm Prædeceſſorum ſuorum Statuta.

*Hæc eſt ſana & germana de prædeſtinat. & gratia Chriſti doctrina, cujus is eſt fructus, ut in fidelibus vigilantiam & humilitatem adaugeat; ut iidem fideles ſibi à ſua infirmitate timeant, ac attentiori cura munia ſua obeant. Cùm prædicat nihil nos poſſe ſine gratiæ auxilio, ſimul & inſinuat, omnia nos poſſe in eo qui nos confortat. Timor noſter fiducia alitur & fovetur; eæque virtutes viam ſternunt amori divino, qui* cum gratia diffūditur in cordibus noſtris per Spiritū S. *nec mirum, cùm gratia in delectabilis amoris inſpiratione præcipuè ſita ſit. Huic amori, æternæ damnationis metus viam præparat: ejuſdem amoris initium corda converſioni aperit; perfectio verò ſtabilit & firmat. Divini amoris miniſterio cæteræ virtutes animam ſubeunt, in eaque perficiuntur; evaneſcūt falſæ Ethicæ deliramenta, ſcilicet amor oculatos reddit ad intelligendum, & ad implendum fervidos; efficit, ne quis vanis nominibus crimina ſua prætexat & diſſimulet. Sed vana hæc inter ſophiſmata, quibus ſibi ipſi illudit amor proprius, nullum pejus, nullum ad animarum perniciem excogitari potuit efficacius illo, quo amoris debito hominem enititur liberare: cùm tamen amoris mandatum, primum ſit ac maximum, eoque nihil ſit æquius, nihil ardentioribus votis expetendum.*

*Concionatores omnes & prapoſitos audiendis confeſſionibus Presbyteros adhortamur, eiſque per authoritatem Spiritus S. qui nos poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, injungimus, ut à nobis hactenus traditæ doctrinæ firmiter inhæreant, cùm nulla ſit ejus pars quæ è ſacris codicibus excerpta non ſit, & iis Patrum ver-*

*verbis expreſſa, quæ Sancta Sedes, omniſque Eccleſia Catholica admiſit & conſecravit, confiſi in Chriſto, eos omnes qui alio animo ducti ſcripſiſſent, non expectaturos noſtram in eorum errores animadverſionem, quæ ſanè eos non fugeret, niſi reſipiſcerent.*

*Vt ab Innocentii XII. veſtigiis hac in re minimè recedamus, hoc unum ſupereſt; ſcilicet ut ſingulos admoneamus, quemadmodum ille in ſuis ad Belgarum Epiſcopos Brevibus, ne quem vaga illa & odioſa Janſeniſmi accuſatione in invidiam vocent, alicujuſque, eo nomine, famam dilacerent, niſi aliquam ex quinque famoſis Propoſitionibus damnatis, ſcripto, aut viva voce manifeſtè propugnaverit: Eorum audaciam, quantùm in nobis erit, cohibebimus, qui aut earumdem Propoſitionum doctrinam excitare, aut Summorum Pontificum Conſtitutionibus voce vel ſcripto directè, aut indirectè detrahere non verebuntur. Sed nec patiemur, ut homines, ſicut & authoritate deſtituti, ita & vacui charitate, in fratrum ſuorum fidem judicium ſibi arrogent, eorumque famam inanibus de cauſis in diſcrimen adducant. Novimus enim, quanto Eccleſiæ detrimento malis ſuſpicionibus indulgeatur adversùs eos, quibus virtutem & ſcientiam obeundis Eccleſiaſticis miniſteriis neceſſariam Deus impertitus eſt. Nihil nobis reliqui faciemus, ut inquies compeſcatur turbulentorum hominum, qui aut Eccleſiæ fidem prava doctrina, aut illius pacem, miniſtrorum odiis labefactare attentabunt, pro virilique efficiemus, ut* deſinat Eccleſiarum quietem inquietudo turbare. *Hæc fuit olim Sancti Pontificis ad Galliarum Epiſcopos adhortatio, quam etiam non ita pridem ille qui nobis tanta cum gratia, tantaque cum laude præeſt, ſuis ad Belgarum Epiſcopos Brevibus uſurpavit.... Datum Pariſiis in Palatio noſtro Archiepiſcopali, die 20. Auguſti anno 1696. &c.*

*Tomi Quinti Inſtitutionum Theologicarum Finis.*

Digitized by Google

00568012

Digitized by Google